

કરનારા, પ્રકાશપુરી નામથી જોળખાના બંડમંડળને નીમગતપ્રસાદજી મદારાજના વખતમાં જુનાગઢથી વિમુખ કરી કાઢી મુકેલું. આ પછી આજ મંડળના અવલંબનવાળા ભાદરજીના પાટીદાર પ્રરોચીતમ કે જે પોને પુરોચીતમ મગચાનું હોવાનું ધૂર્ન-ધર્મીજ ચલાવનારા હતા તેને વડનાકથી મીવિદારીલાસજી મદારાજના વખતમાં વિમુખ કરાવી કાઢી મુકેલા. ત્યારબાદ ગુણગીનગ્રાનપયોય પ્રકાશપુરીના પરિપૂર્ણ સંસર્ગવાળા શાસ્ત્રી યજ્ઞપુરુષદાસ કે જે જામા પ્રાગા બક્ષતથી મુન એશ્વર્ય પામ્યાનો પાપર પાખંડ લઈ બેઠેલા હતા તેમને મંડળ સાથે સં. ૧૯૬૨ માં લક્ષ્મીપ્રસાદજી મદારાજના વખતમાં સર્વાનુમતે બહિષ્કૃત કરેલા. આ રીતે સંપ્રદાયના સમારંભથી અત્યાર સુધીમાં ધણી ત્યાગીશ્રી બંડમંડળો સંપ્રદાયથી વૈચારિક કે વ્યાવહારિક દોષવશાનુ બહિર્મુખ બન્યાં છે કે જતાવ્યાં છે.

સંપ્રદાયની શાસ્ત્રીય કે વ્યાવહારિક વ્યવસ્થા કે મર્યાદાના મંરસજી માટેજ તેનાયથી વિરૂદ્ધ ઉપદેશ કે વર્તન કરનારાને બહિર્મુખ કરવાની બધી ભલામણ વચનામૃતમાં શ્રીજીએજ સત્ત્વરસમાજને ઉદ્દેશીને કરી છે. તેમજ બીજા ધણા ગ્રંથોમાં પણ એ બાબત લખવામાં આવી છે. ગુણગીનગ્રાનસ્વામીની વાતોમાં એવા ઉક્ત્યો બહુ રચે છે. એટલે આ બાબત નવી નથી પણ શાસ્ત્રપ્રમાણથી તેમજ વ્યવહારપ્રમાણથી પ્રતિપત્ત પ્રમિદ છે. આ બાબતનો વિધિ હરિલીલામૃતમાં લખ્યો છે.

અત્યંત મંડળને બાદ કરીને બીજાં જે જે ચિત્રમંડળો બહિર્મુખ થયાં છે તેમણે પોતાની વિમુખી વ્યવસ્થા જુદી કરી લીધી છે અને સંપ્રદાય સાથે બાકરાતી બહુ બાકરી દેવભાવભારી બાંધી જણાવી નથી. આ અંતિમ મંડળોએ તો મંદિરો જુદાં, ઈંદેવ જુદાં, મનિઓ જુદી, પ્રાંધ ધામ જુદાં, જાન જુદાં, ભક્તિ જુદી, શાસ્ત્રો જુદાં, આચાર્ય જુદાં, દીક્ષારિધિ જુદાં, સમૈયા જુદાં, ધર્મોદો નામ જુદાં, મીસકત જુદી, વહીર જુદાં, આશ્રિનો જુદાં, રહેણી કેણી જુદી, એમ શ્રીજીસ્થાપિત સંપ્રદાયની અપેક્ષાએ બધીય વામમાર્ગીય વ્યવસ્થા તેજસ્વિનિર નેટીની અવંત જુદી કરી છે અને સંપ્રદાયનાં શ્રીજીસ્થાપિત સર્વ અંગો સામે ‘સહજાનંદનઃ સ્વદુર્યેષ પદ્મોવેશ્વરજિ-વ્યવજુષ્ઠઃ’ આ ન્યાયે દેવ અમુખામરી કે નિંદામરી લાંબી બાકરી બાંધ્યાજ નય છે. એક તરફથી સંપ્રદાયના આશ્રિત સાધુ સત્સંગી કહેરાતવાની ઉચ્ચ ઉત્કંઠા રખાય છે અને બીજી તરફથી સંપ્રદાયનાં સર્વ અંગો સાથે કોઈ સુધીના લાંબા ઝખડાની ઝુંબેશ ઉઠાવાય છે. આ વસ્તુ આ બંડમંડળમાં વધારે પડતું વિરૂદ્ધ છે. જાણે સંપ્રદાય સામે બહારવટે નીકળ્યા હોય એવી સવળી પ્રવૃત્તિ ધાંધલવાળી છે.

આ બહિર્મૂલ બાકરણી મંડળોએ ‘અન્નેન નીયમાના યચાન્ધ્યાઃ’ આ ન્યાયે જોળા અન્યાયા વિશ્વાસુ કેટલાક સત્સંગીઓને આજો બેધ આપી પોતાના ખાસ અનુયાયી બનાવ્યા. આવા અનુયાયીઓને ઉંકેરી આગળ ધરીને સંપ્રદાયનાં મંદિરો કે જેમાં વિમુખોને જીનરવા રહેવાનો બીજકુલ હક નથી તેમાં પરાંણે પેદી જતાં, તેમ નહિ કરવાની સાચી સમજણ આપ્યા અપાવ્યા છતાં તે વાન નહિ માનવાથી તેમની ઉપર ફાજલરી રિગેરે કોઈ કશો કરીને તેમનો પ્રવેશ બહુરા અડકાવેનો.

સંપ્રદાયના વહીવટની અર્ધદૃષ્ટ દશાનો લાભ લઈ વળી આ સામાજીકીય મંડળી કોઈ કોઈ મંદિરોમાં બજાતકારે પેસવા રહેવાના પ્રવૃત્તિ પર થઈ. તેમાં હાલમાં બેરસદ તાલુકાના તાળામાં આવેલા ઈસજીવ ગામના મંદિરમાં ધુણી ગઈ અને વડનાકના સાધુઓ સાથે કુટિલ કથળામાં ઉતરી. એટલુંજ નહિ પણ મંદિર બંદાર કે પટારાને વાસેવાં તાળાં તોડવા સુધીના બેરારવ ઝખડામાં તત્પર થઈ. આ રીતે છેવટની તકગર ઉપર વાત જતાં, અંદર અંદર સમાધાનના પ્રવૃત્તિ નિષ્ફળ જતાં, અત્યે અનુયાયે આચાર્યશ્રીને ન્યાય કોટીના આશ્રય લેવો પડ્યો. આચાર્યશ્રીએ કુળમુખત્યારના નામથી તા. ૮-૧૨-૩૬ માં બેરસદ કોટમાં શાસ્ત્રી યજ્ઞપુરુષદાસ વિગેરે સાતને પ્રતિવાદી ગણી ૫૧૪ નબરનો દાવો નંધાવ્યો. આમાં મૂળ મડાણ દાવા અરજીથી છે તેની નકલ આ પ્રમાણે છે—

દાવા અરજી—

કો. મુ. નં. ૫૧૯ સન ૧૯૩૬

બોરસદના મે. સે. કા. સળજજ સાહેબની કોર્ટમાં

સાદી	ઉમર	ખાત	કસબ	રહેવાસી
વડતાલની શ્રીલક્ષ્મીનારાયણદેવની માદીના				
૧ આચાર્યશ્રી આનંદપ્રસાદશ્રી પતિપ્રસાદશ્રી મહારાજના	૪૦	બ્રાહ્મણ	આચાર્ય	વડતાલ
કુલમુખત્યાગ મા જશભાઈ મકનદાસ	૪૯	પાટીદાર	નોકરી	વડતાલ
પ્રા વાદી				
૧ બોચાસણના અક્ષરપુત્રોત્તમની સરથાના મેનેજર તરીકે તથા પોતે શાસ્ત્રી				
ચતુરપદાસશ્રી	૭૦	ત્યાગી	બીજાટ્ટી કરવાનો	બોચાસણ
૨ અક્ષરપુત્રોત્તમદાસ, ગુરૂ ચતુરપદાસ	૪૫	"	"	બોચાસણ હાંન
૩ ધર્મતનુપદામ, ગુરૂ ચતુરપદાસ	૬૫	"	"	ઈસણાન
૪ સતદાસ, ગુરૂ ચતુરપદાસ	૬૦	"	"	"
૫ ધર્મસરૂપદાસ, ગુરૂ ચતુરપદામ	૩૨	"	"	"
૬ નિર્ગુણજીવનદાસ, ગુરૂ ચતુરપદાસ	૬૦	"	"	"
૭ સગીરરામજી ભગત ગુરૂ ચતુરપદાસના				
દાવા પુરતા વાની	૧૨	"	"	"

દાવો રૂ. ૨૭૦)

અમે વાદી જણાવીએ છીએ કે—

૧ અમે વાદી વડતાલની શ્રીલક્ષ્મીનારાયણદેવની માદીના આચાર્ય છીએ, અમારા તાત્કાલીક આ કોર્ટની દફના મોજે ઈસણાનું આગિનારાયણનું મદીગ છે, તે મદીગ મેડામ ની ઉમુ ઘોટરી કમ્પાઈન્ડના વંદી સાથેનું આયમણા દાગનું છે તેના ખુની વીગન—

ઉત્તરે-મહેતાનો મારગ છે, દક્ષીણે-મહેતાનો મારગ છે પૂર્વે-કેટલાક બાગમા નવેણુ તથા મદીરના અગતી છુગી જમીન મુકા પગી મગમ મથુર નીગેરેન ઘર છે, પશ્ચિમે-રાજમારગ છે

૨ વડતાલની અમારી શ્રીસ્વામિનારાયણની માદીની શ્રી કતના વદીર માટે મુગાઇની નામદાર હાઇકોર્ટ સને ૧૯૨૨ મા એક સ્વીમ કરી છે તે પ્રમાણે આ માદીનો વદીર આને છે અને આ માદીની તમામ મીકતનો વદીર કરવાનો દક અમારો છે.

૩ શ્રીસ્વામિનારાયણના ધર્મના ગુણ સ્થાપક શ્રીમદ્ભગવદ સ્વામી દના નેમને ગુજગત કાગિઆત્મ વીગેરે દેશમા શ્રીમ્ત મિનારાયણના ધર્મની સ્થાપના કરેલી અને નેમના લાખો મુગા અનુયાયી થયેલા. મેવત ૧૮૮૩ મા શ્રીસ્વામિનારાયણે આખા દોડુઆનના બે ધર્મગિત મ કરી પોતાના બે ભત્રીજાને આચાર્ય નીમેલા, સદરદુ બે માદીઓ એક અમદાવાદ તે નરનરાયણ

દેવનો દેશ અને બીજી વડનાથ તે શ્રીનક્ષત્રીનારાયણદેવનો દેશ એ નામથી યોજાયા છે અને તેમને માંડુ પાળા બ્રહ્મચારી તથા સત્સંગીઓના ગુરુ સ્થાપેલા અને માંડુ બ્રહ્મચારીને દોસા આપવાનો તથા સત્સંગીઓને વર્તમાન આપવાનું છે. અધિકાર આચાર્યોને આપેલા ત્યારથી તેને વહીવટ તે મુજબ ચાલે છે અંદાજ બંને ગાદીના આશ્રિત માંડુ પાળા બ્રહ્મચારી તથા ગૃહસ્થ નક્ષત્રીઓ છે.

૪ સંવત ૧૯૧૮ માં આ ગાદી ઉપર આચાર્યશ્રી જગત્પ્રસાદજી મહારાજ હતા, તેઓશ્રીના વખતમાં સં. ૧૯૧૮ માં ઉત્તર કા. ૧ માં જાણીતે મંદીર સ્થાપીન કરેલું અને તેનો લેખ સં ૧૯૧૮ ના બાદરવા વહી ૩ ના રોજનો તેઓશ્રીના નામનો ઇમશ્યાના મુખી મનાગર નરનાગર મખમોએ કરી આપેલો છે. ત્યારબાદ સ. ૧૯૪૮ ના ચૈત્ર વહી ૪ ના રોજ આચાર્યશ્રી વીહારીલાલજી જગત્પ્રસાદજીએ આરંભ નાથા ગ્રામ પામેથી કેટલીક મીલકત રાખી અને તે પણ મદીરમાં ભેગવી દીધેલી છે અને ઉપર કા. ૧ માં જાણીતે મીલકતમાં આવી ગયું છે. સદગુ મીલકત વડનાલની શ્રીલક્ષ્મીનાગાયણ દેવની ગાદીની છે અને તેનો વહીવટ અસવથી વડનાલની ગાદીના આચાર્યો કરતા આવ્યા છે. વડનાલની ગાદી ઉપર પ્રથમ આચાર્ય શ્રીનુશીરજી મહારાજ હતા, તેમના પત્ની શ્રીજગત્પ્રસાદજી મહારાજ અને તેમના પત્ની વિહારીલાલજી મહારાજ હતા, તેમના પત્ની લક્ષ્મીપ્રસાદજી મહારાજ થયેલા, તેમણે ગાદી છોડેલી ત્યારથી શ્રીપતિપ્રસાદજી મહારાજ ગાદી ઉપર હતા અને હાલ અમે વાંચી આચાર્યશ્રી આનંદપ્રસાદજી મહારાજ ગાદી ઉપર છીએ.

૫ અમારી ગાદીના આશ્રિત ગૃહસ્થ અનુયાયીઓને અમારા ધર્મનાં શાસ્ત્રો પ્રમાણે ભજન-અક્તી કરવાના હેતુથી અને તેમાં અમારી ગાદીના આશ્રિત સાધુ પાળા બ્રહ્મચારીઓને અમારી આજ્ઞાનુસાર જલ્દ રહેના તથા અમારા ધર્મનો ઉપદેશ કરના માટેના ઉદ્દેશી ૭૧૭ કા. ૧ માં જાણીતે મદીર સ્થાપીન કરેલું છે અને તેનો તે પ્રમાણેના ઉપભોગ મંદીર બધાણ ત્યારથી આજસુધી ચાલે છે.

૬ આ કામના પ્રા. વહી નં. ૧ વડનાથ ગાદીના આશ્રિત માંડુ હતા પરંતુ તેમણે અમારા ધર્મના સિદ્ધાંતવિરુદ્ધ પ્રચાર કરવાથી તેમને મં. ૧૯૬૧ ના અરમાં મિશ્રુષ કરેલા અને મદીરમાંથી કાઢી મુકેલા છે. ત્યારથી તેમણે પોતાની જુદી મર્યાદા શ્રીમાતિનાગાયણના મિશ્રાનથી વિરુદ્ધ પ્રચાર કાર્ય કરી પોને કેટલાક અનુયાયી કર્યા છે અને મર્યાદાના ધાગણીરૂઢ કેટલાક ચેલા પણ મુક્યા છે. સદગુ અનુયાયી અને ચેલાઓની મદદથી પ્રા. વહી નં. ૧ એ ગોચામણ સારંગપુ અને ગોડગમાં તેમનાં પોતાનાં મદીર બાંધ્યા છે અને તેથી તેમના પોતાના મન પ્રમાણેના ધર્મોપદેશ તથા પ્રચારકાર્ય કરે છે.

૭ હમણાવમાં પ્રા. વહી નં. ૧ ના કેટલાક અનુયાયી થયા છે તેમની મદદથી પ્રા. વહી નં. ૨ થી ૭ સુધીના જે તેમના ચેલા છે તેમને ઉપર કા. ૧ માં જાણીતે અમારા ગાદીના મદીરમાં તા. ૫-૧૨-૩૬ ના રોજ જગત્પ્રસાદશ્રી દાખલ કર્યા છે અને તેઓ અમારા માંડુઓને અમારા મન્મંગીઓને દરેક ગતિ દગત કરે છે. અમારા ધર્મ પ્રમાણે અમારા સાધુઓ તેમની માથે ખાલા પીવાનો સંસર્ગ રાખી રહ્યા નથી તેમને અડચણ થાય તેવું વર્તન પ્રા. વહી નં. ૨ થી ૭ કરે છે અને તેમજ અમારા ધર્મના ગૃહસ્થ મન્મંગીઓની લાગણી દુઃખાય તેવી રીતનો ઉપદેશ કરે છે. તે પ્રમાણે નિદિ કરવાનું અને મદાગમાંથી જતા રહેતાનું કથા છતાં તે જતા રહેના નથી અને જોડી રીતે જમી કરે છે અને તેને લીધે ગામમાં પણ અમારા ગૃહસ્થ મન્મંગીઓમાં પણ જમી થવા સંભવ છે. આ પ્રમાણેનું કૃત્ય કરનારો તેમને કાર્યપણ જાન્યો

હક નથી. અમારા અનુયાયી કે અમારા સાધુ સીતાય ખીજ કોઈને મંદીરમાં જઈ ભજન ભક્તી કરવાનો અગર ઉપદેશ કરવાનો કે રહેવાનો હક નથી. તેમ છતાં પ્રા. વાદી નં. ૨ થી ૭ પ્રા. વાદી નં. ૧ ની ઉત્કેરણીથી ગેરકાયદેસર પ્રવેશ કરી રોકેન્નેરીથી ખીજ હકે મંદીરમાં રહી ધોધમ કરે છે અને ઉપર મુગ્ધનાં અપકૃત્યો કરે છે અને અમારા અટકાવ્યા અટકતા નથી. માટે આ દાવો ઉપર કા. ૧ માં જણાવેલું મંદીર અમે વાદીની વડતાલની ગાદીનું મંદીર છે અને તેમાં પ્રા. વાદી નં. ૧ અને તેના ચેક્ષા પ્રા. વાદી નં. ૨ થી ૭ તથા તેમના ખીજ ચેક્ષા તથા સત્સંગીઓને સદરદુ મંદીરમાં આવી ભજન કીર્તન કરવાનો કે તેમાં રહેવાનો કે તેમાં આવી ઉપદેશ કરવાનો હક નથી એવું દરાવ માટે અને પ્રા. વાદી ૧ થી ૭ દાવાવાળા મંદીરમાં પ્રવેશ કરે નહીં કે રહે નહીં કે તેમાં રહી રસોઈ કરાવે નહીં કે જામે જમાડે નહીં તથા પોતાના ખીજ માણસોને મોકલી પ્રવેશ કરાવે નહીં કે તેમાં રાખે નહિ કે તેમાં આવી ઉપદેશ કરે કરાવે નહિ અને અમારા ધર્મની લાગણી દુઃખાય તેવું કષ્ટિણ કૃત્ય કરે કરાવે નહિ તેવો નીચે કા. ૯ માં જણાવ્યા પ્રમાણે થરાનો મનાઈ હુકમ મેળવવા માટે આ દાવો કરવો પડ્યો છે.

૮ દાવાનું કારણ આ કોર્ટેની હદના મેજી ઇસજુવમાં તા. ૫-૧૨-૩૬ ના રોજ ઉત્પત્ત થયું છે.

૯ માટે દાદ માગવાની કે—

૧ ઉપર કા. ૧ માં જણાવેલું મંદીર અમે વાદીની વડતાલની શ્રીમદ્મીનારાયણદેવની ગાદીનું છે અને તેમાં અમારી વડતાલના શ્રીમદ્મીનારાયણ દેવની ગાદીના આશ્રિત સત્સંગીઓને ભજન કીર્તન સેવા વીગેરે કરવા સ્થાપીત કરેલું છે અને તેમાં જઈ અમારી વડતાલ ગાદીના આશ્રિત સધુ બ્રહ્મચારી પાળા અમારી ગાદીના નીચમ મુગ્ધ જઈ રહે ઉપદેશ કરે અને નામ ધર્મોદા ઉગરાવે તે સીતાય ખીજ કોઈ પંથના સાધુ ત્યાગી વેરાગીને તેમાં ઉતરવાનો રહેવાનો કે ઉપદેશ કરવાનો કે તેનો કોઈપણ જતનો ઉપભોગ કરવાનો હક નથી એવું દરાવો.

૨ તથા આ કામના પ્રા. વાદી નં. ૧ શાસ્ત્રી યતપુરુષદાસજી વડતાલના શ્રીમદ્મીનારાયણ દેવની સંસ્થાએ વિમુખ કરેલા છે અને તેમણે બોચાસજી વિગેરે જગ્યાએ પોતાનો જુદો પંથ ચલાવી અક્ષરપુરુષોત્તમનો નવો પંથ કાઢી મંદીરો બાંધ્યાં છે અને જુદો સંસ્થા ચલાવે છે અને ધર્મનાં સિદ્ધાંત વીરહ ચેક્ષા વીગેરે પંથ ચલાવે છે, તેમને તેમના ચેક્ષા તથા તેમના શીષ્યોને અમારી શ્રદ્ધામીનારાયણની ગાદીના કોઈ હરીમંદીર કે શિખરબધી મંદીરમાં જઈ રહેવાનો કે ઉપદેશ કરવાનો હક નથી તેવું દરાવી પ્રા. વાદી નં. ૧ ની ઉત્કેરણીથી પ્રા. વાદી નં. ૨ થી ૭ ઉપર કા. ૧ માં જણાવેલા મંદીરમાં પ્રવેશ કરી તેમાં તેમના મત પ્રમાણેનાં ભજન કીર્તન કરે છે તથા ઉપદેશ કરે છે તે પ્રમાણે કરવાનો કે તેમાં રહેવાનો તેમને હક નથી એમ દરાવી પ્રા. વાદી ૨ થી ૭ કે પ્રા. વાદી નં. ૧ કે પ્રા. વાદી નં. ૧ ના તરફના કોઈપણ ત્યાગી વેરાગી કે ચેક્ષા કે શીષ્યો તેમાં રહે નહિ કે ભજન કીર્તન કરે નહિ કે ઉપદેશ કરે નહિ કે તેમાં રહી ધર્મોદા-દેશુમી લે નહીં અને પ્રા. વાદી નં. ૧ કોઈને આ પ્રમાણે કરવા કોઈને મોકલે નહિ કે પોતે જુલ નહીં એવો જાણુનો મનાઈ હુકમ આપ્યો.

૩ કામની હકીકત ઉપરથી ચેત્ય અને વ્યાજબી લાગે તે દાદ આપરો.

૪ આ દાવાનું તમામ ખર્ચ આપવરો.

૧૦ કોર્ટ શી તથા હકુમત માટે દાવાનો આંક પહેલી દાદ માટે રૂ. ૨૦૦)નો બાંધી રૂ. ૧૫)ના એમ્પ ઉપર અને બીજી દાદ દરાવ સાથે મનાઈ હુકમની છે તેને માટે રૂ. ૭૦)નો

આંક બાંધી રૂ. ૫-૪-૦ ના રટેમ્પ પર મળી કુલ રૂ. ૨૭૦) નો આંક બાંધી રૂ. ૨૦-૪-૦ ના રટેમ્પ ઉપર કર્યો છે. વકીલ શી તથા પ્રોસેમ શી માટે મંદીરની કીમત રૂ. ૧૧૦૦) છે તે પ્રમાણે આંક બાંધ્યો છે.

૧૧ પ્રા. વાદીઓનો ધધો ખેતીનો નથી.

૧૨ વકીલ શી મેડયુલ કરતાં વધારે દરાવી છે.

૧૩ દાવા અરજી સાથે વકીલ પત્ર તથા લીટ રજુ

તા ૮-૧૨-૩૬

પટેલ જશભાઈ મકનદાસ મહી દા. પોને

ધકગર બોરસદમાં

ખરી નકલ

કલાર્ક.

પ્ર. નં. ૧ શાસ્ત્રી યજ્ઞપુરુષદાસનો જવાબ.

કો. મુ. નં. ૫૧૯/૧૯૩૬

બોરસદના મે. સે. કા. સખજજજ સાહેબની કોર્ટમાં

વાદી આનંદપ્રસાદજી

પ્રા. વાદી યજ્ઞપુરુષદાસજી વીગેરે

પ્રા. નં. ૧ નો લેખી જવાબ નીચે પ્રમાણે છે—

૧ વાદીનો દાવો ખરો નથી અને તે અમારે કબુલ નથી.

૨ દાવાઅરજીની કલમ ૧ માં વાદી વડતાલની શ્રીવક્ષમીનારાયણ દેવની માદીના આચાર્ય હોવાનું જે લખવામાં આવેલું છે તે વાત ખરી નથી અને તે વાત અમારે કબુલ નથી. આ કામના વાદી વડતાલના શ્રીવક્ષમીનારાયણ દેવની માદીના ખરા આચાર્ય નથી તેમજ તેમની શ્રીસ્વામિનારાયણ સંપ્રદાયના નિયમ અને લેખ મુજબ આચાર્યતરીકે નીમણુક થયેલી નથી, તેથી કરી તેઓ વડતાલના શ્રીવક્ષમીનારાયણ દેવના આચાર્ય તરીકે આ દાવો લાવવા હકદાર નથી.

૩ દાવા અરજીની કા. ૧ માં ઇસજીવનું મદીર વડતાલના શ્રીવક્ષમીનારાયણ દેવના મંદીરના તાતાનું હોવાનું લખવામાં આવ્યું છે તે વાત ખરી નથી અને તે અમારે કબુલ નથી.

૪ વડતાલના મદીર માટે નામદાર હાઈકોર્ટ સ્કીમ કર્યાની વાત ખરી છે પરંતુ તેના અમારે વડતાલના મંદીરનો વહીવટ કરવાનો વાદીનેજ હક છે તે વાત ખરી નથી અને તે અમારે કબુલ નથી તેમજ તે સ્કીમના ગામડાંના હરિમંદિરો ગણેલાં નથી, માટે સ્કીમના આધારે દાવાનાગા ઇસજીવના મંદીરસંબંધી દાવો લાવવાનો વાદીને કાયદા પ્રમાણે હક નથી.

૫ દાવાઅરજીની કા. ૩ માં સ્વામિનારાયણ સંપ્રદાયના મૂળ પ્રવર્તક શ્રીચલ્લનદેવવાળી દવા એમ જે લખ્યું છે તે ખર છે તેમજ તે કલમમાં લખ્યા પ્રમાણે તેમણે તે ધર્મની બે માદીઓ રેખાખાની વાત પણ ખરી છે. તે સીવાય તે કલમનું બીજું લખાણ અમેને કબુલ નથી.

૬ દાવાઅરછની કા. ૪ માં દાવાવાણું ઇસણાવ ગામનું મંદીર સં. ૧૯૧૮ ની સાલમાં શ્રીમગવત્રસાદણ મહારાજે સ્થાપીત કર્યોનું લખવામાં આવ્યું છે તે વાત ખરી નથી અને તે અમેને કયુલ નથી. તેમજ તે કલમમાં સંવત્ ૧૯૧૮ નું તથા સં. ૧૯૪૮ નું એ રીતે એ ખતાં સદરહુ મંદીર સંખ્યા કરવામાં આવેલાં એમ જે બતાવવામાં આવ્યું છે તે ખતાંનું ખરાપણું અમેને કયુલ નથી તેમજ તે કલમમાં સદરહુ મંદીર વડતાલના શ્રીવદ્ધમીનાગવણ દેવતી માલકીનું છે અને તેનો વહીવટ તે મંદીરના આચાર્ય તરફથી દરદમેશથી થાય છે એમ જે લખાયું છે તે ખર નથી અને તે અમેને કયુલ નથી.

૭ ઇસણાવ ગામમાં શ્રીસ્વામિનારાયણનું મંદીર છે, સદરહુ મંદીર ઇસણાવ ગામના શ્રીસ્વામિનારાયણના સંપ્રદાયના માણમેએ પોતાને ઇશ્વરભજન કરવાનું સુગમ અને દરરોજનું થાય તે સાફ ગામમાં ઉગરાણી કરી બાંધેલું ત્યારથી તેનો વહીવટ ઇસણાવ ગામના સત્સંગીઓ કરે છે અને તે પ્રમાણે સદરહુ મંદીરનો વહીવટ હજુ પણ ઇસણાવ ગામના સત્સંગીઓના હાથમાં છે. તેનો વહીવટ કોઈ વખત વડતાલના આચાર્યેએ કે વડતાલ તરફના કોઈ માણસે સાધુ પાળા રાકીને કોઈ વખત કર્યો નથી. દાવાવાળા ઇસણાવના સ્વામિનારાયણના મંદીરના અંગતી ખેતરોની જમીન છે, સદરહુ જમીનો પણ ઇસણાવના મંદીરના વહીવટ કરનાર સત્સંગીને નામે રેકર્ડમાં પણ માતે છે, વળી ઇસણાવ ગામમાં વડતાલ ખાતાની પણ ખેતરોની જમીન છે અને તે તમામ વડતાલના મંદીરના આચાર્યના નામે આવે છે. આ ઉપરથી સ્પષ્ટ જણાય છે કે ઇસણાવ ગામના મંદીરનો વહીવટ મુશ્કેલી ઇસણાવના સત્સંગીઓના હાથમાં છે અને તે મંદીરના વહીવટ સમયે વડતાલના મંદીરના આચાર્યને કંઈ ક્ષેત્ર દેવા નથી.

૮ દાવાઅરછની કલમ ૫ માં વડતાલ ની ગાદીના આશ્રિત સત્સંગીઓ તથા સાધુ ત્યાગી તથા માણસોના વાપર મારેજ ફક્ત દાવાવાણું મંદીર બંધવામાં આવ્યું છે અને તે ફક્ત તેઓજ વાપરે છે એમ જે લખ્યું છે તે તદ્દન ખોટું અને બનાવડી છે. દાવાવાણું મંદીર ઉપર પેશ ૭ માં બતાવ્યા પ્રમાણે ઇસણાવ ગામના સત્સંગીઓએ બંધાવેલું છે, તેમજ તેનો ઉપભોગ સ્વામિનારાયણ સંપ્રદાયનો કોઈપણ મતભંગી ત્યાગી સાધુ તથા પાળાઓ દરદમેશથી કરે છે તેમ અમે પણ નાંખા નીકળ્યા પછી પણ એકવીસ વરસથી ઉપભોગ કરીએ છીએ. સદરહુ મંદીરમાં સ્વામિનારાયણ સંપ્રદાયના કોઈપણ માણસને ઉતરનાનો હક છે અને તે પ્રમાણે વાપરત કરતાં કોઈને કોઈ વખત, અટકાવ, રૂઝામાં, આજ્યો, નથી..

૯ દાવાઅરછની કા. ૬ માં અમારી સામે જે આક્ષેપો કરવામાં આવ્યા છે તે દેવને લીધે તદ્દન ખોટા બનાવડી બોલી કહેલા છે.

૧૦ અમે શ્રીસ્વામિનારાયણ સંપ્રદાયના સાધુ છીએ. અમે પ્રથમ વડતાલમાં રહેતા હતા. સંવત્ ૧૯૬૨ ની સાલમાં વડતાલના મંદીરમાં રહેતા ત્યાગી તથા સાધુઓમાં વીખરાદ ઉભો ધરવેલો અને તે વીખરાદને લીધે અમારાથી શ્રીસ્વામિનારાયણના સંપ્રદાય પ્રમાણે અમારે પોતાનું તથા બીજાઓનું કંઈપણ થઈ શકે તેમ નહિ રહેતાથી અમે ત્યાંથી તે સાલમાં નીકળી ગયેલા અને ત્યારબાદ શ્રીસ્વામિનારાયણના સંપ્રદાય પ્રમાણે હરીભજન કહેલા સાર બીજા માત્રી બોલાસણુ ગામે મંદીર બંધાવી ત્યાં રહીએ છીએ અને હરીભજન કરીએ છીએ.

૧૧ વાદી અમે ધર્મના સિદ્ધાંત વિરુદ્ધ પ્રચાર કરવાથી અમેને વિરુદ્ધ કરેલા અને અમેને મંદીરમાંથી કાઢી મુકેલા એમ જે લખે છે તે તદ્દન ખોટું અને અમેને અપમાન કરતા લખવામાં

અં વેલું છે, અમોએ ધર્મના મિદ્ધાંત વિરૂદ્ધ કોઈ વખત પ્રચાર કોમ કમું નથી તેમજ અમો, શ્રીસ્વામિ-
નારાયણ સપ્રદાયના તમામ મિદ્ધાંત માનીએ છીએ અને તે અનુસાર હરીભજન કરીએ છીએ.
સદરહુ સપ્રદાયનાં માન્ય પુસ્તકો શિક્ષાપત્રી વર્ચનાથેન સંસ્કૃતીચરન વીગેરે પ્રમાણે અમો હરી-
ભજન કરીએ છીએ. વડતાલનાં જે પુસ્તકો આપારે સંપ્રદાય ચાલે છે તે પુસ્તકો પ્રમાણે અમો
પણ હરીભજન કરીએ છીએ. વડનાલના મંદીરમાં રહેલું જે ગ્ય નહી લાગવાથી બીજા ગામેનાં
જેમ ગામ હોયો મંદીરે બાંધી શ્રીસ્વામિનારાયણ સપ્રદાય પ્રમાણે હરીભજન કરે છે તેજ પ્રમાણે અમો
મંદિર બધારી તેજ પ્રમાણે હરીભજન કરીએ છીએ અને બીજાં હંમિદિરોમા પણ જઈ અવીએ
છીએ અને શ્રીસ્વામિનારાયણના સપ્રદાયના સિદ્ધાંત પ્રમાણે ઉપદેશ પણ કરીએ છીએ. તેથી કરી અમેને
વિમુખ થયેલા લખવામાં આવ્યું છે તે તદ્દન સપ્રદાયવિરૂદ્ધ અમેને અપમાન કરના ક્રૂર દાવામાં
લખવામાં આવ્યું છે. વીમુખ કોને કહેવા તે વચનામૃત શિક્ષાપત્રી વીગેરે ગ્રંથોમા લખેલ છે.

૧૨ અમોએ નથી ગાદી સ્થાપી નથી તેમ એવામણુ ગામે નવા પર્ણતી ગાદી નથી
અમો સાધુ છીએ અને શ્રીસ્વામિનારાયણના સિખરવધ મંદીરે બાંધી ત્યાં હરીભજન કરીએ છીએ
અને બહાર ગામ દગીમંદીરોમા જઈએ આવીએ છીએ ને ઉપદેશ પણ કરીએ છીએ.

૧૩ દાવાઅરહીની કા. ૭ મા અમોએ બાકીના પ્રા. વાદીએને તા. ૫-૧૨-૩૬ ના અર-
સામાં દાવાવાળા ઇમજીરાના મંદીરમાં ધુમાડી દીધા એમ જે લખવામા આવ્યું છે તે તદ્દન ખોટું
અને બનાવડી છે. ઇમજીરા ગામના મંદીરમા અમે તથા બીજા સ્વામિનારાયણ સપ્રદાયના હરકોઈ
સંસ્કૃતી માનુ તથા ત્યાગી હૃદયમેશથી વિરોધે છે અને તેનો ત્યાગ કરે છે તે પ્રમાણે અમો તથા બાકીના
પ્રા. વાદીઓ હરદયમેશથી મદ્દરહુ મંદીરમાં ત્રીમ એકત્રીય ગમ્મથી વિરોધે છીએ ને ત્યાગ કરીએ છીએ.

૧૪ અમાગ રહેણી મદ્દરહુ મંદીરમા વડનાલથી આતના માનુ વીગેરેને હરકન થાય છે,
તેમજ અમારા ઉપદેશથી ત્યાં વડનાલથી આતના મણુએને તથા બીજાએને કનેશ થાય છે,
એમ જે દાવામાં લખવામા આવ્યું છે તે તદ્દન ખોટી કાલસમા આવેલું છે, અમો નદરહુ મંદીરમા
પહેલાંની માફક એવામણુમા મંદીર બાંધ્યા બાદ વિરોધે છીએ અને અન્યાર સુધી કોઈએ વાંધો
હીરો નથી તેમ અમારા ઉપદેશથી કોઈને હરકન થી નથી તેમજ અન્યાર ઉપદેશ સ્વામિના-
રાયણના સપ્રદાય પ્રમાણે હોવાથી અમાગ ઉપદેશથી કોઈને કોઈ પક્ષ કનેશ થાય તેમ નથી

૧૫ ઇમજીરા ગામનું મંદીર તથા બીજા ગામના મંદીરોમાં શ્રીસ્વામિનારાયણના સપ્રદાયના
હરકોઈ સત્સંગી, સાધુ ત્યાગી વીગેરે માટે છે. અમો શ્રીસ્વામિનારાયણ સપ્રદાયના નથી કરતા
નીચમ પ્રમાણે વર્તીએ છીએ તેમજ હરીભજન કરીએ છીએ, તો તેથી કરી મણુ મદ્દરહુ મંદીર
અમે તેની મીલકતનું ફેર તો પણ તે મંદીરમાં જતા આવતા તથા હરીભજન કરના કે ઉપદેશ કરના
આદ્યારવાનો વાદીનો કાલસ પ્રમાણે દક્ષ નથી.

૧૬ દાવાસાથે મંદીર તેમજ બીજા સ્વામિનારાયણ સપ્રદાયના મંદીરોના વધીત કરના
ક્રૂર દરદીઓ છે અને તેનો સામ મદ્દરહુ ધર્મના તમામ અમંગીએ સાધુ પાશા વીગેરે લેવાનો
છે. સ્વામિનારાયણ ધર્મના મિદ્ધાંતો પ્રમાણે હરીભજન કરવાને મદ્દરહુ મંદીરમાં પેમવા ફેરવાને
કેવનો કાલસ પ્રમાણે કશી જાનનો દક્ષ નથી.

૧૭ વધી ઇમજીરાના મંદીર સીતલ બીજાં જ્યાં મંદીરો સંબંધી ગ્યનારી મામે મનાઈ
દુકામ મામે છે. તે તે કશા મંદીરો મંજીરી કાલ મામે છે, ને રવાટ ક્યાં મીલકત વાદીને દાવો

ચાલે નહિ તેમજ કોર્ટની હકુમતને માટે પણ સરકાર બીજા મંદીરાની કોમિત પણ ગણવી જોઈએ અને તે જોતાં આ દાવો ચલાવવાને આ કોર્ટને હકુમત રહેતી નથી.

૧૮ આ દાવો ચોખ્ખો રદાંખો ઉપર નથી.

૧૯ વાદીએ મંદીરની કોમિત બાંધી તે કયુક્ત નથી. તે દાવો મુદત બહાર છે.

૨૦ આ દાવો ધર્મના સિદ્ધાંતોના તથા સાધુ સત્સંગીઓના નીચમ સંબંધીના નીર્ણયનો હોવાથી તે સીવીલ નેચરના નથી તેથી કરી સીવીલ પ્રો. કોડ કલમ ૯ પ્રમાણે આ દાવો ચાલે નહીં.

૨૧ વાદીતરફથી મુખત્યારને આવે દાવો લાવવાનો હક નથી.

૨૨ દાવામાં બીજી અમારા વિરુદ્ધની હકીકત અમારે કયુક્ત નથી. મજકુર મીક્ત બંધાઈ ત્યારથી સત્સંગીઓના કબજા ભોગવટામાં છે, માટે વાદીનો દાવો ચાલી શકતો નથી.

૨૩ ઉપરનાં કારણોથી વાદીનો દાવો રદ ખરચ સાથે કરી, અમારું ખર્ચ અપાવશે અને વાદો ખોટો ને હેરાન કરવા માટે દેવજીવિથી દાવો લાવ્યો છે માટે અમને કંપનસેસન અપાવો.

તા.

મહી

મકર

કો. મુ. નં. ૫૧૬/૩૬

બોરસદના મે. સે. કા. સમજળ સાહેબની કોર્ટમાં

વાદી વડતાલની શ્રીલક્ષ્મીનારાયણદેવની માદીના આચાર્ય.

પ્ર. વાદી શાસ્ત્રી યજ્ઞપ્રસ્થાસજી વિગેરે.

પ્રા. નં. ૬ નો જવાબ નીચે મુજબ છે—

૧ વાદીનો દાવો ખરો નથી અને તે અમારે કયુક્ત નથી.

૨ દાવાઅરજીની કલમ ૧ માં વાદી વડતાલના શ્રીલક્ષ્મીનારાયણદેવની માદીના આચાર્ય હોવાનું જો લખવામાં આવ્યું છે તે વાત ખરી નથી અને તે અમારે કયુક્ત નથી, આ કામના વાદી વડતાલના શ્રીલક્ષ્મીનારાયણદેવની માદીના ખરા આચાર્ય નથી તેમજ તેમની શ્રીસ્વામિનારાયણના સંપ્રદાયના નીચમ ને લેખ મુજબ આચાર્ય તરીકે નીમણૂક થયેલી નથી તેથી કરી તેઓ વડતાલના શ્રીલક્ષ્મીનારાયણદેવના આચાર્ય તરીકે આ દાવો લાવવા હકાર નથી.

૩ દાવાઅરજીની કલમ ૧ માં ઇસિણાવનું મંદીર વડતાલના શ્રીલક્ષ્મીનારાયણદેવના મંદીરના તાબાનું હોવાનું લખવામાં આવ્યું છે તે વાત ખરી નથી અને તે અમારે કયુક્ત નથી.

૪ વડતાલના મંદીર માટે નામદાર હાઇકોર્ટ સ્વીમ કમીની વાત ખરી છે પરંતુ તેના આધારે વડતાલના મંદીરનો વહીવટ કરવાનો વાદીનેજ હક છે તે વાત ખરી નથી અને તે અમારે કયુક્ત નથી તેમજ તે સ્વીમમાં ગામડાંનાં દરીમંદીરા ગણ્યાં નથી માટે સ્વીમના આધારે દાવાવાળા ઇસિણાવના મંદીર સંબંધી દાવો લાવવાનો વાદીને કાયદા પ્રમાણે હક નથી.

૫ દાવાઅરજીની ક. ૩ માં સ્વામિનારાયણ સંપ્રદાયના મૂળ પ્રવર્તક શ્રીલક્ષ્મીનારાયણ સ્વામી હતા એમ જો લખ્યું છે તે ખરું છે તેમજ તે કલમમાં લખ્યા પ્રમાણે તેમણે તે ધર્મની જો માદીએ સ્થાપનાની વાત પણ ખરી છે, તે માદાવ ને કલમનું બીજું લખાણ અમોને કયુક્ત નથી.

૬ દાવાઅરજીની કલમ ૪ માં દાવાવાળું ઇસિબ્બાવ ગામનું મંદીર સં. ૧૯૧૮ ની સાક્ષમાં શ્રીસ્વામિનારાયણ મહારાજે સ્થાપી ન કર્યું લખવામાં આવ્યું છે તે વાત ખરી નથી અને તે અમારે કબુલ નથી તેમજ તે કલમમાં સં. ૧૯૧૮ નું તથા સં. ૧૯૪૮ નું એ રીતે બે ખતાં સદરકુ મંદીર સંબંધી કરવામાં આવેલાં એમ ને બતાવવામાં આવ્યું છે તે ખતાંનું ખરાપણું અમારે કબુલ નથી તેમજ તે કલમમાં સદરકુ મંદીર વડતાલના શ્રીલક્ષ્મીનારાયણદેવની માલકીનું છે અને તેનો વહીવટ તે મંદીરના આચાર્ય તરફથી હરહમેશથી થાય છે એમ ને લખાણ છે તે ખર નથી અને તે અમારે કબુલ નથી.

૭ ઇસિબ્બાવ ગામમાં શ્રીસ્વામિનારાયણનું મંદીર છે. સદરકુ મંદીર ઇસિબ્બાવ ગામના શ્રીસ્વામિનારાયણના સંપ્રદાયના માણસોએ પોતાને ઇશ્વરભજન કરવાનું શુભમ અને દરદોષનું થાય તે સાર ગામમાં ઉગરાણી કરી બાંધેલું ત્યારથી તેનો વહીવટ ઇસિબ્બાવ ગામના સત્સંગીઓ કરે છે અને તે પ્રમાણે સદરકુ મંદીરનો વહીવટ હજુ પણ ઇસિબ્બાવ ગામના સત્સંગીઓના હાથમાં છે. તેનો વહીવટ કોઈ વખત વડતાલના આચાર્યોએ કે વડતાલ તરફના કોઈ માણસે સાધુ પાળા રોડીને કોઈ વખત કયો નથી.

૮ દાવાઅરજીની કલમ ૫ માં વડતાલની ગાદીના આશ્રિત સત્સંગીઓ તથા સાધુ ત્યાગી તથા માણસોના વાપર મોટા ફક્ત દાવાવાળું મંદીર બાંધવામાં આવ્યું છે અને તે ફક્ત તેઓજ વાપરે છે એમ ને લખ્યું છે તે તદ્દન ખોટું અને બનાવડી છે. દાવાવાળું મંદીર ઉપર પેરા ૭ માં જણાવ્યા પ્રમાણે ઇસિબ્બાવ ગામના સત્સંગીઓએ બંધાવેલું છે તેમજ તેનો ઉપયોગ સ્વામિનારાયણ સંપ્રદાયના કોઈપણ સત્સંગી ત્યાગી સાધુ પાળાઓ હરહમેશથી કરે છે તેમ અમે પણ એકત્રીય વરસથી ઉપયોગ કરીએ છીએ. સદરકુ મંદીરમાં સ્વામિનારાયણ સંપ્રદાયના કોઈપણ માણસને ઉતરવાનો હક છે અને તે પ્રમાણે વાપર કરતાં કોઈને કોઈ વખત અટકાવ કરવામાં આવ્યો નથી.

૯ ધર્મના સિદ્ધાંત વિરુદ્ધ પ્રચાર કરવાથી પ્રા. નં. ૧ ને વિરુદ્ધ કરેલા અને તેમને મંદીરમાંથી કાઢી મુકેલા એમ ને વાદી લખે છે તે તદ્દન ખોટું અને અમેાને અપમાન કરવા લખવામાં આવેલું છે. અમેાએ ધર્મના સિદ્ધાંત વિરુદ્ધ કોઈ વખત પ્રચાર કામ કર્યું નથી તેમજ અમેા શ્રીસ્વામિનારાયણ સંપ્રદાયના તમામ સિદ્ધાંત માનીએ છીએ અને તે અનુસાર હરીભજન કરીએ છીએ. સદરકુ સંપ્રદાયના માન્ય પુસ્તકો સિદ્ધાંતની વચનામૃત સત્સંગીજીન વિગેરે પ્રમાણે અમેા હરીભજન કરીએ છીએ. વડતાલમાં ને પુસ્તકો આધારે સંપ્રદાય ચાલે છે તે પુસ્તકો પ્રમાણે અમેા પણ હરીભજન કરીએ છીએ. વડતાલના મંદીરમાં રહેવું યોગ્ય નહિ લાગવાથી ખીમ્મ ગામેમાં જેમ ગામ લોકો મંદીરો બાંધી શ્રીસ્વામિનારાયણના સંપ્રદાય પ્રમાણે હરીભજન કરે છે તેમ પ્રમાણે અમેા પણ હરીભજન કરીએ છીએ અને ખીમ્મ હરિમંદીરમાં પણ જઈ આવીએ છીએ અને શ્રીસ્વામિનારાયણ સંપ્રદાયના સિદ્ધાંત પ્રમાણે ઉપદેશ કરીએ છીએ.

૧૦ દાવાઅરજીના કલમ ૭ માં અમેા પ્રા.ઓને તા. ૫-૧૨-૨૬ ના અરમામાં દાવાનાગા ઇસિબ્બાવના મંદીરમાં શુભાઠી દીવા એમ ને લખવામાં આવ્યું છે તે તદ્દન ખોટું અને બનાવડી છે. ઇસિબ્બાવ ગામના મંદીરમાં અમેા તથા ખીમ્મ સ્વામિનારાયણ સંપ્રદાયના દરેકાઈ અમંગી માધુ તથા ત્યાગી હરહમેશથી ઉતરે છે અને તેનો વાપર કરે છે તે પ્રમાણે અમેા તથા ગાદીના પ્રા.ઓ હરહમેશથી મદનુ મંદીરમાં ત્રીમ એકત્રીય વરમણી ઉતરીએ છીએ.

૧૧ અમારા રહેણાંથી સદરકુ મંદીરમાં વડતાલથી આવતા માધુ વીગેરેને હરહન થાય છે તેમજ અમારા કપડેશથી તથા વડતાલથી આવતા માધુઓને તથા ખીમ્મઓને કપેશ થાય છે એમ

ને દાવામાં લખવામાં આવ્યું છે તે તદ્દન જોડી કાઢવામાં આવેલું છે, અને સદરહુ મંદીરમાં પહેલાંની માફક બોચાસણમાં મંદીર બંધાવ્યા બાદ ઉતરીએ છીએ અને અત્યાર સુધી કોઈએ વાંધો લીધો નથી તેમજ અમારા ઉતરવાથી કોઈને કાંઈ હરકત થતી નથી તેમજ અમારો ઉપદેશ સ્વામિનારાયણ સંપ્રદાય પ્રમાણે હોવાથી અમારા ઉપદેશથી કોઈને કાંઈ પણ કલેશ થાય એમ નથી.

૧૨ ઇસલામ ગામનું મંદીર તથા બીજા ગામોનાં હરીમંદીરો સ્વામિનારાયણ સંપ્રદાય પ્રમાણે હરકોઈ સત્સંગી સાધુ ત્યાગી વીગેરે માટે છે, અને શ્રી સ્વામિનારાયણ સંપ્રદાયના નકી કરેલા નીચમ પ્રમાણે વર્તીએ છીએ તેમજ હરીમંજન કરીએ છીએ, તો તેથી કરી પણ સદરહુ મંદીર ગમે તેની માલકીનું હરે તો પણ તે મંદીરમાં જતાં આવતાં તથા ત્યાં હરીમંજન કરતાં કે ઉપદેશ કરતાં અટકાવવાનો વાદોને કાયદા પ્રમાણે હક નથી.

૧૩ દાવાવાળું મંદીર તેમજ બીજાં સ્વામિનારાયણ સંપ્રદાયનાં મંદીરોનો વહીવટ કરનાર હકત ટૂંકીએ છે અને તેનો લાભ સ્વામિનારાયણ ધર્મના તમામ સત્સંગી સાધુ ત્યાગી પાળા વીગેરેને લેવાનો છે. સ્વામિનારાયણ ધર્મના સિદ્ધાંત પ્રમાણે હરીમંજન કરનારને સદરહુ મંદીરમાં પેસતાં રોકવાનો કોઈનો કાયદા પ્રમાણે કશી જાતનો હક નથી.

૧૪ વાદી ઇસલામના મંદીર સીવાય બીજાં બધાં મંદીરો સમંધી અમારી સામે મનાઈ હકમ માગે છે તો તે ક્યાં મંદીરો સંબંધી છે તે સ્પષ્ટ કર્યા સીવાય વાદોનો દાવો ચાલી શકે નહિ તેમજ કોઈની હકૂમતો માટે પણ સદરહુ બીજાં મંદીરોની કીમત પણ ગણવી જોઈએ અને તે જોતાં આ દાવો ચલાવવાનો આ કોર્ટને હકૂમત રહેતી નથી.

૧૫ આ દાવો યોગ્ય સ્ટાંપ ઉપર નથી.

૧૬ વાદીએ મંદીરની કીમત લખી છે તે કયુવ નથી ને દાવો મુદ્દન બદલ છે.

૧૭ આ દાવો ધર્મના સિદ્ધાંતનો તથા સાધુ સત્સંગીઓના નીચમ સંબંધના નીર્ણયનો હોવાથી ને સીવીલ નેચરનો નથી તેથી કરીને સીવીલ પ્રો. કોડની કસમ ૯ પ્રમાણે આ દાવો ચાલી શકે નહિ.

૧૮ વાદી તરફથી મુખત્યારને આ દાવો ચાલવાનો હક નથી.

૧૯ અને શ્રી સ્વામિનારાયણ સંપ્રદાયના સાધુ છીએ, અને પ્રથમ વડનાલમાં રહેતા હતા. સં. ૧૯૧૨ ની સાલમાં વડતાલના મંદીરમાં રહેતા ત્યાગી સાધુઓનાં વીજવાદ ઉમેા થયેલો અને તે વીજવાદને લીધે અમારાથી શ્રી સ્વામિનારાયણના સંપ્રદાય પ્રમાણે અમારે પોતાનું તથા બીજાઓનું કલ્યાણ યર્થ શકે તેમ નહિ રહેવાથી અમે પ્રા. નં. ૧ સાથે ત્યાંથી તે સાલમાં નીકળી ગયેલા અને તેમની સાથે બોચાસણ આવી રહીએ છીએ અને હરીમંજન કરીએ છીએ.

૨૦ વડતાલમાં સાધુઓનાં ઘણાં મંડળો છે અને અમારે પણ સાધુઓનું એક મંડળ છે અને પ્રા. નં. ૧ અમારા મંડળના મુખ્ય સાધુ છે. અને શ્રી સ્વામિનારાયણના સિદ્ધાંત પ્રમાણે ઉપદેશ વીગેરે કરીએ છીએ અને શ્રી સ્વામિનારાયણના સિદ્ધાંતને અનુસરીએ છીએ.

૨૧ દાવામાં બીજા અમારા વિરુદ્ધની હકીકત અમારે કયુવ નથી.

૨૨ મજકુર બીલકત ટાંચાઈ ત્યારથી સત્સંગીઓનાં કમળ ભોગવરામાં છે માટે વાદોનો દાવો ચાલી શકે નહિ.

૨૩ ઉપરના કારણોથી વાદોનો દાવો રદ કરી અમારો ખર્ચ અપાયેલો, અને અમને જોડી હરકત કરવા ફોર્મ્યુલિયો દાવો લાગ્યા છે માટે અમને દંપનમેશન અપાયેલો.

તા. ૨૨-૪-૩૭

સ. દા. પોને

ઇન્ડિયન બોમ્બેમાં.

ઉપર મુજબનો ૧ એક તથા ૬ છ નંબરના પ્રતિવાદીઓએ જરૂરના અપાઓ છે. બીજા પ્રતિવાદીઓ તેમનાજ શિબ્ય હોવાથી તેમને મળતોજ જવાબ અપાઓ છે.

આ પ્રમાણે જવાબ અપાયા પછી હાંમે ટાઇમે વાદી પ્રતિવાદી તરફથી પોતપોતાને ફાવતાં કેટલાંક પુસ્તકો દસ્તાવેજો વિગેરે પુરાવાના કાગળો કાઢ્યાં રજુ થયા. ત્યારબાદ બે વાર મળીને તા. ૨૭-૬-૩૮ મી સુધીમાં ૧૧ ઇસ્તુઓ નક્કી થયા. તે આ પ્રમાણે છે—

એકઝીબીટ ૬૩

૧ ફરીબાદ ઉપર ચોથ રીતે રટેમ્પ ચોદવામાં આવ્યો નથી કે કેમ? જો એ બાબત સત્ય હોય તો ફરીબાદી કેટલો વધારે રટેમ્પ ચોદવાને પાત્ર છે?

૨ સાક્ષી એકઝીબીટ ૨૮ ના ૧૯ મા પેરામાં આક્ષેપ કર્યો મુજબ તથા ૨૯ મા એકઝીબીટના ૧૭ મા પેરામાં આક્ષેપ કર્યો મુજબ સદરજુ હાલો ચાલી શકે તેમ નથી કે કેમ?

૩ પ્રતિવાદી નં. ૧ અને ૬ ના આક્ષેપ મુજબ કુલમુખત્યારે મહિસો સદરજુ હાલો કાયદેસર રીતે ચાલી શકે તેમ નથી કે કેમ?

૪ હાવામાં દાખલ કર્યું છે તે મુજબ ફરીબાદી દાવાવાળું મંદીર વડવાલ મંદીરના તાબામાં છે એમ સાબીત કરે છે કે કેમ?

૫ અ ફરીબાદી મંદીરની મેનેજમેન્ટ (બ્યવસ્થા) કરવાનો પોતાને હક છે એમ સાબીત કરે છે? (બ) હાઇકોર્ટ નક્કી કરેલી સ્કીમમાં ટેમ્પલ મેનેજમેન્ટ (મંદીરની બ્યવસ્થા) ના દાવાનો સમાવેશ થાય છે કે કેમ?

૬ અ. ફરીબાદી સદરજુ ફરીબાદના જજા પેરામાં જણાવ્યા મુજબ પ્રતિવાદી નં. ૧ ને વિમુખ કર્યા એ બાબત સાબીત કરે છે?

જ. અને એ પંથના સાધુ નથી એમ સાબીત કરે છે?

૭ ફરીબાદીએ કરેલા આક્ષેપ મુજબ દાવાવાળા મંદીરનો ઉપયોગ કરવા પ્રતિવાદીઓને અધિકાર નથી કે કેમ?

૮ ખાસ અમુકજ મંદીર કર્યાંયા સીવાય ફરેક મંદીરના સંબંધમાં સામાન્ય મનાઈ હકમ માટે કાદ આપી શકાય કે કેમ?

૯ જો કોઈપણ જાનની કાદ હોય તો ફરીબાદી કઈ દાવેને પાત્ર છે?

૫-૨-૩૮

પી. બી. પટેલ.

નીચે મુજબના ઇસ્તુઓ (મુદ્દાઓ) બિત્તન થયા હતા.

૧૦ સીવિલ પ્રેબીજર કોડના ૧૧ મા સેકશનના જજા પુરાવાસાની મમજુનીના અર્થમાં ૧૯૨૪ ના કે. મુ. નં. ૨૪૪ નું જજમેન્ટ પ્રીનીસિપલવગળા દાવાના જજમેન્ટ તરીકે થયેલું હતું કે કેમ? અને જો એ પ્રમાણે હોય તો પ્રતિવાદી વાદીની આચાર્ય તરીકેની પોત્રાંચનની તકરાર કરી શકે કે કેમ?

૧૧ જો ઉપરના મુદ્દાનો ફરત પ્રતિવાદીના લાભમાં થાય તો તેઓ પોતાની તકરાર મુજબ વાદી કાયદેસર રીતે રથપાંચેલા આચાર્ય નથી એમ સાબીત કરે છે કેમ? અને જો તેમ હોય તો સદરજુ હાલો દાખલ કરવાનો હક વાદીને છે કે કેમ?

૨૭-૬-૩૮

પી. બી. પટેલ.

જજમેન્ટ—

ગોરસદના સેકન્ડ ક્લાસ સભ જડજની કોર્ટમાં

જુનરદમી નંબર ૫૧૬, સને ૧૯૩૬.

વકીલો:—

હાઉ-સેલ:—મી. કે. એમ. મુનશી.
મી. એચ. જી. પટેલ.
મી. સી. એન. પટેલ.

વાદી:—વડતાલના થી સક્ષીનારાયણદેવની ગાદીના
આચાર્યશ્રી આનંદપ્રસાદજી શ્રીપતિપ્રસાદજીના
કુલમુખ્યત્વાર પટેલ જસભાઈ મકનદાસ.

વિરુદ્ધ—

પ્રતિવાદીઓ:—(૧) રાણી યજ્ઞપુરપદાસજી પેતે જાતે તથા બેચા-

વકીલો:—
હાઉ-સેલ:—મી. એમ. પી. અમીન.
મી. ડી. એન. પટેલ.

(૨) અક્ષરપુરપોતમની સંસ્થાના મેનેજર તરીકે.

(૨) અક્ષરપુરપોતમદામ શુર યજ્ઞપુરપદાસજી

(૩) ધર્મતનપદાસ " "

(૪) સંતદાસ " "

(૫) ધર્મચરપદાસ " "

(૬) નિયંત્રકદાસ " "

(૭) રામજી ભગત " "

સગીરના વાલી રાણી યજ્ઞપુરપદાસ

પ્રતિવાદી નં. ૧ અને ૭ માટે.

મી. જે. એન. દવે

પ્રતિવાદી નં. ૬ માટે.

બાકીના એક્સપાર્ટી.

દાવો ક્ર. ૨૭૦)

(૧) વાદી આ દાવો દાવા અરજના પેરા (૧) માં જણાવેલું 'ઈસલાવત' દરિમદિરે વડતાલના થી સક્ષીનારાયણદેવની ગાદીનું છે અને તે વડતાલની ગાદીના સાધુ, પાળા અને બ્રહ્મચારીના ઉપયોગ માટે છે; અને વડતાલની ગાદીના સાધુ સીરાપના કોઈ સાધુને તેમાં ઉતરવાનો અથવા તેમાં રહી ઉપદેશ કરવાનો કંઈજ હક નથી એવું ઠરાવવા કરે છે. વગી વધુમાં પ્રતિવાદી નં. ૧ ને 'વિવસ્તુખ' કહેલા કોઈ પ્રતિવાદી નં. ૧ અથવા તેમના સાધુઓને દાવાવળા દરિમદિરમાં અથવા વડતાલની ગાદીના તામાના કોઈપણ દરિમદિરમાં ઉતરવાનો અથવા તેમાં રહી ઉપદેશ કરવાનો ખીલકુલ હક નથી એવું ઠરાવવા તથા પ્રતિવાદીઓને ઈસલાવત દરિમદિરમાં રહેવા તથા તેમાં રહી ઉપદેશ કરવા અટકાવવા માટે મનાઈ હુકમ મેળવવા તથા આદાવાતું અર્થ તેમની પાસે મેળવવા કર્યો છે.

(૨) વાદી દાવાઅરજમાં જણાવે છે કે—ઈસલાવત દરિમદિરની વિગતો દાવાઅરજના પેરા (૧) પ્રમાણે છે. સંપ્રદાયના સ્થાપક સદગુરુદેવરામી હાથ; સંવત્ર ૧૮૮૩ માં સ્થાપક પોતાના અનુયાયીઓ ને દેશમાં વસના હતા તે દેશના બે વિભાગ પાયા; (૧) નરનારાયણદેવનો દેશ (૨) સક્ષીનારાયણદેવનો દેશ; દરેક વિભાગમાં એક એક આચાર્યની નિમણૂક કરી; દરેક આચાર્ય પે તાના વિભાગમાં વસતા સાધુ, પાળા, બ્રહ્મચારી તથા સમગ્રીઓના શુર ગણાવ. આચાર્યને, શ્રદ્ધ સમગ્રીઓને શુરમંત્ર આપવાની અને મંત્ર, પાળા તથા બ્રહ્મચારીને મંત્રદીક્ષા આપવાની સત્તા આપવામાં આવી હતી.

(૩) દાવાઅરજીમાં વધુ જાણવામાં આવેલ છે કે-ઈસિજીવનું હરિમંદિર સંવત્ ૧૯૧૮ (સને ૧૮૬૨)માં બાંધવામાં આવ્યું હતું; મંદિર બાંધવા માટે જમીન તે વખતના આચાર્ય ભગવતપ્રસાદજીને ઇસિજીવ ગામના નરવાહીરોએ ખાલી આપેલી હતી. એ મંદિર વડતાલની ગાદીનું છે; વહીવટ સદાય આચાર્ય મારફતજ થતો; હરિમંદિરો બાંધવાનું કારણ અને ઉદ્દેશ હરિભક્તોને હરિમંજન કરવા માટે સ્થાન આપવાનો તેમજ સંપ્રદાયના સાધુઓને જ્યારે વડતાલ બહાર આચાર્યની આગ્રાથી ઉપદેશ કરવા તથા ધર્મોદો ઉધરાવવા જવું પડે ત્યારે ઉતારો આપવાનો હતો. પ્રતિવાદી નં. ૧ સંપ્રદાયના સિદ્ધાન્તો વિરૂદ્ધ ઉપદેશ કરતા હોવાથી સંવત્ ૧૯૬૧ માં યા એ અરસામાં તેમને 'વિમુખ' કરેલા. (સંપ્રદાયમાંથી બહાર કાઢેલા), તે વખતથી પ્રતિવાદી નં. એકે, એક નવો પંથ સ્થાપ્યો છે અને તે સંપ્રદાયના સિદ્ધાન્તોથી વિરૂદ્ધ ઉપદેશ કરે છે. સંપ્રદાયના સિદ્ધાન્ત વિરૂદ્ધ જઈ તે સાધુઓને દીક્ષા આપે છે; પ્રતિવાદી નં. એકે પેતાની માલી-કીનાં મંદિરો બોચાસજીમાં, સારંગપુરમાં અને ગોન્ડગમાં બાંધેલાં છે. તા. ૫-૧૨-૧૯૩૬ ના અરસામાં બેથી સાત નંબરના પ્રતિવાદીઓ જખરજસ્તીથી ઇસિજીવના હરિમંદિરમાં પેથી મથેલા; ઉપથી હકીકતમાં ઉપર જણાવેલી દાદો-મેળવવા આ દાવો કરેલ છે.

(૪) પ્રતિવાદીઓ નંબર ૧, ૬ અને ૭ આ દાવામાં સામે થયા છે. તેમનું કહેવું એમ છે કે-(આંક ૨૮-૨૯) વાદી વડતાલની ગાદીના આચાર્ય નથી; ઇસિજીવનું હરિમંદિર વડતાલના લક્ષ્મીનારાયણદેવની ગાદીની માલગીરું તેમજ વહીવટ નીચે નથી, ના હાથકાટની રક્ષામાં કોઈપણ હરિમંદિરના વહીવટનો યા દાવાવાળા હરિમંદિરનો સમાવેશ થતો નથી. દાવાઅરજીમાં જણાવેલા ઇસિજીવના હરિમંદિરના હસ્તાવેગે 'તેમને કબ્જા નથી. આચાર્ય એકમાત્ર સાધુને તેમજ સત્સંગીઓને દીક્ષા આપવાનો હક છે ને બોદું છે અને તે કબ્જા નથી. ઇસિજીવનું હરિમંદિર ગામના હરિમંત્રોનું છે; અને તેના વહીવટ ગામના સત્સંગીઓ કરે છે; રામિનારાયણસંપ્રદાયના કોઈપણ માણસને તેમાં જનરવાનો હક છે; પ્રતિવાદી નં. ૧ વડતાલથી નીકળી ગયા ત્યારથી એટલે કે લગભગ ૪૧ વર્ષથી તેઓ તેના ઉપયોગ કરે છે. પ્રતિવાદી નં. ૧ ને 'સિમુખ' કર્યાની હકીકત કબ્જા નથી. ખરી હકીકતમાં પ્રતિ. નં. એકે જાનેજ વડતાલ ઊડેલું. પ્રતિ. નં. ૧ રામિનારાયણસંપ્રદાયના અનુયાયી છે. બધાજ પ્રતિવાદીઓ (૧) સિદ્ધાપત્રો (૨) વચનામૃત અને (૩) સત્સંગિજીવનના નિયમો અને સિદ્ધાન્તોને અનુસરે છે; મોચાસજીમાં કોઈ પંથ રાજ કર્યો નથી. માટે આ દાવો બ્યાજગી નથી અને કાદી નાંખવો જોઈએ.

(૫) બાકીના પ્રતિવાદીઓ ઉપર મમન્સ બજ્યા છતાં તેઓ હાજર થયા નથી.

(૬) ઉપર પ્રમાણેની હકીકતમાં નીચેના મુદ્દાઓ, આંક ૬૩ થી કાદવામાં આપ્યા છે.

- (૧) દાવાઅરજી ઉપર પુરોતો રોમ્પ ચોદયો નથી કે કેમ! અને જો ન ચોદયો તોય દોષ તો વાદી કેટલે વધારે રોમ્પ ચોદવાને જરાગદાર છે?
- (૨) દાવાઅરજીના લેખિત જવાબ (આંક ૨૮) ના પેરેગ્રાફ ૧૯ અને આંક ૨૯ ના પેરે-ગ્રાફ ૧૭ માં જણાવ્યા મુજબ આ દાવો ચાલી શકે નહિ કે કેમ?
- (૩) પ્રતિવાદી નં. ૧ અને ૬ ના જણાવ્યા મુજબ કૃતમૃતપત્તારી આ દાવો કાપવા મુજબ આવે એમ નથી કે કેમ?

- (૪) દાવાઅરજીમાં જણાવ્યા મુજબ વાદી, દાવાનાથ મંદિર વડતાલના તાબાનું છે એમ સાબીત કરે છે કે કેમ ?
- (૫) વાદી દાવાવાળા મંદિરનો વડીલટ કરવાનો પેતાનો હક્ક સાબીત કરે છે કે કેમ ? અને ના. હાઇકોર્ટની સ્કીમમાં સદરહુ મંદિરના વડીલટનો સમાવેશ થાય છે કે કેમ ?
- (૬) દાવાઅરજીના ફકરા છઠ્ઠામાં જણાવ્યા મુજબ પ્રતિ, નં. ૧ ને 'વિમુખ' ક્યાનું તેમજ પ્રતિ, નં. ૧ સ્થાગિતારાણ્યસંપ્રદાયનો સાધુ નથી એવું વાદી સાબીત કરે છે કે કેમ ?
- (૭) વાદીના જણાવવા મુજબ પ્રતિવાદીઓને દાવાવાળા મંદિરનો ઉપયોગ કરવાનો હક્ક નથી કે કેમ ?
- (૮) અર્ધા મંદિરોની વિગત સિવાય અર્ધા મંદિરોના સંબંધમાં સામાન્ય મનાઈની દાદ આપી શકાય કે કેમ ?
- (૯) વાદીને કોઈપણ દાદ મેળવવાનો હક્ક છે કે કેમ ? અને હોય તો કયો ?

વધારેલા મુદ્દાઓ:—

- (૧૦) 'સીવીલ પ્રોસીજર કોડ'ની ૧૧ મી કલમની છઠી સમજૂતી મુજબ દાવા નં. ૩૪૪ સને ૧૯૨૪નો ફેસલો પ્રતિનિધિત્વ ધરાવનારાઓનો ફેસલો હતો કે કેમ ? જો એમ હોય તો પ્રતિવાદીઓ વાદીની આચાર્ય તરીકેની પદવી ખાતર તકરાર કરી શકે નહિ કે કેમ ?
- (૧૧) જો ઉપરના મુદ્દાનો નિકાલ પ્રતિવાદીઓની તરફેણમાં હોય તો પ્રતિવાદીઓ તેમના કહેના મુજબ 'વાદી કાયદેસર નિભાવેલા આચાર્ય નથી' એવું સાબીત કરે છે કે કેમ ? જો કરે તો વાદીને આ દાવો કરવાનો અધિકાર છે કે કેમ ?

નિર્ણયો:—

- (૧) ના. ખાજીનો ભાગ રહેતો નથી.
- (૨) દાવો ચાલી શકે છે.
- (૩) નકારમાં.
- (૪) હુકારમાં.
- (૫) બન્ને ભાગમાં હુકારમાં.
- (૬) (૧) જરૂર નથી.
- (૨) પ્રતિવાદી નં. ૧ સંપ્રદાયના સાધુ નથી.
- (૭) પ્રતિવાદીઓને આધિકાર નથી.
- (૮) ઈસલામના મંદિર સંબંધમાં તો મનાઈ હુકમ આપવો જોઈએ.
- (૯) છેવટે હુકમ પ્રમાણે.
- (૧૦) હા અને હા.
- (૧૧) પ્રતિવાદીઓને આધ નથી એમ ગણીએ તો નિર્ણય એવો છે કે (૧) ના (૨) સવાલ રહેતો નથી.

કારણો :—

(૭) ફક્ત ૧-૬ અને ૭ નંબરના પ્રતિવાદીઓ દાવો લડવા હાજર રહ્યા છે. અને તેમના ફેસલી ૧, ૨ અને ૩ નંબરના મુદ્દાઓ કાદામાં આપ્યા છે.

આ બધાજ મુદ્દાઓ તેમણે છેડી દીધા છે. (આંક ૬૮) અને તેથી એ મુદ્દાઓ બાબત મારે નિર્ણય વાદીની તરફેણમાં રહેશે.

(૮) આ દાવો વડતાલના લક્ષ્મીનારાયણદેવની ગાદીના આચાર્ય પ્રતિવાદીઓ અને પ્રતિવાદી નં. ૧ ના અનુયાયીઓ સામે ઇસજીવનું હરિમંદિર વડતાલના તાબામાં છે એમ જાહેર કરવા અને ઉપર જણાવેલા માણસોને તેમાં ઉતરતા તથા તેમાં રહી ઉપદેશ કરતા અટકાવવા માટે ક્યો છે, વાદીની હકીકત એવી છે કે:—

(૧) વાદી આચાર્ય છે.

(૨) દાવાવાળા હરિમંદિરનો તેમજ બધાંજ હરિમંદિરનો વહીવટ વડતાલ ગાદી નીચે છે.

(૩) ના. હાઇકોર્ટે કરેલી સ્કીમમાં બધાંજ હરિમંદિરોના વહીવટનો સમાવેશ થઈ જાય છે. (અલબત્ત દાવાવાળા હરિમંદિરના વહીવટનો પણ સમાવેશ થઈ જાય છે.)

બચાવ એવો છે કે:—

(૧) વાદી વડતાલના શ્રી લક્ષ્મીનારાયણદેવની ગાદીના આચાર્ય નથી.

(૨) વાદી નિમકુલ સ્વામિનારાયણસંપ્રદાયના નિયમ મુજબ નથી.

(૩) ના. હાઇકોર્ટે કરેલી સ્કીમમાં હરિમંદિરોના વહીવટનો સમાવેશ થતો નથી. (પેરા ૪. આંક ૨૮)

વિશેષમાં એમ કહેવામાં આવે છે કે—દાવાવાળું હરિમંદિર ઇસજીવના સત્સંગીઓએ બાંધેલું છે. (પેરા ૭, આંક ૨૮). અને તેનો વહીવટ ઇસજીવના લોકો કરતા હતા અને કરે છે, અને આચાર્યને અથવા વડતાલગાદીને તેની સાથે કંઈજ લેવાદેવા નથી. ૪-૫-૧૦ અને ૧૧ નંબરના મુદ્દાઓ પ્રતિવાદીઓની આ હકીકતના સંબંધમાં છે અને તે બાબત કું પ્રથમ વિચાર કરવા માગું છું.

(૬) એ બાબતની હકીકતો અને દલીલોમાં પણ પહેલાં જાને પક્ષોએ કબૂલ રાખેલી કેટલીક હકીકતોની નોંધ લેવી જરૂરી છે.

આ સંપ્રદાય સહુજાનંદસ્વામી (શીજીમદારાજ તરીકે પણ ઓળખાતા)એ સ્થાપ્યો હતો. શીજીમદારાજ સને ૧૭૮૧માં (સં. ૧૮૩૭) જન્મ્યા હતા અને સને ૧૮૦૨માં (સં. ૧૮૫૮) તેમને ગુરુપદ સ્થાપવામાં આવ્યા હતા. સને ૧૮૦૪માં તેમને આ સંપ્રદાય સ્થાપ્યો હતો. પોતાના સંપ્રદાયના અનુયાયીઓના ઉપયોગ માટે તેમણે સને ૧૮૨૬માં (સં. ૧૮૮૨) શિક્ષાપત્રી (આંક ૬૩) લખેલી. સને ૧૮૨૭માં (સં. ૧૮૮૩) લેખ (આંક ૬૨) કરી દેશના વિભાગ પાડી દરેક વિભાગમાં પોતાના એક એક બ્રોમને આચાર્ય તરીકે સ્થાપ્યા. શીજીમદારાજ સને ૧૮૩૦માં (સં. ૧૮૮૬) ધામમાં પદપૂર્વા ગાદીના વારમાં ધર્મ (શીજીમદારાજના પિતા) વંશના હતા. અને વડતાલ ગાદી ઉપર નીચે પ્રમાણે આચાર્યો થયા:—

(૧) સુવીરજીમદારાજ સને ૧૮૨૭-૧૮૬૩

(૨) બજાવસાદજીમદારાજ ૧૮૬૩ ૧૮૭૬

(૩) વિંદારીલાલજીમહારાજ	સને ૧૮૭૯-૧૮૯૯
(૪) લક્ષ્મીપ્રસાદજીમહારાજ	૧૮૯૨-૧૯૦૯
(૫) શ્રીપતિપ્રસાદજીમહારાજ	૧૯૦૯-૧૯૩૧
(૬) આનંદપ્રસાદજીમહારાજ	૧૯૩૧-(હાલના આચાર્ય)

(૧૦) પહેલો સવાલ એ છે કે-વાદી વડતાલના લક્ષ્મીનારાયણદેવની ગાદીના આચાર્ય છે કે કેમ ?
દાવાઅરજના પહેલા ફકરામાં એમ જણાવવામાં આવે છે કે-વાદી ગાદીના આચાર્ય છે,
પ્રતિવાદીઓ એમ કહે છે કે:—

(અ) વાદી વડતાલના શ્રી લક્ષ્મીનારાયણદેવની ગાદીના આચાર્ય નથી. (ફકરા ૨, આંક ૨૮)

(બ) વાદી અસાધારણ નથી; કારણ કે તેમની નીમણુંક સંપ્રદાયના નિયમ મુજબ તેમજ લેખ (આંક ૯૨) ના હુકમ મુજબની નથી.

સેખિત જવાબમાં એમ જણાય છે કે-હાજર રહુના પ્રતિવાદીઓએ આ હકીકતનો શરૂઆતમાં અસ્વીકાર કરેલો. વાદીના સાક્ષીઓ સોમનપૂર્વક જણાવે છે કે-વાદી આચાર્ય છે. અને આ હકીકત ઉપર તપાસમાં ઉતારામાં આવેલ નથી. ખરી રીતે આ હકીકત આંક ૨૮૦ની જુદાની. (પેરા ૩૨) થી કબુલ કરવામાં આવી છે. અને આ માણસ કહે છે કે-તે પોતે પ્રતિવાદી નંબર ૧ નું કામદાર કરે છે. પ્રતિવાદી નંબર ૬ (નિયંત્રક) સાક્ષીના પત્રમાં આવેલ નથી. અને તેણે કંઈજ પૂરાવો આપેલ નથી.

(૧૧) તેથી ફક્ત સવાલ એજ રહે છે-કે, વાદીની નીમણુંક સંપ્રદાયના રીવાજ મુજબ યા લેખ મુજબ હતી કે નહિ ? (આંક ૯૨). આ સંબંધમાં પ્રથમ એટલું જોવાનું છે કે, આ મુદ્દા ઉપર કોઈપણ જાતનો પૂરાવો આપવામાં આવ્યો નથી.

જયાવ પક્ષ તરફથી આંક ૨૮૦ સિવાય કેમ સાક્ષીને આ બાબતમાં કંઈજ પૂછવામાં આવ્યું નથી. અને આંક ૨૮૦ ના ૩૩ મા ફકરાથી જણાય છે કે:—

“શ્રીપતિપ્રસાદજી (વાદીની પહેલાંના આચાર્ય) લેખ અને સત્સંગિજીવન પ્રમાણે આચાર્ય નિભાવા ન હતા અને તેથી વાદી આચાર્ય નથી.”

આ બાબતની દલીલોમાં જયાવ તરફે કેમ કંઈ ધર્મપુસ્તકમાંથી કોઈજ આધાર દર્શાવવામાં આવ્યો ન હતો, પણ એટલુંજ કહેવામાં આવ્યું હતું કે ‘શ્રીપતિપ્રસાદજીની નિમણુંક લેખ પ્રમાણે ન હતી’ (આંક ૯૨) એ એક નોંધવા જેવી બાબત છે કે-શ્રીપતિપ્રસાદજી આચાર્ય તરીકે ૨૨ વરસ રહ્યા અને આજથી ૧૦ વરસ પહેલાં મુત્તરી ગયા. મદારા સમજવા પ્રમાણે દાવાના જવાબમાં જણાવેલી હકીકતોમાં આ દલીલનો સમાવેશ થયો નથી. જો પ્રતિવાદીઓએ અત્યારે જે દલીલ કરે છે તે તકરાર જેવી હોય તો તેમણે લેખીન જવાબમાં જરૂરી હકીકતો જણાવવી જોઈતી હતી. પ્રતિવાદીઓએ એવું જણાવ્યું જોઈતું હતું કે-‘શ્રીપતિપ્રસાદજીની નિમણુંક લેખ અનુસાર ન હતી.’ શ્રીપતિપ્રસાદજીની નિમણુંકની બાબતમાં જનને લેખીન જવાબોમાં એક પણ યત્ન લખ્યો નથી.

(૧૨) મને તેમ હોય તો પણ હવે એ બાબતમાં તપાસ થઈ શકે એમ નથી અને ધારો કે થઈ શકે તેમ હોય તો પણ એ તો ચોક્કસ છે કે-વાદી કાપદેસર નિભાવેલા આચાર્ય છે.

(૧૩) શ્રીપતિપ્રસાદજીમહારાજની નિમલુંકની જાગનમાં આંક ૨૮૦ 'શ્રીજીસ્વરૂપદાસ સિવાય વાદી યા પ્રતિવાદીના કોઇપણ સાક્ષીને એકેય સત્તાય પૂજામાં આપ્યો ન હતો અને તેમણે જે જગત આપ્યો હતો તે મેં આજળ જણાવ્યો છે. નિમલુંક કેવી રીતે થઇ એ જાગનમાં એમાંથી કંઈજ નજી શકાય તેમ નથી. તેથી કદાચ તે જાગતમાં કંઈ નક્કી કરવાનું હોત તે પશુ તેમને માદી ઉપર કેવી રીતે બંધાવવામાં આગા હતા તે જાગન માટે આ દાવાના રેકર્ડમાં કંઈ પુરાવો નથી. એટલે આંક ૬૨ ના કોઇપણ નિયમનો બંધ થયો છે એમ કહેવા માટે કોઇ આધાર નથી. ખરી રીતે એ પુરાવાનો સત્તાય છે, અને કંઈ પુરાવો મુકવામાં આપ્યો નથી. વાદીના દેહસાક સાક્ષીઓએ કહ્યું કે—વાદી આચાર્ય છે અને એક વખત એ નક્કી થયું. એટલે એ પુરાવો નકામો છે યા નિમલુંક કાયદેસરની નથી એ હકીકત ખચાવ પડે સાબીત કરી જોઇની હતી.

(૧૪) એ જાગન આટલેથી અટકતી નથી, કારણ કે આ દાવામાં પડેલો પુરાવો બતાવે છે કે—શ્રીપતિપ્રસાદજીમહારાજ સને ૧૯૦૯ થી ૧૯૩૧ સુધી આચાર્ય હતા. ૧૯૧૪ અને ૧૯૨૪ ના દાવા એમના વખતમાં થયેલા. પહેલો દાવો સત્સંગીઓએ સીરીય પ્રોસીયર કોડના સેકશન ૬૨ મુજબ શ્રીપતિપ્રસાદને દૂરી તરીકેથી ખમડી મૂકવા માટે કરેલો. અને એ દાવામાં નીચે મુજબનો એક ચોક્કસ મુદ્દા કદવામાં આવેલો:—

નંબર ૭ "પ્રતિવાદી નં. ૧ રીતસર નિમલેલા આચાર્ય છે કે નહિ ?"

એ દાવાના પ્રતિ. નં. ૧ શ્રીપતિપ્રસાદજીમહારાજ હતા. આ રિપોર્ટપર કોડનો નિર્ણય નિચે પ્રમાણે હતો:—

"પ્રતિવાદી નં. ૧ રીતસર નિમલેલા આચાર્ય છે, એમ બનતે 'પક્ષને કબુલ છે, અને દાવાઅરજી તથા લેજિન જવાબમાં જણાવેલી હકીકતો ઉપરથી આ સંવાસ ઉપરિચિત થતો નથી."

મીડીય પ્રોસીયર કોડના ૬૨ મા સેકશન મુજબના દાવાઓ જાગન મીડીય પ્રોસીયર કોડના ૨૬૫ મા પાને (મર ડી. એફ. મુકે, ૧૦ માં આદિય) એન. જણાવેલું છે કે:—

"પ્રતિનિવિત્તવાગો દાવો અને રેસજ્યુડીકેટા આ કલમમાં જણાવેલો દાવો પ્રતિનિવિત્ત કરાવતો દાવો એટલે કે બ્યુઝિએ પોતાના લાભ માટે નાંક પર્ચ સામાન્ય જનતાના પ્રતિનિધિ તરીકે આણેલો આ દાવો છે. તેથી આ કલમ મુજબના દાવાનું હુકમન મુ સેકશન ૧૧ ની સમજુતી ૬ મુજબ રેસજ્યુડીકેટા થાય છે."

(૧૫) આ સંબંધમાં બીજો દાવો દાવા નંબર ૩૪૪ સને ૧૯૨૪નો હતો. આંક ૬૭ એ દાવાના જજ્જનેન્ટી સર્ટીફિકેટમાં નકલ છે, અને આંક ૧૦૨ સંપ્રદાવના પ્રતિનિધિ તરીકે દાવો કરવાના તબુડી મેજિસ્ટ્રાટ માટેની અરજીની સર્ટીફિકેટમાં નકલ છે. આંક નં. ૧૦૧ તે દાવાના હુકમનામાંની સર્ટીફિકેટમાં નકલ છે. અને તે ઉપરથી જણાય છે કે—આ સંપ્રદાવના કુલ ૬૪૫ માણસો દાવાના વાદી તરીકે જોડાયા હતા એ દાવાના પ્રથમ નિચે મુજબની દાદ માગવામાં આવેલી.—

શ્રીપતિપ્રસાદજી, દાદના વાદીને અથવા બીજા કોઇને પોતાની પત્નીના આચાર્ય બનાવવા માટે દત્ત સેવાનો હક હતો નહિ. એ દાવા દરમ્યાન શ્રીપતિપ્રસાદજીએ આનંદપ્રસાદજીને બલિષ્ઠના આચાર્ય તરીકે નિયોજા અને તેના પરિણામે દાવાઅરજીમાં સુધારો કરવામાં આવેલો અને નીચે મુજબ થયું દાદ માગવામાં આવેલી.

“હાલના વાદીની બેવિધ્નના આચાર્ય તરીકેની ‘શ્રીપતિપ્રસાદ’ને કરેલી નિમણુંક બેરકાપદેસર છે.”

એ દાવામાં નિચેના બે મુદ્દાઓ કાઢવામાં આવ્યા હતા:—

મુદ્દા નં. (૩) પ્રતિ. નં. ૧ (શ્રીપતિપ્રસાદ) સામે તેમને તેમની હાલની ગાદી ઉપર આનંદપ્રસાદજીને બેસાડતા અટકાવવા માટે તથા બીજા પ્રતિવાદીઓ સામે વાદીઓને દાવાનું કાંઈ કારણ છે કે કેમ?

મુદ્દા નં. (૪) જે એમ હોય તો ઉપર જણાવેલ દાવો કે જે તા. ૨૫-૪-૧૯૦૬ ના ફરતા-વેળના આધારે છે તે દાવા નંબર ૧૭૯ સને ૧૯૧૪ માં અને અપીલ નંબર ૧૨-૧૬૪ તથા ૧૯૬ સને ૧૯૧૯ માં પ્રતિવાદી નં. ૧ સહઅનંદરામિના લેખ મુજબ કાયદેસર નિભાવેલા આચાર્ય છે એવો નિર્ણય થયો છે તે નિર્ણયના કારણે રેમઅયુડીક્ટા છે કે કેમ?

ઉપરના મુદ્દાઓનો નિર્ણય ‘ના’ અને ‘હા’ અનુક્રમે હતો.

(૧૧) આ રીતે બોકબુન્ન છે કે, પ્રતિવાદીઓ વાદીના આચાર્ય તરીકેનો હક્ક બાબત તકરાર લઈ શકે નહિ. શ્રીપતિપ્રસાદજી કાયદેસરના નિભાવેલા આચાર્ય ન હતા એ હકીકત ઉપરજ તેમની તકરાર આધાર રાખે છે. પરંતુ આ બંને દાવાઓમાં શ્રીપતિપ્રસાદજી કાયદેસરના નિભાવેલા આચાર્ય હતા એમ ઠરાવેલું છે. એ પ્રમાણે હોય તો આ દાવાના આંક ૨૮૦ ના સાક્ષીએ બચાવ તરફે જણાવેલી તકરારનો પૂરેપૂરો જવાબ મળે છે. ખરી રીતે આ સંપ્રદાયના બધાજ માણસો આ બે ફેસલાથી બંધાયેલા છે. અને પ્રતિ. નં. ૧ અથવા હાજર રહેલા કોઈ પ્રતિવાદીનું એવું કહેવું નથી કે ‘તે સંપ્રદાયની બહારના છે.’ વાસ્તવિક રીતે તેઓ સંપ્રદાયમાંજ છે એમ ન કહે તો—તેમને કોઈ સ્થાનજ રહેવું નથી, કારણ કે હરિમંદિર સંપ્રદાયના માણસો માટેજ છે.

(૧૭) આ ૫૪ી એક રાધારમજીપ્રસાદે વાદીના આચાર્ય તરીકેના સ્થાન સામે તકરાર લઈ દાવો કરેલો, જે કાઢી નાંખવામાં આવ્યો હતો. એક નોંધ કરવાની છે કે—આંક ૨૮૦ કયુલ કરે છે કે—રાધારમજીને પ્રતિવાદી નં. એકે અને બેચાસણના ૫૪થે મદદ કરેલી. અને એમ જણાય છે કે તેમને સલાહથી તેમજ પૈસાથી બંને રીતે મદદ કરેલી. આંક ૨૮૦ કહે છે તે પ્રમાણે તેઓ હાજરમ જા. ૧૧૦૦) આવેલા.

(૧૮) એટલે વસ્તુચિતિ એવી છે કે, સીવીલ પ્રેસીડીંગ કોર્ટના હર મા સેશન નીચેના દાવામાં શ્રીપતિપ્રસાદજી આચાર્ય ઠરાવવામાં આવેલા અને ત્યાર પછી સંપ્રદાયના કોઈપણ માણસને તેમના આચાર્યતરીકેના સ્થાન બાબત તકરાર લેવાનો હક્ક નથી. એ તકરાર પાઠસા દાવામાં લેવામાં આવેલી અને કોર્ટે એ દાવામાં એ બાબતને રેસઅયુડીક્ટા (એક વખત નિર્ણય થયેલ) ગણેલી.

પ્રતિનિધિત્વ ધરાવતા દાવામાંના આ નિર્ણયથી હાલની તકરાર રતે ગાંધ નોંડે છે. એ એક નોંધ તા જેવી બાબત છે કે કાયદાની આડે દરકાન બાબત પર રાખીએ તોપણ ગચાવપણ આ બાબતમાં કોઈપણ સાબીત કરવામાં નિષ્ફળ નીડેલ છે. તેથી મુદ્દા નં. ૧૦ના પડેલા ભાગ માટે મારો નિર્ણય ‘હા’માં અને બીજા ભાગ માટે ‘પ્રતિવાદીઓને એ તકરાર લેવાનો હક્ક નથી’ એવો છે.

(૧૯) ઉપરનો નિર્ણય હોવાથી મુદ્દા નં. ૧૧ નો સત્તામ રહેતો નથી. જ્યાંય પારીએ કે આમજ જણાવ્યા મુજબ તેમને હા છે તો પણ ગચાવપણે કંઈજ બાકી ન હું નથી. આંક ૧૬૦ ની

ઉત્તર તપાસમાંથી એમ જણાવું હતું કે, જ્યાંવપણું સુચન એવું હતું કે કુકમનામું હમા અને મળ-
તીપાપણને કારણે ખોટું છે. ફરીયાદ દરમ્યાન આ બાબત માટે કઈજ કહેવામાં આવ્યું નથી, કારણ કે એ
ઉપરથી સુકોદો 'રેસનબુડીકેટ' (એક વખત નિર્ણય થયેલ) નથી એમ સુચવવું એ પણ નિર્ણયક હતું.

(૨૦) આ દાવામાં બીજો સવાલ એ છે કે—ના. હાઇકોર્ટે ફરેલી અને પ્રીસીક્યુટરીવે
૩૧ મોએ લૉ રીપોર્ટર પાતું ૨૪૪ માં મંજૂર કરેલ સ્ટીમમાં હરિમદિરોનો સમાવેશ થાય છે કે
નહિ ? આને માટે દાવા નં. ૯૬ સને ૧૯૧૪નો દાવો કઈ હકીકતોમાથી થયોયો તે તપાસવાની જરૂર
છે. આંક નં. ૯૬ દાવા નંબર ૧૭૬ સને ૧૯૧૪ના ફેસલાની સહીસિકાવાળી નકલ છે અને તે
ઉપરથી જણાય છે કે સંપ્રદાયના કેટલાક સત્સંગીઓએ ગળી સીવીલ પ્રોસીજર કોડના સેક્શન ૯૨
નીચે એ દાવો નીચેની તથા બીજી દાદો માટે કરેલો:—

“સ્વામિનારાયણનાં મંદિરો અને તેને લગતી તેના રેકર્ડમાં જણાવેલ બીજી મીલકતો સુદાં
દાવાઅરજીમાં જણાવેલી મીલકતો જાહેર જનતાની, ધાર્મિક અને ધર્મોદાની મીલકત છે
એમ જાહેર કરો. આચાર્ય અને તેમણે નીચેના સંપ્રેક્ષેને વિચ્છેદના વહીવટમાંથી દૂર કરો.
સંપ્રદાયના માણસો પૈકી કોઈને મુનાસબ હાજો તેવા માણસોને દૂરથી અથવા વહીવટકર્તા નીચે.
અને આ નવા દૂરથીએને મજકુર મીલકતોને લગતા હિસાબના એપક, ફરતાવેલો, રોકક રકમ
તેમજ ધરેણાં વિગેરે સોંપો.” વધુમાં એવી દાદ માગવામાં આવેલી કે—આ મીલકતોના વહીવટ
માટે એક સ્ટીમ નામો કરવી.” આમ વસ્તુસ્થિતિ એવી છે કે—એ દાવાના વાદીઓએ એવો દાવો
કરેલો કે એ દાવાવાળી તમામ મિલકત જાહેર જનતાની, ધાર્મિક અને ધર્મોદાના દૂરની મીલ-
કતો છે અને તેમાં હિત ધરાવતા હોષ તેઓએ ઉપર જણાવેલી તથા બીજી દાદો માગેલી. એજ
દાવાવાળી તમામ મિલકત પોતાની સંપૂર્ણ માલકીની છે એમ આચાર્યે પ્રથમ તકરાર લીધેલી.
એ તકરાર પાછળથી એથી લઈ ઉપર આચાર્યે એવી તકરાર લીધેલી કે—“આ સંપ્રદાયના નિમાવ
કરવાના બોળ સહિત એ મિલકતોના તેઓ પાને ખાલી છે.”

(૨૧) તેથી આ દાવામાં પ્રથમ સવાલ એ ઉપસ્થિત થાય છે કે—એ દાવામાં કઈ કઈ
મિલકતોનો સમાવેશ કરવામાં આવ્યો હતો ? આ સંજ્ઞામાં એ દાવાના ફેસલા (આંક ૯૬) માંથી
જણાય છે કે:—

“વડતાલ ગાદીના તાબામાં વડતાલમંદિર જેટલીજ અમલવા અને મોટાં ૧૪ મંદિરો
છે. આ મંદિરો ક્રમાશુ, સુરત, ભરૂચ, મુંબાઈ, પુરાનેપુર, ધોલેરા, સારંગપુર, ખંભાત,
વડોદરા, ગોંડલ, ગદડ, માણાવદર અને આણંદમાં છે. સાધુઓને રહેવા તથા તેમની
પાઠશાળા માટે જુનાગઢ, ધોલેરા અને ગદડમાં મંદિર વડતાલના મુખ્ય મંદિરથી બીજો
નંબર છે. થીકુજીની. મૂર્તિ ધરાવતાં શિખરમધ્ય મંદિરો નામથી જાણખાતાં મુખ્ય મંદિરો
ઉપરાંત લગભગ દરેક મામમાં હરિમદિરો છે કે જેમાં સંપ્રદાયના સ્થાપક (શ્રીહમદારાજ)નો
ફોટો અને શિક્ષાપત્રી હોલ છે, જેની સંપ્રદાયના હરિભક્તો પૂજા ભક્તિ કરે છે.”

આંક ૯૬ ના પટ મા પાને વધુમાં આ બાબત જણાવવામાં આવેલ છે કે:—“આ સાથે
જોડેલા પરિશિષ્ટ ‘અ’માં જણાવ્યા મુજબની મિલકતો અને અત્યાર પછી શ્રીસ્વામિનારાયણની
વડતાલની સંસ્થા માટે જે જે મિલકતો મેળવાય તે જથીજ મીલકતો વડતાલના શ્રીમદ્ગીનારાયણ-
દેવની ગાદીના આચાર્ય પાસે સંપ્રદાયના દૂરની તરીકે રહેશે.”

આંક ૬૬ ના ૬૮ માં પાને મિલકતો કપી કપી છે તે જણાવવામાં આવેલ છે:—

“કલોં ૩. લક્ષ્મીનારાયણદેવના દેશમાં સ્થપાયેલાં બધાંજ હરિમંદિરો અને તેને લગતી સ્થાપત્ર, જંગમ મીલકત.”

આ રીતે ૨૫૭૮ જણાવ છે કે—એ દાવામાં બધાંજ હરિમંદિરોના સમાવેશ કરવામાં આવ્યો હતો. અહિં એક વસ્તુ નોંધવા જેમ છે કે—કોર્ટે આચાર્યને દૂસરી તરીકેથી દૂર કરવાનું નામજુર કર્યું હતું, પણ નીચે પ્રમાણે જણાવી ફક્ત વહીવટ માટે સ્કીમ કરવા હુકમ કર્યો હતો:—

“આગાહ મે જણાવ્યું છે તેમ આચાર્ય આધ્યાત્મિક અને સાંસારિક બંને દૃષ્ટિએ સંસ્થાના પ્રતિનિધિ છે. એમનું સ્થાન સંપ્રદાયમાં અનોડ છે. એમનું, માલકીપણ મંસ્થા તરફ દૂસરી તરીકેનું છે તો પણ સંસ્થાના વહીવટને લગતી ગમે તેવી સ્કીમ નક્કી કરવામાં આવે તેમાં તેમની આધ્યાત્મિક તેમજ વહીવટને લગતી વિચારણા સત્તાઓને માન આપવું જોઈએ. સ્કીમ નક્કી કરવામાં આચાર્યના સંપ્રદાયના ધર્મગુરુ તરીકેના હક્ક અને અધિકારોને ખસેલ ન પહોંચાડવા મે પ્રયત્ન કર્યો છે અને મે મહારી પોતાની નમ્ર રીતે આચાર્યના અધિકાર અને આગર જોઈતાં કર્યો વિના જ્યાં જરૂર જણાય અને બની શકે તેમ હોય ત્યાં અંતરૂપ મૂકના પ્રયત્ન કર્યો છે. આચાર્યના પોતાના વ્યક્તિગત વહીવટને બદલે વહીવટની કમીટી નિમવાની સૂચના મે નકારી છે, કારણ કે તે સંસ્થાના બધારચુધી આડે મારો તથા સંસ્થાના સ્થાપિત રિવાજ વિરૂદ્ધ છે. મે વક્તાશમાં નાની સલાહકાર કમીટીઓ નીમવાની વિકલ્પેની સૂચના આપ્યું હતું.”

આ રીતે એ દાવામાં હરિમંદિરોના સમાવેશ થાય છે એ સ્પષ્ટ છે. અને એ દાવામાં જણાવેલી સ્કીમે ફક્ત સલાહકાર કમીટીઓ નીમી હતી. મિલકતો આચાર્યને નામે સ્થાપન કરી હતી અને આચાર્યમાં સ્થાપિત થયેલ હક્કો બીજામાં સ્થાપિત થાય એવો અર્થ થાય અથવા એવો બાવાર્થ હોય એવું તે ફેસલામાં કાઢ નહોતું.

(૨૨) આ નિર્ણય ઉપર બંને પક્ષ તરફથી અપીલો થઈ હતી. સંસ્થાના નિભાવના બોમ્બ માયે મીલકતો આચાર્યની માલિકીની નહોતી તે ફેસલા વિરૂદ્ધ આચાર્ય તરફથી અને નામવેશ સબન્ધી ફેસલા સામે સત્સંગીઓ તરફથી કરવામાં આવી હતી.

(૨૩) અપીલના અને જોઈન્ટ જજ્જના નિર્ણય વચ્ચેના સમય દરમિયાન વહીવટ એક મયાહકાર કમીટીની મદદથી આચાર્ય હસ્તક હતો. અને હાઇકોર્ટે આખરની સ્કીમ મંજૂર કરી ત્યાં સુધી આ પ્રમાણે વહીવટ ચાલેલો આ સંબંધમાં આંક ૧૪૮, ૧૪૯ અને ૧૫૦ ના દસ્તાવેજો હરિમંદિરોના તે દાવામાં સમાવેશ કરવામાં આવેલો એ બતાવે છે. આ દસ્તાવેજો અને ૧૯૨૦થી ૧૯૨૩ના મમવના છે. આંક ૧૪૮ અને ૧૫૦થી જણાય છે કે—હરિમંદિરોના સમારકામના અર્થ માટે મંજૂરી મેળવવામાં આવી હતી અને તે સમારકામો રીવાજ મુજબ મસ્જાના ત્યાગીઓની દેખરેખ નીચે કરાવામાં આવેલાં. આ ૧૪૯ એક જુના હરિમંદિરની જગા વેચવા માટે કોર્ટેની મંજૂરીના સંબંધમાં છે.

(૨૪) આ દાવાનો આંક ૬૫, ઉપર ૨૨ માં કરવામાં જણાવેલા અપીલોના હાઇકોર્ટના ફેસલાની મરીમિત્તાવાળા નક્ક છે. એમ જણાય છે કે એ અપીલમાં આચાર્ય તરફથી એવી દાવા કરવામાં આવેલી કે ‘રશીમતી જરૂર નથી’ અને ના કોર્ટેના મન એવો દાવો કે ‘રશીમતી

૧૯૨૨ છે. અને આંક ૯૫ના ૧૩૯ માં ફરિયાદોમાં ૩૫૬ જલ્દીસ માર્દને જણાવ્યું છે કે, “મદારા મત પ્રમાણે નિયતી કોર્ટે ફરિયાદ સ્વીકારતાં ધણીજ સરળ સ્વીકાર નક્કી કરવી જોઈએ અને આસ કરીને તેમાં ધાર્મિક ક્રિયાઓ બાબત વિગતો ન રાખવી.”

અરી હાકીકતમાં હાલના દાવાને લાગે વળગે છે ત્યાં સુધી સ્વીકારમાં અથવા મીલકતો બાબત આચાર્યની સત્તામાં હાઇકોર્ટના ફેસલાથી કંઈજ ફેરફાર કરવામાં આવ્યો ન હતો અને ફરિયાદ ફરિયાદો મીલકતોને અથવા આચાર્યના ટ્રસ્ટી તરીકેના ગોબા સંબંધે નહોતા. બધીજ મીલકતો આચાર્યમાં સ્થાપિત હતી અને હજી છે. જોઈન્ટ જજને રજુ કરેલી સ્વીકારને જોડેલા ખરિશીદને બદલે હાઇકોર્ટે સ્વીકારને મથાળે “વડતાલના શ્રીલક્ષ્મીનારાયણદેવના મંદિરની અને તેના તાબાનાં મંદિરોની મિલકતના વહીવટને માટેની સ્વીકાર” એવું નોમ આપેલું. હાઇકોર્ટે મંજૂર ફરિયાદ સ્વીકારની સહીસાકાવાળી નક્કર આંક ૯૪ છે.

(૨૫) હાઇકોર્ટના ફેસલા ઉપર અપીલ થયેલી અને પ્રીસીડન્ટ-સીમના ફેસલાનો રીપોર્ટ ૩૧ બોર્ડે લો રીપોર્ટના પાન-૨૪૩ ઉપર આપેલ છે. એટલું જ નહીં બસ છે કે-પ્રીસીડન્ટ-સીમે હાઇકોર્ટે મંજૂર ફરિયાદ સ્વીકારને તેમજ આચાર્યના ગોબાને માન્ય રાખેલાં.

(૨૬) હવે આપણે આંક ૯૪-સ્વીકાર ઉપર આવીએ. મદારા આગળની દલીલોમાં પ્રતિવાદી નં. ૧ તરફે મી. અમીને કોર્ટ નંબર ૧૭-૨૦-૨૨-૨૬ અને ૨૭ નો નિર્દેશ કર્યો છે અને બીજા પક્ષે કોર્ટ ૧, ૧૬ અને ૩૪ નો નિર્દેશ કર્યો છે. આંક નં. ૯૪ માં કોર્ટ નં. ૧ નીચે મુજબ છે—

“આગળ જણાવેલી મીલકતનો વહીવટ આચાર્ય, કમીટીની મદદથી આ સ્વીકાર અનુસાર કરશે.”

ઉપર મેં સ્વીકારના મથાળા (હિંમી)ની બાબત જણાવી છે અને આ કોર્ટના વાંચવાથી ફક્ત એકજ નિર્ણય થઈ શકે છે કે-ઉપર જણાવેલી મીલકતોની સ્વીકારમાં સમાવેશ થઈ જાય છે. આંક ૯૪ ના ૨ થી ૧૫ નંબરનાં કોર્ટના આપણને હાલના કામ માટે જરૂરી નથી. અને કોર્ટ ૧૬ “કમીટીની અંકુશની સત્તા” વર્ણવે છે. કોર્ટ (૧૬) ૨ નીચે પ્રમાણે છે—

“સંસ્થાની મિલકતની આચાર્યે ફરિયાદો દરેક બંધારણ-વેચાણથી, બદલાથી અથવા બીજી રીતે-તેમની મંજૂરીને આવીન રહેશે. પણ આ પેટા કોર્ટના જમીનની પેદારાની અથવા ટોરોનાં બંધારણને લાગુ પડશે નહિ.”

અને પાંડી, કોર્ટ ૧૬ (૪)માં એમ છે કે, “સંસ્થાની મિલકતના વહીવટને લગતાં યા આંતરિક બંધારણને લગતાં કમીટીનાં કોર્ટપક્ષે ઠરાવે, કમીટીને લેખિત કાગળો સાથે જણાવ્યા સિવાય આચાર્યની અમાન્ય કરી શકાય નહિ.” આ પ્રમાણે સ્વીકારમાં આપદેમરના સ્થાપિત થયેલા હક્કો અને તેના આચાર્યથી વહીવટ એ બેમાં કંઈ ફેર પડ્યો નથી. સ્વીકારમાં તે ફક્ત એટલુંજ થયું કે-એક નાની સલાહકાર કમીટી નક્કી થયેલી અને છતાં પણ આચાર્ય લેખિત કાગળો આપી કમીટીએ ફરિયાદો દરેક બંધારણના ના પાડી શકે. મીલકતો કમીટીમાં સ્થાપિત કરવામાં તો નહોતીજ આવી, એ વાત તો નિઃશંક અને નિર્વિવાદ છે.

(૨૭) મી. અમીનની દલીલ એવી હતી કે-આંક નં. ૯૪ ના કોર્ટ નંબર ૧૭ થી સંસ્થાનો દરેક જગ્યાએની મિલકતો અને માલમતની નોંધ કરવી ફરજિયાત છે. કોર્ટ ૨૨ માં

મંદિરોનો નિર્દેશ છે. 'કલ્પાંક નંબર ૨૬' હિસાબના ક્રમા ચોપડા રાખવા તે બતાવે છે. કલ્પાંક નં. ૨૭ માં જણાવવામાં આવે છે કે-દરેક મંદિર બાબત આવક તથા ખર્ચના હિસાબનું માસિક રેટ-મેન્ટ બનાવવું અને આવાં રેટમેન્ટો કમીટી રૂબરૂ મુકવાં. અને આ ઉપરથી દલીલ કરવામાં આવી છે કે-ઈસણાવના મંદિર સંબંધે ઉપર પ્રમાણેની એક પણ વસ્તુ હજી સુધી બની નથી અને આ ઉપરથી લાગશે કે-ઈસણાવનું દરિમંદિર સ્કીમમાં આવી જતું નથી. વધુમાં દલીલ કરવામાં આવી છે કે-ફક્ત વડનાથે બાંધ્યાં હોય તેટલાંજ દરિમંદિરોનો સમાવેશ થાય છે. હું ઉપર જણાવેલ એકપણ દલીલ માન્ય કરવા તૈયાર નથી, કેમકે તે ખોટી માન્યતા ઉપર અવલંબે છે. પ્રથમ જણાવતું જોઈએ કે-ઉપર બતાવ્યા પ્રમાણે કોઈપણ દરિમંદિર ખાતલ રાખવામાં આવ્યું નથી. બીજું આ દાવામાંના પરાવા ઉપરથી માવમ પડે છે કે-ઈસણાવ દરિમંદિરને લગતા બધા દસ્તાવેજોની નોંધ કરવામાં આવેલી અને આંક ૩૩૫ અને આંક ૩૩૬ નોંધવામાં આવ્યા છે તે બતાવવા દસ્તાવેજ રજુ કરવામાં આવ્યા છે. (આંક ૧૪૩) આંક ૧૪૩ ના શબ્દોના વિરોધ થયો નથી. હું માંડું છું કે આ મુખ્ય મુદ્દાના કાગળોની નોંધણી એ પુરતી નોંધ છે અને વાસ્તવિક રીતે વડનાથની ગાદી નીચેનાં લગભગ ૨૫૦૦ દરિમંદિરોએ જવાવું તથા તપાસવાવું જરૂરી નથી. વધુમાં એ પણ નોંધવા જોમ છે કે-દરિમંદિરોની ખાસ બીજી કંઈ મોલકત હોય નહિ અને કોઈપણ હકીકતમાં ઈસણાવ દરિમંદિરનાં ફક્ત થોડાંક ખેતર અને થોડાં વાંસણો છે એનો આ દાવામાં પુરાવો છે. અને દસ્તાવેજ તેમજ અગત્યના કાગળોની નોંધ એટલે સ્થાવર મિલકતોની નોંધ છે. એમ કહેવામાં આવ્યું છે કે આ વામણોની તોર કરતી જેઠલી હતી, પણ વામણોની નજીવી કીમત અને સંસ્થાની શીશત જોતાં તેની નોંધ કરવાની જરૂર ન હતી. આ સીવાય ઈસણાવ દરિમંદિરમાં થીજમદારાજની છબીરૂપી મૂર્તિ છે. ઈસણાવ દરિમંદિરની આવકનો સવાલ નથી. અને તે ફક્ત સ્કીમમાં જણાવવામાં આવેલ શિખરખંધ મંદિરો સંબંધે છે અને તેથી હું બી. અમીનની દલીલ સ્વીકારવા તૈયાર નથી.

(૨૮) તારારને ખાતર માની લઈએ કે-ઈસણાવ દરિમંદિર બાબત કોઈ નોંધ કદેશ નથી અથવા જો કદેશ છે તે બૂલખેલી અથવા અજુરી છે, તો તેથી શું? એથી કંઈ સંસ્થાનું કોઈપણ દરિમંદિર સ્કીમની બહાર કાઢી શકાય નહિ. અને જો તુકમ પ્રમાણે નોંધ થયેલ ન હોય તો એ માટે જવાબદાર માણૂમ અથવા માણસો સામે લાગતા વળગતા માણસો પગલાં લઈ શકે છે. હુંકમાં એથી કંઈજ ખયાલ થતો નથી. સ્કીમ કલ્પાંક નં. ૨૨. ૧૭ શિખરખંધ મંદિરોનો નિર્દેશ કરે છે. અને કલ્પાંક નંબર ૨૬ અને ૨૭ દેખીતી રીતે એ મંદિરો સંબંધે છે. વાસ્તવિક રીતે એનો બીજો કંઈ અર્થ હોઈ શકે નહિ. ઈસણાવ દરિમંદિરનાં થોડાંક ખેતર છે, જેની આવક મંદિરના ખર્ચ માટે રાખવામાં આવેલી છે અને તે વાર્ષિક રૂ. ૭૫ થી વધુ નથી. આ રીતે એમાં માસિક રેટમેન્ટ બનાવવાનું અને પ્રગટ કરવાનું કાંઈ જણાવતું નથી.

(૨૯) ના. દાહકર્તે કરેલી સ્કીમ ૧૯૨૪ થી અમલમાં આવી. અને દરિમંદિરોની વહીવટ પણ આંક ૬૪ પ્રમાણે થતો તે બતાવવા માટે દસ્તાવેજ પુરાવો છે. આંક ૧૫૧ થી આંક ૧૫૭ સુધીના દસ્તાવેજો વહીવટનાં કમીટીએ પસાર કરેલા કરાવેલી ખર્ચી નકલો છે, અને તે જરૂરી નવાં દરિમંદિર બાંધવા, રીપેર કરવા અને વેચવાના મુજબમાં છે. વધુમાં નોંધવા જેવું છે કે આ કરાવેલાં એ કામ આચાર્ય અથવા કોઠારીએ એ મામલે કહેલા સંપ્રદાયના સંધુ-

ઝોની હાજરીમાં કરવાં એમ પણ જણાવવામાં આવેલ છે. અને આ દાવામાંના પૂરાવાથી જણાય છે કે સાધુઓ કામ ઉપર ફક્ત દેખરેખ રાખતા એટલું જ નહીં પણ મંલુર કરેલાં કામોમાં મજૂરી પણ કરતા. ઉપરના દસ્તાવેજો પૈકી સને ૧૬૨૭માં મુજરાતમાં ભારે વરસાદ થયો ત્યારે ધણાં મકાનો પડી ગયેલા અથવા ધણાં નુકસાન થયેલાં તે વખતને લમચે આંક ૧૫૪નો દસ્તાવેજ તપાસવો બસ છે. એ વખતે કમીટીએ વિભાગનાં હરિમંદિરો રીપેર કરવા માટે રૂ. ૭૦૦૦ મંલુર કરેલા. આ ઉપરથી દેખીતો નિર્ણય થઈ શકે છે કે- સ્કીમમાં હરિમંદિરોનો સમાવેશ કરવામાં આવેલો અને હરિમંદિરો દાવા નં. ૧૭૪ સને ૧૬૧૪ના દાવાની કસ્ટની ખીસ્કોનો એક ભાગ હતો. વધુમાં એક નોંધવા જેવું છે કે સમારકામો ફરેક પ્રસંગે સંસ્થાના સાધુઓને જ સોંપવામાં આવેલાં. જો હરિમંદિરોની સ્કીમમાં સમાવેશ ન થયો હોત તો આ બધું કેમ બને એ કું સમજી શકીએ નથી.

(૩૦) આ રીતે ઉપર જણાવેલી હકીકતોનો વિચાર કરનાં કું નીચેના નિર્ણયો ઉપર આવું છું:-

- (૧) હરિમંદિરોનો આંક ૯૪ની સ્કીમમાં સમાવેશ થાય છે.
- (૨) હરિમંદિરો ટ્રસ્ટ મીલકતનો ભાગ છે.
- (૩) વહીવટ આચાર્યમાં જ સ્થાપિત હતો અને તેમને સલાહ આપવા માટે એક કમીટી હતી. આચાર્યનો નિર્ણય આખરી ગણાય.
- (૪) આચાર્યોની કોઇપણ સત્તા સ્કીમથી ઝોલી થઈ નથી.
- (૫) કમીટીમાં કંઈ સ્થાપિત નથી.

(૩૧) ઇસલામ મંદિરને કંઈ રકમ આપવામાં આવી ન હતી એમ દલીલ કરવામાં આવે છે, પણ એ બાબતમાં સવાલ એ ઉપસ્થિત થાય છે કે-મને ૧૬૨૦ પછી ઇસલામ હરિમંદિરને ક્યારેય પૈમાની નફર પડી હતી? આ સવાલના જવાબમાં બાબેજ કોઈ શંકાને સ્થાન હોય. સામાન્ય નિયમ એવો છે કે-સાધુઓ હરિમંદિરો માટે ફંડ ભેગું કરે છે અને તેમાં સ્વસંગીઓ મદદ કરે છે. અને આ ફંડ વાપરવામાં આવે છે આ બાબત આપણે આગળ વિચારવી પડશે.

(૩૨) આંક નં. ૨૮ ની લેખિત હકીકતથી જણાય છે કે, ઇસલામમાં હરિમંદિર છે એ હકીકત કબુલ છે. અને આંક ૧૧૨ (પેરા ૨-૪) અને આંક ૧૪૩ (પેરા ૩) તે વડનાલ ગાદીના વહીવટ હેઠળ હોવાનું જણાવે છે. અને આ હકીકતોને બીજા પૂરાવાથી આધાર મળે છે. અને હુ તે. હકીકત. માન્ય. રાખુ છું.

(૩૩) આ દાવો આચાર્ય એકલા નહિ પણ કમીટીએ કરવો જોઈતો હતો અથવા કોઇપણ સંજોગમાં આચાર્ય અને કમીટી મળી કરવો જોઈતો હતો એમ દલીલ કરવામાં આવી છે. આ બાબતમાં જણાવવું જોઈએ કે-પ્રતિવાદીએ ઉપર પ્રમાણે તકરાર તેમની લેખિત હકીકતમાં કરેલ નથી (આંક ૨૮-૨૯). ફક્ત એટલી જ હકીકત છે કે-“પરંતુ તેના આધારે વડનાલના મંદિરો વહીવટ કરવાનો વાદીને જ હક્ક છે તે વાત ખરી નથી અને તે અમારે કબુલ નથી.”

આંક ૨૮ ના ફક્ત ૪ પું બીજું વાક્ય વાંચનાં જણાય છે કે-હરિમંદિરોની સ્કીમમાં સમાવેશ થયો નથી અને તેથી સ્કીમના આધારે વહીવટ આ-દાવો દાખલ કરવાનો કોઈ હક્ક નથી.

આ રીતે પૂર્વાપરનો સંબંધ જોતાં જ્યાં એવો છે કે-સ્કીમ મુજબ એકલા વાદીનેજ વડતાલ મંદિરનો વહીવટ કરવાનો હક્ક નથી અને તેથીજે આણું, હરિમંદિરનો વહીવટ એકલાને કરવાનો હક્ક નથી, કારણ કે તેનો તો સ્કીમમાં સમાવેશ પણ થતો નથી. આનો પૂરેપૂરો જવાબ ઉપર જણાવેલી હકીકતોથી મળી રહે છે.

(૩૪) છતાંય હલીલ દરમ્યાન આ હકીકતનો જે અર્થ કરાયો છે તે લખ્યો. સ્કીમ મુજબ કમીટીની નિમણુંક થયેલ છે, તેથી એમ કહેવું છે કે આ દાવો કમીટી અને આચાર્યે મળી કરવો જોઈતો હતો. આ જાણતમાં મી. અમીને નીચેના ફેસલા ઉપર આધાર રાખ્યો છે—

- (૧) ૫ કસકતા લૉ જર્નલ પર ૨૭ ડેકીલાસારી દ્વંસી, વિરુદ્ધ મહંત રફાનંદ.
- (૨) ૨૭ કસકતા લૉ જર્નલ, ૬૦૫ નરેન્દ્રનાથકુમાર, વિરુદ્ધ અતુલચંદ્ર બેનરજી.
- (૩) ૩૨ કસકતા, ૧૨૬ જજનનાથ રૉય, વિરુદ્ધ હેમંતકુમારી દેવી.
- (૪) ૨૫ બેઝમે લૉ રીપોર્ટર, ૫૨૩ સરસપુર મેનુફેક્ચરિંગ કું. વિરુદ્ધ બી. બી. એન્ડ સી. આર્થ રેલ્વે કું.

પહેલા બે ફેસલા બતાવે છે કે—જ્યાં ધણાએક ટ્રસ્ટીઓ હોય ત્યાં બધા ટ્રસ્ટીઓએ બેગા મળી દાવો કરવો જોઈએ, ત્રીજો ફેસલો મી. અમીને કરેલી ફલીગથી ચોક્કસ વિરુદ્ધનો છે. અને છેલ્લો ફેસલો જણાવે છે કે પક્ષકારના વર્ણનમાં ભ્રમ હોય તો સુધારવા માટે રૂબ આપી શકાય. દાવાઅરજીને મથાબે વાદીના વર્ણનમાં ભ્રમ છે એમ હું મળું નહિ ત્યાં સુધી છેલ્લો ફેસલો લાગુ પડતો નથી એ દેખીતું છે અને વર્ણનમાં ભ્રમ છે એમ હું માનતો નથી. પહેલા બે ફેસલા ઉપર આવતાં એમ જણાવવું જોઈએ કે—તે ફેસલામાંનું પ્રમાણ લાગુ પાડના પહેલાં આ દાવામંત્રી પૂરાવો “બે વહીવટકર્તા—બે ટ્રસ્ટીઓ અથવા એકથી વધારે ટ્રસ્ટીઓ અથવા વહીવટકર્તાઓનું અસ્તિત્વ” છે એ સાબીત કરે છે કે કેમ? એ તક્ષી કરવું જોઈએ. પહેલા બે ફેસલાઓ કોઈપણ રીતે લાગુ પડે છે કે કેમ? તે જણાવવા માટે નીચેની વસ્તુ જણાવી જરૂરી છે:—

દાવા નંબર ૧૭૯ સુને ૧૯૧૪ પહેલાં આ દાવામાંના હરિમંદિર સંનિ મીંગ્ગેના સંબંધમાં આચાર્યનું સ્થાન કયું હતું? અને ફેસલાથી એ સ્થાન બદલવામાં આવ્યું હતું? અગર તેના ઉપર હંધ અસર થઈ હતી કે કેમ?

આમજ જણાવ્યા મુજબ દાવો નં. ૧૭૯, ૧૪ સીડીઝ પ્રોસીજર કોડના સેક્શન ૯૨ નીચેનો દાવો હતો અને તેમાં બે વસ્તુઓ સમાવેલી હતી.

(૧) આચાર્ય ટ્રસ્ટી હતા.

(૨) મિલકતો એક જાહેર ધામક અને ધર્માંદા ટ્રસ્ટની હતી.

આચાર્યે પોતાની સંપૂર્ણ માલકીનો હક-કર્ષો. કોઈપણ પ્રકારે એટલું તો નક્કીજ હતું કે—બે દાવામાં સંબંધ ધરાવતી મીલકતો આચાર્યમાં સ્થાપિત થયેલી હતી. અથવા આચાર્યનું એ મીલકત ઉપર કોઈપણ હોદ્દાપણ હતું. પછી સત્તાલ એ હોમો થયો કે—બે દાવાના પરિણામથી આચાર્યમાં સ્થાપિત થયેલ હોદ્દો બીજા કોઈમાં અથવા આચાર્ય અને બીજા કોઈમાં સ્થાપિત થયેલો કે કેમ? આ બન્ને સત્તાઓના નિર્ણય પ્રતિપાદીની વિરુદ્ધમાં આપી શકાય. કોઈજ ટ્રસ્ટી ઉમેરવામાં આવેલ ન હતા. આ સંબંધમાં આંક ૯૫ (પાર્ટીન મી. જોનું જન્મ-૬)ના પેના

૧૭૨ અને ૧૭૮ આગત્યના છે એવો આચાર્ય ઐક્યમાં દ્રષ્ટી રહેના પ્રીતીમકે-સી-૧૧૬૨નાથી આ સ્થિતિમાં મુજબ ફેરફાર થતા પામ્યો નથી કમીની તો આચાર્ય, દ્રષ્ટની મીનકેનોનો જોડીનીય મે તે સામે અકુશરેપે ફક્ત સત્ત્વ આપણ માટે-૧ નીમાએ સી હતી તેથી દેખાતી રીતે-૧ ઉપરના મે ચૂમદા લાગુ પડના નથી મીનીના મેમરો જો મદનદીપકર્તા પશુ ગણી ન શકાય નીતે દેસનો મદને (લીલાઈ) મૂર્તિના નામથી નહિ પશુ પોતાના નામથી દાખન કરેના દારાનો છે અને એ દારો ચાની શકે છે એવો ચુમદો આપવામાં આવેલો (૩૭, ૧-૧૩૫ ૧૨૮, પાન ૧૪૦-૪૧).

(૩૫) આવી વાદી એકલા-૧ દ્રષ્ટી છે અને તેમનામાં-૧ મિત્રકોનો મિત્રાપિત-પાછ છે અને કમીનીના મેમરોને મિત્રકો આથે ઇ-૧ નિરમન નથી એવો નિ-૧ થાય છે. આમ કમીનીના મેમરો જોડીયા થોગ્ય પદ્ધતિમાં નથી એ સ્પષ્ટ છે. (જુઓ હોદ્દા લો-ડી એફ મુલ-૧૮-૬, પેરા ૪૧૩-૪૧૪) —

(૩૬) વધુમાં એની હતીન મરવામાં આવેલી છે કે-૧૬૫૫ મ-૧૧૧૧૧૧ દારો મૂર્તિના નામથી-૧ કરવો જોઈતો હતો ૩૨ કનકતા ૧૨૮ નો ચૂમદો મદારી ધારણ પ્રમાણે આ હતીતો પુરેપુરો જવામ આપે છે આમ મધમાં એ-૧૬૬ ડી ના ગીરો-૧૮૪૦ કનકતા ૪૬૮ જે વિદાસ નિરૂદ્ધ સ્થામચરણન થના દેમતા ઉપર આધાર ગણવામાં આવેલો લીલાઈ અને સદા લીલાના હોવા બામન એ દેમનો છે હાનના દવામાં આચાર્ય લીલાઈ છે અથવા ફક્ત એક નીરાકનાં છે એમ કહી શકાય નહિ અને આક ૮૬ થી એ સ્પષ્ટ મમલન છે ૩૩ અ-૧૧૧ ૧૦ ૭૩૧ જે લીલા, નિરૂદ્ધ બાસદેવપ્રમાનો દેમનો પશુ લાગુ પડનો નથી

(૩૭) ઉપર જણાવેના કા જોને લીને મુલ ન પના મ-૧૧૧ જાઓ ઉપર મારો નિર્મૂલ હમરમાં રહેશે.

(૩૮) હવે આપણે દારાના મુદા ન ૪ ઉપર આવીએ વાદીની દષ્ટિમાં આ મધમાં એની છે કે-૧૬૫૫૧૧૧ હરિમંતિ મત ૧૦૨ મા જયારે રુડીંગજ મદારાજ આચાર્ય હના ત્યારે બાધવામાં આ-૧૬૬ અને એ જાનના ગામના સમ મી નરસાદોએ આચાર્યને તા ૧૧-૮ ૧૮૬૨ ને રોજ દરનાવેજ કરી આપેલી વધુમાં દારામરણમાં જણાવેલું છે કે- આ-૧૬૬ નાથા રથા પામેથી (મવન ૧૮૪૮ મા) જમીન ખરીદી તમા વસારો કરવામાં આવેલો અને આ મિત્રક વડનાનના શ્રીનંદીનાગવચુદેવની માની છે અને તેનો વધિય મદાર આચાર્ય પામેજ હતો (દારામરણનો ફકરો ૪) ઉપરની મીની દષ્ટિકો દારર રહેના પતિવાદીઓએ ના કમુન મેરી છે (આક ૨૮ પેરા ૬) વધુમાં પ્રતિવાદીઓએ એની તકરાર લીરી છે, કે (આક ૨૦ પેરા ૭) હમિયાનું મંત્રિ ગામના હરિમંતોનો મળી જો ૧૧ કરેન ગમમાં રી બાધવામાં આવેલું હતું અને મદિરો વડીલ દમેશ ગામ નકોજ મ-૧૧૧ દન અને આચાર્ય મદાર મુલ વખન તેનો વડીલ કચોજ નથી

(૩૯) હમિયાનું હરિમંતિ વાદીના થન મુલ મવન ૧૮૧૮ મા કે પ્રતિવાદીના કથન મુલ ૧ ૩૨ મા મધાન, એ જાનનો પ્રથમ નિર્મૂલ મુલની જરૂર છે પ્રતિવાદી નમર ૧ ના મા રીએ કે-૧૬૬ મદિરનું વર્ણન પ્રથમ નો-૧૬૬ નેમ્બે (આ-૨૦૬ રોગ ૭ અને આ-૨૧૨ પેરા ૧૦) નાથી મુદાનાઈ વમનનાઈ (આક ૨૧૨) નીવે પ્રમાણે-૧૬૬ —

“રસ્તા ઉપરથી મંદિરના ચોકમાં જવા માટે ૬ પગથીયાં ચઢવાં પડે છે અને ચોકમાંથી સભામંડપમાં જવા માટે બીજાં ૬ પગથીયાં ચઢવાં પડે છે. આથમણી ભોંતમાં જમીનથી આશરે ૧૬ ફુટ ઉંચે ખુંટીઓ છે અને તેટલીજ ઉંચાઈએ ચાર ગોખલા (તાકો) છે. ભોંયતળીયાથી લગભગ ૬ ફુટ ઉંચે એજ દિવાલમાં બીજી ખુંટીઓ તથા ગોખલા છે. ઉગમણી ભોંતમાં આથમણી ભોંતની માફક જમીનથી ૧૬ ફુટ ઉંચે ગોખલા તેમજ ખુંટીઓ નથી. ઉત્તરની દિવાલમાં આશરે ૧૬ ફુટ ઉંચે ખુંટીઓ તથા એક ગોખલો છે અને બીજી ખુંટીઓ તથા ગોખલા આશરે ૬ ફુટની ઉંચાઈએ છે.

પ્રતિવાદી નંબર એકે આ દાવામાં તપાસેલા ઈસતુઆવના સાક્ષીઓમાં (આંક ૨૧૨) સૌથી મોટો ઉમરનો સાક્ષી છે. શું સંવત્ ૧૯૩૨ પહેલાં ઈસતુઆવમાં હરિમંદિર ન હતું એમ કહેવું છે એમ આ સાક્ષીને પૂછવામાં આવેલું. જેના જવાબમાં તેણે જણાવેલું કે ‘એ પહેલાં જુનું મંદિર હોય તો તે હું જાણતો નથી’ અને પ્રતિવાદીના સાક્ષી (આંક ૧૯૪ પેરા ૧૨) એ પણ એજ મુજબ વર્ણન આપ્યું છે. કુલાભાઈ વસનભાઈની જુગ્યાની (આંક ૨૧૨ પેરા ૧૦) ઉપરથી વધુમાં જણાય છે કે-તે ૧૯૩૨ માં સત્સંગી ન હતા. અને એ ઉપરથી માલમ પડે છે કે તેઓને સત્સંગી થયા પહેલાં મંદિરમાં જવાને કંઈ ખાસ કારણ ન હોય. એ બાબત તે એવો ખુલાસો કરે છે કે-તેણે જે હકીકત જણાવી છે તે તેણે નિશાળે જતાં જોએલી.

(૪૦) ખુંટીઓની બે લાઇનનાં અને તેમાંની એક લાઈન આશરે ૧૬ ફુટ જમીનથી ઉંચે હોવાનું વર્ણન બતાવે છે કે-એ જગાએ પહેલાં મકાન હતું જે પાછળથી ઉંચું બનાવવામાં આવેલું. જુની ભોંતો રહેવા છતાં ઉમણી ઉંચી કરેલી. બચાવ પક્ષનું કહેવું એવું નથી કે સંવત્ ૧૯૩૨ માં કેઈ હયાત મકાન ઉપર મંદિર બાંધવામાં આવ્યું હતું, પણ બચાવ પક્ષનું કહેવું એવું છે કે-સારે એ પ્રથમ વારજ બંધાયેલું. કદાચ બચાવ પક્ષને આ બાબત સમજ પડેલી અને ભોંયતળીયાની નજીકમાં ખુંટીઓ અને ગોખલા શાથી રાખ્યાં હતાં તેના ખુલાસો કરવા આંક ૨૦૬ ના સાક્ષીની ફરી તપાસમાં પ્રયત્ન કરવામાં આવેલો અને એવો જવાબ મળેલો કે ‘ધડા ગોઠવવા માટે રાખેલા.’ આ ખુલાસો બેવકૂફી ભર્યો છે અને સામાન્ય જ્ઞાનની વાત છે કે-ખુંટીઓ એ માટે હોતી નથી. માની લઈએ કે ખુંટીઓ એ ઉપયોગ માટે રાખવામાં આવેલી હતી તોપણ બીજી ખુંટીઓની દાર ૭ ફુટ ઉંચે છે અને એમ ખુંટી તથા ગોખલાની બે દારો શાથી રાખવામાં આવી હોય તે હું સમજી શકતો નથી.

(૪૧) વાદી તરફથી ઈસતુઆવના મંદિરના વકીલદારની જુગ્યાની આંક ૧૧૫ થી થયેલી છે અને તે પણ એજ વિગતો આપે છે (પેરા ૮ આંક ૧૧૫) વધુમાં એ જણાવે છે કે-‘જુનું’ મંદિર સંવત્ ૧૯૩૩ માં ફક્ત વધારામાં આવેલું. જગ્યા આંક ૩૩૫ અને દાવાઅરજમાં વર્ણવ્યા મુજબની છે.

(૪૨) સંવત ૧૯૩૩ પહેલાં કેઈપણ હરિમંદિરની ગામમાં દયાલી હોવાનું જવાબ પણ કયુચ કરેલો નથી એ સ્પષ્ટ છે કારણ કે આંક ૩૩૫ નો દસ્તાવેજ બનાવટી છે એમ બચાવ પક્ષ જણાવે છે. એટલે આ દલીલમાં કેટલું તપ છે તે જોવાની પ્રથમ જરૂર છે. આ સંબંધમાં પ્રથમ એ નોંધવું જરૂરી છે કે-સને ૧૮૯૬ માં એટલે આ દાવો દાખલ થયો ત્યાર પહેલાં ૪૦ વરસ ઉપર વડનાલ સંરચના બંધન દસ્તાવેજોની નોંધ થયેલી અને તેમાં આંક ૩૩૬ અને આંક ૩૩૫ બંને

નોંધાયા છે. વધુમાં એ નોંધમાં સંસ્થાના દસ્તાવેજોની નકલો જનાવવામાં આવેલી અને આંક ૩૪૨ એ વખતે કરેલી નકલ છે. હાઈકોર્ટમાં થયેલી અપીલ દરમિયાન કામચલાઉ કમીટીએ એક નોંધ તૈયાર કરેલી અને તેમાં પણ ઉપરના બંને દસ્તાવેજો નોંધાયેલા છે. આ બંધી દબાવવા કોહરી ગોવિંદ ભગતે (આંક ૧૪૩) જણાવી છે અને આ પૂરાતા સામે વિરોધ થયો નથી. ત્યાર પછી પણ ભવારે સ્થાન નક્કી થઈ ત્યારે ફરીથી નોંધ થયેલી અને તેમાં પણ આંક ૩૩૫ અને આંક ૩૩૬ ના દસ્તાવેજો નોંધાયેલા છે. આ ઉપરથી એક વાત ચોક્કસપણે કહી શકાય કે—આંક ૩૩૫-૩૩૬ ના દસ્તાવેજો હાલની તકરાર પહેલાં હોંઝા સમય ઉપર પણ હયાતીમાં હતા. પછી સવાસ એ ઉભો થાય છે કે—હાલની તકરાર પહેલાં ૪૦ વરસ અગાઉ આ દસ્તાવેજો ઉપજી શકતા હતા કે કાંઈ કારણ હતું કે કેમ? આ સવાલનો જવાબ દેખીતો જ છે. અને ૪૦ વરસ પહેલાં સંસ્થાએ આ દસ્તાવેજો શા માટે ઉપજાવી શક્યા તે જાણવું કાંઈ પણ સૂચન કરેલું નથી.

(૪૩) હકીકતો દરમિયાન આંક ૩૩૬ ના દસ્તાવેજ જાળન કાંઈ કદેવામાં આવ્યું નથી અને તેનું દેખીતું કારણ એ છે કે—પ્રતિવાદી નં. ૧ ના સાક્ષીઓમાંથી હજીને તેમની જુવાનીમાં “આદેશ નાથા રથા પાંચેથી જમીન ખરીદી જુના મંદિરમાં બેઠવામાં આવી હતી” એવું કહેતું પડેલું. આથી ૨૫૪ છે કે બેબિન દબાવવામાં આંક ૩૩૬ ના દસ્તાવેજનું ખરાપણું કાનૂન રાખવામાં આવેલું નહિ એ જવાબમાં કાંઈ તથ્ય નથી.

(૪૪) હવે આપણે પહેલા દસ્તાવેજ (આંક ૩૩૫) ઉપર આવીએ. સંસ્થાના તે વખતના આચાર્યને ગામના મુખી, મતાધારો અને નરસાહરોએ મળી એ દસ્તાવેજ કરી આપેલો. તેમાં જણાવેલું મિલકતનું વર્ણન અગત્યનું છે:—

“.....આપી છે, તે જમીન ઉપર ખસ કરી મંદી (૨ તમેએ આ) થમખુ હારતું છે. તેના ખુટ.”

હોંસમાં લખેલા શબ્દો આંક ૩૩૫ માં ફરિયા છે અને તે મેં ૪૪ વરસ ઉપર થયેલ નકલ (આંક ૩૪૨) માંથી લીધા છે. દેખીતી રીતે “આંખું” એ શબ્દ સરતચુકથી રહી ગયેલો છે. આનો અર્થ એવો થાય છે કે એ મંદિર આચાર્યે જણાવ્યું હતું અને સં. ૧૯૧૮ પહેલાં દસ્તીમાં હતું અને જે હેતુ માટે એ બેઠ થયેલી તે નીચે મુજબ છે:—

“તમારા (આચાર્યના) સાધુઓ આવે ત્યારે ઉતારે આપવા.”

આ રીતે આ એક બેઠ છે અને એ દૂરનો ઉદ્દેશ જાહેર ૨૫૪ રીતે જણાવવામાં આવેલો છે.

(૪૫) આંક ૩૩૫ નો દસ્તાવેજ જનાવતી છે એવી દલીલ નક્કી છે એમ જવાબપક્ષે કદમ જણવું અને એવી દલીલ કરવામાં આવી કે:—

(૧) આંક નં. ૩૩૫ ના દસ્તાવેજ ઉપર મનુ કરનારાઓ પૈકી મેં માળમ દસ્તાવેજની તારીખે સગીર હતા એમ રેકર્ડ ઉપરથી જનાવી શકાય એમ છે અને તેથી એ દસ્તાવેજ ૨૬ જાન્યુ હોય અને એ દસ્તાવેજ મન ૧૮૬૨ માં કરવામાં આવ્યો ન હોય એટલું જનાવતું જવાબપક્ષ મટે પુરતું છે.

(૨) આંક નં. ૩૩૫ નો દસ્તાવેજ કરનાર માળમનો દક્ક સાક્ષીન કરવામાં આવ્યો નથી.

(૩) કેટલાક દલીલમાં એ દસ્તાવેજ કામળનો દુકાને હોય અને એનો અમલ ફરી થયો નથી.

આંક ૨૮-૨૯ ની લેખિત દફતરનો વાંચનાં ઉપરની ત્રણે બાબતો પૈકી કોઈપણ બાબત ઉપર એકે શબ્દ જોવામાં આવતો નથી. જો બચાવપક્ષનું કહેવું એમ હોત કે દસ્તાવેજથી કાંઈ દાંક પ્રાપ્ત થયો નહોતો અથવા ફક્ત થોડા સદભાગીદારોજ તેમાં જોડાયેલા હતા તોપણ હું ધાઈ છું કે તે ચોક્કસ જાણવતું જોઈતું હતું. મ્હારી આગળ દલીલ કરવામાં આવે છે તેમ પ્રતિવાદીઓને તકરાર લેવાનો દાંક છે એમ માની લઈએ તોપણ આપણે દલીલો તપાસીએ અને તેમને કૌંસો ટેકા આપી શકાય તે જોઈએ.

(૪૫) ચ. આંક ૩૨૯-૩૩૦ ચંકરબાઈ મયુર અને કુમેરબાઈ મરખડ બન્નેની ચોક્કસ ઉંમર બતાવે છે એમ માનીએ તો આંક ૩૩૫ ના દસ્તાવેજની તારીખે તેઓ સગીર હતા. પરંતુ મરખુની નોંધ ચોક્કસ ઉંમર બતાવે છે એમ બાગેજ માત્રમ પડે છે અને ધણુખર માત્ર આસરે ઉંમરજ બતાવે છે. જુદોની બાબતમાં કેટલીક વખત લગભગ ૧૦ વરસનો તફાવત હોય અને કોઈપણ રીતે ચોક્કસપણે એમ કહી ન શકાય કે બન્ને માણસો સગીર હતા. આંક ૩૨૮ નો દસ્તાવેજ જેમાં કુમેરબાઈસને ૧૯૧૬માં ૬૨ વરસના હતા એમ જણાવ્યું છે તેને પણ આજ દલીલ લાગુ પડે છે. એમ દલીલ કરવામાં આવી છે કે ૨-૩ વરસનો તફાવત હોય પણ તેથી વધુ નહીં હોય. જ્યાં નોંધ થાય ત્યાં આમસાનો આધાર નોંધ કરાવનાર માણસની ખુદી ઉપર રહે છે. અત્યારે (૭૮ વરસ પછી) આંક ૩૩૫ થી કાંઈપણ દાંકો પ્રાપ્ત થયા નથી એમ કહેવું અશક્ય છે, કારણ કે પૂરાવો કહે છે કે-આચાર્ય વહીવટ કરના હતા અને જણાવેલા બે માણસોએ દસ્તાવેજનું ખરાપણું કયુલ શબ્દ છે અને તે પ્રમાણે વર્તન કર્યું છે. (એ બે માણસોની સાખવાળા આંક ૩૩૩ અને આંક ૩૩૬ ના દસ્તાવેજો જુઓ) ત્રણ દલીલ ઉપર આવતાં જણાય છે કે આંક ૩૩૫ નો દસ્તાવેજ કરનાર નરવાહારો હતા એ બાબત તકરાર નથી, તો પછી દસ્તાવેજ કરનારા માત્ર થોડાક માલીકોજ હતા એમ સ્પષ્ટતા આપા પુરાવામાં કાંઈપણ નથી, આ દલીલો પ્રતિવાદીની તરફેણમાં કોઈપણ પ્રકારે મદદકર્તા નથી.

(૪૬) હવે આપણે, ઇસલામ મંદિરનો વહીવટ કોણ કરે છે.-એટલે કે વહીવટ પોતાના માણસો મારફત આચાર્ય કરે છે કે ગામના માણસોજ કરે છે એ બાબત ઉપર આવીએ. હરિ-મંદિરના ધ્યેયની બાબતમાં બન્ને પક્ષો એકમત છે. અને એ હેતુ નિચે પ્રમાણે છે:-

(૧) સત્સંગીઓને ભજન કીર્તન કરવા માટે જગા આપવી.

(૨) સંપ્રદાયના સાધુઓને રહેવા માટે જગા આપવી.

આ દાવામાંના પૂરાવા ઉપરથી જણાય છે કે-વડતાલ દેશનાં લગભગ ૨૫૦૦ હરિમંદિરો છે. વધુમાં પૂરાતાથી જણાય છે કે સરચાના સાધુઓ ઉપદેશ કરવા માટે તથા ધર્મોદો ઉદ્ધારવા માટે વાર્ષિક યાત્રાએ નીકળતા ત્યારે જે ગામોમાં જતા ત્યાંનાં હરિમંદિરોમાં ઉતરતા. યજ્ઞાં ખરાં હરિમંદિરોની મિલકત એક બે ખેતરો હોય છે. અને તેની આવક મંદિરમાં યાજ્ઞા ધરાવવા તેમજ દીવો કરવા માટેજ પૂરતી છે. આમ એકંદરે હરિમંદિરોમાં ખાસ કંઈ કરવાપણું હોતું નથી.

(૪૭) આગળ જણાવ્યા મુજબ આંક ૩૩૫ નો દસ્તાવેજ સને ૧૮૬૨ માં કરવામાં આવ્યો હતો. પછી હરિમંદિરને વધારવા આચાર્યે સને ૧૮૯૨ માં બારૈયા નાયા રધા પામેથી થોડીક જમીન ખરીદેલી. (આંક ૩૩૬ થી ખડખા વેચાણ ચપેલા) મકાનનો બાકી રહેલો ભાગ હજી નાયા રધાના વારસોના કબજામાં છે અને ખરીદેલો ભાગ મંદિરમાં લઈ લેવામાં આવેલ છે અને અત્યારે મંદિરોજ એક ભાગ છે એ કયુલ થયેલી હાલકત છે. (આંક ૧૧૫ અને આંક ૨૧૧ પેરા ૯)

આંક ૩૩૬ ના દસ્તાવેજમાં જણાવવામાં આવેલું છે કે:—

“ઉત્તરે તમારું મંદિર છે.” અને ‘તમારું’ એટલે વડતાલના આચાર્યનું. કારણ કે આચાર્યને દસ્તાવેજ કરી આપવામાં આવેલો હતો. હવે આંક ૩૩૫ એ એક કાગળનો ટુકડોનું હતો તો સવાલ એ ઉપસ્થિત થાય છે કે—મંદિર આચાર્યનું છે એ કેવી રીતે લખવામાં આવ્યું!

(૪૮) તેથી વસ્તુસ્થિતિ એવી છે કે—આંક ૩૩૫ અને આંક ૩૩૬ ના દસ્તાવેજો આચાર્યના નામના છે અને વાદી હાવના આચાર્ય છે એ સામીત થાય છે. એ મિલકત ઉપર ચોક્કસપણે તેમનો હક્ક છે. પ્રતિવાદીઓ તરફે આંક ૩૩૩ નો દસ્તાવેજ રજુ કરાવવામાં આવેલો છે અને તેમાં જણાવવામાં આવ્યું છે કે—૨૮ ચોરસ ગજ જમીન મંદિર વધારવા માટે ખરીદેલી. એ દસ્તાવેજ સંવત ૧૯૩૬નો છે. અને દસ્તાવેજ લક્ષ્મીનારાયણદેવના નામનો છે અને લક્ષ્મીનારાયણદેવ વડતાલ સીવાય બીજો કયાય નથી ઇસણાવ હરિમંદિરમાં લક્ષ્મીનારાયણદેવની મૂર્તિ નથી પણ પૂજા માટે ફક્ત શ્રીજીમહારાજની છાત્રી છે. ઉપરની હકીકતો ધ્યાનમાં લેતા મુદ્દારો અભિપ્રાય એવો છે કે—આચાર્યનો કાયદેસર માલીકી હક્ક છે.

(૪૯) આચાર્યને ધાર્મિક માણસોએ કેટલીક જમીનો, તેની આવક અમુક ઉપયોગમાં લેવા માટે આપેલી તેને લગતા બીજા કેટલાક દસ્તાવેજો છે. અને આ પ્રમાણે દાન કરનારાઓનું ધ્યેય શોધ મેળવવાનું હતું. આ બધા દસ્તાવેજો આંક ૧૨૦, ૧૨૨, ૧૨૩, ૧૨૬, ૧૨૯, ૧૨૫, ૧૨૭ અને ૧૨૮ છે. આ દરેક દસ્તાવેજમાં એક વસ્તુ સામાન્ય છે અને તે એ કે, એ દસ્તાવેજો વડતાલના લક્ષ્મીનારાયણદેવના વખતે વખતના આચાર્યને નામે કરેલા છે. હવે જો વહીવટ ગામલોકો પાસે હોત તો દાન કરનાર માણસોને દસ્તાવેજો આચાર્યને કરી આપવાનો કદાપિ વિચાર થાત નહિ, અને જો લોકોને ઇસણાવ હરિમંદિરના ઉપયોગ માટે મીઠા કત આપવી હોત તો બધાવપક્ષ કહે છે તેમ ગામલોકોએ નીમેના મંદિરના વહીવટદારોનેજ દસ્તાવેજો કરી આપ્યા હોત વધુમાં જો હરિમંદિર વડતાલના આચાર્યના કબજા વહીવટમાં ન હોત તો સ્વાભાવિક રીતેજ આચાર્યે કંઈ હોત કે પોતાના વહીવટ નીચે ઇસણાવમાં કોઈ હરિમંદિર નથી અને એ સંલેગોમાં એમને કોઈપણ મીઠા કત લખી આપવી વિરથક છે. આ દસ્તાવેજોની વિગતોમાં ઉતરતું બીન જરૂરી છે. એટલુંજ કહેવું પૂરતું છે કે બધુંજ કૃષ્ણાર્પણ કરેલું છે અને કૃષ્ણાર્પણ આચાર્ય સિવાય બીજા કોઈને થઈ શકે નહિ, કારણ કે જો ગામના લોકો વહીવટ કરતા હોય તો કૃષ્ણાર્પણ નહિ પણ દ્રુષ્ટ હોય.

(૫૦) દાનારાગા હરિમંદિરના ગેજ હો ખર્ચ ઉપર જણાવ્યા મુજબ આચાર્યને આપેલી જમીનની આવકમાંથી થાય છે એ ખર્ચ બીજા કોઈ રીતે પુરો પાડવામાં આવે છે એમ પ્રતિવાદીઓનું કયાય કહેવું નથી. આંક ૧૧૫ કહે છે કે તે આચાર્ય તરફથી હરિમંદિરનો વહીવટ કરે છે. અને પેતાની પાસે સ. ૧૯૫૯ થી વહીવટને લગતા દીમાળના ચોપડા છે માલી કોર્ટમાં ચોપડા લાવ્યા હતા અને જો પ્રતિવાદીઓને પોતાની હકીકત સામીત કરવી હોત તો તેઓ ચોપડામાંથી ખતારી ચક્રમાં હોત. આ વાત આટલેથી અટકતી નથી, કારણ કે પૂરાવો આમળા કહે છે કે—વડતાલ સંસ્થાના પૈસા ઇસણાવ હરિમંદિરમાં વાપરવામાં આવ્યા હતાં—કારણ તે વખતના આચાર્ય એમ માનતા હતા કે—સંસ્થાની બધીજ મિલકતોના પાતે એકલાજ સ્વતંત્ર માલીક છે.

(૫૧) દવે આપણે ઘાવાવાળા હરિમંદિરના વધારા તથા સમાગ્રામની ગ્રામન ઉપર આવીએ. સમારકામ પહેલી વખત સં. ૧૯૩૨ માં થયેલું. આ બાબતમાં નોંધવા જેવું એ છે કે-વધારો તથા સમારકામ એ બન્નેનું અર્થ તે કામ માટે માધુઓ અને સત્સંગીઓએ કરેલા ફંડમાંથી ધણુંખરું કરવામાં આવે છે. વધુમાં સાધુઓ ફક્ત ફંડ ઉધરાવે છે એટલું જ નહિ પણ યોગે સમારકામમાં અને વધારામાં ખરેખર કામ પણ કરે છે. આંક ૨૧૨ (પ્રતિવાદી નં. ૧ નો માફી) કહે છે કે-સં. ૧૯૩૨ માં થયેલ કામ સાધુઓની હાજરીમાં થયું હતું અને બીજાઓ સાથે તેમાં સાધુઓ પણ કામ કરતા હતા. ત્યાર પછી બારેયા પાસેથી આંક ૩૩૬ ના દસ્તાવેજથી જમીન ખરીદી બંધાર વધારવામાં આવ્યો અને આંક ૨૦૬ કહે છે કે-વડતાલના સાધુઓ ત્યાં હતા અને બાંધકામમાં તેઓ કામ કરતા હતા.

(૫૨) પછી સને ૧૯૦૬ માં ઝીઓ માટે મંદિર બનાવવામાં આવેલું. અને આંક ૨૧૧ (પેરા ૧૧-૧૨) કહે છે કે-જ્યારે તે બાંધકામમાં આગ્યું ત્યારે સાધુઓ ત્યાં હતા. વાત આટલેથી જ અટકતી નથી પણ આંક ૧૧૫ કહે છે કે-આ કામ માટે વડતાલના કોઠારી પાસેથી રૂ. ૨૫) લેવામાં આવેલા અને આ હકીકત ઉપર વિરોધ થયેલો નથી. પછી સં. ૧૯૮૫ માં મિંદાસન બનાવવામાં આવેલું. અને આંક ૧૧૫ (પેરા ૧૦) તથા આંક ૨૧૧ (પેરા ૧૧) બન્ને કહે છે કે-વડતાલના સાધુઓની હાજરીમાં એ કામ થયેલું. સંવત ૧૯૮૬ માં ઘાવાવાળા હરિમંદિર ઉપર પતંગ નખાવવામાં આવેલાં અને વડતાલના સાધુઓ ત્યાં હતા એ બાબત આંક ૧૧૫-૨૧૧ અને ૨૧૨ એકમત છે.

(૫૩) આ રીતે પૂરાવો કહે છે કે-અધાંજ સમારકામો વડતાલ સંસ્થાના સાધુઓની હાજરીમાં થયેલાં અને આ સાધુઓ ત્યાં આચાર્યની આજ્ઞા સીવાય જઈ શકે નહિ. સાધુઓ હાજર રહેલા એટલું જ નહિ પણ તેમણે બીજાઓની સાથે સમારકામમાં જાતે કામ કરેલું. જે આ હરિમંદિર ટ્રસ્ટની મીલકતનો ભાગ ન હોત તો ઉપર જણાવેલી હકીકતોના અસ્તિત્વનું કાંઈ પણ કારણ આ બાબતથી પછાત અને જણાતું નથી.

(૫૪) સમારકામ માટે ઓઠા ભાગ્યું ફંડ ગામના સત્સંગીઓમાંથી થયેલું એ માટે શંકા નથી પણ તેથી કંઈ તેમનું માલકીપણું અથવા વહીવટ-જે બેમાંથી એકેય પહેલાં ન હતું-તે થતું નથી. વાસ્તવિક રીતે સત્સંગીઓ માલકીપણું કરવા અથવા પહીંચટ કરવા માટે ફંડમાં પૈસા આપતા નથી, પણ મુખ્ય ઉદ્દેશ ભોક્ષ મેળવવાનો અને ગૌણ ઉદ્દેશ સાધુઓ પોતાની આધ્યાત્મિક જરૂરીઆતોને પહોંચી વળે એ છે.

(૫૫) સંવત ૧૯૩૨ માં મંદિરની ભીંત ઉંચી કરવામાં આવેલી અને માગીયું વધારવામાં આવેલું તે વખતે કરેલા ઉધરાણા ઉપર જવાબપક્ષે જણાવેલા બાર મુકેનો છે. આ સંબંધમાં આંક ૩૫૧-૨૩૩ અને ૨૩૪ નો નિર્દેશ કરવામાં આવેલો. આંક ૩૫૧ નો દસ્તાવેજ આંક ૨૧૪ ના સાક્ષીએ રજૂ કરેલો અને તે ઉકલો મુકેલ છે. એ દસ્તાવેજ કેટલા રકમ ઉધરાવામાં આવી હતી તેની હિસાબની ચોપડી હોય એમ લાગે છે. પણ ઉધરાણાથી પહેલાં જે હકક મીનકુન ન હોય તે હકક મળી શકે નહિ. આંક ૧૯૮ અને ૨૦૯ ના દસ્તાવેજો જોતા ખરી વસ્તુસ્થિતિ શું હતી તે સહેવળથી સમજી શકાય છે. આંક ૧૯૮ એ પ્રતિવાદીના સાક્ષી (આંક ૧૯૪) ના હિસાબની ચોપડીમાંની રકમની નકલ છે. અને એ ઉપરથી એમ જણાય છે કે-ચોપડીનો ગાત્રીક

વડતાલ સંસ્થા માટે વાર્ષિક ૧૩ રૂપીઆ આપતો અથવા ઉધરાવતો. સં. ૧૯૩૩ માં આ માણસે રૂપીઆ વડતાલ ન મોકલતાં દાવાવાળા મંદિરના રીપેરમાં આપેલા આ હકીકત બતાવી આપે છે કે-ગામ લોકોએ ઇસખાવ હરિમંદિરને વડતાલ સંસ્થાથી કોઈપણ રીતે જુદું હોવાનો કદી વિચાર પણ કર્યો નથી અને ખરી રીતે તો વડતાલ ગાદીના એક ભાગ તરીકે જ ગણેલું. એમ જણાય છે કે-જે માણસની આંક ૧૯૮ ની ચોપડી રજુ કરવામાં આવેલી તેને કંઈક કામ સોંપવામાં આવેલું અને તેથી તે ચોપડીમાં કેટલીક રકમો છે. આંક ૧૯૬ (અથવા તરફે રજુ કરાવેલી રકમો) વાંચવાથી દેખીતી રીતે માલમ પડે છે કે-જે પૈસા ખરેખર વડતાલના લક્ષ્મીનારાયણજીવના હતા તે પૈસા ઇસખાવના મંદિરમાં વાપરવામાં આવેલા. અને જે વહીવટ વડતાલ સંસ્થા પાસે થા આચાર્ય પાસે ન હોત તો આમ બનવા પામે નહિ. આંક ૨૩૨ અને ૨૩૩ થી જણાય છે કે-સંવત ૧૯૫૦ માં સમારકામ થયેલું અને વહીવટદારે તેમજ બાવાજીએ આંક ૨૩૧ ના બાપ સાથે ખાતું રાખેલું. હકીકત એ છે કે બંને માણસોએ આ ખાતામાં પૈસા ભરાવેલા અને એ પૈસા ક્યાંથી આવ્યા અને કેવી રીતે ભરાયા તે નોંધવા જેવું છે. ખાતાની થોડીક રકમ આચાર્યના નામે ચાલતા ખેતરની આવકમાંથી ભરપાઈ કરવામાં આવેલી અને થોડીક રકમ આચાર્યને નામે ચાલતાં ખેતરો કે જેને ઇસખાવ હરિમંદિર સાથે કંઈ નિસ્ખત નથી તેની આવકમાંથી ભરપાઈ કરવામાં આવેલી.

(૫૬) તેથી સત્ય હકીકત એ જણાય છે કે-દરેક દસ્તાવેજ આચાર્યના નામનાજ છે. દરેક સમારકામ વખતે સાધુઓએ ફંડ ઉધરાવેલાં અને કામ પજુ કરેલું છે. જરૂર પડે આચાર્યની અથવા સંસ્થાની મિલકતમાંની આવકનો કેટલોક ભાગ થએલા ખર્ચમાં વપરાયેલો.

(૫૭) ગામતોડોએ વહીવટદાર નીમેસા એમ દલીલ કરવામાં આવે છે. વાદીનું કહેવું એવું છે કે વહીવટદાર વાદીના એજન્ટ તરીકે વહીવટ કરે છે. અને આંક ૧૧૫ એ હકીકત સોગંદ ઉપર જણાવે છે. ઉપર જણાવેલા સંજોગોમાં આ બાબતનો મોખીક પૂરાવો આંક ૧૧૫ ના કથનને ટેકો આપે છે. વધુમાં પૂરતા ઉપરથી નીચેની હકીકતો જણાય છે—

(૧) ગામતોડો આ મંદિરના કોઈપણ હિસાબ માટે ભેગા કદીજ મળતા નહિ.

(૨) ગામના કોઈપણ માણસે હિસાબ કદી જોયેલો નહિ અને ગામના સત્સંગીઓ આગળ કદી હિસાબ રજુ કરવામાં આવેલો નહિ.

આ દાવામાંનો પૂરાવો કહે છે કે-ગામતોડ પામે ગામનાં બીજાં મંદિરો અથવા મંદર્યાનો વહીવટ છે. અને તેમાં ઉપર જણાવ્યા મુજબની બીજી વસ્તુઓ (કીમાજ અને તેની તપાસ બાબત) બનેલી. વધુમાં નોંધવું જોઈએ કે-એ સંસ્થાઓ માટેનાં ઉવરાજાં ફરજિયાત દનાં આપી જણાય છે કે-હરિમંદિરના માલિકીપણા સાથે તેમજ વહીવટ સાથે સત્સંગીઓને કંઈજ લેવાદેવા નથી એની તેમને પૂરી જાણ છે. અને તેઓને મંદિરમાં જઈ હરિવાકત કરવાનોજ લક્ષ છે એટલુંજ દેખાય છે. એ નોંધતા જેવું છે કે-પગ્ની મારી પૈમાની રકમ સમારકામો પાછળ ખર્ચવામાં આવેલી દની જાંવ ગામતોડોએ કદી હિસાબ જોયો નથી એમ કાનૂન ગણવામાં આવે છે.

(૫૮) આ બધા કરતાં સૌથી અત્યંત દબાવન એ છે કે-જ્યારપણના કરેલા મુજબ દાલના વહીવટદાર, (આંક ૧૧૫ થી જોઈતી તપાસ થયેલ છે) ગામના સત્સંગી-

ઝોની માટી સંખ્યાથી વિરુદ્ધ છે છતાંય તેમને વહીવટમાંથી દૂર કરવા પ્રયત્ન કર્યો પણ થયો નથી. જો વહીવટ ગામલોકો પાસે હોત તો આ પ્રમાણે ક્યારેય બન્યું હોત અથવા બનવું જોઈતું હતું.

(૫૯) આ બાબતમાં મૌખિક પૂરાવાનું વિવેચન કરવાની જરૂર નથી. પણ એટલું જ કહેવું પૂરતું છે કે-વહીવટ પોતાના એજન્ડા મારફત યાચ છે એમ વાદી કહે છે, જ્યારે વહીવટ ગામ-લોકોનો હતો અને છે એમ પ્રતિવાદીઓ કહે છે. દસ્તાવેજના પૂરાવાથી અને ઉપર જણાવેલા સંજોગોથી વાદીના કથનને ટેકો મળે છે અને તેથી વાદીના કથનની તરફેણમાં સંભવ છે અને વહીવટને લગતા વાદીના સાક્ષીઓએ આપેલા મૌખિક પૂરાવાને હું માન્ય રાખું છું.

(૬૦) મી. અમીને ટોકેલા બંને ફેસલાઓ—૬ કલકત્તા ૨૦૯ અને ૧૧ મુંબઈ ૯૪—આ બાબતમાં લાગુ પડતા નથી. હાલના દાવામાં, નરવાદારો કે જેમણે આંક ૩૩૫ નો દસ્તાવેજ કરી આપેલો તેઓ સંપૂર્ણ માલફી ધરાવતા ન હતા એવું સૂચન પ્રતિવાદીઓએ હાલના દાવામાં કરેલું નથી. મેં જણાવેલા કારણોત્તર વાદી કાયદેસરના માલીક છે અને વહીવટ તેમની પાસે છે એમ મારો નિર્ણય હોઈ જીએ ફેસલો જુદો પાડી શકાય એમ છે.

(૬૧) આ વસ્તુ આટલેથી અટકતી નથી. કારણ કે જમીન મિલકતો અગાઉ સરકારી હસ્તરમાં આવ્યાં નામજ દત્તી. અને હકત સને ૧૯૦૧ માં સગવડતા ખાતર ઇસજીવ હરિ-મંદિરના ઉપયોગ માટે નક્કી કરેલી મિલકતો સ્થાનિક વહીવટદારને ખાતે ટ્રાન્સફર કરવામાં આવેલી (આંક ૧૦૦) આવ્યાંને કેમપણ મિલકત કોઈના ખાતે ટ્રાન્સફર કરવા બાબત કહેવામાં આવેલું એમ બચાવ પક્ષનું અથવા કેમપણ સાક્ષીનું કહેવું નથી. વધુમાં એ નોંધવું જોઈએ કે-જો વહીવટકર્તા આવ્યાંને નિમિત્ત ન હોત તો વડતાલસરના કેમપણ મિલકત કોઈને ખાતે ટ્રાન્સફર કરે એવી કલ્પના થઈ શકે ?

(૬૨) ઉપર જણાવેલી બધી હકીકતો ભેગી કરતાં નિચે મુજબ નિર્ણય થાય છે:-

(૧) વહીવટની સ્કીમમાં હરિમંદિરનો સમાવેશ થાય છે અને ઇસજીવ-વના હરિમંદિરનો આપમેળે સમાવેશ થાય છે.

(૨) વહીવટ સદાય આવ્યાં પાસે હતો અને હજી આંક ૧૧૫ આવ્યાં-ર્યાના એજન્ડા તરીકે વહીવટ કરે છે.

(૩) મિલકતોના દસ્તાવેજો આવ્યાંના નામે છે અને તે વડતાલને હવાલે છે.

(૪) કાયદેસરનો હક આવ્યાંમાં સ્થાપિત છે.

(૫) આ હરિમંદિર વડતાલનું છે અથવા વડતાલ સંસ્થાનો લાગ છે એ આધારે સમારકામ થએલાં છે.

તેથી ચોક્કસરીતે સુદ્ધાનંદર ૪ અને ૫ના નિર્ણયો 'હુકારમાંજ' હોવા જોઈએ.

(૬૩) હવે અમણે મુદ્દા નં. ૬ અને ૭ ઉપર આવીએ અને બંનેને સાથેજ તપાસવા સરલ પડશે. અગાઉ જણાવ્યા મુજબ આ ધર્મના સ્થાપક શ્રીજગદ્ગુરુ સર ૧૭૮૧ માં જન્મ્યા હતા, ૧૮૦૨ માં ગુરુપદ પામ્યા હતા અને છેવટે ૧૮૦૪ માં સંપ્રલપની સ્થાપના કરવામાં આવેલી. આ સંબંધમાં આંક ૯૬ માં જણાવવામાં આવ્યું છે કે:-

“.....પરંતુ સને ૧૮૦૨ માં જ્યારે તેઓ વિજ્ઞાના ઉપદેશક થયા ત્યારે તેઓએ ધારણ કરેલ (બદ્ધ તેમને આપવામાં આવેલ) ‘સ્વામિનારાયણ’ નામથી પણ ઓળખાતા રામાનુજ, મધ્ય, ચૈતન્ય (નિંબાર્ક) અને વલ્લભે સ્થાપેલા તે વખતના પ્રચલિત ચાર સંપ્રદાયોમાંથી સહજનંદસ્વામીએ વૈષ્ણવોના મોટા ગુરુ રામાનુજન્યાર્યે સ્થાપેલો મત-મનુષ્ય આત્માનો દ્વી આત્મા (પરમાત્મા) ઉપર આધાર છે અને મનુષ્યનો આત્મા છેડે સર્વોપરિ વિષ્ણુ ભગવાન સાથે એકતાને પામે છે એ મત પસંદ કરેલો. ખરીતીને એમણે વેદાન્તના તત્વજ્ઞાનનો અદ્વૈત સિદ્ધાન્ત મદ્દલ કરેલો અને તેનો ખામ અર્થ કરી “વિશિષ્ટાદ્વૈત” નામ આપેલું. સ્વામિનારાયણ સંપ્રદાયના પ્રમાણપાત્ર ગ્રંથ શિક્ષાપત્રીમાં સહજનંદસ્વામી કહે છે કે:—“મારો મુખ્ય સિદ્ધાંત વિશિષ્ટાદ્વૈત છે અને આપણે માટે ઇચ્છિત ધામ ગોલોક છે કે જેમાં બ્રહ્મરૂપે રહી કૃષ્ણની સેવા કરવી એ અમે મુક્તિ માની છે.”

પોતાના સંપ્રદાયની રચના કરવાની તથા પોને આપેલ જ્ઞાને કાયમ રાખવાની ઇચ્છાથી સહજનંદસ્વામીએ પોતાની આગળ નિચે પ્રમાણે કાર્યક્રમ રાખેલો:—(સત્સંગિજીવન, પ્રકરણ ૪ અ. ૨૪ આંક ૨૬૧ પાન ૨૦૦ અને ૨૦૧)

- (૧) પોતપોતાની ધાર્મિક ફરજો પળવવા બધા માણસો જેમાં ભક્તિ કરી પોતાની જીંદગીના ચાર હેતુ (ધર્મ-અર્થ-કામ અને મોક્ષ)ની સિદ્ધિને પામે એ ઉદ્દેશથી શ્રીકૃષ્ણની ભક્તિ કરવા માટે પોતાની મૂર્તિઓવાળાં મંદિરો બાંધવાં.
- (૨) લોકોને ભક્તિના માર્ગે જાણ કરવા માટે મંત્રદીક્ષાની જરૂર હોવાથી શુદ્ધ ધર્મકૃત્રિમાં એક ગુરુ સ્થાપવાની ખાસ જરૂર છે.
- (૩) પોતાના ભક્તો બધા સાચામાંનું સત્ય જ્ઞાન મળે તે માટે ગ્રંથોનું પ્રકાશન.

પહેલી બાબતમાં—પોતાના સંપ્રદાયનું કોઈપણ મંદિર પોતાની પ્રતિમા મિરાયતું ન હોય તેમજ એ એ હકીકત ઉપર ભાર મૂકવામાં આવેલો. બીજી બાબતમાં—ધર્મ (જેમને તેઓ પોતાના પિતા કહેતા હતા તે) ના કૃત્રિમાંથી ઉતરી આવેલા આચાર્ય પાસેથી મંત્રદીક્ષા લીધા સીવાય ભક્તિમાં આગળ વધી શકાયું નથી એ બાબત ઉપર ભાર મૂકવામાં આવેલો. ત્રીજી બાબતમાં—તેમજે જ્ઞાનદમુનિને સત્સંગિજીવન ગ્રંથ લખવા કહેલું.

(૧૪) સંપ્રદાયના પ્રમાણભૂત ગ્રંથો નીચે મુજબ છે:—

(૧) મિશ્રાપત્રી	(આંક ૯૩)
(૨) લેખ	(આંક ૯૨)
(૩) વચનામૃત	(આંક ૩૫૬)
(૪) સત્સંગિજીવન (પાંચ ગ્રંથ યા પ્રકરણ. આંક ૨૬૩, ૨૬૪, ૨૬૫, ૨૬૬, ૨૬૭)	

૧૯૧૪ ના દાયકામાં ૫મું આ ગ્રંથો સંપ્રદાયના પ્રમાણભૂત ગ્રંથો તરીકે જાનવમાં આવ્યા હતા. (૩૧ જાન્યુઆરી ૧૯૧૭, ૨૪૩ પાનું ૨૪૭)

(૬૫) શિક્ષાપત્રી (આંક ૬૩) વાચતા સ્પષ્ટ જણાય છે કે-તે ખીજ કોનેષ્ટ્ર નહિ પણ પોતાના અનુયાયીઓનેજ સંબોધાવે છે. વધુમાં નોંધવા જેવું એ છે કે-શિક્ષાપત્રી શ્રીજીમહારાજને પોતે સને ૧૮૨૬ માં ગુજરાતીમાં લખી હતી અને ત્યારબાદ તેમની આગા અનુમાર સત્તાનંદ-મુનિએ તેનું સંસ્કૃતમાં અર્થ કરેલું. સત્સંગિજીવનનો પણ એ એક ભાગ છે (જુઓ આંક ૨૮૦ પેરા ૬૬ અને સત્સંગિજીવન પ્રકરણ પાંચ અધ્યાય ૬૭-આંક ૨૯૭ પાન ૫૯૩-૬૪) વધુમાં એમ જણાય છે કે-સંપ્રદાયના સ્થાપકની આગ્રહી સત્તાનંદમુનિએ એ ઉપર સંસ્કૃતમાં ટીકા લખેલી કે જે અર્ધદીપિકા (આંક ૨૮૦ પેરા ૬૬) નામથી ઓળખાય છે. એ ટીકા આ દાવામાં આંક ૩૪૪ છે. એ ટીકા શ્રીજીમહારાજને વાંચેલી અને તે માન્ય રાખેલી હતી.

(૬૬) પછી ક્રમ પ્રમાણે લેખ (આંક ૬૨) આવે છે અને તે સને ૧૮૨૬ માં લખાયેલ હતો. આંક ૬૨ સ્થાપકના બે ભાગીજી (જેમને સ્થાપકે આત્માર્થો તરીકે પ્રસંદ કરેલા) તેમને સંબોધાયેલ છે. અને તેના છેલ્લા બે ફરરા નીચે મુજબ છે.—

“આ મુજબ અમે બન્ને આત્માર્થોને લખી આપેલું છે. બન્ને આત્માર્થોએ અમે જે જે આગ્રહો કરેલી છે તે તે સદાય અને હરહંમેશ પાળી અને પળાવવી. અને તેમાંથી કોઈએ કોઈપણ વખતે આડે રસ્તે જતું નહિ એ આગ્રહોનું જે ઉલ્લંઘન કરશે તે અમારો વિશ્વાસઘાતી છે અને તે ગુરૂનો દ્રોહી છે અને તે ધર્મરક્ષા નથી એમ ગણાશે.

અમે અહિં જે લખેલું છે તેનું કોઈપણ સાધુ બદલચારી પાળા અને સત્સંગીએ ઉલ્લંઘન કરવું નહિ એવી અમારી આગ્રહ છે અને તેઓએ સદાય આત્માર્થની આગ્રહામાં રહેવું...”

આ રીતે આંક ૬૨ થી બધાજ અનુયાયીઓને આગ્રહોને તાબે રહેવા ફરમાવવામાં આવેલું છે. અને તેનું ઉલ્લંઘન કરનાર લેખના શબ્દોમાં નીચે પ્રમાણે ગણાશે —

“એ અમારો નથી. એને ચંડાળ (ન્યાત બહાર) જેવો ગણવો.”

વધુમાં એ નોંધવું જરૂરી છે કે-સ્થાપકે પોતાના અનુયાયીઓ માટે ‘સત્સંગી’ શબ્દ અને ખીજાઓ માટે ‘કૃસંગી’ (શબ્દાર્થમાં સત્સંગી નહિ તે) શબ્દ વાપરેલ છે. સ્થાપકે પોતે ફરેલા ખીજા ફરાવને આંક ૬૨ થી પરિપૂર્ણ થયો છે આંક ૬૨ થી સ્થાપકે જે આત્માર્થોની મુશ્કેલી હકુમત વર્ણવેલ છે અને વધુમાં જણાવ્યું છે કે-પોતાના સંપ્રદાયના બધાજ માણસો-સત્સંગી, સાધુ પાળા અને બદલચારીઓએ પોતાના વિભાગના આત્માર્થની સદાય સંપૂર્ણપણે આગ્રહામાં રહેવું. આ સ બન્ને આંક ૬૨ ના પાના ૪ ઉપરથી નીચે પ્રમાણે જણાય છે —

“જે કોઈપણ માણસને મન ઉપદેશ લેવો હોય તો પ્રત્યેક આત્માર્થે ફક્ત પોતાના દેશના માણસનેજ વિધિપૂર્વક મંત્ર ઉપદેશ આપવો અને તેને કંઠી બાંધવી. પછી આવા માણસોમાંથી કોઈને સાધુ, પાળા અથવા બદલચારી યુવ હોય તો તેણે ફક્ત પોતાના વિભાગના આત્માર્થ પાસેજ દીક્ષા લેવી જોઈએ.”

(૬૭) પછી સત્સંગિજીવન (આંક ૨૯૩ થી ૨૯૭) આવે છે. એ અર્થે સંપ્રદાયના સ્થાપક શ્રીજીમહારાજના જીવન અને તેમના ઉપદેશો ધરાવતા ધણાજ પ્રમાણપાત્ર અર્થો છે. એ આગ્રહો અર્થ તેમને વાંચી સંબળાવવામાં આવેલા હતા અને તે એમણે માન્ય રાખેલા. (ફક્ત ૬૮ અધ્યાય વાચનામાં આવેલા જ દેખાયો)

(૬૮) આંક ૩૫૬ એ શ્રીજીમહારાજના સંપ્રદાયના સિદ્ધાન્તો વિશેના ઉપદેશોમાંથી ચુંટી કાઢેલા ઉપદેશોનો ગ્રંથ છે, કે જેની તેમના અનુયાયીઓમાંથી ચાર મોટા શિષ્યોએ નોંધ કરેલી અને પછી પ્રકાશન કરેલું. આ ગ્રંથ (વચનામૃત) પણ શ્રીજીમહારાજો માન્ય રાખ્યો હતો.

(૬૯) આંક ૯૨-૯૩ અને આંક ૨૬૭ ના પાના ૬૦૨ થી નિઃશંક જણાય છે—આ બધાજ અથો બીજા કોઈને માટે નહિ પણ સંપ્રદાયના અનુયાયીઓ માટેજ હતા. વાસ્તવિક રીતે શ્રીજીમહારાજ પોતાના આશ્રિત (અનુયાયી કે તેમના ઉપર આધાર રાખનારા) સંબંધી દમ્ભેશ વિચારતા પોતાના મંપ્રદાયના સિદ્ધાન્તો, ક્રિયાઓ અને જંધારણ સંબંધે આ ગ્રંથના પ્રમાણ-ભૂતપણા વિષે કંઈજ પ્રશ્ન નથી અને તેઓ સર્વોપરિ પ્રમાણભૂત છે એમ બંને પક્ષને કબજા છે.

(૬૯) જ. આ સંપ્રદાયના આશ્રિત (સંપ્રદાયને અનુસરનારા) કોણ છે અને તેઓને કેવી રીતે દીક્ષા અપાય છે એ પ્રથમ નાટી કરવું જોઈએ. આ સંબંધમાં પ્રથમ વસ્તુ એ નોંધવા જેવી છે કે—લેખ આંક ૯૨ જણાવે છે કે—આરમાંથી ગમે તે વર્ષને બીજા કોઈથી નહિ પણ આચાર્યશ્રીજી મંત્રદીક્ષા અપાવી જોઈએ. સત્સંગિજનમાં પણ એજ વસ્તુ છે. આ દાવા-માનો પૂરાવો કહે છે કે—જે માણસોને આ ધાર્મિક સંપ્રદાયમાં દાખલ થવું હોય તે સાધુઓથી વર્તમાન મદજૂ કરે અને આંક ૨૮૦ કમુત્ત કરે છે તેમ વર્તમાન એ ફક્ત પ્રાથમિક પગથીયું છે. અને આ પ્રાથમિક પગથીયા પછી, આવો માણસે ધર્મવંશી આચાર્યનો આશ્રય લેવો જોઈએ એમ સત્સંગિજન પ્રકરણ ૪ અધ્યાય ૪૬-માં. ૨૦ (આંક ૨૬૬-પાન ૫૬૬) જણાવે છે. મંત્રદીક્ષા લેવા ઇચ્છનાર માણસે આચાર્ય પાસે કેવી રીતે જવું તે બાબત જ્ઞો. ૨૫ માં વર્ણન કરવામાં આવેલું છે. પછી આચાર્યે મંત્રદીક્ષા આપવા બાબત અને બીજા વિધિ બાબત જણાવેલું છે અને મંત્ર કયો છે એ બાબત ઉપર બંને પક્ષો એકમત છે. આ બધો વિધિ ચપા પછી અને આચાર્ય પાસેથી ગુરુમંત્ર લીધા પછી જ્ઞો. ૬૦ (આંક ૨૬૬ પાન ૫૮૫) જણાવે છે કે—આગવતી દીક્ષા મળ્યા પછી એ સત્સંગી તરીકે ગણાશે.

આ સંબંધમાં અહિં બે વસ્તુની નોંધ કરવા જેવી છે:—

(૧) આચાર્યે મંત્રોપદેશ કરવો જોઈએ અને દીક્ષા એ ભાગવતી દીક્ષા છે.

(૨) મંત્રોપદેશ આચાર્યેજ કરવો જોઈએ અને બીજો કોઈ (ગમે તેવો મોટો અને પવિત્ર હોય તો પણ) તે કરી શકે નહિ.

પછી મહાદીક્ષા કેવી રીતે લેવામાં આવે છે એ બાબત પ્રકરણ ૪ અધ્યાય ૪૮ (આંક ૨૬૬) માં વર્ણવામાં આવેલું છે અને એ પણ આપવા માટે આચાર્ય એકલાનેજ હક છે. પ્રકરણ ૪ અધ્યાય ૫૦ અને ૫૧ જાલ્યારી અને સાધુની દીક્ષા બાબત છે અને તે પણ આચાર્યેજ આપવી જોઈએ. દીક્ષા ઘણીજ અગત્યની વસ્તુ છે અને આચાર્ય પાસેથી મંત્રોપદેશ લીધા સીવાય કોઈપણ આ સંપ્રદાયનો (સત્સંગી) હોવાનો દાવો કરી શકે નહિ.

(૭૦) પ્રતિનાદીઓમાંથી પ્રતિ. નં. ૧ સિવાય કોઈએ કદી આચાર્ય પાસે મંત્ર-ઉપદેશ અથવા દીક્ષા લીધી નથી એ હકીકત કબજા થએલી છે. પ્રતિ. નં. ૧ એ આચાર્ય પાસે દીક્ષા લીધી હતી અને પૂરાવો કહે છે કે—એને આચાર્ય અથવા વહતાલ સંસ્થા સાથે કંઈ નિરખન નથી અને તેથી પ્રથમ દૃષ્ટિએ એને વહતાલ સંસ્થાનો

સાધુ કહી શકાય નહિ. સ્થાપકે પોતે મંત્રદીક્ષાની અગત્યના ઉપર ધ્યેય ભાર મુક્યો છે અને સ્થાપકે પોતે પોતાના બધાજ અનુયાયીઓને પોતે સ્થાપેલા આચાર્ય પાસે ફરીથી મંત્રઉપદેશ લેવડાવેલો. (આંક ૨૯૬ પ્રકરણ ૪ અધ્યાય ૫૪ શ્લોક ૧૭)

(૭૧) આચાર્યના હક્કો અને ફરજો દ્વારા નંબર ૧૭૬/૧૪ માં વિચારવામાં આવેલા અને આંક ૯૬ થી જણાય છે કે:—

“આ રીતે આચાર્ય સંસ્થામાં મુખ્ય મૂળ તત્ત્વ છે એ બાબત ના કહી શકાય નહિ. સદગતનંદસ્વામીના સિદ્ધાંત મુજબ જ્ઞાન અને સાધના સિવાય મુક્તિ હોઇ શકે નહિ. અને સદ્ગુરુ સિવાય સાધના હોઇ શકે નહિ (જુઓ પ્રકરણ ૪ અધ્યાય ૪૮-શ્લોક ૮૫ સત્સંગિજીવન) આ બાબત “સદ્ગુરુ” શબ્દ સંસ્થાના આચાર્યને ઉક્તિઓને છે. મૌખિક પૂરાવા મુજબ આચાર્ય મંત્ર ઉપદેશના વિધિથી દરેક સત્સંગીને દીક્ષા આપે છે તથા સાધુઓને દીક્ષા આપે છે અને પોતાના અનુયાયીઓને ભક્તિ મારે શ્રીકૃષ્ણની પ્રતિમાઓ આપે છે. શિક્ષાપત્રી પ્રમાણે ભાવિક સત્સંગીએ દરરોજ જોટથી વખત બની શકે તેટલી વખત મંત્ર ઉચ્ચારવાનો છે અને ફક્ત આચાર્યજી આપેલી પ્રતિમાને પૂજવાની છે.....” આંક ૩૩૫ બોતાં દૂરેટનું પ્લેવ ૨૫૪ છે. અને “તમારા સાધુ” એવા શબ્દો વાપર્યા છે. અને એનો અર્થ એવો થાય છે કે—વડતાલના અધ્યક્ષે દીક્ષા આપેલાજ સાધુ અને બીજા નહિ. લેખ કરનારાઓને વડતાલના આચાર્ય પાસેથી દીક્ષા લીધા સીરાપના બીજા સાધુઓને કાંઈપણ લાભ આપવાનો નિયમ ના હોવા પણ થઈ નહિ હોય અને ખરી હકીકતમાં તેમણે તેવા સાધુઓ મારે કાંઈ ગોઠવણ કરી નથી એ વાત નિઃશંક કહી શકાય. કોઈપણ કલ્પનાથી એમ નજ કહી શકાય કે વડતાલના આચાર્યના આશ્રિત નહિ, એવા બીજા સાધુઓને અથવા સાધુઓ કે જેમની ચોખ્ખતા, આચાર્યને માન્ય સિવાય, (આંક ૬૨ મિત્રાચના) ફક્ત ત્રણ પ્રયોગ વાચવાથીજ હોય તેવાઓને કંઈ આપવાની ઇચ્છા આંક ૩૩૫ ની હોય. વડતાલ ગાદીના આશ્રિત નહિ એવા બીજા સાધુઓને કંઈજ લાભ કરવાનો આંક ૩૩૫ નો દસ્તાવેજ કરનારાઓનો ઇરાદો ન હતો એવો મ્હારો નિર્ણય ખરો હોય તો આ એકજ મત્ય હકીકત બચાવ માટે નાશકારક નિવેડે અને વહીને જરૂર માગ્યા મુજબ મનાઈની દાદ મેળવવા હક્ક રહે.

આ સળધમાં હેલ્થબરીજ લૉજ, આંક ઈંગ્લેન્ડ વૉલ્યુમ ૪ ના પેજ ૨૫૭ અને ૨૫૬ (બીજી આવૃત્તિ સન ૧૯૩૨)ની દીકરો મુદ્રા છે:—

“૨૫૭ દરેક ધર્મોદા સંસ્થાને એક મુદી અપરાધ સીવાય લાગુ પડે છે કે—સ્થાપના ઇરાદાનો અમલ જોટલો અને તેટલો અને કાયદા અને નીતિ વિરુદ્ધ ન હોય તેટલે અંશે કરવો જોઈએ. તેથી જો સ્થાપકે જણાવ્યું હોય કે અમુક ધાર્મિક સિદ્ધાંતોને અનુસરતા માણસોજ તેમની કૃપાના બોક્તા બની શકશે તો તેની મરજી મુજબ અનુમતિજ જોઈએ.”

૨૫૬. ધાર્મિક સંસ્થાના સામાન્ય લાભ માટેના અથવા ધાર્મિક પ્રચારકાર્યની મદદ માટેના કોઈપણ ધર્મોદા બાબતમાં જે અનુમાનો ઉદ્ભવે છે:—પહેલું એ કે સ્થાપકની ઇચ્છા કોઈ અમુક પ્રકારના ધર્મની સંસ્થાને મદદ કરવાની અને ધર્મનો કોઈ અમુક મિદાન્ત રીખવાડવાની હતી. અને બીજું એ કે—આ સંસ્થા અને સિદ્ધાન્ત તેણે ટેકા આપેલા અને

જાણાવેલા સરચા અને સિદ્ધાન્ત હતા. અને તે કયા સિદ્ધાન્ત અને અભિપ્રાયો ધરાવતો અને જાણાવતો એ નક્કી કરવા કોર્ટે કાળજીપૂર્વક તેનું જીવન અને વર્તન જોવા જોઈએ અને ફક્ત મુખ્ય લેખજ નહિ પણ તેનું વીણ તથા બીજા ગ્રંથો તપાસવા જોઈએ. તેથી સવાલ એ છે કે-જમીન લીધા પછી ઇસલામનું હરિમદિર કોના લાલ મોટે બાંધવામાં આવ્યું હતું. અને દાવામાંના પૂરાવો કહે છે કે-સંવત ૧૯૬૦ (સને ૧૯૦૪) સુધી કોઈ અક્ષરપુરોષોત્તમ વિષે કશું જાણતું ન હતું.

૯મીડર એન ચેરીંગ્ટન (પાયમી આટલિ) પાન ૨૩૪ ઉપર જણાવેલું છે કે —

“કોઈપણ ધર્મોદાનો લાભ અમુક માન્યતા ધરાવતા માણસો માટે મર્યાદિત કરેલો હોય તો તેની યોગ્યતા નહિ ધરાવતા માણસો પ્રત્યે ધર્મોદાનો લાભ વિસ્તૃત કરવો એ દુસ્તનો ભગ છે”

“કોઈ શુદ્ધ ધાર્મિક હેતુ માટે ધર્મદા ગયાપગામા ન આવ્યું હોય તો પણ તે અમુક માન્યતા ધરાવતા માણસો માટેજ છે એવી ઈચ્છા બતાવવામાં આવી હોય તો તે ધર્મોદાનો અમલ થવો જોઈએ. ....”

(૭૨) તેથી સવાન એ ઉદ્દેશ્યને કે-સ્થાપકે કયા ધાર્મિક સંપ્રદાયની સ્થાપના કરેલી ? અને પ્રતિવદીઓને તે સંપ્રદાયના શખ્સો ન્હી શકાય કે નહિ ? પૂરાવો કહે છે કે-એક ધાર્મિક સંપ્રદાયની સ્થાપના કરેલી આ વિષય ૩ મથાળા હેઠળ સરલતાથી તપાસી શકાય —

(૧) રચના—

- (અ) બે આચાર્યોની સ્થાપના બન્ને આચાર્યોની વિભાગીય હકુમત એકબીજાથી છુટી પણ ત્રીજે આચાર્ય થઈ શકે નહિ.
- (ક) અનુયાયીઓને પોતાના આચાર્યની આજ્ઞામાં રહેવાનું.

(૨) ધર્મગ્રંથો—

- (અ) ચાર પુસ્તકોમાં જણાવ્યા મુજબ ધર્મગ્રંથોનું પાલન કરવું.

(૩) સિદ્ધાન્તો—

- (૪) મંત્રદીક્ષા દેશવિભાગના આચાર્યથીજ થઈ શકે, બીજા કોઈથી નહિ.

ફેરફાર અને એવા મથાળા હેઠળની વાગેતો હું નિર્દેશ કરી સુરેશ હુ મંત્રકેવલ અને દીક્ષા બીજા ઝાંઝ પાસે નહિ પણ આચાર્ય પાસેજ લેવા જોઈએ એટલુંજ આ ઠેકાણે કહેવું પૂરતું છે આ રીતે સંપ્રદાયના મધ્યજ અનુયાયીઓને મંત્રકેવલ સામાન્ય સંબંધરૂપ છે અને તે મંબધથી બધા આચાર્યને મધ્યસ્થતા છે મળ્યોની ફરતે તથા દક્ષા ઝીલુવટથી વર્ણવેલા છે અને સંપ્રદાયમાં તેમનું સ્થાન અગ્ર કનું છે ગુરુમંત્રો વિધિ એકમપણે વર્ણવેલ છે (આંક ૨૯૬ પાનું ૬૧૨ મે ૭૯-૮૫) આ ૮૫-૮૬-૩૧ બોંએ લો રીપોર્ટર ૨૪૩ અને આંક ૯૨ તથા આ ૯૩ વાચના નિચેના નિર્ણય ઉપર અવાજ છે કે-આ ધાર્મિક સંપ્રદાયમાં નીચે મુજબના વિભાગ છે —

(૧) આચાર્ય.

(૨) સાધુ

(૩) બ્રહ્મચારી.

(૪) પાળા.

(૫) સત્સંગી શ્રુતશ્લોક.

અને બેથી પાંચ નંબરના મધ્યના નિયેના અનુયાયીઓ વચ્ચે એક સામાન્ય ગાંઠ છે. આ સિવાયના કોઈપણ માણસને સંસ્થાના હક્કો સાથે કંઈજ નિસ્પૃહ નથી. ૩૧ બોર્ડે ૬૦ રીપોર્ટર ૨૪૩ નો એ નિર્ણય હતો કે, એ સંસ્થાનું ટ્રસ્ટ હતું અને તેને માન આપવુંજ જોઈએ અને તેમાં હિત ધરાવનારાઓ ઉપર જણાવ્યા મુજબ સંપ્રદાયમાં દાખલ થયેલા માણસો હતા.

(૭૩) ચાર ગ્રંથો આપણે ક્યારનાય તપાસ્યા છે.

(૭૪) હવે આપણે સ્થાપકના ચિદાન્તો ઉપર આવીએ અને તેમના ઉપદેશ વિષે કાંઈ શંકા નથી. સત્સંગિજીવન પ્રકરણ ૨ અધ્યાય ૩૭ શ્લોક. ૯૧ પ્રમાણે શીજીમહારાજે કહ્યું છે કે—“આપણો સંપ્રદાય ઉદ્ભવ સંપ્રદાય છે.” (આંક ૨૯૪—પાન ૩૮૮). અને દીક્ષા એ અગાઉ જોયું તેમ ભાગવતી દીક્ષા હતી. (આંક ૨૯૬—પાન ૫૬૭ શ્લોક. ૯—૧૨). તેમણે ગોતાના અનુયાયીઓને શું જણવું જરૂરી છે એ પણ કહ્યું છે (જુઓ વચનામૃત વડતાલ ૧૮ આંક ૩૫૯ પાન ૬૨૩—૬૨૪) અને તે નિયે મુજબ છે:—

(૧) સંપ્રદાય ઉદ્ભવસંપ્રદાય છે.

(૨) ગુરુપરંપરા.

(૩) સંપ્રદાયના પ્રમાણપાત્ર મંથો નીચે મુજબ:—

(૧) વેદ

(૨) વ્યાસસૂત્ર

(૩) શ્રીમદ્ભાગવત.

(૪) વિષ્ણુસહસ્રનામ.

(૫) ગીતા.

(૬) વિદુરનીતિ.

(૭) વાસુદેવમાહાત્મ્ય.

(૮) વાસુદેવસ્મૃતિ.

પહેલી બાબત વિષે કાંઈ તકરાર નથી. પણ અહિં કહેવું જોઈએ કે જણાવેલ ઉદ્ભવ એ શ્રીકૃષ્ણના એક ભક્ત હતા. આ ઉદ્ભવ વિષે ભાગવતમાં વર્ણન છે. આ સંપ્રદાયમાં માન્યતા એવી છે કે—ઉદ્ભવજીને ફરીથી જન્મ થયો હતો અને રામાનંદસ્વામી તે ઉદ્ભવજીના અવતાર હતા.

(૨) રામાનંદસ્વામી પહેલા હતા અને તે સ્થાપકના ગુરુ હતા. સ્થાપકે જે આચાર્યો બનાવેલા અને બન્ને આચાર્યો અને તેમના વશજો ગુરુઓ થાય છે. (જુઓ. આંક ૨૯૬ પાન ૩૬૨ શ્લોક. ૧૨—૧૬) બ્યારે શીજીમહારાજે ગોતાના બે બંતીઓને માદીઓ (એક વડતાલ, બીજી અમદાવાદ) ઉપર આચાર્ય તરીકે બેસાડ્યા ત્યારે તેમણે જેવું કહેલાનું કહેવાય છે કે:—(સત્સંગિજીવન પ્રકરણ ૪ અધ્યાય ૪૦ શ્લોક. ૩૮—૩૯ અને ૫૪ આંક ૨૯૬ અનુક્રમે પાના ૩૬૬ અને ૩૬૯)

“તમારે આ બે તેના (ધર્મવંશમાંથી હતરી આવેલા) દીકરાઓ તરફ ધર્મદેવ તરીકે જોવાનું છે અને તમારે બંધાએ તેમની અનાજ, વસ્ત્ર, ઘરેણાં તથા ધન વિગેરેથી સેવા

કરવી જોઈએ, જે જે આ બંને આચાર્યોનો તથા તેમનામાંથી ઉતરી આવેલા આચાર્યોનો આશ્રય કરશે તે બધાને તેમના મૃત્યુ સમયે થીકૃષ્ણભગવાન પોતાના નિવાસસ્થાન ગોલોકમાં લઈ જશે.”

અને વધુમાં:—

“જેઓ આ પ્રમાણે નહિ વર્તે તેઓ પોતે સ્થાપેલા સંપ્રદાયથી દૂર અથવા બહાર રહેશે.”

“પ્રતિવાદી નં. એકના પુરાણી’ કે જે આંક ૨૮૦ થી તપાસાયા છે તેમણે આ હકીકત કમુલ રાખેલી છે (જુઓ પેરા ૮૨) છાયા આ પછી એ આદીએ એવી મતઘષ્ટની વિચિત્ર હકીકત કહેલી છે કે—આચાર્યનો આશ્રય લીધા બીવાચ અથવા આચાર્યને ગુરૂ માન્યા સિવાય પણ માણસ આ સંપ્રદાયનો હોઈ શકે. આ હકીકતનો ટેકો આપવા આંક ૨૮૦ એ વચનામૃત ગદ્યા પ્રથમ ૫૪ (આંક ૩૫૯ પાન ૧૧૬-૧૧૭) અને સત્સંગિજીવન પ્રકરણ ૨ અધ્યાય ૫૧ સ્તો. ૬ (આંક ૨૯૪ પાન ૫૪૦) ઉપર આચાર રાખ્યો હતો અને સાક્ષીને આ બંને યથા આપવામાં આવ્યા હતા. અને તેની જુગાનીના પેરા ૮૨ અને પેરા ૮૩ ના પછાડના ભાગમાંથી સ્પષ્ટ જણાશે કે તે પોતે કહેલી હકીકતને ટેકો આપી શકતો નથી. આથી ચોક્કસ છે કે બીજું કોઈ નહિ પણ આચાર્યોજ ગુરૂ છે.

(૩) યથા અને સિદ્ધાન્તો—

વચનામૃત વક્તાણ ૧૮ માં જે યથા પ્રમાણપાત્ર તરીકે જણાવવામાં આવેલા છે તે સિદ્ધાપત્રી સ્તો. ૯૩ થી ૧૦૦ માં પણ જણાવેલા છે (અને આંક ૨૯૪ સત્સંગિજીવન પ્રકરણ ૨ અધ્યાય ૩૭ માં પણ જુઓ) હોંદુ દર્શનશાસ્ત્રના બધાજ મતો ૧-૨ અને પાંચ નંબરના યથાને તેમના પાયા તરીકે ગણે છે. રામાનુજા વૈષ્ણવ ગુરૂ હતા અને પોતાના તત્ત્વજ્ઞાનના મૂળ તરીકે (૧) ક્ષર (૨) અક્ષર (૩) નારાયણ, પુરોત્તમ તરીકે જોળખાતા પરમાત્માને લીધેલા. “એવો ઉપદેશ કરવામાં આવતો હતો કે—જે ક્ષરો બન્યા અથવા બક્ષિતથી શરણે ગય તેઓ અક્ષર અને છે અને એવી રીતે મુક્ત થયા બાદ તેઓ શાશ્વત સ્થાનને પામે છે અને ત્યાંજ રહે છે. બીજું કે—કૃષ્ણ એ વિષ્ણુના આડમા અવતાર હતા ત્રીજું કે શ્રીપતિ અથવા શ્રીમન્નારાયણ ઇંદ્રિયતા હતા. મ પ્રદાય સ્થાપ્યા પછી શ્રીજીમહારાજે એજ સિદ્ધાન્તો યોગ્ય ફેરફાર સાથે મદજુ કરેલા અને એ ફેરફાર કરવાના કાળજી તેમનો વાસ્તુદેવમાહાદેવ્ય પ્રત્યેનો અગાંધ પ્રેમ અને શોખ હતા. (જુઓ સત્સંગિજીવન પ્રકરણ ૪ અધ્યાય ૪૫ સ્તો. ૭-૮—આંક ૨૯૬ પાન ૫૬૦, પ્રકરણ ૨ અધ્યાય ૨ સ્તો. ૨૩ ૪—આંક ૨૯૪ પાન ૨૪, ગદ્યા પ્રથમ પ્રકરણ ૨૩ આંક ૩૫૯ પાન ૩૯, લોયા-૯ આંક ૩૫૯ પાન ૩૩૫. આંક ૩૫૯ પાન ૪૯૬) નીચેના ફેરફારો કરવામાં આવ્યા હતા.

(૧) શ્રીમન્નારાયણને જાહેર કૃષ્ણ ગણવામાં આવ્યા.

(૨) કૃષ્ણ વાસ્તુદેવને શસ્ત્રે જનારા મુક્તો થાય.

(૩) આ મુક્તોને બ્રહ્મપુત્ર અથવા જોયેક (ગીતામાં દર્શાવ્યા મુજબનું શાશ્વત સ્થાન)માં સ્થાન મળે છે અને વાસ્તુદેવ કૃષ્ણનું નિવાસસ્થાન અશ્વઘામ છે.

(૪) કૃષ્ણનો અવતાર ગેર હતા.

(૫) શ્રીકૃષ્ણ ઇંદ્રિયતા છે અને જોયેક એ ઇખ્મિન પામ છે.

ઉપરના બધા નિર્ણયો આખીત કરવા માટે ચાર અંશોમાં પૂરતું પ્રમાણ છે.

(૭૫) આ દાવામાં આંક ૩૬૧ વાસુદેવમાહાત્મ્ય છે. તેના ૧૬ માં અધ્યાયમાં શ્રીકૃષ્ણનું ધામ કેવું છે એ બાબત કહેવામાં આવેલી છે. નારદ એ જગાએ કેવી રીતે પહોંચ્યા એ બાબત એ અધ્યાયમાં જણાવવામાં આવેલી છે. (શ્લો. ૧૨-૧૩) શ્લો. ૪૩ થી ૪૭ માં ગોશોકનું વર્ણન છે. અને ગોશોકમાં શ્રીકૃષ્ણના સ્થાન બાબત શ્લો. ૪૮ થી ૪૯ માં વર્ણન છે. આવી રીતે આંક ૩૬૧ ગોશોક શું છે? અને ક્યાં છે? એ બાબત જણાવે છે. સત્સંગિજીવન પ્રકરણ ૩ અધ્યાય ૪૦ શ્લો. ૨૫ થી ૩૦ (આંક ૨૯૫-પાન ૪૪૫) એમાં જણાવે છે કે-પુસ્તકના એ ભાગમાં કરેલ આગામી મુજબ જે માણસ વર્તે તે મૃત્યુ બાદ શ્રીકૃષ્ણના ધામને પામે. પછી એ ધામ કેવું છે? એવો પ્રશ્ન યતાં શ્રીજીમહારાજે સત્સંગિજીવન પ્રકરણ ૩ અધ્યાય ૪૧ (આંક ૨૯૫-પાન ૪૪૬)માં વર્ણન (ભૌગોલિક) આપેલું છે. અને સરખામણી કરતાં બન્ને વર્ણનો એજ પર્વતો, નદીઓ અને ખીણ વસ્તુઓ સહિત સરખાં છે. આ વાંચતાં સ્પષ્ટ જણાય છે કે-અક્ષરધામ ગોલોકમાં છે. અને આ વાત જે ભક્તોએ સાંભળેલી તે ભક્તોએ શું નિર્ણય કર્યો એ બાબત શ્લો. (૬૦-૬૧) માં જણાવેલ છે:—

“શ્રીજીમહારાજ પોતે બીજા કોઈજ નહિ પણ શ્રીકૃષ્ણ હતા. બ્રહ્મપુર એ એમનું ધામ છે. અને અરણ્ય પછી એ બધા એ ધામમાં જશે એમ જાણી બહુ રાજ થયા.”

• આંક ૩૫૯-પાન ૫૭૧-આંક ૩૫૯ પાન ૬૨૪ અને આંક ૯૩ ના ૧૨૧ શ્લોકમાં એજ હકીકત કહેવામાં આવેલી છે. (શ્રીજીસ્વરૂપદાસજીની જીવ્યાની) આંક ૨૮૦ ના પૈરા ૧૦૩ થી ૧૦૭ વાંચતાં સ્પષ્ટ જણાય છે કે-અક્ષરધામો હતાં એમ એ કહે નહિ તો કશુંજ સમજવી ન શકે અને પ્રતિવાદી નં. ૧ જેનો ઉપદેશ કરે છે એ અક્ષરધામ શ્રીકૃષ્ણના અક્ષરધામથી તદન જુદું છે એમ એ છેવટે કહે છે.

(૭૬) આપણે તો અહિં શ્રીજીમહારાજે ક્યા સિદ્ધાન્તો મહણ કરેલા તેની સાથેજ નિરુપત છે. અને સવાલ એટલોજ છે કે-પ્રતિવાદીઓ એ સિદ્ધાન્તો ધરાવે છે કે નહિ? પ્રતિવાદીઓએ મહણ કરેલા સિદ્ધાન્તો વધારે ઉંચા છે અથવા એ બે સિદ્ધાન્તોમાં ફેરફાર થોડો છે કે વધારે અથવા માત્ર દુખાવનો ■ કે ખરો છે એ સવાલ નથી.

(૭૭) પ્રતિવાદીઓ જે અક્ષરધામનો ઉપદેશ કરે છે તે જુદું છે એ સિદ્ધાન્તને ટેકો આપવા બચાવપક્ષના વિદ્વાન કાઉન્સેલે નિચેના અંશો ઉપર આધાર રાખેલા:—

(૧) અક્ષરધામ ગોલોકથી જુદું છે અને તે ગોલોક કરતાં વધારે ઉંચું છે.

આંક ૩૫૯-પાન ૩૮૦-૮૧, ૪૩૮, ૩૭૦ અને ૨૦૬.

આંક ૩૦૩-પાન ૩૫૨ કડી ૬૧.

આંક ૩૦૪-પાન ૪૯૩ „ ૨૮.

આંક ૩૦૨-પ્રકરણ ૧૨૮ „ ૨૧

„ „ પ્રકરણ ૧૦૧ ■ ૫-૨૧.

• સત્સંગિજીવન પ્રકરણ ૨ અધ્યાય ૨૦ શ્લો. ૧૬.

શિક્ષાપત્રી ઉપર કંઈજ આધાર રાખવામાં આવેલા નહિ અને એવી દલીલ કરવામાં આવેલી કે-વચનામૃત સંપ્રદાયના ચારેય ગ્રંથોમાં શ્રેષ્ઠ છે. હું આ વસ્તુ માન્ય રાખવા તૈયાર નથી અને આ દલીલને ટેકો આપવા કોઈ આધાર નથી.

(૭૮) ઉપરનાં પ્રમાણો તપાસતાં પહેલાં અમુક હકીકતોની નોંધ કરવાની જરૂર છે. અમાઉ જાણીયા મુજબ આંક ૩૪૪ શતાનંદમુનિએ શ્રીજીમહારાજની આધ્યાત્મી લખેલી અને તે દીકા શ્રીજીમહારાજને મંજુર રાખેલી. (આંક ૨૮૦ પેરા ૮૫) પ્રતિ. નં. એકના પુરાણી આંક ૨૮૦ થી તપાસવામાં આવેલા અને તે કહે છે કે (આંક ૨૮૦ પેરા ૧૦૪)

“શિક્ષાપત્રીની દીકા અર્થદીપિકામાં શ્લો. ૨૯ની દીકામાં શતાનંદ-મુનિ જણાવે છે કે-‘વૈકુંઠ, ગોલોક અને બ્રહ્મપુર એ બધાં એકજ છે.’”

આ સાક્ષી પોતાની જુઝાનીના પેરા ૧૦૫ માં વધુમાં કમુલ કરે ■ કે-ગોલોકમાંનું શ્રીકૃષ્ણનું સ્થાન એ અક્ષરધામ કહેવાય છે. પેરા ૧૦૬ માં એમ કમુલ કરવામાં આવેલું છે કે-સાત્સંગિજીવન પ્રકરણ ત્રીજામાં અક્ષરધામ અને ગોલોકને એકજ જણાવવામાં આવેલ છે. (આંક ૨૮૦ ના પેરા ૧૦૭નો છેલ્લો ભાગ પણ જુઓ) પેરા ૧૧૦ માં કમુલ કરવામાં આવ્યું છે કે-ભક્તચિંતામણિ (આંક ૩૦૨) ના ૧૫૬ મા પ્રકરણમાં જણાવવામાં આવ્યું છે કે-સંપ્રદાયના અનુયાયીઓ શ્રીકૃષ્ણના ધામ ગોલોકને પામે છે. આ બધું વાંચતાં જે વસ્તુનો ઉપદેશ કરવામાં આવતો હતો તે સ્પષ્ટ જણાય છે. વધુમાં જણાય છે કે-આંક ૨૮૦ ને પોતે નિર્દિષ્ટ કરેલ ગોલોક અને અક્ષરધામ જુદા હોવાના સિદ્ધાન્ત વિશે ખાતરી ન હતી અને તેથી એમને કહેવું પડેલું કે ‘શ્રીજીમહારાજ સમજતા હતા કંઈક અને કહેતા હતા કંઈક બીજું.’ શ્રીજીમહારાજને બન્ને પક્ષો ભગવાન ગણે છે અને આથી વિશેષ પાખંડી હકીકતની હું કલ્પના કરી શકતો નથી. મને તેમ પણ આથી શ્રીજીમહારાજે શું કહ્યું છે અને એમનાં વચનો લોકો કેવી રીતે સમજ્યા અને તે પણ ખાસ કરીને આંક ૩૩૫ ના હસ્તાવેજ સમયે કેવી રીતે સમજ્યા એ વસ્તુ સ્પષ્ટ સમજાય છે. શ્રીજીમહારાજે કહેલા સંબંધોને વડતાલ-સસ્થા અનુસરે છે તે અર્થ સિવાય બીજો કોઈ અર્થ ચર્ચા શકતો નથી. છતાં શ્રીજીમહારાજ ખરી રીતે શું કહેવા માગતા હતા એ પ્રતિવાદીઓ જરૂર કહી શકે છે અને કદાચ એ સમજણમાં યોગ્યતા હોય તો પણ એ હકીકતમાં કાયદાની રૂએ પ્રતિવાદીઓનો દ્રષ્ટાની મીઠકતમાંનો હક નાબુદ થાય છે એ કહેવું જોઈએ. જહાદાર પોતાના મત માટે હું કહું છું કે શ્રીજીમહારાજ કહેતા હતા એક વાત અને સમજતા હતા બીજી વાત, એ વાત મારે ગળે ઉતરી શકતી નથી. શ્રીજીમહારાજે ન કહેવું તેજ પ્રમાણે તેમનો ખાવાર્થ હોય તો પ્રતિવાદીઓ જરૂર શ્રીજીમહારાજે કદી નહિ ઉપદેશોલા સિદ્ધાન્તો ધરાવે છે એમ કહેવુંજ જોઈએ અને એ સંજોગમાં પ્રતિવાદીઓને કાયદાની રૂએ કંઈજ બચાવ નથી.

(૭૯) આંક ૨૮૦ કહે છે તે ખરું ■ (એક વાત કહેવી અને ખાવાર્થ બીજો હોવો) એમ દલીલ કરવા ખાતર ખાતરી ખાતરી થઈ જવાય તરફ ટીકેલા પ્રમાણો તપાસીએ. આંક ૩૦૩ અને ૩૦૪ દરિલીલામૃતના બે ભાગ છે અને તે પુસ્તક. સને ૧૮૬૯ ના અરસામાં પ્રકાશન પામેલું અને તે અમાઉ ચોક્કસ વર્ષો પહેલાં લખાયેલું. તે પુસ્તકમાં શ્રીજીમહારાજનું જીવનચરિત્ર કહીઓમાં જણાવેલું છે. (આંક ૧૭૬ સાચી દરિજીવનદાસ) આ પુસ્તકનું સત્સંગિજીવન જેનો

ઉદ્દેશ્ય ત્રે આગળ કર્યો છે તેના જેટલું પ્રમાણ ન હોઈ શકે. અને સારંગિજીવન તથા આંક ૩૦૩ અને ૩૦૪ વચ્ચે જ્યાં મતભેદ હોય ત્યાં આંક ૩૦૩ અને આંક ૩૦૪ ને નાપસંદ કરવા જોઈએ. આંક ૩૦૩ ના ઉપર મા પાને કેટલાક માણસોએ સમાધિમાં જોઈલી જગાઓનાં વર્ણનો છે. કેટલાકે ગોલોક જોવાનું જણાવ્યું છે, કેટલાકે વૈકુંઠ જોવાનું અને કેટલાકે અક્ષરધામ જોવાનું જણાવ્યું છે. ત્યાર પછીની બીજી કડી વાંચતાં સમજાય છે કે-જો આ લોકોએ જોયું તે બધું એકજ છે, પણ તેઓએ જુદાં જુદાં નામ આપેલાં. કારણ કે તેઓ કહે છે કે:—

“તેમણે ત્યાં શ્રીજમહારાજને સિંદાસન ઉપર બીરાજેલા જોયા. અને ત્યાંથી શ્રીજમહારાજ આટલા જલદી કેવી રીતે આવ્યા.”

અને આનો અર્થ એવો થાય છે કે-આ લોકોએ વર્ણવેલ ત્રણે જગાઓ શતાનાંદમુનિના કહેવા મુજબ એકજ હતી. પણ આંક ૩૦૪ બતાવવામાં આવેલ છે અને શ્રીજમહારાજ મરણ પધારીએ હતા ત્યારના દેખાવો બાજતના પ્રકરણમાં આ કડીઓ છે. એ પ્રકરણમાં † કડી ૫૦ માં કહ્યું છે કે-શ્રીજમહારાજ શ્રીકૃષ્ણના અવતાર હતા. (જે પ્રતિવાદીઓ કબુલ કરતા નથી) અને તેઓ ગોલોકમાં ગયા. જો ગોલોક શ્રીજમહારાજનું ધામ ન હોત તો આ સમજાવવું અશક્ય બને. પેરા ૭૭ માં જણાવેલાં ચાર વચનામૃતો વાંચતાં નિચેના વિષયો જણાય છે:—

- (૧) વાસનાઓ વસ કરવી. અને તે કેવી રીતે બને અને તેનું પરિણામ શું આવે ?
- (૨) શ્રીજમહારાજને જે ભગવાન તરીકે ઓળખે તે અક્ષરધામને પામે.
- (૩) સાધુનો દ્રોહ કરનારનું પતન થાય છે.
- (૪) ઇન્દ્રિયોના આનંદથી પર એવા માણસને સરીર અને આત્મા એ જુદાં છે એવું ગાન થશે. શ્રીજમહારાજ અક્ષરધામ, ગોલોક અને શ્વેતદ્વીપના અધિપતિ ભગવાન છે.

આ વચનામૃતો વાંચતાં અક્ષરધામ ગોલોકથી જુદું છે એમ કબુલ કરવા હું તૈયાર નથી. આગળ પાછળનો પૂરેપૂરો સંબંધ ધ્યાનમાં લેવાનું જોઈએ. અક્ષરધામ ગોલોકથી ઉંચી કક્ષાએ છે એમ કહેવા માટે આંક ૩૫૬ ના પાન ૬૬૦ ઉપર આધાર રાખવામાં આવ્યો હતો. અર્થ સમજાવવા માટે પૂરેપૂરું વચનામૃત વાંચવું જોઈએ. અને શો અર્થ છે એ નક્કી કરવા માટે વચનામૃતમાં નીચે જણાવેલા ફકરા કરતાં બીજા કોઈ શબ્દો વધુ જોરદાર હોઈ શકે નહિ.

“વિષ્ણુના આઠમા અવતાર શ્રીકૃષ્ણના ધામમાં આવા વૈશ્ણવો (વૈકુંઠ જેનું ધામ છે એવા વિષ્ણુના અનુયાયીઓ) સાથે રહેવાનો અમારો નિશ્ચય છે અને સંપ્રદાયે પણ એજ નિશ્ચય રાખવો જોઈએ.”

આ ઉપર કંઈક વિવેચનની જરૂર નથી, કારણ કે અર્થ ધણો દેખીતો છે. બીજો આધાર આંક ૩૫૬ પાન ૬૪૪ ઉપર રાખવામાં આવ્યો હતો, કે જેનો અર્થ નીચે મુજબ છે:—

“સત્સંગીઓની સમાને પોતે (શ્રીજમહારાજ) ગોલોક, વૈકુંઠ અથવા શ્વેતદ્વીપમાંની સમા કરતાં મોટી ગણી છે.”

† આ કેશવે શિક્ષા સામ્રાજ્યમાં રાંડા છે

આ વચનામૃતનો હેતુ વાસનાઓને વશ કરવાનો માર્ગ બતાવવાનો છે અને એ વિષે શ્રીજીમહારાજે, ઉદવચનને ભાગવતના ૧૧ મા સ્કંધમાં શ્રીકૃષ્ણે જે કહેલું તેનો નિર્દેશ કરેલો છે. (બીજા સાધનો કરતાં સત્સંગથી તેમની પ્રાપ્તિ જલદી થાય છે) અને છેવટે (આખી દૃષ્ટીકતનો ઉપસંહાર કરતાં) કહેલું કે જે સંપ્રદાય પોતાની સમક્ષ એજ દેવ (શ્રીકૃષ્ણ-કારણ કે એ શ્રીકૃષ્ણનાં અવતાર હતા) છે એમ જો સમજે તો જે પરમ પદ (સાક્ષત સ્થાન) આગમુધી લોકો પોતાના મૃત્યુ પછી પામતા હતા તેને પ્રાપ્ત કરે. આની ઉપર કંઈ વિવેચનની જરૂર નથી, કારણ કે શ્રીકૃષ્ણનું સ્થાન શું હતું એ બાબત કબુલ કરવામાં આવે છે અને શો બાવાર્થ હતો તે શ્રીકૃષ્ણની સભાથી જણાય છે. પછી આંક ૩૫૬ પાન ૧૨૮ ઉપર આધાર મૂકવામાં આવેલો. અને આખું વચનામૃત વાંચતાં વૈકુંઠ, ગોવોક અને બ્રહ્મહોલ એ શબ્દો એકજ વસ્તુ માટે વપરાયેલા હોય એમ અને લાગે છે.

આ વચનામૃતનો વિષય નિચે મુજબ છે:—

“પરમેશ્વર પ્રત્યે પરમ પ્રેમ ઉત્પન્ન કરવાનો શ્રેષ્ઠ રસ્તો કયો છે?”

એ બાબત મેળવવા નિમ્નેના રસ્તા છે:—

(૧) શ્રીજીમહારાજ પરમેશ્વર હતા એમ માનવા નિશ્ચય કરવો.

(૨) આજ પરમેશ્વર “બ્રહ્મહોલ, ગોવોક, વૈકુંઠ અને બીજાં બધાંજ ધામોના” અધિપતિ હતા.

ઉપર જણાવેલાં ધામોના અધિપતિઓ કાણ હતા એ નક્કિ થાય તો અર્થ શો છે એ સ્પષ્ટ થાય. ગોવોક શ્રીકૃષ્ણનું ધામ છે, વૈકુંઠ વિષ્ણુનું અને બ્રહ્મહોલ શ્રીકૃષ્ણનું નિવાસ સ્થાન છે, એ કબુલ કરવામાં આવેલું છે. શ્રીકૃષ્ણ વિષ્ણુના અવતાર હતા. આ રીતે એ બધા શબ્દો એકજ છે. ઉપર જણાવેલ કારણ આંક ૩૫૬ પાન ૨૬૭ ને લાગુ પડે છે. આંક ૩૦૨ ને પણ ઉપર (આંક ૩૦૩ અને ‘૩૦૪ ના સંબંધમાં) કરેલી દીકા લાગુ પડે છે.

(૮૦) વડતાલ ગાદીનો સિદ્ધાંત એવો છે કે-શ્રીજીમહારાજ શ્રીકૃષ્ણનો અવતાર હતા. અને પ્રતિવાદીઓનું કહેવું એમ છે કે-શ્રીજીમહારાજ શ્રીકૃષ્ણથી પર હતા અને તેમનાથી જુદા હતા. આ સંબંધમાં આપણે સત્સંગિજીવનથી શરૂ કરવું જોઈએ. આંક ૨૬૩ પાન ૧૦૭ થી ૧૧૧ માં જણાય છે કે-એક વખત દુર્વાસા મુનિ નરનારાયણ પામે ગયા અને ત્યાં તેમનો ચોખ્ખો આવકાર અને સન્કાર થયો નહિ તેથી તેમણે નારાયણને તથા ત્યાં બીજા હતા તે બધાને શાપ આપ્યો. પછી નારાયણે બધાને દીવાસો આપ્યો અને સમગ્રજન્યું કે પોતાને એકાન્તિક ભક્તિના પ્રયાનનું કાર્ય પરિપૂર્ણ કરવાનું હતું. (શ્લોક. ૪૧ પાન ૧૦૯ આંક ૨૬૩) આંક ૨૬૩ ના ૩૦૫ મા પાનથી ૨૫૯ જણાય છે કે-જેનો જન્મ થયેલો તે શ્રીકૃષ્ણ સીધા જ બીજું કોઈ ન હતું. આ વાત આટલેજ અટકતી નથી પણ આ વસ્તુને ચોક્કસપણે ખાતરીપૂર્વક જણાવતી દૃષ્ટીનો મત્સંગિજીવનના પ્રકરણોમાંથી મળી ગયે છે. (જુઓ આંક ૨૬૩ પાન ૪૩; પાન ૬૫ (શ્લોક. ૧૬), પાન ૧૦૮-૧૦૯ (૩૪ થી ૪૦), પાન ૨૧૩. (શ્લોક. ૩૬), પાન ૩૦૭ (શ્લોક. ૬૨), પાન ૪૦૧) આ પ્રમાણેથી જણાય છે કે-શ્રીજીમહારાજ પોતાને શ્રીકૃષ્ણના અવતાર તરીકે જાણતા હતાં. આ કબુલ કરતા નથી. અને

કદાચ આ મોટામાં મોટો મતભેદ છે. શ્રીકૃષ્ણને સંપ્રદાયથી દૂર કરવામાં આવે તો કેમપણ કલ્પનાથી એ ઉદ્ધવસંપ્રદાય કહી શકાય નહિ. અને વધુમાં દીક્ષા એ ભાગવતી દીક્ષા રહે નહિ.

(૮૧) પ્રતિવાદીઓ નીચે પ્રમાણે માને છે અને ઉપદેશ કરે છે:—

(૧) શ્રીજીમહારાજ શ્રીકૃષ્ણના અવતાર નથી.

(૨) શ્રીજીમહારાજ શ્રીકૃષ્ણથી ઉગી કોટીના છે અને એનો અર્થ કે જુદા છે.

(૩) શ્રીજીમહારાજ અવતારના અવતારી હતા.

(જુઓ પેરા ૧૧૧ આંક ૨૮૦). આંક ૨૮૦ એ ઉપર જણાવ્યા મુજબ કહેવાને માટેનાં પ્રમાણો જુલાનીના પેરા ૮ અને ૧૫ માં આપેલાં છે. પ્રમાણો અનેક છે પણ ઉલટ તપાસમાં શ્રીજીસ્વરૂપદાસજીને તેમાંનાં ઘણાંપણં છોડી દેવાં પડેલાં. આંક ૨૮૦ ને તે જે વચનામૃત ઉપર આધાર રાખતા હતા તે પૈકી કેટલાંક વચનામૃતો બનાવવામાં આવેલાં અને તે ઉપરથી અનિવાર્ય નિર્ણય (આંક ૨૮૦ ના શબ્દોમાં) એવો હતો કે:—

“હવે હું કહું છું કે શ્રીજીમહારાજે પોતે કહેલું કે-શ્રીકૃષ્ણ પૂર્ણ પુરૂષોત્તમ હતા.” (પેરા ૧૧૨ આંક ૨૮૦ ઉવળનો ભાગ).

પછી આ સાક્ષીને વચનામૃત વડતાલ ૧૮ (આંક ૩૫૬) બતાવવામાં આવેલું અને તેને એ વસ્તુ કમુલ કરવી પડેલી. (પેરા ૧૧૩-આંક ૨૮૦).

(૧) શ્રીકૃષ્ણ અવતારના અવતારી હતા.

(૨) શ્રીકૃષ્ણને પુરૂષોત્તમ નારાયણ કહી શકાય.

અને પેરા ૧૧૩ અમાં એ કમુલ કરે છે કે-અધ્યાજ અવતારો પુરૂષોત્તમ નારાયણના છે, આ કમુલનો ઉપરથી એમ કહી શકાય કે-શ્રીકૃષ્ણ પુરૂષોત્તમ નારાયણ હતા. અને અવતારના અવતારી હતા. અને શ્રીકૃષ્ણ અને શ્રીજીમહારાજ એકજ હતા એટલે કે શ્રીજીમહારાજ એ શ્રીકૃષ્ણના અવતાર હતા તેથી શ્રીકૃષ્ણને માટે જે જે કહી શકાય તે તમામ શ્રીજીમહારાજને માટે પણ કહી શકાય અને શ્રીજીમહારાજ વિષે જે જે કહી શકાય તે તમામ શ્રીકૃષ્ણ વિષે પણ કહી શકાય. ને આ નિર્ણય હોય તો એમ ચોક્કસપણે કહી શકાય કે-પ્રતિવાદીઓ વડતાલ સંસ્થાને માન્ય નથી એવો ઉપદેશ લોકોને આપે છે, અને વધુમાં ને એમા કયો પણ આ બાબતમાં ખરો છે એ નક્કી કરવાનું હોય તો કહેવું જોઈએ કે-સંભવો વાદીની તરફેણમાં છે.

(૮૨) આંક ૬૩ શ્લોક ૧-૫૪. ૧૦૮-૧૧૬-૧૨૧ ઉપરથી સ્પષ્ટ જણાય છે કે-સંપ્રદાયના છટ દેવ શ્રીકૃષ્ણ છે અને શ્રીકૃષ્ણની ઉપાસના કરવાની છે. શ્રીજીમહારાજ અને શ્રીકૃષ્ણ એકજ હતા અને શ્રીકૃષ્ણ સર્વોપરી અને અવતારના અવતારી બન્ને હતા એ બાબત વચનામૃતમાં સ્પષ્ટ હકીકતો છે. આ વિષે જુઓ આંક ૩૫૬ પાન ૭ પાન ૮૬-૩૫૫-૪૦૫-૪૭૫-૪૮૬-૫૨૨-૫૭૨-૬૨૩-૬૮૨ અને ૬૮૩. કોની બક્તિ કરવાની છે (શ્રીકૃષ્ણ અને રાધા) એ આંક ૩૫૬ ના ૭ મા પાને કહેવામાં આવેલું છે. શ્રીકૃષ્ણનો અવતાર સર્વોપરી હતો અને એ અવતારમાં બીજા બધા અવતારો કરતાં વિશેષ શક્તિ હતી એ હકીકત શ્રીજીમહારાજે આંક ૩૫૬ ના ૩૫૫ માં પાને કહેલી

અને દાખલા સહિત સાબીત કરેલી અને શ્રીજીમહારાજ અને શ્રીકૃષ્ણ એકજ હતા એવા નિર્ણય ઉપર ભેદો આવેલા. આંક ૩૫૯ ના ૫૨૨ મા પાને કહેવું છે કે-શ્રીમદ્ભાગવતના શ્રીકૃષ્ણ સર્વોપરી હતા અને શ્રીકૃષ્ણ સાક્ષર છે. મદ્ય મધ્ય ૬૪ (આંક ૩૫૬. પાન. ૫૭૨) માં શ્રીકૃષ્ણનો અવતાર બધાજ અવતારોમાં મોટો શા દારણોથી હતો એ બાબત શ્રીજીમહારાજે જણાવી છે. અને એજ વચનામૃતના હેતુ શબ્દો નિચે મુજબ છે:—

“જે એજ જે શ્રીકૃષ્ણ પુરુષોત્તમ તેજ આ ભક્તિ ધર્મના પુત્ર શ્રીજીમહારાજ છે.”

વચનામૃત વહતાલ ૧૮ (આંક ૩૫૬ પાન ૬૨૫) કહે છે કે-શ્રીકૃષ્ણનો અવતાર સર્વ અવતારોમાં મોટો છે. અને તે અવતારના અવતારી છે. અને પોતેજ પુરુષોત્તમ નારાયણ છે. આ પ્રમાણે શ્રીકૃષ્ણ, પુરુષોત્તમ નારાયણ, સર્વોપરી અને અવતારના અવતારી હતા. અને શ્રીજીમહારાજ બીજા કોઈ નહિ પણ શ્રીકૃષ્ણજ હોવાથી એ પણ પુરુષોત્તમ નારાયણ, સર્વોપરી અને અવતારના અવતારી હતા. આથી ઉપર જણાવેલા વચનામૃતના સિદ્ધાન્તમાં વધુ બ્યાજબીપણું છે. અને આંક ૨૮૦ પણ વચનામૃતમાં ધરાવાતા સિદ્ધાન્તોની તદ્દન વિરુદ્ધતા જે પોતાના સિદ્ધાન્તો છે તેને ટેકા આપી શકતો નથી.

(૮૭) આથી ૨૫૪ થાય છે કે-પ્રતિવાદીઓ કહે છે કે શ્રીકૃષ્ણ તેના ઉપાસ્ય દેવ નથી એટલે પ્રતિવાદીઓ કરે છે તેમ શ્રીકૃષ્ણને સંપ્રદાયમાંથી ખસેડી મૂકવા કોઈ પણ માણસ પ્રયત્ન કરે, અથવા શ્રીકૃષ્ણની જગાએ બીજાને દાખલ કરે, અથવા શ્રીજીમહારાજ એ શ્રીકૃષ્ણથી જુદા છે અને ઉચી કોટીના છે એમ કહે (વાંચો આંક ૨૮૦ પેરા ૧૧૩) તો તે દેહમાંથી આત્માને કાઢી લે છે અને ખર્ચ ભેતાં આપા સંપ્રદાયને ભાંગી નાંખે છે. ચારી ધારણા પ્રમાણે મતભેદો અને તફાવતો એટલા બધા મોટા જણાય છે કે કોઈ પક્ષ તેમના પંથો એકજ છે એમ પ્રમાણિકપણે કહી શકે નહિ.

(૮૪) એ નિઃશંક ખરું છે કે-શ્રીજીમહારાજે “સર્વોપરી” અને “અવતારના અવતારી” અને “પુરુષોત્તમ નારાયણ” એ શબ્દો બન્ને-શ્રીકૃષ્ણ અને પોતાના સંબંધે વાપરેલા. શ્રીજીમહારાજે હંમેશાં પોતાને શ્રીકૃષ્ણ સાથે જોડેલા અને શ્રીકૃષ્ણને પુરુષોત્તમ નારાયણ સાથે જોડેલા એ દર્શક કોઈ બ્યાનમા લે તો આ તદ્દન ચોખ્ખું જણાય છે. કોઈ પણ શ્રીકૃષ્ણને આ સંપ્રદાયમાંથી તદ્દન કાઢી નાંખી શકે નહિ. આંક ૨૮૦ કહે છે તેમ જો શ્રીકૃષ્ણને કાઢી નાંખવામાં આવે અથવા શ્રીજીમહારાજથી ઉત્પત્તિ કોટીએ ઉતારી પાડવામાં આવે તો શિક્ષાપત્રીના ઘણા ખરા સ્લોકોનો બીલકુલ કંઈજ અર્થ રહે નહિ એમ હું મારું છું. જરાબર આજ નિર્ણય ઉપર આંક ૨૮૦ આવે છે પણ તે એ કયુવ કરતો નથી, કારણ કે તે કહે છે કે ‘શ્રીજીમહારાજે પોને ઉપદેશ કરતા હતા ત્યારનો સમય અને દેશકાળ જોઈ આવું કહેવું.’ (આંક ૨૮૦ પેરા ૧૧૨ છેવટનો ભાગ) હું ધારું છું કે-જો બન્ને પક્ષો ભગવાન જેવા ગણે છે-ધર્મના અવતાર જેવા ગણે છે અને ધર્મ જેવા ગણે છે તેને દૈત્યપણુ આરોપવા કરતાં પોતાને જે લાગે છે તે કહે છે પણ એને પોને ટેકા આપી શકતો નથી એમ કહેવું પ્રતિવાદી નં. ૧ ના પ્રતિનિધિ મારે વધારે સારું અને પ્રતિજ્ઞાબર્ણુ હોય.

(૮૫) ઉપરની હકીકત જોતા ઉપરના ચબ્દો જ્યાં જ્યાં વપરાયા છે તેનું પૃથકરણ કરવાની જરૂર નથી. એટલું જ કહેવું જસ છે કે જે શ્રીજીમહારાજે કહ્યું હતું તે એ હતું કે પોતા શ્રીકૃષ્ણનાજ અવતાર હતા અને શ્રીકૃષ્ણ સીવાય બીજા કોઈજ નહોતા.

(૮૬) આ સંબંધમાં મહત્તે આક ૩૦૩ પાન ૨૧૩ ની ૪૦-૪૩ કડીઓ બતાવવામાં આવેલી અને જણાવવામાં આવેલું કે રામાનંદે નીચે મુજબ કહ્યાનું કહેવાય છે:—

“શ્રીજીમહારાજ શ્રીકૃષ્ણથીય પણ મોટા છે.”

મહારી આગળ એવી દલીલ કરવામાં આવી છે કે—જે શ્રીજીમહારાજ શ્રીકૃષ્ણના અવતાર હતા તો આ વાત અસંભવ છે અને તે સમજાવી શકાય તેમ નથી. કદી ૧ થી ૨૫ વાચનાથી આ શંકાઓ દૂર થાય છે. કદી ૧ થી ૨૫ સુધીમાં જણાવવામાં આવેલ છે કે—રામાનંદસ્વામી ભૂજ ગયા હતા તેમની શ્રીજીમહારાજ લોજમાં ગઈ જોતા રતા જ્યારે શ્રીજીમહારાજની ધીરજ ખૂબી ત્યારે આ નવા સંન્યાસીના આગમન સંબંધમાં ગમાનંદસ્વામિને પ્રમણ મોકલવામાં આવેલો. એ કાગળ મળતા ગમાનંદસ્વામિને સમાધિ ચર્ચ અને તે સમાધિમાં તેમણે જોયું કે—શ્રીજીમહારાજ શ્રીકૃષ્ણના અવતાર હતા અને પોતા ઉદ્ધવના અવતાર હતા. તેથી એ કડીઓના ગર્થમાં એટલું જ છે કે—બીજા મધા અવતારોમાંની મિદ્ધિઓ કરતા આ અવતારની સિદ્ધિ (કર્મ) ચઢીઆતી હતી આ એકજ એનો અર્થ છે. આમ કહેવાને બીજી કારણ એ છે કે—શ્રીજીમહારાજતરીકેના અવતારમાં શ્રીકૃષ્ણે મોક્ષમાટેનો એક ચોક્કસ અને સહેલો માર્ગ ભક્તિનો ઉપદેશ કરવાનો હતો.

(૮૭) મી. અમીને દલીલ કરેલ કે—કોઈપણ સંજોગોમાં અનુષાસીઓને શ્રીજીમહારાજ શ્રીકૃષ્ણનાથી ઉચી કોટીના ન હતા એની કોઈ મીઠી મના કરવામાં આવી નથી’ હું ધાર છું કે—શિક્ષાપત્રીના સ્તોક ૨૯ અને મત્સ્યગિજાન પ્રવરણ ૨ અધ્યાય ૧૭ સ્તો ૧૧ (આઠ ૨૯૪ પાન ૧૮૧) જોતા આ દલીલ ખોટી પડે છે. સંપ્રદાયના કોઈપણ પુસ્તકમાં શ્રીકૃષ્ણને ઉતારી પાડવામાં આવ્યા નથી અથવા હલકા સ્થાને મુકવામાં આવ્યા નથી એમ ચોક્કસ કહી શકાય.

(૮૮) ૫મી તેમણે સ્થપિયા ધર્મમાં ઇષ્ટદેવતા તરીકે કોને ગણેના છે તે આગળે જોઈએ. આક ૯૩ શિક્ષાપત્રીના પહેલા સ્તોકમાં શ્રીજીમહારાજ જણાવે છે :—

“હું મહારા હૃદયમાં શ્રીકૃષ્ણનું ધ્યાન ધરું છું ....”

સ્તોક ૨૫ માં તેઓ શ્રીકૃષ્ણની ભક્તિ માટે આજ્ઞા કરે છે સ્તોક ૬૦ માં એઓ કહે છે કે ‘શ્રીકૃષ્ણ—આત્મા અવતારને જાણવાના છે’ સ્તોક ૧૧૧ થી ૧૧૫ કહે છે કે ‘શ્રીકૃષ્ણનું ધ્યાન કરવાનું છે’ સ્તોક ૧૦૮-૧૦૯ કૃષ્ણ-સંપ્રદાયના ઇષ્ટદેવ કાણ હતા એ બાબત કહે છે આથી સંપ્રદાયના ઇષ્ટદેવ શ્રીકૃષ્ણ છે એ બાબતમાં કોઈ શંકા રહેતી નથી (જુઓ સ ૭ પ્રમણ્ય ૨ અધ્યાય ૩૭ સ્તો. ૯૬-૧૦૨=આક ૨૯૪ પાન ૩૮૯, પ્રવરણ ૪, અધ્યાય ૨૫ સ્તો ૮૩=આક ૨૯૬ પાન ૨૧૫ અને પ્રવરણ ૪, અધ્યાય ૪૬, સ્તો ૧૧-૧૨ આ-૨૯૬ પાન ૫૬૭) પ્રતિપાદીઓ શ્રીકૃષ્ણને ધોનાના ઇષ્ટદેવ તરીકે ગણતા નથી.

(૮૯) હવે આપણે સંપ્રદાય માટે નક્કી કહેલી ક્રિયાઓ તપાસીએ. તે નીચે મુજબ છે —

- (૧) ફક્ત આચાર્યેજ આપેલી પ્રતિમાઓને પૂજવાની.
 (૨) ફક્ત આચાર્યેજ સ્થાપેલી મૂર્તિઓને પૂજવાની.

આ સ્થાપનાની બીજી મૂર્તિઓ તો ફક્ત નમસ્કાર કરવાને યોગ્ય છે. (આક ૯૩ શ્લોક ૧૨)
 આ સબધમાં આક ૨૮૦ કહે છે કે —

“મ્હને સ જી પ્રકરણ ૪ અધ્યાય પર ના શ્લોક ૧ થી ૪ જાતનામાં આવેલ છે. કઇ મૂર્તિઓ પૂજવાની ■ તે તેમા જણાવેનું છે એમા નીચે મુજબની મૂર્તિઓ પૂજવાનું કહેવામા આવ્યું છે.”

(૧) ઔદય આચાર્યો (વર્તમાન આચાર્ય અને ભવિષ્યના આચાર્ય સહિત) પાસેથીજ મૂર્તિઓ મેળવરી.

(૨) આચાર્યો આપેલી મૂર્તિઓની અથવા આચાર્યો પ્રતિગ કરેલ મૂર્તિઓ, બીજી નહિ.

બીજા ભાગ માટે એમ કહેવામા આવ્યું છે કે ‘એ આરા નહી પાળવામા આવેલ નથી’ ગમે તેમ હોય પણ આક ૨૮૦ ને કબુલ કરતુ પડ્યું છે કે પોતાના સમયમાં બ્રાહ્મણે શિખરબદ્ધ મંદિરોમાં બધીજ મૂર્તિઓની સ્થાપના થીજમહારાજે પોતે કરેલી છે. વધુમા એ કબુલ કરે છે (પેરા ૧૨૯) કે ત્રીજમહારાજે જ્યાંક તૈયાર કરાવ્યા હતા અને વાદી એજ બહોંકમાથી તૈયાર કરેલી પ્રતિમાઓ આપે છે, બીજી નહિ આ સબધમા એમ કહેવામા આવેનું કે—સસ્કૃતમા શુદ્ધ શબ્દ છે (આક ૯૩ શ્લોક ૧૨) પણ અમાક જણાવ્યા મુજબ ગુજરાતી મૂળતુ ■ અને તેમા આચાર્ય અથવા ધર્મવચના શુદ્ધ એ શબ્દ વપરાયેતા છે

(૩) બે સમૈયા.

૧ દાર્તિકી એકાદશી.

૨ શમનચમી.

આ સમૈયા દર વરસે ભરાય છે અને તે વખતે વડનારામા આખે સપ્રદાય મળે છે (જુઓ આક ૧૭૬ પેરા ૨૧ આક ૩૦૪ પાન ૪૩૨ કડી ૨૨-૨૪ અને ૨૮-૩૧. આક ૩૦૨ પ્રકરણ ૭૮) પ્રતિવાદી ન. ૧ બોધાગલ મંદિરમાં, સમૈયા ભરે છે એ કબુલ કરવામાં આવેલ છે.

(૪) આવાહન મંત્ર.

પૂજા શરૂ કરતા પહેલા આ મંત્ર ઉચ્ચારવામા આવે છે પૂજાની મૂર્તિમા ઇશ્વરને દાખન થવા માટે પ્રાર્થના કરવામા આવે છે એમ આ મંત્રનો અર્થ છે. ધર્મેશ્વરમા એ એક અગત્યની વસ્તુ ■ અને ફક્ત ઇષ્ટદેવનેજ આવાહન કરવામા આવે છે અથવા મ મોધરામા આવે છે. આ મંત્ર શુ છે એ બાબત સ જી પ્રકરણ ૩ અધ્યાય ૨૮ શ્લોક ૩૫ (આક ૨૯૫ પાનુ ૨૮૭) મા જણાવવામા આવેલુ ■ પ્રાર્થના કરવામા આવેલા ભગવાન શ્રીકૃષ્ણ છે અને તેમા કઇ આશ્ચર્ય પામવા જેતુ છે નહિ, કારણ કે તે સપ્રદાયના ઇષ્ટ દેવ છે. આ સબધમા આક ૨૮૦ કહે છે કે —

‘અમે એ નામ બાળ્યુ છે અને શ્રીકૃષ્ણો બદને અમે સબોધીએ છીએ કે—હે નય સ્વામિનાગલજ પ્રભો ■’

આ વસ્તુ આપોથીજ અમ્મની નથી પણ આમાં બે દેવોની પ્રાર્થના કરવામાં આવે છે (૧) શ્રીજમહારાજ (૨) શુભાતીતાનદેવોમા.

(૫) આરતી.

(૬) ધૂન.

વાદીના સાથી (આક ૧૭૬) કહે છે કે 'સ્વામિનારાયણ' નામની ધૂન કરામા આવે છે

(૮૦) શ્રીજીમહારાજે પોતે સ્થાપેલ સપ્રદાયની સ્વનાના સમયમા ચોક્કસપણે જણાવેલ

બાબતો વિષે આપણે આગળ જોઈ ગયા છીએ સપ્રદાયના પ્રમાણપાત્ર ગ્રંથો બાબત, સપ્રદાયના સિદ્ધાન્તો બાબત અને સપ્રદાયની ક્રિયાઓ બાબત પણ જોઈ ગયા છીએ વારંવાર વિક રીતે કશુંજ અનિશ્ચિત રાખવામાં આવ્યું ન હતું અને તેમણે જણાવેલ બાબતોમાંથી કોઈપણ બાબતમાં ભ્રુદા પડવા માટે વ્યાજબીપણું નથી. પ્રતિવાદીઓ વાદી પાત્રે છે તે અને શ્રીજીમહારાજે કલા પ્રમાણેના સિદ્ધાન્તો અને ક્રિયાઓ વિગેરે ધરાવે છે કે નહિ એ સવાય સાથે આ દાવામા આપણને સંબંધ છે. એ વધારે ઉંચા કે સાગ છોડ્યા નહિએ સવાય નથી. પ્રતિવાદીઓ એજ સિદ્ધાન્તોને અનુસરે છે કે નહિ એ મરાય છે આ સંબંધમા ૧૯૦૪ એ સી ૫૧૫ (જનરલ એસેમ્બલી ઓફ ફ્રી ચર્ચ ઓફ સ્કોટલેન્ડ વિ. લોર્ડ ઓવરટાઉન) મા ૬૧૩ મા પાના ઉપરની ટીકા જરાજગ મદસગની છે.

પાના ૬૧૩ ઉપર નીચે મુજબ છે:—

“ન્યાયની અદાલતને કોઈપણ સિદ્ધાન્તની સગીનતા અથવા પોષણતા સાથે કાંઈ સંબંધ નથી એ વસ્તુ હાલની તમારમા ધ્યાનમા ગમવાની જરૂર છે જે વિચારો ધરાવનામા આવે છે તે ગેરકાયદેસર નથી એમ માની લઈ-અને એ સવાન અંગે ઉપરિચિત થવો નથી- દ્રુટતા અમલ હેતુ ગો હતો તેજ અદાલતે નક્કી કરવાનું છે.

મારા સારંગો! જે વિચારો હોય તેમા અગત્યનું શું છે અને બીજા અગત્યનું શું છે એ મામત તર્ક ચનાવવાનો આપણને હક્ક છે એમ હું માનતો નથી હયા વિચારો ધરાવવામાં આવતા હતા અને દ્રુટતા સ્થાપકે શું અગત્યનું માનેલું એજ માત્ર સવાલ છે.

આ વિષય ઉપર વિલાયતના કાયદાના મિદાન્ત મુજબ, ધાર્મિક પૂજા માટે અ, બ, ક, વીના બનેલા કોઈપણ પથ માટે કોઈ મીલકત દ્રુટમા આપવામા આવી હોય અને તડની મામતમા જે દસ્તાવેજમા ગોઠવણ કરવામા આવી હોય તો અદાલત તે પ્રમાણે અમલ કરે પણ જે દસ્તાવેજમા એ બામત કાંઈ ગોઠવણ ન હોય અને સસ્થામા તડ પડે તો જે ખતો અને મિદાન્તો માટે પથ અમલ સ્થાપવામા આવે તો તે ખતો અને મિદાન્તોને વળગી રહેવા ગદ્ય દ્રુટતા દિનધારીઓ મીલકતમાનો પેલાનો હક્ક ગુમાવી એમે એવી રીતે ધાર્મિક સસ્થાનું દ્રુટ વિનાશનું કાયદો ચનાવે એનું ખતે જણ્યુ નથી અત્રુ દ્રુટ મસ્થાના મૂળ સિદ્ધાન્તોને વળગી રહેનારના લાભ માટેને જદને માન મધુમતિના લાભમા અદાલત ચનાવે એમ કહેવા માટે અને કાંઈ કેમગે મતો નથી.”

પાના ૬૨૬ ઉપર નીચે મુજબ ટીકા છે —

“આજ વિષય ઉપર આપને-આ ટીકા વિદ્વદ્ધ વૈદમનના કેમનામા સ્પીચ ની એ કથું છે કે—“મારી મદીથી અથવા મારી જાહેનથી પ્રભુના શબ્દો ઉપર માન્યતાના શબ્દોને અપીવ કરે છુ અથવા ધાર્મિક મરોમાના કટવાકે દમગઓના મ રા મદઅનુયાયીઓ

(ખ્રીસ્તીઓ)ના કેટલાક મંડોએ કરેના અર્થ સાથે હું સમત થાઉં છું એમ હું માનતો નથી. અર્થમાં તેમજ નેમાથી ઉદ્ભવતા પથમાં તેઓ મારી સાથે એકમત છે અને હું તેઓ સાથે એકમત છું પણ બનેલાથી એક પણ બીજાના પ્રમાણ ઉપર માન્યતા ધરાવતા નથી બનેએ બાઈબલને મૂળ તરીકે લઈ સિદ્ધાન્ત કાઢ્યો છે, ખરા ધર્મનો એક માત્ર નિયમ અને જૂન વગર રસ્તો બતાવનાર એક માત્ર બોલીઓ બાઈબલમાં છે એમ બંને માને છે માણુમના હોયો છતાં જોટની સારી રીતે બની શકે તેટલી સારી રીતે દરેક જણ પ્રભુની સહાય અને તેથી ઉતરતી મનુષ્યની ધાર્મિક સહાય વડે અર્થ કાઢે છે બંને એ અર્થમાં એકમત છે, એ અર્થથી તેમની માન્યતા આવે છે અને એ રીતે અર્થમાં જોઓ એકમત હોય છે તેઓ એક પથના અનુયાયીઓ બને છે

અને ત્રીજું, અમે અમારી માન્યતાઓ યા સિદ્ધાન્તો ઉપર સહી કરના માટે અમારા પડોશીઓ ઉપર જોરજુલમ કરતા નથી તેની અછન, તેનું અત્તરણ અને પ્રભુની કૃપા તેને જેમ દોરવે તે મુજબ તેને એ પથ કણુન રાખના યા તેનાથી નિરૂદ્ધ થના સ પૂર્ણ છું આપીએ છીએ અમે તો માત્ર એજુલજ કહીએ છીએ કે અમારી સાથે સમત હો તો સહી કરો અથવા અમારા સિદ્ધાન્તો સાચા છે એ બદલ ટાંક રીતે જાહેરાત કરો, અથવા જો નિરૂદ્ધ હો તો એની સહી યા જાહેરાત નહિ કરો અને જો અમારી સાથે સમત હોય તો તે અમારા ધર્મનો છે અને અમારાથી નિરૂદ્ધ હોય તો તે અમારા ધર્મનો નથી એમ અમે કહીએ છીએ અમે તેને અમારો મત કણુન કરવા દેના છું કે તા નથી પણ ફક્ત તે અમારો મત માને છે કે નહિ તે બાબત અમુક કૃત્યોથી અમેને જણાવવા અમે કહીએ છીએ અને તે પણ જો તે અમારી સરચામાં દાખલ થવાનો અને અમારો સદ્ધર્મો હોવાનો હકક કરે તો એ કસોગી વગર અમારી સરચા એક સરખા મતથી સધાઈ ગએનો સગીન ખડક ન થાય પણ સધાયા વગર ફક્ત બગા મળેના છુગા છુટા રેતીના દાણોનો દમનો એટલે કે એકમીનથી જુદા અને છુગા અને માત્ર આતરિક અસરખાપણું અને પરસ્પર મતભેદ અને વિરોધ વડે સકળાએન ફક્ત નામના જોડાએના પ તુ ખરી રીતે તદ્દન જુદા જુદા બુદ્ધિવાળા માણુસોનો સમુદાય હાય . . . . અને અન્યતઃ આવે એક જુની કહેવત મુજબ ધર્મ વગરનું મંદિર સમ તુ”

અને તેથી મતન એ છે કે પ્રતિવાદીઓ શીઘ્રમહારાજે નક્કી કરેલા મિદાન્તો, કિરાઓ રીતો અને કસોગી કે જે ત્રે પોતાનો આખો સપ્રાય મકળાએતો છે તેજ મિદાન્તો, કિરાઓ, રીતો અને કસોગીઓ ધારણ કરતા દલા એમ કહેવાય કે નહિ ?

(૧) બચાવપક્ષ નીચેની હકીકતો ખુદસી રીતે કહે છે:—

- (૧) પ્રતિવાદીઓએ આચાર્યની સત્તાનો સિદ્ધાન્ત નકાર્યો છે. તેઓ કહે છે કે પોતે આચાર્યના આશ્રિતો નથી
- (૨) આચાર્યનેજ દીક્ષા અને મંત્ર ઉપદેશ આપવાની સત્તા છે, એ સ પ્રદાયના મુખ્ય સિદ્ધાન્તને પ્રતિવાદીઓએ નકાર્યો છે.
- (૩) પ્રતિવાદીઓએ અચાર્યને પાડેલા દેશવિલાસને નકાર્યો છે
- (૪) શીઘ્રમહારાજે જેમને અપ્રદાયના જોટદેવ હોનાતુ અપ્રપણુ મળુ તે કંટક વધીકું અને નકાર્યો છે

(૫) પ્રતિવાદીઓએ શ્રીકૃષ્ણના સ્થાને અક્ષરપુરુષોત્તમને મુક્યા છે

(૬) પ્રતિવાદીઓએ ક્રિયાઓ બદલી છે.

(૭) ગાલોક કે જેને સ્થાપકે પોતાના અનુયાયીઓ માટે પ્રાપ્ત ધામ જણાવેલું તેને પ્રતિવાદીઓએ નકારેલ છે.

આમ દરેક વિગતમાં તફાવત હોવા છતાં પણ પ્રતિવાદીઓ શ્રીજીમહારાજે સ્થાપેલા સંપ્રદાયના અનુયાયીઓ હોવાનું કહી ચકાવ્યું છે. આ સવાલનો ફક્ત એક જ જવાબ હોય શકે અને તે પ્રતિવાદીઓની વિરુદ્ધમાં. ખરું જોતાં તેઓ અને શ્રીજીમહારાજે સ્થાપેલા સંપ્રદાયના અનુયાયીઓ વચ્ચે કોઈ જ બાબતમાં સરખામણું નથી અને કોઈ સામાન્ય માન્યતાની સાંકળ નથી.

(૯૨) ઇસલામ હરિમંદિર એ વડતાલ સંસ્થાના સાધુઓના ઉપયોગ માટે હતું એ ચોક્કસ છે, આંક ૩૩૫ માં 'તમારા' સમ્મત વાપરવામાં આવેલ છે અને આનો અર્થ આચાર્ય દીક્ષા આપેલા અને સત્સંગિજીવન અને લેખમાં જણાવ્યા મુજબ તેમને વફાદાર રહેના હોય એવા સાધુઓ એ છે. ઉપર જણાવેલાં કારણોને લીધે મુદ્દા નં. ૬ (૨) અને નં. ૭ ઉપર મહારો નિર્ણય હકારમાં રહેશે.

(૯૩) આ દાવામાં બીજો સવાલ એ છે કે-પ્રતિવાદી નં. એકને સંપ્રદાયમાંથી 'વિમુખ' કરેલા એટલે સંપ્રદાયની બહાર મુકેલા કે નહિ? (મુદ્દા નં. ૬. ભાગ (૧)).

આ સંબંધમાં વાદીનું કથન નીચે મુજબ છે:—

"પ્રતિવાદી નં. ૧ પહેલાં વડતાલ ગામનો અખિત સાધુ હતો. પણ તે સંપ્રદાયના સિદ્ધાન્તોથી વિરુદ્ધ પ્રચાર કરતો હોવાથી લગભગ સંવત ૧૯૬૧માં તેને વિમુખ કરવામાં આવેલો અને પરિણમે તેને કાઢી મૂકવામાં આવેલો. અને તે સમયથી પ્રતિવાદી નં. એકે અમારા સંપ્રદાયના સિદ્ધાન્તોની વિરુદ્ધના સિદ્ધાન્તોને ઉપદેશ કરી પોતાના અનુયાયીઓ બનાવ્યા છે અને અમારા સંપ્રદાયના નિયમ વિરુદ્ધ દીક્ષા પણ આપી છે. અને તેના અનુયાયીઓની મદદથી પ્રતિવાદી નં. એકે સારંગપુર, બોચાસણ અને ગોંડળમાં જુદાં મંદિર બંધાવ્યાં છે અને એ મંદિરમાં એ પોતાના પંચના સિદ્ધાન્તોને ઉપદેશ કરે છે (પેરા ૬ આંક ૧).

આના જવાબમાં પ્રતિવાદી નં. ૧ નીચે પ્રમાણે કહે છે:—

"પ્રતિવાદી નં. એકને સંપ્રદાયના સિદ્ધાન્તોથી વિરુદ્ધ પ્રચાર કરવા બદલ વિમુખ કરવામાં આવેલ એ વાદીનું કથન તદ્દન જુઠું છે અને તે પ્રતિવાદી નં. એકનું અપમાન કરવાના ઇરાદાથી કરવામાં આવેલું છે. તેણે સંપ્રદાયના કોઈપણ સિદ્ધાન્તથી વિરુદ્ધ કંદી પ્રચાર ક્યો નથી. વડતાલ મંદિરમાં રહેવું એ વ્યાજબી નથી એમ તેને લાગ્યું તેથી તેણે વડતાલ છોડ્યું અને બીજા લોકોની મદદ મંદિર બાંધ્યાં અને તેમાં તે સંપ્રદાયપ્રમાણે ભગવાનને ભજે છે. તે ઘણાં હરિમંદિરોમાં ગય છે અને તેમાં સ્વામિનારાયણસંપ્રદાયના સિદ્ધાન્તોને ઉપદેશ કરે છે." (આંક ૨૮ પેરા ૧૧)

આંક ૨૮ ના પેરા ૧૦ માં વધુમાં જણાવવામાં આવેલ છે કે-વાદીએ જણાવેલા સમયના અરસામાં ત્યાંનીઓ સાથે વિખવાદને લીધે તેણે પોતાની મરજીથી વડતાલ છોડેયું. આ ઉપરથી

એક વાત ચોક્કસ જણાય છે કે—પ્રતિવાદી નં. ૧ છેલ્લા લગભગ ૩૫ વરસથી વડતાલ રહેતા નથી. વધુમાં એમ જણાય છે કે—મોઢપણુ ઠરાવ થયો હોવાનું તે નાકમુન કરે છે. પ્રતિવાદી નં. એકે પોતાની મરજીથી વડતાલ છોડેલું એમ ખાની લખ્યે તો પણ તેમણે વડતાલ સંસ્થાના સાધુતરફિકના બધાજ હક્ક ગુમાવ્યા છે એ બાબતમાં કંઈ શંકા જણાતી નથી અને તેઓને ઇસલામ મદિરનો ઉપયોગ કરવાનો હક્ક હોવું મઠે નહિ કારણ કે ઇસલામ હરિમદિર એ વડતાલ સંસ્થાના સાધુઓનાજ ઉપયોગ માટે છે. પ્રતિવાદી નં. એકના સાક્ષી આક ૨૧૧ પોતાની જુમાનીમા આવો ભવિષ્ય કહે છે જુમાનીના ૧૪ મા ફરરામા આક ૨૧૧ કહે છે કે—

“એક હરિફળુ નામનો પહેલા વડતાનનો સાધુ હતો એણે વડતાલ છોડ્યું અને પોતાનું મદિર બાંધ્યું એ હરિફળુ અથવા તેના સાધુઓને ઇમણાન હરિમદિમા ઉતરવા દેવામા આવે નહિ”

પ્રતિવાદી નં. ૧ ના પોતાનાજ કહેવા મુજબ હરિફળુને જે કાયદો લાગુ પડ્યો તે પ્રતિવાદી નં. ૧ ને કેમ લાગુ નહિ પડે એ હું સમજી શકતો નથી. આ સબબમા આક ૨૮૦ (પેરા ૪૦) કહે છે કે—“વડતાનના સાધુઓને વડતાનમદિરમાંથી બળજબીથી કપડાનત્તા તથા આશ્રય મેળવવાનો હક્ક છે દરેક સાધુને વડતાન મદિરમા રહેવા માટે આસન આપવામા આવેલ છે તેમા પ્રતિવાદી નં. ૧ માટે અથવા બોચામણના કોઈજ સાધુ માટે ધ્યાન નથી અને તેમનો વડતાલ સંસ્થામાંથી બેગમતી અથવા પોતલુ મેળવવાનો હક્ક નથી” આ દૃષ્ટિએ મુદ્દા નં. ૧ ના પહેલા ભાગ વિશે કંઈજ નિર્ણય કરવાની જરૂર નથી જતાય અને પક્ષોએ આ વિષય ઉપર દલીલ કરી ચોખ્ખું મહેતી હોવાથી ૬ આ વિષય ઉપર મદારો નિર્ણય અને કારણો આપીશ.

(૮૪) પ્રતિવાદી નં. એકના જીવનનો હિસાલ આપવો ઉપયોગી થશે. પ્રતિવાદી નં. એકને ૫૦ વર્સ પહેલાં તે નખતના વડતાલ સંસ્થાના આચાર્ય દીક્ષા આપેલી એમ જણાય છે ૫૪ી આક ૧૪૩ થી જણાય છે કે—તેમના પ્રચારના પાખંડીપણાને લીધે તેઓ મુશ્કેલીમાં મૂકાયા અને તેમને સાધુના સ્થાનમાંથી ઉતારી પાડી પાળા બનાવવામા આવ્યા. પ્રતિવાદી નં. એકને માહીતી પાડવામા આવી આ કથન ખોટું છે એમ મહેતુ લખિન લાગ્યું નથી પણ આ વાત બહુ મહત્વની નથી ૫૪ી તેઓ ફરીથી સંસ્થાના સાધુ તરફથી ગાનુ મેળવતા પ્રતિ નં. ૧ અને જીવન આપ્યો આ બંને સા મતનેદો કિમા થવા કે જેના પરિણામે તેઓ મદ છે તેમ વડતાલ માંથી પડ્યું તે જાણતા આ દાવામા માં પુગવો નથી આક ૧૪૩ અને ૧૬૭ કહે છે કે—મનબેદો સંપ્રદાયવિરોધના અને તેમને માદી મૂંવામાં આવેલા શુભભવિન હતું એ નમી કરતા પ્રતિવાદી નં. એકનું ૫૪ીનું વર્તન તપાસવું જરૂરી છે

(૮૫) ૧ નં ૧ મદિર છોડવા ૫૪ી પ્રતિવાદી નં. એક રહેવા એક નડું મદિર સાર કહે છે અને આક ૨૮૦ કમુખ કહે છે કે—મેથાનજ પથનુ રહેવામા એક હરિમદિર છે જેને કે મમાન દત્ત ૫૪ી ગપેલું છે આ ૫૪ી એક વગમતી અદા બોચામણમા મદિર બાવતા પેમા મેળવવાની વ્યવસ્થા પ્રતિવાદી નં. એકે ફરી અને તેમા મદિરોની સ્થાપના મરતા પ્રતિવાદી

નં. એકે (આ દાવાના આંકે ૨૪૧ મુજબની) આમંત્રણપત્રિકાઓ કાઢેલી. બોચાસણું મંદિરને વડતાલ મંદિર સાથે કંઈ નિરૂપત નથી એ બાબત ના કહી શકાય નહિ. આંક ૨૪૧ કહે છે કે-આ નવા મંદિરમાં મુખ્ય દેવ અક્ષરપુરૂષોત્તમ છે. એટલે કે-શ્રીજમહારાજ એકલાજ નહિ પણ શ્રીજમહારાજ અને ગુણાતીતાનંદસ્વામી છે. એ જાણવા જેવું છે કે વડતાલ ગાદીના તાબાના એકેય મંદિરમાં અક્ષરપુરૂષોત્તમ જેવી કોઈ મૂર્તિઓ નથી. (આંક ૨૮૦ પેરા ૧૨૩). ખરું જોતાં સંવત ૧૯૬૦ મુધી અક્ષરપુરૂષોત્તમ વિષે કોઈ કશુંજ જાણવું ન હોતું. શ્રીજમહારાજે સહુની મૂર્તિ ચૂકવા બાબત અચવા સાહુની ઉપાસના કરવા બાબત સીધી મના કરેલ છે, (આંક ૯૩ શ્લો. ૧૧૫). આ બાબત આંક ૨૮૦ પણ કબુલ કરે છે (જુઓ પેરા ૧૧૫ આંક ૨૮૦) આ મૂર્તિઓની સ્થાપનાનું વ્યાજબીપણું બતાવવા નિચેના મુદ્દાઓ ઉપર આધાર રાખવામાં આવે છે:—

- (૧) વડતાલ સંસ્થાએ સાહુઓની મૂર્તિઓની સ્થાપના કરેલ છે.
- (૨) વડતાલ સંસ્થા તેમની પૂજા કરે છે.
- (૩) ગુણાતીતાનંદસ્વામી અક્ષર ધામનો અવતાર હતાં.
- (૪) સ્થાપના હંમેશાં આચાર્યથીજ થાય એમ નથી અને તેથી સાહુઓને સ્થાપના કરવાનો હક્ક છે.

પ્રતિવાદી નં. એક વિશ્લેષણી વચનામૃત અને સત્સંગિજીવન એ પ્રમાણપાત્ર ગ્રંથો છે એમ કબુલ કરે છે અને આ બાબત તેમાં મનાઈ કરવામાં આવેલ છે. હવે જો વાદીએ (૧) (૨) અને (૪) શરતોનો ભંગ કર્યો હોય તો તે સંપ્રદાયને બંધનકર્તા સંપ્રદાયના ગ્રંથો અનુસાર નથી. એકે કરેલ ભંગથી બીજાનો ભંગ વ્યાજબી હરી શકે નહિ. છતાં પણ જો પ્રતિવાદીઓને રીવાજની હલીલ કરવી હતી તો તે પ્રમાણે તેમણે જણાવતું જોઈતું હતું. પરંતુ આવે રિવાજ માન્ય રાખી શકાય કે કેમ એ શંકાગર્ભ છે. ઉપર જણાવેલ મુદ્દા (૧) અને (૨) ને ટેકા આપવા માટે બચાવપણે કેટલાંક ચિત્રો (ચિત્રોના ફોટાઓ) રજૂ કરાયા છે. એમાંનો એક આંક ૨૪૦ છે અને તેમાં શ્રીજમહારાજ એક દિવસ ઉપર-ઉભેલા જણાય છે અને ગુણાતીતાનંદસ્વામી અને રઘુવીરજી દિવસ પાસે નિચે જમીન ઉપર ઉભેલા જણાય છે. તેમના હાથમાંની વસ્તુઓ ઉપરથી જણાય છે કે-તેઓ શ્રીજમહારાજના કુત્ર ચેરકો તરીકે છે. એમાં ગુણાતીતાનંદસ્વામી પૂજના માટે હોય એમ હું માનતો નથી. આંક ૨૪૦ જેવું ચિત્ર રાગકોટના સમામંડપમાં છે અને ગદ્ગદ ધર્મશાળામાં શ્રીજમહારાજ સાથે પાંચ સાહુઓનું ચિત્ર છે (અનુક્રમે આંક ૨૫૯ અને ૨૫૩). આંક ૨૨૩ સંપ્રદાયનો અનુયાયી ફોટોગ્રાફર છે તેને તપાસવામાં આવેલ છે. તેની જુનાની પેરા ૧૦ માં તે જણાવે છે કે નિર્ભંદિર (જ્યાં ભગવા માટે મૂર્તિઓ પધરાવી હોય તે) સમામંડપ અથવા ધર્મશાળાથી જુદું છે. અને સમામંડપમાં નહિ પણ નિર્ભંદિરમાં આરતી ઉતારવામાં આવે છે અને માળ પધરાવવામાં આવે છે. આંક ૨૫૧ અને ૨૫૬ એ બે જુદાં ચિત્રો એક ફેમમાં મુકવામાં આવેલ છે અને તે દિવાલ ઉપરનાં હોય એમ જણાય છે અને આ બધાં ચિત્રો ભગવા માટે નથી. આંક ૨૫૨ અને ૨૫૩ ના ફોટાઓ સંગ્રહમાં ફોટોગ્રાફર (આંક ૨૨૪ પેરા ૧૦) જણાવે છે કે-એ છબીઓ સાથે બીજી ઘણી છબીઓ હતી પણ તેજે ફક્ત આટલીજ છબીઓના ફોટા લીધેલા શરત કે બીજા વધુ ફોટા લેવા તેને કહેવામાં આવેલું નહિ. આજ બનાવે છે કે એ ચિત્રો ભગવા

માટે ન હતાં. અને ઘણીવાર એવું બને છે કે-કેળ ખાણુસ હળી ભેટ આપે અને તેને ભીંતે ચોટવામાં આવે છે. પ્રતિવાદીઓએ હાર મૂકેલ શુદ્ધ (૧) અને (૨) ને આથી ટકો મળી શકતો નથી. (આંક ૨૨૪ નો પેરા ૪ પશુ જુઓ) છત્રીઓ જોનાં સવાલ એ થાય છે કે-જો સાધુ અથવા આચાર્યને જલ્દે કાંઈ સત્સંગિને ઉભો રાખવામાં આવે તો શું એમ કહી શકાય કે તેનું પશુ ભજન કરવાનું અથવા ધ્યાન ધરવાનું છે ? જવાબ ચોક્કસ છે કે 'ના'.

(૬૬) ઉપર જણાવેલ ત્રીજા શુદ્ધ બાબત આંક ૨૪૪-૨૪૫-૨૪૬-૨૪૭-૨૪૮-૨૪૯ અને ૨૬૧ ના શીલાલેખો ઉપર આધાર રાખવામાં આવ્યો છે. નોંધવા જેવી બાબતો એ છે કે-આ બધા નિર્જનમંદિરની બહાર છે. અને એમ જણાય છે કે અમુક પ્રસંગે, અમુક સમયે, અમુક રીતે વાપરવા માટે ભેટ કરનાર વ્યક્તિઓએ એ મૂકાવેલા. એ સંબંધમાં શુણ્ઠાતીતાનંદસ્વામિની આગળ નીચે મુજબના સખ્દો વાપરવામાં આવેલા છે:-

“અનાદિ મૂળ અક્ષરમૂર્તિ સદ્ગુરુ શુણ્ઠાતીતાનંદસ્વામી અથવા અનાદિ મૂળ અક્ષર સ્વામી શુણ્ઠાતીતાનંદ”

એ શિલાલેખો શુણ્ઠાતીતાનંદના અનુયાયીઓએ મૂકેલા છે. વધુમાં નોંધવા જેવું છે કે-એ બધાજ શિલાલેખો છેલ્લા લગભગ ૨૦ વરસમાં મૂકવામાં આવેલ છે. (આંક ૨૪૬ ઉપર કાંઈ તારીખ નથી). ખરૂં જોતાં તે મૂકનાર ખાણુસોને પોતે એક દરેટ કરે છે એ સિવાય બીજો કંઈ ખ્યાલ હોતો નહિ. એ (ભેટ કરનારા-જેના નામો શિલાલેખમાં છે તેઓ)માંથી કાંઈને આ દાવામાં તપામવામાં આવેલ નથી. હવે જોતો અર્થ સૂચવવામાં આવે છે તે પ્રમાણે છે કે નહિ તે આપણે જોઈએ. એમાં ‘આદિ મહન્ત’ શબ્દ શુણ્ઠાતીતાનંદસ્વામી જેઓ જુનાગઢ મંદિરના સંવત ૧૮૮૫ થી પોતે ધામમાં ગયા ત્યાં સુધી મહન્ત હતા તેમને માટે છે. મૂર્તિ શબ્દનો અર્થ અવતાર કરી શકાય નહિ અને બનવા જોગ છે કે કદાચ તેનો અર્થ તેમની બકિનને અંગે તેમને અમર અથવા મુક્ત કહેવાનો હોય. આ સંબંધમાં મી. અમીને આંક ૧૪૩ (ગિરિદમકન)ની જુનાની ઉપર દીકા કરેલી અને વ્યાજમી રીતે પશુ તેથી કંઈ અર્થમાં ફેર પડતો નથી.

(૬૭) આગળ પેરા ૬૫ માં જણાવેલ ચોથા શુદ્ધ બાબત સારંગપુરમાં હનુમાનજીની નજીકમાં ગોપાયાનંદસ્વામિની જમી છે. પૂરાતો વાંચ્યા પછી મને લાગે છે કે-ત્યાંના હનુમાનજીની મૂર્તિ સાથે એ સ્વામીને ખામ સંબંધ હોય એટલુંજ ફક્ત એ જતાવે છે. ગોપાયાનંદસ્વામિનું ધ્યાન ધરવામાં આવે છે એમ કાંઈજ કહેતું નથી. તેથી હું એવા અભિપ્રાય ઉપર આવું છું કે-આગળ પેરા ૬૫ માં કરવામાં આવેલ કાંઈ તકરારમાં તથ્ય નથી.

(૬૮) અધીને લાગે વળગે છે ત્યાંમુઘી તેમાં ક્યાંય શુણ્ઠાતીતાનંદસ્વામી અક્ષરધામનો અવતાર હતા એમ કહેવામાં આવ્યું નથી એ કયુવ કરવામાં આવેલું છે. શુણ્ઠાતીતાનંદસ્વામિની આગળ વપરાયેલા સખ્દો સંબંધમાં આંક ૨૮૦ ના પેરા ૬૨ થી ૬૫ વાંચનાં નીચે મુજબ નકી થાય છે:-

(૧) રૂપ અને સ્વરૂપ એકજ હોવાનું કયુલ કરવામાં આવે છે.

(૨) સ્વરૂપ અને મૂર્તિ બન્ને એકજ હોવાનું કયુલ કરવામાં આવે છે.

તો પછી ત્રણેને એકજ કેમ ન કહી શકાય તે દુઃસમજ શકતો નથી. જો એમ હોય તો પછી બીજા ઘણા સાધુઓ શુણ્ઠાતીતાનંદસ્વામીના મોહાના હોવાનો દાવો કર.

(૬૯) આક ૨૮૦ કહે છે કે-શુણ્ણતીતાનદસ્વામી અક્ષત્વામનો અનંતાર હતા એવો યચના મૃતમા ભાવાર્થ થાય છે આક ૨૮૦ ના પેરા ૫૯ અને ૬૦ વાચતા જણાય છે કે-પ્રતિવાદી નં. ૧ ના શાસ્ત્રીને એ વસ્તુ છાડી દેવી પડેલી અથવા તેને એ દેકો આપી શકેલા નહિ. ૫૯ી પુરૂષોત્તમચરિત્રનો ઉલ્લેખ કરવામા આવેલો, પરંતુ ચાર પ્રમાણપાત્ર ગ્રંથોના આધાર સીવાય તેની કંઈજ દીમત નથી.

નીચેની થીજી વસ્તુઓ કથુલ કરવામાં આવેલ છે-(આક ૨૮૦ના પેરા ૧૨૨-૧૨૫)

- (૧) શ્રીજીમહારાજ ધામમાં ગયા તે પહેલાં તેમણે પોતાના સાધુઓ અને અનુયાયીઓને ગોપાળાનંદસ્વામિની આજ્ઞા મુજબ વર્તવા આજ્ઞા કરેલી.
- (૨) એ વખતે શ્રીજીમહારાજે સત્સંગના મુખ્ય સાધુઓને બોલાવેલા અને તેમાં શુણ્ણતીતાનદ ન હતા.
- (૩) હરિલીલામૃત (આંક ૩૦૩ અને ૩૦૪)માં ચાર સાધુઓ સત્સંગના સ્થંભરૂપે જણાવેલા છે અને તેમાં શુણ્ણતીતાનદસ્વામિનું નામ નથી.
- (૪) શ્રીજીમહારાજે અમુક સાધુઓને આદર્શ સાધુઓ કહ્યા છે અને વધુમાં તેમને અનુસરવા જણાવ્યું છે અને એમા પણ શુણ્ણતીતાનદસ્વામિનું નામ ન હતું.

જો શુણ્ણતીતાનદસ્વામિનું શ્રીજીમહારાજથી બીજાજ નજરનું અગત્યનું સ્થાન હોત તો હુ ધાર છું કે-ઉપર જણાવેલી હકીકતોમા તે મિે જણાવવામા આવ્યું હોત આ ઉપરના કારા માના પૂરાવા અને સંજોગથી નીચે જણા મા કરતા વધુ કંઈ નિર્ણય થઈ શકે એમ નથી —

- (૧) ૩૭ વરસ સુધી શુણ્ણતીતાનદસ્વામી જુનાગઢ મંદિરના મહત હતા.
- (૨) તે ધણા પવિત્ર સંહિ હતા અને કાકીયાવાડમા કે જ્યા તેઓ જન્મ્યા હતા અને ધામમા ગયા ત્યા સુધી રહ્યા હતા ત્યા તેમને માટે જંદુ માન હતું.
- (૩) તેમના ભક્તિભાવને અંગે અનેક માણસો તેમને શ્રેષ્ઠ તરીકે ગણતા.

આ વસ્તુને આદરેથીજ અત આવનો નથી કારણ કે પોતાની સાથે જન્મેના મુખોની એજાબ કોઈએ પણ ન જાણવી એવી આજ્ઞા શ્રીજીમહારાજે કરેલી અને જે હકીકત લોકોએ નહિ જાણવી એમ ભગવાને ઈષ્ટા રાખેલી અને ઠરાવેલું તે હકીકત પ્રતિવાદીઓ કેમ ઉકેલી રાખ્યા એ વિચિત્ર છે મ્હારે તો ફક્ત એજ સવાન સાથે નિમ્મત છે કે-વડનાલ સ સ્થા ઉપગ્ની માન્યતાને અનુસરે છે કે નહિ અથવા સ્થાપકે તેનો ઉપદેશ કરેલો કે નહિ પ્રતિવાદીઓ જે માન્યતા ધરાવે છે એ ખરી છે કે ખોટી એ મનાર માથે મ્હારે નિમ્મન નથી પ્રતિવાદીઓના સૂચન પ્રમાણે શ્રીજીમહારાજે કદી કંદુ નથી અથવા વાખ્યું નથી એ ચોક્કસ છે, અને શુણ્ણતીતાનંદસ્વામિના ધામમાં ગયા પડી ઘણાં વરસો મુઘી કોનને એવો કંઈજ વિચાર નહોતો.

(૧૦૦) નર ભાવિષ્ ભક્ત હતા અને શુણ્ણતીતાનદ પણ ભાવિક ભખા હતા એને આચારે પ્રતિવાદીઓ નગ્નારાજમાના નગને કેમજો શુણ્ણતીતાનદને મુકે કે એમ અને નામે કે એ નિચાર

કદાચ સારો અથવા વધારે ઉમદા દોષ તો પણ મંથાના પ્રમાણ સિવાય કંઈજ દેરદાર કરી શકાય નહિ.

(૧૦૧) આ સંબંધમાં ગી. અમીને એવી દલીલ કરી હતી કે શ્રીજીમહારાજ એમ કહ્યું હતું કે-પોતે પોતાના મુકતો અને અક્ષરધામ સદિન પૃષ્ઠી ઉપર આવેલા દત્તા અને તેમના અસીસો (પ્રતિવાદીઓ) જણાવે છે કે-ગુણાતીતાનંદસ્વામી અક્ષરધામનો અવતાર દત્તા અને 'એ ખોટું છે' એમ વાદી સાબીત કરી શક્યા નથી. આ દલીલ સ્વીકારી શકાય તેમ નથી, કારણ કે બગવાને સોફાને જે વસ્તુ ન જાણુરા માટે હરાયું દોષ તે ઉપર પોતે કંઈ પ્રકાશ પાડી શકે તેમ છે એમ વાદીએ કદાપિ જણાવ્યું નથી.

(૧૦૨) સંસ્થા માને છે અને પ્રચાર કરે છે તેમ 'સ્વામિનારાયણ' એટલે શ્રીજીમહારાજ એકલાજ એવો અર્થ નથી પણ એનો અર્થ 'સ્વામી' અને 'નારાયણ' એટલે કે 'અક્ષર' અને 'પુરૂષોત્તમ' અથવા 'ગુણાતીતાનંદસ્વામી' અને 'શ્રીજીમહારાજ' એવો છે એમ પ્રતિવાદીઓએ શોધી કાઢ્યું છે. પ્રતિવાદી નં. એકના કેટલાક સાક્ષીઓ જણાવે છે કે-તેઓ પ્રતિ. નં. ૧ ના પરિચયમાં 'આવ્યા પછી ઉપરનો અર્થ જણાતા થયા છે. પ્રતિવાદી નં. એકે આવો અર્થ કર્યાથી એમજ કહેવાય કે ભજવા અને ધ્યાન ધરવા માટે તેણે ભગવાનતું દ્વૈત-પણું રચાવ્યું છે. આ સંબંધમાં આંક ૨૮૦ કબુલ કરે છે કે-આ શબ્દ (સ્વામિનારાયણ) સત્સંગિજીવન, સર્વમંગળસ્તોત્ર અને જન્મમંગળસ્તોત્રમાં શ્રીજીમહારાજ એકલાનેજ માટે વપરાયેલ છે (પેરા ૯૪). વધુમાં તે કબુલ કરે છે કે-'સ્વામિનારાયણ' શબ્દનો 'ગુણાતીતાનંદ' અને 'શ્રીજીમહારાજ' એવો અર્થ સત્સંગિજીવનમાં કયાંય કરી શકાય એમ નથી અને તેમની જુગાનીના પેરા ૯૫ થી જણાય છે કે-જે વ્યક્તિઓના સમાવેશની આ રીતને ટેકો આપી શકાય તેમ નથી. કદાચ તેમનાથી વધારે નહિ તો તેમના જેટલાજ વિકાન અને પવિત્ર માણસો હવે વરસોથી વધારે સમયમાં જે ઉકેલી ન શક્યા એ વસ્તુ પ્રતિવાદીઓ કેવી રીતે ખોળી શક્યા એ વિચિત્ર છે.

(૧૦૩) એટલું કહેવું પૂરતું છે કે-પ્રતિવાદી નં. ૧ વડતાલ મંદિરથી જુદું મંદિર સ્થાપે છે અને તેમાં વડતાલ મંદિરોથી અજણી (જુદી જાતની) મૂર્તિ પધરાવે છે.

(૧૦૪) પ્રતિવાદી નં. એક ઈચ્છે છે કે-આ નવા મંદિરમાં પણ સાધુઓ, પાળાઓ અને બ્રહ્મચારીઓ હોવા જોઈએ અને પ્રતિવાદી નં. ૧ સંપ્રદાયના ચાર પ્રમાણ-પાત્ર મંથાનાં લખાણોનો સ્પષ્ટપણે સંગ કરી પોતે દીક્ષા અને મંત્ર ઉપદેશ આપે છે. દીક્ષાપત્રે મેં અગાઉ જણાવેલ છે અને એ જાગત ફરીથી લખવાની જરૂર નથી. પ્રતિવાદી નં. ૧ બ્રહ્મચારીને પણ દીક્ષા આપવાની હિમત ધરાવે છે. (જુઓ-આંક ૯૨. આંક ૯૩ સ્તોક ૨૪. મ. છ. પ્રકરણ ૪ અધ્યાય ૫૦ સ્લોક ૨-૬). અવરથ કરીને એ સ્વામિનારાયણ સંપ્રદાયનું મંદિર નથી. જે કે ઘણી જાગતોમાં તે મળતું દેખાય છે. ઇષ્ટદેવ શ્રીકૃષ્ણને મુખ્ય સ્થાનમાંથી દાઢી નાંખવામાં આવ્યા છે અને તેમને અક્ષર-પુરૂષોત્તમ પછીનું 'ખીજું' સ્થાન આપવામાં આવ્યું છે એ જાગત મેં અગાઉ જણાવ્યું છે. એટલું કહેવું પૂરતું છે કે-સિદ્ધાન્તો અને ક્રિયાઓ પણ બદલવામાં આવેલી છે.

(૧૦૫) એમ છતાં બોચાસણ મંદિર જામ્યા પછી પ્રતિવાદી નં. ૧ પોતે આચાર્યની કમ્પેને જાળવી શકે કે કેમ એ વિશે ખચકાયા અને વિચારમાં પડ્યા. એમણે એમ વિચાર્યું

દશે કે એ પાખંડી ગજારો અને તેથી એ કાર્ય માટે કોઈ ધર્મવંશમાંથી મળી શકે એમ છે કે નહિ એ શોધવા પ્રયત્ન જોઈ એ તપાસમા એઓ મદ્ય થયા અને એમણે રાજેશ્વીપ્રસાદને બોલાવ્યા આક ૧૬૦ કહે છે કે-એટલાજ માટે રાજેશ્વીપ્રસાદને પડગીથી લાવનામા આવેના અને આક ૨૮૦ કમુન કરે છે કે-રાજેશ્વીપ્રસાદ આવેલા અને જોડા દીનમ બોચામણમા રહેના આ બાબતમા પોતાના પતન પ્રત્યેની શમ દૂર કરવા પ્રતિ ન ૧ અને ૬ એ ચોખ ધાધુ નથી અને તેથી આક ૧૬૦ કહે છે તે મીકારવુજ બોધએ (જુઓ-૨૯ જામ્મે લોં રીપોર્ટર ૧૩૯૭. શુરબક્સિંહ વિરૂદ્ધ શુરદીઆલમિંદ) વધુમા નાદીએ પ્રતિનાદી એને હીમામના બોપડા (આ વર્ષના રોજમેળ) રજુ કરવા જણાવેલુ છતાં તેમણે રજુ કર્યા નથી રાજેશ્વીપ્રસાદને માદીએ બેમાડેના કે નહિ એ સાથે મ્હારે નિરમત નથી પણ એ વાન ચોકમ્મ છે કે-એ માટે પ્રયત્ન કરવામા આવ્યો હતો પરંતુ બ્યારે પ્રતિનાદી ન. ૧ ને જણાયુ કે-એ બામત પ્રયત્ન કરવો નિર્ગથ્ત હતો ત્યારે આચાર્યની બધીજ ફરજો તેમણે પોતે ઉપાડી લીધી અને પોતે (પાટીદાર સાધુ હોઈ) બ્રહ્મચારીઓને દીક્ષા આપવામાં વર્ણશ્રમ પૂર્વની અવગણના કરી છે.

(૧૦૧) ૫મી તેમણે સારગપુર અને ગોડળમા શિખરમધ મંદિરો નધાવ્યા એ નોધવા જેવુ છે કે-આ બન્ને જગાઓએ વડતાવ ગાદીનાં મોગ મંદિરો છે અને લોકોને જુદા સિદ્ધાંતો અને જુદી વસ્તુઓ શીખવવાની ન હોય અથવા તો એ મંદિરો હરીફ મંદિરો ન હોય તો આ મંદિરો માટે બ્યાજખીપણ બતાવી ગાનય નહિ. પ્રતિનાદીઓના કેટલાક સાક્ષીઓએ એવુ સ્વયંવા પ્રયત્ન કર્યો છે કે-તેઓ પ્રતિનાદી ન એકતે આચાર્યના કરતા વધુ વિદ્વાન અને પવિત્ર માને છે અને તેથી તેઓ આચાર્ય પ્રતિ પ્રતિ ન એકતે વધુ માને છે પ્રતિનાદી ન. એકના આ સબધના વતન ઉપરથી પ્રતિનાદી ન. એકના હુદયમાં કોઈના આત્માનો ઉદ્ધાર કરવાનો ઉદ્દેશ નથી, પણ હરીફ મંદિરો સ્થાપી પોતાની તકલીફો કે જે તે સારી રીતે સમજે છે તેનું સપ્રદાય ઉપર વેર વાળવા બહાર પડેલા છે એમ કહીવ કરવા પાડીને તજ મળી છે. વધુમા એમ કહી શકાય કે-એ ફરજ ન બળવવા બામત આચાર્યોનો પ્રભુ કાઠરામા આવે તો બીજા જન્મમા મોક્ષ અથવા પરમ પદ મેળવવા માથે કાર્ત સંગ ન હોય તેવા જેવુ માટે કેટલાક લોકોના ભોળપણનો ચેરનામ ઉપરાસના વધુ મનીષ આતેપતો જવા । પ્રતિ ન ૧ ને આપવાનો રહે છે આ દરીસો ઉપર મ્હારે કંઈ નિર્ણય કરાવે નથી (રામનંદ રીતે એ મારી ફરજ નથી અને એ મારે માટે જરૂરી નથી)

(૧૦૭) હવે ૫મીનો બનાવ ગડાનો ટે-ભાવનગર સ્ટેટમાં ગડામાં સ્થાપના વખતનુ એક ઘણુજ મોટુ મંદિર છે આક ૨૮૦ પ્રમુન કરે છે કે-પ્રતિનાદી ન એકે જુના મંદિરની નજદીખમાજ પોતાનુ (બોચાસળ મંદિરના નામાનુ) મંદિર બારના માટે જમીનની પરવાનગી માગેની એમ જણાય છે કે એ માગણી સીમગવામા ચારી નહોતી અને મલુગી આપવામા આવેલી નહિ બે સિદ્ધાંતો, પથ અને ક્રિયાઓ એકજ હોય તો બ્યાં બ્યાં મંદિરો મોજુ હોય ત્યા ત્યા નવા મંદિરો બારના માટે કંઈ બ્યાજખીપણ હુ બેઈ શકેતા નથી

(૧૦૮) ૫મી સ્થાપનજુનો હવો આવે છે એ આક ૨૮૦ કમુન કરે છે કે-ના સારમજુને એ દાવો ચવાવવા માટે આશરે ઝા ૧૧૦૦ અથવા ૧૨૦૦ આપવામાં આવ્યા હતા.

આટમેથીજ એ વાત આટકની નથી. કારણ કે વધુમાં પ્રતિવાદી નં. ૬ કે જે પ્રતિ. નં. એકનો જમણો હાથ છે (જન્મે સાક્ષીના પાંચરામાં આપ્યા નથી) તેજે સપ્તરમ્યપ્રસાદના ટેકામાં એટીડેવીટ કરેલી અને આ દાવામાં આંક ૩૪૭ તેની સહીસિકકાવાળી નકલ છે. અને તેના ત્રીજા પેરામાં પ્રતિવાદી નં. ૬ (નિયંબદ્ધ) નિચે મુજબ હકીકત કહે છે:—

“૬. જણાવું છું કે—લગભગ ૨૪ વરસ પહેલાં હું અને કેટલાક બીજા સાધુઓ કે જે પહેલાં વડતાલ ગાદીને લગતા સ્વામિનારાયણ સંપ્રદાયના હતા તે અમુક મતભેદોને અંગે વડતાલગાદીથી લુદ્ધ પડેલા અને અમે ગુજરાતમાં લુદ્ધી લુદ્ધી જગાઓએ મંદિરો બાંધ્યાં છે અને તેનો વહીવટ અમે કરીએ છીએ. અને મદારે તથા મદારા સમાગમીઓને (કે જે એ રીતે જુદા પડ્યા છે તેમને) અમદાવાદ અથવા વડતાલ બેમાંથી એકેય ગાદીપતિઓ સાથે કોઈ જાતનો સંબંધ નથી.”

આંક ૨૮૦ કમુલ કરે છે કે—આ દાવામાં પ્રતિવાદી નં. એકે અને ૬ એ બધીજ બાબતમાં કોરવળી આપેલી તથા આ દાવે. ચાલતો હતો ત્યાં સુધી તેઓ બોરસદમાં રહેવા અને વધુમાં પ્રતિ. ૧ તથા નં. ૬ જન્મેનો સામાન્ય ખ્યાલ છે. અને આ હકીકતોથી જણાય છે કે—તેઓએ અખત્યાર કરેલી વર્તણૂક જન્મેને બંધનકર્તા છે. પ્રતિવાદી નં. ૬ જણાવે છે કે—તે તથા તેના ભેડીદારો પહેલાં સ્વામિનારાયણ સંપ્રદાયના હતા. અને આનો અર્થ સ્વામાવિક રીતેજ એવો થાય છે કે—તેઓ હાલમાં તે સંપ્રદાયના નથી. પછી સવાલ ફક્ત એજ રહે છે કે—જે માણસો સત્સંગિજીવન, શિક્ષાપત્રી અને વચનામૃતનો ફક્ત શોખ ધરાવતા હોય તેમને માટે સંસ્થામાં કંઈ સ્થાન છે કે કેમ? હું ધારું છું કે ન હોય. એ સંપ્રદાયની અંદર હોય થા બહાર હોય. જો એ લોકો એમ કહેતા હોય કે પોતે સંપ્રદાય બહાર છે તો ચોક્કસ ધાય છે કે તેઓ અંદર નથી. અને એમ તો કહી શકાય એમ નથી કે—પોતે ઘોડીક બાબતો માટે અંદર છે અને ઘોડીક બાબતો માટે બહાર છે. તેઓ એવી દલીલ કરીજ શકે નહિ કે—દ્રુસની મીસ-ક્તનો લાભ ઉઠાવવા પૂરતા પોતે સંપ્રદાયમાં છે અને બીજી બધી બાબતોમાં નેઓ બહાર છે.

(૧૦૬) તેથી નિચેના નિષ્કર્ષો થાય છે:—

- (૧) પ્રતિવાદી નં. એકે લુદ્ધાં મંદિરો અને ખરી હકીકતમાં હરીફ મંદિરો સ્થાપ્યાં છે.
- (૨) સિદ્ધાન્તો બદલાયા છે.
- (૩) ક્રિયાઓ બદલી છે.
- (૪) પોતાના પંથમાં પ્રતિ. નં. ૧ પોતે આચાર્યનાં બધાંજ કાર્યો કરે છે.
  - (૧) પૂજા માટે પ્રતિમાઓ આપે છે. (લુદ્ધો આંક ૨૦૦ પેરા ૫)
  - (૨) ધરમદા અને નામવેરો ઉઘરાવે છે અને પોતાની ‘વધરામણી’ કરાવે છે. (આંક ૨૧૭ પેરા ૭)

- (૩) પ્રતિવાદી નં. ૧ ગુરૂ અથવા આચાર્ય હોય ત્રીજી આચાર્ય-
પદ જાણે સ્થાપ્યું છે. અને પ્રતિ. નં. એકે શ્રીજીમહારાજની
નકલ કરવા પ્રયત્ન કર્યો છે.
- (૪) તે સાધુઓને દીક્ષા આપે છે.
- (૫) બ્રહ્મચારીઓને દીક્ષા આપી વર્ણશ્રમધર્મના આખાય
નિયમનું ઉલ્લંઘન કર્યું છે.
- (૬) પોતે મિલકતો ધરાવે છે અને તેમાં હિત ધરાવનારા કોણ
છે એ અનિશ્ચિત છે.
- (૫) પ્રતિવાદી નં. ૧ પોતાના પંથને 'સંસ્થાન' તરીકે ઓળખાવે છે.
(જુઓ આંક ૨૪૧)
- (૬) પ્રતિવાદી નં. ૧ ગુણાતીતાનંદસ્વામિની વાતોને વચનામૃતો
જેવીજ ગણે છે અને ભોયાસણના સાધુઓ પારાયણ કરે છે તેમાં
આ વાંચવામાં આવે છે (આંક ૨૬૮). (આંક ૨૮૦ તેમાંની કેટલીક
વાતો કે જે શ્રીજીમહારાજે કહ્યું હતું તેની વિરુદ્ધમાં હતી તેને
ટકો આપી શક્યો ન હતો અને તથા તેણે જણાવ્યું કે-તેઓ તેમાંની
કેટલીક વાંચે છે અને બાકીની નકારે છે.)
- (૭) શિક્ષાન્તોમાં ફેર.
- (૧) શ્રીજીમહારાજ ક્ષર, અક્ષર અને શ્રીકૃષ્ણ કહેતા. અને પ્રતિવાદી-
ઓએ તેમાં ગુણાતીતાનંદને ઉમેર્યા.
- (૨) ફક્ત ગુણાતીતાનંદમાં માન્યતાવાળાઓનેજ શિક્ષા મળે. આ
માન્યતા તદ્દન જુદી છે.
- (૩) શ્રીજીમહારાજનું ગાલોક એ નીચી કોટીની દુનિયા અને છે
અને તેને મટિ બહુ મહેનત કરવા જેવી નથી એમ કહી
કાઠી નાંખવામાં આવે છે.
- (૪) શ્રીકૃષ્ણને શ્રીજીમહારાજથી ઉતરતી કોટીના ગણવામાં આવ્યા
અને એ સહજનંદસ્વામી ન હતા.
- (૫) શ્રીકૃષ્ણ પોતાનું ઈષ્ટદેવ તરીકેનું સ્થાન ગુમાવે છે અને તે
સ્થાનમાં બે દેવોની સ્થાપના કરવામાં આવે છે.
- (૮) સત્સંગને બદલે 'ગુણાતીતજ્ઞાનમંડળ' મૂકવામાં આવે છે.
- (૯) હરીફ સમયા:—

મેં ઉપર જણાવેલ ક્ષયો જાગત અગાઉ જણાવેલ છે અને આ બન્ને પક્ષોમાં કઈ
વસ્તુનું સામ્ય છે તે હું સમજી શકતો નથી. એથી જણાય છે કે-એ હરીફ પંથ
અથવા સંપ્રદાય છે કે જેમાં બહુંચ જુદું છે. પ્રતિવાદી નં. એકને સત્તિશાળી માન્ય
ગણવો જોઈએ કારણ કે તેણે ૩૦ વરસમાં આટલું બધું કર્યું છે.

(૧૧૦) આ બધા બનાવોની દ્રષ્ટિએ પ્રતિ. નં. એકને કાઠી મુકવા દના કે કેમ એ
સંબંધમાં પ્રાર્થના તથામતો જોઈએ. ઉપર જણાવેલ બનાવો એક દિવસમાં બન્યા દના એમ કહી

શકાય નહિ. કયા સિદ્ધાન્તો હોવા જોઈએ અને કયા દેવોને કયું સ્થાન હોવું જોઈએ એ બાબત ઘણો વિચાર કર્યો હતો. સંભવ છે કે પોતાની માન્યતા પ્રમાણે પ્રતિવાદી નં. એકે ઉપર જણાવ્યા મુજબ વડતાલના નિયમોથી જુદા પ્રકારનો ઉપદેશ કર્યો હતો. આ કાર્યોની નોંધ યદ્ય હતી અને એક સભા ભરવામાં આવેવી.

(૧૧૧) પ્રતિવાદી નં. એકે સંવત ૧૯૬૧ ના ચૈત્રી સમૈયા પહેલાં વડતાલ છાંડેલું એ હકીકત કબુલ કરેલી છે. આ દાવામાં વધુમાં સામીત થયું છે કે-કોઈજ સાધુ આચાર્યની આજ્ઞા લીધા સીવાય વડતાલ છાંડી શકે નહિ. અને પ્રતિવાદી નં. એકને જો કાઠી મૂકવામાં ન આવ્યા હોય તોપણ એ તો ચોક્કસ છે કે-તેમણે વગર આજ્ઞાએ વડતાલ છાંડેલું. તેથી હકીકતો એવી છે કે —

પ્રતિવાદી નં. એકે લડાયક વક્તવ્ય લીધેલું અને ઘણું કરીને મંસ્થાની તે વખતની માન્યતાઓની વિરુદ્ધની વસ્તુઓનો ઉપદેશ કરતો હતો. અને પ્રતિ નં ૧ હુમ્મશ માટે જતો રહ્યો અથવા આક ૧૪૩ ના જણાવવા મુજબ તેને ગોરધનદાસ કોઠારીએ કાઠી મૂકેલો. લેખિત હકીકત ઉપરથી એમ જણાય છે કે-આ સભા યથાનુ નાકેલું કરવામાં આવે છે પણ વાદીના કથન મુજબ સભા ભરવામાં આવી હતી એ બનાવવા આ દાવામાં પૂરતો પૂરાવો કે આજ ૩૦૬ અને ૨૪૨ જણાવે છે કે-તેમણે આવી સભા કદી જોઈ નહોતી પણ હું તે સ્વીકારવા તૈયાર નથી (આક ૧૭૬ નો પેજ ૩૧ અને ૧૪૩ નો પેજ ૩૮ વાચો) આજ ૧૭૬ (શાસ્ત્રી હરિશ્ચન્દ્રદાસ)ની ઉનઠ તપાસમાં આવા સભાનાં વિધિ સંબંધે ઘણા સવાનો પૂછવામાં આવ્યા હતા. ગમે તેમ પણ કોઈ પણ સકુને મઠી મુકનાનો હક્ક આચાર્યનો જ પ્રતિવાદી નં. ૧ ના પંથમાં એવો વિધિ છે કે-સાધુઓ ફરીયાદ કરે અને પ્રતિ. નં. ૧ ને તે વ્યાજબી જણાય તો તે માણસને પંથમાંથી પોતે કાઠી મૂકે છે (આક ૨૮૦) એજ વિધિ છે એમ જણાય છે અને શ્રીજીમહારાજ એજ પ્રમાણે કહતા હતા. રતુનાથદાસ નામના કોઈ માણસને શ્રીજીમહારાજે વિમુખ કરેલો, તે વખતે શુ બનેતું તે બાબત આક ૩૦૩ માં ૩૬૨ મે પાને વર્ણવેલું છે રતુનાથદાસ શ્રીજીમહારાજની આજ્ઞામાં નહોતો ન હતા અને એક રામદાસ નામના સાધુએ શ્રીજીમહારાજને ફરીયાદ કરી કે-તેને કાઠી મૂકવો જોડાએ અને તે પ્રમાણે તેને કાઠી મૂકવામાં આવેલ. એમ જણાય છે કે-એ માટે કોઈ ખાસ વિધિ નથી અને શક્ય પણ નથી ફક્ત એજ વિધિ હોવાનું જણાય છે કે-ફરીયાદ કરવામાં આવે છે અને જો તે બાબત આચાર્યને ખાતરી થાય છે તો ફરીયાદ પ્રમાણે સિક્કા કચાવ્યા આવે છે.

(૧૧૨) મી અમીતે એવો દલીલ કરી હતી કે-નોર્મલ આપવામાં આવેલ ન હતી અને ઠગન પસાર કરતા પહેલાં પ્રતિબદ્ધી ન એક પામે દર્દીજી જવાન માગવામાં આવે, નહોતો વધુમાં દલીલ કરવામાં આવી હતી કે-આ બાબત ઉપર કાયદો ન્યાત અથવા મહામાયી બદિ ફ્રીન કર્યાના કેમ જોવાજ છે છતાં પણ એમ કહેવુંજ જોઈએ કે- દેવગ (ધાર્મિક સસ્થા) અને ન્યાતનો સવાન હોય ત્યાંથી તેમાં એક અગત્યનું જુદાપણું છે દેવગ (ધાર્મિક સસ્થા)માં માણસ આમત્રણથી દાખલ થાય છે જ્યારે ન્યાતમાં માણસ જન્મથી દાખલ થાય છે કવન (મડો)નું બંધાનું માત્રા જીને લેખિત હોય ઠ. મારી માન્યતા મુજબ જે માણસ દહો

આપે તે માણસ બ્યાંસુધી વેરભાવથી અથવા એકદંત્યુપણે કામ કરે નહિ ત્યાં સુધી તે દહો પાછા ખેંચી લઈ શકે. ઉપર જણાવેલા ઠરાવમાં વેરભાવ યા એકદંત્યુપણું હતું એમ કહી શકાય નહિ. ટાંકેલા ફેસલાઓનો આપણે આગળ ઉપર વિચાર કરીશું.

(૧૧૩) આ સંબંધમાં ફરતાવેળ પુરાવો આંક ૧૮૩ નો ઠરાવ છે. આ પૃષ્ઠી બીમજી કોઠારીએ ફેટલાક ટ્રસ્ટીઓને એ ઠરાવ ઉપરના પોતપોતાના અભિપ્રાય જણાવવા માટે કામગી (આંક ૧૮૪) લખેલો. આંક ૧૮૪ થી જણાય છે કે ટ્રસ્ટીઓમાંની બહુમતિએ એ ઠરાવને પસંદ રાખેલો. એ કહેવું નોંધ્યું છે કે-તે પછીનું પ્રતિવાદી નં. એકનું વર્તન જણાવે છે કે તેમણે હરીફ મંદિરો રચાવ્યાં. પછી વાદીના પૂર્વગામિઓ આંક ૧૮૩ ના ઠરાવના અમલ માટે આતુર હતા. આ સંબંધમાં આંક ૧૬૦ (પેરા ૬-૧૦) કહે છે કે-આ વિષે હુકમો કાઢવામાં આવેલા અને આ બાબતની વિરદમાં કંઈ નથી. આંક ૧૮૮ થી રેવાશંકર ભવાનીશંકરને તપાસવામાં આવેલા અને તે સોમંદપૂર્વક જણાવે છે કે-૧૯૬૩ માં પ્રતિવાદી નં. એકે ફેટલાંક હરિમંદિરોમાં દાખલ થવા માટે પ્રયત્ન કરેલો અને પ્રતિવાદી નં. એકના એ વર્તનને અંગે ચોખ્ખો અધિકારીઓને અરજીઓ કરવામાં આવેલી. વધુમાં એ જણાવે છે કે-એ અરજીઓના પરિણામે પ્રતિવાદી નં. એકને કોઈપણ હરિમંદિરમાં ન જવા માટે હુકમ કરવામાં આવેલો. અને ખરી હકીકતમાં પ્રતિવાદી નં. એકે ખાત્રી આપેલી કે-એ બાબતમાં બ્યાં સુધી તે દીવાની અદાલતમાંથી રીતસરનો હુકમ મેળવ્યો નહિ ત્યાંસુધી કોઈજ હરિમંદિરમાં દાખલ થશે નહિ. વાદી તરફે કરેલ અરજીના જવાબમાં વડોદરાના મુખાનો મજા કામગી આંક ૧૮૧ છે. આ હકીકત ઉપરથી સ્પષ્ટ જણાય છે કે પ્રતિવાદી નં. એકને હરિમંદિરોમાં દાખલ થવા કેવામાં આવતો નહિ અને તે માટે આંક ૧૮૩ ના ઠરાવ સિવાય બીજી કંઈ કારણ હોઈ શકે નહિ અને બનેલી હકીકતોની માથુ પ્રતિવાદી નં. એકને હા એમ ચોક્કસ કહી શકાય. શ્રી. અમીને એવી દલીલ કરી છે કે-શાન્તિનો ભગ ન થાય એ દૃષ્ટિએ એ અરજીઓ કરવામાં આવેલી. એ વાત નિઃશંક સાચી છે. પ્રથમ સવાલ એ છે કે-એ અરજીઓ શાથી અને ક્યા કારણોથી થયેલી? કારણ ચોક્કસ છે અને તે એ કે-પ્રતિવાદી નં. એકને કાઠી મુકવામાં આવેલા હતા. આ સંલોગોમાં સવાલ એ ઉપસ્થિત થાય છે કે- પ્રતિવાદી નં. એકે પોતાને મંદિરોમાં દાખલ થવાનો દાવો છે અને તેની સામેનો વિરોધ બાળખી નથી એમ સાબીત કરવા માટે પગલાં કેમ ન લીધાં? વધુમાં એ નોંધવા લોગ છે કે-એ પ્રતિવાદી નં. ૧ સંપ્રદાયના સાધુ હોત તે તેમને હરિમંદિરોમાં દાખલ થતા અટકાવી શકાત નહિ અને કોઈજ સાધુ (એ સંપ્રદાયનો હોય તો) એવું વર્તન શાન્ત રહી સહન કરે નહિ.

(૧૧૪) હવે આપણે આ સંબંધે પ્રતિવાદી નં. એકની દલીલો ઉપર આવીએ અને તે નીચે મુજબ છે:-

- (૧) પ્રતિ. નં. ૧ ને જુલ પાડવામાં આવ્યા હતા અને તે વિમુખ ખતાવવા બરાબર ન હતું અને કહી શકાય પણ નહિ.
- (૨) કોઈજ બનનો વિધિ કરવામાં આવ્યો નહોતો અને એ બાબત જાણ કરવામાં આવી ન હતી તેમજ વસ્તુસ્થિતિનો ખુલાસો કરવા માટે તક આપવામાં આવી ન હતી, તેથી ફરતી ન્યાયના નિયમની વિરદનો એ કાગ છે.

(૩) આંક ૧૮૩ માં જણાવેલા આણેપો સાબીત થના નથી. આણેપો નિચે મુજબ છે.—

(૧) કુંજવિહારીપ્રસાદ પાને દીક્ષા અપાવતી.

(૨) જુદી ઉપાસના કરવી.

એ વિધિ બાબત મેં અગાઉ જણાવ્યું છે અને વાર્તાવિક રીતે રઘુનાથદાસ બાબત થયેલ સીવાય બીજાને કોઈ અમુક વિધિ નથી. છતાંય જ્યાંય માટે ગી. અખીન નિચેના વચનામૃતનો ઉનારો કરે છે:—

મદદા પ્રથમ ૭૭ (આંક ૩૫૯ પાન ૧૯૦)

મદદા મધ્ય ૨૬ (" " " ૪૬૨)

" " ૬૦ (" " " ૫૫૯)

આ બધાંજ વચનામૃતોમા 'વિમુખ' શબ્દ વપરાયેલો છે, પણ તે ફક્ત એટલુંજ બનાવે છે કે—માણસે પોતાની જાતને જ્યારે 'વિમુખ' ગણવી. હેતુ એવો છે કે—સત્સંગિઓએ અમુક બાબતો ન કરવી જોઈએ અને છતાંય ધર્મના મનાઈ દુકમથી ઉપરવટ થઈ એ વસ્તુઓ કરે તો બાજા દૃષ્ટિએ પોતાને મત્સંગી કહેવાડે છતાં પોતાનાં કર્મોથી 'વિમુખ' બને છે. એકજ વસ્તુ ઉપર ભાર મૂકવાનો જણાય છે અને તે એ કે મત્સંગિઓએ ભક્તિને માટે અમુક વસ્તુઓ ન કરવી જોઈએ અને તેમ હોવા છતાં પણ તેઓ મના કરેલી વસ્તુઓ કરે અને જો તેમ તો તેઓ પક્ષપાત નહિ અને ખચર ન પડે તોપણ તેમણે પોતાની જાતને 'વિમુખ' થયેલી ગણવી જોઈએ. પહેલા વચનામૃતનો સાગ એવો છે કે—મદત્યારનો ત્યાગ કરી ધર્મ અને ભક્તિનું અનુમરણ કરેલ નિરર્થક છે અને સદાચાર સીવાયનો માણસ 'વિમુખ' બને છે. બીજા વચનામૃતનો માર એવો છે કે—ભગવાન અથવા ભગવાનના બંને નામજુર કરેલી વસ્તુઓ મત્સંગિએ ન કરવી જોઈએ. અને સત્સંગિએ બીજાના દોષ જોવા પ્રયત્ન ન કરવો જોઈએ પણ પોતાનાજ દોષો મોઢી કાઢી પોતાનીજ જાતને સુધારવા માટે પ્રયત્ન કરવો જોઈએ. આ પ્રમાણે વર્તવામા કસુર કનાર 'વિમુખ' બને છે. છેલ્લું વચનામૃત જણાવે છે કે—સપ્રદાયના માધુઓનું સ્થાન બીજા માધુઓની મરખામણીમાં અનેરું છે અને જો સત્સંગી જણાવેલા માર્ગ પ્રમાણે વર્તે નહિ તેણે પોતાની જાતને 'વિમુખ' થયેલ મનાવવી. ઉપદેશ એવો છે કે વિચારોને પણ કાલુષ્ય રાખવા જોઈએ અને એમ નહિ કે માધુમને આ પ્રમાણે વિમુખ બનાવવો જોઈએ, કાલુ કે બ્યવહાર તકલીફ એ ઉભી થાય કે કોઈનેજ પક્ષી સમય નહિ અથવા વિમુખ બનાવી સમય નહિ. શી. અખીન જણાવે છે એ બાધાર્થ દોષ તો મ્હને દેદેશ છે કે કદાચ મવાન એ ઉભો થાય કે મપ્રદાયની અદર કોણ છે અને નહિ કે કોણ બદા છે? તેથી મ્હાગ મન પ્રમાણે આ વચનામૃતો કોઈપણ રીતે પ્રતિવાદીઓના કેસને મદદ કરતાં નથી.

(૧૧૫) બીજી દલીલ એવી કરવામા આવે છે કે—પ્રતિવાદી નં. એમને કદી મુકવામાં આવ્યા ન હતા પણ તેઓ પોતાની મનુષીજ જગા રહ્યા હતા આ મનુષ્ય જણાવતું જોઈએ કે—વાદી તન્દના મોખીક પૂગતા માટે કદેજ મવાલ કરવામાં આવ્યો નથી. પ્રતિવાદીઓ નં. ૧ અને ૬ કે જેઓ ઘણી વસ્તુઓ સમજાવી મકયા હોત તેઓ સાક્ષીના પાંજરાથી દૂર રહ્યા છે અને તે પત્ર કરાદાપૂર્વક. આ મનુષ્ય ૨૬ જોએ છો રીપોર્ટ ૧૩૯૨ ના પાના ૧૩૬૯ ઉપરની ત્રીમ તુત્તમસિદ સિંહ ગુડીઆતસિદો મુદામગની છે —

“અમે એ હથીલ માન્ય રાખના નથી. જે પક્ષકાર બંધી હકીકતો મળતો હોય તે પોતાની જુઝાનીથી એ હકીકતોને સમીક્ષા કરી શકે અને તેથી જુઝાની વડેજ ન્યાયની અદાલત પોતાનું ધ્યેય પહોંચી શકે અને એ રીતે બંધી હકીકતોની વીગતો આપન ઉપર તપામ થઈ શકે. પક્ષકારે જે હકીકત લખાણમાં જણાવી છે તેજ હકીકત તે જણાવતે એમ કહેવામાં આવે છે પણ તેમાં ઉપર તપાસનો સવાલ ગણવામાં આવ્યો નથી અને અમે માનીએ છીએ કે ઉપર જણાવ્યા પ્રમાણે કાયદા મુજબ એ આ તકરાર જણાવવામાં આવી હોત તે હાઈકોર્ટ જે નિર્ણય ઉપર આવી છે તે નિર્ણય ઉપર આપને નહિ.”

પ્રતિવાદી નં. એક એકલાજ, તેમના કહેવા પ્રમાણે ઉપર જણાવેલ પ્રતિજ્ઞામાં જતા રહેલા એ સમજાવી શક્યા હોત. સં. ૧૯૬૦ માં અને તે પહેલાં તેઓ શુ' ઉપદેશ કરના હતા તે પણ એઓ પોતેજ કહી શક્યા હોત અને તેમણે કશુંજ સ્પષ્ટ કરવાની દરકાર કરી નથી એ ના કહી શકાય એમ નથી. વાદીની ઇચ્છા હતી કે પ્રતિવાદી નં. ૧ સાક્ષીના પાંજરામાં આવે (આંક ૧૬૨) પરંતુ પ્રતિવાદી નં. ૧ ને તેમ કશું ઠીક લાગ્યું નથી.

(૧૧૬) પછીનો પ્રશ્ન એ છે કે-ખજા આપવામાં આવી ન હોતી અને જવાબ માગવામાં આવેલો ન હતો. આ સમયમાં અચૂંત જોઈએ કે-આ બનાવ લગભગ ૩૫ વરસ પહેલાં બનેલો. આ સમયમાં નીચેના કેસો યાદનામાં આવ્યા છે:—

- (૧) ૧૦ માર્ચ ૧૩૩ કૃષ્ણભાઈ ચેતી, વિરૂદ્ધ ગિરમાઈ ચેતી.
- (૨) ૨૩ જાન્યુઆરી ૧૨૨ અપ્પાયા વિરૂદ્ધ પદ્મપા.
- (૩) ૩૭ જાન્યુઆરી ૧૧૧, રામજી વિરૂદ્ધ નાગજી.

નિશક આ કેસો જણાવે છે કે-કહેના યુનેયારને ખજા આપવી જરૂરી છે અને ખજા આપ્યા સીવાય તેમજ ખુવાનો કગ્ગા માટે તક આપ્યા સિવાય ગાતીના કેશ માણ્યને બહિષ્કૃત કરવાના વિચારને કોઈ કાયદેસર ગણી શકે નહિ ચાલુ દાવામાં સરાન એ છે કે-જે સાધુ સરથા પોતાની મરજીથી (પગલાનથી સિવાય) હોડે અને જે પોતાને સંપ્રદાયમાં રહેવું નથી એમ વાણીથી તથા કમીથી જણાવે તેમ માણ્યને કંઈ નોટીસની જરૂર હોય શકે? એ ત્રણે કેસોમાં સંમતિ ન હતી અને એ દ્વારા કગવની જાણ થયા પછી થોડાક મહિનામાંજ દાખલ કરવામાં આવેલા. હું ધારૂ છું કે-હાલના દાવામાં જે હકીકતો સાબીત થઈ છે તે જોતાં નોટીસની જરૂર ન હતી, કારણ કે નોટીસનો દબ્બ જતો કરવામાં આવેલો અને નોટીસ બીન જરૂરી હતી તોપણ સવાલ ઉભો રહે કે-કશા વેરભાવ જુઝાનીપણા અથવા અદેખાને લીધે કરવામાં આવ્યો હતો કે કેમ?

(૧૧૭) પ્રતિવાદી નં. એકની સામે કયા કયા આરોપો હતા તે ઉપર પેરા ૧૧૪ માં જણાવ્યા મુજબ છે—

(૧) પ્રતિવાદી નં. એકે કૃત્તિહારીપ્રસાદ પાસે સાધુઓને દીક્ષા અપાવેલી અને આ કૃત્ય લેખમાંની આજ્ઞા વિરૂદ્ધ છે. (આંક ૬૨).

(૨) પ્રતિવાદી નં. એકે કરેલ ઉપદેશો સંપ્રદાયના સિદ્ધાંતથી વિરૂદ્ધ છે.

નિશક એ ઉપદેશો માટે વિરોધો થયેલા (જુઓ આંક ૧૮૪) અને કગા થતાં પહેલાં ૨ વરસથી એ બાબત બીમજી કામગીરનું ધ્યાન ખેંચાએવ હતું. બીમજી કામગીરે પ્રતિવાદી નં ૧

પ્રત્યે દેશમાં હતો એમ જતાવવા આંક ૧૪૩ (કા. એવિદમકત) અને આંક ૧૬૦ (કા. ખુશાવકત)ની ઉચ્ચ તપાસના નિર્ણયક પ્રયત્ન કરવામાં આવેલો. પણ તેમાંથી કંઈ જાણવા મળેલું નહિ અને આ દેશમાંના મુદ્દા ઉપર પ્રતિવાદીઓનો કોઈજ પૂરાવો નથી. આ દાવામાંનો પૂરાવો બતાવે છે કે—કુ'જવિહારીપ્રસાદ વઢવાણમાં (નરનારાયણ દેગવિલાગમાં) સં. ૧૯૬૦માં મંદિર સ્થાપેલું. વધુમાં એમ કહ્યું કરવામાં આવ્યું છે કે—એ મંદિરમાં પોતાના સાધુ પાળા અને બ્રહ્મચારીઓ છે. આંક ૨૭૪ જણાવે છે કે—શ્રીજમહારાજે કરેલા એ વિલાગમાંથી એકેયમાં વઢવાણવાળા લોકો આવતા નથી. કુ'જવિહારીપ્રસાદ સાથે પ્રતિવાદી નં. ૧ ને સંબંધ હતો એ બાબત ના ન કહી શકાય. અને આજ કારણે વાદી તરફના સાક્ષીઓની ઉચ્ચ તપાસના વાદીને કુ'જવિહારી સાથે સંબંધ છે એ હપ્તકત કદાવના પ્રયત્ન કરવામાં આવેલો પણ કુ'જવિહારીપ્રસાદ વાદીના કંઠરતી પિતા છે અને તેથી એ આધારે પોતે પોતાના પુત્રને મળવા આવે છે એવી હકીકત નીકળી છે. વાદીના કોઈજ સાક્ષી પ્રતિવાદી નં. એકે દીક્ષા આપેલા સંપ્રદાયોના નામ આપી શકતા નથી, પણ એ વાદ રાખતુ જોઈએ કે આ વસ્તુ ૩૫ વરસની જુની છે અને લોકો એની વીગતે વાદ ગમે એવો મંબર નથી. શું પ્રતિવાદી નં. એકની ફરજ નથી કે પોતે સાક્ષીના પાંજરામાં આવી કહે કે એ હકીકત ખોટી છે ? વિગતે આપવામાં આવી નથી છતાં પણ આંક ૧૩૨-૧૪૩-૧૬૦ અને ૧૭૬ જે જણાવે છે તે નહિ માનવા હું તૈયાર નથી. બીજા બાબતના સંબંધમાં હું એમ માની શકતો નથી કે પ્રતિવાદી નં. એકે એમની માન્યતાઓનો વિકાસ બે ત્રણ માસમાં કર્યો હોય અને જે તેમ હોય તે એમણે તેના વિકાસ સાધ્યો છે એ માન્યતાઓને વળગી રહ્યા છે અને તેના દિમતપરિવર્તન ઉપદેશ કર્યો છે. વધુમાં જે તેઓને તેમની સમિતી આલોપોતી તેમજ તેમની સભાની ખબર ન હોત તે તેઓ પાછા વડનાજ ગયા હોત અથવા જ્યાં માટે પ્રયત્ન તો કર્યોજ હોત. અને આ પ્રમાણે ન-યુ નથી તેથી પરિણામ એક છે કે—આલોપો અને હકીકતો ખરી હોવાની તર્કસમાં વધુ શક્યતાઓ છે જ્યાં મુન્દેગાર પોતે પોતાના વર્તનથી જણાવતો હોય કે પોતાને તેઓ સાથે કંઈ નિરમત નથી ત્યાં એ ફેસલાઓ લાગુ પડી ગઈ નહિ.

(૧૧૭) જ. પછી, આ ઠરાવના મળધમાં ટૂંકીઓને જાણ કરવામાં આવી હતી અને તેમના અભિપ્રાયો મારગમાં આવ્યા હતા. એ સંબંધનો કાગળ આંક ૧૮૪ છે આંક ૧૮૪ માંથી જણાય છે કે—ટૂંકીઓમાં બહુમતિ આ ઠરાવની તરફેણમાં હતી. એમ મહેવામાં આવ્યું છે કે—કેટલાક ટૂંકીઓએ એ ફગવવા મંડીઓ કરી નથી એ બતાવે કે કે ટૂંકીઓમાં મતભેદ હતો અને સદિઓ ન કરનારાઓનો આંક ૧૮૩ ના ઠરાવ સામે વિરોધ હતો એમ બાવાર્થ નીકળે એ ગમે તેમ હોય પણ કોઈ ટૂંકીઓ પોતે ઠરાવના વિરોધમાં છે એમ લખી જણાવ્યું નથી જ્યોતે આની દલી ત્યારે ગોરધનનાથ ગ્રહારીની મંડી નહિ હોવા બાબત ઉપર ઘટોજ ભાગ ચૂનામાં આવેલો પણ આંક ૧૪૩ અને ૧૬૦ આ બાબતમાં મંદે છે કે ગોરધનનાથ કોશગીએ કહેતું કે પોતે પ્રતિવાદી નં. એકને જતા રહેતા માટે ક્યારેના હુકમ આપેલો હતો અને આમ કહેતા સામે કંઈ વિરોધ કરવામાં આવ્યો ન હતો ત્યાર પછીની અગ્રણ્યો (જેનો આંક ૧૯૧ એક દાખવે છે અને જે વિરોધ આંક ૧૮૮ કહે છે) બતાવે છે કે—એ વસ્તુ ગોરધનનાથને માન્ય હતી. કાન્યુ કે તેમના હુન્મે મીનાય મામીત યથેન વખતમાંથી કમર્ગ જની રહે એમ ન હતું.

(૧૧૮) તેથી સર્વ હકીકતો ધ્યાનમાં લઈ હું નિચેના નિર્ણયો ઉપર આવું છું—

- (૧) એ ઠરાવ ત્યાગીઓની ખુલ્લી સલામમાં થયેલો.
- (૨) એની જાણ દૂસ્તીઓને કરવામાં આવેલી અને દૂસ્તીઓના મોઢા ભાગે લીધેલાં પગલાંને માન્ય રાખેલું.
- (૩) તેનો અમલ કરવામાં આવેલો અને પગલાં લેવાયેલાં.
- (૪) પ્રતિવાદી નં. એકને તેની જાણ હતી અને તેમાં તેમણે વાંધો ઉઠાવેલો નહિ.
- (૫) સુકાયેલા આક્ષેપો ખરા હતા.
- (૬) નોટીસ નહિ આપવાથી આંક ૧૮૩ નો ઠગવ ખોટો થઈ શકતો નથી, કારણ કે પ્રતિવાદી નં. એકને બધીજ વસ્તુની ખબર હતી અને તેમના વર્તનથી એમણે પોતેજ જણાવ્યું છે કે—
પ્રમાણે અતુસરવાતું હતું એ પ્રમાણે તેઓ કરતા હતા.

તેથી કે નબરના મુદ્દાના પહેલા ભાગ ઉપર કંઈ નિર્ણયની જરૂર હોય તો મહારો નિર્ણય તે બાબતમાં હકારમાં રહેશે.

(૧૧૮) આ મહારી આગળ બીજી એની ફવીસ કરવામાં આવી છે કે—મનાઈ હુકમની દાદ કોર્ટની મુન્સી ઉપર અન્યથે છે અને તે ન આપી જોઈએ. વધુમાં એની ફવીસ કરવામાં આવી છે કે—મનાઈ હુકમ માટેના હકકનો આધાર સંપ્રદાયના સિદ્ધાન્તો ઉપર છે અને નહિ કે વડતાલ મંસ્થાએ ધરાવેલા સિદ્ધાન્તો ઉપર. તેમજ પ્રતિવાદી નં. એક તથા બીજા પ્રતિવાદીઓ મથેનો તેમના પોતાના મત પ્રમાણે અર્થ કરે છે. આ સંબંધમાં બચાવ માટે નીચેના આધારો બતાવામાં આવ્યા છે—

૩૦ મદ્રાસ ૧૫૮ ક્રીષ્ણમામી નિરૂદ્ધ સામગમ

૧૮ કલકત્તા ૪૪૮ ફક્ત કરીમ વિરુદ્ધ મોવામદા.

પહેલા ફેસલામાની હકીકતો જુદી છે. તે દવારાળા મદિગા બન્ને ફવીસ શુરૂઓના અનુયાયીઓના બે પહેલોને પૂજા કરવાનો હક્ક અને અધિકાર હતા અને તે હકીકત ઉપરથી એવો ફેસલો કરવામાં આવેલો કે—

“બીજા પક્ષની પૂજાને અડચણ કર્યા વિના જો એક પક્ષ જોતે પૂજાનો હક્ક હોય તે પોતાને ખર્ચે નવી મૂર્તિ ગોઠવે તો તે સંસ્થાના ગિરાજ નિરૂદ્ધનું ફેસલ નથી.”

અને દાનના દવામાં હકીકતો એની છે કે—ઈમ્બાજ દરિમદિર વડતાલ સંસ્થાનું છે અને જો પંથના ઉપયોગ માટે તે સ્થાપનામાં આવ્યું હોય તે પંથ સાથે જ પંથને નિરૂદ્ધ ન હોય તેના પંથને હક્ક છે એમ કહી શકાય કે કેમ? મતમંદો બાજ રીતે દેખાતા અથવા ખરા છે કે નહિ એ પ્રશ્ન નથી સરાવ ફક્ત એટલોજ છે કે—(આંક ૩૩૫ માં જણાવ્યા મુજબના) આચાર્યના માધુઓ સિવાય બીજા સાધુઓને તેમાં ઉતરી ઉપરેસ આપવાનો હક્ક હોઈ શકે કે કેમ?

અગાઉ જણાવ્યા મુજબ પ્રતિવાદી નં. એકનો જુદો મૂર્તિઓ લુદ્ધ સિદ્ધાન્તો અને લુદ્ધ ક્રિયાઓ સાથે લુદ્ધ પંથ છે. ૧૮ કલકત્તા ૪૪૮ ના ફેસલા બામનમા નોંધવા જેવું છે કે એ દાસના પ્રતિવાદીઓ કે જેમની સાથે દાદ માગવામાં આવી હતી તેમને ઈમામ (તે દાસના વાદી) સાથે કોઈ ખોટા અથવા ખાખડી મિદાન્ત ધગવના હોવાનો આક્ષેપ કર્યો નોંધો (૧૮ કલકત્તા ૪૪૮ ના પા ૪૫૪) એમાં ૪૫૬ માં બાના કવગની મીમ મનાવગી જે.

“નીચરી ટાટમાં ઘસો ચર્ચાએનો પીને સવાય નેતા, એ સવાય જણાય છે કે મોટું સ્વરે ‘આમીન’ અને ‘રક્ષાદર્શન’ બોલવું (જે આશ્વેષ હારીત મીના બક્ષ ઉપર મુખ્યાત્મ આપ્યો છે અને જેને બીજે તે પોને પોતાની જાનને આમીન-મીન-દહીમ કહેવાડે છે અને તેના સામાવાળાઓ તેને વડામી કહે છે) એ ધાર્મિક મનમા એવો મદતનો કેરકાર છે અથવા મીના જ્યોતી એવો દૂતનો કાગ છે કે જેથી જે મસ્જિદમાં અગાઉ એની કિંમતો નહોતી થતી તે મસ્જિદમાં કામ કરના માટે ધમામને નાવાયક ઠેરવે” આ બન્ને મનાવેનો જવાબ નકામો આપવામાં આવેલો એટલે એ કેમતો એટલુજ જણાવે છે કે-જ્યાં ધાર્મિક મનમા કામ દેશક ન થતા હોય અથવા વિનાજ્યો બહુ દૂતનો કાટો ન પડતો હોય ત્યાં મનાઈ આપવી અદાલત માટે જ્યાં-મી નથી.

અને એ દાવા મુજબ દાવાના દાવામાં સિદ્ધાન્તો વિગેરેમાં જુનાપણુ નથી એમ કહી શકાય એમ છે કે કેમ એ એક મનાવ છે. આ સમાનનો જવાબ અગાઉ ક્યાંનો આપવામાં આવ્યો છે અને ખરૂં જોતા હું ધાર છું કે-હાલના દાવામાં બન્ને પક્ષોને એકેય વસ્તુમાં મળનાપણુ નથી, અને મિદ્ધાન્તોમાં જુનાપણુ દેખીતું છે.

(૧૧૬) તેથી વાદીને મનાઈ હુકમ મેજનવાને હુક છે એવો મારો અભિપ્રાય છે અને એમ ૮ નંબરના મુદ્દાનો નિર્ણય થાય છે, એમ જણાય છે કે શરતચૂકને અંગે બવાજ હરિમદિરોના સબધમાં મનાઈ હુકમ માટે અગત્ય થયેલી પડુ ખરેખર ઇમજીય હરિમદિરોને લગતો આ દાવો છે.

(૧૨૦) વધુમાં એમ જણાવવું જોઈએ કે-પક્ષો વચ્ચે દુન ઇમજીયના હરિમદિરો અંગેનો સવાન હતો અને દુન ઇમજીય હરિમદિરો મનઘમાં આ દાવામાં લા આવામાં આવે છે.

(૧૨૧) આ દાવાની બધીજ હકીકતો ધ્યાનમાં લઈ હું નીચેનો હુકમ આપું છું-

હુકમ-

૧ જાહેર કરવામાં આવે છે કે:-

(૧) ઇમજીય હરિમદિરો દાવાઅરજીમાં જમાવેલ ઝકીમ નીચેનું હરિમદિરો છે અને તેનો વહિવટ આચાર્યમાં સંભાળિત થાય છે.

(૨) વડતાલ સમ્મતાના અને વડતાલ મદિરના આચાર્યથી દીક્ષા અપાયેલા માધુ સીયાય બીન કોઈ માધુને નેમા ઉતરવાનો અથવા ઉપદેશ કરવાનો કંઈ હુકમ નથી.

૨ વડતાલ એમ જાહેર જવાબ આવે છે કે-પ્રતિ નં. ૧ અને બીન પ્રતિ, આને તેમાં ઉતરવાનો અથવા એ હરિમદિરોમાં ઉપદેશ કરવાનો કંઈ હુકમ નથી.

૩ પ્રતિવાદી નં. એક અને બીન પ્રતિવાદીઓ તેમજ પ્રતિવાદી નં. એકના સાહુઓને એ હરિમદિરોમાં ઉતરવા અથવા એમાં ઉપદેશ કરવા સામે આદેશ મનાઈ હુકમ દુનમાં આવે છે.

૪ આ દાવામાં પ્રતિવાદીઓનું પોતાનું ખર્ચ પોતાના મિત્રે જુદો અને વાદીનું ખર્ચ તેમણે આપવું.

ઉપર મુજબ તા ૬-૧૧-૪૦ ના રોજ અંગ્રેજીમાં અપાએવા આપાય જમનેન્ડનો ગુજરાતીમાં યથારિથ તરજુમો છે. દાનામાં પુરાવા માટે રજુ થતા કાગળોને અનુક્રમે અનુકૂળતા માટે એક આકે પાડવાની પદ્ધતિ છે આમાં અમુક માનવ જણુરા કે સિદ્ધ કરતા અમુક આકે લીધા હોય છે. આ આકે સાક્ષીનો છે કે દસ્તાવેજનો છે કે પુસ્તકનો છે કે બીજો કોઈ છે તે બંગોનર સમજવામાં આવતુ નથી. જો આ આકે અનુક્રમે વિગત માથે જણાવ્યા હોય તો જમનેન્ડનો અર્થ સમજવામાં બહુજ અનુકૂળતા સગવડતાવાળી આવે તેમજ વધારામાં દાવાના આપા રેકર્ડનો પણ સાર સમજાય એમ ધારીને દાવાના આરબથી અંત સુરીમાં જે જે કાગળો રજુ થયા છે તેના તમામ આકે વિગતવાર તારીખવાર આ નીચે મુજબ અનુક્રમથી જણાવવાની જાણ માટે આપવામાં આવ્યા છે અને જમનેન્ડમાં જે આકે આસ લીધા છે તે * આના નિશાનથી જણાવ્યા છે—

આંક નં.

બાબત—

તારીખ

- *૧ વાદીની દાવાઅરજી, પ્રતિવાદીઓને ઇસજુવના હરિમદિરમાં નહિ પેસવાનો મનાઈ દુકમ મેળવના બાબત તા ૮-૧૨-૩૬
- ૨ વાદી તરફથી વકીલ હરિભાઈ ગોવિંદભાઈને નકી નાનવજ આપવા બાબત તા ૮-૧૨-૩૬
- ૩ વાદીનું કામગીરુ લીટ, (૧) દેશવિભાગ લેખ (૨) શિક્ષાપત્રી (૩) ઇસજુવના મુખી મતાદાર નરવાદાર વિગેરે અગ્રેસરોએ સ ૧૯૧૮ માં કરી આપેલા મદિર બાંધવા માટેની જમીનનો દસ્તાવેજ (૪) ઇસજુવના મદિર માટે બારેલા નાયા રવાનુ ઘર વેચાણ રાખ્યુ તેનો તા ૧૬-૪-૧૮૮૨ નો દસ્તાવેજ (૫) આ આનદમમાદજીએ જસભાઈને આપેલું મુખત્યારવજ (૬) હાવકોર્ટ કરેલી સ્કીમની છાંતેની નકલ તા ૮-૧૨-૩૬
- ૪ વાદીની અરજી, પ્ર નં. ૭ રામજી બક્ત સગીર હોવાથી તેના વાલી નીમવા બાબત તા. ૮-૧૨-૩૬
- ૫ વાદી તરફે ઇસજુવના પા પુનમભાઈ ઝવેરભાઈની આક ૪ ના ટેકામાં એફીડેવીસ તા ૮-૧૨-૩૬
- ૬ વાદીની અરજી, પ્રતિવાદીઓને ઇસજુવ મદિરમાં નહિ પેસવા માટે કામચલાઉ મનાઈ દુકમ મેળવના બાબત તા ૮-૧૨-૩૬
- ૭ વાદીની એફીડેવીસ, આક નં. ૬ ના કામના ટેકામાં ત ૮-૧૨-૩૬
- ૮ વાદીતરફે ઇસજુવના પા. ડુ સાબાઈજીરામભાઈની એરી આ નં ૬ ના ટેકામાં તા ૮-૧૨-૩૬
- ૯ " વડતાનના કોહરી ખુસાનભાઈની એરીડેવીસ , "
- ૧૦ " ઇસજુવના પા પુનમભાઈ ઝવેરભાઈની એરીડેવીસ , "
- ૧૧ " " " બાઈનાનભાઈ જીરામભાઈની એરીડેવીસ , "
- ૧૨ ૧૩ પ્રતિવાદીઓ ઉપર નોંધો
- ૧૪ વાદીની અરજી, પ્રતિવાદીઓના ટેકામાં નહિ મળવાથી મુદત માંગેનો ૨૩-૧૨-૩૬
- ૧૫ વાદીનો ફીથી અરજી, પ્રતિવાદીઓને મગન તથા નોગીમો માર- અપુર પહેચાડા માગન ૬-૧-૩૭
- ૧૬-૧૭-૧૮ નોગીસો ૧૨-૧-૩૭
- ૧૯ પ્ર નં. ૧ તથા ૭ નું રખીવાનનામું, બી જમનેન્ડનામ તા ૧૮-૨-૩૭

- ૨૦ પ્રતિવાદીવકીલની અરજી, પ્ર. નં. ૧ તથા ૭ નો જવાબ આપવા માટે
બીજી મુદત માગવા બાબત. ૧૮- ૨-૩૭
- ૨૧ પ્રતિવાદી વકીલની અરજી, પ્ર. નં. ૧ તથા ૭ નો જવાબ આપવા
બીજી મુદત માગવા બાબત. તા. ૧૮- ૩-૩૭
- ૨૨ વાદીની અરજી, પ્ર. નં. ૨ થી ૬ નં. પ્રતિવાદીઓને સમન્સ તથા નોટીસો
મળવા માટે તેમના બોયાસણ મકાને ચોટાડવા બાબત ૧૮- ૩-૩૭
- ૨૩ વાદીની એશીડેન્ડ, આંક ૨૨ ના કામના ટેકામાં. તા. ૧૮- ૩-૩૭
- ૨૪ વાદી લેખ.
- ૨૫ પ્રતિવાદી નં. ૧ તથા ૭ તરફથી વકીલ પા. ધનાભાઈને વકીલાતનામું. ૨૨- ૪-૩૭
- ૨૬ પ્રતિવાદી નં. ૧ તરફથી વકીલ જગમોહનદાસને વકીલાતનામું. " " "
- ૨૭ પ્રતિવાદી નં. ૨-૩-૪-૫ એકમપાર્ટી ચોડર " " "
- ૨૮ પ્રતિવાદી નં. ૧ નો જવાબ, વાદીની મનાઈ હુકમની અગળ સામેનો. ૨૨- ૪-૩૭
- *૨૯ પ્રતિવાદી નં. ૧ નો લેખિત જવાબ, વાદીની દાવાઅરજી આંક ૧ સામેનો. ૨૨- ૪-૩૭
- *૨૯ પ્રતિવાદી નં. ૬ નો લેખિત જવાબ, વાદીની દાવાઅરજી સામેનો. " " "
- ૩૦ પ્રતિવાદી નં. ૬-૭ ની પુગસીદ.
- ૩૧ પ્રતિવાદીની અરજી, મનાઈ હુકમની અરજીની સુનાવણી માટે લાખી
મુદત મળવા બાબત. ૨૪- ૪-૩૭
- ૩૨ પ્રતિવાદીના સાક્ષી સોખમના પા. શકરભાઈ જેઠાભાઈની એશીડેન્ડ તા. ૩૦- ૬-૩૭
(પ્રતિવાદીઓને હરિમંદિરોમાં રહેવા વિગેરેનો હુક હોવા બાબતની)
- ૩૩ પ્રતિવાદીના સાક્ષી નાપાડના પા. જુવાભાઈ વરનાથભાઈ " "
- ૩૪ " " સાકરદાના પા. સોમાભાઈ દેમાઈભાઈ " ૨૮- ૬-૩૭
- ૩૫ " " " પા. અણ્ણદાસ પુરોષોત્તમદાસ " "
- ૩૬ " " આદીના પા. નાથાભાઈ વાધજીભાઈ " "
- ૩૭ " " " પા. જેઠાભાઈ નાથાભાઈ " "
- ૩૮ " " માકરદાના આદાસ માવમંગ હમેદાસ " "
- ૩૯ " " બોરીવાળા શાહ અબ્બાસ અમલનાથ " "
- ૪૦ " " નાપાડના પા. ભાઈલાલ દેમાઈભાઈ " ૩૦- ૬-૩૭
- ૪૧ " " માનાના પા. કુનાભાઈ સુવરભાઈ " ૨૮- ૬-૩૭
- ૪૨ " " " પા. સામગભાઈ શકરભાઈ " "
- ૪૩ " " ધર્મજીના પા. કુંગરભાઈ ઝવેરભાઈ " "
- ૪૪ " " " પા. ચિરાભાઈ વહેરીભાઈ " "
- ૪૫ " " " પા. જુવાભાઈ કીશોરભાઈ " "
- ૪૬ " " " પા. નરસીભાઈ કાપુડીભાઈ " "
- ૪૭ " " બાદરજીના પા. દાદાભાઈ બાગરભાઈ " "
- ૪૮ " " " પા. રેવાભાઈ વાધજીભાઈ " "

૪૯	” ” ” ” ” ” ” ” ” ” ” ” ” ” ” ”	”
૫૦	પ્રતિવાદી નં. ૬ નિર્ણયદાસની એપીકેવીટ. (બેલ્ગાસણવાળાઓને, ઇસ- જ્વારના મંદિરમાં રહેવા; તથા રહી ઉપદેશ કરવા વિગેરેના હક્ક લાખન)	તા. ૨૮- ૬-૩૭
૫૧	પ્રતિવાદીના સાક્ષી બાદરજીના પા. સોમાભાઈ ચતુરભાઈની એપીકેવીટ	”
૫૨	” ” ” ” ” ” ” ” ” ” ” ” ” ” ” ”	૩૦- ૬-૩૭
૫૩	વાદીની અરજી, આંક નં. ૬ ની કામચલાઉ મનાઈ હુકમની અરજી મુલતવી રાખવા બાબત.	૧૭- ૭-૩૭
૫૪	વાદીની અરજી, હસ્તાવેજ પુરાવો રજુ કરવા બીજી મુદત મામલા બાબત.	૧૯- ૮-૩૭
૫૫	પ્રતિવાદીની અરજી, ” ” ” ” ” ” ” ” ” ” ” ”	”
૫૬	વાદીની અરજી ” ” ” ” ” ” ” ” ” ” ” ”	૧૭- ૯-૩૭
૫૭	પ્રતિવાદીની અરજી ” ” ” ” ” ” ” ” ” ” ” ”	”
૫૮	વાદી તરફથી ઇસજ્વાર મંદિરના હસ્તાવેજો તથા કોર્ટનાં જજમેન્ટો વિગેરે ૧૨ કામગીરી રજુ કર્યાં તેનું લીખટ.	૧૬-૧૦-૩૭
૫૯	વાદીનું બ્યાન, જરૂર પડે ચોપડા, હસ્તાવેજો, કોર્ટના કામગીરી વિગેરે રજુ કરવા બાબત.	૧૬-૧૦-૩૭
૬૦	પ્રતિવાદી તરફથી હસ્તાવેજ, પુસ્તકો વિગેરે ૨૧ કામગીરીનું લીખટ રજુ થયું.	૧૬-૧૦-૩૭
૬૧	વાદીની અરજી, પ્રતિવાદીઓએ રજુ કરેલા કામગીરી આંકે ૧ પાડવા બાબત.	૨૬-૧૧-૩૭
૬૨	પ્રતિવાદીની અરજી, વાદીએ રજુ કરેલા કેટલાક કામગીરી આંકે ૧ પાડવા બાબત.	૨૬-૧૧-૩૭
*૬૩	૧૧ મુદ્દાઓ નક્કી થયા. તા. ૫-૨-૩૮ તથા ૨૭-૬-૩૮ મળીને.	
૬૪	પ્રતિવાદીની અરજી, ૪ ઇ. મુદ્દો વધારવા બાબતની	૧૩- ૪-૩૮
૬૫	વાદીનો જનામ, (આંક નં. ૬૪ નવો મુદ્દો વધારવાની પ્રતિ- વાદીઓની અરજીનો)	૧૩- ૪-૩૮
૬૬	વાદી તરફથી વકીલપત્ર, નડીયાદના વકીલ પા. સુનોભાઈનું.	
૬૭	વાદીની અરજી, લીખટ સાથે કેટલાક જરૂરી કામગીરી રજુ કરવા બાબત.	૫- ૮-૩૮
૬૮	વાદીની અરજી, પ્રતિવાદીએ કહાવેલો ઇસ્તિખ્દ નં. ૧૦ પહેલાં સાંભળવા બાબત.	૫- ૮-૩૮
૬૯	વાદી તરફથી આચાર્યોએ અત્યાર સુધીમાં કરેલાં વીક્ષો વિગેરે ૧૦ કામગીરી રજુ કર્યાં બાબત.	૫- ૮-૩૮
૭૦	વાદી તરફથી નડીયાદમાં ચાલેલો મુ. નં. ૩૪૪ (હાલિયાન બાબત)ના દાવાના દાવાઅરજી, જજમેન્ટ વિગેરે ૧૦ કામગીરી રજુ કર્યાં બાબત.	૫- ૮-૩૮
૭૧	પક્ષકારોના વકીલની અરજી, પુરાવાની લાંબી મુદત મામલા બાબત.	૧-૧૨ ૩૮
૭૨	વાદીની અરજી, (પ્રતિવાદીએ આંક ૬૦ થી રજુ કરેલા કામગીરી મध्ये ૬૬ થી ૬૯ સુધીનાં પુસ્તકો રજુ કર્યાં છે તેની વિષત રજુ કરવા બાબત તથા આંક ૬૯-૭૦ થી વાદીએ રજુ કરેલા વીક્ષો વિગેરે કામગીરી પ્રતિવાદી પામેલી કચવાત લેવ બાબત)	૨૫- ૧-૩૯

- ૭૩ પ્રતિવાદીની અરજી, વાદીએ ૭૨ નંબરથી માગેલી વિગત અને કબ્જા-
લાતનો જવાબ આપવા માટે બીજી મુદત માગવા બાબત. ૨- ૨-૩૯
- ૭૪ પક્ષકારોની અરજી, આંક ૭૨ માં માગેલી વિગત આબ્યા પછી કામનો
પુરાવો લેવાની મુદત માગવા બાબત. ૨- ૨-૩૯
- ૭૫ પ્રતિવાદી વકીલની અરજી, આંક ૭૨ નો જવાબ આપવા માટે બીજી
મુદત મળવા બાબત. ૧૦- ૩-૩૯
- ૭૬ પ્રતિવાદીએ આંક ૭૨ ની વાદીઅરજીનો આપેલો જવાબ (ક્યાં પુસ્તકો
ઉપર આધાર રાખે છે તે બાબત) ૧૫- ૪-૩૯
- ૭૭ વાદી પ્રતિવાદીની અરજી, બીજી મુદત મળવા બાબત. ૩- ૮-૩૯
- ૭૮ વાદી પ્રતિવાદીની અરજી, બીજી મુદત મળવા બાબત. ૨૬- ૯-૩૯
- ૭૯ વાદીની અરજી, લીટમાં જણાવેલા સાક્ષીઓ ઉપર સમન્સ કાઢવા બાબત ૧૭-૧૧-૩૯
- ૮૦ સાક્ષી સમન્સ ઇસજીવનો
- ૮૧ " " પીપળાવનો
- ૮૨ " " ખેત્રાસજીવનો
- ૮૩ વાદીની અરજી, ફેટલાક જરૂરી કામગીરી તથા દસ્તાવેજો કોર્ટના કામમાં
રજુ કરવા બાબત. ૪-૧૨-૩૯
- ૮૪ વાદીનું લીટ, આંકલાવ વિગેરે મામોના મંદિરોના દસ્તાવેજ વિગેરે ૩૩ કામગીરું. ૪-૧૨-૩૯
- ૮૫ પ્રતિવાદીની અરજી, ફેટલાક ડાપેલાં પુસ્તકો રજુ કરવા બાબત. ૧- ૧-૪૦
- ૮૬ વાદીના આંક ૭૨ ના સાક્ષી સમન્સથી પ્રતિવાદીએ રજુ કરેલા
દસ્તાવેજ વિગેરે ૧૩ કામગીરું લીટ. ૬- ૧-૪૦
- ૮૭ પ્રતિવાદીનું લીટ, વચનામૃત વિગેરે ૧૧ પુસ્તકો રજુ કર્યા બાબત. ૧- ૧-૪૦
- ૮૮ તાકીદ. ૨૭- ૨-૪૦
- ૮૯ પ્રતિવાદી તરફથી સાક્ષી દરખાસ્ત, વાદીએ ઇન્વેન્ટરી વિગેરે ૪
કામગીરી રજુ કરવા બાબત. ૨૭- ૨-૪૦
- ૯૦ સાક્ષી સમન્સ
- ૯૧ વાદીની અરજી, બીજી મુદત મળવા બાબત. ૨૧- ૨-૪૦
- *૯૨ નિ. નં. ૩ દેશવિભાગનો લેખ, મુબાલ નિર્ણયસાગરમાં ૭૫:એલો.
- *૯૩ નિ. નં. ૩ સિદ્ધાપત્રી ચોપડી.
- *૯૪ નિ. ૩ દાપકોર્ટની રજીમ ડાપેલો.
- *૯૫ દાપકોર્ટનું જજમેન્ટ.
- *૯૬ નિ. નં. ૭૦ અમદાવાદમાં ચાલેલો મુ. નં. ૧૭૬/૧૪ ના જજમેન્ટની નકલ.
- *૯૭ નિ. નં. ૨૬ નડીયાદમાં ચાલેલો મુ. નં. ૩૪૪/૨૪ ના જજમેન્ટની નકલ.
- *૯૮ પ્રતિવાદીની પુરમીસ, ઇસ્યુ નં. ૧-૨-૩ ની તકરાર હેઠી દેવા બાબત. ૧૭- ૬-૪૦
- ૯૯ પ્રતિવાદીની પુરમીસ, નિ. ૫૯ કમખાતની મરકાર બરતની ચોપડી
મરકારી દાખવા તરીકે આંકે પાડામાં વર્ણિ નથી ને બાબત. ૧૭- ૬-૪૦
- ૧૦૦ નિ. નં. ૫૯ કમખાતના મરકાર બરતની ચોપડીના ખાતાના પાનાંની નકલ.

- *૧૦૧ નિ. ૭૦ નડીયાદમાં સખળજી કોઈનો મુ. નં. ૩૪૪/૨૪ ની દાવા-
અરજીની સહીસિકંકાવાળી નકલ (જેમાં આ. શ્રીપતિપ્રસાદે કરેલા
વાદી આચાર્યના દત્તવિધાન સાથે ૬૪૫ વાદીઓ ઉભા થયા હતા)
- *૧૦૨ નિ. ૭૦ ઉપરના દાવાના કો. હકીમાઇ વિગેરે વાદીઓની અરજીની સહી
સિકાવાળી નકલ (મહેરનામું કાઢવા બાબત તથા પરવાનગી મળવા બાબત)
- ૧૦૩ નિ. નં. ૭૦ ઉપરના દાવાના રોજનામાની સહીસિકંકાવાળી નકલ.
- ૧૦૪ નિ. નં. ૬૬ આ. રઘુવીરજી મહારાજે સં. ૧૯૧૩ ના કાર્તિક શુદ્ધ ૧૫
કરેલા વીલની નકલ.
- ૧૦૫ નિ. નં. ૬૬ આ. ભગવતપ્રસાદજી મહારાજે સં. ૧૯૩૩ નાં બાદ-
રવા શુદ્ધ ૬ કરેલા વીલની નકલ.
- ૧૦૬ નિ. નં. ૬૬ આ. વિહારીલાલજી મહારાજે સં. ૧૯૪૫ ના જ્યેષ્ઠ
શુદ્ધ ૫ કરેલા વીલની નકલ.
- ૧૦૭ નિ. ૬૬ આ. વિહારીલાલજી મહારાજે સં. ૧૯૪૮ ના કાર્તિક શુદ્ધ
૧૪ કરેલા વીલની નકલ.
- ૧૦૮ નિ. ૬૬ આ. વિહારીલાલજી મહારાજે સં. ૧૯૫૧ ના માગશર
શુદ્ધ ૮ કરેલા પુરવણી વીલની નકલ.
- ૧૦૯ નિ. ૬૬ આ. શ્રીપતિપ્રસાદજી મહારાજે સં. ૧૯૭૩ ના આસો
શુદ્ધ ૧૫ કરેલા વીલની નકલ
- ૧૧૦ વાદીની અરજી, પ્રતિવાદી નં. ૧ ને વિમુખ કર્યા બાબતના, તપાસીઓ તથા
મુદત્ત દસ્તીઓના હસ્તાક્ષરવાળા લેખિત મુદ્દાના કામગો રજુ કરેલા બાબત. તા. ૧૭-૬-૪૦
- ૧૧૧ વાદીનું પુરસીય, ૧૧ નંબરના ઇસ્તુનો પુરાવો રીઝર્વ રાખવા બાબત. તા. ૧૭-૬-૪૦
- *૧૧૨ વાદી આચાર્યશ્રીના કુલમુખ્યત્વાર જસલાઈ મકનદાસની જુબાની. તા. ૧૭-૬-૪૦
- ૧૧૩ પ્રતિવાદીની અરજી, વાદીએ ૧૭-૬-૪૦ ને રોજ-રજુ કરેલા જે
વિમુખ બાબતના લેખી કામગો સાથે વિરોધ-દર્શાવવા બાબતની. તા. ૧૮-૬-૪૦
- ૧૧૪ પ્રતિવાદીએ આંક ૧૧૨ ની જુબાની વખતે રજુ કરેલું ચુલ્હાતીતા-
નંદજીના ફેલાવાળાં મદિરાનું લીટ. તા. ૧૮-૬-૪૦
- *૧૧૫ વાદી તરફે ઇસજીવ મંદિરના કોઠારી પા. દેસાઈબાઇ લક્ષ્મીબાઇની જુબાની. તા. ૧૮-૬-૪૦
- ૧૧૬ વાદીનું લીટ, પ્રતિવાદીના સમ-સથી પ્રેતીજનક કમીટીની તથા રકીમ
કમીટીની પ્રેતીજનક બુક નંમ ૧ થી ૧૭ સુધીની સને ૧૯૨૯ થી
૧૯૩૬ સુધીની તથા સં. ૧૯૮૦ થી ૧૯૯૩ સુધીનાં સરવૈયાં નંમ
૧૪ ની બુક તથા પ્રેતીજનક કમીટી અને રકીમકમીટી વખતે ચઢેલી
ઇન્વેન્ટરીની બુક વિગેરે ૧૯ કામગો રજુ કર્યો) તા. ૧૮-૬-૪૦
- ૧૧૭ વાદીની એરિડીટી, આંક ૧૧૦ ના ટેકામાં કરી તે તા. ૧૮-૬-૪૦
- ૧૧૮ વાદીનું લીટ, પ્ર. નં. ૧ ને વિમુખ કર્યો મંબ-ધના જે લેખિત અમલ
કામગો તથા તે સંબંધી વિવેચનપત્રો નંમ ૧ ની બુક એક આંક
૧૧૦ સાથે રજુ કર્યો તે. તા. ૧૭-૬-૪૦

- ૧૧૯ વાદીના સાક્ષી દેસાઈભાઈનું લીખ્ત, ઇસજીવના દસ્તાવેજ ગંગોળપટ્ટા
વિગેરે ૧૦ કામગીરું. તા. ૧૯-૬-૪૦
- ૧૨૦ પ્રતિવાદીની અરજી, આંક ૩ થી રજી થયેલા બે દસ્તાવેજોમાં સડીયો
કરનારની ઉમર જણાવનારાં ઇસજીવનાં જન્મપત્રોનાં પત્રક રજી
કરવા તથા ખીજો એક દસ્તાવેજ રજી કરવા બાબત. તા. ૧૯-૬-૪૦
- ૧૨૧ વાદીના સાક્ષી ૧૧૫ ની ઉચ્ચ તપાસ વખતે પ્રતિવાદી તરફથી રજી
થયેલા ત્રણ કામગીરો (દસ્તાવેજ તથા બે જણની ઉમર જણાવનાર પત્રક) તા. ૧૯-૬-૪૦
- *૧૨૨ નિ. નં. ૫૬ ઇસજીવના પા. રજીએકામગીરું આ. વિદારીલાલજીને
કરી આપેલો ખેતરનો ધર્મદા દસ્તાવેજ.
- *૧૨૩ નિ. ૫૬ ઇસજીવના પા. કુંગરભાઈએ આ. વિદારીલાલજીને કરી
આપેલો ખેતરનો ધર્મદા દસ્તાવેજ.
- ૧૨૪ નિ. ૫૬ ઇમજીવનીઆઈ જીવીએ આ. વિદારીલાલજીને લખી આપેલો
ખેતરનો ગીરો દસ્તાવેજ.
- *૧૨૫ નિ. ૫૬ ઇસજીવના પા. ઇમરભાઈએ આ. વિદારીલાલજીને લખી
આપેલો ધરનો ધર્મદા દસ્તાવેજ.
- *૧૨૬ નિ. નં. ૫૬ ઇસજીવના પા. નારાયણભાઈએ આ. શ્રીપતિપ્રસાદજીને
કરી આપેલો જમીનનો ધર્મદા દસ્તાવેજ.
- *૧૨૭ નિ. નં. ૫૬ ઇસજીવના વાળદ ખંજીએ આ. લક્ષ્મીપ્રસાદજીને
પાઈએના મંદિર માટે કરી આપેલો ધરનો ધર્મદા દસ્તાવેજ.
- *૧૨૮ નિ. નં. ૫૬ ઇસજીવની પાઈ હસન, શામળભાઈની વિધવાએ
આ. શ્રીપતિપ્રસાદજીને કરી આપેલો જમીનનો દસ્તાવેજ.
- *૧૨૯ નિ. નં. ૬૬ ઇસજીવના પા. મુળજીભાઈ રામજીભાઈ વિગેરેએ આ.
વિદારીલાલજીને કરી આપેલો ખેતરનો ધર્મદા દસ્તાવેજ.
- *૧૩૦ નિ. નં. ૬૬ ઇસજીવના પા. કલ્યાણભાઈ ગણભાઈએ આ. વિદારી-
લાલજીને લખી અપેલો જમીનનો ધર્મદા દસ્તાવેજ.
- ૧૩૧ વાદી તરફે ઇસજીવના પા. ભાઈલાલભાઈ જીવાભાઈની જુગાની તા. ૧૯-૬-૪૦
- *૧૩૨ „ વડતાલના સ. પુ. હરિપ્રસાદદાસજીની જુગાની. તા. ૨૦-૬-૪૦
- ૧૩૩ વા. અરજી, આંક ૬ જે દ્વારા ઇસજીવના દસ્તાવેજોની નકલોવાળી, વડતાલની
ફેરીસ્તમાં જુના વખતથી થયેલી મોંઘના ત્રણ ચોપડા રજી કરવા બાબત. તા. ૨૦-૬-૪૦
- ૧૩૪ પ્ર. અરજી, વાદીએ રજી કરેલા ઉપરના કામગીરો સામે વિરોધ દર્શાવવા બાબત. તા. ૨૦-૬-૪૦
- ૧૩૫ વાદી તરફે ઇસજીવના પા. પુનમભાઈ ઝવેરભાઈની જુગાની. તા. ૨૧-૬-૪૦
- ૧૩૬ „ „ પા. સનાભાઈ પરબુદાસની „ તા. ૨૧-૬-૪૦
- ૧૩૭ વાદી તરફના સાક્ષી આંક ૧૩૬ ના એ દાજીભાઈ વસ્તાભાઈના ધરના
લાંબવાનો દસ્તાવેજ રજી કરવા બાબત.
- ૧૩૮ વાદી તરફે ઇમજીવના પા. કીશાભાઈ જીવાભાઈની જુગાની. તા. ૨૧-૬-૪૦
- ૧૩૯ મુદત માગવાની અરજી

- ૧૪૦ વાદી તરફે ઇસિણાવના પા. હરિભાઈ પ્રભુદાસની જુલાની તા. ૯-૭-૪૦
- ૧૪૧ „ પાપળાવના પા. લલુભાઈ ખોડાભાઈની „ તા. ૯-૭-૪૦
- ૧૪૨ „ દાવોલના પા. શંકરભાઈ લલુભાઈની „ તા. ૯-૭-૪૦
- *૧૪૩ „ કોઠારી ગાવિદલકતાની જુલાની તા. ૯-૭-૪૦
- ૧૪૪ વાદીની અરજ, ૧૧૬ લીધથી રજુ કરેલી કમીટીની પ્રોસીડિંગ બુકો તથા ઇન્ડેન્ટરી બુકોમાંથી અમુક ૧૨ નકસો ઉતારી કામમાં રજુ કરવા આજત. તા. ૯-૭-૪૦
- ૧૪૫ વાદીનું લીધે, વડતાલની ફરીજ બુકનો ચોપડો તથા દસ્તાવેજોની નકસોના ચોપડા રજુ કરવા આજત. તા. ૨૦-૬-૪૦
- ૧૪૬ પ્રતિવાદીની અરજ, આંક. ૧૪૩ના આક્ષેપને મંજૂરના એકવેફ્ટ આલુભાઈ પાસે બરોબર તપાસવાના હોવાથી તેને માટે લાંબી મુદત માગવા માગનું. તા. ૧૧-૭-૪૦
- ૧૪૭ પ્રતિવાદીની અરજ નં. ૬૬ માંથી સં. ૧૬૮૨ ની ઇન્ડેન્ટરીમાંથી પુસ્તકોની યાદીની નકસો કામમાં ઉતારી મુકવા આજત. તા. ૨૫-૬-૪૦
- *૧૪૮ નિ. નં. ૩૬૪ પ્રાવીઝનલ કમીટીના ઠરાવની નકસો—
૧૪-૧૧-૧૯, ઠરાવ નં. ૨૪ (નારગોરના હરિમંદિરના મકાનનો કબજો લેના દાવો કરવા આજતનો) તથા ૨૧-૫-૨૦ ઠરાવ નં. ૭ (નારગોર મંદિરનું મકાન બદલવા આજતનો) તથા તા. ૨૧-૫-૨૦ ઠરાવ નં. ૨ (તાલસાના મંદિરને દુરસ્ત કરવામાં ૫૦ રૂપિયા આપવા આજતનો) તથા ૨૭-૧૧-૨૦ ઠરાવ નં. ૧ (નારગોરના હરિ મંદિરનો ફરી વિચાર કરવા આજતનો) તથા ૨૩-૫-૨૦ ઠરાવ નં. ૧ (સારંગના મંદિરને રીપેર કરવામાં ૩૦૦ રૂપિયા આપવા આજતનો)
- *૧૪૯ નિ. ૩૬૪ પ્રાવીઝનલ કમીટીના ૨૩-૩-૨૧ ઠરાવ નં. ૪ ની નકસ—
(આમળાના જુના મંદિરને ૫૦૦ રૂપિયા વેચીને તેના રૂપિયા નવા મંદિરમાં વાપરવા આજત અને વેચવાની કોઠેની મંજૂરી લેવા આજત)
- *૧૫૦ નિ. ૩૬૪ પ્રાવીઝનલ કમીટીના ઠરાવની નકસો—તા. ૫-૧૧-૨૨ ઠરાવ નં. ૮ (વસોમાં આમળાના મકાનના મંદિરના રીપેરમાં ૭૦૦ રૂપિયા આપવા આજત) તથા ૨-૩-૨૩ ઠરાવ નં. ૩૩ (ઉદેસાનું મંદિર રીપેર કરવામાં ૧૦૦ રૂપિયા આપવા આજત) તથા ૨-૩-૨૩ ઠરાવ નં. ૪૨ (પાંદડના મંદિરના રીપેરમાં ૧૦૦ રૂપિયા આપવા આજત) તથા ૨૬-૩-૨૩ ઠરાવ નં. ૧૮ (અંબાજીના મંદિરની આધુદારા દુરસ્તીમાં ૫૦ રૂ. આપવા આજત) તથા તા. ૧૬-૩-૨૩ ઠરાવ નં. ૩૩ (જંજીરમાં આમળાના મંદિરમાં રીપેર માટે ૧૦૦ રૂ. આપવા આજત) તથા ૨૭-૭-૨૩ ઠરાવ નં. ૧૨ (દરીયાગાની દુકાન રીપેર કરવા આજત)
- *૧૫૧ નિ. ૩૬૪ કમીટીના ઠરાવોની નકસો—તા. ૬-૭-૨૪ ઠરાવ નં. ૬ (દીમીનું મંદિર વેચી દેવા આજત) તથા ૬-૭-૨૪ ઠરાવ નં. ૭ (આમલીયાગાનું જુનું મંદિર વેચી નવું કરવા આધુદારા તજવીજ કરવા આજત) તથા ૬-૭-૨૪ ઠરાવ નં. ૯ (મરેલીના મંદિરનું

પડતર ગજાણુ સાધુદ્વારા વેચી દેવા બાબત) તથા ૧૪-૮-૨૪ હરાવ નં. ૩ (દીંથીના મહિરની જમગા ૩૫૦ આ વેચી દેવા બાબતનો)

*૧૫૨ નિ. નં. ૩૬૪ કમીટીના ઠરાવની નકલો—તા. ૬-૬-૨૫ હરાવ નં. ૭ (સોદરજીનું મહિર રૂ. ૫૦૦ આ વેચી દેવા બાબત) તથા તા. ૬-૬-૨૫ હરાવ નં. ૮ (ભાટપરાની જમીન વેચવા બાબત) તા. ૬-૬-૨૫ હરાવ નં. ૧૦ (કારેલી ગામના મહિરની પડતર જમીન ૪૨૫ આ વેચી દેવા બાબતનો)

*૧૫૩ નિ. નં. ૩૬૪ કમીટીના ઠરાવની નકલ—તા. ૧૦-૧૦-૨૬ હરાવ નં. ૬ (અજરપરાના મહિરની ખુદની જમીન ૨૫૦ આ વેચી દેવા બાબતનો)

*૧૫૪ નિ. નં. ૩૬૪ કમીટીના ઠરાવની નકલો—તા. ૩૧-૧૨-૨૭ હરાવ નં. ૮ (હરિભક્તોની અરજીથી રેલ સક્ટમાં પડી ગયેલા હરિમહિરને સાધુદ્વારા રીપેર કરવામાં સાત હજાર વાપરવાની મંજુરી બાબતનો)

*૧૫૫ નિ. નં. ૩૬૪ કમીટીના ઠરાવની નકલ—૧-૩-૩૪ હરાવ નં. ૧૧ (પરીયેજના મહિરને રીપેર કરવામાં એક હજાર આપવા સંબંધી)

*૧૫૬ નિ. ૩૬૪ કમીટીના ઠરાવની નકલ—તા. ૨૦-૩-૩૫ હરાવ નં. ૧૪ (કાશીપરાના મહિરની દુરસ્તીમાં ૩૦૦ આપવા સંબંધી તથા તા. ૧૬-૬-૩૫ હરાવ નં. ૧૪ (પીપળાવાના મહિરના રીપેરિંગમાં ૨૫૦ આપવા સંબંધી)

*૧૫૭ નિ. ૩૬૪ કમીટીના ઠરાવની નકલ—તા. ૧૫-૧૨-૩૫ હરાવ નં. ૧૬ (માળીપરાના મહિરના રીપેરિંગમાં ૨૦૦ આપવા સંબંધી) તથા ૩-૮-૩૬ હરાવ નં. ૧૧ (કાશીપરામાં ૩૦૦ ફરીથી વધારે આપવા સંબંધી)

૧૫૮ પ્ર. નં. ૬ નિર્ણયદાસતરફથી કાઠવાળા રક્ષીકાતને વકીલપત્ર આપવા બાબત તા. ૨૬-૭-૪૦

૧૫૯ ૩૬૭ સ. ૧૯૮૨માં થયેલી ઇન્વેન્ટરીમાંથી વચનામૂત વિગેરે પુનઃગણતરી માટેની નકલ ઉતારી રજુ કરી તે.

*૧૬૦ વાદી તરફે કોઠારી ખુશાલભાઈની જુગાની. તા. ૨૬-૭-૪૦

૧૬૧ વાદીની અરજી, પ્રતિવાદી પાસે મેચાસણના સ. ૧૯૬૩-૬૪ ના ચોપડા તથા હસ્તાવેગે રજુ કરવા બાબત તા. ૨૬-૭-૪૦

૧૬૨ પ્રતિવાદીની અરજી, વાદી પાસે પ્ર. નં. ૧ ૧૯૬૦ માં સારંગપુરમાં હતા ત્યારે વડતાન કોઠારીએ ગદડાના કોઠારીને ચાર્જ સોંપી દેવા આપેલો મોરછાપનો કાગળ રજુ કરવા બાબત તા. ૨૭-૭-૪૦

૧૬૩ પ્રતિવાદી નં. ૧ તથા તેના કોઠારી ઉપર કો. ગોલ્ડનહામે ચાર્જ સોંપી દેવા લખેલા અસલ કાગળનું લીટ તા. ૨૭-૭-૪૦

૧૬૪ પ્રતિવાદી નં. ૧ ઉપર મં. ૧૯૬૦ના કાર્તિક ૧૬ ૧ શુક્રવારે લખેલા મોરછાપના કાગળની નકલ

૧૬૫ પ્ર. નં. ૧નું લીટ, વાદીએ રજુ કરેલી સ. ૧૯૮૧ની ગ્રેલીડોંગ પ્રક્રિયા ૩૬૬ માંથી પાન ૩-૪-૫ ઉપર હરાવ નં. ૨-૩ છે તેની નકલ (મથાળા સાથે તથા છેત્ની સહીઓ સાથે) ઉતારી કામમાં સામેન કરવા બાબત. તા. ૨૭-૭-૪૦

- ૧૬૬ ઉપરની પ્રતિવાદીની માગણી મુજબ સં. ૧૯૮૧ પ્રેશર્ડોંગ બુકમાંથી કમીડીના કરાવની ઉનારીને મુકેલી નકલ. (વાદીના પિતા, વિમુખ કૃષ્ણ હોવાથી વાદીને માદીએ ન બેસાડી શકવાનો વિગતવાર કરાવ કે જેમાં છેલ્લે (૧) મંદારામ મયારામ બદ પ્રમુખ, (૨) હરગોવિંદ ગીરધરભાઈ, (૩) કોહારી ખુરાલભાઈ, (૪) બ. ધર્મરામદજી, (૫) પુરાણી ભક્તિજીવનદાસ આ મેંબરોની સહીએ છે)
- ૧૬૭ પ્રતિવાદીની અરજી, મુદત માગવા બાબતની. તા. ૨૭-૭-૪૦
- ૧૬૮ વાદીની અરજી, પ્રતિવાદીએ કેટલાંક ગુણગીતાનંદવાતો વિગેરે પુસ્તકો તથા કાગળો તથા રવામિનારાયણપ્રકાશ માસીક વિગેરે ૭ કાગળો રજુ કરવા બાબત. તા. ૩૧-૭-૪૦
- ૧૬૯ વાદીની અરજી, પ્રતિવાદીને ત્રણ સવાસો પુઠાવ્યા બાબત. તા. ૩૧-૭-૪૦
- ૧૭૦ પ્રતિવાદીનો જવાબ, વાદીની ૧૬૯ ની અરજીનો. તા. ૫-૮-૪૦
- ૧૭૧ પ્રતિવાદીનો જવાબ, વાદીની ૧૬૮ ની અરજીનો. તા. ૫-૮-૪૦
- ૧૭૨ વાદીની અરજીથી પ્રતિવાદીએ રજુ કરેલા અક્ષયપુષ્પોત્તમનો નાનો ફોટો, અનાદિ મુકતારાજ કૃષ્ણભદ્રારાજ તરફથી બેટ ચનો.
- ૧૭૩ વાદીની અરજી, ભક્તચિંતામણી, વચનામૃત, સત્સંગિજીવન, શિક્ષાપત્રી અર્થદોષિકાદીકા જનમંગલ સર્વમંગલરોત્તમ રજુ કરવા બાબતની. તા. ૫-૮-૪૦
- ૧૭૪ વાદીનું લીટ, ઉપરના પુસ્તકો રજુ કર્યા બાબતનું. તા. ૫-૮-૪૦
- ૧૭૫ વાદીનું લીટ, ૭ પ્રકરણની તથા બે પ્રકરણની મુલાતીતાનંદવાતો તથા રવામિનારાયણપ્રકાશ માસીકની બે બુકો તથા ભક્તચિંતામણી તથા સિદ્ધાંતસાગરની એપડી રજુ કર્યા બાબત. તા. ૫-૮-૪૦
- *૧૭૬ વાદી તરફે શાસ્ત્રી હરિજીવેન્દ્રસિંહી બુકાલીતક-૮-૪૦ થી ૬ સુધી
- ૧૭૭ વાદીની અરજી, કેટલાક પુસ્તકો રજુ કરવા બાબત.
- ૧૭૮ વાદીનું લીટ, ભક્તચિંતામણી, વચનામૃત, શિક્ષાપત્રી નીકાસાથે, જનમંગલ સર્વમંગલભાષ્ય રજુ કર્યા બાબત. તા. ૬-૮-૪૦
- ૧૭૯ વાદીની અરજી, સાક્ષીસમન્સ, પ્રતિવાદી નં ૧ ને પોતે કરેલા ચીલને લખેને કોર્ટમાં હાજર થવા બાબત. તા. ૬-૮-૪૦
- ૧૮૦ સાક્ષીસમન્સ.
- ૧૮૧ પ્રતિવાદીની અરજી, હરિવાચામૃત પુસ્તક રજુ કરવા બાબત. તા. ૬-૮-૪૦
- ૧૮૨ પ્રતિવાદીનું લીટ, હરિવાચામૃતના બે ભાગ રજુ કર્યા હો. તા. ૬-૮-૪૦
- *૧૮૩ નિ. નં. ૩૩૬ પ્રતિવાદી નં. ૧ ને વિમુખ કૃષ્ણ મંજુથી ત્યાગીઓનો દગવ અને તેમની સહીઓવાળો લેખી અસલ કાગળ.
- *૧૮૪ નિ. નં. ૩૩૬ પ્રતિવાદી નં. ૧ ને વિમુખ કૃષ્ણ મંજુમાં ટૂંકીઓનો દગવ અને તેમનો અભિપ્રાય જણાવનારો લેખી અસલ કાગળ.
- ૧૮૫ પ્રતિવાદીનો ૧૭૬ ની વાદીની અરજીનો જવાબ, (લીવ ન કર્યા બાબતનો અને સાક્ષીમાં ન આવવા બાબતનો) તા. ૬-૮-૪૦

- ૧૮૧ પ્રતિવાદીનું લીટ, સારંગપુરના જે દસ્તાવેજ રજુ કર્યો બાબત. તા. ૯-૮-૪૦
- ૧૮૭ વાદી તરફે જુનાગઢના મહાંત પુરાણી હરિનારાયણદાસની જુગાની તા. ૧૫-૮-૪૦
- *૧૮૮ વાદી તરફે વડતાળના જુના મહેતા રેવાગંઠરે ભવાનીસંકરની જુગાની તા. ૧૫-૮-૪૦
- ૧૮૯ વાદીની અરજી, પ્રતિવાદીએ ઉપર હક્મિદિર પ્રવેશ અટકાવવા માટે થએલી ફોજદારીદારીવાદો અને તેના ફેંચવાની નકલો રજુ કરવા બાબત. તા. ૧૫-૮-૪૦
- ૧૯૦ વાદીનું લીટ, રેવાસંકરે વડોદરા પ્રાંતના માંજરદારને સુનેહમંત્ર બાબતની કરેલી અરજી. તા. ૧૫-૮-૪૦
- *૧૯૧ ૨૬૦ પ્રતિવાદી ઉપર કરેલી ફોજદારીની અરજીની નકલ.
- *૧૯૨ વાદીની સાંનો અરજી, પ્રતિવાદીનાં નામો-કામળા-આથે-આશીમાં આવવા બાબતની. તા. ૧૫-૮-૪૦
- ૧૯૩ વાદીની અરજી, હવેથી વધુ પુરાવો નહિ આપવાની મહેરાત બાબત તા. ૧૫-૮-૪૦
- *૧૯૪ પ્ર. નં. ૧ ના સાક્ષી નં. ૧ હસણાવના પા. હથિરભાઈ દેસાઈ બાબતની જુગાની. તા. ૧૬-૮-૪૦
- ૧૯૫ પ્રતિવાદીના સાક્ષી નં. ૧ નું લીટ, સ. ૧૯૩૯નો હસણાવન દિર સબંધી દસ્તાવેજ તથા સ. ૧૯૩૨-૩૩ના ચકર મથુરના રોજબોજ માથી મંદિરખાતાની જમા ઉધાર રકમો ઉતારી મુકવા બાબત. તા. ૧૬-૮-૪૦
- *૧૯૬ પ્રતિવાદી નં. ૧ ના સાક્ષી નં. ૧ ના મ. ૧૯૩૨-૩૩ ના ચોપડામાથી નકલો ઉતારી મુકી તે
- ૧૯૭ વાદીનું લીટ, આંક ૧૯૪ ના સાક્ષી મારફતે તેણે રજુ કરેલા ચોપડા-માથી અમુક નકલો ઉતારી મુકવા બાબત તા. ૧૬-૮-૪૦
- *૧૯૮ ૨૬૭ સ. ૧૯૩૨-૩૩-૩૪ ના ચોપડામાથી વાંચે આંક ૧૯૪ ના સાક્ષીની ઉવટ તપામના રજુ કરાવેલો નકલોનું લીટ.
- ૧૯૯ પ્ર. નં. ૧ ના સાક્ષી નં. ૨ હમણાવના પા. સનાભાઈ મધનભાઈની જુગાની તા. ૧૬-૮-૪૦
- *૨૦૦ પ્ર. નં. ૧ ના સાક્ષી નં. ૩ " પા. રજીસ્ટ્રારભાઈ કાગીદામની જુગાની તા. ૧૬-૮-૪૦
- ૨૦૧ પ્ર. નં. ૧ ના સાક્ષી નં. ૪ " પા. પ્રભુદાસ કુમેરભાઈની જુગાની તા. ૧૬-૮-૪૦
- ૨૦૨ પ્રતિવાદી નં. ૧ નો સાક્ષી દરખાસ્ત તા. ૨૧-૮-૪૦
- ૨૦૩ પ્ર. નં. ૧ ના સાક્ષી નં. ૫ પીપળાના પા. વાઘજીભાઈ જીજીભાઈની જુગાની તા. ૨૧-૮-૪૦
- ૨૦૪ પ્રતિવાદી નં. ૧ તરફથી આંક ૨૦૩ ના સાક્ષીએ રજુ કરેલો ૧૯૬૨ નો આડગીરો દસ્તાવેજ (પંચા મણીલાવને પા. ભાજી અને રે લખી આપેલો)
- ૨૦૫ પ્ર. નં. ૧ ના સાક્ષી નં. ૬ વમેળા પા. મગનભાઈ મેલીમાઈની જુગાની તા. ૨૧-૮-૪૦
- *૨૦૬ " નં. ૧ ના સાક્ષી નં. ૭ હમણાવના પા. આગાભાઈ વેગીમાઈની " તા. ૨૧-૮-૪૦
- ૨૦૬ જ સાક્ષી સમન્સ
- ૨૦૭ વાદીની અરજી, આંક ૧૯૫ ના લીટથી રજુ થએલા ચોપડામાથી ફેટીક ગમે ઉતારી રજુ કરવા બાબત તા. ૨૮-૮-૪૦
- ૨૦૮ વાદીનું લીટ ૨૦૭ ના જખાવેલું.

- *૨૦૯ રૂ૬ આંક ૧૯૪ ના સાક્ષીના સં. ૧૯૩૨-૧૯૩૩ ના ચોપડામાંથી નકલો ઉતારી મુદ્રી તે.
- ૨૧૦ પ્ર. નં. ૧ ના સાક્ષી નં. ૮ બોરસદના બ્રાહ્મકૃષ્ણ જોશીકરની જુગાની. તા. ૨૨-૮-૪૦
- *૨૧૧ „ „ ૧ ના સાક્ષી નં. ૯ ધસણવાના શિવાભાઈ રણુબેઝની „ તા. ૨૨-૮-૪૦
- *૨૧૨ „ „ ૧ ના સાક્ષી નં. ૧૦ ધસણવાના પા. કુલાભાઈ વસનભાઈની „ તા. ૨૨-૮-૪૦
- ૨૧૩ „ „ ૧ ના સાક્ષી નં. ૧૧ „ પા. હુરિલાઈ કળીદાસની „ તા. ૨૩-૮-૪૦
- *૨૧૪ આંક ૨૧૩ ના સાક્ષીનું લીખે, ચંકરભાઈ ગલાભાઈના રાજગેળમાંથી બે ૧૨૮) તથા ૧૭૧ ની રકમોની નકલ ઉતારી મુદ્રા બાબત તથા ધસણવાના મંદિરની ઉધરાણી બાબતનું સં. ૧૯૩૨-૧૯૩૩ નું. તા. ૨૧-૮-૪૦
- ૨૧૫ પ્ર. નં. ૧ ના સાક્ષી નં. ૧૨ ધસણવાના પા. રમણ જુગાની જુગાની તા. ૨૩-૮-૪૦
- ૨૧૬ પ્ર. નં. ૧ ના વકીલની અરજી, ચુણાતીતાનંદના ૨૦ ફોટાઓનું લીખે રજુ કરવા બાબત. તા. ૨૩-૮-૪૦
- *૨૧૭ પ્ર. નં. ૧ ના સાક્ષી નં. ૧૩ ધર્મજના પા. કુંગરભાઈ ઝવેરભાઈની જુગાની. તા. ૨૩-૮-૪૦
- ૨૧૮ પ્ર. નં. ૧ તરફથી ૨૦ ફોટાઓનું લીખે તેની હકીકત સાથે રજુ થયું તે. તા. ૨૩-૮-૪૦
- ૨૧૯ વાદીવકીલનું પુરસ્તીય, ૨૦ મધ્યે ૧૧ ફોટા મળ્યા બાબતનું. તા. ૨૩-૮-૪૦
- ૨૨૦ પ્ર. નં. ૧ ના ૫૬ સાક્ષીઓની દરખાસ્તનું લીખે. તા. ૨૩-૮-૪૦
- ૨૨૧ „ „ ૧ ના વકીલનું પુરસ્તીય, કરમસદના પા. છોટાભાઈને સાક્ષીમાં નહિ તપાસવા બાબત. તા. ૨૩-૮-૪૦
- ૨૨૨ „ „ ૧ ના સાક્ષી નં. ૧૪ વીરસદના પા. નરસીભાઈ શામળભાઈની જુ. તા. ૨૩-૮-૪૦
- *૨૨૩ „ „ ૧ ના સાક્ષી નં. ૧૫ રાજકોટના પુરુષોત્તમ શામળની જુગાની. તા. ૪-૬-૪૦
- *૨૨૪ „ „ ૧ ના સાક્ષી નં. ૧૬ અમદાવાદના હીરાલાલ લલુભાઈની „ તા. ૪-૬-૪૦
- ૨૨૫ પ્રતિવાદીની અરજી રૂ૬૬ નો ગોંડળ મંદિરના સભામંડપમાં આવેલો ફોટો રજુ કરવા બાબત. તા. ૪-૬-૪૦
- ૨૨૬ પ્રતિવાદીનું લીખે, ગોંડળ મંદિરના સભામંડપમાં આવેલા ફોટાની નકલ રજુ. તા. ૪-૬-૪૦
- ૨૨૭ વાદીની અરજી, રાજકોટમાં જુનાગઢ તરફથી મત્સંગસાહિબકાશીચંપમાંથી ૭૫૫ પ્રસિદ્ધ થયેલાં ૧૬૬૪-૬૫-૬૬-૬૭નાં પંચાંગ રજુ કરવા બાબત. તા. ૪-૬-૪૦
- ૨૨૭ આંક ૨૨૭ની અરજીના પેટામાં વાદીનું લીખે, ઉપરનાં પંચાંગ રજુ કર્યાં ને તા. ૪-૬-૪૦
- ૨૨૮ પ્ર. નં. ૧ ના સાક્ષી નં. ૧૭ દોસ્તીના મહમદમીયાં અવતાર કુસેન ફોટોમુદ્રાની જુગાની. તા. ૪-૬-૪૦
- ૨૨૯ પ્ર. નં. ૧ ના સાક્ષી નં. ૧૭નું લીખે, જુનાગઢમાં જુના કમેરાની જગતવી રકમ રા. ૮૩૯૫ ના નામદારે લીધેથી તેની અસલ પાવની રજુ કરવા બાબત. તા. ૪-૬-૪૦
- ૨૩૦ નિ. નં. ૩૬૬ અમલ રસીદ, સિકકાદળી તા. ૫-૧-૪૦ ની.
- *૨૩૧ પ્ર. નં. ૧ ના સાક્ષી નં. ૧૮ મોહનના પા. ડાઝીભાઈ નરસીભાઈને જુગાનો તા. ૪-૬-૪૦
- *૨૩૨ પ્રતિવાદી તરફથી ડાઝીભાઈનું લીખે, દાદા મંગાદાસ તથા પિતા નરસીદાસના ૧૯૫૧ થી ચોપડામાં આવેલ તથા લખુભાઈનું બાતું

છે તેની રકમો તથા રાજભેગમાં ધસણાવમંદિર ખાતે ઉધારેલી

રકમો વિગેરે ૯ ની નકલો ઉતારી મુકવા આમત. તા. ૪-૯-૪૦

- *૨૩૩ નિ. રૂ. ૩૩૩ સં. ૧૯૫૧ થી ૫૭ સુધીના ચોપડામાંથી ઉપરોક્ત ખાતાના
ઉનાગની નકલો.
- *૨૩૪ નિ. રૂ. ૩૩૩ મ. ૧૯૮૦-૮૧ના ચોપડામાંથી ઉપરોક્ત ખાતાના ઉનાગની નકલો
- ૨૩૫ પ્ર. નં. ૧ ના ૨૩૧ સાક્ષીનું લીખ્ત, તેમના દાદા ગંગાદાસના પરમાર્થ
દાયદસ્તના ચોપડામાંથી ૧૯૫૨ થી ૫૬ સુધીના આગળ તથા લઠ્ઠાખાઈ
વિગેરેના ખાતા છે તેની ચાર નકલો ઉતારી મુકવા આમત. તા. ૪-૯-૪૦
- ૨૩૬ પ્ર. નં. ૧ના સાક્ષી નં. ૧૯ પીનના પા. કાળીદામ ગોવિંદભાઈની જુનાની તા. ૬-૯-૪૦
- ૨૩૭ પ્રતિવાદી તરફથી વધારે સાક્ષીઓનું લીખ્ત
- ૨૩૮ પ્ર. નં. ૧ ના સાક્ષી નં. ૨૦ પીનના માણેકલાલ છોટાવાયની જુનાની તા. ૬-૯-૪૦
- ૨૩૯ પ્ર. નં. ૧ના સાક્ષી નં. ૨૧ વીરસદના પા. નાથાલાલ દરગોવિંદના જુનાની તા. ૬-૯-૪૦
- *૨૪૦ પ્ર. તરફથી વીરસદના મંદિરનો ગુણાતીનાન દત્તવાળી સાથેનો ફોટો નિ. રૂ. ૩૩૩
- *૨૪૧ નિ. રૂ. ૩૩૩ પ્રતિવાદીએ ભોળાસિંહભાઈ મૂર્તિ પધરાવી તેની કઠોનરીના
કાંડ સવાળા વિજયપ્રેસમાં છપાએ તો વડનાન શ્રી દરિકુખ્તુન મહારાજના
શીરનામાંથી મોકલાવેલો તેની નકલ.
- *૨૪૨ પ્ર. નં. ૧ના સાક્ષી નં. ૨૨ નડીયાદના મણીલાલ મયારામની જુનાની તા. ૬-૯-૪૦
- ૨૪૩ પ્ર. નં. ૧ના સાક્ષી નં. ૨૩ અમદાવાદના આણ્ણભાઈ સોમનાથની જુનાની તા. ૬-૯-૪૦
- *૨૪૪ પ્ર. નં. ૧ તરફ આ. નં. થી ૨૬૨ સુધી ગુણાતીનાન દત્તભાઈ રજુ કર્યા છે,
તેમાં જુનાગઢના સમામંડપમાના સિંહાસન પામે સિનાનેખ છે તેનો ફોટો.
- *૨૪૫ જુનાગઢના કોઠારીની ઓછરીમાં આવેલા સિનાનેખનો ફોટો.
- *૨૪૬ " ગુણાતીનાન દત્ત નાસની ચોકડી પ્રથમ ખોદી નાખેતી, તેની
ઉપર કરેલા ઓઠાનો ફોટો
- *૨૪૭ જુનાગઢના મંદિરનો પ્રદક્ષિણામાં આવેલા સિનાનેખનો ફોટો.
- *૨૪૮ " રમેશભાઈ ઉધરમણી કરેલી તેની રકમોનો આપનાગના નામ સાથેનો ફોટો.
- *૨૪૯ જુનાગઢ મંદિરના હનુમાનજી સામેના બારણાપાસે આવેલા સિનાનેખનો ફોટો
- ૨૫૦ કાગસારી મામળા મંદિરના મિદામનમાં રહેલી પ્રતિમાનો ફોટો.
- ૨૫૧ સારંગપુર હનુમાન મ. આવેલા ગોપાલાનંદ સ્થાપીના ચિત્રપટનો ફોટો.
- *૨૫૨ કારીયાગીના મિદાસનમાં પધરાવેલા ચિત્રપટનો ફોટો.
- *૨૫૩ મદડના સમામંડપમાં રાખેલો ગોપાલાનંદ સ્થાપીનો ફોટો.
- ૨૫૪ અડનાગ (અમદાવાદ તામે)ના મંદિરના મિદામનમાં પધરાવેલા ચિત્ર પટનો ફોટો
- *૨૫૫ ગોડાગ મંદિરના સમામંડપમાં રાખેલા ચિત્રપટનો ફોટો.
- *૨૫૬ ઉનાના મંદિરના મિદાસનમાં પધરાવેલા ચિત્રપટનો ફોટો.

૨૫૭ જેતપુર મંદિરની અંદર મુખશય્યામાં ચાંદીના ઉપાડનો ફોટો.

૨૫૮ જેતપુરના જુના મંદિરમાં પધરાવેલ ચિત્રપટનો ફોટો.

*૨૫૯ રાજકોટના સભામંડપમાં રાખેલા ચિત્રપટનો ફોટો.

૨૬૦ જામનગરના સભામંડપમાં બોતે ટાંગેલા ચિત્રપટનો ફોટો.

*૨૬૧ વીશાવદર મંદિરમાં આવેલા સિલાલેખનો ફોટો.

૨૬૨ કરમશાહ મંદિરના સિંહાસનમાં પધરાવેલ ચિત્રપટનો ફોટો.

૨૬૩ પ્ર. નં. ૧ ના સાક્ષી નં. ૨૪ સારંગપુરના ખાયર હુકા રૂખડની જુખાની. તા. ૯-૬-૪૦

૨૬૪ " " " " નં. ૨૫ વિશાવદરના હક્કર ત્રિભોવન મદવજીની " તા. ૯-૬-૪૦

૨૬૫ " " " " નં. ૨૬ બોરડીના શાહ દેવીચંદ હસ્તુરચંદની " તા. ૧૦-૬-૪૦

૨૬૬ " " " " નં. ૨૭ કડીના મોચી હાથા દક્ષીચંદની " તા. ૧૦-૬-૪૦

૨૬૭ પ્ર. નં. ૩ ના સાક્ષી, હાથા દેવીચંદની જુખાની વખતે રજુ થયેલ ત્રાદી તરફથી લીધે, અમદાવાદના સરસંગપ્રચારક મંડળ તરફથી થયેલા પાસપોર્ટની કોપીની જામનગર, તા. ૧૦-૬-૪૦

*૨૬૮ રૂબૂજ ઉપરની કોટોરીની નકલ.

૨૬૯ પ્ર. નં. ૧ ના સાક્ષી નં. ૨૮ રાજપુરના અમદાવાદ તામેના પા. કુમે-રદાસ ગંગદાસની જુખાની. તા. ૧૦-૬-૪૦

૨૭૦ " " ૧ ના સાક્ષી નં. ૨૯ જેતપુરના મોચી કંદયાણ હીરાની " તા. ૧૦-૬-૪૦

૨૭૧ " " ૧ ના સાક્ષી નં. ૩૦ જમડના મોહનલાલ હીરાલાલની " તા. ૧૦-૬-૪૦

૨૭૨ " " ૧ ના સાક્ષી નં. ૩૧ મકુવાના દરજી ભગવાનજી નારાયણની " તા. ૧૧-૬-૪૦

૨૭૩ " " ૧ ના સાક્ષી નં. ૩૨ લેખયાના પા. ચતુરભાઈ ગોકળભાઈની " તા. ૧૧-૬-૪૦

*૨૭૪ " " ૧ ના સાક્ષી નં. ૩૩ ખીલારાના હાથભાઈ મનેમ મની " તા. ૧૧-૬-૪૦

૨૭૫ ૨૭૪ ના સાક્ષીનું લીધે.

૨૭૬ રૂબૂજ જુખાની વખતે જુનામડના મુળ અક્ષર નાગાયણસરનામીને એળખાવીને તેમનો રજુ કરેલો ફોટો.

૨૭૭ પ્રતિવાદીની સાક્ષીદરખાસ્ત. અમદાવાદના નામદાર સમાચાર મંત્રી સમ-સથી બોલાવી લાવવા આવના. તા. ૧૨-૬-૪૦

૨૭૮ પ્રતિવાદીનો સાક્ષી સમ-મ.

૨૭૯ પ્રા. નં. ૧ ના સાક્ષી નં. ૩૪ અમદાવાદના ચાવડા અશુભનભાઈ રણકેશભાઈની જુખાની. તા. ૧૧-૬-૪૦

*૨૮૦ પ્ર. નં. ૧ ના સાક્ષી નં. ૩૫ બોચામખના શાહો કોઠારી શ્રીજી-સ્વરૂપદાસની જુખાની. તા. ૧૮-૬-૪૦ થી

૨૮૧ પ્ર. નં. ૧ નું પુરતીય. ૨૭૬ ની જુખાની વખતે રજા. તા. પ્રકાશ માંથી પણ ૨૮૦ થી ૨૮૫ પુક ૧૨ સં. ૧૯૬૫ ની આંકે પાડવા આવના. તા. ૧૮-૬-૪૦

- ૨૮૨ વાદીનું લીટ, આંક ૨૮૦ ની લગત તપસ વખતે રજુ કરેલું.
- ૨૮૩ ૩૬૭ ગોંડળ મુદિતની પ્રતિષ્ઠા પ્ર. નં. ૧ એ કરેલી તેની કંઠાતરી
છાપેલી સાથે નાનજીવનદામના મામની-રજુ-કરી-તે.
- ૨૮૪ વાદીની અરજી, પ્ર. નં. ૧ નું 'નિર્મુજીવનદામ' નામ સુધારીને
"નિર્મુજીવન" કરવા બાબત. તા. ૧૬-૬-૪૦
- ૨૮૫ વાદીની અરજી, પ્ર. નં. ૧ ની મુબારકદાપકેટમાં રસધારમજીના દવામાં
કરેલી એરીટીટી રજુ કરવા બાબત. તા. ૧૬-૬-૪૦
- ૨૮૬ વાદીનું લીટ, ૨૮૦ની જીભની વખતે દાવકોટના મુ. નં. ૨૩૬૬/૧૯૩૧ના
દાવામાં રજુ કરેલી પ્ર. નં. ૬ ની એરીટીટીની સહી સિદ્ધવાળી
અંગ્રેજી નકલવાળી.
- ૨૮૭ નિ. ૩૭૩ પ્ર. નં. ૧ એ સ્વામિનારાયણપ્રકાશમાં ૨૮-૬-૩૮ મીએ
આર્ટિકલ છપાવ્યો છે તે.
- ૨૮૮ ૩૭૩ પ્ર. નં. ૧ એ "પ્રકાશમાં મને ૧૯૩૬માં છપાવેલો આર્ટિકલ
- ૨૮૯ વાદીની અરજી, પ્રથમ 'છ' પ્રકરણની ગુલાતીતાનંદવાનો છપાયા પછી
પાંચ પ્રકરણની એપેન્ડી મં. ૧૯૬૬ માં એરલનદામ દાખાદારે છાપેલી
પ્રથમાવૃત્તિ રજુ કરવા બાબત. તા. ૨૦-૬-૪૦
- ૨૯૦ વાદીનું લીટ, ઉપરની ગુલાતીતાનંદવાનોની એપેન્ડીનું.
- ૨૯૧ ૨૮૦ની જીભની વખતે પ્ર. નં. ૧ એ તેમના સિધ્ધ વિવાર્થી અક્ષરજીવન-
દાસ સાથે ઉપર તા. ૯-૧૨-૩૯ મીએ દસ્તાક્ષરથી લખેલો પ્રેમપત્ર
(જેમાં ગુલાતીતાનંદાનંદ શબ્દ લખ્યો છે) રજુ કરવા બાબત. તા. ૨૭-૬-૪૦
- ૨૯૨ પ્ર. નં. ૧ના દસ્તાક્ષરનો ઉપરની દફતરનો અસલ કાગળ.
- *૨૯૩ નિ. ૧૦ સામંજિજીવન પ્રથમ પ્રકરણ ગુજરાતી સાથે મુગ્ધમાં મુદ્રિત મુદ્રકા
- *૨૯૪ નિ. ૩૭૪ " દ્વિતીય " " " " "
- *૨૯૫ નિ. ૩૭૪ " તૃતીય " " " " "
- *૨૯૬ નિ. ૧૦ " ચતુર્થ " " " " "
- *૨૯૭ ૩૭૪ " પચમ " " " " "
- ૨૯૮ નિ. ૧૧ વચનામૃત ૧૯૬૪ ની સાવનું. સુરતની આવૃત્તિ.
- ૨૯૯ નિ. ૬૭ વચનામૃત. ૧૯૫૭ ની રજુકોટની આવૃત્તિ.
- ૩૦૦ નિ. ૧૧ ગુલાતીતાનંદ સ્વામીની વાનો ખીજ આવૃત્તિ.
- ૩૦૧ નિ. ૬૩ કીર્તન કોસ્તુભગવા ૧૯૬૮ની પ્રથમાવૃત્તિ છપાવનારા કોલકીનાથ
- *૩૦૨ નિ. ૧૦ ભગ્ન સિનામળી સુરતમાં મનનગલ કીર્તીભાઈએ છાપેલી ૧૯૬૮
- *૩૦૩ નિ. ૧૬૩ દરિયાવામૃત પ્રથમ ભાગ મુબારકમાં છપાવેલ.
- *૩૦૪ નિ. ૧૩૬ દરિયાવામૃત દ્વિતીય ભાગ "

- ૩૦૫ વાદીનું લીધે, ૨૮૦ ની જુથાની વખતે પુછેલા પ્રતિવાદીના ૧૯૬૩-૬૪ ની ખાતાવણ તથા આવરાના ચોપડામાંથી પુનઃપાત તથા ખાતાંની નકલ જિતારી મુકવાની યાદી તા. ૧-૧૦-૪૦
- *૩૦૬ પ્ર.નં. ૧ના સાક્ષીનં. ૩૬ સારસાના પા. ગિરધરભાઈ મથુરભાઈની જુથાની ના. ૨-૧૦-૪૦
- ૩૦૭ વાદી તરફથી ૩૦૬ ની જુથાની વખતે સારસાના પા. મથુરભાઈ દીવાળભાઈએ આ. વિહારીલાલજી મદારાજને મંદિર કરવા માટે ધરનો ધર્મપટ કરી આપેલો તે રજુ કર્યો.
- ૩૦૮ પ્રતિવાદીનું લીધે, ૩૦૬ની જુથાના વખતે રજુ કરેલા દસ્તાવેજો તથા મણોતપટ્ટા ગાડાગીડી વિગેરે ચોદ કામજોનું લીધે તા. ૧-૧૦-૪૦
- ૩૦૯ રૂ૨૮ નં. ૩૦૬ એ મંદિર માટે વેચાણ રાખેલા ધરનો દસ્તાવેજ પ્રતિવાદી તરફથી રજુ કર્યો તે.
- ૩૧૦ પ્રતિવાદીનું પુરતીય, ઠાસરાના માણેકજાલ કાળીદાસને સાક્ષીમાં નહિ તપાસવા બાબત તા. ૧-૧૦-૪૦
- ૩૧૧ વાદીની અરજી, ઇસિણાવનું મંદિર નામદાર કોર્ટે અને જોઈ આપવા બાબત તા. ૩-૧૦-૪૦
- ૩૧૨ પ્રતિવાદી નં. ૧ નું પુરતીય, કામમાં હરે વધુ પુરાવો નહિ આપવા બાબત તા. ૩-૧૦-૪૦
- ૩૧૩ પ્ર. નં. ૬ નું પુરતીય, પ્ર. નં. ૬ નિર્મુલ્યદાસને સાક્ષીમાં નહિ તપાસવા બાબત તથા કોઈ વધુ પુરાવો ન આપવા બાબત તા. ૩-૧૦-૪૦
- ૩૧૪ નિ. ૬૦ બેચાસણ મંદિરના જમીનેના ખાતાની નકલ.
- ૩૧૫ નિ. ૬૦ બેચાસણના જુના મંદિરની જમીનેના ખાતાના જિતારાની નકલ.
- ૩૧૬ નિ. ૬૦ ઇસિણાવ રવા. ના. મંદિરની જમીનેના વહીવટ કરનાર પા. દેસાઈભાઈના ખાતાના જિતારાની નકલ.
- ૩૧૭ નિ. ૬૦ થી ૧૫ સુધી ઇસિણાવની મંદિરના જમીનેના ખાતાના જિતારાની નકલ.
- ૩૧૮ નિ. ૬૧ બેચાસણમાં ધર વેચાણ રાખેલું તેના (અક્ષરપુરોત્તમના વહીવટદાર કો. સાથુ બકિતવરમદાસના નામથી યજ્ઞેશ) દસ્તાવેજની નકલ.
- ૩૧૯ નિ. ૬૧ બેચાસણમાં જમીન વેચાણ રાખેલી તેના (અક્ષરપુરોત્તમનો વહીવટ કરનાર કો. બકિતવરમદાસના નામથી) દસ્તાવેજની નકલ.
- ૩૨૦ નિ. ૬૧ બેચાસણ ગામમાં ગમાણ વેચાણ રાખ્યું તેના (અક્ષરપુરોત્તમના વહીવટ કરનાર શીછરવરમદાસના નામથી યજ્ઞેશ) દસ્તાવેજની નકલ.
- ૩૨૧ નિ. ૬૧ બેચાસણમાં ધર વેચાણ રાખ્યું તેના (અક્ષરપુરોત્તમ મંદિરનો વહીવટ કરનાર પા. ગિરધરભાઈ મથુરભાઈ નામનો) દસ્તાવેજની નકલ.

૩૨૨ નિ. ૬૧ બોચાસણુ ગામમા ધર વેચાણુનો દસ્તાવેજ (અક્ષરપુરુષોત્તમ મહિરનો વહીવટ કરનાર કો. પ્રભુદાસ દેવશીના નામનો)

૩૨૩ ૬૧ બોચાસણુ ગામમા ધર વેચાણુ ગખ્યુ તેના દસ્તાવેજની નકલ (કો. પ્રભુદાસ દેવશીના નામનો)

૩૨૪ નિ. ૬૭ બોચાણુ ગામમા ધરધાર જમીનનો વેચાણુ દસ્તાવેજ (મ. પ્રભુદાસ દેવશીના નામનો)

૩૨૫ નિ. ૬૮ બોચાસણુ ગામમા ધર વેચાણુ રાખ્યુ તેનો દસ્તાવેજ (કો. પ્રભુદાસના નામનો)

૩૨૬ નિ. ૬૯ બોચાસણુમા ધર તથા જમીન વેચાણુ રાખી તેનો દસ્તાવેજ (અક્ષરપુરુષોત્તમમહારાજ તરફથી વહીવટ કરનાર કો. પ્રભુદાસ દેવશી)

૩૨૭ નિ. ૬૯ બોચાસણુમા ધરનો અદલા બદલનો દસ્તાવેજ (અક્ષરપુરુષોત્તમ મહારાજનો વહીવટ કરનાર મ. પ્રભુદાસ દેવશી)

*૩૨૮ નિ. ૩૬૩ આક ૧૧૫ ની ઉનઠ તપામ વખતે પ્રતિનાદી તરફથી ત્રણ કાગળો રજુ થયેલા તે પૈકી પ્રથમનો (કુમેર ગરગડ તથા હેસાઈઆઈ લાગુભાઈએ કલ્યાણમ ગ મેડભાઈ વિગેરે પાસેથી લખાવી લીધેનો ઇમ્તિયાતની જમીનનો વેચાણુ દસ્તાવેજ)

*૩૨૯ નિ. ૩૬૩ ઇસલાવના જન્મ મરણ પત્રકમાથી કુમેરભાઈ ગરગડભાઈના મળણના દાખલાની નકલ પ્રતિનાદી તરફથી રજુ કરી તે.

*૩૩૦ નિ. ૩૬૩ પ્રતિનાદી તરફથી ઇસલાવના જન્મ મરણ પત્રકમાથી પા. શકભાઈ મયુરભાઈના મળણના દાખલાની નકલ રજુ કરેલી તે.

૩૩૧ નિ. ૩૬૩ બોચાસણુમરથાના અક્ષરપુરુષોત્તમ મહારાજનો વહીવટ કરનાર કો. પ્રભુદાસ દેવશીને ખાચર પીયાનાખા વિગેરેએ લખી આપેના સાગમપુરમ ફિગ સબન્ધી જમીનનો વેચાણુ દસ્તાવેજ આક ૧૮૦ ના વાફી સાક્ષી સમન્સથી પ્રતિવાદીએ રજુ કરેલા.

૩૩૨ નિ. ૩૬૩ લોમડીના હાકાગાહેમને બોચાસણુના અક્ષરપુરુષોત્તમ મહિરનો વહીવટ કરનાર કો. પ્રભુદાસ દેવશીએ લખી આપેલા મારગપુત્ર મહિર સબન્ધી જમીનનો પગા આક ૧૮૦ ના વાફી સાક્ષીસમન્સથી પ્રતિવાદીએ રજુ કરેલા તે (મારગપુત્રમા આવેના વડનાન તાનાના ગ્વામિનારાયણ તથા હનુમાનશ્યાળા મહિમા કોષ્ટિવસ અમે બેગવાશુ નહિ એ બાબતનો)

*૩૩૩ નિ. ૩૬૩ ઇસલાવના લક્ષ્મીનારાયણના મહિરનો વહીવટ કરનાર પા. શકભાઈ મયુરભાઈ વિગેરેને ગ્વડોડ રૂપમ ગ વિગેરેએ લખી

આપેયો ધરનો દસ્તાવેજ, પ્ર. નં. ૧ ના સાક્ષી હમ્મરબાઇ દેસાઇમઘ તરફથી રજુ થએયો તે.

૩૩૪ નિ. ૩૧૪ લીટીથી પ્ર ન ૧ ના માક્ષી હમ્મરબાઇ કાળીદામે રજુ કરેલ ઇસિણાના પા. સંકરબાઇ મલામબાઇના રોજમેળમાંથી ખર્ચ ખાતે રા. ૧૨૮) = તથા ગા. ૧૭૫ ઉધાર્યા છે તેની ઉનાચેવી નકલ.

*૩૩૫ નિ. ૩૧૪ ઇસિણાવમાં મદિર કરવા માટે પા. દણબાઈ વરજબાઇ મિતેરે ગામના અગ્રેસરો તરફથી આચાર્યશ્રી ભગવતપ્રસાદજી મહાગજને કરી આપેયો સં. ૧૯૧૮ માં ધર્મોદ્ધ જગીનનો દસ્તાવેજ.

*૩૩૬ નિ. ૩૧૪ ઇસિણાના મદિર માટે ખારેયા નાથા ગધાનુ ધર રા. ૭૫)માં વેચાણ રાખ્યુ તેનો મિલારીલાવજી મહાગજના નામનો દસ્તાવેજ.

૩૩૭ નિ. ૧૩૬ ના લીટીમાંની ગ્રોવીઝનલ કમીની વખતે થએલી વડનાલ દેશની ઇન્વેન્ટરીમાંથી ઇસિણાના મદિરના દસ્તાવેજ મળ્યાની એન્ટ્રી નં. ૧૬ તથા એન્ટ્રી નં. ૧૬૨ ની છે તેની નકલો

૩૩૮ પ્રતિવાદી તરફથી રજુ નિ. ૩૦૩ મા જણાવેલ મં. ૧૯૬૩ ની ખાતાવર્ધના નિ. ૬૬ માંથી ઉતારાની નકલો, જે શ્રીજીસ્વપ્નાસની જુનાની વખતે વાદીએ રજુ કરના કહેલી તે.

૩૩૯ પ્રતિવાદી તરફથી રજુ, નિ. ૩૦૩ મા જણાવેલ સં. ૧૯૬૪ ની ખાતાવર્ધના નિ. ૬૬ માંથી ઉતારાની નકલો.

૩૪૦ પ્ર તરફથી નિ. ૩૦૩ મા જણાવેલ સં. ૧૯૬૩-૬૪ ના આરનના નિ. ૬૬ માંથી ઉતારાની નકલો.

૩૪૧ નિ. ૩૩૭ ની દસ્તાવેજોની ઇન્વેન્ટરીના પત્રકમાંથી ઇસિણાના મદિરના દસ્તાવેજની ઉતારેલી નકલો

*૩૪૨ નિ. ૩૩૭ દસ્તાવેજોના ફેરીસ્તના ચોપડામાંથી ઇસિણામદિરનો મ ૧૯૧૮ તથા ૧૯૪૮ ના દસ્તાવેજોની ઉતારેલી નકલો

૩૪૩ પ્ર. નં. ૧ નું વડીલપત્ર, અમદાવાદના મી પાટીનુ

*૩૪૪ નિ. ૩૦૬ શિશ્નાપત્રી શનાનદમુનિકૃત અર્થદીપિકા ટીકા સદિન મુદ્રિત સને ૧૯૨૮ ની આવૃત્તિ.

૩૪૫ નિ. ૩૦૬ જનમંગળ તથા સર્વમંગળ સ્તોત્ર ગુરુગિર્યાર્થકૃત આખરે સદિત, શુક્રનંદમુનિના હસ્તાક્ષરવાળુ લેખિત

૩૪૬ વાદીનું લીટ, (૩૪૯-૩૫૦ ની નકલો મુકારા આપના)

*૩૪૭ નિ. ૩૬૬ મુખાઈ હોલોઈમાં પ્ર. નં. ૬ નિર્ણયદાયે મુ. નં. ૨૩૬૩-૧૯૩૧ ના રાધામણના કામખા કરેલી તા ૨-૪-૩૨ ની એશીડીટની સડીમિકારાગી નકલ

- ૩૪૮ નિ. ૩૬૬ મુંબાઇ હાઇકોર્ટમાં ઉપરના દાવા ઉપર યથેચ્છી અપીલ નં.
૩૬૬ નું જજમેન્ટ (રિધારમણવાળુ)
- ૩૪૯ નિ. ૩૬૭ ની દસ્તાવેજોના નોંધના પત્રકની નકલ ૧૮૮૬ ની.
- ૩૫૦ નિ. ૩૬૭ ની દસ્તાવેજોના નોંધના પત્રકની નકલ ૧૯૦૩ ની
- *૩૫૧ નિ. ૩૬૪ ઇસિણાવ મંદિરના ઉચ્ચરાણાની સં. ૧૯૩૩ની અસંજ ચોપડી.
- ૩૫૨ નિ. ૩૬૫ મુશાનીનાનંદસ્વામીની વાતોની ચોપડી ■ પ્રકરણ-
વાળી ભાગ ૨.
- ૩૫૩ નિ. ૩૬૬ ની ભક્તચિંતામણિ સં ૧૯૪૦ ની.
- ૩૫૪ નિ. ૩૬૬ વચનામૃત સં ૧૯૪૪ નું.
- ૩૫૫ નિ. ૩૬૫ સ્વામિનારાયણ પ્રકાશ મામીકની (મને ૧૯૩૮-૧૯૩૯)ની
બુકો કે જેમાં પ્ર. નં. ૧ ના લેખો છે તે.
- ૩૫૬ પ્ર. નં. ૧ ની અરજી, ઇચ્છુ વધારાનો કાલવા બાબતની.
- ૩૫૭ વાદીની અરજી, વાલુદેવમાદાદત્ત તથા શ્રીમદ્ભગવદ્ગીતાનું રેફરન્સ
રજી કરવા બાબત
- ૩૫૮ વાદીની વાદ, વચનામૃતની.
- *૩૫૯ નિ. ૩૬૬ નું વચનામૃત સને ૧૯૮૪ માં મુંબાઈ નિર્ણયસાગર
પ્રેસમાં છપાએલું.
- ૩૬૦ વાદીની વાદ, વાલુદેવમાદાદત્ત તથા શ્રીમદ્ભગવદ્ગીતા શ્રીરામાનુ-
જઅર્ચના બાબતે સંદિગ્ધ રજી કરવા બાબત.
- *૩૬૧ નિ. ૩૬૭ નું શ્રીરામુદેવમાદાદત્ત, સં. ૧૯૬૬ માં મુંબાઈ નિર્ણય-
સાગર પ્રેસમાં છપાએલું.
- ૩૬૨ ૩૬૭ ની શ્રીમદ્ભગવદ્ગીતા શ્રીરામાનુજઅર્ચના બાબતે સંદિગ્ધ.
મં. ૧૯૫૫ ની.
- ૩૬૩ જજમેન્ટ.
- ૩૬૪ વાદીનાં આરંબુમેન્ટ ટાઈપ કરેલાં.
- ૩૬૫ પ્રતિવાદીનાં આરંબુમેન્ટ ટાઈપ કરેલાં.
- ૩૬૬ દુષ્ક્રમનામુ.

ઉપર પ્રગટ દાવામાં આગમચી અંત મુંબાઈમાં વાદી પ્રતિવાદી તરફથી પેનપેતાના પક્ષની
નિદિ મટે રજી યથેચ્છા કામચોના આંક નંબરો છે. આમાંથી જે આંકો જજમેન્ટમાં લેવામાં
આવ્યા છે તે પણ એક નિશાનથી જણાવ્યા છે. આ ઉપરથી વાદી પ્રતિવાદીની માન્યતા તથા
તેમનો પ્રયત્ન તથા આમાં ભાગ લેનાર વ્યક્તિઓનું ઓગમણ તથા આના અંગની ખર્ચ
વિગેરે મરજી પરિશિષ્ટિ જણાઈ આવશે. એટલે આ આરંભ કાર્યોથી જાણીને રહ્યો છે.

આ દાનામાં શાસ્ત્રી હરિજીવનદાસની જીજ્ઞાસા સંપ્રદાયના શાસ્ત્રોસ મંત્રી તેમજ બીજા પશુ ઉપયોગી ચર્ચાથી ભરપૂર હોવાથી તેમજ જગમેન્દ્રનો ધણે ભાગ તેને અનુસરતા હોવાથી સંપ્રદાય જોનેને ધણી ઉપયોગી જણીને સારથી આપી છે.

૩ મુ નં. ૫૧૬ સને ૧૯૩૬. નિશાની નંબર ૧૭૬.

વાદી તરફથી સારેદ નંબર ૧૩ ની જીજ્ઞાસાની—

હું આ ઉપરથી પ્રતિજ્ઞા કરી કહું છું કે—મારું નામ શાસ્ત્રી હરિજીવનદાસ, ગુરુ નામ પુરાણી ધનશ્યામચરણદાસ. ધર્મ હોકું સાધું, ઉમર આસરે ૫૨ વર્ષની ધરો ધર્મઉપદેશ. રહેવાનું ગામ વડતાલ, ડીરદ્રીઝ ખેડા

સર તપાસણી—

હું સ. ૧૯૫૬ માં માધુ ચર્ચેનો અને લક્ષ્મીપ્રસાદજી મહારાજે સાધુની ત્રિક્ષા આપેલી. સંસ્કૃતનો અભ્યાસ સ. ૧૯૫૬ થી ૧૯૭૨ સુધી કરેલો પ્રથમ વ્યાકરણનો અભ્યાસ સાધારણ કરીને પ્રતી ન્યાયનો અભ્યાસ કરેલો અને ખાસ વેદાંતનો અભ્યાસ કરેલો. ગીતાભાષ્ય સૂત્રભાષ્ય ઉપનિષદભાષ્યનો અભ્યાસ વડતાલ પારશાળામાં કરેલો અભાગ સંપ્રદાયના પુસ્તકોનો અભ્યાસ પરચા કરેલો શિક્ષાપત્રીભાષ્યના સંશોધનમાં હું હતો. સત્સંગિજીવનના પાંચ ભાગ છે તેનું ગુજરાતીમાં મેં ભાષાંતર કરેલું. ગોપાળાનંદનામિના ઉપનિષદભાષ્યના સંશોધનમાં હું હતો જનમ મળ સર્વમળ ત્રિગેરે પચરત્ન અમારા સંપ્રદાયનું છે તેનું સંસ્કૃત ઉપરથી મેં ગુજરાતીમાં ભાષાંતર કરેલું વાસુદેવમાહાત્મ્યનું ભાષાંતર મેં કરેલું આ મધ્ય અભાગ સંપ્રદાયનું મૂળ છે એમ સ્વામિ નાગપણે કહેલું છે વચનામૃત, ભક્તચિંતામણિ, નિષ્કુળાનંદકાવ્ય અને હરિનીનામૃત આ મધ્યે મેં સંશોધન કરીને છાપેલા છે.

(૨) આચાર્ય મહારાજે મને સંસ્કૃતની પદવી આપી છે અમારા સંપ્રદાયમાં મુખ્ય શાસ્ત્ર તરીકે સત્સંગિજીવન છે. તે શ્રીજીમહારાજે પોતે કરાવેલું. શિક્ષાપત્રી પણ તેમણે પોતે કરેલી છે, તે સત્સંગિજીવનના પ્ર ૪ માં આવી જાય છે દેશનિહિતાગતો લેખ એ આચાર્ય સ્થાપ્તા આમતનો સ. ૧૮૮૩ માં શ્રીજીમહારાજે લખેલો છે વચનામૃત પણ શ્રીજીમહારાજના વખતના છે તેમના વખતના ચાર મોટા સંસ્કૃતઓએ વાંચેલો સમઠ કરેલો તે વચનામૃત છે તે સંસ્કૃત (૧) મુક્તાનંદવાળી (૨) ગોપાળાનંદવાળી (૩) નિપાળાનંદવાળી (૪) શુકાનંદવાળી છે વચનામૃત સંસ્કૃતમાં છે તેને હરિવાક્યચુરાસિધુ કહે છે આ મધ્ય મનાનંદમુનિએ કરેલો છે તેમણેજ સત્સંગિજીવન લખ્યું છે. આટલી ચોપડીઓ શ્રીજીમહારાજની દયાનીની છે

(૩) ત્યારપછી બીજા મધ્યે લખાયા છે. મુખ્ય આધાર ઉપર ક્યા તે મધ્ય મધ્યે ઉપર છે પાળ્યથી લખાએની ચોપડીઓમાં ફર આવે તો પ્રથમની ચોપડીઓ ઉપર આધાર રાખવો પડે

નિ ૬૭ મુદ્રાસિધુ (વચનામૃત ૧૯૫૭ ની આગળ) કહ્યું દામે મુદ્રા મોન્ધનદામે છાપેલા પાન ૯૨૭ ઉપર ગુજ્જાલીનાનંદના અષ્ટક છાપેલા છે તે વચનામૃતનો ભાગ નથી ને ભાગ નવો છાપેલો છે. મૂળ મધ્ય સાથે તેનો કશો મંબન્વ નથી. દામેદરદાસ ગુજ્જાલીનાનંદના ચિ વ દતા આ ચોપડી વડતાલ તરફથી છપાઈ નથી તેમાં “અક્ષરસ્વરૂપ સંસ્કૃત ગુજ્જાલીનાનંદવાળીની પ્રેક્ષાથી” એમ લખ્યું છે પણ તે વખતે ગુજ્જાલીનાનંદ જીવતા ન હતા. ન ૧ મુદ્રાદામજી ગુજ્જાલીનાનંદના ચિ વ દતા તે અટક અચિન્તાનંદના કરેલા છે અચિન્તાનંદજી ગુજ્જાલીનાનંદ ને

મોટા પુરૂષ તરીકે માનતા અચિત્તાનદશ શ્રીજીમદારાજ પત્રી અન્નચારી થએના વચનામૃતની પહેલી આદૃતિ સ. ૧૯૪૦ મા વડાના મંદિર તરફથી છપાએતી તે હું લાચો છું તેમા ગુણી તીતાનદના અષ્ટક નથી વચનામૃતના હસ્તોએખન પના પશુ છે તે પશુ હું લાચો છું, તેમા પશુ તે અષ્ટક નથી વડતાવ મંદિર તરફથી વચનામૃત છપાયા છે તેમજ રાજકોટમા અગાઉ છપાયા છે તેમા પશુ તે અષ્ટક નથી નિ. ફૂંચુ યુધ્ધાર્જિયુ (સુરતના મગનનાન કીકાભાઈરાગી ૧૮૬૪ની આદૃતિ)મા પશુ અષ્ટક નથી એ ઉપર જે જે આદૃતિઓ કહી તે હું લા ચો છું વચનામૃત ૨૬૨ છે નિ. દૂજ વચનામૃતની નકન અમદાવાદમા છપાએલી છે તેમા ૨૭૩ વચનામૃત છે (એમા તે અષ્ટક નથી) નિ. દૂજ વચનામૃતનો પહેલો ભાગ પ્રતિવાદીએ રજુ કર્યો છે બીજો ભાગ રજુ કર્યો નથી વડવાળા માદોને ૨૬૨ વચનામૃતો માન્ય છે સત્તમ ગિજીવન મૂળ અથના પ્રકરણ ૫ અ. ૬૮ મા ક્રમ ૨૬૨ જણાવેના છે તે પ્રતમા પાચમા સદગૃહ અહ્યાન હતું નામ વધરામા લખ્યું છે નિ. દૂજ (પૂરોત્તમચરિત્ર) અમારી સરથા તરફથી છપાયુ નથી (અને તેમા ટાઈઆચાર્યનું નામ નથી) તે પ્રથ ગુણીતીતાનદના શિષ્ય અભેસિંહજી લોવિકારાળાએ છપાવેલો તે અમારા ધર્મનું માન્ય પુસ્તક નથી નિ. દૂજ કીર્તનકૌસ્તુભમાવા અને બતારી તે નિદારીના નજીમદારાજના વખતમા લખાએતી છે તેમજે શિશાનદ કરિને પાસે રાખીને લખાવેતી તે કરિનના રૂપમા કીર્તન છે નાટકી ગાયનોનો શોખ થયાથી બાગકોને ગારા માટે તે મદારાજે લખાવેના છે આ બોપડીના પાન ૧૩ ઉપર “અક્ષરમૂર્તિ ગુણીતીતસ્વામી” એમ લખ્યું છે તે ગુણીતીતાનદસ્વામી માટે લખ્યું છે તેજ બોપડીના પાન ૨૬૭ ઉપર હેલી લીંબીએમા “આદિ અક્ષરરૂપ” એમ લખ્યું છે તે ગોપાનાનદ સ્વામી માટે લખેલું છે

નિ. ફૂંચુ હસ્તચિત્તામણિ પ્રથમ નિષ્કુનાનદમુનિએ સ. ૧૮૮૭ મા રચેલો અને સ. ૧૮૮૬ મા શ્રીજીમદારાજ અતર્પીત થએના આ બોપડી પ્રતિવાદીએ જુ કરી છે તે સુતરાગી (મગનનાન કીકાભાઈ મ. ૧૯૬૪ મા)એ છપાવી છે તેમા પાન ૩૪૨ પ્રકરણ ૭૭ બોપાઈ ૬ ‘અક્ષરપુરોત્તમ જેઠ તેણે ધર્મ મનુષ્યનું દેહ આમા અક્ષર પછી “પર” સદ્ જોઈએ તે કાઢી નાખેલો છે આગનો મનન્ધ જોતા અક્ષર પછી “પર” સદ્ જોઈએજ ભગવત્પ્રમાદજના રખતમા લખેલો લખાએલો બકનચિત્તામણિ પ્રથમ : લા ચો છું તેમા ‘પર’ સદ્ અનર પછી અને પુરોત્તમ પદના લખેલો છે અમારી લાપજેરીમા બકનચિત્તામણી પ્રથમ સ. ૧૯૫૨ મા રાજકોટમા છપાએલો છે, તેની પ્રત : લા ચો છું તેમા ‘અક્ષરપર પુરોત્તમ જેઠ’ એમ લખેલું છે સ. ૧૮૪૦ મા નદીરાવના પાંચ દોનરામ કોરપારામે નિદરીતાનજી મળતા / તી આતાથી છપાએતી પ્રત છે તે : લાચો છું તેમા પાન ૧૮૬ “અથ પાંચ પુરોત્તમ જેઠ તેણે ધર્મ મનુષ્યનું દેહ એમ છે અત્યારે પણ જે મંદિર તરફથી પુસ્તકો છપાયા છે તેમા પશુ પશુ સદ્ છે અને પ્રતિ વાદીની બોપડી બતારી તેમા ‘પર’ સદ્ કાઢી નાખેલો છે

અમુક અધ્યાન લખને નિ ૬૭ ની ચોપડી લખી છે. હરિમિદાત અને ધર્મગ્નાકર મન્નેમા તે શ્લોક લખેગે છે હરિમિદાનનુ બાપતર પ્રતિપદી નં ૧ એ કરેલુ છે અને તે શ્લોક પણ તેમણે બનાવેલો છે તે શ્લોકનો તરણુઓ બન્ને ચોપડીઓમા જુદો જુદો છે નિ ૬૭ મા મરફત શ્લોક છે તે બરોમર છે પણ સાપ્તાતરમા વિચાર કરેલો રહે છે સધુ વિજ્ઞાનદાસ એ કોઠરી જે ન્ધનદામના બનીજી હતા અને તે પાઞ્જથી પ્ર નં ૧ ના મંડળમા જોડાઈ ગયેના નિ ૬૭ એ સ્વામિનારાયણ ભાગવત છે નિ ૬૬ એ નિષ્કુલાનદ કા ૧ છે, તે નિષ્કુલાનદરામિએ જુદા જુદા પ્રશ્નો ત્યેવા છે અ મય પ્રતિવાદીએ રણુ કયોં છે, તેમા ૨૦ પ્રકરણુ છે અને પગીથી બે પ્રશ્નણુ મળી આવેલા તે હાનની અમારી તેજ ચોપડીમા છે

(૪) ગુણાતીતાનદરામી અં ૧૬૨૩ મા ગુજરી ગયેન તેમની વાતો પહેનરહેની મ. ૧૮૫૬ મા છ પ્રશ્નણુની છપાએની. છપાછને બદલ ૧ડી ત્યારે વડતાન આવેની આવ્યા ૧ડી સપ્રદાયના આગેવાનો જરા ભેગા થયેના અને ચોપડી વાચતા સપ્રદાયના પ્રાચીન પ્રયોધી મિત્ર જણાઈ આ ચોપડી છપાવનારને ગોરધનદાસ મહારીએ નોગીમ આપેની તે વાતો મે નાચી છે. તે વાતો સપ્રદાયના પ્રયોધી અનળો છે બીજી બે પ્રકરણુની, પચ પ્રણુની અને માત્ર પ્રકણુની ચોપડીઓ છાપેની છે તેમા વાતો વધારા ધગડા સાથેની છે આ ચોપડીઓ અમાગી ૧૩ના સરથા તરફથી છપાએની નથી સરથા તરફથી જે ચોપડીઓ છપાય છે તેનુ ખર્ચ ૧૩ના સરથાના ચોપડામા પડે છે અને બીજા મદિરને આગ્રા આપી હોય તો તે મદિરના ચોપડામા ખર્ચ પડે છે અથવા સશોધન કરના તથા અથ જાણના માટે આવ્યાઈ મહાગજ મોઢેથી તેમજ લખિત આગ્રા આપે છે બહારના બાણુમને આવી આગ્રા કોથરી મારફતે લેખિત આપવામા આવે છે એ જે પુસ્તકો છપાયા તેમા મને લેખિત આગ્રા આપવામા આવેની

(૫) પ્ર નં ૧ ને અમારા સપ્રદાયના સાધુ તરીકે માની શકાન નહિ તેમને મ. ૧૮૬૨ મા બહાર કરનામા આવેલા છે તે વખતે હુ મદિરમા હતો મારા ગુર જીવતા હતા પુગણી ૧૧ સ્થામયજીદામજીની મહી નિ ૩૧૬ હપ છે, તે તેમની છે, અને તેમના અક્ષર ઓળખુ છુ પ્ર નં ૧ મ ૧૯૬૨ થી બોચામજીમા રહે છે, તેમણે જુદુ મદિર કર્યુ છે જે સાધુ ૧૩ તાન ૧૧ હોન તેમની સાગ જગ્યા નિર્માણુ કરેની હોન છે મહાના હોય તો તેમને માટે પણ જગ્યા નિર્માણુ કરેની હોય છે મ. ૧૯૬૨ મા પ્ર નં ૧ ને દૂર કયોં ત્યારે તેમની જગ્યા વડતાનમા હતી તે આવ્યાઈશ્રીએ લઈ લેઈને બીજાને આપી દીધી કે પ્ર નં ૧ ને અત્યારે વડતાનમા જગ્યા નથી.

(૬) શ્રીજીમહારાજે એક વડતાનની માગી ૫૨ અને બીજા અમદાવાદની માગી ૫૨ એમ બે આવ્યાઈ નીમેતા આ બાપત સત્મગિજીવન પ્રકરણુ ૪ અધ્યાય ૪૦ મા જણાવેલી છે. શિક્ષ - પત્રીતો તે માટે શ્લોક ૪૧ તથા ૧૨૮ છે આ બંધી વ્યવસ્થા દેશનિભાગ લેખમા પ્રેરી છે બે રીતવાય નીચે કોઈ આવ્યાઈ થઈ શકે નહિ માધુ આવ્યાઈ મનાવે અક્ષરમા પગુ આવ્યાઈ બનાવે ત બાપતમા આધાર સત્મગિજીવન પ્રકરણુ ૪ અધ્યાય ૪૬ થી ૫૨ સુધીમા જણાવેલુ છે આવ્યાઈજ દીક્ષા આપી શકે છે તે વાત લેખમા જણાવેલી છે હિતર દેશનો કે પ્ર માગુમ હેય તેને દક્ષિણ દેશના આવ્યાઈ દીક્ષા આપી શકે નહિ, તેજ પ્રમાણે દક્ષિણ દેશના માણુમને હિતર દેશના આવ્યાઈ દીક્ષા આપી શકે નહિ માધુજો જે વિજ્ઞાના હોય તે વિજ્ઞાનમા હાલ સુધી ને મે આવ્યાઈને આ માટે અપિચત ના પાડે, એટલે ત્રીજા માણુમને આવે

અધિકાર છે- નહિ એમ સમાવેશ થઇ ગય છે. દી.દાનો વિધિ મત્સંગિજીવન પ્ર. ૪ અ. ૫૨ સ્તો. ૩ માં સાધુ માટે છે. પહેલી આજ્ઞા એવી છે કે-જેને તે દીક્ષા લેવી હોય તેણે પ્રથમ આચાર્ય પાસે જવું જોઈએ. ૫મી આજ્ઞાજ્ઞાસાધુ યનામની પાસે આચાર્ય ૩૫૩ પૂજા વિધિ કરાવવો પડે. ૫મી તે.માજ્ઞામ જેના મંડળમાં રહેતાનો હોય તે ગુરુ તેને બચસ કપડાં વિગેરે આપે. ૫મી આચાર્ય કાનમા મંત્ર આપે. ૫મી યજોપવીત આપે. ૫મી દામ શબ્દ અંતે આવે એવું નામ આચાર્ય આપે. ઘઘ્યાગી માટે અ. ૫૦ માં વિધિ છે.

(૭) આચાર્યે દીક્ષા આપી હોય તેવાને અમારા સંપ્રદાયના માધુ કહી શકાય, તે સીવાયના માધુ અમારા સંપ્રદાયના નહિ. અમારા સંપ્રદાયને “ઉદ્ભવ મંપ્રદાય” કહેવામાં આવે છે. મંપ્રદાય શબ્દનો અર્થ “ગુરુપરંપરા” એવો છે. એટલે કોઈપણ ગુરુ દોવાજા જેઈએ, ઉદ્ભવ મંપ્રદાય માટે વચનામૃત વચનામ ૧૮ અને સત્સંગિજીવન પ્રકરણ ૨ અ. ૩૭ સ્તો. ૮૯ થી ૯૧ માં જણાવેલું છે. અમારા સંપ્રદાયમાં ગુરુની જગ્યાએ આચાર્ય આવ્યા છે. શ્રીજીમહાગજને પણ ગુરુ ગમા નંદ્યાખી દત્તા એમણે શ્રીજીમહાગજની આચાર્ય તરીકે ગણાવવા કહેવી. શ્રીજીમહાગજે રઘુવીર પ્રમાદજી મહારાજ અને અયોધ્યાપ્રમાદજી મહારાજ એમ બે આચાર્ય નીમેલા. અયોધ્યાપ્રમાદને અમદાવાદ ગાદીએ નીમેલા. અમદાવાદ એ ઉત્તર વિભાગ કે નરનાગપણ્ડેરા કહેવાય છે. વચનામ એ દક્ષિણ વિભાગ કે લક્ષ્મીનારાયણ દેશ કહેવાય છે. એમ તેમની જગ્યાએ મગદદેશ વિભાગના લેખમાં જણાવેલી છે. રઘુવીરપ્રમાદજી ૫મીથી ૫૨૫૨એ આચાર્ય થયા છે. અને દાવના (વાદી) વડતાવના આચાર્ય આનંદપ્રમાદજી મહારાજ છે. આચાર્ય સીવાય ખીજા કોઈ દીક્ષા આપી શકે નહિ. બોચામણના યશુસ્થપાસજીના મદિરમાં જે માધુઓ છે તે અમારા સંપ્રદાયના નથી. તેમણે અમારા આચાર્ય પાસેથી દીક્ષા લીધી નથી. સધુઓએ આચાર્યના દુકમમાં રહેવાનું હોય છે. બોચામણના સધુઓ આચાર્યની આજ્ઞામાં નથી. આચાર્યને જે ન માનતા હોય તેને વિમુખ અને ગુરુદોષી ગણવે એમ શિક્ષાપત્રીમાં છે.

(૮) સત્સંગિને પણ ગુરુમત્ર આપવામાં આવે છે, તેમાં પણ વિધિ હોય છે. મત્સંગિજીવન પ્રકરણ ૪ અધ્યાય ૪૬ સ્તોક ૨૦ માં જણાવેલું છે કે પ્રથમ સત્સંગિ યનારે આચાર્ય પાસે જવું આચાર્ય તેને અમયદાન આપે (સ્તો. ૨૬) ૫મી આચાર્ય શણ્ણુનો મંદપ કરાવે, (સ્તો. ૨૭) ૫મી સત્સંગિને યાં આપે (સ્તો. ૨૮) ૫મી સિધ્ધને અષ્ટાક્ષર મંત્રનો કાનમા તણુવાર ઉપદેશ કર “શ્વીટ્ષ્ણ ત્વં ગાતિર્મમ” આ મંત્ર આપે છે. ૫મી “દેવામિનારાયણ” નામના જપ કરવાનું કહેવામાં આવે છે. (સ્તો. ૩૧) ૫મી પગામ્તા શ્રીકૃષ્ણના મદિરમાં ઉપદેશ કરવામાં આવે છે ૫મી આચાર્ય પૂજવા માટે પ્રતિમા આપે છે (સ્તો. ૪૫) અને ૫મી સત્સંગિને ધર્મનો ઉપદેશ આપે છે ૫મી સ્તો. ૬૦ માં સત્સંગી થયો એમ જણાવે છે આ સંપ્રદાયમાં આવી જાનનો જેને વિધિ થયો હોય તે માતમંગી થયો કહેવાય.

(૯) શિક્ષાપત્રી સ્તો. ૩ માં આચાર્ય નીચાનું કંચુ છે સ્તો. ૧૦૩ માં આચાર્યે જિયેને ધર્મોપદેશ ન કરવો તથા સત્સંગિની જનાવરી નહિ એવું જણાવેલું છે સત્સંગિજીવન પ્રકરણ ૪ અધ્યાય ૫૩ માં જિયેને દીક્ષા આપવાનો વિધિ છે તેમને આચાર્યપત્નીજ દીક્ષા આપી શકે અને આચાર્યપત્નીને આચાર્ય દીક્ષા આપી શકે

(૧૦) અમારા મંપ્રદાય પ્રમાણે આચાર્ય પાસે જેલો દીપ વીસી હોય તેનેજ ભક્તિ કરાવો અધિગાર છે અને તેનેજ ભક્તિનું ફળ પ્રાપ્ત થાય છે. સત્સંગિજીવન પ્રકરણ ૨ અ. ૧૧. ૫૨

શ્લોક ૬ માં જણાવેલું છે કે જેણે સ્વામિનારાયણની ભક્તિ કરતી હોય તેણે પ્રથમ આચાર્ય પાસે દીક્ષા લઈ પ્રતિમા લઈ પછી ભક્તિ કરવી.

(૧૧) સત્સંગિજીવન પ્રકરણ ૪ અ. ૨૪ શ્લોક ૧૦ થી ૧૪ મુકીમાં શ્રીજીમહારાજે જણાવ્યું છે કે મનુષ્યોના કલ્યાણ માટે એક તો પ્રતિમાઓ પધરાવા મંદિરો બાંધવાં, શ્લોક ૧૧ માં આ પ્રતિમાઓની સેવા કરવાથી સર્વનું શ્રેય થશે. (શ્રીજી) ભક્તિમાર્ગમાં વધવાં માટે મંત્રીક્ષા જરૂરની છે, તેને માટે આચાર્યને સ્થાપવા. (શ્રીજી) સંપ્રદાયનો સિદ્ધાંત સમજવા માટે શતાનંદમુનિ ત્રય (સત્સંગિજીવન) કરશે, એમ ત્રણ સંકલ્પો કરેલા છે, તેથી શ્રીજી મહારાજે તેમની હયાતી દરમીયાન શિખરબધી મંદિરો કરાવેલાં. પ્રથમ અમદાવાદમાં તથા ભુજમાં મંદિર બાંધીને તેમાં નરનારાયણ દેવની પ્રતિમા પધરાવેલી. સાર પછી વડાલના મંદિરમાં લક્ષ્મીનારાયણદેવની પ્રતિષ્ઠા કરેલી. ધોલેરામાં મહનમોહનદેવની પ્રતિષ્ઠા કરેલી. ગદડામાં ગોપીનાથમહારાજની પ્રતિષ્ઠા કરેલી. જુનાગઢમાં રાધારમજીદેવની પ્રતિષ્ઠા કરેલી. આ બધા મંદિરો કેવી રીતે બંધાયાં તેનું વર્ણન સત્સંગિજીવનમાં છે, મંદિરોનું ખર્ચ સત્સંગિઓના ઉપરાધ્યાયોમાંથી તથા સત્સંગિઓએ મહારાજને જે ભેટ આપેલી તેમાંથી કરેલું.

(૧૨) નરનારાયણ, લક્ષ્મીનારાયણ, રાધાકૃષ્ણ, રાધારમજી અને મહનમોહનની મૂર્તિઓ માટે ઉપરના પેરેમાટ્રમાં હું કહી ગયો તે બધી મૂર્તિઓ શ્રીકૃષ્ણનાં સ્વરૂપ છે. બોચાસણમાં અશ્વર-પુરોહિતમનુ મંદિર બાંધ્યું છે. અક્ષર એટલે ગુણાતીતાનંદસ્વામી અને પુરોહિતમ એટલે શ્રીજી મહારાજ એમ બોચાસણવાળા કહે છે. ગોંડળ અને સારંગપુરમાં પ્ર. નં ૧ એ મંદિરો બંધાવ્યાં છે, તે ગોંડળ અને સારંગપુરમાં અમારા સંપ્રદાયનાં પણ શિખરબધી મંદિરો છે.

(૧૩) ધ્યાન કરવા સંબંધમાં શિક્ષાપત્રી શ્લોક ૧૧૫ કહ્યો છે. કૃષ્ણ અને કૃષ્ણના અવતાર અને તેમની પ્રતિમાઓનું ધ્યાન કરવું. કોઈ વર કે રાત્રનું ધ્યાન કરવું નહિ તથા ભક્તો અને ષક્તિવાનીનું પણ ધ્યાન કરવું નહિ. તેજ પ્રમાણે સત્સંગિજીવનમાં જણાવ્યું છે. વચનામૃત મધ્ય પ્રકરણ ૧૬ માં પણ જણાવેલું છે. શ્રીજીમહારાજ કીકૃષ્ણના અવતાર છે એમ શિક્ષાપત્રી, સત્સંગિજીવન અને વચનામૃતમાં જણાવેલું છે, શિક્ષાપત્રી શ્લોક ૧૦૮ ની દીકમાં (અર્થદીપિકા) જણાવેલું છે. સત્સંગિજીવન પ્રકરણ ૧ અધ્યાય ૩ શ્લોક ૧૬-૧૭ માં શતાનંદમુનિને શ્રીજીમહારાજે બહીરીકામમાં કહેલું કે મારે સમાગમ કરવો હોય તો મને ગદડામાં મળવું. વચનામૃત મધ્ય ૬૪ માં જણાવેલું છે. અંત્ય પ્રકરણ ૩૧ વચનામૃતમાં પણ શ્રીકૃષ્ણના અવતાર શ્રીજીમહારાજ છે એમ જણાવેલું છે. અને તેજ પ્રમાણે બીજી ઘણી જગાએ જણાવેલું છે.

(૧૪) અમારો સંપ્રદાય સ્વામિનારાયણસંપ્રદાય કહેવાય છે. સ્વામિનારાયણ એ એકમ શબ્દ છે. આ શબ્દ સોયા ૧૮ વચનામૃતમાં તથા ગદડા પ્રથમ પ્રકરણ ૫૬ માં પણ આવ્યો છે. સત્સંગિજીવન પ્ર. ૧ અ. ૧ શ્લોક ૧૨ માં જગતના સ્વામિનારાયણ નામથી પ્રગટ થયા એમ જણાવેલું છે અને પ્રથમના ૧૧ શ્લોકોમાં શ્રીકૃષ્ણનું વર્ણન આપેલું છે. સત્સંગિજીવન પ્રકરણ ૨ અધ્યાય ૨૮ શ્લોક ૧૬ માં ‘શ્રીસ્વામિનારાયણ’ એવું નામ છે. સ્વામિનારાયણના બીજાં ૫ ગુણો નામ આપ્યાં છે, જનમંગલસ્તોત્રમાં ૧૦૮ નામ છે તેમાં ૪૯ મુ ‘સ્વામિનારાયણ’ નામ છે સર્વ-મંગલસ્તોત્રમાં ૬૫૨ નામ છે તેમાં ૩૯૪ નંબરે સ્વામિનારાયણ નામ છે. દાનવ નામોમાં ‘સ્વામી’ એવું નામ પડેલું આપેલું છે. સ્વામિનારાયણ એટલે સ્વામી ચાત્રી નારાયણ; સ્વામિનારાયણ; (સ્વામી એવા નારાયણ) સ્વામી અને નારાયણ બુદ્ધા નહિ પણ એકજ. સ્વામી એટલે મર્ જગતના નિર્ણતા અને નારાયણ એટલે સર્વ જગતની અંદર બહાર આપીને રહેલા એવો

અર્થ છે. રઘુવીરપ્રસાદ આચાર્યે સ્વામી, નારાયણ અને સ્વામિનારાયણ આ ત્રણેય શબ્દો ઉપર સંસ્કૃતમાં દીકા લખી છે. તેમાં સ્વામી શબ્દનો અર્થ એવો છે કે સર્વ જગતના સ્વામી (પતિ) અને તે સ્વામી શબ્દથી એકલા નારાયણને જ કહી શકાય. હજાર નામોમાં સ્વામી શબ્દ પહેલો મુક્યો છે તેનું કારણ કે જે સર્વ જગતના સ્વામી હોય તેનું જ ઉપાસ્યપણું જણાવતો માટે છે. સ્વામી શબ્દનો અર્થ 'ગુણાતીતાનંદ' એવો કોઈપણ જગોએ કયો નથી. બોધા સણવાળા સ્વામિનારાયણ શબ્દનો અર્થ એવો કરે છે કે સ્વામી એટલે ગુણાતીતાનંદ અને નારાયણ એટલે શ્રીજીમહારાજ. આવો અર્થ અમારા ધર્મના કોઈ પુસ્તકમાં કરવામાં આવ્યો નથી.

(૧૫) ગુણાતીતાનંદ એ એક સાધુ હતા. સાધુને નારાયણ સાથે મુકી શકાય નહિ. અમને ખરાબ લાગે છે અને અમારા હૃદયની સાથે મુકવાથી અમારી લાગણી દુઃખાય છે.

(૧૬) નિ. ૬૦ સત્સંગિજીવન પ્રકરણ ૧ અધ્યાય ૧ શ્લો. ૧૨ માં સ્વામિનારાયણ શબ્દ વપરાયો છે તે સદ્ગુણસ્વામી માટે છે. તે શ્લોકથી પહેલાંના ૧૧ શ્લોકો પાર્ષદો પરિવાર અને ભગવાનના અવતારો માટેના છે. આ શ્લોકમાં સ્વામિનારાયણ શબ્દનો અર્થ અક્ષર એટલે અક્ષરધામ અને નારાયણ એટલે પુરુષોત્તમ એવો થઈ શકે નથી અને તે એક વચનમાં જ વપરાયેલો છે. પ્ર. ૧ અ. ૩ શ્લો. ૧૬-૧૭ માં જણાવેલું છે કે-શ્રીજી મહારાજ એ શ્રીકૃષ્ણ હતા. શ્રીજી મહારાજ હરિનામથી પ્રગટ થએલા. તેમના માતાપિતાનું નામ ભક્તિ ધર્મ હતું. શ્લો. ૧૩-૧૪ શતાનંદમુનિએ ભગવાનની પ્રાર્થના કરી તેના છે. પ્ર. ૧ અ. ૩ શ્લોક ૧૬. અ. ૬ શ્લો. ૩૬ થી ૪૦ હરિનામથી પ્રગટ થઈ શ્રીજી એમ નરનારાયણે ભદ્રિકાજીમયા વચન આપ્યા બાબતના છે. અ. ૨૬ શ્લો. ૬૩, અ. ૩૮ શ્લો. ૧૩ થી ૧૬, ૧૬ માં શ્લોકમાં સ્વામી શબ્દ વપરાયો છે તે સ્વામિનારાયણ માટે છે. પ્ર. ૪ અ. ૩૫ શ્લો. ૨૪-૨૫ માં સદ્ગુણસ્વામી નામથી પ્રગટ થવાની વાત છે. અ. ૨૨ શ્લો. ૨૭-૨૮. વચનામૃત મધ્ય. ૧૩ પાન ૪૫૮ માં ધામને વિષે રહેલા પરમાત્માનું વર્ણન કરેલું છે. "જે તેમને વિષે મૂર્તિ છે તેમ આ પ્રવક્ષ મહારાજ છે એમ જાણીને" તે બાબતમાં મારે એમ કહેવું છે કે-ધામમાં જે રહ્યા છે તેમ આ શ્રીજીમહારાજ પ્રવક્ષ છે. ગદ્ય મધ્ય ૬૪ માં છેલ્લે તેમ પ્રમાણે કૃષ્ણનું વર્ણન કર્યું છે. વચનામ ૧૮ માં પણ તેમ પ્રમાણે કર્યું છે. ગદ્ય અં ૫ ૩૧ માં પણ એમ પ્રમાણે કર્યું છે.

(૧૭) સિદ્ધાપત્રી શ્લો. ૧૦૮ માં જે શ્રીકૃષ્ણ વર્ણન કર્યો છે તે અમારા ઉપાસ્ય હૃદય છે. જગનારાયણ રાધાકૃષ્ણ વિગેરે જે સ્વરૂપ છે તે શ્લો. ૧૦૯ થી ૧૧૨ સુધીમાં જણાવેલા છે. શ્લો. ૧૧૫ માં શ્રીકૃષ્ણ અને તેમના અવતારો અને તેમની પ્રતિમાએ નુકાન કરવાનું જણાવ્યું છે. શ્લો. ૧૧૩ માં ખાસ ભક્તિ ધન્ય એમની જ કરવાની કહી છે. વચનામૃત પ્રમાણે અને અમંત્રિ જીવનમાં કયા પ્રમાણે ૨૪ અવતારો થયા છે. સત્સંગિજીવન પ્રકરણ ૧ અ. ૧ શ્લો. ૩-૪-૫-૬ માં છે. પ્રકરણ ૩ અ. ૧૭ શ્લો. ૨માં ૨૪ અવતારો જણાવેલા છે. વચનામૃતમાં પણ અવતારોનું વર્ણન કરેલું છે.

(૧૮) પદમામૃત બીજે રૂપે અવતારે છે તેને જ અવતારો કહેવામાં આવે છે. તેમાં પદમામૃત અને અવતારમાં કંઈ બેદ જણવો બેદરશી નહિ. (અવતારને સ્વયં ભગવાન જાણવાના છે)

(૧૯) ગુણાતીતાનંદસ્વામીની વાતો મેં વાંચી છે. તેમાં શ્રીકૃષ્ણને એક નાપાત્ર પ્રાંત માણસ જેવા વર્ણવ્યા છે. અક્ષર મોટી મોટા છે એમ વર્ણવેલું છે. અવતારને તેમાં ભગવાન કહેવા નથી. તેઓ અક્ષાંકમાં જ રહે છે અને નેઓ માણસની પર નથી. એટલે તેમનું કારણ ૫નું નથી એમ પણ કહેવું છે.

(૨૦) શ્રીજીમહારાજના ગુરુ સંપ્રદાયમાં હતા. તે ઉદ્ધવજીના અવતાર હતા. એમને શ્રીકૃષ્ણે અંત વખતે ઉપદેશ આપેલો. એ પ્રમાણેની સત્સંગિજીવન અને વચનામૃતમાં કથા છે. સામાવાળો તેને માનતા નથી. ઉદ્ધવજીને શ્રીકૃષ્ણે જ્ઞાન આપેલું તેમ ગુણાતીતાનંદ એકલાનેજ શ્રીજીમહારાજે જ્ઞાન આપેલું એમ સામાવાળા કહે છે. આ બાબતમાં અમારા શાસ્ત્રમાં શ્રીજીમહારાજે કાંઈ લખેલું નથી. ગુણાતીતાનંદે જગા અને પ્રાગા બકતને જ્ઞાન આપ્યું અને તેમણે યદુપુરપદાસને જ્ઞાન આપ્યું આવી રીતે સામાવાળા તેમનો સંપ્રદાય જુદો બનાવે છે.

(૨૧) ભાગવતનો પાંચમો અને દશમો સ્કંધ અમારા સંપ્રદાયમાં મુખ્ય ગ્રંથ માન્યો છે. તેમાં દશમો સ્કંધ શ્રીકૃષ્ણચરિત્ર બાબતનો છે. આ શાસ્ત્ર પ્રમાણે પ્ર. નં. ૧ અને તેમના અનુયાયિઓ વર્તતા નથી અને તેમની નિંદા કરે છે. અમારા સંપ્રદાયમાં અક્ષરપુરુષોત્તમચરિત્ર નામનો કોઈ ગ્રંથ નથી. “સ્વામિનારાયણ પ્રકાશ” નામનું માસિક છાપુ નીકળે છે તેમાં પ્ર. ૧ અને પ્ર. નં. ૬ ના લેખો આવે છે.

(૨૨) અમારામાં “શ્રીકૃષ્ણદેવ” શરણુ” એવા શરણુમંત્ર આપવામાં આવે છે ત્યારે સામાવાળા “શ્રીસ્વામિનારાયણ” એવા મંત્રનો ઉપદેશ આપે છે. વડતાલ મંદિરમાં ચૈત્રી પુનમ અને કાર્તિક શુદ્ધ ૧૧ એમ બે સમયે થાય છે. સામાવાળા આ સમયે બોચાસણમાં કરે છે.

(૨૩) કા પ્રતિમાઓ પૂજવી તે અમારા સંપ્રદાયના શાસ્ત્રમાં જણાવેલું છે. સત્સંગિજીવન પ્ર. ૪ અ. ૨૮ મ્તે. ૬-૭-૮ માં નારાયણમુનિ સાથે રાધાકૃષ્ણ. ધર્મબંધિતસંકિત નારાયણમુનિ (એટલે સ્વામિનારાયણ) અને નરનારાયણ આ ત્રણ પ્રતિમાઓ કરાવેલી. પછીથી બીજી છે. મૂર્તિઓ કરાવેલી. ધર્મબંધિત સાથે પોતાની તપની, શિક્ષાપત્રીની, (જેમાં શિક્ષાનાંજ વચન છે) નરનારાયણની નાની, ધર્મબંધિત વાસુદેવની, શિક્ષાપત્રીસેખર મૂર્તિ અને ચરણાગવિંદ આ મૂર્તિઓ શ્રીજીમહારાજના વખતમાં કરાવેલી. આટલી પ્રતિમાત્ર પૂજન કરવાનું કહ્યું છે. તેટલી મૂર્તિઓ આચાર્ય પૂજવા માટે આપી શકે અને તે વડતાલથીજ મળી શકે છે. સામાવાળા ગુણાતીતાનંદની તથા પ્ર. નં. ૧ ની પોતાની તથા જગા અને પ્રાગા બકતની પ્રતિમાઓ આપે છે. ઉપાસનામાં પણ ફેર છે. જામ સ્વામિનારાયણની ઉપાસના કરીએ છીએ. પ્રતિવાદીઓ સ્વામી એટલે ગુણાતીતાનંદ અને નારાયણ એટલે સ્વામિનારાયણને પાછળ રાખીને ઉપાસના કરે છે. “ગુણાતીતાનંદ મૂળ અક્ષર સહજનંદ એક પરમેશ્વર” એવું બજન કરાવે છે.

(૨૪) શિક્ષાપત્રી મ્તે. ૧૨૧ માં બગવાનનું ધામ ગોસૈક કહેલું છે. વચનામૃત વરતાલ ૧૮ માં પણ તે કહેલું છે. સત્સંગિજીવન પ્રકરણ ૩ અ. ૪૧ આખોય તે બાબતનો છે. એ રીતે અક્ષરધામ ગોસૈકના ગ્રંથમાં છે એમ કહેવું છે. સામાવાળા તે અક્ષરધામથી અમારું અક્ષરધામ જુદું છે એમ કહે છે. અક્ષરધામના મુકનો સંબંધી શાસ્ત્રોમાં વર્ણન છે. તે બાબતમાં વડતાલ ૧૮ માં મુકનોના નામ આપેલાં છે અને તે બાબત સત્સંગિજીવનમાં પણ લખેલું છે.

(૨૫) અમારા સંપ્રદાયના રીવાજ પ્રમાણે સાકુની મૂર્તિ રચાયા નહિ તેમ નેત્રી મૂર્તિને દાગીના કે સોનેરી વસ્ત્ર કે મુગટ ધરાવી ચક્રાય નહિ. સાકુને અગ્નિદાદ દીવો દોષ તે જગોએ મંદિર બાંધી સ્વામિનારાયણની મૂર્તિ પધરાવી ચક્રાય નહિ. પ્ર. નં. ૧ એ ગોંડગમાં ગુણાતીતાનંદને જ્યાં આમળ અગ્નિદાદ દીપ્તિએ તે જગોએ મંદિર બાંધી મૂર્તિઓ પધરાવી છે. અમારા શાસ્ત્રમાં અક્ષરધામનો અવતર થયો છે એવું કોઈ જગોએ લખ્યું નથી. વૈષ્ણવ સંપ્રદાયમાં પણ અવતારો થઈ ગયાનું કહ્યું છે, પણ ધામનો અવતાર થયાનું કોઈ જગોએ વર્ણન કરેલું નથી.

(૨૬) વચનામૃત સારંગપુર ૧૧ તરફ માં ધ્યાન ખેંચ્યું. “બમરાનનો એકાંતિક બકા યદનિ ગુણાતીત એવું જે બમરાનનું અક્ષરધામ તેને આવે છે” આમાં ગુણાતીત શબ્દ આપ્યો તેનો અર્થ એ છે કે માયાના ત્રણ ગુણથી પર, ગુણાતીત એ નામ નથી પણ ધામનું વિશેષણ છે. વચનામૃત મંડલ મધ્ય ૧૧ માં પણ એજ પ્રમાણે છે. અંત્ય ૩૧ માં પણ એજ પ્રમાણે છે. એ શબ્દ કોઈ વ્યક્તિ માટે નથી.

(૨૭) વચનામૃતમાં ધણી જગાએ અક્ષર શબ્દ વાપરેલો છે. તેનો અર્થ દરેક જગ્યાએ સંબંધ ધરાવતો જુદો થાય છે. એક તો અક્ષર એ શબ્દ યોગેષ મધ્યેના ધામ માટે તથા તે ધામમાં રહેલા યુક્તો માટે વપરાયો છે. પરમેશ્વર જેનદ્રારા જગતને રૂપન કરે છે તેને માટે તથા છવાતા માટે પણ અક્ષર શબ્દ વપરાયો છે. પરમાત્મા માટે પણ અક્ષર શબ્દ ધણી જગ્યાએ વપરાયો છે. અમારા ધર્મનાં પુરાણ શાસ્ત્રોમાં “અક્ષરપુરોત્તમ” એવું નામ નથી. સ્વામિનારાયણનાં દત્તર નામ લખ્યાં છે તેમાં પણ અક્ષરપુરોત્તમ એવું નામ નથી. સ્વામિનારાયણે પોતે તથા આચાર્યોએ યદનિ બને દેશમાં એકંદર ૫૦ સિપરમથ મંદિરો બનાવ્યાં છે તેમાં “અક્ષરપુરોત્તમ” એવા નામની કોઈ મૂર્તિ નથી. તેમ બે મૂર્તિઓ મળાને તેનું નામ આપ્યું હોય તેવી પણ મૂર્તિ નથી. અમારા સાધુમાં “અક્ષરપુરોત્તમદાસ” એવા નામવાળો સહુ પણ નથી.

(૨૮) અમારાં મંદિરો “સ્વામિનારાયણ મંદિર” એવા નામથી ઓળખાય છે. પ્રતિવાદીનાં મંદિરો “અક્ષરમંદિર કે અક્ષરપુરોત્તમ મંદિર” એવા નામથી ઓળખાય છે. અમારામાં કોઈ વખત સ્વામિનારાયણ નામની ધૂન કરવામાં આવે છે. પ્રતિવાદીની ધૂન જુદી છે. પ્ર. નં. ૧ “ગુણાતીતાનંદ એક અક્ષર સદગુણંદ એક પરમેશ્વર” એવી ધૂન કરાવે છે. અમારામાં સંખ્યા આદતી પછી ‘નર્મનિર્જામૂલસમાનવર્ણ’ આ અષ્ટક બોલવામાં આવે છે. તેમાં દરેક પદના છેલ્લા બામમાં ‘શ્રીરાધિકાઠણ્ણમહં નમામિ’ આવું પદ આવે છે. પ્ર. નં ૧ એ તરીક સ્તોત્ર બતાવ્યું છે. ‘શ્રીસ્વામિનારાયણમાશ્રયામિ’ આવું પદ દરેક પદને છેડે આવે છે અને તેમાં કેટલાંક પદોમાં ગુણાતીતાનંદનું નામ આવે છે.

(૨૯) વચનામૃતમાં કોઈપણ કેટલું ગુણાતીતાનંદસ્વામીએ પુઠેલા પ્રશ્ન આવશે નથી. તેમાં આશરે ૫૦ સહુ જગત્પરીઓએ પુઠેલા પ્રશ્નો છે. આ સંગ્રહાવની વ્યવસ્થા સાવચલા પ્રથમ ચાર સદ્ગુણો ધીરમદારાએ બતાવેલા અને પાછળથી તેમાં ચાર ઉમેરેલા અને તે પછી તે સંખ્યા વધારીને જાદતી કરેલી અને છેલ્લે ૧૬ સદ્ગુણો કરેલા. આ ૧૬ પૈકીમાં ગુણાતીતાનંદનું નામ નથી વચનામૃત મંડલ પ્રથમ ૭૮ માં પડેલા ચાર અને બીજા ચાર સદ્ગુણો બતાવેલા તેનું લખણ છે. દેસવિચારના લેખમાં મુગળ જગત્પરી નામ લખ્યું છે તે માણસ જુદા છે. તે દેશમાં ધીરમદારાજે જોડે રહેલા ધીરમદારાએ ૧૬ જગત્પરી સહુ નહીં કરેલા. જિજ્ઞાસુએ જોયેલા જગત્પરી વર્તનવાળા સૌથી શ્રેષ્ઠ તે જગત્પરી સાધુઓમાં પણ ગુણાતીતાનંદ સ્વામીનું નામ નથી. ૩૩૦૦.

(૩૦) ધીરમદારાજે જગત્પરીઓમાંથી વળતું વળતું સમજાવવા પ્ર. ૫ અ. ૬૮ નં. ૬૬ માં લખેલું છે. તેમાં સ્વામીનારાયણને જોવાલેલા નંદિ. તે વખતે જોવાલાનંદને બોલાવી બોલેલું પ્રમાણે સ્વામીનારાયણે કહ્યું કે મહારાજ (પ્રમાણ દર્શાવવા અર્થે સ્તો. ૨૨ થી ૨૫) માં બતાવેલી કોળાવુ ધીરમદારાજે જોયેલા પેદમદારામાં નંદુદારા નં. ૬૬, ૬૭, ૬૮, ૬૯.

દીક્ષા આપે છે અને સહુએ બનાવે છે. રામાનંદે શ્રીજીમહારાજને દીક્ષા આપેલી તે વખતે શ્રીજીમહારાજ બ્રહ્મચારી હતા. “વર્ણસ્વામી” એવું વિશેષણ સ્વામિનારાયણને આપેલું છે. વર્ણ-સ્વામીનો અર્થ સાધુ થાય નહિ. વર્ણ એટલે બ્રહ્મચારી. રામાનંદે શ્રીજીમહારાજને ગાદીએ બેસાડ્યા ત્યારે સ્વામિ શબ્દથી સંબોધીને બોલાવેલા. સ્વામી એટલે મોટા.

(૩૫) શ્રીજીમહારાજને રામાનંદે દીક્ષા આપી એટલે શ્રીજીમહારાજ તેમના શિષ્ય થયા અને તે બ્રહ્મચારી હતા. શ્રીજીમહારાજ દીક્ષા લીધા પછાં શ્વેત વસ્ત્ર પહેરતા. ત્યારપછાં વ્યવસ્થા કરી વિભાગો કર્યા. સાધુ, પાળા અને બ્રહ્મચારી કર્યા. બ્રાહ્મણ હોય તે બ્રહ્મચારી થઈ શકે તેથી ઈતર કોમ પાળા અને સાધુ થઈ શકે. પાળામાંથી સાધુ થઈ શકે. શ્રીજીમહારાજે ધણીને દીક્ષા આપેલી. ત્યાગી થવા આવનાર પહેલાં પાળા તરીકે રહે. બ્રાહ્મણને દીક્ષા મળે તો તે બ્રહ્મચારી કહેવાય. ક્ષત્રિય વૈશ્ય સાધુ થઈ શકે. શૂદ્ર પાળામાં જ રહે. શૂદ્રમાં સંસ્કૃત અને અસંસ્કૃત એ બે ભાગ છે. શ્રીજીમહારાજે બ્રહ્મચારી પાળા અને સહુએને દીક્ષા આપેલી.

(૩૬) શ્રીજીમહારાજ સુરત પધાર્યા તે વાત સત્સંગિજીવન પ્ર. ૨ અ. ૫૦ શ્લોક ૮ માં જણાવેલું છે. સુગતમાં બાલચંદ્ર સાથે શ્રીજીમહારાજનો સમાગમ થયો અને વાનગીત થયેલી તે સં. ૧૮૬૬ માં થયેલી. તે સંવાદમાં અ. ૫૧ શ્લોક ૬ માં કોણ દીક્ષા આપી શકે તે કહેલું છે. સ્વામિનારાયણે પોતે કહેલું છે કે—જેને ભક્ત થવું હોય તેણે પ્રથમ દીક્ષા લેવી જોઈએ. ૧૮૬૬ સુધી શ્રીજીમહારાજનો મન હતા કે ભક્તિ કરનારે સદ્યુર પામેથી દીક્ષા લેવી. દીક્ષા આપનાર શરૂ કર્યો અને ભક્તિમાં નિહાવાળા હોવા જોઈએ. તેવા શરૂ સેવા કરવા માટે પ્રતિમા આપે. જુઓ! શ્લોક ૬. શૂદ્રએ ત્યાગીને દિક્કુ ધર્મમાં દીક્ષા આપી શકતા નથી. સદ્યુર પામેથી દીક્ષા લેવી એવું શ્લોક ૬ માં જણાવેલું છે. શૂદ્રએ મન્યામીને પણ દીક્ષા આપી શકે છે. મધ્ય સંપ્ર-દાયમાં અપાય છે એમ જણ્યુ છે પણ તેવા દાખલો દુઃ આપી શકું નહિ. શ્રીજીમહારાજે વ્યવસ્થા કરી નહોતી ત્યાંસુધી ત્યાગીએ ત્યાગીને દીક્ષા આપેલી અને મુક્તાનંદસ્વામીએ દીક્ષા આપીને મોક્ષા બનાવેલા નહિ. પણ પામે આવે તેને રાખતા.

(૩૭) શ્રીજીમહારાજે છેવટનો નિર્ણય વિચાર કરીને કર્યો છે. જે આચાર્યો રથાપવા તે શૂદ્રએ રથાપવા. ત્યાગીને આચાર્ય રથાપવા નહિ શ્રીજીમહારાજે ખામ હક શૂદ્રએ આચાર્યોને ત્યાગીએને દીક્ષા આપવાનો મોખ્યો છે. આક હર લેખમાં શ્રીજીમહારાજે લખ્યુ છે કે કોઈપણ મનુષ્યને દીક્ષા લેવી હોય તો તે આચાર્ય આપી શકે. તેપણ પોતાના રિવાજના મનુષ્યને જ આપી.

(૩૮) જે મનુષ્ય દીક્ષા લેતા જાય તેને મેં મરે તપામણીયા જે રિધિ કર્યો તે લાગુ પડે છે. સત્સંગિજીવન પ્ર. ૪ અ. ૫૧ નો શ્લોક ૧ થી ૧૧ દીક્ષાવિધિ જામવના શ્લોક છે. શ્લોક ૬ શરૂ પાતાના આગ્રિન ત્યાગી પામે દીક્ષા લેવાવે એવું મેં (મુનવાતી) દીક્ષા લખ્યુ છે તેનો પ્રકાર ભગવાં કપડાં વિગેરે છે, અને તે શ્લોક ૧૩ માં જણાવેલું છે. આચાર્યને પણ દીક્ષા આપવી જોઈએ એવું શ્રીજીમહારાજનું વચન છે. આચાર્ય ચનાર આચાર્ય પામેથી દીક્ષા લઈ શકે.

(૩૯) દીક્ષા આપનારની અંદર ધર્મ અને જ્ઞાન તેવું જોઈએ એટલો ધર્મગો હોય તે દીક્ષા આપવાને અધિકારી નથી તેમજ એટલો જ્ઞાનવાળો હોય તે પણ દીક્ષા આપવાને અધિકારી નથી. સત્સંગિજીવન પ્ર. ૨ અ. ૫૧ શ્લોક ૬ ધર્મ અને ભક્તિ જેનામા હોય તેવા મનુષ્ય પામેથી દીક્ષા લેવી જોઈએ એવો તે શ્લોકની દીક્ષા અર્થ કરેલો છે દીક્ષા આપનાર આચાર્યની

યોગ્યતા શ્રીછમહારાજને વર્ણવેલી છે. સત્સંગિજીવન પ્ર. ૪ અ. ૪૦. આચાર્ય કેના હોના બેધએ તે બાબત તથા કેવા ગુરુ પાસેથી દીક્ષા લેવી તે લેખમાં શ્રીછમહારાજને કહ્યું છે. આચાર્યના કાષ્ઠ ન્યૂનતા દોષ તોપણ તેમની પાસેથી દીક્ષા લેવી એમ લેખમાં કહ્યું છે.

(૪૦) ભક્તિભાગની પુષ્ટિ માટે મત્રવીજ્ઞાની જરૂર છે અને તેને માટે આચાર્યોની નીમણૂક કરેલી છે (સત્સંગિજીવન પ્ર. ૪ અ. ૨૪ શ્લો ૧૦) શિક્ષાપત્રો સ્ત્રો. ૧૨૮ તરફ મારૂ ધ્યાન ખેંચ્યું તે બરાબર છે. આચાર્ય દીક્ષા આપના માટે છે અને દીક્ષાનો ધર્મના સમાવેશ થાય છે. આ બાબત સત્સંગિજીવનમાં કહી છે. દીક્ષા ધર્મના અંગબૂત છે. દીક્ષા એટલે ગુરુ-ધર્મી મત્રોપદેશ લેવો. શિક્ષાપત્રો સ્ત્રો. ૧૨૯ તરફ મારૂ ધ્યાન ખેંચ્યું. તે બરાબર છે. સ્વામિનારાયણે ધર્મ સત્સંગિજીવન અને શિક્ષાપત્રોમાં વર્ણવેલો છે. એકાતિક ધર્મ અથવા ભક્તિ તેનો અર્થ એકજ છે ધર્મ વર્ણાશ્રમનો જાણવો એકાતિક ભક્તિ કરવી તે ભગવાનનો મહિમા સમજીને કરવી, સ્વામિનારાયણ એકાતિક ધર્મ કે ભક્તિ કે ભાગ્યવત ધર્મ પ્રવર્તીવા આવેલા છે, એમ કહેલું છે એકાતિક ભક્ત ધર્મ જ્ઞાન વૈરાગ્ય અને માહાત્મ્ય જ્ઞાનવગેરે ગણાય છે. તે ચારમાથી એક ન હોય તો ન્યૂન ભક્ત કહેવાય તે એકાતિક ભક્ત કહેવાય નહિ આમાં જે ધર્મ કહ્યો તે ચાર વર્ણનો અને ચાર આશ્રમનો જાણવો જ્ઞાન એટલે આત્મજ્ઞાન કે આત્મનિષ્ઠા અથવા એમ જાણે કે હું શરીરથી જુદો છું તે આત્મનિષ્ઠા.

(૪૧) એકાતિક ધર્મ પાળવનું રૂપ ભગવાનના ધામમાં જવું તે છે એકાતિક ધર્મની મિદિ જો ન મેળવી શકે તો તે પરમાત્માના ધામમાં જઈ શકે નહિ આચાર્ય નીચ્યા પરલા શ્રીછમહારાજ સ્વામિનારાયણધર્મને સત્સંગ તથા સુ પ્રદાય તથા ધર્મશબ્દવી પશ્ય કહેતા હતા. સ્વામિનારાયણને ભગવાન સમજીને તેમની ભક્તિ કરે તેજ સાચો ભક્ત એમ શ્રીછમહારાજને કહ્યું છે. જે કોઈ માણસ પાકી નિઠા સાથે ભગવાનની ભક્તિ કરે છે તે ધામને પામે છે તે વાત ખરી છે. જો કોઈ અમંગળા હોય અંગ બહાર હોય તે એકાતિક ભક્તિ કરે તો ધામમાં જઈ શકે કે કેમ ? તે હું સ્વરૂપનિઠાનો અર્થ થયા વગર કહી શકું નહિ. સ્વરૂપનિઠા એટલે ભગવાન વિશે મ પ્રદાયના ધર્મ જ્ઞાન અને વૈરાગ્ય સહિત ભક્તિ તેને સ્વરૂપનિઠા કહે છે. આની સ્વરૂપનિઠા વાળો જે કોઈ હોય તે સ પ્રદાય (મત્સંગ) અદરજ હોય. બહાર હોઈ શકે નહિ અમાગ શાસ્ત્ર પ્રમાણે સ્વરૂપનિઠાવાળો માણસ સ પ્રાય બહાર હોઈ શકે નહિ. સત્સંગ ગઢાગનો માણસ અને જેણે દીક્ષા વિગેરે લીધી ન હોય તેવો માણસ ધામમાં જઈ શકે નહિ

(૪૨) વચનામૃતની સતે ૧૬૨૮ ની (મુગર્ડ નિર્ણયસાગરમાં છપાએલી) આદિતિમાં વચનામૃતના સંગ ધર્મ ભૂમિકા મારી વખતી કે વચનામૃત મહા મધ્ય ૬ મને વાચી સ ભગવાન. "ભગવાનના વચનનો સોપ થતો હોય" વિગેરેનો અર્થ એ કે તેને ભગવાનના સ્વરૂપનો આશ્રય નાખવો આ વચનામૃત ભગવાનની શરણ ગતિનો મહિમા કહેવા માનવનું છે. માન મન પ્રમાણે સંસ્થાભિવાગો સ પ્રદાય બહાર હોઈ શકે નહિ

(૪૩) વચનામૃતની ભૂમિકા અને વાંચી સભાગતી ભગવાનનું જગ રાખવું ભગવાનનું શરણ રાખવું વિગેરેને સ્વરૂપનિઠા અથવા સંસ્થાગતિનિષ્ઠાપણે જણાવેલ છે (શિક્ષાપત્રો સ્ત્રો. ૧૦૮ ૧૦૯ વાંચી સભાગત્યા ૧૦૯ મા રાખા આવે છે તે કૃષ્ણની પત્ની કે ગંગા પત્ની તરીકે ભક્ત છે (પણ કેવળ ભક્ત નહિ) લક્ષ્મીજી પણ તેવીજ રીતે પત્ની તરીકે ભક્ત છે નાનાવણુમાં નર એ ભક્ત નથી પણ તે પ માત્રાનો આસ છે બગબદ પણ ભગવાનના એક અંશ છે તેમને આપણા જેવા ભક્ત કહી શકાય નહિ સ્વિકારણનો બાવલ ભક્ત તરીકે નથી જેથી તેમની મૂર્તિ ભક્ત તરીકે થીકુંજુ જોડે મુકાની નથી લક્ષ્મીજીની મૂર્તિ નારાયણ જોડે ભક્ત તરીકે મુકાની નથી પણ પત્ની તરીકે મુકાય છે. જરૂરતાવજુમાં નર એ આદ્યુન કે કેમ

તે સત્સંગિજનને જોઈને કહ્યું. નર એટલે અર્જુન એકલા નહિ પણ નર એ નારાયણનો અંશ છે. કુંતાના પુત્ર એજ અર્જુન. પાંડવ પૈકી એક જોને શ્રીકૃષ્ણે ગીતાનો ઉપદેશ કર્યો તેજ અર્જુન. જળમદ્ર પણ જગવાનના અંશ હતા. તે જળમદ્ર દેવગીના ઉદરથી અવતરેલા (૧૧૦-૧૧૧ વાંચી સંભળાવ્યા) શ્લો. ૧૧૧ માં રાધાને ભક્ત કલાં છે પણ ખરે અર્થ કરવા માટે સાત શ્લોક સાથે વાંચવા પડે.

(૪૪) સ્વામિનારાયણ સંપ્રદાયને ઉદ્ધવસંપ્રદાય કહીએ છીએ. તેમાં કૃષ્ણની સાથે જો ભક્તો ઉપર કલા તેમની મૂર્તિઓ કૃષ્ણની જોડે પધરાવામાં આવે છે. ધર્મ અને ભક્તિ તે શ્રીજીમહારાજનાં માતા પિતા છે. તેથી તેમની મૂર્તિઓ મંદિરમાં પધરાવેલી છે. આવી પધરાવેલી મૂર્તિઓને યાજ પૂજ આરતી થાય છે. સ્વામિનારાયણના બાળ રામપ્રતાપજી તથા ઇન્દ્રારામજીની મૂર્તિઓ શ્રીજીમહારાજ જોડે પધરાવેલી છે. તેમની પણ પૂજ આરતી યાજ થાય છે. રઘુવીરજીની મૂર્તિ પધરાવેલી છે પણ તે મુખ્ય મંદિરમાં નહિ. લક્ષ્મીવાડીમાં તે મૂર્તિ પધરાવેલી છે. તે મૂર્તિઓની પૂજ આરતી અને યાજ થાય છે. સુવાસિની બાઈની (રામપ્રતાપની પત્ની) મૂર્તિ પધરાવી છે કે નાહ તેની મને ખબર નથી. સારંગપુર હું ગયેલો. ત્યાં હનુમાનજીનું મંદિર છે. તે હનુમાનજીની મૂર્તિને પહેલાં વચ્ચઅલંકાર ધરાવતા ન હતા. હાલમાં તે ધરાવે છે. તે મંદિરને શિખર નથી. તે પ્રતિમાને યાજ થાય છે અને આરતી તથા પૂજ કરવામાં આવે છે. તે હનુમાનજી સ્વામિનારાયણના કુળદેવ છે અને તેમણે સ્વામિનારાયણની ઘણીવાર રક્ષા કરેલી તેથી તેમની પ્રતિષ્ઠા કરી છે. તે પ્રતિષ્ઠા શિક્ષાપત્રીમાં જણાવ્યા પ્રમાણે કરેલી છે. ગોપાળાનંદસ્વામીએ તે પ્રતિષ્ઠા રઘુવીરજી મહારાજની આગાથી કરેલી એમ દરિયાકાંઠામાં લખેલું છે. તે હનુમાનજી રામના મોટા ભક્ત બ્રહ્મચારી છે. સારંગપુરના એક ખાચરે આગળી કરવાથી રઘુવીરજીની આગાથી ગોપાળાનંદે હનુમાનજીની પ્રતિષ્ઠા કરેલી. સારંગપુરના લોકોએ ગોપાળાનંદસ્વામીને કહ્યું કે અમે ગરીબ છીએ અને સાધુ આવે તો અમે નિભાવ કરી શકતા નથી, જેથી મંદિર બંધાવી આપો. ત્યારે ગોપાળાનંદે કહ્યું કે હનુમાનજીની પ્રતિષ્ઠા કરી આપીશ અને તે તમારા ખીજા બાળ તરીકે થશે અને સારી ઉપજ આવશે એવું કલાની વાત ખરી નથી. હનુમાનજીના મંત્રનો જપ કરવાનું શિક્ષાપત્રીમાં લખ્યું છે. હનુમાનજીનું કોઈ ધ્યાન ધરતું નથી.

(૪૫) સારંગપુર મંદિરના એક ભાગમાં ગોપાળાનંદજીનો ફોટો છે અને તે એવું ખતાવા માટે કે ગોપાળાનંદજીએ આ જ બાંધ્યું છે. તે પ્રતિમા ચાંદીના મિંદાસન પર છે કે નહિ તેની મને ખબર નથી. ગોપાળાનંદસ્વામીની પ્રતિમાને આરતી યાજ થતો નથી. ફક્ત દુલ્હદાર ચઢાવે છે પણ બીજી પૂજ થતી નથી. તેમને માટે યાજની ખાસ કંઈ નિમનેષક નથી. જુનાગઢ મંદિરમાં શંકર પાર્વતીની મૂર્તિઓ શ્રીજીમહારાજે પધરાવેલી છે. બીજે ઠેકાણે તે લોંગ પધરાવેલ છે. આ શંકર પાર્વતીની મૂર્તિઓ ત્રણ શિખરમાંના એક શિખર નીચે છે. પાર્વતી શકરના પત્ની છે તેથી ભક્ત કહે છે. જુઓ શિક્ષાપત્રી સત્સંગિજન પ્ર. ૨ અ. ૩૭ માં દેવોની પ્રતિષ્ઠા માટે કહેલું છે. જુઓ શ્લો. ૧૦૧.

(૪૬) શંકર પરમાત્મા છે એમ માનીને તેમની પૂજ થતી નથી. શકરને અમારામાં શ્રીકૃષ્ણ માફક પૂજતા નથી પણ શંકર વૈષ્ણવો છે અને વૈષ્ણવો શ્રીકૃષ્ણના ભક્ત છે એમ જાણીને પૂજ થાય છે. હનુમાન અને શકરની મૂર્તિઓ દૃષ્ટદેવ તરીકે નહિ પણ ભક્ત તરીકે પધરાવાનું શિક્ષાપત્રીમાં કહ્યું છે. સૂર્યની એક દેવ તરીકે પૂજ થાય છે અને તે માયતાના અધિષ્ઠાતા દેવ છે. શ્રીજીમહારાજે પોતે ગદગદમાં આવી મૂર્તિઓ પધરાવી છે. શંકર પાર્વતીની મૂર્તિ જુનાગઢમાં પધરાવી છે તેને યાજ આરતી પૂજ થાય છે અને વચ્ચઅલંકાર ધરાવવામાં આવે છે. તેમજ સૂર્યની મૂર્તિને તેજ પ્રમાણે પૂજ આરતી યાજ થાય છે.

(૪૭) હાથામ દિરના એક ભાગના શંકરપાર્વતીની મૂર્તિ છે. ત્યાં પણ એજ પ્રમાણે પ્રભાણી થાય છે. ગોનોક ધામનો અર્થ મારા મન પ્રમાણે સંબંધ જોતા શ્રીકૃષ્ણનું ધામ એવો થાય છે (શિક્ષાપત્રી મે. ૧૦૭ થી ૧૧૨) ૧૦૭ માં પરમાત્મા કોણ છે તે કહ્યું છે. ભગવાન તે શ્રીકૃષ્ણ છે એમ મ્ને ૧૦૮ મા કહ્યું છે. રાધાકૃષ્ણ વિગેરે જુદા જુદા સ્વરૂપો ૧૦૯-૧૧૦ મા કહ્યા છે. મે. ૧૧૧ મા આ સ્વરૂપો સાથે રાધાદિક બાકો હોય ત્યારે આ રીતે જાણવું એમ કહ્યું છે મે. ૧૧૨ મા શ્રીકૃષ્ણના તે સ્વરૂપમા બેદ ન જાણવો તે સંબંધિ જણવેલું છે.

(૪૮) ગોનોક એ એક આપુ ધામ છે અને તે મધ્યે અક્ષર એ ભગવાનને ગહેવાનું ખાસ મંદિર (ધામ) છે. એવું શિક્ષાપત્રી અને વચનામૃતમા જણાવેલું છે. ગોનોક મધ્યેના અક્ષર-ધામનું આપુવ વર્ણન મત્સગિછરન પ્ર. ૩ અ. ૪૧ મા આપ્યું છે. વચનામૃતમા અક્ષરધામ જણાવ્યું છે તે ગોનોકના મધ્યમા અક્ષરધામ છે તેજ છે. મહા પ્રથમ પ્રકરણ પ્રથમ વચનામૃત મને બતાવ્યામા આવ્યું. અક્ષરધામ અને વૈકુંઠ તે એકજ છે. વૈકુંઠ અક્ષરધામ કરતા વિસ્તારમા નધારે મોટું છે અને ત્રણેય ધામ ત્યાં લખેલા એકજ છે. શિક્ષાપત્રીમા બતાવ્યા પ્રમાણે અર્થ કરના ત્રણેય ધામ એકજ છે. વચનામૃત મહા મધ્ય ૪૨ પાન પર ૭ મને મતાવ્યું (પુરોહિતમ ભગવાનનું ને અક્ષરધામ) તે અક્ષરધામ બીજું ભુદુ છે, અગાઉ જેનું જણાવ્યું છે તેનું તે વર્ણન નથી. વચનામૃત મહા ૪૨ માગણ ૧૬ ૧૨ 'એક સચુલપણું ને બીજું નિર્ગુણપણું' આ ને વર્ણન આપ્યું છે તે અક્ષરપુરુષ મે છે આ ઠેકાણે અક્ષરધામ કહ્યું છે તેનો અર્થ હું એવો કહું છું કે તે અક્ષરધામ નહિ પણ અક્ષરપુરુષ છે તેના અક્ષરનું તે વર્ણન કરેલું છે. શ્રીજમદારાજે વચનામૃતો ગુજરાતીમા કહ્યા છે અને તે શ્રીજમદારાજે વાચેના

(૪૯) આ જગાએ અક્ષરને સચુલ નિર્ગુણ કહ્યા છે તે બરાબર છે મચુલ એટલે મોટામા મોટું અને નિર્ગુણ એટલે નાનામા નાનું સ્વરૂપ છે સચુલપણમા સર્વનિવૃત્તા અને સર્વપ્રેરક છે મે ને અક્ષરપુરુષ કહ્યા તેના ઉપરી પુરોહિતમ ભગવાન છે તે ભગવાનની આઘાથી અક્ષરપુરુષ દુનીયાન ઉત્પન્ન કરવાનું તથા પાપરાનું કામ કરે છે અને તે દુકીકત સત્સગિછરમા છે અક્ષરપુરુષ એટલે મુક્તો પૈકીના એકને આ બધું કાર્ય કરવાનું કહેવામા આવે છે અક્ષરપુરુષને સરામી ગૌણપણે કહી શકાય ગૌણ એટલે પ્રધાન નહિ પ્રધાન એટલે મુખ્ય અક્ષરપુરુષ પુરોહિતમ ભગવાન આગળ ગૌણ છે.

(૫૦) વચનામૃત પંચાના ૧ પાન ૩૮૦ મને બતાવ્યામા આવ્યું. વૈકુંઠ એ વિષ્ણુનું ધામ છે ગોનોક એ વૈકુંઠ કરતા મોટું છે. અહીંયા વૈકુંઠ અને ગોનોકને જુદા બનાવ્યા છે અક્ષરધામ ગોનોકની સરખામણીમા વિસ્તારમા નાનું હોય પણ ચુલુમા મોટું છે અક્ષરને ધામ (ધ્યાન) તરીકે અને મુક્ત તરીકે પણ વર્ણવ્યું છે. એટલે મૂર્તિરૂપે કે પરમાત્મા સવતા હૃદયમા રહ્યા છે વચનામૃત મહા પ્ર ૨૧ પાન ૩૬-૩૭ મા ને અક્ષરધામના એ સ્વરૂપ કહ્યા છે. તેમાનું પહેલું ને અદા-ધામ છે તે અચિત્તાર્થી ગેની સકાય છે તેમા રહેવાર પુરોહિતે તે અક્ષરધામ અથવા અક્ષરપુરુષ અથવા મુક્તો કહેવાય છે. નિરાકાર એટલે અજ્ઞાનહોય પણ તેને મર્ત અન્યથો નહિ. બીજા સ્વરૂપનું વર્ણન બીજું છે. આ નધા મુક્તો પુરોહિતમ ભગવાનની મવા કરે છે અક્ષરધામના મુક્તો પ-મેશ્વરના મોટા બડો છે. ઉપાસનાતો દક્ષ પરમેશ્વરી કરાની છે બીજાની નહિ સરાન-અક્ષરધામને પામવા માટે બકને અક્ષરના સાધર્મ્યપણને પામવું જોઈએ કે નહિ ? જવાબ-બીજા વચનામૃતોમા "મમ સાધર્મ્યમાગતા" એ ગીના વચનને લઈને પરમાત્મા માથે સાધર્મ્યપણું પ્રતિપાદન કર્યું છે તેથી પરમાત્માનું સાધર્મ્યપણું મુખ્ય છે. અક્ષરની સાથે સાધર્મ્યપણું કહ્યું છે તે તો ત્યાના મુખ્યો સધાને મુક્તો જેટલો અધિકાર પ્રાપ્ત થાય છે માટે કહ્યું છે બધાય અક્ષરમુક્તો પરમાત્માના બન્ન છે

(૫૧) હાથામનાજે દક્ષ ભગવાનની કન્વા ની કહી છે, બીજાની નહિ મસાત-ઉપાસનાનો બન્ન સાથે ભગવાનની કન્વાની કહી છે ? જવાબ-બીજા વચનામૃતમા આ પ્રમાણે એકઠી

ભગવાનની ઉપામના કરવી જોઈએ અને સાધર્મ્યપણાને પામવા માટે તેજ કરવું જોઈએ સનાતન-ભક્તના સાધર્મ્યપણાને પામી શકાય છે ? જવાબ-સાધર્મ્યપણું એટલે સરખો હોદ્દો મળે તે છે. અને તે પરમેશ્વરની ઉપાસનાથી મળી શકે છે ભક્તોનું સાધર્મ્યપણું હોઈ શકે નહિ.

વચનામૃત સારંગપુર ૫ મને વાંચી સભળાવ્યું “અક્ષરગુ અન્વય સ્વરૂપ” એમ લખ્યું છે તે આ જગ્યાએ અક્ષરપુરૂષને માટે છે. અન્વયનો અર્થ-જગતના કાર્યમાં જોડાયા હોય તેને અન્વયરૂપ કહે છે છતાં તે દોષથી પણ (ગહિત) છે માટે એ વ્યતિરેક કહેવાય છે પુરુષાત્તમનું અન્વય સ્વરૂપ કહ્યું તેજ સ્વામિનારાયણનું સ્વરૂપ છે. વચનામૃત મહા પ્રથમ ૬૩ ઉપગથી મનાન-અક્ષરધામ ભૂતિમાન છે કે નહિ ? અને તે સર્વના કારણ છે કે નહિ ? જવાબ-આ વર્ણન અક્ષરપુરૂષનું છે અને તે વૈગટ પુરૂષના વર્ણન જેવું છે ત્યાં અક્ષર એટલે અક્ષરધામ એવો અર્થ છે અને મુકતોની મોક્ષપ પણ બનાવી છે. અહીંયા પુરુષોત્તમ ભગવાન એટલે શ્રીજીમહારાજ એવો અર્થ થાય છે.

(૫૨) સવાય-પુરુષોત્તમ એવા જે ભગવાન કહ્યા તેનું શરીર આત્મા તથા અક્ષર છે ? (પ્ર ૬૪) જવાબ-પરમાત્મા અને જગતનો મળન્ધ એવો છે કે-જેવી રીતે આપણું શરીર અને આત્માને સંબન્ધ રહેલો છે તેમ પરમાત્મા વ્યાપક છે અને આત્મા ને અક્ષર વ્યાપ્ય છે પરમાત્મા આધાર છે અને આત્મા ને અક્ષર પરમાત્માએ ધારણ કરવા થોડું છે. પરમાત્મા નિષ્કા છે અને આત્મા ને અક્ષર નિષ્કામ્ય છે. આ રીતે શ્રુતિમાં કહ્યું છે. આ ઉપની પતાનુ છે કે આત્મા ને અક્ષર પરમેશ્વર આગળ કાર્ય કરવા સમર્થ નથી. આત્મા ને અક્ષર શરીર છે અને ભગવાન શરીર છે ભગવાનનું સાધર્મ્યપણું પામવા માટે તેમની ઉપામના ને ભક્તિ કરવી જોઈએ.

(૫૩) ભગવાનની સાથે ધામ (સ્થાનરૂપ) આવે નહિ પણ એરી ભાવના કહી છે ભગવાન સાથે મુકતો આવે છે ભાગવત દશમ સ્કંધ અ ૨ શ્લો ૫-૮ માં ધામ રામ લખ્યો છે તે ધામને અર્થ કહ્યા થાય છે આ બગદેવજી કે જે દેવધીના સાતમાં બાજક છે તેનું વર્ણન છે ધામને ખરો અર્થ હું માઈ પુત્રક નહિ હોવાથી કરી શકું નહિ. શ્રીવરની પીઠા સાથે હું મળતો થતો નથી. બગદેવજી એ પરમેશ્વરનો અસાવતાર છે શ્રી એ મુક્ત પુરૂષ છે એનો અર્થ ધામ નથી.

(૫૪) સવાય-સ્વામિનારાયણે કહ્યું છે કે-આ કુનીધામ અમે અમારા અક્ષરધામ અને મુકતો સહિત આન્યા ઝીએ, તે બધાય સત્સંગમાં ખરા કે નહિ ? તે બામન વચનામૃત જોયા નીચા મહી શકું નહિ જ્યારે ભગવાન આવન ર લે છે ત્યારે ધામ સાથે આવે છે એરી ભાવના કરવાની છે પણ અમુક મુકતોજી જન્મ લે છે. પરમેશ્વર મનુષ્યરૂપ ધારણ કરે છે સ્વામિનારાયણ અમુક મુકતોને સાથે લાવેલા અને તેમણે જન્મ લીધેલો સત્સંગિજીવનમાં લખ્યું છે કે કટતાક ખાઈએએ જન્મ લીધેલો અને તેમને માથું ઘસારી તરીકે સાથે નાખવામાં આવેલા મુકતો સત્સંગમાં આવેલા શ્રીજીમહારાજ હપૈયામાં જન્મેલા. મુકતોએ પોતાનું એશ્વર બદાર કાઢ્યું નહિ પણ માનુ તરીકે નેતુ (સ પ્ર ૩) ગોપાળાનંદ, મુખાનંદ ઘસાનંદ ને મુકતો ખરા ગુણાતીતાનંદ મક્તમાં બન્યા નિષ્કુતાનંદ મુકતોમાં ખરા.

(૫૫) ગુણાતીતાનંદ માથું થયા તે પહેલાં તેમનું નામ મુગજી હતું મુગજી જે ગામમાં રહેતા હતા તે ગામમાં શ્રીજીમહારાજ ગએલા તે ગામનું નામ બાદા છે ગુણાતીતાનંદને ઘેર પણ શ્રીજીમહારાજ પવરેલા (મત્સંગિજીવન પ્ર ૨) માં મુગજીને કેટલાં ઉપદેશ આપ્યો છે. બીજું કંઈ બન્યું નથી ગુણાતીતાનંદની (મુગજીની) અને મુગજી મર્નામાં આરના પહેલાં અમારી મેરામાં હતા એમ શ્રીજીમહારાજે મ્હાની અને ખમ નથી આ બામનની દબીકન મેં વાંચી છે તે ચોપડીમાં નથી ગુણાતીતાનંદ બનાવી અક્ષર છે એનું કોઈ પુત્રકર્મ માગ વાચવામાં આવ્યું નથી વિદારીલાસજી મહારાજનું જીવનચરિત્ર દરિયામાં નાખવામાં આપ્યું છે તથા તેનું મ મોક્ષન કર્યું છે તમા તેમણે ૫ ઈ ચોપડીઓ વખાનું જણવ્યું છે અને તેમાં કીર્તનમેળમમાં તમા તેમણે નવાનું જણાવેલું છે દરિયામાં નાખવા માગ ૧ પ્રશ્ન ૧ પાન ૪ મને વાંચી સભળાવ્યું.

(૫૬) પુરુષોત્તમચરિત્ર ખનાવનાર લોધિકા દરમાર ગુણાતીતાનદના સિમ્બ હતા. ગુણાતીત-
નંદરામિનો વાતો ઉપરથી મેં જાણ્યું કે તે ગુણાતીતાનદના સિમ્બ હતા. વળી ચાર વરસ ઉપર
મુક્તચિતામણી નામની મોપડી રાજકોટથી બહાર પડેલી તેમાં ગુણાતીતાનંદના પહેવાના અને
હાથના ગિળ્યાનાં નામ આપેલાં છે. તેમાં તે દરમારનું નામ છે. પુરુષોત્તમચરિત્ર લોધિકા દરમારે
વડનાય વેચવા મોકલ્યાં તે ધણું વરસ પડી રહેલા. આવું મોટું પુસ્તક ૧ રૂપીએ કોઈએ લીધું
નહિ એટલે મહત કાઢી નાંખ્યા છે. જે પુસ્તકો મદિરા પડી રહેવા તે વેચના માર સત્તમ ગિ-
જનનના એકા ઉપર જાહેર ખજાર તરીકે મુકેલા પુરુષોત્તમચરિત્રની કથા મેં મદિરા સાબળી નથી.

(૫૭) રાધાકૃષ્ણ લક્ષ્મીનારાયણ નરનારાયણ કૃષ્ણજળદેવ વાસુદેવ આદિક મૂર્તિઓ
પધરાવેલી છે તેમની ઉપાસના કરવામા આવે છે. તેનું કારણ એ છે કે બધાં શ્રીછમહારાજના
સ્વરૂપ છે એમ કહ્યું છે. પાર્વતી સૂર્ય હનુમાનની મૂર્તિઓ સ્વામિનારાયણે પધરાવી છે તે
મૂર્તિઓની છત્રદેવતા તરીકે ઉપાસના થતી નથી હનુમાનજના મંત્રનો જપ કરાવો નિધિ છે

(૫૮) વચનામૃત ગદ્યા પ્ર. ૪૧ તરફ મારે ધ્યાન એન્ચુ. તેમાં ઉપાસના વિશે શ્રીછ-
મહારાજે કહ્યું છે. સેના ઉપામના અને ભક્તિ એકજ અર્થમાં વપરાય છે. ભક્તિ એકજ છે પણ નર
પ્રકારે કરવામા આવે છે તેથી નવધા કહેવાય છે અને બીજી પ્રેમલક્ષણાભિન કહેવાય છે નર પ્રકારમાથી
ગમે તે પ્રકારે ભક્તિ કરે તે ભક્ત કહેવાય. સ્વામિનારાયણનું નામ સ્મરણ કરે તો તે પણ ભક્તિ કરી કહેવાય

(૫૯) સ્વામિનારાયણ સપ્રદાયમા ગુરની સેના કરવી એમ જ્યુ છે. ગુરનું પાદસેન
સેનામા આવી જાય. અર્થાત વહન સેનામાં આવી જાય. ધૃતરના દાસ્યપણ કરતા ગુરનું દાસ્યપણ
ગૌણપણે આવે. દાસ્યપણ તો એક પરમાત્માનું જ સુખ્ય છે આત્મનિવેદન પરમાત્માના આવે
છે ગુરમાં નહિ ગુરની સેના એટલે પરિચયા કરતી તે છે. ગુરની ભક્તિ કરતી તે ગુર ભગવાનના
ભક્ત છે એમ ધારીને કરવી જગતમા ગુરનેજ ભગવાન માને છે સ્વામિનારાયણ સપ્રદાયમા
સ્વામિનારાયણ એકજ ભગવાન છે અને બીજા બધા તેમના ભક્ત છે તેમને ભગવાન તરીકે મનાય નહિ

(૬૦) શિક્ષાપત્રીમા લખ્યું છે કે તત્ત્વજ્ઞાન સમાનુભવ્યાર્થનું સ્વીકારતું સમાનુભવ્યાર્થે વેદાત-
સ્ય ઉપર દીકા લખી છે તેનું નામ શ્રીનામ છે. તેમાં નારાયણ પહેલા ઉપાસ્ય છે. આત્મા એ પરમાત્માના
દાસતરીકે ઉપાસ્ય છે એમ કહ્યું છે. એમ આત્માની ઉપાસના થઈ શકે પણ પરમાત્માપણે થઈ શકે નહિ.

શ્રીભાષ્યમા ભક્તિ જ્ઞાન ઉપામના આ સમ્બો એક બીજાને સૂચનારા છે એમ કહ્યું
અને એમ પણ લખ્યું છે કે જ્ઞાન ઉપામન વિના મુક્તિ નહિ વચનામૃતમા કહ્યું છે કે આત્માને
શુદ્ધ માનીને ભક્તિ કરતી તે પોતાના સપ્રદાય પ્રમાણે કરતી અને સૈદ્ધ તરીકે કરતી વચના-
મૃત સેવા ૧ શ્રીછમહારાજે કહ્યું છે કે ઉપાસના કરવામા સ્વામિસેવકભાવના હોવી જોઈએ.
અક્ષ એટલે આત્મા. આત્માને પાળતું એટલે શુદ્ધ અક્ષરસ્વ થતું પાન ૭૪૮ વચનામૃતમા "નારા-
યણના ધામસ્વ" એ સમ્બો છે તેમાં ધામ એટલે આત્મા. સત્સંગિજીવન પ્ર. ૪ અ ૬૭ મેં.
૧ થી ૬ તરફ મારે ધ્યાન એન્ચુ. તે બધાને ભેગા વાચવા જોઈએ. અક્ષરસ્વ આ મેંકમા
છે તે આત્માથી જુદું છે પણ એનું કહેવામા આવ્યું છે કે આત્મા એ મુક્તોના જેવા થવાનો
છે એટલે અક્ષરસ્વજીવ અથવા તો અક્ષરસ્વજીવ ગુણો હોવા જોઈએ. મુક્તોની ગિધિ સત્તમ ગિજીવન
પ્ર. ૩ અ. ૪૧ મા જણાવી છે આ માટે મુક્તોએ પરમાત્માનું ધ્યાન ધરતું

(૬૧) ભાવના એટલે વારવાર સંભાળી નાખતું કોઈ વસ્તુ અણુના હોય તો તેમાં પોતાના
પૂર્વ મનથી તેનું રતન (મનન્દાગ મંગ કરવો) જોઈએ આ પ્રમાણે કરાથી પોતાના એમ
આત્માના ગુણો પ્રકાશમા આવે છે વચનામૃત પાન ૪૨૩ (અને ૧૯૨૮) છેતી ચાટ વીળીમા
"લક્ષ માથે એકતા કરતી" એમ છે. તે માટે મારે કહેવું એમ છે કે અર્ધો અક્ષ સમ્બો અક્ષ-
પૂર્ય કહેવા છે જેમ આ આત્માની પેન્ટ માથે એકતાની બના કરવાની ક્ષી છે તેમ અક્ષ-

પુરુષ સાથેની ભાવનાની વાત છે. અક્ષર એટલે ધણું વૈરાટી. શું કર્યાથી ભાવના આવે તે માટે મારે ખીન્ન પુસ્તકો જોવાં પડે. આત્માને પરમાત્માના સંબંધની મુખ્ય ભાવના છે. આ ભાવના ભાવવા માટે પરમેશ્વર સ્વામી છે અને હું દાસ છું એમ સમજીને આગળ ચલાવવાનું છે.

(૬૨) ઉપાસના શબ્દનો અર્થ વ્યાકરણમાં સમીપે રહેતું એવો થાય છે. ૩૬ અર્થ ભક્તિ કરવી એવો થાય છે.

(૬૩) ભાગવત સ્કંધ ૧૦ કું સાબ્યો છું. તેમાં અ. ૨ શ્લો. ૮ તરફ મારું ધ્યાન ખેંચ્યું. તેમાં ધામશબ્દ છે તેનો અર્થ અંશ થાય છે. એકતા કરીને ભાવના કરવી. પ્રાણુપ્રાણુનું અનુસંધાન કરવું. આ ભાવના એ ચોગદિયા છે. સત્સંગિજીવન પ્ર. ૫ અ. ૬૪ માં આવી ભાવના માટે જણાવેલું છે. ધર્મ અને ભક્તિની સ્વામિનારાયણનાં માખાપની ઉપાસના થતી નથી. એકલા નારાયણની ઉપાસના થાય છે. રાધાકૃષ્ણમાં કૃષ્ણની ઉપાસના થાય. રાધા પત્ની તરીકે કૃષ્ણ જોડે છે એમ સમજવું. ધર્મ ભક્તિ અને નારાયણની છબી અપાય છે.

(૬૪) વચનામૃત ગદ્યા પ્રથમ ૬૮ પાન ૧૫૮ અષ્ટ પ્રકારની મૂર્તિ કહી છે. તેમાં ધણુ પાપાણુ અને ચિત્રમૂર્તિ આવી જાય છે. સાધુની ચિત્રપ્રતિમા પોતપોતાના રચનમાં પધગવે છે, પણ મંદિરમાં દેવતરીકે પધરાવતા નથી. દરિમદિરમાં શ્રીજીમહારાજની મૂર્તિ પધરાવાય છે. અત્યાર સુધીમાં સાધુની ધાતુની મૂર્તિ પધરાવ્યાનું અમારા સંપ્રદાયમાં બન્યું નથી. મૂર્તિઓ શીની હોતી જોઈએ તે માટે શિક્ષાપત્રી શ્લો. ૫૬ માં કહેલું છે. શાલ્યામ અને કૃષ્ણની મૂર્તિઓ માટે કહ્યું છે. કારણ કે શ્રીજીમહારાજ સત્સંગિજીવન પ્ર. ૪ અ. ૫૫ શ્લો. ૭૨ થી ૮૬ માં પાંચ જાનનાં મંદિર આંધવાં અને તેમાં કૃષ્ણની મૂર્તિઓ પધરાવવી એમ કહ્યું છે. શિક્ષાપત્રી શ્લો. ૧૧૫ માં તે જણાવેલું છે.

(૬૫) ગુણાતીતાનંદની વાતો મેં વાંચેલી. પ્ર. નં. ૧ સાથે જ આશ્વેષો કર્યા છે તે તે ઉપરથી કર્યા છે. એક વખત પ્ર. નં. ૧ ને કું આંખમદમાં પચીસ વરમ ઉપર મળેલો. આ એકજ વખતે કું મારા વિદ્યાગુરુ સાથે ત્યાં ગએલો. ત્યાં પ્ર. નં. ૧ આવેલા. પ્ર. નં. ૧ એક દિવસ રહેલા. આખો દિવસ અમે બેઠા રહેલા ત્યારે ઉપદેશ સાંભળેલો. પ્ર. નં. ૧ શો ગુરુમંથ આપે તે મેં જાતે સાંભળ્યો નથી. ગુણાતીતાનંદને અક્ષરધામ માનીને બજન કરે તો તે અક્ષરધામને મેળવે છે એવું પ્ર. નં. ૧ એ ઉપદેશમાં કહેલું. તથા ગુણાતીતાનંદને અક્ષર માનીને બજન કરે તો સ્વામિનારાયણનું બજન કરવાની જરૂર નહિ. અતરંગન પ્રધાનપણુ એટલીજ વાત છે. પુરોત્તમને તે સામાન્ય માને છે. પુરોત્તમનું બજન પછીથી કરવું આટલું મેં સાંભળેલું. અક્ષર અને પુરોત્તમનું બજન સાથે કરવું એવું પ્ર. નં. ૧ કહે છે. વળી અક્ષર એજ પુરોત્તમરૂપ છે એમ પણ કહેલું પુરોત્તમ આત્યારે ગુણાતીતાનંદના દશા છે એવો પ્ર. નં. ૧ એ ઉદ્દેશ કરેલો. પુરોત્તમ આત્યારે અંતર્ધર્મ થયા છે અને ગુણાતીતાનંદ સ્વરૂપે દશા છે એમ કહેલું. આવી પદ્ધતિથી ગુણાતીતાનંદને પુરોત્તમ માનીને બજન કરવું. કારણ કે પુરોત્તમ ગુણાતીતાનંદમાં આવેલા છે.

(૬૬) પ્ર નં. ૧ ને અને મળ્યા ત્યારે ગુણાતીતાનંદરૂપી અતર્ધર્મ થએલા દના. સં. ૧૬૨૩ માં ગુણાતીતાનંદ ગુચરી ગએલા. સ્વામિનારાયણ સંપ્રદાયમાં સ્વામી અને નારાયણ એમ બે ભાગ છે એમ પ્ર. નં. ૧ કહે છે. સ્વામી એટલે ગુણાતીતાનંદ. આ અમારા સંપ્રદાયથી વિરુદ્ધ છે. આ વાત મેં તેમની વાને. માંથી વાંચેલી અને સાંભળેલી. પ્ર. નં. ૧ ના લખાણો ઉપરથી મેં વાંચેલું કે તે ધર્મશાસ્ત્રીની નિંદા કરે છે. મવાસ-ક્યાં પુસ્તકોની (આ મવાસ પાછો ખેંચી લીધો) આખસરમાં પ્ર. નં. ૧ ને કું મળ્યો નહોતો અને કું મળ્યો નહોતો તેવાનું ખરી નથી. આંખમદમાં દરિમદિર છે. આંખમદના દરિમદિરમાં પ્ર. નં. ૧ આવેલા અને ત્યાં કું પણ દત્તો. આ બધું ત્યાં બનેલું.

(૬૭) સાધુ લોકો મોટી ભક્તને અત્યારે પણ સ્પષ્ટ કરતા નથી, કારણ કે તે અપૂર્ય નાતિ છે. મોટી લોકો પાળા થાય તોપણ તેને અડતા નથી મુમુક્ષુનાને જે અગ્રય તો સ્નાન કરવાનું અમાગ ધર્મશાસ્ત્રમાં કહ્યું છે ૬-૭ છકર, લાધા છકર અને દસનખાઈ ગોણે ખોળાઓ દતા પણ શ્રીજીમહારાજે વર્ણાશ્રમની વ્યવસ્થા કરી તે પહેલાની તે વાત છે તે વ્યવસ્થા ૧૮૮૨ પછી કરવામાં આવેલી, દસનખાઈ વડતાનમાં જુદા મોટી નામુ વખત. તે વડતાનના કોઠારી નહેતા સં. ૧૮૭૦ સુધી વડતાવમાં દસનખાઈ દતા, કે કેમ તેની મને માહિતી નથી મીયાજી મરીને મુમુક્ષુના દતા અને તે સ્વામિનારાયણના હથીયારધારી આત્મરક્ષક દતા તે શ્રીજીમહારાજની સેવામાં રહેતા નહિ ૬-૭ છકરનં ત્યા શ્રીજીમહારાજ ગએલા તે વખતે શ્રીજીમહારાજને જેમ ઠીક લાગ્યું તેમ કરેલું પણ પાછળથી વ્યવસ્થા સ ૧૮૮૨ માં કરી દીધેલી છે કરીમ બાઈને ત્યા શ્રીજીમહારાજ ગએલા તે ત્યા ચદન પુષ્પવિધિ મરીતો પણ શ્રીજીમહારાજ ભગવાન દતા એટલે એમણે મને તેમ કર્યું પણ બીજાએ તેમ કરવાનું નહિ વચનામૃતમાં એમ પણ લખ્યું છે કે મેં લખ્યું તે પ્રમાણે તતવાનું છે પણ મારા આચાર્ય પ્રમાણે વર્તવાનું નથી

(૬૮) પેટનાદના મદિરમાં કાઠીયા ચિત્રલાલ કોઠારી છે સારરકુડનામાં કોઠારી કોણ છે તેની મને માહિતી નથી સાકન્લાલ નામ જાણુ છું તે ગદનામાં છે પણ તે ની નાને છે તે કું જાણુનો નથી લવજી બીમજી કોઠારી સાથે કામ કરના કે કેમ તેની મને માહિતી નથી જેતપુરમાં નિર્યાજીદાસજી કોઠારી છે જેતપુર જાનતું કાઠ જાણુનો નથી કું જેતપુરના દાન ગયો નથી

(૬૯) અમાના સપ્રદાયમાં સ્વામિનારાયણને અવતારના અવતારી સમગ્રમાં આવે છે અવતારના અવતારી એટલે અવતારને ધતારા સ્વામિનારાયણને ભગવાનના માનનામાં આવે છે અવતારના અવતારી માનવાનું કારણ એ છે કે પૂર્ણ મહા ઉત્પત્ત કરના એવું કહેવાયું છે વચનામૃત ગદમાં મધ્ય ૬ વાચ્યુ તેમાં 'બીજા અવતાર જેવા જાણે તો શ્રોહ કયો કહેવાય' એવું વાક્ય સ ૧૮૮૦ ની માનની લખેલી પ્રતમાં નથી વચનામૃતની મેં તો ફક્ત બુમિકા લખી છે મારા કહેવા પ્રમાણે શ્રીકૃષ્ણ અને સ્વામિનારાયણ એકજ આને જો મારા કહે કે કહ બે છે તો તે શ્રોહી છે શ્રીકૃષ્ણ અને સ્વામિનારાયણને સરખા કહેવું તે સ્વામિનારાયણને શ્રોહ કયો કહેવાય કે નહિ તે કું કહી શકું નહિ શાસ્ત્ર પ્રમાણે શાકૃષ્ણને ભગવાન તે પતિવત્તાની ટેક મુકના પ્રમાણે થતું નથી

(૭૦) વચનામૃત ગદમાં અત્ય ૩૮ માં જણાવેલું છે તે સ્વામિનારાયણના અવતાર માટે છે પણ પહેલું પ્રકરણ વાચ્યા સીવાય અર્થ નક્કી કરી સમય નહિ તેજ વચનામૃતનો ઉદ્દેશો બામ મને વાચી સમજાવ્યો તે બરોડા છે ભક્તચિંતામણી અથ નિષ્કુતાન દરનામીએ લખ્યો છે

(૭૧) ભક્તચિંતામણિ પ્ર, ૧૦૧ પન ૪૬૩ કહી ૬ થી ૧૭ સુધી મારે ધ્ય ૧ ઝિમ્મુ તે બાબતમાં પ્રકરણ પહેલું તથા પ્ર ૧૫૬ વાચીએ ત્યારે ખરો અર્થ કહી શકાય તે બધાય અવતારને માટે કહ્યું છે સ્વામિનારાયણ માટે પણ કહ્યું છે અવતારના અવતારી એટલે અવ તારને ધારણ કરનારા એટલે સર્વ અવતારને ધારણ કરવાની શક્તિવાળા સદગુણ દરનામી માટે અર્હોયા ને શબ્દ વાપર્યો છે સર્વ ધામના ધામી એટલે સર્વ ધામના અધિપતિ સદગુણ દરનામી ભક્તચિંતામણિ પ્રકરણ ૭૮ પાન ૩૫૪ ૬૬૯ લાગ તરફ મારે ધ્યાન ખેંચ્યું તરણ ૧૫૬ સાથે વાચ્યા સીવાય તેનો અર્થ યથ શકે નહિ (મૂર્તિ અક્ષરાતીત છે) આ અથના આરભમાં બધું જણાવેલું છે કૃષ્ણ અને સ્વામિનારાયણ એકજ અને સ્વામિનારાયણને કૃષ્ણ જેવા માનના ન્તેષએ નિષ્કુતાન ૬ કાવ્ય માટે કું સમત છે તેનો અર્થ એવો છે કે સદગુણ દર એજ પરમેશ્વર દતા

(૭૨) સત્સાગરના પ્ર ૩ અ ૪૨ મ્હો ૧૫ તરફ માં ધ્યાન ખેંચ્યું હાલનો અવતાર સાધુ તરીકે છે તેને વધે એકાનિક ભક્તિ મારા છે અનતેથી તે ઉત્પત્ત છે અને ત્યાં મેં તેનો અર્થ એવો

કર્ષો છે. મો. ૨૬ માં ઇમેષર લખ્યું છે. મો. ૨૮ માં સર્વોપરિ લખ્યું છે તેનો અર્થ પરમેશ્વર પ્રગટ થયા છે તેથી આ બધું કહેવામાં આવ્યું છે. તેનું કારણ કે નવા ધર્મમાં તે સીવાય કોઈ માને નહિ.

(૭૩) સાધુને વચ્ચઅસંકાર શ્રીજીમહારાજે પહેરાવેલા તે વાન મેં સાંભળેલી નહિ. નિસા-નંદમુનિએ દરિદ્રગિજવ્ય નામનો મંથ લખ્યો છે. તેની જૂમિકા શાસ્ત્રી કૃષ્ણચરણને લખી છે. તે કોર્ટમાં છે અવતાર સરખા છે એવું ને હું કહી ગયો છું ને મેં વચનામૃત લેવા ૧૮ વપરથી કત્તું છે. મારી માન્યતા એવી છે કે અવતાર સરખા છે. કોઈ અવતારના તત્ત્વમાં ભેદ નથી. હજાર શરીરભેદ છે. સત્સંગિજીવન પ્ર. ૩ અ. ૧૭ મો. ૨ માં અવતારો કલા છે. અમુક અવતારે ઓછી અધિક શક્તિ બતાવી તેનું કારણ કે તે અવતારે જરૂર જેટલી શક્તિ બતાવેલી અને તે જરૂર જેટલી શક્તિ ઇચ્છા પ્રમાણે વાપરેલી.

(૭૪) મેં દીક્ષા લીધી ત્યારે મારી ઉંમર બાર વરમની હતી. અને સદ્ગીપ્રસાદજી મહારાજે દીક્ષા આપેલી અને ગ્રહમેષ પછી તેમણેજ આપેલું અને દીક્ષા આપી તે વખતે મહારાજની ઉંમર તેટલીજ કે તેથી વધારે હશે. બારથી ચૌદ વરસની ઉંમર હશે ભગવાન જેવી સંતની મેલા કરવી એવું શ્રીજીમહારાજે કહ્યું છે. સરખા સેવા કરવી એમ લખ્યું છે પણ ભગવાનની ભગવાન તરીકે અને ભક્તની ભક્ત તરીકે સેવા કરાય. સમાન શબ્દનો અર્થ ભુલો છે. ભક્તની મેલા ભગવાનના જેવી ન થાય. ભક્તનો ભગવાનને સમાન દરજે નથી. જેથી ભક્તને પરમેશ્વરના ભક્ત ગણીને સેવા કરવી એમ શ્રીજીમહારાજે કહ્યું છે. જેની જેવી યોગ્યતા એ પ્રમાણે સેવા થાય એમ શ્રીજીમહારાજે શિક્ષાપત્રોમાં કહ્યું છે. વચનામૃત અમરસાદ ૩ પાન ૧૩૬ થી ૧૩૮ તરફ માર્ગ ધ્યાન ખેંચ્યું. નિર્માની યદ્દિ સેવા કરવી એવો એનો ભાવાર્થ છે.

(૭૫) સંત નારાયણ છે એમ વાપરવાની ભાવના એવી છે કે સર્વમાં ભગવાન રહ્યા છે સંતની ભગવાન તરીકે પૂજા કે ભક્તિ કરવી નહિ. પ્ર. નં ૧ ના કાન્ડોનેમની સૂચનાથી-નધા અવતારોને પ્રાકૃત માને છે અને કૃત્યને માનતા નથી એવું યુક્તીનાનંદની વાંચોની ચોપડી ઉપરથી કહ્યું છે. ૭ પ્રકરણની ચોપડીના પ્રકરણ ૫ વાન ૨૩૩ (નિ. ૩૬૩) તથા પાંચ પ્રકરણની ચોપડીના ત્રીજા પ્રકરણના વાન ૧૦૮ (નિ. ૬૭) અને વળી નિ. ૬૭ની આદતિના પાંચમા પ્રકરણની વાન ૨૨-૪૧-૬૫-૨૧૫-૨૫૭ છે.

ફરી તપાસ—

(૭૬) માધુ સાધુને દીક્ષા આપે છે એમ મેં ને કહ્યું છે તે મહાધિપતિના બાબતની છે. તેમાં ફરતારામ સાધુને દીક્ષા આપે. સત્સંગિજીવન પ્ર. ૨ અ. ૫૧ મો. ૬ માં કહ્યું છે તે આચાર્યની નિમલ્લક થના પહેલાં મં. ૧૮૬૬ માં કહ્યું છે. અને તે મામાન્ય ઉપદેશ માટે વપરાયું છે. દીક્ષાનો વિધિ સત્સંગિજીવન પ્ર. ૪ અ. ૪૧ મો. ૬ અને તે સ્થળેના જાગૃત્તાં કહ્યો છે. જહામાં લક્ષ્મીનારીએ એક મંદિર છે ત્યાં શ્રીજીમહારાજને અગ્રિસદ્દ દીધો હતો ને જગ્યાએ છે. બીજું મંદિર છે તે ગોપીનાથજીના મંદિર તરીકે ઓળખાય છે. મંદિરની રચાવના વખતે પંચાયતનદેવ વિષ્ણુ શકર ગણપતિ પાર્વતી અને સૂર્યની રચાવના કરવામાં આવે છે. પાંચમો મુક્તો એકંદરે હતા. તે મુક્તોનું વર્ણન સત્સંગિજીવન પ્ર. ૧ અ. ૫ મો. ૧ થી ૧૮ તથા અ. ૧૭ મો. ૬૭ તથા અ. ૧૮ મો. ૩ માં છે. શ્રીકૃષ્ણ અને સ્વામિનારાયણનું ધામ એકજ છે, તે માટે આચાર મહા પ્ર. ૪૮ લેવા ૧૮ મહા મધ્ય ૬૪ વડતાત ૧૮ અને સત્સંગિજીવન પ્ર. ૩ અ. ૪૧ અ. ૨૬ અને ભક્તચિંતામણી પ્ર. ૧૫૬ છે. મુક્તોને મંખો દરજે મજે છે તે સત્સંગિજીવનમાં છે. ના. ૬-૮-૪૦ મીએ સંપૂર્ણ.

ઉપર મુજબ સંપ્રદાયના મુખ્ય માન્ય શાસ્ત્રો અને સ્થાપિત વિરુદ્ધ વૈધીયને આધારે નિર્ણયના અપૂર્વ વિસ્તૃત જનમેન્ટથી તથા તેમાં પુરાના તરીકે ગ્રન્થ થએના ઉપર જણાવેના લેખ માફી વિગેરેથી બડમંડળની સપ્રદાયવિરોધી પત્રી તથા વાળી તથા કિવાઓ બહુધા શુદ્ધ છનામ્મના જાણનામાં આવી જાય છે પણ આ બહુ બહુ પડીથી બનેતુ કે, આનો જો પૂર્વનો ઇતિહાસ યથાર્થિત મેળવીને જણાવામાં આવે તો જણાવામાં પ્રથુ બાની રહે નહિ એમ ધારીને અથેતિ ઇતિહાસ મહોપમા આતેખવાની આ ઉપસ્થિતિ ઉપયોગી થઈ છે

આ સપ્રદાયની સધળી પૂજ્ય માન્ય વસ્તુઓષધી મર્યાદા વિરુદ્ધ આ બડમંડળ પાસે મ્વાથી કેવી રીતે ઉપસ્થિત થયો તે તેમની જ વાતુ કે વ્યાખ્યાનો કે લખો વિગેરેથી જણાવામાં આવે તો તેમને પણ પૂર્ણ પ્રતીતિ આવે એમ ધારીને બહુધા એમજ કરવામાં આ બુ કે આ તેમની વાનો વ્યાખ્યાનો લેખો વિગેરે સપ્રદાયના શાસ્ત્રોને કે મર્યાદાને અનુમતીને છે કે નહિ ? એ બધો વિચાર આગળ ઉપર વિસ્તારથી કરવામાં આવશે અહીં એટલું જણાવાની જરૂર કે-આ બધો દોષમાર પૂજ્ય નિર્દોષ શુણ્ણાતીતાનદમુનિને માથે નહિ આરોપતા, પોતાની મિદ્યા મેળવવાના ગોખીન સદોષ શિષ્યો ઉપર આરોપનો સારો મનુચિત સમન્વિત છે એવે શુ મુનિએ જ પરી રાતુ કરી છે, એમ માનવામાં માન નથી

આમાં અનેક માન્યનાઓ મનમાની સપ્રદાયવિરોધી દગે પગુ શુ મુનિને મૂળ અપગ કે અનાદિ અક્ષર કે રામાનદ મુત્તાનદ ગોપાલાનદાદિ મર્ડ પગમ્મોરી મોટા કે છેડે પરમજ પરમાત્માના માહાત્મ્ય અસ્તારમૂલ સર્વજગન્માન્ય રામ કૃણાદિકથની પણ મોટા હોવાની માન્યતાની મુખ્યતા છે આને મોજ ધણા મર્જ મર્યા સપ્રદાયવિરોધી તેમજ પગરપગ પણ વિરોધી જેમ તેમ જોણે તેણે વાતુ નામથી જુલા જુલા ઉદ્દાગ મોહી કહેના મળી આવે કે એટલે આ પથનુ માન્ય પુસ્તક બીજુ કોઈ નહિ પણ વાતુજ છે એની ઉપગજ સવગો આધાર છે.

આ બડ પથની પ્રતિનિતિ મુખ્ય ધ્યાન જુનાગઢ જાગીતુ છે શુ મુનિનો મહુધા નિવાસ ત્યાજ હતો અને જનમદેશ પણ એજ હતો એના પ્રત્યક્ષનો નિવાસ અને જનમદેશ પણ એજ હતો આ પ્રસંગે શુ મુનિની મહાત તરીકેની નિમનોમ કાજે મારે કેવી રીતે કેવા રૂપથી થઈ એ જરા જાણવા જેલુ કે જુનાગઢમાં મહિર માથવા તો શ્રીજીએ અહ્વાનદમુનિને મોખવાની પ્રસિદ્ધિ છે તેમને આજ્ઞા તો સ ૧૮૮૨ ના વેશાખ શુની ત્રીજે દુગતુ મા કરેની આ બાગત સ પ્ર ૪ અ ૩૯ મો ૨૦-૨૧ મા છે મહિર તૈયાર થયા પડી દેવવ્રતિજાન વિધિ પણ અહ્વાનદમુનિદત્તક થએલો આ પ્રતિજ્ઞા સ ૧૮૮૪ ના વેશાખ વદી બીજે થએની આ બાગત સ પ્ર ૫ અ ૪૯ મો ૨૪ મા છે આ ઉપરથી આ સમય સુધી શુણ્ણાતીના નદમુનિ જુનાગઢમાં ન હતા અને પ્રતિજ્ઞા સુધીનુ સવગુ મમ અહ્વાનદમુનિ હમન- થયુ હતુ એમ સાબીત થાય છે સ ૧૮૮૫ ના મહા સુદી નવમીએ શ્રીજીએ લખાવેના એક પત્રમાં જણાવાનામાં મોટા સતોને બાતલ કરી અબોનો મહિરના મહાનો નીમરાની બાચાથોની મરજ (પોતાની નહિ) જણાવા પૂર્વક કેટલાક નામો લખ્યા છે તમા જુનાગઢ ખાતે શુણ્ણાતીનાનદજનુ નામ જણાવ્યુ છે આ ઉપરથી આ અરમામાં એમની નિમનોમ થએની એમ નિશ્ચિન થાય છે જુનાગઢમાં મહાત તરીકે કોઈ જત નહિ શ્રીજીએ ગો મુનિજાગ શુ મુનિની ગોદરગી કરી સાથે કોઈ જેડ તરીકે જનાર ન હોવાથી એ પણ ગોદરગી એમજેજ પરી આપી આ બાગત વાતુમાથીજ મળી આવે છે જે કે આ મ મ મ મા પણ અરણ્યપત્રગી નાનો તો બહુ નજાન

છે તેનો નિયામ કરવો અગ્યારે છે ૧૮૮૬ માં ધીજી સ્વધામ પધાર્થો આં દિમાએ ત્રીજીની દપાતીમાં એક વર્ષ મહાનાઇ કરેની એમ પણ નહીં થાય છે, ધીજી સ્વધામમાં પધાર્થો પડી તે મહિરની સ્વતંત્ર વ્યવસ્થા આચાર્યશ્રી રઘુવીરજી દસનક આવેની ૧૯૦૦ માં ધણો નિષ્કેપ થતા જી સુનિની બદની કરી પુ રઘુવીરચરણામની નીમનોક આ બગદરપ્રવાદજીએ કરેની એવી પણ વાન જુદો થઈ મળા આવે છે ૧૯૨૩ માં જી મુનિ અક્ષરનારી થયા આ કથા ઉપરથી જી મુનિ ધણા વર્ષો મહાન તરીકે રજા આ વાનને પુરનો ટેકો મળે છે આ વર્ષોની અદગ્ગ ધણા બડીયા તોફાનો જગા પ્રાગાબખતની આગેવાનીથી થએના વાતુ ઉપરથી જળવામાં આવે છે. તે આ બડ તોફાનનું મૂળ સ્થાન જુનાગઢને કહેવામાં અને તેમાં નિમિત્ત શુણ્ણાનીનાનદજીને કહેવામાં અને તેના પ્રવર્તક જગા પ્રાગાને કહેવામાં કવી દરમન નથી એમ શુણ્ણાનીતાનંદ મુખ અક્ષર જ્ઞાનનું મૂળ સ્થાન સર્વ રીતે જુનાગઢ નમી થાય છે

હવે જી મુનિને અક્ષર કે મુખ અનાદિ અક્ષર કે સર્વ પરમદ મોધકી મોટા કે મમ કુખ્યાદિ અતારોથથી પણ મોટા બગવાન હગવાની આગ્ય ગોહવળી એલે ક્યારે કરી તે જળવાની પ્રથમ ૧૯૨૨ માં આ પથના અનુયાયી અનેના એક ઉચ્ચતમ નામના પડયા પોતાના લેખમાં ઉપાસથી ૧૯૧૧ પડીથી આ ગોહવળીને જણાવે છે અને તેના મુખ્ય પ્રવર્તક તરીકે જગા પ્રાગા બકતને જણાવે છે અને તેમાં ડા. ગોરધનભાવન સાક્ષી તરીકે મુકે છે આ લેખ શુણ્ણાનીનાનના વાજીત તરીકે બદાર પડતા સ્વામિનારાયણપ્રમથ નામના એકદેવી બુઝાસિમ્ના વર્ષ ૨ અક ૧૦ ૫૪ ૨૩૩ ઉપર છપાએનો છે તેખના વાચ્યો-“બગનજી (પ્રાગજી) તથા જગા બુખ આદિક સ્વામીના અક્ષરપણાની વાન પ્રચરિત કરી તે વડનાના મુખ્ય મહારી ગોરધનભાઈ વાન કરતા કે સ્વામિના અક્ષરપણાની પ્રમિદ વાર્તા બાગની માનથી સ્તમ્ભમાં ઉચાડે છેગે પ્રવર્તા છે એગે સ ગોપાળસ્વામી હતા ત્યા મુધી તેા અક્ષરપણાની પ્રમિદિ હડેચા હતાજ નહિ” આ પ્રમાણે છે આ ઉપ થી સ્પષ્ટ થાય છે કે આ મમરે મુક્તાનંદ ગોપાળાનં નિતાનંદ આદિક સદ્ગુરુ અંતો ૧૯૦૮ મુધીમાં સ્વધમ પધારી મગ દત્ત, બાગની માન પહેલા આ વિષે કોઈ મુજ જગતુ કે બોલતુ ન હતુ મહુ પાઠગથી પ્રગ્તિ થઈ પ્રતિષ્ઠા મુખ્ય જગામખ તથા પ્રાગાબખતનાજ નામ લેવામાં આ યા પણ કોઈ સમતીત સમાન મળ્ય માતુ બ્રહ્મચારી સદ્ગુરુ કે કોઈ વિનાનતુ નામ લેવામાં આન્યુ નથી આ અવમરે જુનાગઢમાં જી મુનિ નંદ સાધુ ત્રાપારી જોની હય તી હતી તેમજ સ્વામીના પોતાનાજ ધણા જી મોટા માધુ લિખેા રોગેની દવાની હતી એમાના કોહનુ નામ લીડુ પેત તેા મુ રીગે કહેવાત આને મારી રીત વિચારીએ તેા આમાં પ્રથમ મોટાએ ની નહિ પણ અગ પાગરોની પ્રતિષ્ઠાની જગરે મોગ મોટા મમાનરગના નંદ માધુ વબચારી સદ્ગુરુ વિનાનો હસાન હતા ત્યારે આ બે અત્ય જાતિની ગણુના રી ? તે મર્ માહ સુને મારી રીતે મમત્રી શકે છે આ વિદ્ધ મંચન કુવા મા પેલ સાત્ત્વીય પ્રમાણુ તેા આગબથીજ હતુ નહિ તેમ કોઈ પ્રાબાળિક મોગજોનુ વચનરમાણુ પણ દત્તજ નહિ તેા આવાને કેટલે અમે સત્ય માની સમય તે પણ સુજાને મહત્તમા મમજન જાય તેમ છે ||જોને આમ થ થઈ સાત્ત્વિક સાત્ત્વીય દીક્ષા નથી તેમ કલુ સાત્ત્વીય નંદ વિગાન નથી એવા અત્ય જાતિના જગા ભત તથા પ્રાગાબખતથી મપ્રદાયચિરેથી બન મંચન શુણ્ણાનીત પથની સડઆન એમના સિ રો મમજાવે ડ તે જા જાળવત દરવારપત નથી ? મન નની દષ્ટિએ આ મધુર અસાત્ત્વીય અથે વ્ય અમલ અતિર્ગાદન છે

જગામકતને અને પાંછમથી પ્રાગામકતને આ વાત ગોઠવાનું એવું પણ એક કારણ કહી શકાય કે-જગામકત જાતના ગોળી હોવાથી તેમને મંદિરમાં ત્યાગી તરીકે રહેવાની ઇચ્છા જતાં સ્વામીજી તેને અવકાશ આપતા નહિ અને વિરહમાં દતા. આ પછી જગામકને શુ. મુનિ સાથે જો. મુનિને સારો સંબંધ બાંધીને પ્રાર્થના કરી બલામણુ કરાવી. આ ઉપરથી શુ. મુનિએ જગામકતને મંદિરમાં રાખ્યા અને જાતે ઉતરતા અસ્પૃશ્ય હોવાથી સર્વથી જુદુ રહેવાનું સ્થાન આપ્યું અને મંદિરના બહારીવાજ મુગજ તેને ત્યાગીઓના જોડા સંવિધનનું ધરતું કામ સોંપ્યું. આ બાબતને વાતનો તેમજ જુનામદના મદાંત સાક્ષી પ્રુ. હરિનારાયણદાસના ટેકા છે. એક તો રહેવાનું જુદુ સ્થાન મળ્યું અને વળી જાતિધર્મે મળ્યો. આ બે કારણથી તેને સ્વગતિના ચેલા બાંધવાની પણ છુટ મળી. આ ઉપરથી તેણે રણુહોડમકત સાધોમકત વિગેરે ચેલા રાખ્યા અને ધર્મે પણ ચલાવ્યો. જે કે આથી સ્વામીને કે કોઈ બીજાઓને “અર્થો દોપાન ન પરપતિ” આ. એમનાજ ન્યાયે થોડું ફાવતું આવ્યું હશે પણ ચવિત્ર દેવમંદિરમાં આ અપવિત્ર વસ્તુને સ્થાન ન જોઈએ એવી ધજાઓની આંતર સમજણ હતી. આ કારણથી એને જોઈએ તેવું માન મળતું નહિ, ઉઘટું ધણું અપમાન મળતું, મંદિરમાં શુ. સ્વામી મદાંત હોવાથી તેમની આગામાં રહેવાનું અને તે દ્વારા અપેક્ષિત દૈહિક અર્થ સાધવાનું અને તેને માટે મદાંતના નિથ્યાપણુ શુણુ ગાવાનું અર્થોને સહજ હોવાથી તે માર્ગનું અનુસરણ કર્યું. વચનામનોનું વાચન તો સર્વસાધારણ હોવાથી તેનો આરંભ ક્યો અને અવકાશે તેમાંથી સંતોનો મોટો મદિમા તેમજ અક્ષરનો મદિમા તારવી કાઢ્યો અને એવા સંત કે અક્ષર આ શુ. સ્વામી છે એવું ૨૬ ગોઠવી કાઢ્યું. સંપ્રદાયની શુભ શુદ્ધ સ્થિતિમાં તેની આવી વાપડી અછકલી વાતને મનથી માને એવા કોઈ મોટા સાધુ બ્રહ્મચારી ન હતા તેમ સ્વામીના સાધુ શિષ્યો પણ ન હતા. તેમ તેઓની આગળ એવી કદિપત પ્રમાણુશન્ય અમયાદિન વાત કહી શકે એવી તેની પણ સ્થિતિ ન હતી. એટલે તેણે પ્રથમ પોતાની જાનના ચેલાને તેમજ જાનના સત્સંગીઓને જાની રીતે શીખવવા માંડ્યું. આ વાતની બહાર જાણ થતાં તેને ખુશીયા કે બુઝીયા કે નિમુખ-જાનની હીન પદવી મળવા લાગી. આ પછી સ્વામિ વિરે મોટા સંત તરીકેની સંભાવનાવાળા હેતવાળા બીજા સત્સંગીઓને પણ જેમ રીતે કહેવાની શરૂઆત થઈ અને સ્વામી વિરે હેતવાળા કેટલાક જાડા બોળા લેણાએ તે નાકું પકડ્યું. એમ અનુક્રમે બોળા સત્સંગીઓમાં ઉપરના ધર્તોગને સ્વરૂપ સ્થાન મળ્યું. તેવા બોળા સત્સંગીઓકથી કુદ અર્થ સાધવાની કુદ કાલસાવાળા કે સ્વામીને ઉપરથી અર્થવશાત સાક્ર મનાવવાની કુટિલ મનોહતિવાળા કેટલાક અવિરેકી દાંબિક ત્યાગીઓ પાંછમથી બહ્યા અને જગા પ્રાગાની હાથે હા લવવા મંથ્યા અને તે દ્વારા કે તેમના અનુયાયિદ્વારા કુદ અર્થ ખાનપાનાદિ મેળવવા મંથ્યા. અને આ પ્રસંગથી પર્ણાશ્રમ ધર્મશયી તેમજ શુદ્ધ મર્મોદાયકી ‘નાસ્તિ મષ્ટે ચિચાર’ આ ન્યાયે ચલિત થઈ જેમ તેમ પર્તવા લાગ્યા. આ બધો બાબત ‘અન્વેન નીયમાના યથાન્વા’ આમાં કલા પ્રમાણે અધ. પરંપરાને શોભાડનારી આંધળી બનતી ગઈ. અથવા ‘एकस्य कर्म संचिद्व्य करोत्यन्योऽपि गहितम्’ આ ન્યાયને અનુસરનારી ગાડરપ્રવૃત્તિ જેવી વિવેકજન્ય ખુલ્લેખાયરે પ્રવર્તતી ગઈ. ઉપરની માન્યતાની પ્રવૃત્તિથી ‘प्रशंसा कस्य न प्रिया’ આ ન્યાયે (સામાવાળાના કહેવા મુજબ) સ્વામીને પણ સાક્ર લાગવા માંડ્યું હશે અને તેથી ‘प्रशंसिनः किं न करोति वार्य’ આ ન્યાયે જગા પ્રાગા ભક્ત પણ પોતાનો ધાર્યો અર્થ માન વિગેરે સાધવા લાગ્યા હશે.

આ પાગર પ્રવૃત્તિમાં સંપ્રદાયના અર્થને જાણનારા સારા સત્સંગીઓ તથા ત્યાગીઓ બહ્યા ન હતા. એટલુંજ નહિ પણ તેની પશુપ્રવૃત્તિની સામે જામત પણ થયા હતા અને તે

અધાપિ તમ જુનાનદમાજ આનુજ છે આ નુજ પ્રતિતી મદિરમા સુખ શાતિ કે મપ મનાદને મોટા કટકા વાગવા લાખો અને કમથી પરસ્પર રિક્ષેપો આણેપો અને ઉપાધિઓ સરદારને હાનિકર્તા વધતી ગઇ આને પરિણામે જગા બમતની અમલગતિ સામે એક મુજજ્ઞાનદ નામના વૃદ્ધ મોટા નદ સાધુએ સખન વાગે ઉઘાવેતો અને તેમાં તેમનો પક્ષ નહિ વેત રવામીએ જગા બમતનો પક્ષ રાખેતો તેમનીજ વાતુમા પ્રસિદ્ધ છે સ. ૧૯૮૧ મા વાતુનુ ત્રીજુ પ્રકરણ વૈજનાથ કરશનજી આમે છપાનુ છે તેની ૧૨૬ વાનમા આ મુજજ્ઞાન નીચુવા જેવા અનેક અર્થસૂચક કહેશકો છે—“૧મી એક દિવસ જગા બમત પોતાને આસને બેઠા બેઠા વાતુ કરના દના અને દશમાર દગિજન પશુ વાતુ સામગતા દના અને મધ્યનું નવમુ વચનામૃત વચારી શ્રીજીમહા જાના સ્વરૂપની મર્વોપરી નિગ્રા સબન્ધી વાતુ નીકળી લ્યા સુજ્ઞાનદ આ પો લ્યા તો વાન મામળા તેજ ધડીએ અમ્માધને જોયો જે અવતારમાત્રનું તો જોદી કાઢ્યું ને સંપ્રદાય ડાળી નાખ્યો ને શિશાપત્રીમા મહારાજે પોને શ્રીકૃષ્ણનું આ કંઈ છુ એમ કહ્યું છે તેના અર્થ અવગા કરીને યોગદાન કહે છે, માટે જો સત્સંગમાં રહેવું હોય તો વાતુ કરવી નહિ ને મુઠો પડાવવી નહિ ને ત્યાગીને વેપે રહેવું નહિ એટલે કે ધોતીયુ પહેરવું નહિ ને ચોગ્લો પહેરવો શાથી જે તમે ઉતરતી જાતિના છો એમ મુજજ્ઞાનદ જગાબમતને કહ્યું પત્રી તે વાત રૂપકગ્રન્થાધ્યે અમને કરી, રામદાસજીએ તો તેજ વખતે મુજજ્ઞાનદને જાળી નાખ્યો ને કહ્યું જે જગાબમત મુછુ મુઠાવમે ધોતિયુ પહેરશે ને ધર્મશાળામા આવશે, બધુંએ કરશે. તમારે ન પાનરે તો ધનુષ્ય મઠિ છે મટા હાતવા ઇત્યાદિ આ વાન ઉપરથી જગાબમતનુ જાત બાન વાન ત્રિગેરે રિરોરી ૨૪૨૫ આખુ ય સમઝઘ જશે કેનારા સાધુ સાધારણ ન હતા, પશુ વ્યાખીના સમાનવર્ગના નદ સાધુ સત્યવ્રતા હતા અને અવતારમાત્રનુ તો જોદી કાઢ્યું ને મનાય કે જી નાખ્યો આ મ્હેનુ જોહુ ન હતુ પશુ તેમને મહાનાઈને બગે દાના દના આ ઉપરથી જણાશે કે જગ બમતની વાતને કે તેની જાનને મોટા સાધુઓ ગણના નહિ અને તેને ત્યાગી તરીકે ગણવામા કે ધર્મશાળામા આવવામા કે ધોતીયુ પહેરવામા કે મુઠો મુઠાવમા પશુ મખન રિઝદ હતા આની છુટક તકરામા રવામી જ્ઞાને પશુ ઉતરવુ પડેતુ અને તેથી મદિરમા ધણે કરેસ રિક્ષેપ અદર અદર રહેતો અને તેથી સુખ શાતિને કે મપ મનાદને ધ્યાન રહેતુ નહિ બધી વાતુને મોઠાનારા જગાબમત હોનાથી પોતાની મેજા વધારવા ઉપરની વાતુનાત મોઠી વાદી દગે એમ જગાબ છે

વળી ૪ નાનના પક્ષ જુનામદના કોઠાગી તરીકે નીમામેના જીમ્મ નકને મ્થનિ ત્યાગી જોની શ્રેણીથી જગા બમતને જાન ઉપરથી ઉપારિ કરેની આ ના ૧૧ ૧૧ શાસ્ત્રોના શિવ આશાભાજ માલીવાળા સાબીના જીવનચરિત્ર વેખન પ્રમથ પોતાના વેખના જણાવે છે આ લેખ આ પ્ર માણીમ્ના ૧૬ ૨ અ ૫ ૫૮ ૧૧૫ ઉપર વાચવા જેવા છે એન અર્થસૂચક કેટલાક વાકો—“તાનપત્રી થાડા વખત જુનામદમા કોઠાગી તરીકે જીમ્મ ન નીમા આ વા તેમજે આ જાનના રિરોધીઓની ઉતરણીથી જા ૧૧ જાનને મસામા ડેરે એવવાનુ હતુ તથા એમના જોરગમ કોઈએ દર્શન કે પ્રમથગનો લાભ નહિ લેના આખન પ્રતિજ્ઞા કરનામા આવ્યો. તેરી જગા બમત ૨મા મુઠાવા અને એમને વિ દેવનાગા સત પાઈ તથા હાનકોને પશુ વસુ કુખ સુ આ યનની શાસ્ત્રીને જામો ખપ પડી તેથી માત્રી જુનામદ આ ન્યા અને જગા બમતને એ કે ગયા એગે જગ મળ કે ‘હા હા હા’ આ કામતો તમને કાકે આપશે ને વડો’ તારે શાસ્ત્રી મ્હે જની રીમ આ ૧ ૧ ગો નહિ, માર

માટે કોઇ ભોક્તાને નથી. એમ કહી દંડવત કરવા મંડ્યા, એટલે જાગા ભગત ઉપાડી લઈ બાથમાં ઘાળીને મળ્યો ને કહ્યું કે “દેવે મદારજ અને સ્વામી મને નેડી જાય તે હીક” વિગેરે. આ ઉપરથી ઉપાધિનું સ્વરૂપ બરોબર સમજાશે. એમ ઉત્તરોત્તર ઉપાધિઓ જ્ઞાન સંબંધે કે જ્ઞાન સંબંધે મંદિરમાં ચાલુ થતી. મુનિશ્રીનંદન ॥ તેમજ મોટી જ્ઞાતના વિરોધીઓ પણ થયા હતા એમ પણ આ ઉપરથી જાણાય છે.

વળી મદરાના મોટા સદ્ગુરુ અક્ષયારી શાસ્ત્રી મુનીશ્રીનંદનજીએ રાજકોટની મદાસમાં પ્રથમ નીકળેલાં લોટીયા પ્રકાશપુરી હરિચંદ્ર વિગેરે બંડેની સંપ્રત્યવિરોધી રિધિની શોધનું વિવેચન કરતાં છેવટે જાગા ભક્તની વાન ચતાં પાછળથી તેમના શિષ્યોએ મોટા અંધક્રાંતિ કરેલાં અને ઉપરના સદ્ગુરુનું બહુ ખીમત સન્નિધી અપમાન કરેલું. આ બંધી વાત જાગા ભક્તના શિષ્ય અનેલા અને આંખે આંધ યએલા ભગવત્સવરૂપસ (અત્યારે બંડીયાના મંડળમાં છે) નામના સાધુએ ગોંડરી કાંદેલી મુક્તચિનામણી નામની મુદ્રિત ગોપડીના પાન ૧૬૩ થી સંવિસ્તર લખી છે. તેમાંનાં કેટલાંક વાક્યો જાણ્યા જેવા જાણીને આ સ્થળે ટાંક્યાં છે—“મદરાવાળા સદ્ગુરુ તથા કોશરીને ખૂબ પડી જે જાગા ભક્તનો ફોટો લાવનગરમાં લીધો તે વડતાલ સુધી ઉપાધીનો કલાહોળ કરી મુક્યો એવો મદાહ્વાય આખા સત્સંગમાં પ્રવર્ત્યો. અને મદરાવાળાને તો મૂળ સ્વામી છતાંય જ જુનાગઢવાળા સાથે અસહ્ય વલ્લોજ આજસુધી ચાલ્યો આવે છે તેમ ફોટો બાપત ઉપાધી કરતાં બેચાર વરમ ગયાં. ડોસીઓના મંદિરમાં મૂર્તિ પથરાવાના કારણથી સરને સદ્ગુરુઓ બેળા થયા હતા તેવામા મદરાના શાસ્ત્રી મુનીશ્રીનંદન પણ ત્યાં આવેલા. તેના તકીયો સ્વામી બાલમુકુંદભાઈની આગળ પડેા એમ ત્યાગીવર્ગમાં અગ્રે-

સર હતા, ને મુનિશ્રીનંદન જ્ઞાન વિષે અસહ્યવાવાળા હતા. સવારમાં ત્યાગીશ્રી બમે માણસની સભા ભરોળી ભેરી હતી. ને મુનીશ્રીનંદન શાસ્ત્રીએ વાનો કરવા માંડી. તે વાનો કરતા કાળવાતે કહ્યું—આગળ બંડીયા નીકળેલા તે સંખન્ધી પણ વિવેચન કરી બાપજી કહ્યું. ત્યારપછી લોટીયા બાપનું વિવેચન કરી બાપજી કહ્યું. ને ત્યારપછી મુકાવાળા હરિચંદ્ર મંડળી વિવેચન કરી બાપજી કહ્યું. ત્યાં કરશનજી દર્શને આવ્યા. તેમને પ્રવચનમા વેલાઇ વેલાતુ સગપણ હતું એટલે ઘરેલ વાતનું નિવાન ફેરવ્યું અને ફોટા સંબંધી વાત ઉપાડીને કુત્સિત શબ્દથી જાતિલાય ઉપાડીને વિવેચન કરવા માંડ્યું. જે જુવેને આ સત્સંગમાં ઉતાંટ અને ધર્તીંગ જ્ઞાન, કેટલુંક ચાલે છે અને જેને અડચે કરીને નાલું પડે તેના ફોટા પહાવીને ભગવાન તરીકે પૂજે છે...તે માંભગાને કરશનજીને બહુ વખતુ લાગ્યું. તેમના ભત્રીજા જાદવજી આ વાત જાણી મંદિરમાં આવતા કહે જે મારે સ્વા. મંદિરમા એક અક્ષયારી આવ્યા છે તેને શિક્ષા કરવા જાતું છે મારે સૌ સાથે ચાલો...મદિરને પગથીએ ચડતાજ દાક મારીને લાકડી પછાડીને જાદવજી બોલ્યા કે ક્યાં ગયો અક્ષયારી ? મારા મુઠ્ઠા વાંકું કેમ બોલે. એમ કહી એકદમ મઝે ચડ્યા ત્યાં તો મુનીશ્રીનંદન મુજવા ને બીવા લાગ્યા જે આમાંથી શુ થાશે. વળી કહ્યું કે અહીંથી ચાલવા માંડજો નહિનર કોરડમાં જવાય દેવો પડશે.” વિગેરે. આ વાક્યોનો ચોમેરથી વિચાર કરવામાં આવે તો બંડ બંડ બાપજો સંપ્રદાયવિરોધી સમજાતામાં આવે આ રીતે અંદર અંદર ઉપાધિઓ ઉતરતાં મુનિશ્રીનંદનને અગે વર્તતી અને જાણાય અનુવર્તે છે.

વળી પાન ૧૬૮ માં આ પ્રમાણે છે—“એક વખત આચાર્ય (વિદારીલાલજી) મદરાજ જુનાગઢ પાધર્મ. અને જાગાભક્તને ઉપાધિ થશે એમ જાણીને બંડીયા કુપ્તજ અતિ વિગેરે

જુનાગઢ ગયા. બીજે દિવસે મહવજી મગામકતને દર્શને ગયા. મગામકતને કહ્યું કે ઉપાધી જાગી છે અને કરશે તો તું શું કરીશ. જાન્યજીએ કહ્યું કે હું માથા સારે પક્ષ રાખીશ. પંચીથી ઉપાધી બંધ ગ્હી" વિગેરે.

વળી પાન ૧૫૫ માં આ પ્રમાણે મોટી ઉપાધીની વાત લખી છે—“આચાર્યશ્રી વિદારી-લાલજી ધામમાં ગયા પછી એક વખત વડનાના કોઠારી (ગોરધનભાઈ) અને સદશુરજીએ તથા મદ્યાના કોઠારી અને સદશુરજીએ મળી એવો કરાવ કર્યો કે જુનાગઢમાં બંડ બાંધુ વધી ગયું છે તે માટે તે સડો કાઢવો જોઈએ. કેમકે જે આગળીને સર્પે કરડી હોય અગર કિડીયારાનો રોગ થયો હોય તોંજી અગ જ તુરત કાંપી નાખે તો પડે કુશળ રહે ન જ ન કાપે તો બહુ બગાડ થાય. માટે આ બંડરૂપી સડો કાઢવાની ખાસ જરૂર છે. એવો કરાવ મોટા મોટા સદશુરજી તથા કોઠારીઓ અને કારબારીઓ કરીને જુનાગઢ પધાર્યો. જુનાગઢ આવી તેણે એવો વિચાર કર્યો કે બંડ તંત્રીકે કોણ કોણ મુખ્ય છે તેને પહેલાં કાઢવા. તે બંડમાં સ્વામી બાળસુકુંદલાસજી તથા જાગા ભક્ત તથા પ્રાગા ભક્ત તથા કોઠારી જીભાઈ પજી બેગા ભળ્યા છે માટે તેની પજી બદલી કરવી અને સ્વામી ચેંગેશ્વરદાસજીને ઉપાધી બંધુ છે તે શું? તો વિજ્ઞાનદાસને (અત્યારે સંપ્રદાય બહાર રાજકોટમાં જુડુ મંદિર કરારી બડીયા બેગા રહે છે) ગુણાતીતજ્ઞાનવાળા જે જાગા ભક્ત તેની સાથે હેન બંધુ છે તે વિજ્ઞાનદાસ જાગા ભગતના ઓરડે તેની વાણું સાંભળવા તથા હંડવત-સહિત કર્શન કરવા હુમેશાં જાય છે ને તેથી સ્વામીના જુના સિંધો જે સામી પાડીના હેતરાળા હતા તે ખમી શક્યા નહિ તેથી સ્વામીના સિંધોમાં તકરાવ હોય થઈ છે માટે વિજ્ઞાનદાસને ધોળા પહેરાસીને રંગ આપવી ને જાગા ભગતને સકરીએ જ્યાં આપણી વાડી છે ત્યાં એક ઓરડો ચણાવી દેવો ને રાખવા અને જીભાઈ કોઠારીને વડનાય મોકલવો. આવા કરાવથી સૌ બેગા થયા હતા પણ તે વખતે જાગા ભક્તના સિંધો મોટા ધણા હતા તેથી કરીને જાગા ભક્તનું કોઈ નામ લઈ શક્યુ નહિ. અને સંપ્રદાયમાં જાગા પ્રાગાનું બંડ શાથી કહેવાય છે? તે તેઓ ગુણાતીતાનંદને મૂળ અક્ષર કહેતા અને ગુણાતીત જ્ઞાન કરતા તેથી સ્વામીની ઉત્કૃષ્ટતા કોઈ ખમી શક્યુ નહિ માટે ગુણાતીત જ્ઞાનની બધી કરવી. અને સ્વામી ચેંગેશ્વરદાસની સેવામાં જુનાને રાખવો ને નવાને કાઢવો આમ વાત કહે છે ત્યાં સ્વામી હાક મારી તાળી પાડીને બોલ્યા જે મારે ઘેર કહ્યો! એટલે સભા સર્વે વેરાઈ ગઈ. આ બધી વાત મેં નજરે નજર નેપ્રતે લખી છે” વિગેરે. આ પ્રમાણે આગળ આગળ પણ અન્યથિ ઉપાધીઓ ચાલુજ હતી આનો સૂક્ષ્મ તત્ત્વદર્શિથી વિચાર કરીએ તો આ બધું જ્ઞાન તથા વર્તન સંપ્રદાયવિરોધી અતિમંદિત હતુ અને તેને અજેજ સગી ઉપાધીઓ મ પ્રત્યક્ષોક્તિ હતા. આ રીતે આરી ગુણાતીત જ્ઞાનની ઉપાધિનું મૂળ જાગા ભક્ત તથા પ્રાગા ભક્ત હતા એમ એમનાજ વચનોથી મ્પટ થાય છે.

ગુણાતીતાનંદ મૂળ અક્ષર છે કે તેથી પણ અધિક છે આ અજ્ઞાનભવું જ્ઞાન ગમે ત્યાંથી ગમે ત્યારે ગમે તે યજ્ઞ પ્રાર્થનું તેનો બહુ વિચાર કરવાની જરૂર નથી પણ એ અપ્રમાણુ શુદ્ધ જ્ઞાનને સંપ્રદાયમાં બહુ સ્થાન ન હતુ એજ ખામ વિચારવાનું છે. પ્રથમ તો જુનાગઢ મંદિરમંજ આ જ્ઞાનનો આદર ન હતા. તેમના ખામ મોટા સિંધોજ આ જ્ઞાનના અને જ્ઞાનપ્રવર્તકના કિરાડા વિરોધી હતા. આ જ્ઞાન માટે બીજા પુરાણની જરૂર નથી. તેમની વાતુજ પુરો પુરો છે આ જાગામકત ગુ. સ્વામીને મૂળ અક્ષર કહેના ને માટે એક ત્રિકમદાસ સાધુ જે કે ગો.

સ્વામીએ શુ. સ્વામીની સેવામાં મુકેલો. તેણે પ્રથમ ઉપાધી કરેલી. તે ઉપાધિ વડતાલ પહેરતી અને સ્વામીને બહુ ઠપકો મળ્યો અને સભામાં પોતાને અક્ષર નદિ કહેવાના મર્મ પામે પગ ઝડાવી સમ ખવરાવ્યા આ બધી જાણવા જેવી રસવાળી વાત ફક્ત ત્રીજા પ્રકરણની ચોપડીના પાન ૬૪ થી આ રીતે છે-“જોપાગાનદસવાળીના કહેવાથી જા ત્રિકમદસ અમાગી મેવામાં રહ્યા છે. પણ તેનો વેગી સ્વભાવ છે. તે અમને અક્ષર કહે તેની સાથે કુછાએ કરે તે ઘણાનું અપમાન કર્યું. તે સર્વે અમે ખમી રહ્યા પણ છેવટે જગામકાનું જ્યારે અપમાન કર્યું તે અમારાથી સદન ન થયું ને તુરત જયોરે ચાર વાગે કોઠારમાં દોડી ગયા અને દિવ્ય ભાવમાં આવી ગયા. કોઠારમાં ત્રિકમદસ એકજ દતા ને બક્ષર દરિયાં કર બેઠા દતા. તે કોઠારનું કમાડ વાસી દઈ એકદમ અકળાઈને હાથ પછાડીને કહ્યું કે જેનું તેનું અપમાન કેમ કરે છે? ત્યારે તેણે કહ્યું કે-અમર! માફ તો કાળજી બળી ગયું છે. ત્યારે અમે કહ્યું કે શુ કરવા જાણે છે. ત્યારે તે કહે જે તમને આ બધા અક્ષર કહે છે. પછી અમે કહ્યું ને તું પણ કહેતા લાગ્યો? તું મોકો નેવો છે? ને ને છે તે આ તારી આગળ જુઓ છે, ને આમજ ઠીક છે. અને તારે કંધાણ તો હું કરીશ તો યારો, ક્યાં તારા હાથમાં છે? પછી મારી માગી. પણ વેગી તે જેને તેને કહેવા લાગ્યો કે સ્વામીને અક્ષર સમજો નહિ તો કંધાણ નહિ થાય? તે મોઢા મોઢા સાધુ કેવળાત્માનંદસ્વામી તથા વિષ્ણુવલ્લભસજી આદિ સૌને કહે ને તમે તો ખીજડા જેવા છો તે ખીજડામાં તો માંગરીયું થાય અને અમે તો આંખા જે ના છીએ ને કેરીયુ થારો. એમ જે અક્ષર ન સમજે તેની માથે કુછાએ કરે ને વડે. ને તેથી ઘણી ઉપાધિ થયું. તે વડતાલ સુધી કકળાટ ગયો તે અમને ન મર્યું. પછી ઉપાધિ મેઝાડવા અમે સભામાં કહ્યું ને અમને કોઈ અક્ષર કહિયો નહિ અને એવા સમ આગ્યો. જેથી નેટલા અમને અક્ષર સમજતા દતા તેમને સમ ખવરાવ્યા ને પગ ઝડાવ્યા. ત્યારથી આ વેગી તે અમને અક્ષર કહેતાં આગળે, પણ અક્ષર અમને સમજતાંય અટક્યા. અને પછી અમે તો વણથળી ગયા ને વીડીમાં ખડ વડાતું હતું ત્યાં અમે કંધાણમાઈને કહ્યું ને આજ તો સભામાં અમને અક્ષર ન કહેવા એમ સમ ખવરાવી પગ ઝડાવ્યા છે પણ અમે તો મૂળ અક્ષર છીએ તો તેમ કહેવાના સમ નથી ખવરાવ્યા પણ અહીં વગડો છે એટલે કાંઈ નહિ. ને સમ આંધામાં આ બાલચુંદ્રદાસ પણ હતો. હવે તો અહો વગડો છે ને શરૂના પગ ઝડાવ્યા પણ શિષ્ય તો શરૂના પગ ઝાંપે ને એનું કામ નહિ” વિગેરે. આ ઉપરથી અનેક બાબતો જાણવા મળે છે. જુનામદર્માજ શિષ્યોમાજ મોટી ઉપાધિ થઈ અને વડતાલ પહેરતી અને અક્ષર ન કહેવા માટે પગ ઝડાવી સમ ખવરાવવા પડ્યા. આ ઉપાધિનો ચિતાર કરીએ તો કાંઈ એછી ન કહેવાય અને આવી અગળા ઉપાધી સ્વામીને પણ સદન કરવી પડે તેનું કરણ પણ ખોટા શિષ્યોજ છે. વધારે પડતું જ્ઞાન મેળવવાની આ બધી મોકાણ છે. મુકાદમાને અક્ષર કહેવામાં “કૂટસ્વોક્ષર ઉચ્યતે” આ ગીનારાકપત્ર પ્રમાણ છે પણ આ તો એના વળી એક મૂળ અક્ષર હાવા માટે બધી કડકુટ કુટિલ કરવી પડે છે. એમાં કોઈ શાસ્ત્રીય પ્રમાણ તો છેજ નહિ બમે બડીયા વિમુખ થઈ કુટયા કરે અને અમલ ઉપાધિઓ જ્યાં ને ત્યાં મદન કર્યો કરે શુબ્ધ જ્ઞાનમાં આંતે તો કુમકાજ મળવાના છે.

વળી ત્રીજા પ્રકરણની વાન ૧૨૪ માં આ મુજબનાં વાક્યો છે-“કેશવજીનામજી અમને કહે કે આ જગામકાન અને પ્રામજીમકા તમને મૂળ અક્ષર કહે છે ને મને મનાતું નથી અને

હું વિશ્વાસી છું ને મારે તો તમારોજ વિશ્વાસ છે, માટે તમે જેમ હોય તેમ કરો તો હું એવો નિશ્ચય કરું. પછી ખપવાળા ને નિષ્કપડી અણી અને કહ્યું જે અને મૂળ અક્ષર છીએ. તમારે સમજવું હોય તો સમજો અને અમારા વિના છીએ મૂળ અક્ષર હશે તો તેને ને મારે પંચાત છે... અને જે મૂળ અક્ષર નહિ હોય તેને મૂળ અક્ષર માને બદલે નહિ થાય. અને આવે આ સ્વામિનો મદિમા સાંભળી ધર્મથી ખીલ નથી તેનો આગળ લઈ બેસા છે તેમાં કેટલાક સારા કુટાઈ મરે છે. અમને અક્ષર નહિ કહે ને ખીલને ઠેરાવશે ને અક્ષર કહેશે તેજે કરી નહિ હોય તે યાશે નહિ અને દરો તે મરશે નહિ... અને એવા અમને પણ અક્ષર ન કહે તેનો તમારે પણ ધોખો ન કરવો" ઇત્યાદિ. આ ઉપરથી જગા પ્રાગા ભક્તના કદિપત જ્ઞાને માનવા ધણા ખુશી ન દના એમ જણાય છે અને ખીલ કોઈ મૂળ અક્ષર હોવાની પંચાત પણ ચાલતી હોય એમ સ્વામીવચનથી જણાય છે. (ગોપાળાનંદ સ્વામી મૂળ અક્ષર છે" એવી પંચાત પ્રથમથી અદ્યપિ તજ જુનામડમાંજ સ્વભીના ખાસ સિખ્યામાંજ હોયેલ ચાલુ છે અને તેને માટે અનેક વાતો ગુણાતીતજ્ઞાનવિરોધી ગોઠવેલી છપાવી પણ છે)

વળી પ્ર. ૩ ની વાત ૧૮૦ "એ ઉપર પ્રાગજીભક્તની વાત કરી જે અમાગ સ્વરૂપની પ્રજ્ઞિત કરવા ધણી ઉપાધિ સંઘન કરે છે. સત્સંગમાં કુસંગીએ તેનું બહુ અપમાન કર્ય પણ તિરસ્કારને ન ગણતાં ઉપાડે છે" મૂળ અક્ષર અમને કહ્યા, તે પવિત્રાનંદસ્વામીને કાનમાં કહ્યું કે—આ સ્વામીને મૂળ અક્ષર સમજી નિજા કરશે તોજ અક્ષરનું સાધર્મ્યપણું આવશે... અમારું તેના ઉપર અપાર હેત તે ઉઘાડા આહીં તો કોઈ નથી બેસતા પણ ખીલ ધખી રહ્યા છે... અને વાડીમાં એકવાર કહ્યું કે—અમે મૂળ અક્ષર છીએ એમ તમે સીને કહો. તેજે કહ્યું જે હું જાતે વહવાયું તે મારો ભાર ન પડે" ઇત્યાદિ. આ ઉપરથી અક્ષરજ્ઞાન માટે ધર્મી ઉપાધિઓ થયાનું અને ઉપાધિ કરનારા આચાર્ય કોઠારી સદૃશ વિગેરેને કુસંગી કહેવાનું અને સદૃશ પવિત્રાનંદસ્વામી સુધી અક્ષરજ્ઞાન કહેવાની કૃષ્ણ કરવાનું અને ઉપરથી કોઈ બેસતા નથી પણ અંતરથી તો આ શુદ્ધ જ્ઞાન ગોટાળાવાળા ઉપર ધખી રહેવાનું અને અપમાન થયાનું અને પ્રાગજીની વહવાયું દરજી જ્ઞાન મુચવવાનું ઉચાડે છે જે જણાય છે.

આ પ્રસંગને મળતી એક ૬ પ્રકરણની ચોપડીની પ્ર. ૫ ની વાત ૭૨ છે. 'અમને મહારાજે ધણી વાતું કરી છે તે કહેવાય એમ નથી ને કહીએ તો પ્રાગજી તથા શામજી (કક્કર ખોળે) ભુકંતા કરે" આ ઉપરથી પ્રાગજીની જ્ઞાનજ્ઞાનમા અપાત્રતા ખીલતમ સમ્બંધી સ્વામીએજ જણાવી છે. જ્ઞાનની ઉપાધિઓ આના ખોટા સિખ્યો કરે અને ગુરુને બોગવતી પડે. જેમ, ચાલતેજ, થીસે, ભુકંતા, મરે, એજો, અપ્રજ્ઞ, કિલ્લિત, બેલ્લપ, દરો, જેની, પુરુષ આવી, દલકા કોમન કરી નીચ પદની ખરની આપે તે વડવાય પવિત્રાનંદસ્વામી જેવા સમર્થ વૃદ્ધ આગળ જમને જેમ તેમ ભુકં એમાં કાંઈ નવાઈ કહેવાય નહિ. આનું તાત્પર્ય એટલું કે આ શુદ્ધ જ્ઞાન અંગે સ્વામીને બહુ ઉપાધીઓ આવતી.

આ પ્રાગજી ભક્ત ગદગ દેશમાં આવેલા મકુરા ગામના દના પણ ગદગમાં મનસ્વી માન નહિ મળાયથી જુનામડ જઈ જગમગડજી માથે મળીને નિર્મુખ્ય અજ્ઞાનમાં બળ્યા દના તેથીજ વાતુમાં જ્યાં ત્યાં જાનેનું માથે વિવેચન આવે છે. વાપડી વતુને ગોઠવનારાજ એ જાને વાપડ દના. એટલે એજીજ જાતિ સ્વભાવ મુજબ આવે અને જાધા ગોટાઓને ખેડી રીને દલકા પાડી પેલાતે.જ મિથ્યા મદિમા લાવે એમાં નવાઈ ન કહેવાય. સ્વામીના પંચ પડના મદિમાને

આગળ ધરવામાં આવે છે એ પણ પોતાનો મહિમા વધારવા પૂરતું જ છે. છેવટે ભગવાન સુધીનો મહિમા ગોઠવી કાઢ્યો છે. વાતને પૂર્વાપર સારી રીતે સૂક્ષ્મ દૃષ્ટિથી વિચારીએ તો એવું જ પર્યાવસાન ગોઠવે જણાઈ આવશે. આ બાબતનો વિચાર પ્રસંગ આવતાં થશે. અહીં કહેતાનું એટલું છે કે નિરક્ષર જાતના પ્રાણી જાતને પ્રવર્તાવેલા શુદ્ધ ગુણાતીત અક્ષર બ્રહ્મજ્ઞાનને બહુ માનતા નહિ અને ઉપાધિઓ તો બહુ થતી.

આ રસરસિન જ્ઞાનને બહેલ ગણેલ માનતા નહિ એમ સ્વામીજી કહે છે-પ્ર. ૩ વાન ૧૯ “બહેલ ગણેલ-નહી-ગયા;” પ્રેમને બુદ્ધિને ડોડ અને આ સાધુનો જેણે વિશ્વાસ કર્યો અને સમજ્યા તેમને મહારાજ અને આ સાધુનું જેમ છે તેમ જ્ઞાન થયું. તે તો લોપીકામાં એકવાર ગદગદના સાધુ રઘુનાથચરણદાસ અને અહીંના રઘુવીરચરણદાસ અક્ષરની વાત કરતા હતા. ત્યારે અને કહ્યું જે અક્ષર અક્ષર શું કરે છે? અક્ષર બેળા તો બેઠા છે. પણ જેને ન સમજાય તેને શું? પણ બહેલ તે માન્યું નહિ... અને સાખી કરી જે “બણી ગણી ડોડો થયા સખ લેણી ન દેણી” એમ ત્રણ ચાર વાર કહી ફરી કહ્યું જે-મહાસાગરની સેવામાં જે અક્ષરધામ સાધાર છે. તેજ તમને કહે છે. પણ બણી બણી ડોડો થયા તે મહારાજ છતાં રહી ગયા છ અને આજ પણ કોરાઘટ રહેશે” વિગેરે. આ વાતથી ગદગદ જુનામદના બે બહેલા ગણેલનાં નામ દેવા પૂર્વક બંધા બહેલ ગણેલની ધણી મઠી કરવામાં આવી છે. બહેલા ગણેલાઓ જાગા (મોથી) પ્રાણી (દરજી) ચામજી (ખિન્ન) જેવાએ પોતાના મહિમા માટે જેમ તેમ લવગતી કાઢેલા પ્રમાણજન્ય પ્રાણ્ય ગુણાતીતજ્ઞાનને ન માને તે તેમના બહુતર મહુતરને ધણું સારું શોભિતું જ છે. બહેન ગણેલ તો “ગુણાતીતાનંદને મૂળ અક્ષર કયા પ્રામાણિક પ્રતીન શાસ્ત્રમાં કહ્યા છે?” એમ સંપ્રદાયના શાસ્ત્ર પ્રમાણ્ય માગે, તેને અમણ અમણ આપી શકે નહિ, એટલે બહેલ ગણેલની પ્રકાશનરે મઠી કરીનેજ પુર કરે. અમણેલ અગણેલને તો બહેલ ગણેલની ખોટી રીતે નિંદા કરીનેજ શુદ્ધ ક્ષણિક એકદેશી માન મેળવવાનો આ એક ધૂર્લઘધીલ કહી શકાય. બહેલા માટે એક ખાસ ગતી સાખી પણ જોડી કાઢીને ફરી સમજાવા ગયા પણ બહેલાં બહુ અપ્રમાણ્ય વાતને માને શેનાં? સંપ્રદાયમાં આરંભમાં શાસ્ત્રાંદ મુખતારંદ નિત્યાનંદ જોવાણાનંદ બ્રહ્માનંદ શુદ્ધાનંદ વિગેરે બહેલ ગણેલ ન હોત તો સંપ્રદાયની શી વ્યવસ્થા થાત તે સર્વકાંઈ સમજે છે. ખોટી વાતને મનવાનો બહેલ ગણેલ સુધી કેવો મોટો આગ્રહ થાય છે તે પણ આ વાતથી જણાઈ આવે છે. હવે આનું બહુ વિવેચન કરવાની જરૂર નથી. બહેન ગણેલ ત્યાગીઓ અપ્રમાણ્ય ગુણાતીત મૂળ અક્ષરવાને માનના ન હતા એટલી વાત તો ઉપયોગી સ્વવચનથી ચોક્કસ થાય છે.

ગદગદવાળા પણ આ ગુણાતીતાનંદ બ્રહ્મવાદને માનના ન હતા પ્ર. ૩ વાન ૨૧ “અને અહીં આવતા દરિયનને અટકાવશે. ખખાતના જળુલકાઈને ગદગદવાળે બહુ આપ્રાદ કરી જુનાગઢ જાવાની ના કહી, પણ તે તો અહીં આવેજ નહા અને અમને વાત કરી જે ભક્તિવૃક્ષમંદાસે (ગદગદના કાઠારી હતા) કહ્યું જે અહીં ગદગદમાં મહાગજ ત્રીસ વરસ રહ્યા છે તો જુનાગઢ ધોડા શું કરે છે?” વાત ૨૨ “પણ ગદગદવાળે રઘુવીરજી મહારાજને આહુ આવળું” સમજાવ્યું તેથી મહારાજ જુનાગઢ આવતાં આગરયા” વાત ૧૫૩ “તેમજ આ પ્રાગજીમજી તથા મનજીમાધ તથા કરીયાણીના નથુ પટેલ એ સર્વે ગદગદ દેશમાં રહે છે અને ગદગદના સૌ સાધુ અહીં અમારી પાસે આવવાની તમને ના કહે છે તો પણ તે સર્વની મોખત મુંડી અમારો સમાગમ કરવા અહીં આવે છે અને ગદગદના તો તેમને બાંકીયા કહે છે” આ વાત

ઉપરથી ગદ્યાવાળા આ નિરર્થક શુષ્ક જ્ઞાનના આદિથી વિરોધી હતા અને તેથી તેના જ્ઞાનીને જુનાગઢ ન જવાનો હોય એક ઉપદેશ કરતા અને તેના જ્ઞાનીને બંડીયા સંબંધથી કહેતા એ નિશ્ચિત થાય છે. આ ઉપરથી બંડીયા કહેવાની પદ્ધતિ બહુ જુની જાણેલી હીક જણાય છે.

ગદ્યાવાળા તેમને બૂજા અક્ષર નહિ માનતા હોવાથીજ તેમને માટે આ એક તુરંત હસવા જેવી નિંદા વાત ગોઠવી જણાય છે. ૬ પ્રકરણની ચોપડીના પ્ર. ૫ વાત હપ “અવિદ્યાને બધી તરેહથી મહારાજે દાખી તે ડોરીયું” રૂપ લખેને ગદ્યામાં આવીયું” તે દેવાનંદસ્વામી સંન્યાસીએ દીડી. તે મહારાજ ગદ્યામાં રહ્યા ત્યાંમુધી કહ્યા મટયા નહિ” આ વાતથી ગદ્યામાં કહ્યા અને તેનું કારણ જણાવે છે. ગદ્યાનું કહે છે પણ જુનાગઢમાં ક્યાં યોજા થયા છે? જુનાગઢના કહ્યાની વાત તો પોતેજ પ્રસંગ લાવી લાવીને બહુ કહી છે. જુનાગઢમાં શુદ્ધાત્મીત જ્ઞાનને અંગે અને વહીવટને અંગે થયેલા કહ્યાનો કોઈ ઓડીટર હિસાબ કરે તો ચાર પાંચ ઘણા અધિક થાય ને અધાધિ આવુજ છે. આ તો ‘પોતાને’ હોય જેવામાં સહજ આંધળા અને પરના હોય જેવામાં દિવ્ય દષ્ટિવાળા એના જેવી અવળી વાત છે.

વળી ગદ્યા સાથેની તકરારનું એક કારણ મુકતચિંતામણી નામની બંડીયા ચોપડીમાં પાન ૨૨૧ આખ્યાન ૪૨ માં આ પ્રમાણે જણાવે છે. “ને જુનાગઢના દેશ ખારાપાટમાં ગાય” કવાડનું રાજ છે તે તમામ દરિજાનોને અમરેલી આવવું પડે અને જો અમરેલી ગદ્યા ભેગી જાય તો ગદ્યાના સાધુ કાયમ ત્યાં રહે તેથી જુનાગઢના દેશના દરિજાનોને તેમનો પ્રમગ ઘણોજ થાય તેથી સ્વામીને એવો ખટકો ને જુનાગઢના દેશના દરિજાનોને ઉપામનામાં ફેર પડાવી દેને ગોપીનાથનું પ્રધાનપણું કરાવી દે. એટલે અમરેલી ગદ્યા ભેગી જતા દેવી નહિ” આ ઉપરથી બંને દેશ વચ્ચે બ્યવહારમેદ સાથે જ્ઞાનમેદ પણ જણાય છે. “ગદ્યાવાળા ઉપાસનામાં ફેર પડાવી દે ને ગોપીનાથનું પ્રધાનપણું કરાવી દે” આ વાત ગદ્યાવાળે મનઝગ જેવી છે આ વાતથી ગદ્યાવાળા શુદ્ધાત્મીતજ્ઞાનના વિરોધી હતા એમ સાબીત થાય છે.

વડતાલવાળા તો આ અનુપયોગી અનિશુષ્ક જ્ઞાનના અનિવિરોધી હતા એમ પોતેજ કહે છે. બે પ્રકરણના એક ચોપડી છપાઈ છે તેના પ્ર. ૨ વાત ૧૪૬ “આખા વરતાલમાં એક રઘુવીરજી મહારાજે અમને ઓળખ્યા તે પછે ચાંપીને અમારો સમાગમ કરવા જુનાગઢ આયા” આ વાતથી રઘુવીરજી સીવાય બીજા કોઈ વડતાલમાં માનના ન હતા એમ નિશ્ચિત થાય છે રઘુવીરજી પણ વહીવટને અંગે માનના પણ જ્ઞાનને અંગે નહિ જ્ઞાન માટે તો રિહજ દતા, બહુ વગી મહાંતાલ ચાલુ રાખી તેથીજ ઓળખવાની વાત આરોપે છે. રેલગાડી ન હોવાથી અર્થને પત્ર રસ્તેજ જવાનું હતું. જુનાગઢ જવાના પ્રમગો તો અનેક આવે. “પછે ચાંપીને સમાગમ કરવા આવના” આ તો પોતાના મદિમા માટે ગોઠી કાઢેલી તદન જુની વાત છે. એમને જુનાગઢ મુખી પછે આવવાનો પ્રમગજ નથી. વાંદોની ધણી સારી સગવડ હતી.

આ પ્રમગે આ એક કથામુજ્જવા જેવી છે. જુનાગઢમાં દરિજામહારાજની પ્રતિષ્ઠા ઉપર રઘુવીરજીને આમતણું કર્યું. ગદ્યાવાળાએ રોક્યા છતાં બહુ આમદ થવાથી આચાર્યથી જુનાગઢ આયા. પત્ર પ્રિન્ટરના થર્મ રહેતા તુરંતજ નિદાન કરવાની કુટિલતા કરી અને કુચમાં પાણી પુરવવું નિમિત્ત બહુ કર્યું અને પોતાનો મદિમા વધારા શીર્ષમંદોળજ પામે ભેરાર. ડાહ્યા દેવરાયની વાત મંદરી કાઢી. રઘુવીરજીએજ જુનાગઢના મદાન કરેલા અને બહુ વડે મદાનમાં નમારી રાખ્યા અને માન પાન ખાન માફ આવચુ તથાપિ એમણે તો આચાર્યને

મહેવાનું નહિ કહેતા ઉપરોક્ત કાલ્યાણે અવગણી પ્રવલ્લ કયો આ વાત તો રઘુવીરજીની પણ દલકાઈ અને પોતાની ખોટી સરસાઈ જણાવવા ગોઠવી કાઢી છે. આ આખત પ્ર. ૩ વાત ૨૨ માં છે. વિસ્તાર ભયથી લખી નથી.

વળી ૧ પ્રકરણની ચોપડીના પ્ર. ૫ વાત ૪૨૮ 'જુનાગઢના સાધુ પાળા તથા પ્રત્યારીમાં આશરે પંદર ઐકાતિક ધર્મને પામશે. બાકી બીજા મંદિરમાં તો થાય તે ખરું' આ વાત ઉપરથી એમ જણાય છે કે-એમને આશર માનનારા એજ ઐકાતિક અને એવા જુનાગઢમાં ૧૧ દરો. બીજા મંદિરમાં તો એક પણ કહી શકતા નથી. એટલે એમને મૂળ આશર માનનારા ઐકાતિક બીજે સ્થળે નથી. આપણુ એક અન્યના દોષ દર્શનનીજ વાત છે. જુનાગઢમાં પણ જુજ સંખ્યા બતાવે છે. એટલે તેમને બહુ માનતા ન હતા એવા અનુમાનને રચાન મળે છે.

વળી સુકતચિંતામણીના પાન ૧૭૭ આખ્યાન ૨૨ માં આ મુજબ સ્પષ્ટ છે-“એક વખત વડાલના સાધુનું મંડળ નામ ઉપરાવા ગણેદ આલ્યું. તેમને દરવાર અભેસંગ બાપુએ રસ્તામાં આપી ને વાતો સાંભળવા બેઠા. સાધુ બોલ્યા ને દરવાર ! આ દેશમાં કેટલાક શુભાતીતાનંદ-સ્વામીને ભગવાન સમજે છે એવું ‘પ્રુણીયા’ જ્ઞાન છે તેમા છેતરાયું નહિ. ને આ પ્રુણે આપડો ભગડેલો છે તે જાણી શખજો. એમ આ જ્ઞાન બામતનેા ધણો નિષેધ કરીને બહુ વાતો કરી” આ વાત ઉપરથી વડાલના માધુ પ્રુણીયા જ્ઞાનના અને ભગડેલા પ્રુણાના ખરા વિરોધી અને દરવાર નેવાને પણ ઉઘાડે છેએ કહેનારા હતા એમ સામીત થાય છે. આથી બંડગાનને ‘પ્રુણીયા’ કહેવાની પદ્ધતિ પણ જુની જણાય છે.

વળી પ્ર. ૩ ની વાત ૫૮ “વડાલમાં અમને મસાણીયા કહેતા અને કહેતા ને મહારાજની આજ્ઞાએ છે તે આપડાને સંભારે છે” આ વાત ઉપરથી પણ વડાલવાળા નિરસ ચુલાનીત જ્ઞાને માનતા ન હતા એ સામીત થાય છે.

વળી પ્ર. ૩ વાત ૨૫૪ “એક વખત અમારે માથે કેટલાકે ઉપાધી કરેલી (વડાલમાં) તે વખતે તેમા ઉપેન્દ્રાનંદ ભગેવ” આ વાત ઉપરથી પણ વડાલવાળા નફ સાધુઓ શુભાતીત જ્ઞાનના વિરોધી હતા એ નિશ્ચિન થાય છે. ઉપાધિનું કારણ બીજુ કોઈ હતું નહિ. જગા પ્રાગાએ પ્રત્યેવેલ અપ્રમાણ શુષ્ક અજગળરતન જેવું નરેશકે બહાજાનબ હતું.

અમદાવાદ દેશના પણ આ પ્રમાણુશન્ય પ્રુણીયા જ્ઞાનને માનતા નહિ. પ્ર. ૩ વાત ૧૨૩ ‘સાધુપાવાળી વધુધરીના ભેચર શ્રીમાળી આજ્ઞાણુ અમદાવાદ ગયા હતા તેમને સમાજા અયોધ્યા-પ્રમાદશ્યએ કહ્યું ને સ્વામી તો બહુ વાતો કરે છે. ત્યાં મહાનુભાવાનંદ સ્વામી કહે એભલખાચરના ખરેખરમાં સુંડયા હતા તે મેં જેવ્યાતા એના” આ વાતથી ‘તેમની વાત ઉપરજ આચાર્યશ્રીએ તથા મોટા સાધુએ કટાક્ષથી વાત કરી’ એમ સ્પષ્ટ જણાય છે. અમદાવાદવાળા એ જ્ઞાનના વિરોધી હોવાથીજ ઉપાસના બામતમાં તેમની અજ્ઞાનતા જણાવવા ‘એ તો જ્યાં નહિ જાડ ત્યાં એન્ડો ડખ’ (સંસ્કૃતમાં ‘નિરસ્ત્યાદપે દેશે પરંડોઽપિ દ્રુમાયતે’) આડુ જડાડાય ૩ વાત ૪૬માં ભેડી કાઢ્યું છે. વાતને બાલિપ્રાય એવો છે કે અમદાવાદ દેશવાળાને ઉપાસનાનું કશું કેકાણું નથી. વડાલદેશમાંથી શોખીને વાત કરવા જય પણ આવડતું નથી. એને માટે ઉપરનું દંડાત દીધું છે. આ વાત અમદાવાદીએ વાચના સાંભળવા જેની છે પણ વિસ્તારભયથી લખી નથી.

વળી ૩ વાત ૩૧ “અમ ડહું ને જેમ પાંચસો પરમહંસમાં અમને જેમ છે તેમ કોઈ કળી શક્યા નથી” આ પોતાની વાત ઉપરથી પણ પાચસો પરમહંસો તેમને મૂળ આશર તરફ માનતા નહિ એમ નિશ્ચિન થાય છે. એ સીસા બીજુ કાંઈ કળાસતું હતું નહિ.

આ પ્રસંગે આ પંથ એક વાત સર્વેએ અવરખ જાણવા જેવી જણાવી દીધા જેવી છે. પાંચ પ્રકરણની ચોપડીના પ્ર. ૨ વાત ૩૭ “પણ અમારો અભિપ્રાય તો મોટા મોટા સદ્ગુરુ પંથ જાણી શક્યા નથી તો આજ તમે શું જાણ્યો ? ત્યારે પુછ્યું જે બહુ મોટા હોય તેનો અભિપ્રાય નાનો હોય તે જાણે કે ન જાણે ? ત્યારે સ્વામી મોટા જે શું ધૂડ્ય જાણે, જે પતંગીયા હોય તે સૂર્યના અભિપ્રાય જાણે છે ? નથી જાણતો. તેમ મોટાનો અભિપ્રાય તો જણાવજ નહિ” આ ઉપરથી નિશ્ચિત થાય છે કે, તેમનો મૂળ અક્ષર હોવાનો અભિપ્રાય ખીજ કોઈ મોટા મોટા સદ્ગુરુ માનતા નહિ. મોટા મોટા સદ્ગુરુ તો ચત્તાનંદ મુક્તાનંદ નિત્યાનંદ ગોપાળજીનંદ જ્ઞાનનંદ શુકાનંદ નિષ્કુળાનંદ સ્વરૂપાનંદ વ્યાસજીનંદ વિગેરે ઘણા હતા. જેમનો સારો મહિમા શીજીએજ સ્વમુખે વચનામૃતાદિ ગ્રંથોમાં કહ્યો છે. એવા મોટાઓને અતિ ત્વચ પતંગીયા કહે છે અને પોતાને અતિ મોટા સૂર્ય કહે છે. આ કેટલી જાણી સાદસ દૂષિત જુદી વાત છે. દષ્ટાંત પણ કેવું ખરાબ વાપર્યું છે. શીજીએ કે તેમના મોટા સદ્ગુરુઓએ જેની કશી મોટાઈ કહી નથી તેવાને સર્વથી મોટા ઠરાવાની કેવી ધૂષ્ટતા કરી છે તે આ ઉપરથી જણાશે. સંપ્રદાયમાં ગાનાદિ ગુણથી ‘કોણ’ મોટા હતા તે સ્વામી જાણના હોવાથી મોટાની કનિષ્ઠતા કહેવાની વાત કરેજ નહિ પણ પોતાની મોટાઈ માટે ખીજ જાગા પ્રામા જેવાએ ગોઠવી કાઢેલી આ દૂષિત વાત છે એમ માનવું સારું છે. પોતાની મેળે કહેવાથી મોટાઈ મળવાની નથી. દહે બહુ વિવેચનની જરૂર નથી. તેમને મૂળ અક્ષર તરીકે કોઈ મોટા સદ્ગુરુ માનના ન હતા એ સુદા પુરતી વાત આવે છે તે આથી સુસિદ્ધ થાય છે. જે બાજતને કોઈ મોટા સદ્ગુરુ ન માને તેવું શું પ્રામાણ્ય ? અને અપ્રમાણને માને કોણ ? એજ વિચારવાનું છે.

વળી આ વાતને નહન મળતી એક વાત. પ્ર. ૩ વાત ૧૭૭ છે, “તેમજ મહારાજનો જે રહસ્ય તે એક મહારાજ કાં આ મૂળ અક્ષર મહારાજ સાથે આવ્યા છે તે જાણે. કાં આ સાધુને વિશે સર્વોપરી નિષ્ઠા હોય ને હેને કરી નિશ્ચય કયો હોય તે જાણે પણ જીતે તો યથાર્થ અભિપ્રાય જાણી શકે નહિ એ સિદ્ધાંત છે” આ ઉપરથી એક શીજીમહારાજ, મૂળ અક્ષરે ગુણાતીતાનંદ અને એમને વિશે મૂળ અક્ષરની નિષ્ઠા કે નિશ્ચયવાળા, (જાગા પ્રામા) એમ ત્રણજ શીજીનું રહસ્ય જાણે છે. ખીજ કોઈ આચાર્ય કે ચત્તાનંદ મુક્તાનંદ નિત્યાનંદ ગોપાળજીનંદ કોઈ પણ જાણતા નથી આવે અભિપ્રાય નીકરે છે. આ એક ગુણાતીન જ્ઞાનમંડળની મોટાઈ માટે ગોઠવી કાઢેલી ખોટી વાત છે. શીજીના રહસ્યના જ્ઞાતા તરીકે તો સંપ્રદાયમાં ચત્તાનંદાદિ નિહાળ અનિરસે હોવાથી તેમને ઉદ્દેશિતેજ બહુ રહસ્ય જ્ઞાન શીજીએ ઉપદેશ્યું પુસ્તકમાં પ્રતિષ્ઠિત છે એમની દલકાષ અને પોતાની સરખામી રીતે આ વાતમાં કરી ગયા બાત કે સાર નથી. આ તે મંપ્રદાયની ગુરુપરપરાયણી રાહ જુદી ઉગંગ ગુરુપરપરા જડીયા ગોઠવી કાઢવાની એક વિમુખતા છે. આ જ્ઞાન ઉપરથી તેમના એકદેશી, કદિપત રાજા-ધાવાળા શુષ્ક નિરર્થક ઉપાધીયા જ્ઞાનને કોઈ માનવું ન હતું એમ પણ અનુમાન થઈ શકે. એટલું તો સત્ય છે કે તેમના જ્ઞાન નામના અજ્ઞાનના વિરોધી મોટાઓ હતા તેથીજ ‘મોટા રહસ્ય જાણના નથી’ એમ વાતે વાને અપમાણથી કટખા કરે છે.

વળી આ પ્રમંથને મળતીજ એક ખીજ વાત યાદ આવે છે. ૭ પ્રકરણની ચોપડીમાં પ્ર. ૪ વાત ૧૪૪ ‘મહારાજે અમને રાજા ઠેરાવીને ત્રણ કામદાર ઠેરાવ્યા, ગોપાળા નંદરામી અખંડાનદ જ્ઞાનચારી ને પરમાનંદરામી એ ત્રણ તમારા કામદાર એમ મહારાજે કહ્યું’ આ વાતને અહીં પણ મનવાનું રચાતું છે ? રાજા (મોટા) તો જાને દેશના મોપાળાનંદરામીને

મંથમાં જ હરાબા છે. બીજાઓને પણ સદ્ગુરુ મોરરા હરાયા હતા. 'જોમાં શુ. સ્વામીનું' નામજ નથી. તો પછી તેમને રાજ કહે ક્યાં હર્યા અને બીજા મોરારાને કહે ક્યાં કામદાર (ચાકર) હર્યા એનું કાઈ પ્રમાણ હશે કે? આ પણ એક ખોટા મદિમા માટે ખોટી વાત ઉપાધિયા એકાએ ગોઠવી કરેલી જણાય છે. જાતા સ્વામી આવું કદાપિ કહે નહિ. એ તો શીશુના અભિપ્રાય પ્રમાણે અને મંથમાં લખ્યું હોય એમ, પ્રમાણે માહાત્મ્ય સમજે. સ્વામીને માથે કે ગંગા પ્રાગા માથે સંસ્કાર થવાનું આવી ઉદાગ વાત પણ એક કારણ હોઈ શકે. આને વાત કહેવી કે ઘાત કાતુ?

વળી આ પ્રકરણને બદલ અંધ બેસતી એક વાત વગર શોધે હાથ લાગી ગઈ. પ્ર. ૬ ની પ્ર. ૪ વાત ૧૪૪ "ગોપાળાનંદસ્વામી કહ્યું મારી મોટયપ મૂળ અક્ષર જે ગુણાતીત તે પિના બીજાથી ન લેવાય. મારા મહિમાને મોટા મોટા સદ્ગુરુ ઝાળખી શક્યા નથી તે તમારાથી કેમ એળખાય? એમ શુ. સ્વામીએ કાસીરામને વાત કરેલી" આ ઉપરથી પણ મોટા મોટા સદ્ગુરુઓ તેમને મૂળ અક્ષર તરીકે ઝાળખતા નહિ એમ સાબીત થાય છે. 'ગોપાળાનંદસ્વામીની મોટયપ સર્વોપરી છે તેને એક ગુણાતીતાનંદજ લઈ લે. બીજાથી લેવાય નહિ' આવી ગપ મારીને પોતાની ગોપાળસ્વામીથી પણ અધિક મોટાજ જણાવા આ વાત જુદી જોડી કાઢી છે. સર્વાધિક મહિમા તો સત્સંગિજીવન જેવા મહાવ્રથમાં અને નિષ્કુશાનજ જેવા મુનિએ પોતાના મંથમાં ગોપાળાનંદમુનિનો ગાયો છે. એ કાઠનાથી અજબપો નથી. તેમ કાઠથી ખોટા થાય તેમ નથી. આવાં ગપોડાં તો ખુલ્લેખેતરે બેસીને ધણા જોડી કાઢ્યા છે તેનો લખે પાર આવે તેમ નથી.

વળી આ અપ્રવર્તિત અંધ ઉન્નત જ્ઞાનને અંગે એમરથી અનેક સંસ્કારો અવાચ્ય અસલ થવાનું પોતેજ કહે છે. જ પ્રકરણની ચોપડીના પ્ર. ૩ વાત ૩૬ "એમ કહીને વળી મોક્ષા જે એવો સંસ્કાર તો અમારે માથે ઘણો થયો છે તે મુખયકી કહેવાય નહિ"

વળી આજ પ્રસંગને મળતી બીજી એક વાત અત્યધિક સંસ્કારવાળી પોતે, કહે છે. ૨ પ્રકરણની ચોપડીમાં પ્ર. ૨ વાત ૨૦૦ "તે હરગોવિંદદાસે અમારી ઉપર બેસુ (એક મણ સુધીનો ચણવાનો પથ્થર) નાંખ્યું" પણ વાગ્યું નહિ ને પડ્યે પડ્યું એટલે અમે ઉંચું જોઈ કહ્યું જે તારો માર્યો નહિ મરું" વિગેરે. આ વાત ઉપરથી અનેક અનુમાનને સ્થાન મળે છે. જો આ વાત સત્ય માનીએ તો મહારમાં જુદા જ્ઞાનને અંગે કે ખોટા વહીવટને અંગે આ ધણીજ અવાચ્ય ઉપાધિ મારણપર્યંતની મોટી કહેવાય. મરખાનાને અંગે માધુઓ કામ કરતા ગયા હોય અને પ્રમાદથી બેસુ પડી ગયું હોય અને ભ્રમથી એ સાધુને અપવાદ અપાયો હોય એમ પણ અનુમાન થઈ શકે. ગમે તેમ હોય પણ આ જ્ઞાન બહુ ઉપાધિવાળું સ્વામીને તો નીવડ્યું હતું અને તેથી કંટાળી ગયા હતા અને મહિમા પણ તેથી સુખ સાતિને કે સપ મજાદને, સ્થાન રહ્યું ન હતું એમ સાબીત થાય છે. આ તે ગુણાતીત જ્ઞાન કે અજ્ઞાન?

વળી આજ ચોપડીના પ્ર. ૧ વાત ૫૨ "સૌને અમારી સાથે વેર છે" એમ પોતે કહે છે. આપણ એક અર્થસૂચક છે. સૌને વેરનું કારણ તો કપિત ગુણાતીત મૂળાકાર જ્ઞાનનું હતું એને લીધેજ બધી ઉપાધિઓ ઉદ્ભવતી. આ કેવી વિચિત્ર વાત!

વળી આવી ઉપાધિઓથી સ્વામી જાણે અતરથી કંટાળી ગયા હોય એવી એક અરજની વાત આ પ્રસંગે મેળવી દીધા જેવી છે. પ્ર. ૩ વાત ૨૬૧ "અને અમે પણ અપરજ નાખી છે જે ગયરાજ જેવો ગાજ ને રહુ ઠીજ મહારાજ જેવા બે આચારજ કરો તો પરમેશ્વર મળવાનું સુખ આવશે. નહિ તો પાપી જાગવાનું લગ્ન થાય નહિ કે" શીશુમંદ રામને અરજ કરતી પડી અને અજ્ઞાનના વિરોધીઓને પાપી કહેવા પડ્યા એ ઝાળા કંટાળાની વાત નથી.

૧મી ઉપર પ્રમાણે ચોમેરથી જાડુ કપાધિ મવાથી પોતાની મોટાઇ કહેવાની એક યુનિ પબ્લિશરશીખવે છે. ૬ પ્રકરણની ચોપડીની પ્ર. ૫ વાન ૭૨ “કોઈની મોટાઇ કહેવી હોય તો મેયાર જાગુની બેગી મોટાઇ કહેવી. પણ એકવી કહેવી, નહિ, નિકર એ વાતમાંથી તમને દુઃખ આવશે.” પ્ર. ૫ વાન ૮૨ “મતમગમાં રામાનંદરામી મુક્તાનંદરામી નિતાનંદરામી અધ્યાનંદરામી ગોપાળાનંદરામી આદિક કેટલાક માણુ ને કેટલાક દર્મિકત મોટારા થઈ ગયા તેમને લઈને અમારી મોટાઇ કહેવી ને તે વિના કહેશે તો અપદીત કરાવશે.. માટે એમને લઈને અમારી મોટાઇ કહેવી તથા લગવાન જેવા કહેવા” પ્ર. ૫ વાન ૧૪૬ “સમજો છો તેમ સમજવું પણ જારજો મોટાઇ કહેવી નહિ...ને આપણી વાન માગી છે પણ આપણી ઉત્કૃષ્ટતા ખમી શકે નહિ તેથી ઉપાધિ કરે માટે જરૂર વાત કરશે નહિ ને તમે સમજો છો તેમ સમજાને પણ છડી જાગો તો દીન ઉકશે ને દુઃખ થશે” પ્ર. ૫ વાન ૧૭૪ “ત્યારે સ્વામી બોલ્યા જે એ વાત કહેતય નહિ, કહીએ તો માર પડે ને અવગુણ આવે માટે સમજો છો તેમ સમજવું” છતાં આ ઉપરથી એકવી મોટાઇ કહેવામા દુઃખ આવવાનું અને અપદીતિ થવાનું અને દીન ઉકવાનું તથા માર મળવાનું તથા ઉપાધિ થવાનું અર્થ સમજીને તેમ નહિ કરવાની બલામણુ કરે છે. પણ અવળા ચેવાઓ તેમ નહિ કરતાં એકવી અધિક પડતી મોટાઇ કહેવા જાય છે તેથીજ દુઃખ અને અપદીતિ થવાનો પ્રમંગ વારેવારે તેમને આવ્યો છે એમ અર્થ જણાવે છે. માથા ચુરને મોટાઇનું કાંઈ હોય નહિ પણ અસિક્ષિત ચેવાઓ ચુરની મિથ્યા મોટાઇ વધારીને પોતાની મોટાઇ વધારવા જવાથી જન્મેના દીન ઉકે છે અને કપાધિઓ આવે છે અને દુઃખી થાય છે. આ બધી બાબત દસ્તાવેજક જેવી સંપ્રદાયમા પ્રકટ છે.

૧મી આ પણ એક વાત જાડુ અર્થસૂચક છે. પ્ર. ૩ વાન ૨૮૮ “ધર્મશાળામા સ્વામીની શિક્ષાપત્રી ખોલાવળી. ત્યારે પોને કયું જે ઉપવા માયયેજ કોઈ લીંડી હશે. પછી ધર્મશાળામાં તડકો ન આવે માટે પડકો બાધેજ તેમથી નીકળી ત્યારે સ્વામીએ કયું જે એ તો અમે લક્ષણુ કહેતો બાટકળ કરી છતી, અને તેમજ થયું જે પડકામાંથી નીકળી આવી” આ ઉપરથી મેડાવાળા સાથે સ્વામીને અભ્યુગનન જણાય છે. તેમની શિક્ષાપત્રી ચોરી ગયા એ અભ્યુગનનનું લક્ષણુ છે. જે સ્વામીની શિક્ષાપત્રી ચોરે તે તેમને મૂળ અક્ષર તો ગેના માનેજ ? એટલે મેડાવાળા તેમને નહિ માનતા હોય એમ અનુમાન થાય છે. આને મળતી એક વાન પ્ર. ૬ વાન ૧૫૧ છે. “અને મેડે મડગી બેગી ધમને મવકતી નિંદા કરે છે” પ્ર. ૬ વાન ૧૫૬ “ઓહો જુવોને પર દેશથી વાતુ મામળામા આવે છે અને આદિના મેડે ને બીજે બેડા ને છે ને શું મમજ્યા ?” આ ઉપરથી તેમની વાતુને મેડાવાળા તેમજ બીજાઓ કૌં આદર નહિ આપના હોય એમ સાબીત થાય છે.

૧મી આપણુ એક વાત અર્થસૂચક છે. ૭ પ્રકરણની ચોપડીની પ્ર. ૪ વાન ૫૬ “ગામ બાવાપરામા દરિબક્તને કહ્યું જે જે છે (ચેન) તે તો અહાં આવ્યું” છે ને જુનારાકમાં તો હવે કુંગરે (જડ પશ્ચર) છે” આ વચનથી મદાનાથી ટાળી મવાનુ કે છેવટે મદાનાઇ મુકાવાથી જાડુ દિવસ લાગવાનું અનુમાન થાય છે. મદાનાઇમા મુકુધા કપાધિ તો નિરક્ષર જંગા પ્રાગાઇએ પ્રતીવેડ નિર્મલક જાનજ હતુ

૭ પ્રકરણની પ્ર. ૩ વાન ૧૭ ને હું કહું એમ જો-તમે કરો તો વ્યાંધી વિમુખ થાઓ ત્યારે એ વાન મળ્ય પણ તે વિના તો થાયજ નહિ ત્યારે ૧મી પુઝ્યું જે તમે કરો તેમ કરે તે વિમુખ કેમ કહેવાય ? ત્યારે સ્વામી મોડા ને આ બે જાણુ (જાગાઇ પ્રાગાઇ)

હું કહું એમ કરે છે તો ત્યાંના (વડતાનના) તેને વિમુખ ગણે છે. આ રીત તો અનેક અર્થને સૂચવે છે આ જગ્યા પ્રમાણે ગોઠવેના અને પ્રવર્તેના શુદ્ધ જ્ઞાનથી તેમને વડતાનના વિમુખ કહેતા અને તેથી તેનું જ્ઞાન કળતા સ્વામી પણ મરેયાતા અને વિમુખ કહેવાની પદ્ધતિ બહુ પ્રાચીન હતી એમ અનુમાન થાય ? ગમે તેમ હોય પણ આ જ્ઞાનવાગાને વડતાનના આચાર્ય આદિક વિમુખ કહેના અને પ્રમત્રે તેમને વિમુખ કરી મઢી પણ મુખતા એના અને દાખાઓ બન્યા છે.

પ્ર ૨ ની ચોપડી પ્ર ૨ માં ૧૦૯ 'એના સાધુના મમાગમને તો મમાએ કહ્યું છે ત્યારે પાતાએ ગ્રામીને પણ વાગીને કહ્યું ને-અમે તમારો સમાગમ કરીએ 'ત્રીએ તે સારૂ અમને હિરાન કરીને મંદિરમાંથી લાઠનાં કરે છે તેનું શું કરવું ? રામી કહે આહિ તો મેં બોલાય નહિ પણ ધામના હું તેડી નર્મલ એમ કહી મેન આપ્યો' આ રીત પણ બહુ અર્થને સૂચવે છે જગ્યા પ્રમાણ લાધાણ રાણ સ્વામી રિજેર પાનાઓ ગુ આપીને મુજ અક્ષર ઠરાની તંતુ પ્રચારકાર્ય કરતા હતા આ ઉપની વડતાનવાગાએ તેમને મંદિરમાંથી કઢી મુકવાનો હુમલો કરેતો આ વાતની જાણ થવાથી જાણે 'રામી આપણી મદાય કશી' એમ જાણીને 'શું કરવું ?' એમ પુટેલું પણ સાતા સ્વામીએ તો 'માસથી મ્થુ બોનાય નહિ' એવોજ ઉદામી જનામ આપ્યો આ પછી લાધા રિજેર ફાલાકને મઢી પણ મુકના અને તેમણે પ્રમથપુગી મથાપેની એમ કહેના 'કે એટલે આ પણ ગુણાતીન મૂળાક્ષ જ્ઞાનને અંગે થએની ઉપાધિનું સૂચન છે એમ આ શુદ્ધ જ્ઞાન જ્ઞાનીને વણી ઉપાધિઓ થએલી અને થાય છે અને તેણે સ પ્રદાપને પણ વગી ઉપાધિઓમા અતેવાર નાખ્યો છે અને નખાય છે કેરે બધા મરગડ ગોટાળા મેયોગે ન્યાય ફાંમી મથા અને એખુચ થઈ ગયું

૧૧૧ પ્ર ૩ વાત ૧૦૯ તે આનુ તમને કહેનાર નહિ મત્રે પછી ના ઉપદેશ નેકશે કા ને ૫ થી નેવાનો સાર્થ, તે જાણને જેમ રચિ હશે તેમજ કહેશે ને તમની મગ્ન રાખશે અને કુસમીની શુભ્રા કરશે અને મંદિરમાંથી દેવનો પૈસો છુટાવશે એના ગુરૂ અને મોગેન ધારી. કમકે આપણામા રાહુ નાનલું જેવા પૈસી મથા છે તે ઉપના ૧૧૫ ની સત્તમ મગોગી પણ પાપીનું કંડા સુધી આનશી-તો-જ્યા-સુધી માપાને પ્રવેશ છે ત્યા સુધી ને મથાનુ ૩૫ ઉના થઈ ગયું' આ વાત પણ અનેક વર્તમાન અરિધ્ય અનર્થને જણાવનારી જમરી છે જેમ જ્ઞાનથી કટાગી મગા તેમ મદિના વ્યવહારથી પણ કટાગી મગાનુ અનુમાન થાય છે કેમકે કટાગાના મથા ખીમત મકડો મેનાયા છે આ વાત પણ પોનાની ખોટા ખાજ પર્વમાન પામનારી પામર છે

આ પણ એક વાત મંથી ગામતને પુગી પાડનારી પુરતા પુરાનારેપ પ્રધાન છે પ્ર ૨ ની ચોપડીના પ્ર ૨ વાત ૩૧ 'ઉનામા મેડી માથે અચિલાનદ અહારીએ અમન પુલકુ જે ભગવતપ્રસાદ તમને કપકે દેના સારૂ આહિ આવે છે તે એકલું બહુ શું છે ? મદના કા કરો ધણીએ મારે હશે તેમ યારો ત્યા તો કૃષ્ણપ્રસાદ મસ્તખા મગી મથા તેનો જેવો આવી ત્યારે અમે મ્થુ ને દોગો મા પછી નદીએ નાવા મથા ત્યા મ્થુ જે હવે વાચો પડે નાના ને તુગડા પહેગતા મેલ્યા જે આ તો આપણા સૌનાથી મન્સ અને જાનમા 'સાનમ તપમા ને ઉપામનામા નેઈ પહોગી શકે નહિ ને ખમી શકે નહિ એવો આપણી જર્થા -રે છે પદા બીજી કાર્ મંથી' આ ઉપની અનેક તર્કોનું જન્મ થાય છે ભગવતપ્રસાદ જેના આચાર ઉના સુધી બહુ દૂર પગ રસ્તે દામ દેના જમ એ કાર્ અવ્ય મરજી નહિ હોય એનું મત્રુ દશે તારેજ

આચાર્ય પોતે હતા સુધી ઇપકો દેવા નીકળેલા. ઇપકાનું કારણ તો ગુણાતીતાનંદ મૂળ અશરતી બજન સીવાય બીજું ન હતું. જુનાગઢ તળમાં અને બીજે પણ ઉપરના અપમાનું શુષ્ક જ્ઞાનનો ગોઠારો હોયો હશે અને તેને અંગે અંદર અંદર અધોકોલાહલ હોયો થયો હશે અને તે આચાર્ય સુધી વડાના પહોંચ્યો હશે અને તેની ચર્ચા મંદિરમાં બહુજ થઈ હશે અને તેનું પ્રથમન આચાર્ય સીવાય નહિ થવાનું ધારીનેજ આચાર્યને ઇપકો દેવા આવવાનું ઉપરિચિત થયું હશે. કારણ તો અંભીરજ હતું અને તે પોતે તેમજ અચિત્વાનંદજી જેવા જાણતા હતા. આ વાતનો મુદ્દો તો આત્મપ્રસંગમાં છે. ખરા કારણને ઢાંકી છપને ઈર્ષ્યાને કારણ તરીકે આગળ ધરે છે તે એક કુટિલતા છે. ઈર્ષ્યા કરવાનો પ્રસંગ કોઈને હતોજ નહિ. જુનાગઢમાં મદદમાં ધીતેરામાં અને વડાનામાં જ્ઞાન ધ્યાન તપ ઉપાસનામાં પહોંચી જાય એવા સર્વથી સરમ ત્યાગીઓ તે સમયે બહુ હતા હતા. જુનાગઢમાં જુના પ્રવર્તેલા ખુબીયા ખોટા જ્ઞાન ધ્યાન તપ અને ઉપાસનામાં તો ઘણા મરજક ગોટાળા દંભાદિ પાછળથી બહાર નીકળ્યા હતા. એ જાણન પણ વાત ઉપરથીજ સાબીત થાય છે. એટલે આ વાત નો પોતાની કુદ્ર સરસાઈ અને ખીલ મોટાઓની હલકાઈ જણાવા જોડી કાઢેલી કેવળ કુટિલ છે. એટલું બધું કારણ કાગળથી કે ખીલ કોઈથી અનિવાર્ય હશે તોજ આચાર્ય જેવા દૂર દેશ ઇપકો દેવા ગયા હશે. આચાર્યશ્રીના ઇપક સહન કરવા પડે અને બર સમામાં અપમાન સહન કરવું પડે એનું અગ્ર કારણ તો જાણ પ્રાગ્ બક્તની જાનિ અછકલાઈ અને તેમણે ચલાવેલું શુષ્ક સુદ ગુણાતીતાનંદ હતું એમ વાત ઉપરથીજ સાબીત થાય છે. આનો સારાંશ એટલોજ છે કે સ્વામીની હયાતીમાંજ બધું બુદ્ધિમંદ થતું અને એને અંગે અસહ્ય ઉપાધિઓ થતી અને તે દુઃખ શેષકથી સહન કરવી પડતી અને તેથી શુદ્ધ સંપ્ર-દાયનું વિરહ વગોણું વિશેષ થતું. એમ આ ખુબીયા જ્ઞાન નામનું અજ્ઞાન અનેકને અનર્થ-પરંપરામાં પરાવતું અને વિમુખ બનાવતું સંપ્રદાયવિરહ સર્વની જાણમાં હતું.

વળી ઉપરની ઉપાધિયા વાતમાં વધારો કરનારી આ એક વાત પણ અવમરે હોમર્સો જેવી ઉત્તમ છે. મુક્તચિંતામણી નામની બુદ્ધિમાન પાન ૧૩૫ થી “૧૮૨૨ ની સાલમાં રામનવમીના સમયે ઉપર સ્વામીશ્રી ગુણાતીતાનંદજી વડાના પધાર્યા હતા. તે રાત્રિ રિતે અસ-હ્યવવાળા શોકોએ સ્વામીનું અપમાન કર્યું. તે વખતે ભગવત્પ્રમાદજી મહારાજ મેડા ઉપર બારીયેથી જોઈ રહ્યા હતા પણ સ્વામી તરફથી કોઈ બોલ્યા નહિ... શુદ્ધિનિત માંડુ દરિદ્રપદ્મનજી સ્વામી સામુ બોલ્યા હતા... વડાનામાં સ્વામીનું અપમાન થયું તો જુનાગઢના ખાલચરજીના સ્નેહી સામુ બહુ ઉઠેમ પામીને તેમને મળવા ગોઠણ મયા. મળ્યા પછી કહે જે સ્વામી આ ફેરે તો કહે છે કે વડાનામાં બહુ થયું. ત્યારે સ્વામી કહે હા. ને હોટથી થાસ મુકીને બોલ્યા જે માધવ ચરખાસજી જેમ છેતરેલો મેં વરસે તેમ શબ્દ પણ પશુ કોઈ માગ તરફથી જોવા નહિ” છતાંદિ. આ વાત ઉપરથી ૧૨ ની સાલથી ૨૨ સુધીમાં આ બધી કથ ઉપાધિઓ થઈ જણાય. પ્રથમ તો ગુણાતીતાનંદજીને મૂળ અક્ષર સર્વોપરી સૂર્ય દરાની બીજા ગોપાળાનંદ આદિકે તેમના હાથ નીચેના ચાકર પતંગીયા ફગ્યા. આટલેથી નહિ અટકતાં રામકૃષ્ણાદિ અનનારો કે જે પંચજા પરમાત્માનાં સાક્ષાત્ અપર રૂપો બજનીય વંદનીય છે તેમને પણ આડાં અવળા ફટ દાટોથી મનુષ્યજાતિથી પણ નીચે ઉતારી પાડીને તેમના ઉપરી સ્વામીને દરાવ્યા. આટલેથી પણ મતોળ નહિ જામતાં છેવટે સ્વામીને સ્વામિનારાયણનું પ્રત્યક્ષ સ્વરૂપ દરાની તેના બજન વિના કોહનો મોક્ષ નહિ થાય એમ વધતા પડતું દરાની તેના ધૂન બજનમાં ઉઠાડે

છોગે પ્રવર્ત્યા અને તેને માટે ચિત્રપટ્ટાદિ - કરાવામાં પ્રવર્ત્યા અને મોટા ભગવાન ઠરાવ્યા એટલે તેમનાં વસ્ત્ર નખ કેશ દાનજી વિગેરે વસ્તુને પ્રસાદ તરીકે પૂજ્યા સંધરવા લાગ્યા. 'એમ અધી' દેશી શ્રીછમહારાજના જેવી ચલાવી. એટલેથી પણ નહિ અવકાશનાં 'નાસ્તિ નપે વિચારઃ' આ ન્યાયે આ જ્ઞાનના ઉત્પાદક પ્રચારક અરુણ સ્વભાવિ જગા પ્રાગા ભક્તને પણ પાંચમો મુક્ત પરમરંગોથી પણ બહુ મોટા ઠરાવને, છેવટે ભગવાન સૂધીના મહિમાએ પહોંચાડીને, તેનો માધુ ત્યાગી ધમને સ્પર્શ કરવો પૂજા કરવી સાબાંમ પ્રણામ કરવો બાજમાં ધાલીને મળવું તેનો પ્રમાદ લેવો વિગેરે અનાચારમાં પ્રવર્તીને વર્ણવર્ધના વિવેચનમાં પણ હદ ઉપરાંત ઉચાડા પ્રવર્ત્યા. આ અધી અવળાઈ જુનાગઢમાંજ પ્રવર્તેલી જુનાગઢવાળાએજ જણાવેલી વડનાલવાળાને જાણવામાં આવતાં સંપ્રદાયની મર્યાદા સાચવવાના શુભારાથી કોઈ મોટાએ બે હિતવાક્યો સમામાં કયાં હશે અને સમયને સમજનારા સ્વામીએ પશું તેનું ધર્તીય કરનારા શિષ્યો માટે પણ બહુ બીભત્સ શબ્દો વાપરીને સર્વના મનનું સમાધાન પણ કયું ફરો. એટલે સમામાં અપમાન થવાનું મુખ્ય કારણ ઉપર વર્ણવ્યું એજ હતું. બીજો વ્યવહારાદિ પ્રસંગ ન હતો. વધુ પડતું માન પણ અપમાનનું કારણ થાય છે એ આ ઉપરથી સમજી લેવું. અપમાન કરનારાઓને અસહભાવવાળા ઠરાવ્યા છે તે સંપ્રદાય પ્રત્યે અમદાવાદવાળા વિમુખોની વિમુખી પ્રવૃત્તિ છે. પોતાને માને તેને અસહભાવવાળા અને ન માને તેને અસહભાવવાળા ઠરાવો આ એક વિમુખ સંકેત છે. ખરી રીતે તો પ્રિયતમનું અપમાન બહુ જાહેરમાં ન મુકવું જોઈએ તથાપિ શિષ્યો 'અપમાન સહન કર્યું' એટલીજ સરસાઈ જણાવા જ્યાં ત્યાં લખ્યા કે લખ્યા' જાય છે. પણ એમ થવાથી તો અનેક છિત્રોના પ્રકાશને અવકાશ મળે છે. વડનાલમાં સમા વિશે થયેલા અપમાનને તેમના એક અનુયાયી ઉદ્ધારણમ પંચા સ્વા. પ્ર માત્રીકના વર્ષ ૨ ચંક ૧૦ પાન ૨૩૬ ઉપર બહુ ઉલ્લાસથી જાહેરમાં મુકે છે. અપમાનના કારણે પણ ઉપર જણાવેલી સત્ત આખતને કોઈ કષ્ટિત અસત્ય ન સમજી બેસે એને માટે તેવાં વાક્યો વાતુમાં વિગેરેમાંથી તારવી કાઢીને સંપ્રદાયી આગળ ઉપર પ્રદર્શવામાં આવશે અને તેની સાથે એ અધી આખત સંપ્રદાયનાં સામ્રાટી વિરુદ્ધ અત્રાભણ છે એમ પણ જણાવવામાં આવશે.

વળી આ આખત પહેલી વિચારી લેવા જેવી જણાય છે. સંપ્રદાયમાં વાતુની પ્રમાણના કેટલી? જો કોઈ આખત સિદ્ધ કરવી હોય તો તેમાં પ્રમાણ પહેલુંજ જોઈએ. પ્રમાણ વિના કોઈ આખત સાધી શકાય નહિ. જેનો પ્રમાણપણે પરિચય કરીએ તેનીજ પ્રમાણતા ન હોય તો તેનાથી પણ કોઈ આખત પ્રમાણિકપણે સાધી શકાય નહિ તો પ્રમાણનું પ્રમાણય પ્રથમ નિર્ધિન હોવું જોઈએ પ્રખન્ધની પ્રમાણતા તો કર્તાની વિશિષ્ટતા તેમજ વિષયોની વિશિષ્ટતા ઉપરજ આધાર રાખે છે. કર્તા વિરુદ્ધ અને વિષયો પણ વિરુદ્ધ હોય તોજ તે પ્રમાણ તરીકે રીકારી થાય જેમ મર્યાદા ભગવાન શીઠરિ વચનામૃતને ઉપદેશ આપનારા સર્વથા વિરુદ્ધ અને તેનો સંપ્રદ કરનાર મુખા- નંદાદિ વિદ્વાનો વિરુદ્ધ અને તેમાં વર્ણવેલા વેદાદિ સામ્રાજ્યમારી વિષયો વિરુદ્ધ હોવાથી વચનામૃતની મત્તદાયમાં પ્રમાણતા છે તેમ હોવું જોઈએ. વેદાદિ સામ્રાજ્યની પ્રમાણતા પણ એવી રીતથીજ છે.

આ વાતુના કર્તા કાણ? એજ અનિશ્ચિત છે. શુ સ્વામીનું નામ અપાય છે પણ તેમનો તે વિષયજ ન હતો. પ્રથમ તો પોતે જાણેલા અજ્ઞેય-ન-હતા એમ વાતુમાંજ છે પ્ર. ૩ પાન ૧૭૮ 'સેવા માટે અખ્યત મુખી દીધું, લખત મુખી દીધું. માખન શીખતું મુખી દીધું' એમ પોતેજ કહે છે. આ કારણથીજ તેમને બીજી સેવા નંદ મોંપના બીજાએ આપે મુખ્યોર્ધન મારાની સેવા સોંપેની એમ સામર્થિજનમાં બાજ છે. અને એ વાતને વિષયો કોઈ સુધી મર્યાદાપણે.

સ્વીકારે છે. મરી કરતા પણ આત્મનું નદિ દોરાથી એક વીલમા ખીજ પામે કગારી છે એ પણ મુશ્કેલ છે. પ્રથમ વાતુ કરતા નદિ, પાછળથી વાતુ કરનાનું રાખ્યું એમ વાતુમાજ વ્યવસ્થા છે એટલે જ્યાંસુધી મોટા મોટા વિદ્વાન સત જ્ઞાનચારી સદ્ગુણો દત્તા ત્યાંસુધી આવી વાતુ થઈ શકે નદિ એવી સ્થિતિમયોદા હતી. મોટાઓની હયાતીમા આવી સામ્ય વાતુનો દિમાખ પણ શો? વાતુજ ન થઈ શકે તો સમજની તો વાતજ શી કરી? કદાચિત્તે સ્વામી પાઠની વચમા પ્રસિદ્ધ વાતુ કરતા હશે પણ તે વાતુ શ્રીજીઅભિમત આદ્ય સમજાએ અને સુપ્રધાયનાં પ્રમંથાને અનુમારે દોરી જોઈએ જેમ તેમ જડજલ્દપન કરવાનો સમય ન હતો. જે આ વિચિત્રમાન વાતુ સ્વામીએજ કહેલી એમ માનવામા આવે તો તેમા જે દોરે થયા હોય તેમા બાગી પણ સ્વામીજ થાય હોયો તો અનવધિ થયા છે. જે એમની મોટાઈ માયનરી હોય અને એમને નિર્દોશ અથવા હોય તો 'એમની કરેલી એ વાતુ નથી' એમજ જાહેરમા સ્વીકારતું જોઈએ ઈમે તે એક વાતમા ઉમા રહેતું પડશે વાતુ તો સ્વામીએ કરેલી પણ સમજકર્તાએ ઇતીહાસ મનસરી વાતો ક્ષેપક નાખી દીધાનું કહીએ તો સ્વામી માથેયો થોડો હોય જોડો થાય અને સમજ કર્તા ઉપર વધારે હોય આવે એમ માનતા પ્રમંથની અગ્રમાણુતા તો સ્પષ્ટજ થાય. એટલે વાતુમા સર્વાંશી કર્તા તરીકે સ્વામીને સ્થાપના જોઈએ નહિ. વળી જ્યારે બાગવત ગીતા વ્યાસમુનિઃક્રમ યોનુ' તેમજ સુપ્રધાયના સિદ્ધાપત્રી સત્સંગિજીવન વચનામૃત વિગેરે પ્રામાણિક પ્રમંથાનું વચન પદનપાદનાદિ પ્રવર્તતું હતું તેમજ મોટા સદ્ગુણ વિદ્વાન સતેતુ ઉપદેસાદિકમા મુખ્ય સાનિધ્ય હતુ ત્યારે આવી લોકસામવિરૂદ્ધ વાતુની કોમલ કેટલી? એ પણ સમગ્રી શકાય છે વળી શ્રીજીના તથા મુખ્યાનંદ ગોપાળાનંદાદિકના સારા અમામયમા જાદુ વડે રહેના સ્વામીની વાતુ આવી હોઈ શકેજ નહિ એવી કલ્પરી પ્રવાનો સમય ન હતો તેમજ સ્વિકૃત મનુજની સ્વમી વાતુ કરતા હશે એ માનવાનેમ છે પન્તુ જે વાતુ તેમા નામ ઉપર અવારે ચાતુ છે તે તો તેમની વાતુ નહિજ એમ જાદુ નિચાર કરતા માનવાનેમ છે એરી ચામડીમા ગરબાજી જેરી વાતુ કરનારા પણ ખણા હશે તેમની વાતુની જેમ કરી કોમલ નથી તેમ આની પણ કથી કોમલ નથી વ્રદ વિદ્વાનો તો શ્રીજીમહારાજના વચનામૃતરૂપ વાતો સીવાય ખીજ વાતો માટે જાદુ વિરૂદ્ધ હતા અને તેથી ઇતીહાસ વિરૂદ્ધ વાતોના ત્વાસક પણ થયા હતા સ્વામીએ વાતુ ખીજ મોઠ પામે લખાવી હશે એમ પણ માની શકાય તેમ નથી સ ૧૬૨૩ મા તો સ્વામી અક્ષનવાસી થયા ત્યાં સુધીમા તેવું કશું હતુંજ નહિ અને હોઈ પણ શકે નહિ પાછળની વાતુની ચોપડીમા અનમા 'સ્વામીએ અત સમયે બાળમુકુદ્દાસજી પામે મરવે માબગતા વચારી હતી' એવું ગોઠવ્યું છે પણ તે સત્યથી નહુ દુ છે ક્રમે ૧૬૫૬ મા છપાએલી છ પ્રમંથુની ત્રીજા પ્રમંથુની, મે પ્રમંથુની અને માત પ્રમંથુની ચોપડીમા તેવા શબ્દો નથી આ ઉપરથી નિશ્ચિન થાય છે કે સ્વામીની હયાતીમા કશુંજ ન હતું પાછળથીજ બધા મ જડગેટાળા વળ્યા છે તેમા જે સુપ્રધાયવિરોધી વાતો છે તેનો ચોમે થી નહુ નહુ નિચારે ક તા પ્રચલિત વાતુના કર્તા તરીકે કે મચ્છ મનવાર તરીકે સ્વામીને નજ ગોઠવવા જોઈએ. તેમા નામે જાદુ પાછળથી ત્રીજાએ પોતાનીજ મોઠાઈ વધારવાના કુદ્દેસથી ગેહની કાઢી છે એમજ માનતું સાડે દિતકક છે આ જાનનનેમ ૧૮૫૮ મા છપાએલી છ પ્રમંથુની ચોપડી મામે કે મોરધનદામે વકીલ મા ફત અપાવેની મોઠીમની નકન ઉતા તા મથાળા ઉપર વમેના 'મદ્ગુરૂ ત્રા ગુપ્તાતીતાનંદસ્વામીની વાતો છે એવું તેમજ નામ બદલામ કરી કેટલાકેએ પોતાના અનન્વી અભિપ્રાયની વાતોની મેગવળી કરેલી છ પ્રમંથુની ચોપડી' આ શબ્દો સાગ રેકાર્ડ છે તેમજ સજમેટના દરિમકો ઉપર છે.

ગોરધનદાસે લખેલા કાગળમાં 'મહિ સદ્ગુરુ સ્વામીનું' નામ દ્ધને પોતાને માટું થાયું છે' આવા શબ્દો છે તે પણ ટેકાડે મળતા આવે છે.

પણી બે આ વાતુ સ્વામીએ જ કરી હોય કે તેમના શિષ્ય જ્ઞાનમુકુંદદાસજીએ સંપ્રદ કરી હોય તો તેની એકરૂપતા પ્રકરણ, સંખ્યા, સમય, વિષય શબ્દ બાધા વિગેરે પ્રકારથી કાંઈ હોયી એવું છે. આમાં તેવી એકરૂપતા કશી નથી. છ પ્રકરણવાળી, સાત પ્રકરણવાળી, પાંચ પ્રકરણવાળી, ત્રીજા પ્રકરણવાળી અને પછી એ પ્રકરણવાળી એમ વિવિધ વાતુ છપાએલી જ્યાં ત્યાં રચાઈ એવામાં આવે છે. આમાં કશમ તો પ્રકરણજી વ્યવસ્થિત નથી. વાતુની સંખ્યા પણ કોઈમાં ન્યૂન તો કોઈમાં અધિક જાવામાં આવે છે. એક વ્યવસ્થા નથી. વાતુમાં વર્ણવેલા વિષયો પણ મળતા આવતા નથી. વાનો મોહબાનો સમય પણ મળતો આવતો નથી. જુદો જુદો જણાય છે. શબ્દો કે બાધા પણ મળતી આવતી નથી. એમ કોઈપણ પ્રકારે એકરૂપતા જોવામાં આવતી નથી. એટલું જ નહિ પણ પરસ્પર વિરોધ પણ છે. સમદક્તર્થી કે મોહવલ્કર્ત્તા કે છપાવનાર શોધનાર પણ એક નથી. એમ કશું જ મળતાપણું નથી. તો સ્વામીએ કહેલી અને બાલમુકુંદદાસે સંપ્રદ કરેલી એમ પણ માનીત મતું નથી.

હવે વાતુના કર્તાની વાતને કારે મુખને ખીજી વાત કરીએ. આના સંપ્રદક્તર્થી કે મોહવર્ણીકર્તા કોઈ સંપ્રદાયનાં શાસ્ત્રોને તથા મર્ણદાને વધારાસિત જાણનારા શાસ્ત્રી પુગણી સહુ બ્રહ્મચારી ત્યાગી કે મોહ સદ્ગુરુ સભ્ય સમીચીન જણાતા નથી. છ પ્રકરણની ચોપડીમાં પ્રથમનાં ત્રણ પ્રકરણના સંપ્રદક્તર્થી તરીકે જાગાભજાને અને પછીના ૪-૫ પ્રકરણના સંપ્રદક્તર્થી તરીકે ધોળાકાના હરિશંકર આશારામને અને ૬ પ્રકરણના સંપ્રદક્તર્થી તરીકે જુનામદના સદ શંકર અમરજીને મોહ્યા છે એમ એકજ ■ પ્રકરણની ચોપડીમાં જુદા જુદા અગ્રણ છે. સંપ્રદાયના સહાયકર્તા પછે બ્યાસ કરદાન છંદ્રજીને અને છપાવનાર તરીકે તેમના પુત્ર વૈજનાથ કરદાનજીને તથા જગનનાથ ધનેશ્વર રાવળને દર્શાવ્યા છે. એટલે સંપ્રદાયના કોઈ વિદ્વાન સત્ત્વ મોષક મેષક મુદ્રક સહાયકર્તા પણ નથી એ સામીત થાય છે. સંપ્રદાયના અધ્યક્ષ આચાર્ય કે તેમના કોહારી ઠારમારીની આગા પણ લીધી જણાતી નથી. તેમ બીજી કોઈ રીતનો સંપ્રદાય સાથે સંબંધ પણ જામન્ય જણાતો નથી. નામ તો 'સ્વામીની નાતું' અથવા 'અનાદિ અક્ષરમૂર્તિ શુભાતીતાન દરશનિનાં વચન' એનું જેવડું આપ્યું છે. સ્વામિની પ્રમનના અને જાગાભજાની પ્રેમણા લખી છે. પહેલ પહેલી સ. ૧૯૫૯ (સને ૧૯૦૩) મા છપાઈ છે અને આને પહેલી આદિતિ તરીકે અને બીજા ભાગ તરીકે મળી છે. એટલે પહેલો ભાગ શોધવાનો સ્વો. આ પ્રમાણે આ ચોપડીની સ્થિતિ છે.

સં. ૧૯૬૬ માં 'પહેલો ભાગ' આરા મથાળાની ચોપડી છપાઈ છે. પહેલા ભાગની અપેક્ષાએ દસ વર્ષનું અંતર ગણાય. પ્રથમ 'બીજો ભાગ' અને દસ વર્ષ પછીથી 'પહેલો ભાગ' છપાવાનું કારણ તો તે કુંભડીજ જાણે. આમાં ફક્ત જેજ પ્રકરણો છે. આ પણ છ પ્રકરણના એ પ્રકરણને મળતાં નથી. ઈતિએ પણ મળતી આવતી નથી. વાતેની સંખ્યા વિષય સમય શબ્દ બાધા વિગેરે કશી ચીજ મળતી નથી. સંપ્રદક્તર્થી પણ જુદા મહાનાથ હંકર (મોહજી) નારાયણ પ્રધાનને લખ્યા છે. છપાવનાર રૂખ્મજી છંદ્રજીને અને પ્રતાપના લખનાર જગનનાથ ધનેશ્વર રાવળને લખ્યા છે. એમ છ પ્રકરણથી અર્ધ જુદોજ ઉદાર છે. આમાં જગાભજાનો મદિમા મરોવિક મોહ્યો છે. વાતુનું નામ તો એનું એજ છે. આમાં ૧૯૧૮ ના અષ્ટદશ વર્ષ બાદપદ આ ત્રણ માસનીજ વાનો તિથિવાર સ્વચ્છતની દેશીએ મોહ્યા છે. આના પણ આચાર્ય આદિકની આગા આદિક કશું સંપ્રદાયિક ચિહ્ન નથી. અને પહેલી આદિતિ મળી છે છ પ્રકરણને બીજો

ભાગ અને બે પ્રકરણની પડેયો ભાગ કહે છે પણ કતા વિગેરે કથી ગી૪ એક મળતી નથી. આ પ્રમાણે આ ચોપડીની જુદી રીતિ છે.

૧૯૮૧ માં એકજ ત્રીજી પ્રકરણ છપાયું છે. તેને પહેલા ભાગ તરીકે અને પ્રથમાટિ તરીકે લખવામાં આવ્યું છે. છપાવનાર તથા પ્રસ્તાવના લખનાર વૈજનાથ કરશનજી છે. આના સંપ્રદકર્તા ગદડાના જોગ નારણ પ્રધાનને અડધા છે. આ વાતુ-તેમનાધરી જગામકતદાગ કૃષ્ણજી પાસે આવેલી એમ જણાયું છે. છપાવાના ખર્ચની અનુકૂળતા કરી આપનારા દુનકોટના મોરારજીભાઇને ગોઠવ્યા છે. થીજી, ગુ. સ્વામી, તેમના શિષ્ય જગામકત તથા કરશનજીની પ્રમતતા ઇચ્છી છે. જગાના શિષ્ય રણુભાઈ ભક્ત (સરોહ) પુનજી, હરગોવિંદભાઈ, એકાદજી શામજી અને મોહનલાલ રામજી અભગીવાને સદાયકર્તા તરીકે સ્થાપ્યા છે. પ્રસ્તાવનામાં પ્રથમ છપાએલી છ પ્રકરણની તથા બે પ્રકરણની ચોપડીનું અનુસંધાન આપ્યું છે. (આ બે પહેલાં પાંચ પ્રકરણની બે આવૃત્તિઓ થઈ છે પણ તેનું કશું અનુસંધાન નથી એ એક અનેક તર્કનું સ્થાન છે) આમાં પણ સંપ્રદાયના અધ્યક્ષ આચાર્ય આદિકની અનુમતિ નથી. તેમ સંપ્રદાયના શૌધક બોધક કોઈ, શાસ્ત્રી પુરાણી, સભ્ય સાધુ વિગેરે નથી. આમાં ફક્ત ત્રીજી પ્રકરણ છે. તે છ પ્રકરણવાળીના કે પાંચ પ્રકરણવાળીના કે સાત પ્રકરણવાળી ચોપડીના ત્રીજા પ્રકરણને કોઈ રીતે મળતું નથી. વાતુ. પણ જુદી સંખ્યા પણ જુદી વિષય પણ જુદો એમ સર્વ રીતે જુદા ધર્મોગ છે. આમાં સ. ૧૯૧૯ ના એક જેઠ માસની વાતુ વચનાચુનની દેશીએ લખી છે. તેમાં નિધિનું ઠેકાણું નથી. આમાં જગામકતનો મહિમા પાંચમો પરમદ સોયી તેમજ અવતારાદિકથી પણ અધિક જણાવાની જડતા કરી છે. આમાં શુણ્ણાતીતાર્નદજી તથા જગામકત તથા કરશનજીના કોટાનો વિશેષ પૂનાવડી સુરપરંપરા જણાવા કયો છે. આ રીતે આ ચોપડી તત્ત જુદીજ રીતિવાળી છે.

વળી ૧૯૮૧ માં છ પ્રકરણ જેવીજ સાત પ્રકરણની ચોપડી છપાઈ છે, એક પ્રકરણનો વધારો થયો ગણાય. ટાઇટલ પેજ એક સરખોજ છે. ગુ. સ્વામીનો ફોટો છે અને એમનું જીવન ચરિત્ર છે. આમાં ૧૯૫૬ ની પ્રથમાટિનું સ્મરણ આપ્યું છે. આમાં આચાર્ય આદિકની અમતિ છપાવામાં લીધી જણાતી નથી. બધો અશ છ પ્રકરણવાળોને મળેલોજ છે. આ પણ જુદીજ વ્યવસ્થાવાળી ચોપડી બની છે.

સં. ૧૯૬૬ માં પાંચપ્રકરણવાળી ચોપડી અદાર પડી. આના ટાઇટલ પેજમાં "સ્વામીથી આપ-મુકુંદાસજીએ સંપ્રદ કરી સંશોધન કરેલી પ્રત ઉપરથી છપાવી પ્રમિદ કરનાર હામોદરદામે મોરહનદામ છાપખાનાવાળી" આવા શબ્દો લખ્યા છે. એટલે આમાં સ્વામીને સંપ્રદકર્તા ઠગવ્યા. પ્રથમની ચોપડીઓમાં જગામકત વિગેરેને દર્શાવ્યા છે એમ મંપ્રદકર્તાઓમાં બેદ પશો ૧૯૫૬ માં છ પ્રકરણ છપાએલાં દનાં તેતોજ મતપ્રદેશ પાંચ, પાંચજામાં, એમ, જણાયું છે. કોઈ કોઈવાનુમા, પદ, વાગેતો, દેશી, એમ, જણાયું છે. અને સંખ્યામાં પણ ફેરફાર થયો છે. ધર્મો આમ મળેલોજ છે. ૧૯૫૬ માં છ પ્રકરણની ચોપડી છપાવા પડી તેની વિરૂદ્ધ ચર્ચા બહુ થઈ હતી અને તેથી છપાવનાર સામે કાયદેસર નેટીમ પણ અપાઈ હતી અને તેનો પ્રચાર બંધ કરવાની જાહેરના પણ અપાઈ હતી. આ કારણને લીધેજ પ્રકરણથી વાનમખ્યાથી ચંદ્રી બાલાથી અને વિષવાદિકથી પણ કાંઈ છપાવર કર્યાનું અને પ્રમિદ પૂર્ણ સ્વામીને સંપ્રદકર્તા ઠગવાનું નૂન કર્યું હોય એમ જણાય છે. મંપ્રદ તો જગામકત વિગેરેના નામે પ્રથમથી દનો અને છાપકામ પણ પહેલું થયું હતું, એટલે એમ કહેવાને પુરતું કારણ મળે છે. સ્વામીએ શું મંપ્રદ કર્યું હશે અને શું સંશોધન કર્યું હશે તે તો તે પોતેજ એકલા ખાનગી જાણે. ૧૯૫૬માં છપાએલી પ્રમિદમાં વેચાળી છ પ્રકરણની ચોપડી શું સ્વામીના જાનવા પાંચવામાં નહિ આવી હોય !

અને તેને માટે વડતાલથી થએલી ઉપાધિ નહિ સાંભળા જાણી હોય? બધું જાણીનેજ જાણીએ તેને એજ રાખીને કાંઈ કાંઈ ફેરફાર લોકોમાં મન મનાવા પુરતો કરીને સ્વામીને નામે સંપ્રદાયભાગ આરોપ્યો જણાય છે. વસ્તુતઃ સ્વામીએ આમાં કશુંજ કર્યું નથી એ સત્યને મારી સહાય છે સ્વામીનું ખોટું નામ આપ્યું છે એમજ કહેવામાં સાર છે. નહિ તો એમને માથે વળી બધો દોષમાર આવે. આમાં સ્થુરીસ્થ મહારાજ કે જે બહુ વૃષ્ટિ પહેલાં અક્ષરવાસી થયા હતા તેમને અર્પણ કર્યાનું લખ્યું છે. આમાં પ્રસ્તાવના કે સ્વામીનો ફોટો વિગેરે કશુંજ નથી. છાપખાનાવાળા બદલાયા છે. આના મુદ્રાપણ સમયે શ્રીપતિપ્રમાદજી મહારાજ આચાર્ય હતા અને કો. ગોરધનભાઈ કમીટીના પ્રમુખ તરીકે વહીવટ કરતા હતા. એમાંથી કોઈની આજ્ઞા છાપવામાં લીધી જણાતી નથી. તેમ કોઈ સંપ્રદાયના વિદ્વાન માત્ર અક્ષરવાસી કે સભ્ય શોધનાર પણ જણાતા નથી. અને પ્રથમાવૃત્તિ તરીકે જાહેર કરી છે. ૧૯૫૯ માં છપાએલી પ્રથમાવૃત્તિને કારે મુક્રી દીધી છે. આમાં પાછલા ભાગમાં છે. સ્વામીનું અદક ગુજરાતી સાથે છપાયું છે. આ રીતે આ ચોપડી તદ્દન જુદાજ સ્વરૂપની જાહેરમાં આવી.

આ પછી ૧૯૬૭ માં એક શુદ્ધપ્રમાદ નારણજી નામના જુએલે ૧૯૬૬ ની આવૃત્તિ ઉપરથીજ આવૃત્તિ કઢાવી છે. આમાં કશો વિશેષ કર્યો નથી. ફક્ત વ્યાપાર પુરતું આ કામ કર્યું જણાય છે. શુ. સ્વામીનો ફોટો કે અષ્ટક પણ નથી. આચાર્ય વાસુદેવપ્રમાદજીની આજ્ઞા છાપવામાં ખોટી રીતે લખી છે. છાપવામાં રામાનંદસ્વામીને આગળીને પુ. નંદજીતોરદાસ સુધીની શ્રેણી અસંભવિત લખી છે.

આ પછી સં. ૧૯૭૫ માં સત્સંગ દિતવર્ધક મંડળ તરફથી કામદાર અમૃતલાલ મુળજીના નામથી પૃથક્ શ્રેયમાં બીજી આવૃત્તિ તરીકે છપાઈ છે. આમાં એજ પાંચ પ્રકરણો છે. 'વાનુ' શબ્દ બદલીને 'વતો' શબ્દનો પણ સુધારો થયો છે ૧૯૬૬ ની આવૃત્તિમાં જે શુ. સ્વામીનું અષ્ટક પાછળ હતું તે આમાં આગળ લાવ્યા છે. અને શુ. મુનિનો ફોટો તથા જીવનચરિત્રનો વધારો છે. આમાં પણ સમદક્તા બાલમુકુન્દદાસને ગોઠવ્યા છે. વિગેરેમાં શ્રીપતિપ્રમાદજી મદાગજની આજ્ઞા છપાવામાં આગળી છે. આમાં પ્રથમ આવૃત્તિનું સ્મરણ કમીટીને કેટલોક જરૂરી સુધારો વધારો કરવાની સૂચના છે. આની આવી કેટલીક જુદી સ્થિતિ છે.

આ પછી ૧૯૮૮ માં એક ત્રીજી આવૃત્તિ છપાઈ છે. આમાં પ્રાચ પ્રકરણો છે. રાજકોટના મારત્તર રામરામ પુસ્તકાલય ભટ્ટ છપાવનારા છે. આચાર્યશ્રી આનંદપ્રમદજીની આજ્ઞા છપાવામાં ખોટી લખી દીધી છે. આમાં શુ. સ્વામીનો ફોટો તથા જીવનચરિત્ર તથા અષ્ટક છે. બીજો કોઈ વિશેષ નથી. એમ આ ત્રીજી અંતિમ આવૃત્તિ છે.

આ રીતે પૃથક્ પૃથક્ છપાએલી ચોપડીઓમાં પ્રકરણ વાનમળ્યા વિના સમદક્તાં ચમ્દો લાગા કાળ વિગેરે કસીજ ચીજ એક મળી આવી નથી. કવામાઈની સાખી જેવું બહુ દહો દહો જણાય છે. આવી ચોપડીને ગુણાતીતામદજીની વાનુ તરીકે શ્રી રીન માં મી ચકાવે 'ને કેલ' જાનની એક વપાડ્યા હોય તો કોઈ અંશે માનવાને મન્યુ મળે. સંપ્રદાયના મંથ તરીકે પણ સી રીતે માની શકાય? આનો કોઈ અધ્યયનચિત્ર વિદ્વાન સંપ્રદક્તાં નથી તેમ માર્ગસારો ગાવા સોમક પણ નથી. એમાં કોઈ આચાર્યાદિકની અનુચ્છા નથી. સંપ્રદાય તરફથી છપામળી કે વેચ બુ. જરૂરયા કે મદિરના પુસ્તકોમાં સંપ્રદ નથી. જાદોનાગીયા બોલો સંપ્રદ કરીને જાદોનાજી છપાવે અને વેચે. આનું પુસ્તક સંપ્રદાયની દૃષ્ટિએ કોઈ ગીને પ્રમાણપત્રને ચોખ નજ મળ્યા.

૧૯૭૫-૧૯૮૯ માં છપાએલી આટલિમાં આચાર્યની આજ્ઞા લખી છે તે ખોટી છે. આઠા માગી નથી તેમ આખી પણ નથી. આનો પુરેપુરો તપાસ ચાપ તો સત્ય તરી આવે. તપાસ તો અધ્યક્ષને કરવાનો છે. રાજકોટમાં આવું બનનુંજ આવે છે એની ઉપર લક્ષ અપાતો નથી એજ અપશોષ છે. આ બધા વિરૂદ્ધ બનાવો જુનાગઢ અને રાજકોટમાંજ બહુધા બન્યા છે.

૧૯૫૬ માં છ પ્રકરણો છપાયાં તેમાં સ્વા. બાળબંને સમદર્શકતા નહિ ગોઠવતાં જગામકત વિગેરે ત્રણને ગોઠવ્યા અને ૧૯૬૬ માં એની એજ બાબતોનાં કંઈક ફેરફાર કરેલાં પાંચ પ્રકરણો છપાયાં તેમાં સ્વા. બાળ એકને ગોઠવ્યા. આ વિચિત્રતાજ સાબીત કરી આવે છે કે તેમાં સ્વામીનું નામ ખોટુંજ આપ્યું છે. વળી સાત પ્રકરણની, ત્રીજા પ્રકરણની અને બે પ્રકરણની ચોપડીઓ છપાઈ છે તેમાં પણ સ્વામીનું નામ નથી. આજ બનાવી આવે છે કે પાંચ પ્રકરણમાં સ્વામીનું નામ તો ઉદ્ધામજી તરીકે વાતું ગૌરવ બનાવા કે લોકોને ઝાઢક બનાવા જુદું ગોઠવી કાઢ્યું છે. જે પ્રથમથીજ સ્વામીને સમદર્શકતાપણે દાખલ કર્યા હોત તો તેમ માનવામાં સ્વદેશ સ્થાન મળત પણ તેમ કંઈ નથી એજ સારામાં સાર કામ થયું છે. આવી અચ્ચત્સિયત કંગડાળ વિનાની વાતુને સંપ્રદાયના પ્રમાણુમૂલ પ્રમુખ તરીકે ગણી શકાય નહિ અને અઘાપિ કોઈએ ગણ્યો પણ નથી.

આમાં જે જે વિષયો લખ્યા છે તેનો ચાલુદિગ્ધિ વિચાર કરીએ તો કોઈ રીતે આ વાતુ પ્રમાણુપદને યોગ્ય નથી. જે જે વિષયો વર્ણવ્યા છે તે શીશુઅભિમત આદિ સમ્બંધોથી તેમજ સંપ્રદાયના શ્રીજમાન્ય યુગ્ય યંથો શિક્ષાપત્રી આદિકથા તેમજ સંપ્રદાયની સંપત્તિ શુંક માન્યનાં મપોદાયક બહુધા વિરૂદ્ધ છે. આવા વિરૂદ્ધ પ્રમાણુ હોઈ શકે નહિ એ નિર્વિવાદ છે. આની અપ્રમાણુતામાં ઉપયોગી જે જે વિરૂદ્ધ અંશો દશે તે પ્રસંગે પ્રમુખે આગળ ઉપર બનાવામાં આવશે.

વળી આમાં શુ. સ્વામી તથા જગા પ્રાગા વિગેરેની સર્વોપરી મહત્તા ગોઠવવા વેદાદિ શાસ્ત્રોની, સંપ્રદાયનાં શાસ્ત્રોની, રામકૃષ્ણાદિ અવતારોની તથા મોટા પરમદર્શીનાં પણ જે તે પ્રકારે દલકાઈ બતાવવામાં પાછી પેની ભરી નથી. આથી પણ એની અપ્રમાણુતા ચાર્વાકિકના પ્રમુખ જેવી પ્રકટ છે.

વળી આ વાતુનો સંપ્રદાયના આચાર્ય આદિક આશ્રિતોએ આરંભથી સ્વીકારજ કર્યો નથી. એટલુંજ નહિ પણ સંપ્રદાયકથા વિરૂદ્ધ પદ કૃત્ય વચનવાળી બકિતઓના બદિષ્કારની પેટે તેમજ ગોઠવેલી માનેલી વિરૂદ્ધ વાતુનો પણ બદિષ્કાર જમજાહેર કર્યો છે. સં. ૧૯૫૬ માં છ પ્રકરણની ચોપડી છપાઈ અને તે બદાર પડનાં વડતાલ કોઠારી ઉપર આવેલી. કોઠારીનેજ વાંચતું વિરૂદ્ધ જાણુપાથી સંપ્રદાયના જ્ઞાતા આજેવાનેને બોલાવીને વંચાવી. આ ઉપરથી સર્વેનો એક અભિપ્રાય થએલો કે આ વાતો આપણા સંપ્રદાયનાં શાસ્ત્રોથી વિરૂદ્ધ છે, માટે બનતી તજનીજે બદિષ્કાર કરેલો જેમજે આ ઉપરથી શ. બો. એ છાપાગરને વગીજ ખાગરૂ નોડીસ અપારી. સર્વેએ વાંચ્યા સમજવા જેવી તે આ નોડીમની નકલ નીચે મુજબ છે:—

મુચના પત્ર

પોસ્ટ બોરીસ પાસે નડીયાદ તા. ૩૧-૫-૧૯૦૩

રા. રાજેશ્વીરીપ્રગટ પુરોહિતમ ઉપાસક સર્વોપમાલાયક વૈજનાથ કરસનજી તથા જગનનાથ ધનેશ્વર વી. વિ. કે આપે જે “સ્વામીની વાતુ” અથવા “અનાદિ અક્ષરમૂર્તિ યુગ્માતીનાનંદ સ્વામીનાં વચન” એ નામનું પુસ્તક બદાર પાડેલું છે તે જોઈ વાંચીને તમને ખબર આપતી પડે છે કે શ્રીપ્રગટ પુરોહિતમ મહારાજ શ્રીસદબળદંતસ્વામીની આજ્ઞા અનુસાર તથા શ્રી ઉદ્ધવ સંપ્રદાયની રૂઢી મુજબ તમારે તે પુસ્તક છપાવતા પહેલાં અત્રેના મંદિર તરફથી યોગ્ય સંમતિ લેવી જોઈતી હતી. તમારા તરફથી આવા પ્રકારની ગંભીર ભૂલ થવાથી

અને તેથી સદરહુ પુસ્તકમાં લખેલી હકીકતને તપાસવાની તક અમને નહિ મળવાથી તથા તે પુસ્તક છપાવવામાં મહારાજશ્રીની આજ્ઞા તથા આપણા સંપ્રદાયની સનાતન રૂઢી જળવાય છે કે નહીં તે બાબત વિચારવાનો પ્રસંગ અમને નહીં આપવામાં હોવાથી અમને બહુ ઠપકો મળે છે અને મળે છે અને તેના જીભેદાર તમે છો.

૨ અમુક બાબત છપાવી પ્રસીદ્ધ કરવી તે અને તેજ બાબત અમુક પ્રમંગે અમુક હરિમક્તોના સમોદ્ધમાં ફેરવી એ બે વીષય તદ્દન જુદાજ પ્રકારનો છે. એવાં વચન તો પ્રગટ પ્રમાણ પરમ-કલ્યાણકારી પુરોહિતમ શ્રીસહજનંદસ્વામીના શ્રી વચનામૃતના પુસ્તકમાં છે.

૩ તમોએ વગર સંમતીએ પ્રસીદ્ધ કરેલા પુસ્તકોની અંદર કેટલાંએક એવાં વચન છે કે જે વચનો મારી અલ્પશુદ્ધી અનુસાર તથા કેટલાંએક મોટા સાધુ બ્રહ્મચારીના કહેવા મુજબ સહજુશ્રી ગુણાતીતાનંદસ્વામી પોતેજ છાપીને જાહેર પ્રસીદ્ધિમાં મુકવા માટે આજ્ઞા ન કરે માટે બહુ વિચારવાનું છે અને તમારે સદરહુ પુસ્તકો બહાર પાડતાં પહેલાં બહુજ વિચારવું જોઈતું હતું.

૪ થવાનું થઈ મધુ' પરંતુ તેજ પુસ્તકોની નવીન આવૃત્તિ તથા વધારે પુસ્તકો હવે છપાવશો નહીં યા પ્રસીદ્ધમાં લાવશો નહીં. તોજ અત્રેનો ઉપદેશ સફળ થયો મણારો એજ અરજ.

લી. શુભેચ્છક

થી વડાશ્રવાસી શ્રીવલ્લભીનારાયણદેવની માદીના આચાર્ય મહારાજશ્રી લક્ષ્મીપ્રસાદજી મહારાજના કુલવાદી કોઠારી શ્રી ગોરખનખાઈના તરફથી અને સૂચનાથી શા. મુળજી દરમોવિદ-દાસ વગીસ સહી દા.પોતે.

આવા રૂપની નોટીસ આપાનીને કોઠારી કૃતકૃલ ન થયા હતા. પણ તરતજ આ પુસ્તકની બધી કરવા પ્રત્યેક મંદિરોએ કામગીરી પણ લખ્યા હતા. સંપ્રદાયના અગ્રેસરોના આદેશથી વાલી કોઠારીએ વકીલદારા કાયદેસર નોટીસ અપાઈ એ વિરૂદ્ધનું છેવટનું ઉચ્ચ રૂપ કહેવાય આમાં બારી નવીન આવૃત્તિ નહિ કદવાની તેમજ વધારે કોપી નહિ પ્રસિદ્ધ કરવાની સૂચના પણ અપાઈ છે. આના કારણ તરીકે વાતોમાં સંપ્રદાયનાં શાસ્ત્રોવિરૂદ્ધ ધણે અંશ છે એવી પત્રા અગ્રેસરોની માન્યતા પણ જણાવી છે. છપાવવામાં અધ્યક્ષની અનુમતિ લીધી નથી તેને તો બારે બૂલ તરીકે પણ ઓળખાવી છે. વળી સ્વામીનું નામ બદલાય કરવા મનરહી અભિપ્રાયની વાતો કોઈએ જોઈવી કાઢી છે એમ પણ નકલ ઉતારનારે જણાવ્યું છે. વળી વાતોની અંદર એવાં કેટલાક વચનો છે કે તેને ગુણાતીતાનંદ સ્વામી પોતે છાપીને જાહેર પ્રમિદ્ધિમાં મુકવા આજ્ઞા નજ કરે એવી પણ માન્યતા સૂચવી છે. એ રીતે સંપ્રદાયના મિદાંતથી વિરૂદ્ધ વાતોનો બદિખાર કરવા પૂર્વ જુદોએ કેવા પ્રયત્ન કર્યો છે એ પણ આ ઉપરથી સમજવા આવે છે. તો આની અપ્રમા-ણતામાં આવી અધિક કોઈ પુરાવાની કંઈ જરૂર રહેતી નથી. જે મજબુત કારણોથી જ પ્રકરણવાળીને નોટીસ અપાઈ એજ કારણો બીજી બધી વાતોમાં પણ બરપુર હોવાથી એનો પણ બદિખાર અર્થાનું મમત્રી લેવાય છે.

કે બહુના-જે બંડ પધીને વાગુજ મુખ્ય માન્ય પ્રમાણ છે તેનું પ્રામાણ્ય તેમજ પણ મારાં સામીન કરી શક્યા નહિ અને ધીમે ધીમે તેને અપ્રમાણ્યને પમે ધમકી ગયા. બધી વાતોની એપરિઓની અર્થા કોઈમાં બહુ સામેલી. તેમાં પ્ર. નં. ૧ કે જે અત્યારે બિડે પંથના પ્રમાણ છે તેના માફી શામીએ બીજી બધી વાતો માન્ય નહિ ગણવાં એક પાસ પ્રારંભવાળા કે જેમા

આચાર્યશ્રીની આજ્ઞા એટલી હાવેલી તેજ અર્થદય હૃદયે માન્ય રાખેલી. ૧૯૫૯ માં હપાએવી છ પ્રકરણની ચોપડી કે જેને સંગ્રહાય વિરહ ગણીને નોંદીસ આપાએલી. આ વાતોનો પ્રચાર સામાજિક દરે છે એવો એમની ઉપર એક અપવાદ હતો. આમાંથી બચવા માટે એ ચોપડી એમણે અમાન્ય કરેલી. પરંતુ તેમના ૧૯૬૩-૧૯૬૪ ચોપડા કોર્ટમાં રજુ થએલા તેમાં એક ગુ. સ્વામીની ચોપડી-ઓનું વેચાણખાતું મોટું નીકળ્યું. એ ઉપરથી વાદીઓ વળગ્યા કે એજ વિરહ ચોપડીઓ વેચતા અને પ્રચાર કરતા. બીજી કોઇ ચોપડીઓ હતીજ નહિ. આ અપવાદમાંથી બચવા માટે તેમણે બીજી કોઇ આટલિ-હપાએવી બતાવવી જોઈતી પણ નહિ હોવાથી બનાવી શક્યા નહિ. એમ અર્થાત્ સાબીત થયું કે એજ ચોપડીઓ વિરહ વેચતા હતા. આની દૃઢતા માટે ૧૯૬૬ માં હપાએલી આટલિ પાંચ પ્રકરણવાળી કે જેમાં આચાર્યની આજ્ઞા ન હતી તે રજુ કરવામાં આવી આની પહેલાં બીજી કોઇ આટલિ ઉપસબ્ધ ન હતી પણ ૧૯૫૯ ની આટલિ છ પ્રકરણવાળી વિરહ ઉપસબ્ધ હતી અને એનેજ વેચતા હતા એમ સ્પષ્ટ સાબીત થયું. તથાપિ તેને પ્રમાણ તરીકે તો માન્ય રાખી નહિ. આ પછી બીજી બે પ્રકરણવાળી વિગેરેની ચર્ચા નીકળતાં તે પણ માન્ય શાખી નહિ. છેવટે માન્ય રાખેલી પાંચ પ્રકરણવાળા ચોપડીમાંથી અવતારોની નિંદાની વાતો પુછવામાં આવી ત્યારે તેની માન્યતામાંથી પણ ખમી ગયા. એમ આ ઉપરથી ગુ. સ્વામીના માંમ ઉપર વણાતી સઘળી વાતોનો થોડેથોડે બહિષ્કાર ગુણાતીન જ્ઞાન પંથીઓએ પણ કર્યો નિશ્ચિત થાય છે.

ઉપરની બાબતની સચતામાટે આ પ્રસંગે તેમનાજ શાસ્ત્રીની ભુખાનીનાં કેટલાંક જરૂરી નાકચો સંગ્રહો છે-પેરા ૫ 'પાંચ પ્રકરણની વાતુનું' અમે પાસાયણ કરીએ છીએ', પેરા ૪૧ 'શાસ્ત્રોના અર્થ કરવા અગર ઉપદેશ કરવામાં મતભેદ પડે તો તેના નિકાસ થી રીતે કરવામાં આવે છે તેની અને ખમર નથી પણ આચાર્ય અને સાધુઓએ ભગીને કરેલો અને પછીથી વાની કોઠારીએ નોંદીસ આપેલી' પેરા ૪૨ '૧૯૬૩-૧૯૬૪ ના ભોચાસયુ મંદિરના ચોપડા રજુ થયા છે તેમાં ગુણાતીતાન'દની વાતો વેચતા તેનાં ખાતાં છે' (આ સંમયે ૧૯૫૯ ની છ પ્રકરણની આટલિ હતી પણ પાંચ પ્રકરણવાળી હતી નહિ) પેરા ૬૫ 'જીર્ણોત્થરમોર્ગનાં ચાર માન્ય પુસ્તકોથી બીજે નંબરે ગણાય. શિક્ષાપત્રી, લેખ, વચનામૃત અને સતસંગિજીવન તે માન્ય પુસ્તકો પહેલા નંબરનાં ગણાય. અને નહ સાધુ આચાર્યએ લખેલાં પુસ્તકો બીજા નંબરે ગણાય' (આ ન્યાય વાતુને પણ લાગુ પડી શકાય) પેરા ૬૬ 'ગુણાતીતાન'દની વાતો ઉપર હું આધાર રાખું છું' પેરા ૬૭ થી ૬૯ 'અમૃતનાથ મુગજીએ સં. ૧૯૭૫ માં પાંચ પ્રકરણની ચોપડી હપાવેલી મેં જોઈ એ તે મુજે જ પ્રકરણની વાતોની ચોપડી સં. ૧૯૫૯ માં મુજેજ મળી અને હપાવેલી મુજે તો તે મેં જોઈ નથી. (આજ ચોપડી ભોચાસયુમાં પ્રથમ વેચાતી), ૧૯૬૬ માં મુજેજ મંદિરજીએ બે પ્રકરણની હપાવેલ કે કેમ તે હું જાણતો નથી. રામરામ પુરોષોત્તમે ત્રીજી આટલિ હપાવી તેમાં આચાર્યની આજ્ઞા 'લીધાતું' લખાણ મારા વાચનામાં આવ્યું નથી. સ્વામીની વ તો હપાવામાં આચાર્ય વાધો મેં જોયો તેથી આજ્ઞા મારા વાચનામાં આવી નથી. મુગજીમાર્ષ મદોલ મારજે નોંદીસ આપ્પાનું મારા જાણનામાં નથી. સં. ૧૯૬૩ માં 'સ્વામીની વાતો' એ નામનું ખાતુ અમદાદા ચોપડામાં છે. ખાતુ ઉપરથી વાતોની ચોપડીઓ વેચાતી હોતી જોઈએ તે વખતે કંઈ અને કોની આટલિ વેચાતી હશે તે અને ખમર નથી (આ વખતે છ પ્રકરણ રીવાજ બીજી આટલિ હતી નહિ) સં. ૧૯૬૬ માં પાંચ પ્રકરણની ચોપડી પહેલી આટલિ હપાઈ એની

મેં તપાસ કરી નથી (આં પહેલાં પાંચ પ્રકરણની આવૃત્તિ હતીજ નહિ) પાંચ પ્રકરણની વાતોની ચોપડી બોચાસણના મતવાળા વાંચે છે પણ છ પ્રકરણની વાતો વંચાતી નથી. ૧૯૭૩માં હાંથે લખેલી વાતો બોચાસણના અનુયાયીઓ વંચાતા તે ચોપડી અત્યારે ક્યાં હશે તેની મને ખબર નથી. મારા જ્ઞેવામાં આવેલી ચોપડીઓ પહેલાં વેચતા તે બાબત મેં પ્ર. નં. ૧ ને પુછેલું. તેમણે કહેલું કે મને ખબર નથી અને અત્યારે ચોપડીઓ નથી. પ્ર. નં. ૧ ને મેં પુછેલું કે છ પ્રકરણની વેચતા એવું ખાતું છે. ત્યારે પ્ર. નં. ૧ એ કહેલું કે મને યાદ નથી. (આજ ચોપડીઓ વેચાતી) મારા જાણ પ્રમાણે પ્ર. નં. ૧ એ એકેય પુસ્તક લખાવ્યું નથી તેમ જહાર પાડ્યું નથી. પેરા ૭૬ 'શુણાતીતાનંદની વાતોની ચોપડીઓ તેમણે જાતે લખેલી કે કેમ તેની મને ખબર નથી. શુણાતીતાનંદ શુજાતી બણેલા હતા એવું મેં સાંભળેલું. પેરા ૭૭ પ્ર. નં. ૧ એ કહેલું કે બાલમુકુંદદાસે સ્વામીની વાતો લખેલી. વૈજનાથ કરશનજીએ છાપેલી ચોપડી મેં જોઈ નથી' (સં. ૧૯૫૯ વાળી) પેરા ૧૧૪ 'અવતારનું ખંડન થાય તેવાં પુસ્તકો બોચાસણમાં વંચાતાં નથી. શુણાતીતાનંદની વાતો વંચાય છે. શ્રીકૃષ્ણને ઉતારી પાડવાનો પ્રયત્ન કરવામાં આવ્યો નથી. પાન ૧૯૧ નિ. ૩૩ સ્વામીની વાતો (૧૯૭૫ ની આવૃત્તિ) વાત ૧૦૮ માં સાડા હોય તે મહણ કંડરીએ અને નકારે હોય તે કાઠી નાંખીએ. વાત ૧૦૮ વાંચી કહું છું. તેમાં અવતારોને ઉતારી પાડવા જેવું લખેલું છે પણ અમારું તેમ માનવું નથી.' (આ વાતમાં 'પૂર્વના અવતાર કરતાં' આજ તો સાધુ સત્સંગીમાં ઘણું સામર્થ્ય છે. શ્રીકૃષ્ણે તો અનિશ્ચય પ્રવૃત્તિ ને સંકર્ષણ એવાં નામ પાયાં અને અમે તો નિસ્થાનદ નિશ્ચિણાનંદ અક્ષરાનંદ એવાં નામ પાયાં. વળી દીલ્લીના બાદશાહનું નામ શેરખાં ને બીજા કોઈકનું નામ શેરખાં એમ અવતારમાં ભેદ છે. આજ રાજદોથી કૃષ્ણદિ અવતારોને ઉતારી પાડ્યા છે. આ ઉપરથી અવતારોને ઉતારી પાડનારી વાતોને પોને નકારી જણાવે છે. એથીજ એની અપ્રમાણતા સુસિદ્ધ થઈ) 'સ્વામીની વાતોનું પારભયં થતું નથી પણ પારાયણની કથા થતી હોય ત્યારે વચસા વખતમાં વાતો વચાય છે. વાત ૧૭૨ નિ. ૩૩ (૧૯૭૫ વાળી આવૃત્તિ પાન ૨૦૫) તે વાંચી તે વાત અવતારોને ઉતારી પાડે છે. (આ વાતમાં 'ને કોટાનકોટી જગવાનના અવતાર જે શ્રીકૃષ્ણ રામચંદ્ર વાસુદેવ નરનારાયણ પ્રવાહિક સર્વના કારણ મહારાજ છે. ને પૂર્વે અવતાર થઈ ગયા એવાં તો આજ સત્સંગી ને સાધુ છે. બીજા અવતાર મોટા મોટા તે પારસમણી જેવા છે ને પ્રજોત્તમ તો ચિંતામણી છે.' આમાં આવા અપયખંદો છે. તે ઉપરથી ઉતારી પાડનાર કૃષ્ણ કરે છે) પાન ૨૬૨ જે વાત છે તેમાં અવતારોને ઉતારી પાડવા માટે વધુ પડતા શબ્દો વાપર્યા છે અને અપમાન કર્યું છે. (આમાં-બીજાએ તો રાસ કરાવ્યા ને આ તોડાવે છે...ને બીજા જગવાન તો કેસ છે? તો તેનું દેહાન છીડું જે દીલ્લીના પાદસદન નામ શેરખાં તે બીજાથી નામ ન પડે. તે એક ગામનો સિપાઈ નામે શેરખાં લેલી ગયો તેને પાદસાહે પુત્ર્ય જે 'કેમ તમારું નામ શેરખાં છે?' ત્યારે કહે જે હું તો ગેંગા કેવો તો નામભાવે કરીને શેરખાં છું તે જેવાં પગરખાં ચમરખાં ને લખરખાં એવો છું. એમ ભેદ છે આવા અપયખંદોથી અવતારોને ઉતારી પાડ્યા છે. આ ઉપરથી તેને નકારી વાતો કહે છે. એમ વાતોમાં સારી નકારી ભેદ સીકારીને તેમાં અપ્રમાણતા સ્વયં સીકારે છે) પેરા ૧૧૫ 'વિદ્યાપત્રીમાં શ્લો. ૨૪ માં શ્રીજગદારાજે કહ્યું છે કે અક્ષતરનું ખંડન થાય તેવી ચોપડી વંચતી નહિ' (આથી અવતારોનું ખંડન ખંડન કરનારી શ્રી સ્વામીની વાતોનો અધિકાર પોતેજ મૂક્યો)

વચનામૃતને મુખ્ય માનીને સત્સંગિજીવન શિક્ષાપત્રીને અમુખ્ય માને છે. આ આપ્તમાં પ્ર. નં. ૧ ના અંતરંગ અનુયાયી ઉલ્લાસરામના પંડ્યા ઉલ્લાસથી કોઈના નિર્ણયને પ્રભાણપણે લઈને વચનામૃતને એક લેખમાં ગોણુ કહે છે. આ લેખ સુધામાસિકના વર્ષ ૭ અંક ૮ તા. ૧-૧૦-૩૪ પાન ૨૦૦ ઉપર છે. લેખનાં વાક્યો-“હાલમાં તો એટલુંજ કહેવું બમ થશે કે જેમ બને દેશની શિક્ષાપત્રી તથા સત્સંગિજીવન ત્રયો સર્વમાન્ય મનઃકા છે તેમ વચનામૃત અથવા આચાર્યોની તકરારોમાં અમદાવાદ તથા મુંબઈ કોરટે સર્વમાન્ય તરીકે ગ્રાહ્ય કર્યો નથી. વળી શ્રીજીગદારાજે વચનામૃતો પ્રાકૃત વાણીમાં કહેલાં છે ને તેના ઉપરથી “સુધાસિંધુ” નામે સંસ્કૃત વચનામૃતો કરવામાં આવેલા છે તે સત્ય છે” આ રીતે આ બાહ્યે શિક્ષાપત્રી સત્સંગિજીવન આગળ વચનામૃતને ગોણુ માન્યુ જણાય છે. બેરસદ કોર્ટમાં પ્ર. નં. ૧ તરફથી દલીલો થઈ ત્યારે આથી વિપરીત વાત આવી હતી, એટલે વચનામૃતને મુખ્ય કરીને શિક્ષાપત્રી સત્સંગિજીવનને ગોણુ કરવામાં આવી દતા. પણ આમાં કોર્ટે વચનામૃતને મુખ્યપણે નહિ માનવાનો નિર્ણય આપ્યો છે, જજમેન્ટના શબ્દો પેરા ૭૭ “શિક્ષાપત્રી ઉપર કઈજા આધાર રાખવામાં આવેલો નહિ. અને એવી દલીલ (પ્રતિવાદી તરફથી) કરવામાં આવેલી કે-વચનામૃત સંપ્રદાયના ચારેય અંગમાં ક્રોધ છે. હું આ વસ્તુ માન્ય રાખવા તૈયાર નથી અને આ દલીલને ટેકો આપવા કોઈ આધાર નથી” આ પ્રભાણે નિર્ણય થયો છે. બપ રે વચનામૃતની આવી સ્થિતિ પ્રતિવાદીઓ કહે છે તો પછી તેની આગળ તેથી બહુ વિરોધ વાતોની તો ગણતરીજ શી રીતે થાય ? સર્વાંગિ અપ્રમાણુજ ગણાય.

૫મી આ વાતોના ગોઠવનારા છાપવાના મોઢનારા પ્રચાર કરનારા અને તેને વધુ પડતું માન આપનારા તો ગુણાતીતજ્ઞાનમંડળનાજા વિમુખ બીયાજ એક તુચ્છ છે. બીજા કોઈ માગ વિદ્વાન સાધુ સહચારી સભ્ય મંપ્રદાયનિષ્ઠ પ્રામાણિક નથી. આ કાન્સુથી પણ તેની સ પ્રદાયમા પ્રમાણુના હોઈ શકે નહિ.

આ પ્રયંગે આ પણ એક ઉપયોગી ચર્ચા કરી લીધા જેવી છે. શુ સ્વામીના નામે સી જુજની જાતની વાતો બહાર પડી છે. તેમાંથી ફક્ત ૧૯૭૫ ૧૯૪૯ ની આવૃત્તિનેજ ટેકાકે બંડીયા પિશાચન વળગ્યા હતા. આ પહેલા ઘણી આવૃત્તિઓના પ્રકરણની પાંચ પ્રકરણની નીકળેલી પોતાને હસ્તક વેચાએથીને પણ બીવકુચ વળગતા ન હતા. પછીની આવૃત્તિમાં આચાર્યની આગ્રા છાપી છે માટે પ્રમાણુમૃત ગણાય અને પછેથીના આચાર્યની આગ્રા છાપી નથી માટે અપ્રમાણુમૃત ગણાય એવો એમને આશય હોય એમ મમજ થ છે. આ આશય બહુ ચોચ નથી ધારો કે કોઈ વિરોધ થય પોતે આચાર્યજ કર્યો હોય કે કર્મચો હોય અને મારું તરફથીજ છાપીને બદલ પડ્યો હોય અને વેચાતો હોય તોપણ શુ ? એટલામાવથી એ મર્મજો પ્રમાણુમૃત છે એમ માની શકાય નહિ. પ્રમાણુતાતો બહુ પ્રામાણિક વિષયો ઉપર છે. અથવા વર્તુવવા વિષયો શ્રીજીઅભિમત આદિ મન્ડાચોથની તેમજ મ પ્રદાયના મુખ્ય પ્રમાણુમૃત મન્મથિજીવન વિગેર પ્રમન્થોથપ્રા જે વિરોધ હોય તો તે પ્રમાણુમૃત ગણાયજ નહિ. માર્ક આચાર્ય કે અધિકારીએ અર્થમાન કે અનમાનવ વગાજ કે વચનામાન એવુ કામ કર્યુ હોય તે ઉપરથી તે પ્રમાણુમૃત થઈ ગયુ એમ સુજોઈ માની શકાય નહિ. મો વર્ષે પગ કોઈ અનિષ્ટ તત્તમનાગ મને અને એમાં કેલ્ અંશ વિરોધ નીકળે તો તે અપ્રમાણુ તિમુખ થયજ. એટલે પ્રમાણુનામાં કેલ્ આચાર્યની આગ્રાજ દેતુ છે એમ નહિ પણ મુખ્ય પ્રામાણિક વિષયો છે. અમદાવ દના મળી- આચાર્યની વાતોએ એક

૧૩. એવું અમલગુથી કરેલું પણ પાછળથી વિચાર કરતાં વિરહ જણાવેથી જોને. આચાર્યે મહાંત
 ૧૩૨૩૮ તે કામ રદ કરાવું આવે. દાખલે હાથમાં સ્વામિનારાયણભાગવત વિષે અનેપો તાજે
 ૩. ઉપરનો ન્યાય બીજા અથો માટે પણ જાણી લેવો. વાતોની જાગતમાં તો પહેલી આવૃત્તિએ
 ગ્રામ્ય તેમાં આચાર્યની આજ્ઞા ન હતી. છપાઈને બહાર પડતાં વિરહ જણાવેથી તેને નોટીસ
 મપાઈ, એટલે તેની અપ્રમાણતા પરિપૂર્ણ થઈ. પંજીની આવૃત્તિમાં ખરી રીતે આચાર્યની આજ્ઞા
 પેળી કે મુળી નથી. છાંપનારે આજ્ઞા માન્ય થતા માટે છાપી દીધી છે. એટલામાત્રથી પ્રથમથીજ
 નેપિદ્ય થએલી વિરહ વાતોનું પ્રામાણ્ય હોઈ શકે નહિ. વિરહ હોય તે વાતોજ નહિ. એ તો
 એક જાતનાં અપોહાંજ ગંજાય. એવી પાશ્વર્ય વાતોને સંપ્રદાયના મુખ્ય પ્રાચીન અથો આગળ ફેટવું
 નાન આપી શકાય તે સુજો સમજી શકે છે. ગોળ જોળની કે કાચ મણિની કાંઈ સરખી કીમત
 હાય નહિ. બહુ વિચારીએ તો સંપ્રદાયના મુખ્ય અથો અને વાતોને તેજસ્વિભર જોઈ શકું અંતર છે.

૪. વળી આ વાતોનો વિરહ વિચાર કરીએ તો પરમહા પરમાત્માના સાક્ષાત્ રામકૃષ્ણાદિ
 અવતારો, તેમનાં લોકકલ્યાણકારી દિવ્ય ચરિત્રો, તેમને પ્રતિષ્ઠાન કરનારા ગીતાદિ સદ્ગ્રંથો,
 સંપ્રદાયના માન્ય અથો અને સંપ્રદાયના મોટા પરમહંસો વિગેરેનું નિર્દેન કરવામાં કાતરણીરૂપ છે.
 આવી વાતો શુદ્ધોત્તીનાનંદસ્વામી કદાપિ બંધી પણ કરે નહિ. કેમકે “કૃષ્ણ અને કૃષ્ણના
 અવતારોનું કથુજિથી ખંડન કરનારાં શાસ્ત્રો ન માનવાં.” આ શિક્ષાપત્રીની અજ્ઞાને
 જાણતા હતા. વળી પોતાને ગામે પધારેલા શ્રીજીએ સ્વામીના પુછા ઉપરયાજ “કૃષ્ણ અને
 કૃષ્ણના અવતારોનું ખંડન કરવું અને એમનાં અદ્વૈત, એકધર્મમાં શિશુપાલની ઘેડે
 દોષ આરોપવો એજ અસુરનું મુખ્ય લક્ષણ છે.” એવો ઉપદેશ આપેલો એને પણ જાણતા
 હતા. વળી વ્રજનામૃતાદિ અથોમાં શ્રીજીએ વર્ણવેલા રામકૃષ્ણાદિ અવતારોના સર્વોપરી અવતારી
 સર્વોપાય મહિમાને પણ જાણતા હતા. વળી પોતેજ પૂજ્યકર્તાન પયોને ગાતા હતા. વળી શ્રીજી
 સ્થાપિત શાંકરમણ્ડેવના તો મહાંત હતા. આજ્ઞા સ્વામી એડી રામકૃષ્ણાદિ અવતારોને તુચ્છ રીતે
 ઉતારી પાડવાની વાત કરેજ નહિ. એટલજ નહિ પણ કોઈ અસુરો કરે તો તેને પણ જરસમામાં
 ઝાટકજ નાંખે. આજ્ઞા સ્વામી ઉપર આવી વાતોનું કર્તાપણું આરોપવું તે તેમને માટે બીજકુલ
 સાર નથી. બાલ શિષ્યો આરોપે છે તે મોટી ભ્રમ કરે છે અને તેથી સ્વામીની મહત્તાને મહા
 હાનિ પહોંચાડે છે. તેમના શિષ્ય જાવમુકુંદદાસ સ્વામી પણ ઉપરની બધી સાંપ્રદાયિક શાસ્ત્રીય
 પરિસ્થિતિ જાણતા હતા. એટલે એ પણ એવી વાતોનો મઝક કરેજ નહિ. કદાચિત્ એવી વાતો ગુરૂધી
 થઈગઈ હોય તો પણ શિષ્ય સ્વામી તો તેમાં રિવેક વાપરેજ. માટે સ્વામીને માથે સમઢકર્તાપણું આરોપવું
 તે પણ તેમને માટે સાર નથી. સમઢ તો પડેવેથી થએલો હતો, એમ કપરના સ્વામી વિષે કર્તાપણું
 કે સમઢકર્તાપણું નહિ આરોપનાં બીજા બાલે જ ડીયા વિષે આરોપવું મારે સત્યાવસથી સંમતિત
 સમન્વિત છે. ઉપર મુજબ આ વાતોની પ્રમાણતા કોઈ પણ રીતે નથી. બીજા બધી જાનારી વિરધ્ય
 વાતોની પણ રિયતિ. એવીજ અપ્રમાણ સમજી લેવી. સુરેવું કિ બહુના.

વળી આ સઘળી વાચક વાતુમાં એક તો જુદા અને અનિય સર્વકોષની નિંદા એ એજ પરત્વ
 બરેલી છે. આ જાગતને સ્વામીના મુખ્ય શિષ્યોજ લોકજીનના અનુદાસ્યો નેમનેજ નાચેનાચુ મુચી દે છે.
 પ્ર. ૬ ની પ્ર. ૫ વાં ૧૨ “હરિચરભાઈએ પ્રછવું જે લોકમાં તો આપણને એમ કહે છે જે
 એ તો નિંદા બહુ કરે છે ને જુદું બોલે છે માટે અંકલ્યાણ થાયે તેનું કેમ સમજવું”
 આનો કથો સીધો સારો ઉત્તર આપી શકાય નથી. આ ઉત્તરથી માની જાય છે કે-વાતોમાં જુદા

અને નિદોળે વંરેતું ખરતું છે. આ બાબતને શિષ્યો પણ સારી રીતે સમજે છે. તેથી સાક્ષાત્ પુણ્યમાં સંકેતોમાં યુક્તિપૂર્વક અન્વેષિતથી પુછી પણ લે છે. વળી 'અકલ્યાણ થાશે તેનું કેમ સમજવું' એમ પણ પુછે છે. આ ઉપરથી આવી અનિર્વચનિયથી અને જુદું મોલવાથી અકલ્યાણ થવાનું પણ સમજે છે. વળી લોકશ્રુતિ પણ પ્રમાણ તરીકે માનીય છે. એકાંત કહેવું એમ છે કે-રાખી બહુ નિદા કરે છે અને બહુ જુદું બોલે છે. આ વાત પ્રમિધ્યજ થતી હશે એમ જણાય છે. જુદા નિદા તો વાતોમાં પદે-પદે આવે છે એ નિશ્ચિન છે તો આવી જુદા નિદા ભરેલી અકલ્યાણ-હારી વાતોનું સંપ્રદાયમાં લેણથી પણ પ્રમાણ્ય હોય શકે નહિ. અપ્રમાણ્યમાં પ્રવળ પુરોનો આજ છે. આ વાત તો સર્વેએ સમજવાની બહુ રુદ્ધવચની સર્વોપરી છે. શી જુદા નિદા છે તે પણ આગળ જણાવામાં આવશેજ. વળી રાખી પણ પોતા માટે જનશ્રુતિ કેવી અવળી છે તેને સારી રીતે સ્વયં સમજીને કહે છે. પ્ર. ૩ ની વાત ૪૭ "અને ખીજ તો એમ માનજે જે રાખી નિદા કરે છે" આ ઉપરથી ઉપરની વાતને બરોગર ટેકા પોતાનોજ મળી રહે છે.

વળી વાતોમાં શુ. રવામીના સ્વધામ, સીધાન્યા પછીનાં પણ દ્વંદ્વદાળ વિનાનાં આમ મોપામાં જેમ તેમ મોડલી કાદેલાં મળી આવે છે અને ગોહવનાર પણ પાશ્ચાત્ય જુગો પ્રાગો નારાયણ વિગેરે ઇતર જાતિ, જુદા નિદકોના, મનમાન્યાં 'અહો !! ક્ષપાણ્યહો !!' 'સ્વરા' એવાં વખાણ વારે વારે આવે છે. આથી રવામીનું મોડું નામ આપીને પોતાના ચૂંદ મદિમા મોટેજ મોડલી કાદેલી નિશ્ચિન થાય છે. આ ઉપરથી પણ ભાઈપાઠા જેવી નિર્બીજ વાતોની અપ્રમાણતા અતિ સારી સાબીત થાય છે.

પ્ર. ૩ ની વાત ૩૧ 'અમે જગા ભક્તને જુનાગઢથી મેગણી તેડાવ્યા. તે રણકેડે ભક્ત (શિષ્ય શહેડ)ને જોડે લઇને આવ્યા. પછી અમે વાતુ દર્શન પ્રસાદી આપીને માથા. જગાભક્ત નાવા મયા હતા તે નાકીને આવ્યા તે શામજી (મોખ) ભાઈ વચનાથન વચનાથના. ત્યારે અમે કહ્યું જે જુવાન અવરયા છે તે રમેયજી પ્રધાન છે માટે આપ્યાં વેડાંતનાં વચના-મૃત વાંચવાં નહિ, ત્યારે જગાભક્તે કહ્યું કે મારે કયા વચનાથન વચનાથ ત્યારે અમે કહ્યું જે તમારે તો સર્વ વચનામૃત વાંચવાં. અને તમે તો અક્ષરધામના અતિ ઉત્તમ અનાદિ મહામુક્ત છો. તે તેમિપારપ્યને વિષે મોટા-મોટા મુનિઓ પણ મૂળ યુગણીયજી નિરંતર કથાવાતી સામજે છે તેમ તમો તો મોટા મોટા મુક્તને પણ સંમાગમ કરવા પોમ્ય છો. પછી રણકેડ (મોખી) બંને હાથ જોડીને કહ્યું જે જગાભક્ત તો બહુજ મેટા તે આજ તમે કહ્યું ત્યારે મળ્યું. પછી અમે કહ્યું જે જેમ પાંચસો પરમહંસમાં અમને જેમ છે તેમ કોઈ કહી શક્યા નહિ તેમજ આ જગાભક્ત પણ કોઈના કથામાં આવે તેવા નથી. અને શ્રીજમહારાજ તે અમે અનાંત જીવોનાં કથાણું કરવા સાટે જે જે પ્રજામાં મનુષ્યાકૃતિ ધારીએ છીએ ત્યારે જગાભક્ત પણ અમારા બેગા હોય છે. અને શીજ મહારાજનું અને અમારે રાજ્ય જેડું છે તેડું અને જીવને સમજારીને સુધ્ધ બાર પમાડીને આશ્વતક મોક્ષની પ્રાપ્તિ કરાવે છે' વિગેરે.

આ જગામોનો મુજોએ મધવચની દષ્ટિએ દીર્ઘ વિચાર કરવા જોવા છે. આ તો "યુગ વેળી અને વેળા લાવ્યું. દોનો ખેડે દાર" એના જેવી વાત છે. લાકચુ વેળાઓ મુકો મદિમા ગાય અને વેળા શરૂઓ વેળાનો મદિમા થાય. ધર્મ અધર્મ જે અવેગા મલ્ય અમલ્ય સંભવિત અમભવિતનો તો કેને વિચાર કરવો છે ? શુ ય રાખી પાને જગા પ્રાગા સામજ

(મોતી દરજી ખોલ) સીવાય ખીજે કોઈ વચનામૃત વાંચનારજ શિષ્ય સાધુજ નંદિ હોય ? અને વળી શું આ વખતે કોઈ મોટા નંદ સાધુઓ કે ખીજ મોટા શિષ્ય સાધુ અન્નચારીઓ ઉચ્ચ જાતના નંદિ હોય ? કોઈનું નામ કે મદિમા નંદિ કહેતાં જગા વિગેરેનોજ મદિમા દદ ઉપરાંત સ્વામી કહે એ સંભવિત હોઈ શકે ? એ સમયે મંદિરમાં જગા પ્રાગા રજુહોડ શામજી વિગેરે કાંઈ દિસાખમાં હોઈ શકે ? અરપૂરજ જગા બકતને સ્વામી મળ્યા એ બન્નેનો ધર્મ કહી શકાય ? “પાંચસો પરમહંસમાં આમને જેમ છે તેમ કળી સકયા નહિ તેમજ આ જગામકત પણ કોઈના કલ્યામાં આવે તેવા નથી” આ વાત સંપ્રદાયમાં સંભવિત છે ? પાંચસો પરમહંસો કરતાં સ્વામીનો મદિમા અધિક અને સ્વામીના જેવાજ જગાનો મદિમા, આ તે કાંઈ વાત જેવી વાત, આથી બધાય મોટાઓનો મહાદ્રોહ કેમ ન કર્યો કહેવાય ? જે જે જાહાંડમાં સ્વામી જાય ત્યાં ખીજ કોઈ નંદિ પણ જગામકતને સાથેજ લઈ જવાનું સંભવે છે ? શું ત્યાં જાતિધંધાવાળા મોતી દરજી ખોલની જરૂર પડતી હશે ? શું સ્વામીનું સ્વરૂપ જગા પ્રાગા શામજી વિગેરે ધનર ગીરાય ખીજને સમજાવાનો અધિકારજ નથી ? શું મોક્ષ કરવાનો પણ ચિકકો જગામકત એકજાનેજ મારી આપેા હશે ? અતિ ઉત્તમ અનાદિ મોટા મુક્તોને પણ સમાગમ કરવા ચોગ્ય જગા સીવાય ખીજે કોઈ સ્વામીની દૃષ્ટિમાં ચોગ્ય નંદિજ આવશે હોય ? નૈમિશારવણના ઋષિઓનું દર્શન જગાને આપી શકાય ? અક્ષરધામમાંથી ઉતરી આવેલાને મોતી જાતિમાં જન્મ કયા કારણે થયો હશે ? શીજના માથેના મુક્તો તો ત્રણ વર્ણમાં જન્મ્યા હતા એમ મત્સંગિજીવનમાં વ્યક્ત છે, ખીજાં જાહાંડમાં સ્વામી મેનુધ્યાકૃતિ ધારે ત્યારે જગામકત મેળીનો અવતાર ધારે કે ખીજે કોઈ ? સ્વામીના મદાનુયાયી મોતી દરજી ખોલ મીવાય ખીજ કોઈ સારા શિષ્ય હશેજ નંદિ કે શું ? જગામકત સીરાય ખીજને બધાં વચનામૃતોં વાંચવાનો પણ અધિકાર નંદિ આ ફરી વિચિત્ર વાત ? વચનામૃતોમા પણ વિભાગ શી ? આ વાતો ઉપરથી એમ પણ માની લેવાય કે સ્વામીને જગા પ્રાગા શામજી વિગેરે હીન જાતી સિવાય ખીજ કોઈ શિષ્યજ નંદિ હોય જેથી એમનાંજ વધારે પડનાં ત્રિમુખ વખાણો વારેવારે કરે છે, જે આ બધા વાત હોયમાર શુધ્ધ સ્વામી માથે ચઢવીએ તો સંપ્રદાયની દૃષ્ટિએ સ્વામીની કેવી ખગમ સ્થિતિ થાય તે શિષ્યોએ વિચારવાનું છે, જે સ્વામીને નિર્દોષ રાખવા હોય તો આવી વાતો એમણે ફરીજ નથી એમજ ઉઘાડુ સીકારવું જોઈએ. જગા પ્રાગા શામજી નારાયણ વિગેરે ઈતરોએ પાછળથી પોતાના મદિમા માટે રસ્યું જેડી કાઢી છે એમજ માનવું જોઈએ. અને છે પણ એમજ તથાપિ અઘ શિષ્યો એને અમ્મમૃતી ખાત્રી પડ્યા છે, વાતોને ગોઠવવામાં એમનાંજ નામે અકાવ્યાં છે તે પણ એક રીતે મારે કર્તું છે આ કારણથી વાતોની અપ-માણુના સ્વય મિધ્ધ થાય છે, આ ગરજક ગોટાળા છારોના ઓછા ન કહેવાય ? શુધ્ધ સ્વામીને સાથે કેસે દોષભ્રષ્ટ અસતેષો છે તેતે આ એક ક્ષણે તકુતો છે અરપૂરજ ઇતર જાતિ સાથે મર્યાદા મુકાને વધારે પડેા મંબન્ધ એ પગ એક દોષનું કારણ સ્વામી માટે કહી શકાય. આવો મદિમા ઇતરોનો કહેવાથી સ્વામીનો મદિમા સંપ્રદાયમાં વધે છે કે ધરે છે તેનો વિચાર ફરી લેવો. આવી વાતોને પ્રમાણ તરીકે કશામા લઈ શકાય નંદિ એટલુંજ ક્યનીય છે.

વળી ઉપગની વાતને મજાની બીજી એક મોટી વાત છે. પ્ર. ૩ ની વાત ૧૨૬ “તેમજ આ જગામકત કેવા છે તે જાનિ સાધુ જોઈ પોને ઉચી જાનિના દોષ એમ ધારી નિરંકાર કરે છે, પણ એ તો અજન્મમા અમારી પેકેજ છે અને અક્ષરના મહા ઉત્તમ સ્વતંત્ર અનાદિ મુક્ત છે અને એ ભક્ત તો મહારાજ અને આ સાધુ જે જે જાહાંડમાં પધારે છે ત્યાં ત્યાં બેગાજ છે અને તેમ જે આ જગમકત તેને રિંગે મળ્યાની શુધ્ધ કરે છે તે

નારથી થાય છે... અને આ અમારા ભક્ત તો અનંત કાળે અક્ષરના મહામુક્તોમાં હતામ છે. એની આગળ સ્વરૂપાનંદસ્વામી જેવા મહાસમર્થ તે પણ ગણતીમાં નથી, અને સર્વે અમારા ગુણ તેનામાં છે અને અમારી અનુભૂતિ જેવી એ પાળે છે તેવી બીજી નથી પાળતા. અને તે તો અનાદિના મોટા છે અને જેમ મહારાજ અને અમારા સંબંધથી કલ્યાણ થાય તેમજ તેમના સંબંધથી કારણ શરીર છવનું ઢળી જાય છે... એવી સિદ્ધ દર્શાવાળા છે. અમારું પરમ સત્ય સ્વરૂપ છે. અમારે ને તેમને જુનાઈ નથી. આપણે તો ઉપલા દેખાવમાં બુવા પડ્યા. તેમજ આ રહોડ જાતિએ ટંખાય છે પણ અનાદિ અક્ષરના મહા ઉત્તમ મુક્ત છે... આ તો અમને અખંડ ધરી રહ્યા છે. તે અમારા રૂપે વરતી અનંતને સમગ્રણુ આપી અક્ષરધામ આપે છે તેના ભક્તને વિશે જાતિસુદ્ધિ કેમ પરદાય ? ત્યારે રૂપાંકર કહે હા મહાગજા ! એ ભક્ત તો એવાજ છે આવો મહિમા જગાલકતો અમે જાણતા ન હતા તે આજે સુખીયા કરી આનંદ આપેો અને અમને સમાગમ કરવા દ્વાર ખતાવ્યું. પછી સ્વામી મોટ્યા જે લાધો બનુ જાવો. હરે છે પણ એકદેશી છે. આ જગાલકત જેવા કોઈ સર્વદેશી પુરુષ બ્રહ્માંડમાં નથી. એ તો મોટા મોટા મુક્તોને પણ સમાગમ કરવા યોગ્ય છે અને અમારે હૃદયગત અભિ-પ્રાય તે યથાર્થ... તો જગાલકત જાણે છે તેવો બીજાને જાણવો બહુ દુર્લભ છે... જગાલકતને હૃદયમાં લીડીને મળ્યા... રઘુવીરજી મહારાજ ગાડીમાંથી ઉતરીને જગાલકતને મળ્યા... ત્યારે મહારાજ બોલ્યા જે સ્વામી આ જગાલકત જેવા નિગવરણ દૃષ્ટિવાળા કેટલા શિષ્ય કર્યા છે ? પછી અમે કહ્યું જે એ જેનાતો એ એકજ છે" રિગેર.

આ ત્રિગીત વાન તો જુનાગઢીના અને તે પત્રીથી આખા સપ્રાંયે રિગેરન વિચારણી છે. આ તો હીગેરે હોમ કર્યા જેની વાત છે જ્યારે મોટા મોટા નહ સાડુએ તેમજ રામીના શિષ્ય સાધુ ક્ષત્રવચારીઓની મોગી સપ્રાંયા મોજુદ હતી અને સપ્રાંયની સ્થિતિ શુદ્ધ સુધારા ઉપર સજ્જક હતી ત્યારે સ્વામી આરી લોકશાસ્ત્રનિર્દિન વાત રાખે પણ કરી શકે ખરા ? શુ આની વાત કરીને સ્વામીને સપ્રાંયમાં રહેવાનો અપજ નહિ હોય ? તેડા સીવરાતો જાનિધયા કરનારા અધીક્ષિત જમા મો રીને ક્ષત્રજાનિ રામી હૃદયમાં બીડીને પ્રતિદેખા મગે અને વળી ક્ષત્રજાનિ રઘુવીરજી આચાર્ય ગાડીમાંથી ખાસ ઉતરીને મગે એ સાત્તથી સખતિ છે " શુ" તેઓ સપ્ર દાયમાં શીજીએ આધેના વર્ણધર્મના નદિ જાણનારા અધર્મી હતા ? અપ્રદાયમાં સ્વરૂપાનંદ સ્વામીને મોટો મહિમા થયેામાં તેમજ આ વાતમાં પણ બુધા છે આના મહાસમર્થ સ્વામી પણ જમા-ભક્ત આગળ કર્શી મણતીમાજ નથી આપી વાત સપ્રાંયવાળા માતી શકે કે મદન કરી શકે ખરા ? જગાને અને રામીને તેજસ્તિમિર જેટલુ અતર છેલ્લા આની વાન સબરી શકે ખરી ? શીજીનો સધગો મહિમા સ્વામીમાં લાલ્યા અને સ્વામીનો મહિમા મળવો રોડ જગામાં લખ્યા આ વાત પણ મળવે ખરી ? શુ સપ્રદાયમાં આ બે શુર સિંચ ગીતમ બીજી કોઇ મમર્થ ચોન્ય વ્યક્તિજ ન હતી ? સ્વામીને રોડ સીતમ બીજી કાર્ પલુ સિંચજ નહિ હોય ? મીજના મનુષ્યથી અને સ્વામીના મનુષ્યથી જેવું કલ્યાણ થાય તેવું જમા મોચીના મનુષ્યથી કલ્યાણ થાય આ કેવી વડેન વાન ? સ્વામીને મજાન દરને બસે જગેજ અમત મોજવે પલુ શીજીને સમાન દરને કેમ કહેવાય ? શુ આ શીજીનો સમોડીયો કે આમાડીયો છે ? નુ" આ બે જાણના મનુષ્યોજ કલ્યાણ થાતો છંજો અપધ ગયો છે ? કે મોરેલપ મગધ મર્ડ છે ? વળી

શ્રીછનું પરમ મત્ય સ્વરૂપ સ્વામી અને ત્ર્યામીનું પરમ મત્ય સ્વરૂપ જાગો ગડોડ, આ કેવો વિમુખ મદિમા ? મદારાજ, સ્વામી અને જાગો આ ત્રણજ પ્રત્યેક જ્ઞાતાંડમા માથે પધારવાનું કહે છે આ કેની સમમણી વાત ? શ્રીછ સાથે ત્રીજનો તો અભાવેશજ નહિ આ કેવું મંડ ? શ્રીછને આ બે જણાએજ વેચાણ કરી લીધા હશે કે શું ? ત્ર્યામીના જધા ગુણો જાગા સીવાય ખીજમાં નથી અને એના જોવો ખીજે અનુગતિ પાળનારો નથી, આ કેની સમમણી લગાડ વાત ? સ્વામીના શિષ્યોને લનનનારી કે દવડા પાડનારી આ વાત શું ન કહેવાય ? મુર્દ શિષ્યોને સમાગમ કરવાનું દાર જાગોમક્ત અડગ્યા તો ખીજ શિષ્યોની અધમતા ન કહેવાય ? જાગા મીવાય ખીજે કોઇ સ્વામીનો હુદ્ગત અભિપ્રાય યથાર્થ જાણનારો નજ મજે તો સ્વામીના ખીજ શિષ્યોની કોડીની કોમત કહેવાય કે નહિ ? આખા જ્ઞાતાંડમા જાગા જોવો સમાગમ કરવા જોગ્ય મુર્દદેશી પુરુષજ નથી આ કેની વાપડ વાત ? આથી સ્વામીના શિષ્યોની અને જ્ઞાતાંડની અડગણના શું નથી થતી ? જાગા સીવાય ખીજે કોઇ નિરાવરણ દૃષ્ટિવાગો શિષ્યજ ન મજે એ કેની વિચિત્ર વાત ? ખીજ જધા શિષ્યોની જુડી દશા શું ન કહેવાય ? સ્વામીને અખ ડધારી રહેનારો અને તદુપ થઈ મમજડુ આખી અક્ષરધામ આપનાર જાગા મીવાય ખીજે કોઇ ખાજ શિષ્ય ન મળ્યોએ મળુ ત્ર્યામી મટિ જડુ અપરોપની વાત છે, અક્ષરના અનિ ઉત્તમ મોટા અનાદિ મુક્તને નીચ મોટી જાતિમા જન્મ થવામા મધુ પાપ આડું આન્યુ હશે ? ત્ર્યામીના જોડા સીનસાન એવો જન્મ લીરેતો ? આ જડુ વિચારીએ તો ત્ર્યામીથી આની સંપ્રદાયવિરોધી જાન સ્વપ્ને પણ ન મ્દે, આ તો મોટી દરજ એજા રિગેર અસ્પૃશ્ય અત્ય જાતિ ભેગી થઈ પોતાનો મદિમા મૂર્ખવર્ગમા વધારવા સ્વામીના જોગ નામથી વાતો જુડી જોડી કાઢી છે એમજ માનુ જોઇએ ઇતર જાનિતો મદિમા કહેવાની પણ કાઠ મયોદા નો હોપીજ જોઇએ 'રેખ્યવમા જાતિમુદિ ન કળી' એવુ વચન સમને વર્ણવર્મની મકળા કરવાનો શ્રીછનો કે મદામુનિજનોનો વિચાર ન હોતો આની વાનોનો બોલો બાર ત્ર્યામી માથે આરોપસામા આવે તો સ્વામીની સી અનદશા થાય ? તે કોઈ વિચારગે કે ? આની વિષ અડકની વાનો સ્વામી નજ કરે એ મિદ્ધાન છે કર્મચીનુ મ્દે તો પણ તે પ્રમાણપદને જોગ તો નજ થય એ પણ મિદ્ધાનજ છે, આ વાનુનવાતનુ વિવેચન ન કરીએ એટલુ એાધુજ છે

વળી આ પણ એક વાત જાગાની મોટાજ મોજા જેડી કાઢેની તડન જુડી છે પ્ર ૩ ની વાત ૧૧૫ 'એમ્માર તદુપાલ દવામીએ મધુ કે-મૂળીમા રા'સાકુપ્પુ અને હરિકૃષ્ણ મહારાજને બેલસ્યાસ થાતી હતી ને હું' મધો તે હરિકૃષ્ણ મહારાજને ગરિકાકોડુ કે આ મધા તમારા કહેવાય છે, તમારા પ્રતાપે પૂજા છે, પંડુ બેજન અમાક કરે છે અને અમારા જોડો તમાનામા બાર નથી તે ઝટાક માડુ હરિમક્ત પડે વાગતા નથી તેમને જેઠને કહે કે જુઓ અમારા તરફ કેવો બાર છે ? પછી હરિકૃષ્ણમહારાજની મૂર્તિએ મંદિરમાં જાગાભમ્ન ઉભા હતા તેની સામી આંગળી કરી કહ્યું જે આજે અમારો અધારી ખરા ભમ્ત છે તે તો તારા માથુ જુએ પણ નહિ નો ભજન તો શું કરે ? એ નો જોનો ॥ જધા ભેગા થયા છે તે અમારા મ્ત્તા તમાનામા વડુ માન માને' રિગેર

આ આગ વાત મધાકૃષ્ણને ઉતારી પાડા અને નજ નો તેથી મેગા મદિમા જળ્યાસ કેની ઉગાગ મોડી કાઢી છે કસા ગુચાતીનાનંદ, કસા તદુપાલદ, કસા મૂળી, કસા તધાકૃષ્ણ અને કસા હરિકૃષ્ણ અને મધા મધા હરિકૃષ્ણનો મ સા", કસા જાગે બમા, કેવુ "ઉડ પાડા ને આપતો તેનો ન મેમે દાખનો

બરહાં ગયો ને તેમાં અમને જેમ મૂર્તિમાન ઉભા હતા તેમજ એવા પ્રકાશને મધ્યે દીકા. અમે કશું કે કેમ છે? પછી તે કહે બહુ આનંદ છે. તે વખતથી તેની નિરાવરણ દરિ થઈ ગઈ” વિગેરે.

આ આખી વાત જાણના જેવાજ પ્રાણના મદિમા માટે જુકી જોડી કાઢી છે. સ્વામી પોતે પોતાના મદિમાની આવી વાત કરી ચક્રેજ નહિ. તેવી સ્થિતિ ચક્રિત કે સમય ન હતો. આ તો વહવાયાંએ પોતાના મદિમા માટે જેમ કહે તેમ પાછળથી સ્વામીને નામે ગોઠવી કાઢી દશે. સ્વામીએ એવું શું વિમુખ ઐશ્વર્ય આપ્યું હશે કે સત્સંગમાં અનેકવાર અપમાનનો પાત્ર થયો અને છેવટે સંપ્રદાયથી વિમુખ થયો. ઓરડામાં એકતિ આપેલા ઐશ્વર્યના પ્રતાપ તો આવેલ અવજાજ નીકળ્યો ને? સ્વામીને ઐશ્વર્ય આપવાનું કે હેત કરવાનું પાત્રજ પ્રાણ સીવાય બીજુ કોઈ સિખોમાંથી નહિજ મળી આવ્યું હોય કે શું? સ્વામીના મૂળ અક્ષરપણાનું જ્ઞાન દુરામદથી પ્રવર્તાવીને પણ તેને અતિ તો વિમુખપદજ મળ્યું. આને અક્ષરજ્ઞાન કહેવું કે અનક્ષરજ્ઞાન? નિરાવરણ દરિવાળાને આ બધે અનર્થ કેમ જાણવા જેવામાં નહિ આવ્યો હોય? આને બ્રહ્મજ્ઞાન કહેવું કે બ્રહ્મજ્ઞાન? આવી વાત સ્વામીએ કરી હોય તો તે કેટલા દોષના પાત્ર સ્વામી થાય એજ સિખોએ વિચારવાનું છે. આ તે વાત કે વહવાયાંની વાચકી વેવચ્છં?

વળી પ્ર. ૩ ની વાત ૨૩૮ “ગોંડલના દેવરાજ કડીવાની વાત કરી જે તેના આગળ રાઠોડ લાધાભક્તે મહારાજના સર્વોપરીપણાની વાત કરી ત્યારે થાપટ મારી તે એને ન મર્યુ” આ વાત રાઠોડ લાધાભક્તના મદિમા માટે ગોઠવી કાઢી છે. શું રાઠોડ સીવાય બીજા કોઈ સ્વામી પાસે વાત કરનારજ ન હતા? આ લાધાભક્ત ગેવ્લીમંડળમાં અગ્રેસર હતા અને વિમુખ થએલી પ્રકાશપુરીમાં પણ પ્રમુખ હતા એમ કહેવાય છે.

વળી પ્ર. ૩ ની વાત ૨૪૮ “જુલોમક્ત અંધારે સોઈ લઈ આવે, તેની વાત કરી જે મહારાજને પ્રતાપે નિરાવરણ દરિ થઈ હતી” આ ભક્ત પણ એક જાણ પ્રાણ લાધાની મંડળીના જણાય છે. નિરાવરણ દરિ કેને કહેવાય અને તેવી દરિવાળાની કેવી સ્થિતિ હોય તેનું તો કશું જાણ ન હોય અને કેવળ લવરજ સિખ્યા હોય તેની આ તુજ વાત હોય એમ જણાય છે.

પ્ર. ૩ ની વાત ૨૫૧ “આ પ્રાગજી ભક્તની વાતને સંભળીને જે કોઈ એનો દ્રોહ કહે છે તેના ઉપર મહારાજનો કોપ થાશે તેથી એવાના અંતરમાં સુખ નહિ રહે અને અતિ દલેશને પામશે” આ વાત પણ પ્રાગજીના પાત્ર વખાણુ કરવા જોડી કાઢી છે. બધા મહારાજનો કોપ તો તેની ઉપર થયો સંભળાય છે અને તેથી પ્રાગજીના અંતરને સુખ નહિ આવતાં અતિ દલેશને સ્વયં પામ્યો છે. એમ જણુ અવજાજ જન્મું છે. છેવટે વિમુખના કાગળો લખાયા હતા એ શું થોડો કયેસ કહેવાય?

પ્ર. ૩ ની વાત ૩૦૩ “સાચી વાત હોય તે સમજાણી તો નિષક રહેવું. જેમ આ પ્રાગજીમક્ત અમને અક્ષર કહે છે પણ તેનું કેટલાક માનના નથી પણ અંતરમાં પીપણું આવ્યા પછી ધણે સમાસ કર્યો છે” આ વાત પણ પાત્ર પ્રાગજીના મદિમા માટે નિષક જુકી જોડી કાઢી છે. સર્વની અંદર રહીને નિયમન કરવાપણું તેને અંતરમાં મિપણું કહે છે. આ તો એક પરમાત્મામાંજ સંભવે બીજામાં નહિ. મૂળ સ્વામીમાંજ તે સંભવિત નથી તો સિખને શું આપે? ‘મૂલં નાસ્તિ કુત્ત’ ગાણા. આ તો પારમેશ્વરી મોઢાઈ નિરવાપક કહેવાય. જે સ્વામીને જ્ઞાન

વળી પ્ર. ૬ ની પ્ર. ૩ વાત ૧૭. 'આ બે જણું હું કહું એમ કરે છે તો ત્યાંનાં તેને વિમુખ જાણે છે' આ વાત પણ જાણી પ્રાજ્ઞાની સરસાઈ અને ખીજની હલકાઈ માટે જોડી કાઢેલી કહંગી છે. શું સ્વામીનો કાષ્ઠ અંગસેવક કહે તેમ કરનારો જીનાગદમાં નહિજ હોય ? શું આ બે નકામા નીચ અનુપયોગીજ સ્વામી કહે તેમ કરનારા હશે ? આ કેવી વિમુખી વાત ? વાતો ગોઠવનારા જ્યાં પોતે હોય ત્યાં શા માટે કરી મણાજ રાખે ?

પ્ર. ૬ ની પ્ર. ૫ વાત ૨૦૬ 'પ્રાગજી બહુ સારાં વચનામૃત ગાતી કાઢે છે ને બહુ સારી વાતુ કરે છે તે ઉપર અમારો બહુ રાજપો છે' આ વાત પણ અતેક અર્થસૂચક છે. વચનામૃતમાં સારાં નરસાં એવા બેઢ પાડી શકાય નહિ તેને મનસ્વી રીતે પાળાનો આ એક પુરાવો છે. જેમાં સંતનો કે અક્ષરનો મહિમા આવે એ વચનામૃત સારાં અને ખીજાં નહિ સારાં એમ મનસ્વી માનીને, એવા સંત કે અક્ષર આ સ્વામી છે એવી ગોઠવી કાઢેલી વાચકી વાતુ કરતા હશે તેથી સ્વામી બહુ પુણ્ય જીમ્ને બહુ રાજપો કહેતા હશે. આમાં 'પરસ્પરં પ્રસાંસન્તિ અહો !! રૂપાણ્યહો !! સ્વરા' એના જેવાં વિમુખી વખાણુ સીવાય બીજો કશો પ્રાથ અર્થ નથી. બહુ સારાં વચનામૃત ગોતી કાઢ્યાં અને બહુ સારી વાતુ કરી અને બહુ રાજપો મેળવ્યો, એનું દૂજ તો છેવટે સંપ્રદાયચક્રી વિમુખ સવામાં પ્રવિશ્યું. આને સારાં વચનામૃત કહેવાં કે નરસાં ? સારી વાતુ કહેવી કે નરસી ? સ્વામીનો બહુ રાજપો કહેવો કે કુરાજપો ? વચનામૃતમાં સારાં નરસાં મનસ્વી કરવા અથા એનુંજ આ મદાપાપ લાગ્યું કહેવાય. સ્વામીની દષ્ટિએ પ્રાગા સીવાય વચનામૃત વાંચનારો કે વાતુ કરનારો કે રાજપો મેળવનાર બીજો કોઈ શિષ્ય નહિજ હોય કે શું ? અરજુ. ગંધર્વામાં ખીજી સારે કોયજ શું ?

પ્ર. ૬ ની પ્ર. ૫ વાત ૩૮૨ "સ્વામી કહે જીવ બાંધવામાં જોગેચિરદાસજી જગા-ભક્ત લાગેલાઈ કલ્યાણલાઈ છે" વાત ૩૮૭ "પછી સંગ કરવાનું કહું તેમાં પ્રથમ જગા-ભક્તનું કહું. તે પછી બીજાં નામ લીધાં" આ વાતમાં જીવ બાંધવા ચોગ્ય અને સંગ કરવા ચોગ્યની ગણતીમાં જગાભક્તને મુખ્ય ઠરાવ્યા છે. આ તો દગિરે હીમ કર્વા જેવી વાત છે. શું સ્વામીના શિષ્ય ત્યાગિવર્તમાં જગા સીવાય બીજો કોઈ મુખ્ય મમાગમ કરવા ચોગ્ય નહિજ હોય ? નીચ પોતાની ગેટાઈ અને હુમ્મ ખીજની હલકાઈ માટે કરી વાત જોડી કાઢી છે તેનો આ એક સારો નમુનો છે. પોતેજ જ્યાં વાતો ગોઠવનારા હોય ત્યાં શા માટે બાકી રાખે ? આથી આખા સંપ્રદાયની અવગણના શું નથી થતી ?

પ્ર. ૬ ની પ્ર. ૫ વાત ૩૮૫ 'કોઈકે સ્વામીને કહું જે આ પ્રાગજીને તમે ઐશ્વર્ય આપ્યું' તે છકી ગયો માટે જોખજી પેટે કરો. ત્યારે સ્વામી કહે આ કોઈ જોડીયું નથી આ તો પાતાળે પાયા છે, ખરા રાજપાનું દૂજ છે" આ વાત તો અતિ વિરમવનીય છે. પ્રાગજીને ઝોરગામાં એકાંતે લઈ જીમ્ને શું ઐશ્વર્ય આપ્યું હશે તે તો તે બે જાણુજ જાણે. બીજો કોઈ સભ્ય સાક્ષી ન હતો. સ્વામીના મૂળ અક્ષરપણાની એકદેથી વિમુખી લારી સીવાય બીજી કોઈ ઐશ્વર્ય જણાવું નથી. પોતે વદવાય અજકલી ભાનિ અને વળી એવી છકથી લારી કરવા શીખ્યા તેથી કોઈએ સ્વામીને ઐશ્વર્ય પાણુ ખેંચી લેવાની ફરીયાદ કરી. પણ સ્વામીએ તેમ નહિ કરતાં પાતાળમાં પાયાવાળો જડ રાજપો જણાવ્યો. ઐશ્વર્યનું કે જડ રાજપાનું દૂજ તો જ્યાં ત્યાં દાડદાડ થઈ છે તે મતસંગથી વિમુખ યથા એજ મર્વને જોતામાં આપ્યું છે. જો કે મૂળમાં આપણી સહિત પણ ન હતી તેમ આપણ એમ પણ નથી તેમ આપ્યું પણ નથી

તથાપિ માની લઈએ કે કાઈ આપ્યું હતો પરંતુ છકમા આવતી જેખતની પેઠે જેમી પણ લીધું હોય અને તેથીજ બીજી અવળી દસા વિમુખ સુત્રીની થઈ હોય તો પણ કોણ જણી બેઠું છે વિપમ દગથી ઉપરનું અનુમાન થઈ શકે. પાતાળમા નાખેના પાવાને પણ હયમચારી મુકે એવા ધણા સમર્થ મળી આવ્યા છે એમ પણ સ્પષ્ટ થાય છે આને ખરો રાજપો કહેવો ? કે ખગબ રાજપો કહેવો ? મર્ચ ઉપરથી મરણનું અનુમાન કરી શકાય છે

વળી પ્ર ૨ ની પ્ર ૨ વાત ૧૮૯ 'પાળાએ આમીને પગે લામીને મ્હુ કે અમે તમારો સમાગમ કરીએ છીએ તે માફ અમને હુરાન કરીને મદિરમાથી ઢાઢવાતું કરે છે તેનું શું કરવું ? આમી કહે આહિ તો મેં બોલાય નહિ ..ત્યારે રવાણ કહે મને ઢાઢ લો, તો મ્હે તને તો છેજના', પછી કાલ દીપો" આ વાત પણ અનેક અર્થની સૂચક છે. સ્વામીનો સમાગમ કરનાગ પાળા સીવાય બીજા કોઈ સાધુ વિગરે નહિજ હોય કે શ ? મદિરમાથી વિમુખ મરી મરી મુકેલા પાળા રવાણ લાવેજ વિગરેજ જણાય છે મ્હુંમ્હું અને અન્યધાકર્તુ શક્તિ સુધીનો પારમેશ્વરી મદિમા ગાનાગ પાળાઓનું મ્હુજ ધોગકુ આમીએ તો ધોલ્યુ નહિ છેવટે બીચારા બહાર નીકળી હેગન હેરાન થઈ મરી ગયા પાળાઓને સમાગમનું દળ તો બહુ આર વિમુખ થવા સુધીનું વિભ મત્યુ

સર્વઅંધશિરોમણી તરીકે 'મહાદેવ'માં મુક્તાનંદમુનિએ ગાયો છે અને સત્સંગિજીવન' જીવન હોવાથી 'સત્સંગિજીવન' એવું નામ પણ જેનું સાર્થક છે એમ એમાંજ સ્વયં શ્રીહરિ કહે છે અને જેને મુખ્ય પ્રમાણ તરીકે માન્યા વિના છુટકોજ નથી અને વળી બંડીયા વિમુખો પણ જેનું પારાયણ પાખંડથી વિધિવિહીન કરે છે આવા આ મુખ્ય અંથને પણ બહુજ ખરાબ રીતે ઉતારી પાડવામાં આવ્યો છે.

પ્ર. ૩ ની વાત ૮૭ "આપણા સંપ્રદાયનો મુખ્ય અંથ સત્સંગિજીવન છે, તેમાં શ્રીકૃષ્ણ એજ મહારાજ ■ એમ લખ્યું છે...હવે બીજી રીતે શ્રીકૃષ્ણ જેવા કેમ કહેવાય ? વળી તે ઉપર ગોપાળાનંદ સ્વામીએ વાત કરી હતી જે ત્યારે સત્સંગિજીવન લખના માંડ્યો ત્યારે દીનાનાથે અને બીજા કેટલાકે મળી મહારાજને કૃષ્ણ જેવા લખવા માંડ્યા, ત્યારે નિત્યાનંદ સ્વામી કહે મહારાજને કૃષ્ણ જેવા કહેવાયજ નહિ. એમ સાત દિવસ સુધી વિવાદ થયો. પછી મહારાજે નિત્યાનંદ સ્વામીની ડોકમાં દાર નાખી બહુ પ્રશંસા કરીને કહ્યું જે ઉપાસક હોય તે આવા જોઇએ જે અમારા ફરિયાદ પણ કોઈ પ્રકારે ન કરે. પછી નિત્યાનંદ સ્વામીને મહારાજે કહ્યું જે તેઓને એમ લખવા દીધો અને હું સર્વોપરી અવનારમાત્રનો અવતારી છું તે એનો લખ્યો કૃષ્ણ તેવો નહિ થાઉં અને લખ્યું સર્વે અંથમાં પડ્યું રહેશે, અને હું જેવો છું તેવો સત્સંગમાં પ્રસિદ્ધ થાઉં...તેમ અમને પણ સત્સંગિજીવનમાં કૃષ્ણ જેવા લખે છે તે અંથમાંજ રહેવાનું છે અને અમે જેવા છીએ તેના સત્સંગમાં પ્રસિદ્ધ થાઈ. માટે એ હમણા મર લખે એજ મહારાજે નિત્યાનંદ સ્વામીને કહેલ છે તે વાતનુંસો જાણે છે. આવો મહારાજનો અભિપ્રાય અને રહસ્ય જાણતા નથી ને પૃથા પૃથા કુટે ■ ને સત્સંગિજીવનને બાઝીખડ્યા છે, પણ તે અંથથી, તો મહારાજના સ્વરૂપનો ટોહ થાય છે, માટે આપણે તો મહારાજ જેવા છે તેના મહિમાવાણું શાસ્ત્રજ મુખ્ય રાખવું તે વેદરસ અને જીનાં વચનામૃતમાં બહુ પ્રયોગમપણ નિરપણ કર્યું છે તેથીજ મહારાજના સ્વરૂપની આગળ પુષ્ટિ થશે અને આ અંથમાં શુકાનંદ આદિએ મારદીજ ઘાલી છે તે અમે જ્યારે સાંભળ્યો ત્યારે જાણ્યું જે અંથ બહુ બગાડ્યો અને અમને વિચાર થયો જે આ અંથમાં મહારાજનું સર્વોપરીપણું કયાંઈ આવ્યું નહિ. પછી અમે બ્રહ્મચારી અધિસાનંદજી પાસે અંથ કરાવ્યો ને મહિમા ચરિત્ર મંપૂર્ણ નંખાવ્યું. એ અંથ દર્શીયા-કલ્પતરૂં અંથ કયો ત્યારે અમે લણું રાજ થયા છીએ." વિગેરે.

આ વાનમા સંપ્રદાયનો મુખ્ય અંથ સત્સંગિજીવન છે અને એમાં બીજાએજ પોતાનો શ્રીકૃષ્ણ સાથે સર્વથા અગ્રેદ વિરાદને અતે પણ લખાવ્યો છે એમ પણ સ્વાકારીને, તેને ઉઠારી દેના અયને પણ ઉતારી પાડવાની બંધી કુપૃક્તિ ગોઠી કાઢી છે. થીજએ લખાવેલી બાનનમા કોઇને સંશય કરવાનો કે અન્યથા કરવાનો બીજકુવ અધિકાર નથી અંથ લખના માંડ્યો ત્યારે લખનાર સાથે નિત્યાનંદજીને સાત દિવસ વિવાદ થયાની વાત કોઈ પ્રમાણિક શાસ્ત્રમા કે તેમની પદ પરંવરામાં પણ નથી. આદી કલ્પિત વાત પણ ગોપાળાનંદમુનિ ગાયે આરોપી દેવાનું પણ કાવતરું કર્યું જણાય છે. થીજ સ્વયં જ્યાં લખાવનાર હોય ત્યાં બીજને કડાવણું કરવાનો અનસરજ ન હોય. અંધકર્તા તો અનાનંદમુનિ છે એમ અથમાજ બહુ છે તેને પણ મૂળથીજ કડાવી દેવાની ઉન્મત્તતા કરી છે. સંપ્રદાયમા પડિત તરીકે નિત્યાનંદજી પ્રમુખ હતા તેમને જો એનો વિવાદ થયો હોય અને એ વાતને પડિત ગોપાળાનંદજી કરના હોય તો આ બે જણાએ રમેશ

હરિદિગ્વિજય શાંતિપત્ર ગીતામાખ્ય આદિકમાં શ્રીકૃષ્ણપરી શીલરિતી જુદાઇન વર્ણવી હોય. એવું તો કશું જોવામાં આવતું નથી. ઉલટું બન્ને વચ્ચે પ્રમાણ યુક્તિથી અતોચન વર્ણવેલો જોવામાં આવે છે. આ ઉપરથી કદાચનુ એમ સંભવી શકે કે—બીજાએ શ્રીકૃષ્ણથી કાણક ન્યૂન લખવાનું કહેતા હોય ત્યારે નિત્યાનંદજીએ ત્રીકૃષ્ણથી અન્યૂન લખવાનું કહ્યું હોય. એટલે આવો વિવાદ કદાચિનુ સંભવે ખરો, કેમકે સંપ્રદાયના બધા મંથમાં એવીજ એકજ મંથની શૈલી જોવામાં આવે છે. (આ બધું આગળ બનાવવામાં આવશે) તો આ આખી વાત કડાંગ ગોઠવી કાઢી નિશ્ચિત થાય છે. સત્સંગિજીવનમાં જેમ શ્રીકૃષ્ણને પરંપરા પુરોષોત્તમ સર્વોપરી સર્વોચ્ચારી લખ્યા છે તેમજ શ્રીહરિને પણ લખ્યા છે. એટલે કાંઈપણ અંશે ન્યૂન લખ્યા નથી. એટલે જોવા પોને દતા એવાજ મંથમાં લખાયા છે અને એવાજ સત્સંગના પ્રસિદ્ધ થયા છે. એટલે પ્રથમાં લખેલું કશું પડ્યું રહ્યું નથી. બંડ કુમંગમાં બીજી રીતે લખાયા હોય અને બીજી રીતે પ્રસિદ્ધ થયા હોય તેના શુદ્ધ સંપ્રદાય સાથે કરો સંબંધ નથી. મહારાજનો મહિમા અને સ્વરૂપ જેવો મંથમાં લખ્યો છે તેવોજ બધા અનુયાયીએ જાણતા દતા અને જાણે છે. કદા બંડીના જાણતા નથી અને અવળી આશ્ચર્ય વાન કરે છે. સંપ્રદાયની પૃથાને અને સત્સંગિજીવનને અનુયાયીઓએ તો બાજીજ પડ્યું જોઈએ, એથીજ આત્મીય કલ્યાણ થાય છે. પૃથાને ન બાજે અને સત્સંગિજીવનને ન બાજે તો પછી બાજવું કેને ? સત્સંગિઓના અનર્થન માટે તો પૃથા અને સત્સંગિજીવન થીદરિએ કરી આપ્યો છે. પૃથાને અને સત્સંગિજીવનને કાણ ન બાજે વળગે ? તો જે સંપ્રદાયવિરુદ્ધો હોય એજ. જેનું સંપ્રદાયમાં નામ નિશાનજ નથી તેમ પ્રમાણજ નથી એવા વેદ-રસ અને જુના વચનામૃતને મુખ્ય શાસ્ત્ર કહેવું અને સત્સંગિજીવનને ગૌણ કહેવું એ તો મંથદાય બદિષ્ટતાનું નારિતક નિવ અપાકૃત્ય છે. સત્સંગિજીવનથી મહારાજના સ્વરૂપનો દ્રોહ થનો હોય તો પછી એવું શાસ્ત્ર વચનાની શીલને જરૂરજ શી ? શીલએ તો યદ સ્થિત સ્વસ્વરૂપ સમગ્રજ એજ શાસ્ત્ર રમ્યુ હોવાથી તેનાથી દ્રોહ થનો નથી પણ બંડ મુદિમા સમગ્રજ છે. આ તો નારિતકની દૂષિત દષ્ટિએ વિપરીત જણાય છે. વેદરસ અને જુનાં વચનામૃત આ એજ મહા-રાજના મહિમાપ્રાણી મુખ્ય શાસ્ત્ર હરમ્યુ, તે ઉપરથી ઉનાકુ થાય છે કે તેમને મને શિક્ષાપત્રી તથા વચનામૃત પણ મુખ્ય શાસ્ત્ર નથી. સ્વસ્વરૂપ વચનામૃત મુખ્ય શાસ્ત્ર નહિ અને જોતો કરો પતોજ નથી એવાં હેમ વચનામૃતને મુખ્ય શાસ્ત્ર હરમ્યુ આ કેરી વિચિત્ર નિમુખી વાન ? વિષમાન વચનામૃતોમા શ્રીકૃષ્ણ અને શ્રીહરિનો અભેદ સ્પષ્ટ વર્ણવેલો હોવાથી તેનો પણ અહીં વિષમાન વચનામૃતોમા શ્રીકૃષ્ણ અને શ્રીહરિનો અભેદ સ્પષ્ટ વર્ણવેલો હોવાથી તેનો પણ અહીં અભેદ કર્યો જણાય છે. પુરોષોત્તમપણું તો શાસ્ત્ર રીતે સત્સંગિજીવનમા મદ્ધમા વર્ણવ્યું છે, અભેદ કર્યો જણાય છે. પુરોષોત્તમપણું તો શાસ્ત્ર રીતે સત્સંગિજીવનમા મદ્ધમા વર્ણવ્યું છે, વર્ણવાની રીતિ જે બંડીયાએ નહીં નિવ ગોઠવી કાઢી છે તે નહિ હોય તેથી પુરોષોત્તમપણું નથી નિરૂપ્ય એમ સારી કરતા હશે

શુકાનંદ આ અંચના કર્તા નહિ હોવાથી તેમને માથે ગોરરી ધાવાતો અપરાધ અપાયો છે તે સંભવિતો નથી. પરંપરા પરમાત્માનું મૂળ સ્વરૂપ જ્યાં જ્યાં વર્ણવ્યું છે ત્યાં સર્વ સંપ્રદાયમાં ગોરલીનું વર્ણન આવે છે કેવળ સત્સંગિજીવનમાજ આવે છે એમ નથી વચનામૃતનો પરંપરા કે જે વચનામૃતોના સમઠકર્તા આર સદ્ગુરુઓએ સારરૂપે સમજી છે તેના પરોક્ષ મૂળ સ્વરૂપનું નિરૂપણ કરતા “અને અંકુરે સ્વરે કરીને વેલુને વળગે છે” આવો વિવાદ ચાન્દ લખ્યો છે લામુદેરમાહાત્મ્યમા અક્ષરભાષિપતિ મૂળ પરંપરાનું સ્વરૂપ વર્ણવતા ‘નિનાદયન્તં લખ્યો છે લામુદેરમાહાત્મ્યમા અક્ષરભાષિપતિ મૂળ પરંપરાનું સ્વરૂપ વર્ણવતા ‘નિનાદયન્તં મધુરં ચ વેણું રૂપા મુલાએડમ્બુજવાન્દોર્ભ્યામ્’ (અ ૧૭ મ્તો. ૧૭) એમ દર્શાવતા

આ વાત પણ સત્સંગિજીવનને અને તેમાં વર્ણવેલા સધાપુત્ર તથા દમ્પતીના અમેદન ખંડન કરવા તદ્દન છુદો જેડી કાઢી છે. મોરની જેની તો અનેક વસ્તુઓ આવે છે તેની ઉપર બહુ દેવ નહિ જણાવતાં મોરલી ઉપરજ બહુ દેવ વારેવારે ઉઘાડે જણાવતાં શું પ્રયોજન કરે તે સમજાતું નથી. શું મોરલીએ વાતુવાળાનો વ્યાપ માર્યો દગો ? મોરની ઉપરથીજ સત્સંગિજીવન નરસો યદ્ય ગયો તો બીજા અંગેમાં પણ તેજ વર્ણન છે તો તે પણ નરસા યદ્ય બધા કહેવાય સત્સંગિજીવન સાંભળ્યો નહોતો ત્યાં સુધી સારો જણાવો પણ સાંભળ્યા પછી નહારો જણાવો અ પણ કેવી નાસ્તિકતાવચાળી વાત ? આસ્તિક પાત્ર થયા પિના તો બહુ અવશ્યજ સામે, મદારાન લખાવેલા અંગે અને તેમાં લખેલી કૃષ્ણમોરલી અને પ્રવર્તવેલી પૃથા ગમે તેટલા બંડીયા વિમુખે મળશે તો પણ કદાચ જૂતી રહેવાની નથી, એ તો આમળ આમળ વધારે વધારે મનાતી પૂર્વજો જશે. અને ભવિષ્યમાં એમજ બન્યું છે. પણ તેને નિંદનારા બંડીયા જવાજ વિમુખ થઈ ગય છે અને અવાધિ થતા ગય છે. એથી સંપ્રદાયમારને કરી દાનિ નથી પણ તેમાંથી નીકળ જનાર નાસ્તિક નિંદકોને દાનિ છે. મદારાજ દત્તા ત્યારે ક્રોધ અભિપ્રાય સમજના નહિ અને બધાં બંડીયા વિમુખ થયા-ત્યારેજ અભિપ્રાય સમજાયો આ કેડી વિમુખી વાત ? બંડીયા બદલ પડોને અત્યારે જે વિમુખ પ્રવૃત્તિ-કુસંગિજીવન નવા જુદા અથવા અલગપુરોષોત્તમચરિતાદિ, ચુષાતીનાનાં જાગા પ્રાગા વિગેરેની નવી જુની મૂર્તિઓ અને દીક્ષામંત્ર સમૈયા રમેરે ની જુદી પૃથા વિગે કરી રહ્યા છે તે માટેની બધી ભરિખવાણી પણ બાળી હોય એરા પણ છળશબ્દો ગોઠવી કાઢય છે. આ ઉપરથી એમજ નિશ્ચય થાય છે કે થોડા વર્ષો પહેલાંજ આ વાતોના બનાવટ બન્યો હતો આ વાત ઉપરથી સત્સંગિજીવન ઉપર અને તેમાં પ્રતિપાદન કરેલા પરમજ્ઞ શ્રીકૃષ્ણ ઉપર કટવે બધો રાય દેવ છે તે પ્રકટ જણાઈ આવે છે. આનો મુખ્ય આંતર હેતુ તે સંપ્રદાયની બધી માન્ય પૂજ્ય વસ્તુઓની દમ્પકાઈ કરીનેજ પોતાનીજ સગસાઈ મૂર્ખ લોકોને મનનીને ચેતાને બળન પૂળવાનો છે. સત્સંગિજીવન જેના મુખ્ય અંશની ગદ્દા કુસંગિજો રીસાય બીજો દોણ સામ્રાધિય કરી શકે ? આને સંપ્રદાયની વાત કહેવી દુ કે થાત ?

પ્ર. ૬ ની પ્ર પ વાત ૪૨૧ 'સત્સંગિજીવનમાં પુરોષોત્તમને ઠેકાણે મોરલી ધાડે તે અમતે ન ગમે ને તેને તો શાસ્ત્ર-આદ્ય-કરેજ માટે જેને મોટા સાધુને વિશ્વાસ હશે તેનેજ પાંચરૂં પડશે' ૪૨૨ 'જન્મ થયા મોર શાદી ક્યાંથી લખાય તેમ પુરોષોત્તમ આજ્યા નહોતા તેની વાત શાસ્ત્રમાં ક્યાંથી લખાણી હોય' શાસ્ત્રમાં જન્મ કથન માંથીનું ને પુરૂષ સુધીનું લખ્યું હોય પણ પુરોષોત્તમની વાત શાસ્ત્રમાં ક્યાંથી હોય ? ને અવતાર-માત્રનું બીજા તો વૈરાટને કહે છે ને તે કરતા વાસુદેવ ને અચ્ચક્ષનંદ બતાવ્યા સુધીની વાત વેદમાં હોય પણ તેથી પર ક્યાંથી હોય ને લગુજાને તો શાસ્ત્ર સાચી દષ્ટિ-હોય-તેથી તેને આ વાત સમજાય નહિ' વિગેરે.

આ વાતમાં તો વેદાદિ શાસ્ત્રો, મપ્રદાયના સત્સંગિજીવન આદિક શાસ્ત્રો, તેને પ્રયોગો અને શાસ્ત્રોમાં પ્રતિપાદન કરેલા અવતારો કલ્યાણિ મર્ડ પૂર્વન માન્ય વસ્તુઓની ભાર્યે મોજે નાસ્તિકવત્ત મંજીર ગદ્દા કુવામાં આવી છે સુરથી ગમે કે ન ગમે પણ શાસ્ત્રમાં જે કંઈ હોય એ આસ્તિક આશ્રિતે સંકારવાતુ છે. સત્સંગિજીવનમાં પુરોષોત્તમને ઠેકાણે સુરથી ધાવી છે તે કલિપત નથી પણ શાસ્ત્રસિદ્ધ છે. આશ્રિતોને તો શાસ્ત્રો આદ્ય આશ્રયજો નાસ્તિકોને ન આવે એ સામાજિક છે. બહુવા કે નહિ બહેવા સર્વે શાસ્ત્ર નાથી દષ્ટિ અસર રાખવાની

સાધારણ છે. ભણેના તો જે વાત શાસ્ત્રસિદ્ધ હોય 'તેનેજ સત્ય માને અને ખીજને અસત્ય ગણે' માને. શાસ્ત્રોને અને શાસ્ત્રજ્ઞોની મહત્ત્વ કરીને પોતાની અને પોતાની વાતોની મોટાઇ મનાવા કેવી નિંદ્ર વાત ગોઠવી કાઢી છે આ તે શાસ્ત્રની વાત કે ધાત ? આ વાત શાસ્ત્રો ઉપર અને શાસ્ત્રજ્ઞો ઉપર કેવો રોષ દેય છે તેનો એક પુરાવો છે 'શાસ્ત્ર આઠાં ફરે મોટે જેને મોટા સાધુનો નિશ્વાસ હરો તેનેજ પાધર પડશે' 'ને ભણેવાને તો શાસ્ત્ર સામી દૃષ્ટિ હોય તેથી તેને એ વાત સમજાય નહિ' આ વાક્યો સપ્રવાયના સુત્રોએ બહુ વાચના નિચારવા જેવા છે શાસ્ત્રોનો ત્યાગ કરીને રવચ મોટા બનેલા સાધુના નિશ્વાસથી એવું પાધર પડી ગયું છે કે તેઓ સપ્રવાયથી વિમુખ થઇ જ્યા ત્યા હાડહાડ થાય છે

પરબ્રહ્મ પુરુષે તમતું સ્વરૂપ તો ખીજ પ્રમાણથી નહિ પણ એક શાસ્ત્રપ્રમાણથીજ જાણી શકાય છે એવો 'શાસ્ત્રયોનિત્વાત્' આ સૂત્રથી વ્યાસે નિર્ણય કર્યો છે મોટેજ શિક્ષાપત્રીમાં એજ વસ્તુ લેવામાં આવી છે પરબ્રહ્મ પરમાત્માને 'સ ઉત્તમ પુરુષ' પ્રથિત પુરુષોત્તમ' આ રીતે શ્રુતિસ્મૃતિમાં પુરુષોત્તમપણે નિરૂપણ કર્યા છે આજ પદ્ધતિએ 'સ શ્રીકૃષ્ણ પરબ્રહ્મ ભગવાન્ પુરુષોત્તમ' એમ શિક્ષાપત્રીમાં તથા વચનામૃતમાં પણ નિરૂપણ કર્યા છે વેદનો આગિર્ભાવ કરનારા પરબ્રહ્મ પુરુષોત્તમજી ॥ એમ પણ સત્સંગિજીવનમાં બ્યક્ત છે 'વેદાન્તકૃત્ત્વેદવિદેવ ચાહ' એમ ગીતામાં કહ્યું છે. પુરુષોત્તમનું જ્ઞાન મેળવવા તો ઉપનિષદોનું શ્રવણાદિ કરવાનું વચનામૃતમાં કહ્યું છે આવો વેદ અને વેદાન્ત પુરુષોત્તમને નથી નિરૂપણ કરતા એમ કોઈ આસ્તિક મ્હો શકે નહિ શાસ્ત્રમાં ત્રણ કે પાંચ નરવાનું નિરૂપણ આવે છે તેમાં પુરુષોત્તમ આવી જાય છે અનતાર માત્રનું ખીજ તો શિક્ષાપત્રીમાં મ્હો ૧૦૮ 'સર્વાધર્માવકારણ' આ વચનથી પરબ્રહ્મ શ્રીકૃષ્ણ ભગવાન પુરુષોત્તમને કહ્યા છે. વચનામૃત અત્ય ૩૧ 'તિત્તેમય જે ભગવાનનું ધામ તેને વિશે જે પુરુષોત્તમ ભગવાનની આકૃતિ રહી છે ને તે આકૃતિમાંથી એ પોતે ભગવાન અનતાર ધારે છે' અત્ય ૩૬ 'પુરુષોત્તમભગવાનને બ્રહ્મજ્ઞોતિના સમુદમાં અનાદિ સાકારમૂર્તિ સંગ્રહા તે તેનાજ સર્વે અવતાર છે' મધ્ય ૧૩ 'અને એ અક્ષરશક્તિ જે પુરુષોત્તમભગવાન છે તેજ સર્વ અવતારનું કારણ છે અને સર્વે અવતાર પુરુષોત્તમમાંથી પ્રગટ થાય છે અને પાછા પુરુષોત્તમને વિશે લીન થાય છે' આ રીતે વચનામૃતમાં અને મ્હાર ૫ બ્રહ્મ પુરુષોત્તમનેજ સર્વ અવતારોનું ખીજ કહ્યા ॥ પણ વિરાટને મ્હો નથી આ રીતે શાસ્ત્રમાં પુરુષોત્તમનીજ વાત ઉધારી કહેલી હોવાથી પુરુષોત્તમની વાત શાસ્ત્રમાં ક્યાંથી હોય એમ નાસ્તિક સીવાય ખીજ કોઈ કંઈ શકે નહિ પુરુષોત્તમ ભગવાન તો અને મ્હાર બનેકે બ્રહ્માડમાં અનેક રૂપે આવી ગયા છે આ અર્થ મ્હા ૪૨ 'તમ પુરુષોત્તમ ભગવાન બ્રહ્માડ બ્રહ્માડ પ્રયે જ્યા જેવું ૩૫ પ્રકારનું જોઈએ તેજ રૂપને અશરદ્ધામમાં રહ્યા યજ્ઞ પ્રકારે છે આ વચનામૃતમાં બ્યક્ત ॥ તો પુરુષોત્તમ આવ્યા નહોતા તેની વાત શાસ્ત્રમાં ક્યાંથી લખાઈ' એમ કોઈ આસ્તિક કહી શકેજ નહિ આ આખી વાત નાસ્તિકોની સમામાં મારી રીતે મેને એવી હોવાથી ત્યાજ કરવાની હતી આ રીતે વેદાદિ સત્યો અને સત્સંગિજીવન વિશે ॥ ખોગી મદો કરવામાં આવેલી હોવાથી વાંચે ॥ નિ પ્રમાણના નિશ્ચિન થાય છે

પ્ર ૫ ની પ્ર ૫ વાત ૩૩ 'અને મહારાજે ૪૫મ નિવાનસ્થામીને પોતાનું પુરુષોત્તમપણું કંઈ તે જારે મત્સંગિજીવન કર્યો તારે ઉપાસનાનો પ્રસંગ નાજ્યો તેમાં શ્રીકૃષ્ણની ઉપમા દેવા મારી ત્યાજે સ્વામી કહેજે બાદશાહને મમ આકરતી ઉપમા દેવાય ? ન દેવાય એવી રીતે સાત દિવસ કહ્યો આજો ત્યારે મહારાજ મ્હો એમજ ત્યાજ તમે નુ જાણો' ઇત્યાદિ

આ વાત પણ સત્સંગિજનની હલકાઈ કરના નિત્યાનંદજીને નામે જુગી જોડી કાઢી છે. શ્રીજીનું પુરોત્તમપણું તો સત્સંગિજન વિગેરે મંથોમાં બહુ મારી રીતે વર્ણવ્યું છે પણ વિમુખ બંડીયાની કુશૈલીએ નહિ પણ માન્ય શાસ્ત્રની સુગૈરીથી વર્ણવ્યું છે. તે કે આ વાત તદ્દન અસત્ય છે તથાપિ સત્ય માનીએ તો આ વાત ઉપરથી એમ પણ નકજા કરી શકાય તેમ છે કે સત્સંગિજનમાં જે અત્યારે લખેલું ઉપસાધ્ય છે તે સાત દિવસનો કહ્યો થયા પછી થએલા નિર્ણય પછીનું નિશ્ચિન છે. એટલે એમાં જે હોય તે અમંસપથી માનવાનુંજ રહ્યું. એમાં શ્રીકૃષ્ણને સર્વોપરી સર્વોચ્ચતારી ઉપાસ્ય ઇષ્ટદેવ તરીકે લખ્યા છે. શિક્ષાપત્રીમાં તો તેમને ઉપાસ્ય ઇષ્ટદેવ તરીકે લખીને તેમનું પોતે ખ્યાન ધરવાનું પણ લખ્યું છે. એટલે અહીં જે ખાદ-શાહને ચાકરની ઉપમા અપાય છે આતુ નિર્દિત દર્શાવ આપ્યું તે તદ્દન અચો કૃપાગુની હલકાઈ માટે આપ્યું છે. નિત્યાનંદજીને અને ગોપાળાનંદને શ્રીજીએ પુરોત્તમપણું જે સુગૈરીથી કહ્યું હતું તેજ સૈનીથી તેમણે પોતાના મંથમાં લખ્યું છે અને પ્રવર્તાવ્યું છે. મંથમાં શ્રીકૃષ્ણને પર-બ્રહ્મ પરમાત્મા પુરોત્તમ સર્વોચ્ચતારી વર્ણવીને તેમની સાથે વીજીનો અત્યંત અભેદ વિશદ રાખ્યા વર્ણવ્યો છે. આ વાત તો પોતાની વાતોની ક્ષુદ્ર સરસાઈ અને સત્સંગિજનની હલકાઈ કરવા ઉપજાવી કાઢેની નાસ્તિક છે.

૩ ૩ ની વાત ૧૧૨ "શુકસ્વામી બોલવામાં વાત કરે ત્યારે પુરોત્તમપણું" કહે પણ લખે તેમાં મોરસી મુખ્ય આણે એ અમને ન ગમે. પછી શુકસ્વામીએ કહેવ તે કહ્યું જે વચનામૃત લખ્યાં શોધ્યાં પણ આજ સમજણાં, જે શુદ્ધાતીતાનંદનું સ્વામીની વાતોથી મહારાજની વાતો જેટલો સમાસ થાય છે" હસાદિ.

આ વાત શુદ્ધાનંદ અને તેમના લખાણની હલકાઈ કરી પોતાની અને પોતાની વાતોની સરસાઈ કરવા માન જુગી ગોઠવી કાઢી છે. પુરોત્તમ શ્રીકૃષ્ણ અને મોરસીને ખાસ સંબંધ હોવાથી શાસ્ત્રમાં જેમ લખ્યું છે તેમજ શુકસ્વામી મંથમાં લખી શકે. શાસ્ત્રમાં લખેની વાત મોરસીજીને કહે. 'અમને ન ગમે' એમ આસ્તિકથી કહેવાય નહિ. 'શુકસ્વામી વાતમાં પુરોત્તમપણું કહે' આ વાક્યથી એટલું તો કપૂર થયું કે તે શ્રીજીનું પુરોત્તમપણું પ્રતિષ્ઠાન કરતા હતા એટલે હવે પ્રતિષ્ઠાનની સૈનીમાં જુદાપણું રહ્યું, પરમેશ્વર પુરોત્તમ તો એકજ છે એજ પોતે અવતાર ધારણ કરે છે એટલે અવતાર અવતારીનો અભેદ માનવો જોઈએ રામ કૃષ્ણ શ્રીજી આદિક અવતારો કહેવાય અને એમનું જે મૂળ તે અવતારી કહેવાય એમ હોવાથીજ અવતારોને પુરોત્તમપણું વર્ણવી શકાય. આના અભિપ્રાયથી પુરોત્તમપણું રામકૃષ્ણાદિક અવતારોનું શુકસ્વામી શાસ્ત્ર સૈનીથી વાતમાં વર્ણવતા હશે, બંડીયા વિમુખ તો મળ પુરોત્તમ સાથેથી અવતારોનો સંબંધ કાપી નાખીને, અવતારોને એક અનાદિતુ જુનું નીચ ખાતુ છનાદિક જેટું જણાવીને, રામકૃષ્ણાદિકને પુરોત્તમ ન કહેવાય એમ મિથ્યો લવરી કરે છે વિશેષમાં પુરોત્તમનો કદાપિ પૂર્વે અવતારજ નથી થયો એમ લવે છે આ સૈની શાસ્ત્રવિરુદ્ધ હોવાથી અમાણ્ય ગણીને સંપ્રદાયના શાસ્ત્રોમાં શાસ્ત્રીય સૈનીથી પુરોત્તમપણું અવતારોનું નિર્ણય છે એજ પ્રમાણથી શ્રીજીનું પણ પુરોત્તમપણું નિર્ણય છે, એટલે બંડીયાજી અને સંપ્રદાયના નિરપણુમાં રાત્રિ-દિવસ જેટલું અતર છે ઉપરની શાસ્ત્રીય સૈનીથીજ સંપ્રદાયના સર્વ કેષ મોટાએ શ્રીજીનું પુરોત્તમપણું સમજ્યા છે તેને બંડીયા પોતાની મોટાઈ મુખાઈ કરી જણાવ્યા કેાઈ સમજના નથી એમ કહીને નિંદા કરે છે. શુદ્ધાનંદ અનામૃત સમજીનેજ વખ્યા મોખ્યા છે, સમજ્યા

વિના તો લખાય શોધાયજ નહિ. આ બાબતને પણ અવગી અકાતી દીધી. બચેલ શુકાનંદે વચનામૃત લખ્યાં શોધ્યાં પણ સ્વયં સમજ્યા ન હતા પણ અબજેલ ગુસ્વામીએ સમજાવ્યું ત્યારે સમજ્યા. બજેલાઓને અમલો સમજાવે ત્યારેજ સમજે આ કેવી વિપરીત વાત? જેવું શુષ્ક ગાન લેશથી પણ માનતા નહિ એટલું નહિ પણ સભામાં ખંડન કરતા એવા શુકાનંદજી શ્રીજીની વાતો જેટલું ગુ.ની વાતોને ગૌરવ આપે ખરા? આ તો વચનામૃત જેટલું વાળેલું ગૌરવ ઠરાવા ગયા પણ બડીયા સીંચાય માને કાણુ?

પ્ર. ૬ ની પ્ર. ૫ વાત ૪૧૬ “બોલવું તો ઘટે તેમ પણ સમજવું તો ખરૂં... પણ સમજાવું તો આટલુંજ છે જે લઘુસંખ્યા જેવાને પુરોત્તમ ઠેરાવે છે તો આ તો પુરોત્તમ હેજ ને આમ ન સમજે તો કાળના બાર રહી ગય ને મહારાજ શિક્ષાપત્રીમાં લખ્યું છે તે જે એમ ન લખે તો પ્રતી કાઢી નાખે.” આ વાતમાં શિક્ષાપત્રી કે જે શ્રીજીની અપર પ્રતિષ્ઠા છે અને જેની પાઠ પૂજા કરવાની કહી છે તેની હસકાઈ કરવામાં આવી છે. સર્વ શાસ્ત્રોમાં શ્રીકૃષ્ણને પરંબ્રહ્મ પુરોત્તમ ભગવાન ઉપાસ્ય ઇષ્ટદેવપણે વર્ણવ્યા છે અને જેને જગત્ એમજ માને છે તેને લઘુસંખ્યા જેવા અનિવૃત્ત કહેવાનું આસુર લક્ષણ વાપર્યું છે. કોઈ એવો પ્રશ્ન લાવે કે જ્યારે લઘુસંખ્યા જેવા શ્રીકૃષ્ણ છે તો તેમને શિક્ષાપત્રીમાં શ્રીજીએ સ્વધ્યેયપણે અને ઉપાસ્ય ઇષ્ટદેવ પરંબ્રહ્મ ભગવાન પુરોત્તમ મર્ચાવનારકારણપણે કેમ વર્ણવ્યા છે? તેનો બડીયો વિમુખ ઉત્તર આપ્યો કે-“મહાગજ શિક્ષાપત્રીમાં લખ્યું છે તે જે એમ ન લખે તો પ્રતી કાઢી નાખે” એટલે દુરાશય એ નીકળ્યો કે જે એમ ન લખે તો શિક્ષાપત્રીને કાઢી નાખે એવા તે વખતે બધા અણુસમજી દતા તેના બચથી શ્રીજીએ એમ લખેલું પણ પોતાનો તેમાં અભિપ્રાય ન હતો. એમનો અભિપ્રાય તો શિક્ષાપત્રી બહાર ખાંડગી હતો જે બડીયોએ શોધી કાઢી પાછળથી બહાર પાડ્યો કે-લઘુસંખ્યા જેવાને પુરોત્તમ ઠેરાવે છે તેનો બાર રાખવો નહિ. આ ઉપરથી સ્પષ્ટ થયું કે શ્રીકૃષ્ણની શ્રીજીએ કહેલી ગદતા આસુરવેશવશાત્ નહિ સદ્-થવાથી તેને વર્ણવનાર શિક્ષાપત્રી યે પણ હવકાઈ નાસ્તિકવાર લખી દીધી. આ રીતે શિક્ષાપત્રી અને તેમાં પુરોત્તમપણે પ્રતિપાદન કરેલા શ્રીકૃષ્ણની શિક્ષાપાળવ્ય ખેડી રીતે જે તે પ્રકારે નિંદ કરનારી વાતોની લેશથી પણ પ્રમાણૂતા દેખાય છે નહિ.

આ પ્રસંગને મળતી નવી ઉપયોગી એક માત્ર યાદ આવે છે. ભૈરમદના કેસમાં બડીયાના સાત્રીની જુનાની યદ્ તેમાં તેણે એવું કહેલું કે ‘શ્રીજી મહારાજ મમજ્યા હતા કંઈક અને કહેતા હતા કંઈક બીજું’ આ ઉપરથી કોઈ જગમેન્દ્રમાં લખ્યું કે-પેશ ૭૮ ‘માગ પોતાના મત માટે કંઈક કંઈક છે શ્રીજી મહારાજ કહેતા હતા એક વાત અને સમજતા હતા બીજી વાત એ મારે ગમે ઉતરી શકતી નથી’ પેગ ૮૪ ને શ્રીકૃષ્ણને કાઢી નાખાયા આવે અથવા શ્રીજી મહારાજની ઉત્તરતી કાઢીએ ઉતારી પાડવામાં આવે તો શિક્ષાપત્રીના ઘણાખરા પ્રોત્સાહનો બીલકુલ કંઈજ અર્થ રહે નહિ એમ ૬ પાડે છું. ગગનર આજ નિર્ણય ઉપર આંક ૨૮૦ આવે છે પણ તે એ કપૂલ કરતો નથી. કારણ કે તે કહે છે કે ‘શ્રીજી મહારાજ પોને ઉપદેશ કરતા હતા ત્યારેજ મમય અને દેશભાગ મેષ આતું કહેલું (પેગ ૧૧૨) ૬ પાડે છું કે જેને બંને પક્ષો ભગવાન ગણે છે તેને દેવપણ આરોપણ કરતા પોતાને જે લાગે છે તે કહે છે પણ એને પેતે ટેકા આપી શકેના નથી એમ કહેડું પ્ર નં. ૧ ના પ્રતિનિધિ માટે વધારે માર અને પ્રતિજ્ઞાનું હોવા.’

અ ૪૬ મો ૩૧ માં અપહરે છે આ શુભ મર્વોપરી નામનો પ્રયોગ સર્વ શાસ્ત્રોમાં તથા ૧૧૬૦ માં મુક
 વર્વો છે સત્યગિજ્ઞવન પ્ર ૧ અ ૧ મો ૧૨ 'સ एण साक्षाद्भगवान् स्वामिनारायणारूपय
 प्रसिद्धोऽस्ति' (તે આ મહાત્મા ભગવાન સ્વામિનારાયણ નામથી જુદી ઉપર પ્રસિદ્ધ થયા છે)
 સં પ્ર ૨ અ ૨૪ મો ૪૬ 'सैर नारायणमुनि सहजानन्दनामक । स्वामिनारायणारूपश्च
 स्वाम्यारूपश्च विराजते' (તે અગાગ શ્રી નારાયણમુનિ સહજાનન્દ સ્વામિનારાયણ અને ૨૪ માં
 નામથી વિરાજે છે) (આ અમર રાજ પ્રત્યે ખટ્વાગની ઉક્તિ છે) અ પ્ર ૫ અ ૬૯ મો ૧૭
 'हरिकृष्णो घनदयामो नीलकण्ठश्च स स्मृत । स्वामी च सहजानन्द स्वामिनारायणस्तथा'
 (ભગવાન શ્રીહરિના હરિકૃષ્ણ નનર-રામ નીનર-દ ૨૪ માં સહજાનન્દ સ્વામિનારાયણ આદિ
 બહુ નામો છે) આ પ્રમાણે સત્યગિજ્ઞવનમાં મુકુ સ્થળે પ્રયોગ છે વચનામૃત ગદડા ૧ ૫૪ માં
 નામ મદિમારુદ્ધન માથે તથા વોયા ૧૮ માં સ્વામિનારાયણ નામ છે અગ્રેતરશન નામાત્મ
 જનમગળમાં મો ૧૦ નામ ૪૬ 'स्वामिनारायण स्वामी आ रीते' એ મહત્વનામાત્મક સર્વ
 મગળમાં મો ૭૩ નામ ૭૬૪ 'स्वामिनारायणो' આ રીતે ૩ શિક્ષાત્રી મો ૧૦૮ તી
 રાતાનકનીપ્રમા અતે 'य साक्षाद्भगवान् श्रीस्वामिनारायण (મહાત્મા ભગવાન સ્વામિનારાયણ
 નામથી પ્રકટ થયા) આ રીતે આ બન્ધ નામ સ પ્રકાશના સપ્રમા અસ્તુત પ્રાકૃત શાસ્ત્રોમાં તના મદિમા
 સંધેવર્તે છે સ પ્રકાશમાં કંડનાણકારી આ નામથી જાપભજનની રહિત રામાનન્દસામીના ચૌઆના દિવમથી
 થઈ છે એમ અ પ્ર ૨ અ ૨૪ મો ૪૬ ઉપરથી અને રિનીનામૃતના ૫૫ શ ૫ વિધામ ૩
 વોયાઈ ૫૭ ઉપરથી નમ્રો સમજાવે છે અગ્રે અ ૧૯૫૮ ૫ માગર શુની ૧૩ એ રામાનન્દ
 સ્વામી સ્વપામ પધાઈ અને તેમના ચૌદમાને દિવસે શ્રીહરિએ અનુરાગીગોની સમાભરી તેમાં આ
 અ ૫ ન ૧ ૬ ૧ નામથી ભજન કરાવે નિર્ણય થયો

આ નામમાં સ્વામી અને નારાયણ એવા મે શબ્દો છે આ મે શબ્દો ગ્રામીન શાસ્ત્રોમાં
 બહુધા પૃથક્ પૃથક્ આવે છે તેને સાથે જોડાથી 'સ્વામિનારાયણ' એવું એક નામ એ
 વર્જિતનું વાયક થયું છે જેમ હરિ અને કૃષ્ણ આ મે નામ જોડાથી હરિકૃષ્ણ નામ છે તેમ એ
 ઉપરથી નવુ જ પ્રાપ્તી કાઢ્યું છે એમ કહેવાય નહિ સ વાચના શાસ્ત્રોમાં પણ સ્વામી અને નારાયણ
 એવા ને શબ્દો બહુ સ્થળે જુદા જુદા પણ આવે છે અને તે બન્નેના મદ જોડા રાગો સ્વામિ
 નારાયણ શબ્દ પણ આવે છે આ શબ્દો કિયકમિયાદિક પી પેટે નિર્ણયક મનાવાન નહિ પણ અર્થ
 ધોરાથી તેનો અનુગમ અર્થ પણ કરી હોવો નિષ્કર્ષ જે જે ગ્રામીન પ્રથમા તે શબ્દો વાગે છે તેના
 બાધ્ય કે મીકામાં તેનો અર્થ કરેનો અનિસ્તર ઉપનબ્ધ થાય કે મદિમા અ પ્રકાશના શાસ્ત્રોમાં આવે તા
 ઉપરના શબ્દોનો અર્થ કરતા તેનેજ પ્રમાણ તરીકે ગ્રહણ કરવામાં આવે કે એવે જેમ શબ્દ નીન
 નથી તેમ અર્થ પણ નીન નથી સ્વામી અને નારાયણ આ મે ૪૫૬ શબ્દો જે અર્થ મનામાં આ રો
 છે એજ અર્થ 'સ્વામિનારાયણ' આ મહુમ્મ શબ્દો પણ કવવામાં આવ્યો કે પશુ જુગે નહિ

અમુક શબ્દો અમુક અર્થ થાય એ તો વ્યાકરણ કામ અભિપ્રાય વિરખ (મીમ
 મિમે) નવહાર વિગેરેથી નહી થાય છે અ મ ગિજ્ઞવન યથા ૧૧ આ પી મીમ મીન કેષ અત્યનુન
 નહિ પણ જે મીમ્મ સદસ્ય કિાન હોવો શ્રીક્રમે તે તાના કામગપરો કવણ શબ્દ સેખા
 વાધન કરવું વિગેરે સમુચિત એવામાં નિયોજેના હતા તે નિષ્કર્ષ કાનદે મેવી પ્રથમ રમાજુમ્મ
 કે વગી પોના પી દીકા પી પ્રમાણમાં માટે 'આમાં મન મંપન અર્થ' મો નથી પણ અથવા
 સેવાનમુનિના મુખ થઈ સમજા જે અર્થ સાત મે હતા તે અર્થ હે અને વિપરીત થઈ જતા

નહિ એની કાળજી રાખીને ક્યો છે” એમ આરંભમાં ‘અભિપ્રાયાનુસારેણ શતાનન્દમહામુનેઃ । વર્તુલ્લ્ય મુલાધોઽર્થઃ સમર્થ સંચુતો મયા ॥ સ યથાવસ્થિતસિદ્ધેન્ન યાયાદિપરીતતામ્ । યતદર્થ ધ્રમોઽસૌ મે પાણ્ડિત્યક્ષેપે નચ ॥’ આ રીતે સ્વયં જણાવે છે. આવી પ્રમાણૂત સાર્થક હેતુ નામની ટીકામાં સ્વામી અને નારાયણ શબ્દોના અનર્થ અર્થ બહુ સ્થળે ક્યો છે. સ્વામિનારાયણ નામનો સમાસ સાથે સાર્થક અર્થ સ. પ્ર. ૨ અ. ૨૪ શ્લો. ૪૬ ની ટીકામાં આ પ્રમાણે ક્યો છે. મનધાર્યો નહિ પણ અર્થને અનુસારે સમાસ થાય છે. સ્વામિ-શબ્દાય અને નારાયણ-શબ્દાય બિન્ન બિન્ન વ્યક્તિમાં નહિ પણ એકજ ઉપાસ્ય હિંદુ દેવ વ્યક્તિમાં ધરાવાનો હોવાથી ‘સ્વામી ચાસૌ નારાયણઃ સ્વામિનારાયણઃ’ એવો કર્મધારય સમાસ ક્યો છે. સ્વામી-સક્ર સ્થિતિ સંપન્ન અને નારાયણ-સર્વની અંદર બહાર આત્માપણે રહીને નિયમન કરનારા અંતર્યામી એવો અર્થ ક્યો છે. ‘નરાણાં સમૂહો નારં તદ્વચનં-નિયાસસ્થાનં યસ્ય સ નારાયણઃ’ એવો અવધાર્ય ક્યો છે. સ્વામી એટલે મર્વના રક્ષણમાં સમર્થ હોવાથી પતિ અને નર-નરાકાર ધર્મદેવના પુત્ર હોવાથી નારાયણ એવો બીજો પણ અર્થ કરવામાં આવ્યો છે. સમાસ તો એનો એજ છે. આ ઉપરથી નક્કી થયું કે-સ્વામી શબ્દથી બીજી કોઈ વ્યક્તિ અને નારાયણ શબ્દથી બીજી કોઈ વ્યક્તિ નહિ પણ એકજ વ્યક્તિ ધર્મનંદન હરિશ્ચક્ર છે. એમ બંને શબ્દોના અર્થ એકબાજુ ધરાવ્યો છે.

આ ટીકામાં ટીકાકાર શુકાનંદે એવું અનુસંધાન આપ્યું છે કે-‘સ્વામિ શબ્દનો અર્થ શ્રી રઘુવીરાચાર્યકૃત સર્વભંગળ જનમંગળ સ્તોત્રની ટીકાપટ્ટી જણાવે’ આ ઉપરથી નક્કી થાય છે કે સર્વભંગળ જનમંગળ સ્તોત્ર કે જે ત્રિકાળદર્શી શ્રદ્ધાનંદમુનિકૃત હોઇને સાતગિણજનમાં જણાવેલાં તેની ઉપર શ્રીરઘુવીરાચાર્યે ટીકા કરેલી છે. જનમંગળસ્તોત્રની ટીકાનું નામ બ્રાહ્મચાર્ય પ્રકાશિકા અને સર્વમંગળસ્તોત્રની ટીકાનું નામ બ્રાહ્મપ્રભોદિની છે. આ ટીકાનું પુસ્તક સં. ૧૮૯૦ માં શુકાનંદમુનિના હસ્તાક્ષરથી લખાએલું બહુ જુનું છે. શુકાનંદ અને રઘુવીરાચાર્ય બંને સમાન સમયી અને સહસમાગમી હોવાથી બંનેની ટીકાનો અર્થ એક મળતોજ આવે એ સદજ છે.

સર્વમંગળમાં શ્રીહરિનાં હજાર નામો આવે છે. તેમાં સ્વામી નામ પહેલું છે. એનો અર્થ ટીકામાં-સ્વ-એશ્વ ને તે સ્વામી કહેવાય. ‘સ્વામિશ્રેષ્ઠ્યે’ આ સૂત્રથી સ્વામિશબ્દ નિષ્પન્ન કરવામાં આવ્યો છે. અર્થોત્ત સર્વ જીવ ધર્મરોગ નિવૃત્તાપણુ સર્વકર્મફળનું આપવાપણું વિગેરે એશ્વર્યાવાળા તે સ્વામી કહેવાય. આથી એમનુંજ ઉપાસ્યપણું કયું. જે સર્વસ્વામી હોય એજ ઉપાસ્ય હોઈ શકે. બન્ને કેહ મહારાજ આદિક શબ્દથી કહેવાતો પણ જે એશ્વર્યહીન હોય તો કોઈએ ઉપાસના કરતો નથી. માટેજ સ્વામિશબ્દ એક શ્રીહરિ વિશેજ મુખ્યપણે પ્રવર્તે છે એમ ‘एक एव हरिः स्वामिशब्दवाच्योऽस्ति सर्वथा’ આ વિ. પુ. વચન કહે છે. આજ અર્થ સર્વ નામેના બીજ રૂપ હોવાથી સ્વામી નામનો પહેલોજ નિર્દેશ ક્યો છે. આથી એ નક્કી થયું કે શ્રીહરિનાં હજાર નામો મध्ये સ્વામી નામ મુખ્ય સાર્થક છે. આ નામનો જે આ અર્થ તે સર્વ નામેના બીજરૂપ હોવાથી મર્વ નામેના અનુસ્થાન મગતી લેવાનો છે.

નારાયણ શબ્દના અનેક અર્થો શાસ્ત્રમાં કલ્પામાં આવ્યા છે. તેના આ અર્થ મુખ્ય છે. નરોનો-જડિદાત્મક સમસ્ત નિત્ય વસ્તુઓનો સમૂહ તે નાર કહેવાય તે નાર અચન-આશ્રય જેમને છે (નારનો આશ્રય કરી રહેલા) અથવા નારના અચન-આશ્રય તે નારાયણ કહેવાય. અર્થોનું સર્વ ચિદચિત્ તત્ત્વમાં અંદર બહાર અંતરાત્માપણે આપી રહેલા હોવાથી નારાયણ નામથી

સાર્થક કહ્યા છે. ‘અન્તર્વહિશ્ચ તત્સર્વં વ્યાપ્ય નારાયણઃ સ્થિતઃ’ એવી શ્રુતિમાં નારાયણ શબ્દની નિરૂપિત કરી છે. ‘નારાયણાય વિન્નહે’ ‘નારાયણઃ પરંબ્રહ્મ’ ‘પ્રકો હવે નારાયણ આવીત્’ કહ્યાદિ બહુ શ્રુતિઓમાં પરવરવૃત્ત’ બીજા બવ અહ્યાદિ દેવોષથી નિરૂપિત કરનાર અસાધારણ નામ નારાયણ નિરૂપ્યું છે. એટલે જગત્કર્તા, પરમાત્માનું અસાધારણ મુખ્ય નામ નારાયણ છે એમ નક્કી કરવામાં આવ્યું છે.

ઉપર પ્રમાણે સ્વામિ શબ્દનો અને નારાયણ શબ્દનો જુદો જુદો અર્થ કરવામાં આવ્યો છે. આને અનુસાર બન્ને સ્તોત્રની ટીકામાં સ્વામિનારાયણ શબ્દનો અર્થ આ રીતે કરવામાં આવ્યો છે. ‘एक एव हरिः स्वामिनश्चाद्योऽस्ति सर्वथा’ આ શ્રુતિને અનુસારે સર્વના નિયંતા સર્વૈશ્વર્ય સંપન્ન હોવાથી સ્વામિ અને ‘अन्तर्वहिश्च तत्सर्वं व्याप्य नारायणः स्थितः’ આ શ્રુતિને અનુસારે સર્વની અંદર બહાર આત્માપણે વ્યાપી રહેના હોવાથી નારાયણ અને તે બન્ને મળીને ‘अन्तः प्रविष्टः शास्ता जनानां सर्वात्मा’ આ શ્રુતિને અનુસારે સર્વની અંદર આત્માપણે પ્રવેશ કરીને સર્વ જતોને નિયમન કરનારા (અંતર્વાસી) હોવાથી સ્વામિ-નારાયણ એવા સાર્થક નામથી કહેવાય. અર્થાત્ સ્વામિ શબ્દથી સર્વનિયંતાપણું અને નારાયણ શબ્દથી સર્વોન્તર્યામકપણું, આ બન્ને મળીને ‘સ્વામિનારાયણ’ એવું એક નામ થયું. આપા નામનો અર્થ “એતનાએનાત્મક સર્વ” રિત્તિમાં આત્માપણે વ્યાપીને સર્વને યથેચ્છ નિયમન કરનારા” એવો થયો. આવા તત્વાર્થવાળું સ્વામિનારાયણ નામ ધર્મપુત્ર શ્રીહરિનું વાચક યોગદ્ છે. ટીકામાં ‘स्वामी चासौ नारायणः स्वामिनारायणः’ એવોજ કર્મધારય સમાસ કરવામાં આવ્યો છે. એટલે સત્સંગિજીવનની ટીકા અને સ્તોત્રની ટીકામાં એક મળતોજ સમાસ અને અર્થ છે. સ. પ્ર. ૨ અ. ૨૮ શ્લો. ૧૬ ની બીજી ટીકા મધુવીગચાર્યકૃત છે તેમાં સ્વામિનારાયણ શબ્દનો ‘सर्वेषां निरुपाधिकः स्वामी नारायणः’ એવો કથો છે. અભિપ્રાય એવો છે કે-સર્વ કોષ્ઠના નિરૂપાધિક (જેનો કોઈ બીજો ઉપરી રાખી નથી) સ્વામી એવા નારાયણ તે સ્વામિનારાયણ કહેવાય. આમાં પણ ઉપર મુજબ કર્મધારય મમામ સૂચવ્યો છે. ઉપર મુજબ સ્વામી શબ્દનો અને નારાયણ શબ્દનો અર્થ બહુ ઉપયોગી લક્ષ્મ હોવાથી સંપ્રદાયનાં વચનામૃતાદિ શાસ્ત્રોમાં એ બે શબ્દોથી બહુધા બવહાર થયો જણાય છે. વિસ્તાર બધી લખના નથી. બન્ને સ્તોત્રો શુર્જરાતુવાદ સાથે છપાઈને બહાર પડ્યા છે તેમા ઉપરનો સુધનો અર્થ મનિવેચન છે.

૧૧ી સ. પ્ર. ૪ આ. ૫૪ શ્લો. ૨૨ ‘इत्थं नारायणः स्वामी’ તથા અ. ૪૬ શ્લો. ૩૪ ‘स हि नारायणः स्वामी’ આ રીતે નારાયણ શબ્દને આગળ મુજીને સ્વામી શબ્દ પાછળ મુક્યો છે. બન્ને શબ્દનો અર્થ તો એક શ્રીહરિ વિશેજ વ્યાખ્યાન કર્યો છે. જેમ આત્ર પ્રયોગમાં બીજો અર્થ ચાલ નહિ તેમ સ્વામિનારાયણ નામમાં અવગો અર્થ ચાલ નહિ એ મિહાન છે

ઉપર પ્રમાણે આ સંપ્રદાયના ઉપાસ્ય ઇષ્ટદેવ શ્રીહરિના અસાધારણ બળનીય વરપનીય મંગળ સ્વામિનારાયણ નામનો શાસ્ત્રાનુસારી સંપ્રદાયાનુસારી અર્થ મર્વેએ નક્કી કર્યો છે. આવા શાસ્ત્રપ્રમિદ નિશ્ચિત અર્થને પણ ઉઠાવી દઈને કેટલાક પુણીયા બંડીવાઓએ “સ્વામી એટલે શુચ્ચા-તીતાનંદ અને નારાયણ એટલે શ્રીજીમહારાજ એમ મળીને સ્વામિનારાયણ નામ થયું છે. જેમ રાધા અને કૃષ્ણ, લક્ષ્મી અને નાગયણ, નર અને નારાયણ, જેમ સ્વામિનાગયણ નામ છે” એવો ઉઠાગ અર્થ કરવાનું કુબંધ કર્યું છે. એકજ વ્યક્તિ ધર્મપુત્ર બંગવાન ઉપાસ્ય ઇષ્ટદેવ શ્રીહરિનું અખડિન સ્વામિનારાયણ નામ હતું તેમાં સ્વામી શબ્દથી બીજા અનુપાસ્ય વ્યક્તિ શુભાનીના-

નંદને યુગ્મારી દીધા. ગુણાનીનાનંદે તો શ્રીકૃષ્ણ પ્રવક્તા સ્વરૂપ દોવાથી ભજનમાં તે પદ્યુ જોડ્યો એવો તેમનો દુરાશય સમજાય છે. જે કે બીજી બધી જાગનમાં ગુણાનીનાનંદે સર્વોપરી મોટા હગડ્યા છે અને અક્ષયપુરોહિતમ સ્વામીશ્રીજી આદિક શબ્દો પણ મોહવ્યા છે પણ એટલેથી નદિ મનેતપ યતાં આ નામમા પણ ધુમાડી દેરાની દુરંત વિમુખતા કરી. આ તો શાસ્ત્રોને પણ હેનરવાનો પ્રવચ્ન કયો કહેવાય. વિમેત્યલ્પશ્રુતાદેદો મામયં પ્રતરિપ્યતિ' (વેદ પણ એવો. લય રાખે છે કે આ અપવ્રત અને હેતુરો, એટલે અર્થનો અનર્થ કરશે.) શાસ્ત્રાર્થ તો મંપ્રદાયસાગાને આડો આવે, વિમુખોને તો આવેજ નદિ, એટલે ગમે તેવા મમાસ અને અર્થ કરે. અસ્તુ આ અર્થનો મ પ્રદાય માથે કમો મંગલ્ય નથી એટલુંજ વિચારવાનું અને કહેવાનું છે.

આવો અમરર્થ પ્રથમ અપ્રમાણ વાતોમા ગોઠવેલો જોવામાં આવે છે. પ્ર ૬ ની ચોપ-ડીના પ્ર. ૫ વાત ૪૨૭ "આભિએ કન્યુ જે મદારાજે શિક્ષાપત્રીમાં અધિક્ષાન વાન કોઈ રાખી નથી. ત્યારે હરિશંકરભાઈએ પુણ્ય જે અધિક્ષાન વાન કોઈ નથી ત્યારે મૂળ અક્ષરનું પ્રગટપણું શિક્ષાપત્રીમાં રી રીતે છે તે કહો? ત્યારે સ્વામી કહે એ વાત શિક્ષા-પત્રીમાં લખી છે પણ અતિસૂક્ષ્મપણે લખી છે એટલે કોઈના સમજયામાં આવતી નથી...અને અક્ષરનું તો શિક્ષાપત્રીના ૧૦૬ ને ૧૧૦ શ્લોકમાં પ્રતિપાદન કર્યું છે. બગ-વાન ગધાજીએ યુક્ત હોય ત્યારે ગધાકૃષ્ણ એવા નામે જાણુરાને ડકિમળીરૂપ જે લક્ષ્મી તેણે યુક્ત હોય ત્યારે લક્ષ્મીનારાયણ એવા નામે જાણુવા અને અર્ચુને યુક્ત હોય ત્યારે નરનારાયણ એવા નામે જાણુવા. અને જળખદાદિકના યોગે કરીનેએવે એવે નામે કહેવાય છે. એટલે વર્તમાનકાળે પણ એમજ કહેવાય છે. કરેતા રવામી જે અક્ષર અને નારાયણ જે મદારાજ એમ રવામિનારાયણ નામ છે. એમ મમજના માઠ ઉપર ગધાદિકના દણત દીધા છે...માટે એમ લખવાનો હેતુ એ છે જેમ રાધાકૃષ્ણ કહેવાય છે તેમજ સ્વામિનારાયણ કહેવાય છે. કેના મદારાજે પાતાના મુખ્ય ભક્ત જે અનાદિ અક્ષર તેમના નામ માથે પાતાના નામનું પ્રતિપાદન કર્યું છે પણ કોઈએ મમજતા નથી...એટલા સાર એવા ભક્ત અને ભગવાનને વિષે ભેદ ન મમજવો. એમ કન્યુ છે (શ્લા. ૧૧૩) ...કહેતા એવા અર્થે મદિન જે સ્વામિનારાયણની ભક્તિ તે જે તે સર્વને કરની"

આમા આ રીતે અવળા અર્થ કરીને શ્રીકૃષ્ણ અપરમુર્તિરૂપ શિક્ષાપત્રીના ગદ્ય શ્લોકોને પણ માવ ગરદન માર્યા છે. શિક્ષાપત્રી ઉપર મધુકર્તા શતાનંદજીએજ આર્યદીપિકા નામની મહા દીકા કરી છે. જેને સામગ્રીને 'અમારો મરજો અધિકપ્રાય આમા નરેશમ આપ્યો છે' એમ કહીને નીકાની પ્રથમા શતાનંદમુનિ સાથે કરેની મતમગિજવનમાજ બંકત છે વળી આની ઉપર ભાષ્ય સર્લક પણ છે. બીજી પણ ક્રેટલીક દીકાઓ થય છે અર્થે માટે ભાષ્ય દીકાઓ કરવાની હોય છે. ગુર્જરાનુવાદ પણ છે. કોઈમા આવો અર્થ કરવામા આવ્યો નથી તેથી તે તદન મન કલ્પિત બનાવટી વિમુખ છે. શિક્ષાપત્રી જેમ પ્રસિદ્ધ પ્રામાણિક પ્રજ્ઞામાથી અક્ષન્ની મન કલ્પિત ગોહરણી કરી ને તેને સ્વામિનારાયણ નામમાના સ્વામિશ્વરાર્થમા અગ્રની દીધાની અધ ઉન્મત અવળાજ કરી. મૂર્ખમૂર્ખન્ય મડગીમા આ મના અર્થ જોએ તેવો છે પડિનોની અમામા ગોમ તેવો અર્થ તો પ્રથમજ સમામ સાથે પ્રષ્ટ પ્રદર્શી દીધો છે. અર્થમા નિવ રાત્રિ જેટલુ અતગ મુજોને સમજાય તેમ છે. 'ભક્ત અને ભગવાનમા બ ન મમજવો' આ પણ કેની સાસ્ત્રસિદ્ધ વાત છે આની વાત પણ ના. ૧૧૩ થી ઉપગવી કાઢી છે સત્ય અર્થ તો જે પ્રથમ રાધાકૃષ્ણ આદિ સ્વરૂપો

કહ્યા તેમા નામભેદથી પણ બેદ ન સમજવો' એવો છે ભક્ત અને ભગવાનો બે નથી એમ કહેવાનો પ્રમંગલ નથી આનો દુરાશય એવોજ કે એમ કહીને ઉપનામ ભગવાન માથે અપામ અક્ષરની ઉપામના બકિત ધુસાડી દેની આ કેટલી વિરૂદ્ધ વાત છે તે સપ્રદાયના મજબૂત એ મારી રીતે સમજવાની છે. 'આવો અર્થ શિક્ષાપત્રોમાંથી પ્રાપ્ત મન-જતાનથી અમેજ સમજી મે છીએ' એમ બીજા બધા વિષે મહા દેવ અને પેતા વિષે મહા શુભ મનાવાની પણ નિયિત ચતુરાઈ વાપરી છે આ તે અર્થ કયો કે અનર્થ ? આવા અર્થ કરનારને મંપ્રદાયના કહેવા કે મંપ્રદાયથી બહાર ?

વગી મિદાતસાગરની ચોપડીમા આ સિદ્ધાન્તાન્તર ઉપજની કાઢ્યો છે વાત ૨૪ "પ્રકૃતિ થી પર જે નરનારાયણ તથા વાસુદેવનારાયણ તથા કૃષ્ણનારાયણ તેજ અમે છીએ એમ જ્યારે કહેતા હોઈએ ત્યારે એમ સમજવું જે નર તથા વાસુદેવ તથા કૃષ્ણ તે અક્ષરને ઠેકાણું છે ને નાગયણ તે પુરોષોત્તમને ઠેકાણું છે" વાત ૨૫ "આ પ્રગટ મૂળ અક્ષર જે મુળજી ને અમે પ્રગટ પુરોષોત્તમ એ મેવનો જેને યથાર્થ મદિમા મદિત નિશ્ચય છે તેનેજ પુરો સત્સંગિ કહીએ કારણ કે-જેમ રક્ષાકૃષ્ણ ને જેમ લક્ષ્મીનાગયણ ને જેમ નગનાગયણ મ્હેનાય છે તે તેઓએ પોતાના બકને સહિત પોતાનું ભગ્ન કગ્નુ છે તેમજ અમે પણ આ પ્રગટ મૂળ અક્ષર મૂર્તિમાન તે અસંખ્ય અક્ષરમુક્તના સ્વામી છે તે એ સ્વામી ને અમે નારાયણ એમ અમારા બકને સહિત અમારા નામ છે ને જે એમ બળીને ભજન ને છે તેનેજ અમે પુરો ભક્ત કહીએ છીએ .. અને તમે મર્વેએ અમને પુકવોનમ જાણા છે ને આ મુળજીને મૂળ અક્ષર જાણ્યા છે ને તે બેય નામસહિત આ સ્વામિનારાયણ નામ છે એમ સમજીને તમે ભજન કરો છો .. તેમ સ્વામિનારાયણ ભજન તો કરે છે પણ સ્વામી જે આ મૂળ અક્ષર તે સહિત મહારાજે પોતાનું ભજન કગ્નુ" છે એમ ન સમજે તો તેને બ્રહ્મવિદ્યાની પ્રાપ્તિ ન થાય ને તે પુરો ભક્ત પણ ન કહવાય" વિગેરે

આ વાત કેટલી વિરોધી અવળા સિદ્ધાન્તાણી છે તે ઉપરના સ્વામિનારાયણ શબ્દાર્થના વિમર્શથી સુચોને સમજાશે એકજ શુષ્કાતીતાનદ સાધુને મૂળ બહાર ફાંચી તેના મહાભજન માટે કેરી ધૂર્નવિદ્યા વાપરી છે તે આ નમુના ઉપગથી સમજાશે મીઝ મહારાજન નન્નારાયણ, વાસુદેવ નાગયણ અને કૃષ્ણનારાયણ કહ્યા હોય ત્યારે નર વાસુદેવ કૃષ્ણ શબ્દથી મૂળ અક્ષર શુ સ્વામીને સમજવા આવો અપમિદાત કાઢ્યો ડ. જનમગજના આરભમત્ત 'શ્રીકૃષ્ણ શ્રીવાસુદેવો નરનારાયણ પ્રમુ' એમ ત્રણેય શબ્દથી શ્રીજીનેજ સમજાવ્યા છે અને એનો અર્થ પણ ગમતો કયો છે. આવા શ્રીકૃષ્ણપર પ્રમિદ્ધ શબ્દોને પણ થીહરિ આગળ અનિ તુરંત અક્ષરમા વડ જરાનો દુ મિદાત કાઢ્યો છે વગી વધારાનો દુ મિદાત એ કાઢ્યો છે કે જે નરનારાયણ વાસુદેવનારાયણ કૃષ્ણ નારાયણ કહેવાય છે તે પ્રકૃતિ પુરુષથી પર નથી પણ એમાજ અતર્ગત છે, પર તો એક અક્ષરજ છે એમ દરાવા ઉપરના તથુને આરામડગની અતર્ગત જીવ જેવા તુરંત હનાયા છે આને મંપ્રદાયના રાજોની દૃષ્ટિએ મિદાત કહેવો કે દુ મિદાત વગર વિચારી લેવું જરાં આવો અપમિદાત નગનારાયણદિ શબ્દોમા અડાવ્યો ત્યારે હૃદયકૃષ્ણ નામમા પડુ દરિ એટલે અક્ષર અને નારાયણમુનિ નામમા મુનિ એટલે અક્ષર અને મહાવતનંદ સ્વામી નામમા સ્વામી એટલે અક્ષર એમ પણ સમજાવાનો દુરનિપ્રા. દરો ખરો રાસાદૃષ્ટ નામમા મધો શબ્દથી અક્ષર અને લક્ષ્મીનાગયણ નામમા લક્ષ્મી શબ્દથી અગર સમજાવાનો પણ દુ મિદાત કાઢ્યો છે. એમ શ્રીજીના મુ નામોના અવગા અર્થો જોવા છે વગી સ્વામી શબ્દ કે જે

ખાસ ઉપાસ્ય હૃદયે શ્રીજીમાં સર્વમંગળ સ્તોત્રના આરંભમાં સકારણ વપરાયો છે તેને તેની આગળ અનુપાસ્ય અનિહૃદય મૂળ અક્ષર ગુ. સ્વામીમાં ધસડી જઈ, તેનું સાથે ભજન કરવાનું કરાવીને એવું સહજમન કરનારાનેજ પૂર્ણ ભક્ત અને નહિ કરનારાને અપૂર્ણ ભક્ત સમજવાનો દુઃસિદ્ધાંત પણ દાખલ કર્યો છે. આમાં વધારે પડતો દુઃસિદ્ધાંત એ છે કે ‘આ બધી વાતો શ્રીજીએ કરેલી’ એમ એમને માથે બાર આરોપી દીધો છે. શ્રીજીની વાતો તો વચનામૃત સત્સંગિજીનમાં બીજા રૂપમાં વ્યક્ત છે, એમાં એવું કશું નથી, તો આ વાતો નિરક્ષરમાંથી કે મૂળ અક્ષરમાંથી લાગ્યા? એનો કાંઈ નિર્ણય થાય તો સાફ. આ ચોપડીમાં તો અક્ષરે અક્ષર શ્રીજીના મિદ્ધાતથ્યની જુદા કે અવળા સિદ્ધાંતોના સાગરરૂપ છે. આ ચોપડી હાઈ ત્યારેજ આની અપ્રમાણતા મારેનો ઉદાપોહ બહુજ સમાજમાં થયો હતો જે હાલમાં પેપરોમાં પ્રસિદ્ધ થયો છે.

વળી પ્ર. ૩ ની વાત ૨૭૮ માં ‘સ રાઘવ્યા યુત્તો જ્યૌઃ ક્રત્યાદિ શિક્ષાપત્રીના ૧૦૯ થી ૧૧૨ શ્લોકો લખીને ઉપરના અર્થને મળતો બંડીયો ભાવાર્થ કાઢ્યો છે ‘એ એકાન્તિક ધર્મનાં બીજા મુક્યાં છે, તેમાં કશું જે રાધાજીએ જુક્ત શ્રીકૃષ્ણ હોય ત્યારે રાધાકૃષ્ણ એવે નામે જાણુયા, તેમજ આજ પણ મહારાજે પોતાના ભક્ત સંહિત પોતાનું ભજન સ્વામિનારાયણ એવે નામે કરાવ્યું છે. ક્રત્યાદિક બીજા મુક્યાં છે તેનાં ઝાડ થશે ત્યારે સૌના જાણુવામાં આવશે’ આ વાતમાં સ્વામિનારાયણ નામનો વિપરીત અર્થ કરવાનો ગોટાળો વાળ્યો છે, જેમ રાધાએ સંહિત કૃષ્ણ તે રાધાકૃષ્ણ કહેવાય, એવા ઉધાડા શબ્દો છે તેમ સ્વામિએ સંહિત નારાયણ તે સ્વામિનારાયણ એવા ઉધાડા શબ્દો કાઢી રચે છે જે નહિ જેમ, પરંતુ શ્રીકૃષ્ણની પત્ની એકજ રાધા છે તેમજ સ્વામી તો એકલા યુષ્માલીનાઈજ એવું પણ કાંઈ રચણે વાક્ય નથી. એથી પણ મોટા સ્વામીએ તો અનેક હતા. તો પછી ઉપરનો અર્થ ખૂલ્લીયો બંડીયો વિમુખીયોજ કહેવાય. બીજામાંથી ઝાડ ચલાવું ભવિષ્ય ભાખ્યું તે પ્રમાણે બીજામાંથી ઝાડ ચલાવે તે સખીજ ઝાડ ઝેરનાં નહીં કરીને સંપ્રદાયે ખોદીને બહારજ કાઢી નાંખ્યાં છે. શિક્ષાપત્રીના પણ કેવા બંડીયા અવળા અર્થો કરે છે તેનો આ એક પુરાવો છે. શિક્ષાપત્રીના અવળા અર્થ કરવાની વાત જાગમખતને સુજ્ઞાનદ નામના નંદ સાધુએ ક્યારેય છે તે પ્ર. ૩ ની ૧૨૬ ની વાતમાં છે.

જેમ સ્વામિનારાયણ નામમાં સ્વામિ શબ્દનો અવળો અર્થ કહ્યો કાઢ્યો એમ મુખ્ય દર્શિકૃષ્ણ નામમાં પણ અવળો અર્થ સમજાવાની પણ કૃત્યુદ્ધિ કરી જણાવ્યું છે. પ્ર. ૨ ની ચોપડીના પ્ર. ૨ વાત ૬૬ ‘મહારાજ પોતાના અક્ષરધામ મોતા આંદિ પધાર્યાં છે. તે બનેલા સ્વરૂપનો દૃઢ નિશ્ચે કરાવતો એજ પ્રયોજન માઝ અગોને રાખ્યા છે. મનજીમાંથી પુણ્ય જે એ સ્વરૂપની નિષ્ઠા કરાવવી છે ત્યારે મહારાજે દર્શિકૃષ્ણ મહારાજ એકનીજ મૂર્તિ કેમ પધરાવી છે? ને તેથી વાગ પણ કેમ કરી નથી? એટલે સ્વામી કરે મહારાજે તો પ્રથમથીજ વાસુદેવ નારાયણની એ મૂર્તિએ ગહગમાં પધરાવી હતી ને હાલ તે ઝારડો વાસુદેવનારાયણના નામથીજ ઝોળખાય છે વડનારમાં પણ પ્રથમ ઝોરડી તળે નરનારાયણની એ મૂર્તિએ પધરાવી હતી...પણ મહારાજનો એ સિદ્ધાંત હજી કોઈ સમજતું નથી. ફરી પુણ્ય જે વાસુદેવનારાયણ એટલે શું? સ્વામી કહે વાસુદેવ એટલે અક્ષર અને નારાયણ એટલે પુરુષોત્તમ એમ મહારાજે તો અક્ષરપુરુષોત્તમની એ મૂર્તિએ પધરાવી હતી તે અન્યાયે સમજાતું નથી પણ મહારાજ પોતાનો મિદ્ધાંત પ્રવર્તવો ત્યારે જાના તપશ્ચર્યામાં આવવો. પણ તે દિવસે નહિ શો’ વિચરે.

શ્રીછગે તો પોતાના સ્વરૂપનેજ એક દૃઢ નિશ્ચય કરવાનો કહ્યો છે એની સાથે મૂળ નિરક્ષર અક્ષરનો પણ કલ્પિત ખીજો અધિક એક નિશ્ચય ધુસાતી અહો દે છે. પુછનારે તો પૂર્ણ પ્રજાથી પુછ્યું છે કે-જ્યારે જે સ્વરૂપની નિષ્ઠા કરાવાનો શ્રીછગે અભિપ્રાય હતો તો વડતાલમાં હરિકૃષ્ણ નામની એકલીજ મૂર્તિ પધરાવી અને સાથે અક્ષરની કેમ ન પધરાવી ? અને તેવી વાત પણ કેમ શાસ્ત્રમાં કરી નથી ? આનો યોગ્ય ઉત્તર નહિ આપી શકવાથી આડાંચવળાં અપ્રકૃત બાકાં મારીને પુર કપ્યું છે. વાસુદેવ નારાયણની જે મૂર્તિઓ ગડડામાં પ્રથમ પધરાવાનું કહીને, વાસુદેવ શબ્દનો પણ અવગણી અર્થ અક્ષર કરીને, અક્ષરપુરુષોત્તમની મૂર્તિઓ પધરાવવાનું ગડડામાં પહેલવહેલું ગોઠવી કહ્યું. આ વાત સર્વાંશે બનાવટી છે. ગડડામાં મૂર્તિ પધરાવી તેનું વિવેચન સ. પ્ર. ૨ અ. ૩૨ શ્લો. ૪૪ “વિધિના ક્ષિતિપલ્લ સ્વયં દુર્ગં પ્રમુરંસ્થાપયદુસ્તમાલયે સઃ । સહ રાધિકયૈવ વાસુ-
દેવં મહમત્રાપિ મહાન્તમાત્તાનં” (ટીકા પ્રમાણે અર્થ-પ્રભુ શ્રીહરિએ અમરરાગના દરબારમાં ઉત્તમ મંદિર વિશે રાધિકા-શ્રી રાસેશ્વરીની પ્રતિમા સાથેજ વાસુદેવ શ્રીકૃષ્ણ ભગવદ્વાંની સ્થાપનાં યથાવિધિ કરી. આ શ્રી રાધાકૃષ્ણપ્રતિષ્ઠાવિધિમાં મોટા ઉત્સવ પણ કયો) આ પ્રમાણે છે. આમાં તો રાધા અને કૃષ્ણ એ નામની બેજ મૂર્તિઓની સ્થાપના આવે છે. રાધાકૃષ્ણનેજ વાસુદેવનારાયણ નામથી કહ્યા છે. જેમ હરિકૃષ્ણ નામ છે તેમ, આ બન્ને શબ્દો એકજ વ્યક્તિને કહેનાર છે પણ બિન્ન બિન્ન વ્યક્તિને નહિ. વાસુદેવ શબ્દ જનમંગળ સર્વમંગળ સ્તોત્રમાં પરમાત્મા શ્રીહરિપર લીધો છે. એનો અર્થ પણ ટીકામાં કયો છે. અલકૃટ પણ એમની આગળ પુરવામાં આવેલો. આમાં નિરક્ષર અક્ષરનો તો ગંધ પણ નથી. કયાં અક્ષરગતિત વાસુદેવ અને કયાં અક્ષર. તેજસ્તિમિર જેટલું અંતર છે. વડતાલમાં પણ પ્રથમ બેરડીતળે નરનારાયણની જે મૂર્તિઓ પધરાવી હતી તે અક્ષરપુરુષોત્તમને સમજાવા માટે હતી પણ મહારાજનો એ સિદ્ધાંત નહિ સમજીને પાછળથી હરિકૃષ્ણની એકલી મૂર્તિ વડતાલમાં પધરાવી દીધી એવો આ વાચક વાતનો દુરાશય સમજાય છે, એટલે પ્રથમ નરનારાયણ પધરાવ્યા ત્યારે તો મહારાજનો અભિપ્રાય હતો તે દોષ સમજ્યા નહિ અને પાછળથી ફેરવી નાંખીને એકલી હરિકૃષ્ણ નામની શ્રીછની મૂર્તિ પધરાવી દીધી. એટલે આમાં શ્રીછનો અભિપ્રાય નહિ. આ રીતે આ વાત પણ બનાવટીજ છે. વળી આ સિદ્ધાંત અત્યારે સમજાતો નથી પણ મહારાજ પોતાનો સિદ્ધાંત પ્રવર્તીવરો ત્યારે સૌને જણાવ્યામાં આવશે એમ કહીને જે અત્યારે બાહ્ય વિમુખોએ અક્ષરપુરુષોત્તમની પ્રજ્ઞા કરી છે તેનું પણ બલિષ્ઠ ભાષી નાખ્યા જેવી બંડાભાષા વાપરી છે. આ આખી વાતનો દુરાશય એ નીકળી આવે છે કે મહારાજે કે આચાર્યે અત્યાર સુધીમાં જે હરિકૃષ્ણ આદિકની મૂર્તિઓ પધરાવી છે તેમા મહારાજનો અભિપ્રાય ન હતો. મહારાજનો અભિપ્રાય તો બંડીય એ બહાર વિમુખ યદ્ય પ્રસિદ્ધ કયો એજ હતો. મહારાજના શુદ્ધ અભિપ્રાયને પણ ચોમેરથી કેવો ગરદન માર્યો છે એ આ ઉપરથી સમજાશે. વડતાલમાં હરિકૃષ્ણની એકલી મૂર્તિ શ્રીછએ પધરાવી પણ સાથે મૂળ અક્ષર શ્ર. સ્વામી નહિ હોવાથી ફાતનું આજ્ઞું નહિ એમ નિંદ આ વાત ઉપરથી સમજાય છે. આ ચોપડીએ તો વળી નવીનજ એક બંડીયો વિમુખોએ ખુબીયો અર્થ પ્રકાશમાં આપ્યો છે. આજ રીતે શ્રીછનાં બીજાં પણ ઘણાં નામોના અવગણી અર્થો શાસ્ત્રના અનુમંત ન વિનાના ગોઠવ્યા છે, તેનો લખતાં પાર આવે તેમ નથી. આ તો હિન્દુસ્થન થાય છે.

આ તો જુની વાતોની વાત કરી. દરે તાજ નવી વાતોની પણ વાત પ્રસંગાત્ કરી લખએ. બેત્યાસખુવાગા યતપુરુષદાસ કે જે ધર્મો વર્તો સંપ્રદાયમાં રહીને સાએનો સારો અવધાન

કરીને શાસ્ત્રી બન્યા છે તેમણે પણ ‘સ્વામિનારાયણ’ આ મંગળ નામનો અમંગળ અતિ વિરહ અર્થ કરવામાં લેશ પણ શરમ કે સંકોચ રાખ્યો નથી. ગુણાતીતજ્ઞાનના વાજીંત્રમમાં સ્વામિનારાયણ પ્રકાશ નામના માગીકનો ઉદ્દેશ અને તેનો અર્થ સમજાવા પ્રથમારંભમાંજ એક લેખ લેખેનો છપાયો છે. તે આ પ્રમાણે છે—“શ્રીજી સ્વામીના લાડીલા શ્રીઅક્ષરપુરોત્તમ ઉપાસક રા. ખેંગારજીભાઈ.....આપે શ્રીજી મહારાજ અને સ્વામિના અદ્ભુત મહિમાનો પ્રચાર કરવા સાર “સ્વામિનારાયણ પ્રકાશ” નામનું માસિક જહાર પાડી.....સ્વામિનારાયણ પ્રકાશ એટલે ‘સ્વામી’ મૂળ અક્ષર ગુણાતીતાનંદ સ્વામી અને ‘નારાયણ’ એટલે પૂણ પુરોત્તમ સહજાનંદસ્વામી તેમનો પ્રકાશ-જ્ઞાન તેનો દિગ્વિજય આખા બ્રહ્માંડમાં થાય અને દિન પ્રતિદિન ઉપાસનાનો કંકા વાગે એટલા સારજ આ છાપુ કાઢા નક્કી કયું છે તેથી ઘણા સમાસ થશે.....અને આપ ઉપર શ્રીજી મહારાજ અને સ્વામી ને ભગતજી મહારાજ તથા જગા ભગત રાજી થશે” આ પ્રમાણે આ લેખમાં સ્વામિનારાયણ નામના શાસ્ત્રીય ખરા અર્થનો અનર્થ કયો છે. નિરક્ષરો તો અક્ષરજ્ઞાનના અભાવે કે શાસ્ત્રના જ્ઞાનના અભાવે અર્થનો અનર્થ કરે એ સંભવિત છે પણ આવા સાક્ષ્ય થઈને અનર્થ કરે તે બીલકુલ સંભવિત નથી. શું આ શાસ્ત્રીએ સંપ્રદાયનાં શાસ્ત્રો શિક્ષાપત્રી સત્સંગિજીવન જનમંગળ સર્વમંગળ વિગેરે સુદીક અઘાપિ નહિજ જોયાં હોય કે નહિ વાચ્યાં સાંભળ્યાં હોય ? બસેજાને તો શાસ્ત્રો આડાં ફરવાંજ જોઈએ, એક પણ આડુ ફરું જણાતું નથી. સંપ્રદાયનાં શાસ્ત્રોના શુદ્ધ અર્થો જાણીને પણ અન્યાય અથો હદ ઉપરાંત કરીને લોકોને અવળો માર્ગે ચલાવતી વેશ પણ આત્મકલ્યાણ કે લોકકલ્યાણ કદાપિ છે ખરું ? આને વિદ્વાતાના અંતરણ્યો કહેવા ? કે અવિદ્વાતાના કહેવા ? એનો નિર્ણય જેને સમજાવા કે જે દ્વારા બીજાને સમજાવા લેખ લખી મોકલ્યો છે એવા એમના તંત્રીજી ખેંગારભાઈ કરી લેજો. સંપ્રદાયના કોઈ પણ શાસ્ત્રમાં જે અર્થનો મધ પણ નથી એવો વિચિત્ર વિમુખ અર્થ આવા સાક્ષર શાસ્ત્રી મુખંભાઈકે કલ્પી કાઢે અને વળી જગતને જણાવતા ઉધડા બહાર પડે એજ અત્યંત અપશોભની વાત છે. આ શાસ્ત્રોજી હજી પણ પાઠા વળી ઉપર જણાયેનો શાસ્ત્રીય સ્વામિનારાયણ શબ્દનો અર્થ સ્વયં સમજીને અનુયાયીઓને સત્ય રીતે સમજાવે તો મોટા ઉપકાર મોટા સુખીનો મનેનો થશે અને શુદ્ધ ઉપામનામાં અમદનાયથી કરેનો ગરમડોડાઓ નીકળી જઈને ઉપામના પણ શુદ્ધ સારી થશે ત્યારે પ્રતિભાજિક સંપ્રદાયના શાસ્ત્રાર્થને પણ બહુ કોરે મુજીને મનરહી ઉભાયક અર્થ કરવાનો જુડો જડ ઠરાવજ થયો ત્યારે તો જેને પ્રથમ જૂતિ કે આશ્રય આપનારા અને પોતાને દીક્ષા અપાવનારા અને વિદ્યા બખાવનારા જદ શર તરીકે માને છે એવા વિદ્યાનાતંદ સ્વામીને અને જેને નર્તમાન ધરાવનારા સમર્થ શર તરીકે માને છે એવા શુક્લંદરામીનેજ સહ ના. નામમાના સ્વામિ સન્દર્શી દગરીને તેમજુજ સહમજન કગતા તેમનીજ મુનિઓ પધરાતી હોત નો વધારે મારે બધમેયનું મોગિત્ર ચાત. જેની સાથે કંગોજ અવ્યન્ધ કે બધન નથી એવા યુ સ્વામી સુધી ચિકટ ચિદેશ જુનાગઢ જ્ઞાની જરર રહેત નહિ. અથવા આતી પરોપાધિ પડી-મુજીને યુગવાળા દરિકૃષ્ણ કે બાદર મુત્રાળા પુગોત્તમની પેડે ‘મહં પ્રજ્ઞાસિ’ થઈ બેઠા હોત તો વળી વધારે માત્ર ચાત. આ વખતે કોઈ બુદ્ધિ આપનાગ મારો મળી નહિ હોય તેમ રાજુદિનો માગે કે તોગ કયો નહિ હોય એમ જણાય છે.

વળી આ શાસ્ત્રીએ વર્ષ ૨ અંક ૧મા આપેલા ચેખના મંગળ મારે મથાળામાં સ્વામિનારાયણ કે તેજો બીજો શબ્દ પ્રયોગ નહિ કરતા “શ્રીજિસ્વામિશ્ચો નમોનમ” આનો પ્રયોગ કયો છે. શ્રીજી મહારાજ અને યુ સ્વામી જેવા હોય તો દ્વિવચન જોઈએ. મધુ વચનથી એ અર્થ પેતાનો

હશે અને વ્યાકરણના નિયમ મુજબ એનો કેવો મખાસ થાય એ તો એ શાસ્ત્રીજી જ જાણે સમામ અર્થ કરી બતાવશે તો વ્યાકરણ પડિને ન કુ ઉપયોગનો થશે આ નેખા સ્વામિનારાયણ સંજ્ઞના સામાનાડીયા “શ્રીજી સ્વામી, સ્વામીશ્રીજી” જામ્દો ઢગવામધ કે. આજુ ગુણાતીતપથની જુદાઈ જણાવા જણાય છે.

અમદાવાદના રા રા જેઠાલાનભાઈ યીમનનારબાઈ કે જે જગતમા ગગુનના પ્રેદેસર તરીકે અને સત્સંગમા સ્વામિનારાયણની અટકથી ઓળખાય છે તેમણે પણ પદ્મીને કરોજ સારો ઉપયોગ નહિ કરતાં બેઆમણના બેકા પ્રવેશ કરીને “ગતાનુગતિકો લોકો ન લોક પારમાર્થિક” આ ન્યાયે દેખાદેખી એકડા વિનાના મીડા જેવો જુદો અર્થ લખી વાળ્યો તેવામા આન્યો છે રા પ્ર માસિકના વર્ષ ૧ અંક ૧ પાન ૯ ઉપર “સ્વામિનારાયણ” આવા હેડીંગથી એક પેખ માસિકમહત્તા માટે લખ્યો છે તેમા “ગુણાતીતાનંદસ્વામી અને આદિ નારાયણ પુરૂષોત્તમ શ્રીજી મહારાજ એ બન્ને નામોને એકબીજાની સાથે લખતાં “સ્વામિનારાયણ” એવો અમોઘ મત્ર થયો. સ્વામિનારાયણશ્રી અમોઘ મત્રનો પ્રકાશ કરવા માટે ‘સ્વામિનારાયણ પ્રકાશ’ નામના માસિકનો જન્મથયો છે” આવા ખુણીયા જામ્દો લખ્યા છે આભાઈની ‘સ્વામિનારાયણ’ અટક તો બેઆમણ પથમા બળ્યા પડેના અને માસિકના જન્મ પડેના બહુ પૂર્વ રાખી હતી, ત્યારે શુ આવો અર્થ તે સમજવા હતા ? તે સમયમા અત્તાનંદ મહાનુભાસાનંદ આદિક સ્વામીઓના નામ શુ નહિ સામળ્યા હોત ? કોઈ શુર પણ શુ નહિ કર્યા હોય ? મદિરે પણ નહિ ગયા હોય ? સમદાયતુ કોઈ શાસ્ત્ર નહિ વાચ્યુ સામળ્યુ હોય ? શુ સ્વામી જેવા કે તેથી પણ બહુ મોટા નંદ સ્વામીઓ તો શ્રીજી સાથે સહઆવધિ હતા તેમાથી કોઈપણ સ્વામી સ્વામિનારાયણ નામમાના સ્વામિગમ્દથી ન કહેવાય અને એકવા ગુણાતીતાનંદજ કહેવાય એતુ એકદેલી ન ડીધું જાન તે વખતે હતુ ? કે બેકા બળ્યા પછી પેડું ? આનો જે દુરામહને કે પક્ષપાતને દૂર કરી શાસ્ત્ર દૃષ્ટિથી સૂક્ષ્મ પિચાર કરી જેશે તો સ્વયં ક્ષણમા જણાઈ જશે કે આ તો એકડા વિનાના મીડા જેવો સાવ જુદો અર્થ છે ‘સ્વામિનારાયણ’ આ પદ્ધર નામ તો અસાધારણ અખડિત એક ઉપાસ્ય હૃદયે શ્રીજી મહારાજનુજ છે, એમ સ પ્રદાયના સધળા સંસ્કારોએ નિર્ણય આપેલ છે તેમા સ્વામિગમ્દથી ખીજી અનુપાસ્ય વ્યક્તિની નવી ગોઠવણી કરી બન્નેનુ સદ્ભજન કરવ્યુ એથી ‘સ્વામિનારાયણ’ એ અમોઘ મત્ર થયો ? કે મોઘ ? (નિષ્ફળ) તે પણ સાત મનથી એકાને વિચાર કરી જેશે તો મૂલ્ય મજાકાઈ જશે જે કે ગમ્મિતપ્રણય આ પદ્ધર મહાઅભાસ નામ મત્ર છે પરતુ સ્વામિગમ્દ કે જે ખામ થયે શ્રીજી મહારાજમાજ પ્રથમ નબરે સર્વમગમા અખીજ ધમન્યો છે તે ખીજી અધ્યેય વ્યક્તિમા ઘટાળ્યાથી મોવજ મનાવી દીધો કહેવાય જે સદર્શના અનુમધાનથી પદ્ધરી નામમ ન સદા જપવા અદિતીય શ્રીજી માટે તેમના મહાપુત્રોએ ગોઠવે છે તેમા જે બાગ પાડી દૈતપણુ કલ્પસાથી પદ્ધરી નહિ રહેતા મોવજ થઇ ગયો કહેવાય આ રીતે અમોઘને મોવ કરવારા તો ‘મોવજાત મોવજમાજો મોવજાત ત્રિજેતસ.’ આમા મ્યાજેના મોવજ કહેવાય કિ બહુના શાનદમુનિએ રચેના સર્વમગ જનમગળની રંધુ સીરાચાર્યકૃત ગીકામા તથા એજ મુનિએ રચેના સ્વસનિજનની શુકાનદૃત ગીકામા જે શાસ્ત્રી અર્થ રામામ માયે પ્રમાણ માયે કર્યો છે એજ એમના અનુપ વિઓએ રસીકગેવો જેમએ એમા માંએ દોઢ દોષાય કત્તુ નેત્રએ નહિ ઓજએ તો મત્સ ગિઓના જીવન માટે મત્સગિજીવન થય અગોર કમન્યો છે તે કુર્મગણના ન ગમ્યો તો બંદે અને તેની અધિ મીને અસંગુકોતમચગિન નામનો એમજ વિનાના મીડા જેવો મોઘ અથ બને ત્યાં પતુ નેમા આસ અરગા મોવ અથી

ન ગોઠવાય તો સાર, એટલું ઈન્દ્રિયે છીએ, અમલેય અમલેય અપ્રતિષ્ઠિત મમે તેવું જોયે કે લખે પણ આવા બલેલ ગલેલ પ્રતિક્ષિને આતું અશાસ્ત્રીય અપ્રમાણિક બોનાય લખાય નહિ. બલેય અમલેયમાં બેઠ તો હોવો જોઈએ. પોતાને એકનરૂપી રસ. ના. સંપ્રદાયના સાચા અને સારા અનુયાયિઓ કહેવરાવે છે અને ખીજી તરફથી તેના સર્વ અર્થને અનર્થ કરીને બંદી સામાવડીયા કે સમોવડીયા જુદીજ પ્રકૃતિ કરાય છે મારેજ આ કહેવાનો પ્રયત્ન છે. જે જાહેર કરી દેતા હોય કે અમે સંપ્રદાય બદલ છીએ તો કાઠને કશું કહેવાનો પ્રયત્ન રહેશે નહિ. આવા પ્રતિક્ષિત પુરૂષે આવા ઉભાંગડ બંડ દીખાવમાં બળવું જોઈએ નહિ. સુમેયુ કિ બહુના.

ઉપરપ્રમણે બીજા નિર્ણયદાસ વિગેરે લખા બંડ લેખકે આ. ના. પ્ર. માસિકમાં કે બીજે મથળે 'અન્ધેન નીચમાના યથામ્બા' આ ન્યાયે જેમ તેમ લખવામાં આ કે લખવા મળ્યા છે પણ 'રોહાણ પથા' એનો જેમ સુદ કોષ્ટએ તપાસ કર્યો નહિ તેમ કોઈ સત્ય તપાસ કરતા નથી. શ્રીજીએ તો કોષ્ટને એની મોરછાપ તો મારી આપી નથી તેમ પ્રમાણ અંથમાં પણ એવું લખ્યું નથી કે 'અમુક એકજ સ્વામી - મારા સંયુક્ત નામમાં સ્વામિશબ્દથી કહેવાશે.' આવી સત્ય સ્થિતિ હોવા છતાં જ્યારે એકવા યુજાતીનાનદરામી સાધારણ વ્યક્તિને એવો હક ગોઠવાય ત્યારે તેથી મોટા ખીમઓનો તો તેવો હક અસ્ત્ય ગોઠવાયજ. તેમા પ્રથમ તો એવો હક રામાનંદસ્વામીનો હોઈ શકે. કેમકે જેમને શ્રીજીએ અંથમાં સ્વામિશબ્દથી બહુ સમોખ્યા છે અને જે શ્રીજીના ગુરુ દીક્ષાદાતા હોઈને શ્રીજીએ જેમને ગુરુપરંપરામાં મળ્યા છે અને જેમને શ્રીજીને પોતાની ગાદીએ બેસાડ્યા છે અને વળી ઉદ્ધવાવતાર જેમના નામથી સંપ્રદાયનું ઉદ્ધવ સંપ્રદાય એવું સાર્થક નામ શ્રીજીએજ નક્કી કર્યું છે. આ બધું વિચાળ દૃષ્ટિએ વિચારીએ તો પ્રથમ હક રામાનંદસ્વામીનો સંભવિત સમન્વિત લાગે. એટલે સ્વામિ કહેતા રામાનંદ અને નારાયણ કહેતા સદગુણદ, એમ મળીને 'સ્વામિનારાયણ' નામ થયું. બન્નેનું મહમજન પણ પણ સંભવિત છે, કેમકે શ્રીજીએ દીક્ષા ગુરુ તરીકે તેમને પ્રથમ સ્થપિયા બીધા છે. બીજે નંબરે હક ધર્મચરી આચાર્યોનો લાગે, કેમકે તેમને પોતાની મા'એ સ્થાપન થયાં છે અને તેમને બધી સત્તા સોંપવામાં આવી છે અને શ્રીજીએ તેમનો મદિમા પોતા જેવો અંથમાં ગાયો છે. ત્રીજે નંબરે મુક્તાનંદસ્વામીનો હક લાગે. કેમકે તે રામાનંદસ્વામીના મુખ્ય સિખ હતા અને શ્રીજી તેમને ગુરુ તરીકે માનતા અને નન મદિમા મુખી તેમની આજ્ઞામાં રહેવા અને તેમનો મદિમા વચના-મૃતાદિ અધોમા પણ બહુ ગાયો છે. એ પછી શનાનંદ મદર્ષિ કે જેમને ત્રિકાળ જ્ઞાન આપીને જેમની પામે અસંગિજનન અથ કરાવ્યો છે અને જેમના વિશેષ નખાણ અંથમાંજ લખાયા છે તેમનો હક લાગે આ પછી નૈષ્ઠિક મુકુલનંદ જ્ઞાનચારી કે શ્રીજીના સંઘ સદચર હોઈને શ્રીજીની સવળી ગેરા કરતા અને જેમનું નામ પણ મુળીજી હતું અને જેમની શ્રીજીએ અંથમાં ઘણી પ્રશંસા કરી છે એમનો હક હોઈ શકે. આ પછી જોષાગાનદરામી કે જેમને શ્રીજીએ બન્ને દેશના નેક મોટા કર્યા હતા અને જે ચોમિરાજ હતા અને જેમની પ્રશંસા અમાજ ઘણી કરનામાં આવી છે તેમનો હક મારો લાગે. તેમજ નિલાનંદ સ્વામી કે જે પડિતરાજ હતા અને જેમની પામે શ્રીજી કથા વચાવતા હતા અને જેમના વખાણુ પણ અંથમાં શ્રીજીએ કર્યા છે એમનો હક સારો લાગે. એજ રીતે જ્ઞાનદરામી કે જે કરિરાજ હતા અને જેમના શ્રીજીએ વખાણુ અંથમાં કર્યા છે તેમનો સરો હક લાગે. આ પછી મુક્તાનંદરામી કે શ્રીજીના સદચર હોઈને અચારિકના લેખન સોંપનામાં નિમુકા હતા અને જેના શ્રીજીએ કૃત્ય સંદોષી

અંશમાં વખાણ કર્યા છે તેમનો હક સારો લાગે. એજ રીતે જેમને કાંઈ મંદસ્તર વિગેરે ઉચ્ચ પદવી આપી હોય અને થીજીએ પ્રસંગ કરી હોય તેમનો હક લાગે. આ પછી બીજા અધ્યાનંદ સ્વામીઓનો પણ હક લાગે. એમ સર્વે સાધારણ હક લાગતાં સર્વ કોઈને એક ગુરુ સ્વામી તો હોયજ તેમાં બ્યારે એક શિષ્યમંડળી સ્વા. ના. નામમાં સ્વામિ શબ્દથી પોતાના ગુરુ ગુણાતીતાનંદને કરાવીને તેને ગોખાવે અને મૂર્તિઓ પધરાવી સહમજન કરાવે, તો બીજી શિષ્યમંડળી ગોપાળાનંદને તો ત્રીજી મંડળી નિત્યાનંદને તો ચોથી મંડળી બીજા દરકોઈને સ્વા. ના. નામમાં સ્વામિ શબ્દથી કરાવીને તેને ગોખાવે અને મૂર્તિઓ બનાવી પધરાવી સહમજન કરાવે ત્યારે સ્વામિનારાયણની કે તેમના સંપ્રદાયના બધોરણની શી અવદશા થાય? સંપ્રદાયજ બધો વહે-ચાઈ જાય અને હિતભિન્ન થઈ જાય અને સ્વામિનારાયણનું નામ પણ બહુનામ થઈ જાય અને શાસ્ત્રોની પણ બહુ ભુડી હલકી દશા થઈ જાય. જેમ જેને ફાવે તેમ અર્થ કરવાનો અધિકાર મનાઈ ગયો એટલે કોઈ આધુનિક શિષ્યો કોઈ ગુરુને થીજીસરખ મમજના હોય તેઓ તેમને સ્વામિ એટલે ગુણાતીતાનંદ અને નારાયણ એટલે નારાયણજીભાઈ મળીને સ્વામિનારાયણ નામ થયું. એમ કરવાનો ભવિષ્યમાં પ્રસંગ લાવે તેમજ કોઈ શિષ્યમંડળી સ્વામી એટલે માયાતીતાનંદ અને નારાયણ એટલે નારાયણજીભાઈ, મળીને સ્વામિનારાયણ નામ થયું એમ પણ અંધ ખેસતું કરવાનો પ્રસંગ ભવિષ્યમાં લાવે તો ના કહેવાય નહિ. એમ બધાજ જેમ ફાવે તેમ ગોઠવતા જાય તો સંપ્રદાયની કેવી અવદશા થાય? અને સ્વામિનારાયણ શબ્દાર્થની અવદશા કેવી થાય? એજ વિચારવાનું છે. ભને બીજો રથજે સ્વામી શબ્દનો અવલોક અર્થ મનમાંથી ગમે તે કરે, પણ 'સ્વામિનારાયણ' આ એક પક્ષર નામમત્રમાંના સ્વામિશબ્દનો અવલોક અર્થ ન કરે તો બહુ સાર. જો કે થીજીએ કોઈને એવો સિકો નહિ મારી આવે તો હોવાથી ઉપરની બધી ગોઠવણી આખી બનાવટી વિમુખ છે. તથાપિ એકલા ગુણાતીતાનંદજીના શિષ્યોજ આવું ઉભાંગક ધર્તોગ ક્યાંથી કરારે કેવી રીતે બહુ વર્ષો પીતી ગયા પછી હાલના ગોઠવી લાગ્યા તે વિચારણીય વિસ્મયનીય છે. સ્વામિનારાયણ નામની પ્રતિતિ તો ૧૮૫૮ થી થઈ છે. આ બાબત નિમુંજીરામ મોયાસણીયાએ પણ સ્વા. ના. પ્ર. ના અંક ૨ થાન ૨૪ ઉપરના વેખમાંજ સ્વીકારી છે. આ વખતે ગુણાતીતાનંદ નો ભાદ્રા ગામના ગૃહસ્થ મુળજી નામથી ખેતી કરતા હતા ૧૮૬૬ માં માર્ચ થતા ગુણાતીતાનંદ નામ અપાએલું. એટલે આઠ વર્ષ પછી એ નામના મુનિ જન્યા. તો આ પહેલાં એમની દૃષ્ટિએ સ્વામિશબ્દ નિરર્થક પડી રહેતો? કે કોઈ બીજામાં વપરાયેલો? કે એક શ્રીશ્રીમાંજ વપરાયેલો એ પણ એક વિચારીને નક્કી કરવા જેવું છે.

વળી ગુ. સ્વામીને થીજતું પ્રત્યક્ષ અરૂપ પ્રથમ બજનીય દમખું છે, એટલે એવો આજો અર્થ કરવાની કડાકટ કરવાની કરી જરૂર પણ રહેતી નથી. સ્વામિનારાયણ નામનીજ તેમને જરૂર રહેતી નથી. કેમકે સ્વામિનારાયણ નામને જાહેરે સ્વામીથીજ કે થીજી સ્વામી એવો પણ એક નવો શબ્દસકેન કરીને બજન કરાવાય છે અને જેને વ્યવહારમાં લખાય છે. વળી એવા ખુશીયા બડીયા અર્થના અનુમંધાનથી સ્વામિનારાયણ શબ્દનો આમાવાડીઓ શબ્દ 'અક્ષરપુત્રોત્તમ' એવો ગોઠવેલો છે અને એ નામની મૂર્તિઓ ધાતુચિત્રની પધરાવીને એ નામથી બજન પણ થાય છે અને વળી 'ગુણાતીતાનંદ મૂળ આદ્યર સહજનંદ એક પગેધર' એવી ધૂન પણ કરાવાય છે. અને દરનાવેભદિ વ્યવહારમાં પણ એજ વપરાય છે અને એ નામનો નવો કુસંગિજન મંથ પણ કરાવાય છે અને સમુજોનાં નામ એ તં વીન પણ ડાય છે, એમ ત્રીજી વ્યવહાર એ નામનીજ થાય છે. આ દૃષ્ટિએ પણ

હવે એમને સ્વામિનારાયણ નામની લેણ પણ જરૂર રહી નથી. ફક્ત બેંગાલો વેકાને કમચા પુરનો ઉપયોગ વ્યવહાર સ્વામિનારાયણ નામથી થતો રહ્યો નહીં થાય છે. વળી આ વેકા ગુણાતીતાનંદજીનેજ એક સ્વામી કહીને અટક્યા નથી. અદિક્ષિત અમણ રોકડ જગામકત તથા તેમના શિષ્ય રોકડ રણકોડ બકતને પણ સ્વામી નામથી કહે છે હવે છે અને એવાં અષ્ટકો પણ જનાવીને બોલાવાય છે. અને ચિત્ર દેશાઓ પણ જનાવી પૂજાય છે. એનો દુરાચાર પણ ઉતરના જેવોજ હોવો જોઈએ. આ બધાનો વિમર્શ કરીએ તો 'નાસ્તિ નષ્ટે વિચારઃ' એવું છે. અસ્તુ. સામ્રાવાડીયા ખંડીયા ગમે તેવો ઉભાંગડ અર્થ કરે અને ગમે તેવું બાતરણ કરે તેનું કંઈ નહિ. સંપ્રદાયનાં શરૂ સાથે કે ધોરણ પૃથા સાથે એમને કશો સંબંધ નથી એટલુંજ કહેવાનું છે. ધર્મનંદન ઉપાસ્ય ઇષ્ટદેવ શ્રીહરિનોજ એક વાચક યોગરૂઢ સ્વામિનારાયણ શબ્દ છે તેમાં સ્વામિશબ્દથી 'બીજી અનુપાસ્ય અનિષ્ટદેવ વ્યક્તિનો સમાવેશ કરવારૂપ તદ્દન ખોટો અર્થ' યોગરૂઢનારા અને સ્વામિનારાયણ શબ્દનો સાચા સામાવાડીઓ 'ખંડીયો' 'ખુણીયો' અક્ષર પુરુષોત્તમ' એવો શબ્દ અશાસ્ત્રીય કદાપી કાદનારા ખંડીયાઓને સ્વામિનારાયણ નામથી જનનાદિ કોઈપણ વ્યવહાર કરવાનો અધિકાર નથી. આવા અવગણા અથવા અનુસંધાનથી જ્ય સ્વામિનારાયણ કહેવા ઇચ્છના વચ્ચે ખંડીયાઓને શુદ્ધ સંપ્રદાયનિષ્ઠોએ સામા જ્ય સ્વામિનારાયણ પણ કહેવા જોઈએ નહિ. એટલે આવો પ્રસંગ પણ આનિષ્ટ રાખવો જોઈએ નહિ.

ઉપરની બાબતને બહુજ મળતી આ પણ એક વાત પ્રસંગાત્ જણાવી દીધા જેથી સારી છે. ભોરસદ કોટમાં પણ સ્વામિનારાયણ શબ્દના અર્થની ચર્ચા વાદિપ્રતિવાદી તરફથી ખંડન-મંડનાત્મક બહુજ ચર્ચાઈ હતી. શાસ્ત્રી હરિજીવનદાસની જુગાની પ્રથમ થએલી તેમાં સ્વા. ના. શબ્દનો અર્થ પૂર્વોક્ત શાસ્ત્રપદ્ધતિએ સમાસ સાથે સમગ્રાણ યઈ ગયો હતો. આ બધુ તંત્ર જાણુવા છતાં પણ શાસ્ત્રોક્ત અર્થને ખોટો કરીને પોતાનો મનસ્વી અર્થ સામીન કરવાનો અત્યાચાર કોટમાં કરવામાં આવેલો. પ્ર. નં. ૧ ના ધણા સાક્ષીઓ એવો અવગો અર્થ કરતા મંડેલા પણ શાસ્ત્ર ધાર પુછતાં તે નહિ મળવાથી છેવટે 'પ્ર. નં. ૧ એ એવો અર્થ શીખાડો' એમ સત્ય વાત નિવેદન કરીને નિવૃત્ત થએલા. છેવટે પ્ર. નં. ૧ ના કોઠારી શ્રીજીસ્વરૂપદાસ શાસ્ત્રી તરીકે જુગાનીમાં આવેલા. તેમણે સર તપાસણીમાં એવો અવગો અર્થ સમગ્રાણ પેરા હ "અક્ષરપુરુષોત્તમ એટલે અમે સ્વામિનારાયણ કહીએ છીએ, સ્વામીનારાયણ એટલે અક્ષરપુરુષોત્તમ, અક્ષર એટલે ગુણાતીતાનંદ અને પુરુષોત્તમ એટલે શ્રીજી મહારાજ." પેરા ૧૪ "સ્વામિનારાયણ શબ્દનો હું એવો અર્થ કહું કે સ્વામી એટલે અક્ષર અને નારાયણ એટલે પુરુષોત્તમ... અક્ષરને જે સ્વામી કહીએ તો પુરુષોત્તમનો મહિમા વધે છે. જે સ્વામી શબ્દ નારાયણને લગાડીએ તો નારાયણનો મહિમા અક્ષર જેવો યથ જાય છે. સ્વામી એટલે નિર્વંતા. નારાયણ સચ્ચ નથી તેમ નિર્ચુણ નથી. નારાયણને સ્વામિશબ્દ લગાડી શકાય નહિ" આવા મનસ્વી શબ્દો વાપર્યા હતા. (આ બાબત તદ્દન વિષરીત છે. નારાયણનેજ સ્વામિશબ્દથી સુખ્યપણે બહુધા વર્ણવ્યા છે. મવર્મગંગમાં 'સ્વામી' નામજ શ્રીજી માટે પ્રથમ વપરાય છે. નારાયણને સચ્ચ નિર્ચુણપણે પણ વચનામૃતમાંજ નિરૂપ્યા છે)

હવે તપાસમાં સ્વામિનારાયણ શબ્દનો સમાસ પુછામાં આવતાં પ્રથમ 'સ્વામી ચ નારાયણશ્ચ સ્વામિનારાયણ.' એમ ૬૬ સમાસ કરાખા આવ્યો. આવો ૬૬ સમાસ થાય તો 'રામશ્ચ કૃષ્ણશ્ચ રામકૃષ્ણો' એવી પેડે સ્વામિનારાયણો એમ દ્વિચનાં પ્રયોગ થયો જોઈએ.

એવો પ્રયોગ તો કેાઈ સ્થળે જોવામાં આવતો નથી, સ્વામિનારાયણઃ એવો એક વચનાંત પ્રયોગ જોવામાં આવે છે, આવી આશંકા થતાં તેને પડી મુકીને, સમાહારદંદ સમાસ કહેવામાં આવ્યો. સમાહારદંદમાં તો એકવદ્ભાવ થતાં નપુંસકલિંગે યવાનો નિયમ હોવાથી ‘પાણિપાદમ્’ ‘અહિનકુલમ્’ એની પેઠે ‘સ્વામિનારાયણમ્’ એમ નપુંસકલિંગ થતાં અંતે ‘મ્’ પ્રત્યય હોવો જોઈએ, એવો પ્રયોગ તો ઉપલબ્ધ નથી. “સ્વામિનારાયણઃ” એવો પ્રયોગજ પુલિંગેજ હોય છે, આવી આશંકા થતાં તેને પણ પડી મુકીને છેવટે ‘રાઘવ્યા સહિતઃ કૃષ્ણઃ રાધાકૃષ્ણઃ’ એની પેઠે, મધ્યમપદ્ધતોથી સમાસ કરવા ગયા. આવો સમાસનો સાંપ્રદાયિક આધાર ભાગતાં તે નહિ મળી આવવાથી તેને પણ પડી મુક્યો. છેવટે ને છુટકે સત્સંગિજીવનની હેતુ દીકામાં તથા સર્વમંગળ સ્તોત્રની દીકામાં કરેલો ‘સ્વામી ચાસૌ નારાયણઃ સ્વામિનારાયણઃ’ આવો કર્મધારય સમાસ સ્વીકારવો પડ્યો. સમાસ સ્વીકાર્યો એટલે અર્થ પણ સ્વીકારીજ ગયો કહેવાય. એટલે ‘સ્વામી એટલે શુશ્રુતીતાનંદ’ એવો કલ્પિત ઉટાંગ અવળો અર્થ છોડીજ દેવો પડેલો. છેવટે ‘આવો અર્થ સપ્રસયના કાષ્ઠપણુ શાસ્ત્રમાં નથી, આ અર્થ મારા રૂર પ્ર. ન. ૧ શાસ્ત્રીએ મને શિખવાડેલો’ એમ સાચે સાચું કહી દીધું. આ બધી બાબતનો તેમના અનુયાયીઓને વિશ્વાસ આવવા માટે તેમનીજ જુમાનીના શબ્દોનો હવે પછી સંગ્રહ થાય છે. પ્રથમ ગોંડળ મંદિરની પ્રતિષ્ઠા સમયે કાઢેલી કંકોતરીમાં ‘સ્વામિનારાયણો નીલકણ્ઠો નારાયણો હરિઃ । હરિકૃષ્ણશ્ચ સહજાનન્દઃ કૃષ્ણોઽસ્તુ મે હૃદિ’ આ સત્સંગિજીવન માહત્ત્યમાં આવેલો મંગળ શ્લોક આરંભમાં દાખલ કર્યો છે. તે જગન્ધી પ્રસંગાત્ પ્રસ્ન થતાં તેના જવાબમાં આવતાં વાક્યો નીકળેલાં-પેરા ૪૪-૪૫ “આંક ૨૮૩ (કંકોતરી)માં જણાવેલો શ્લોક સત્સંગિજીવનમાં છે, તે શ્લોકના ‘સ્વામિનારાયણો’ સીવાયના બધાય શબ્દો એકજ અર્થના છે. સ્વામીનારાયણ એ શબ્દો હોય તો દિવચન વપરાય પણ તેવું નથી. કારણ કે તે શબ્દ દંદ સમાહારમાં વપરાય એવો. દંદ સમાહાર વિશેષ નામનો પણ યર્થ શકે છે. તે માટે વ્યાકરણનો આધાર જોવા સિવાય કહી શકું નહિ...ત્યાં (કંકોતરીની અંદર) શ્રીસ્વામિનારાયણ શબ્દ લખ્યો છે તે શ્રીજી મહારાજ માટે લખ્યો છે...નીલકંઠ શબ્દ એકજ છે હરિકૃષ્ણ નારાયણ તે શબ્દ એકજ છે. સમાસથી થયેલો નથી. વચનામૃતનું મંગળાચરણ (એનો એજ શ્લોક છે) શ્રીજી મહારાજ માટે લખ્યું છે ત્યાં સ્વામિનારાયણ લખ્યા છે તે શ્રીજી મહારાજ માટે લખેલ છે. જ્યારે સમાહાર દંદ સમાસ હોય ત્યારે છેવટે મ્ પ્રત્યય લાગે છે એવું કંઈ નથી. કૌમુદી બજેલો છું. સમાહાર દંદ મમાસમાં છેવટે મ્ પ્રત્યય ન લાગ્યો હોય તો દાખલા આવી શકું નહિ. પેરા ૫૫ “સત્સંગિજીવન નીચે સંસ્કૃતમાં દીકા લખી છે તેવી મોપડી વડતાલ તરફથી છુટા પાનમાં છપાઈ છે તે આઠ વર્ષથી મારા જણવામાં આવી છે તેનું પાસયણ કરીએ છીએ. પાર.યણમાં શ્લોક વાંચીએ છીએ. તે હેતુ દીકા સમજાવતા નથી. પણ શકા પડે કેાઈ વખતે એકજ. તે હેતુ દીકા શુકાનંદશુનિએ લખેલ છે. શુકાનંદ શ્રીજી મહારાજના વખતમાં યદ્ય ગયા અને હેતુ દીકા સર્વમાન્ય ગણાય છે...પેરા ૯૩ “જપ કરવાનો મંત્ર સ્વામિનારાયણ આવે છે. રામી એટલે અક્ષર શુશ્રુતીતાનંદ અને નારાયણ એટલે પુરુષોત્તમ પેલો.....પેરા ૯૪ “સ્વામિનારાયણ શબ્દ સત્સંગિજીવન પ્ર. ૨ અ ૨૪ શ્લોક ૪૧-૪૭ માં છે. ત્યાં સ્વામિનારાયણ એટલે શ્રીજી મહારાજને કલા છે. શ્રીજી મહારાજને પદેલાં આચાર્યપદે રધાપ્યા ત્યારે પહેલવહેલો શબ્દ સ્વામિનારાયણ સં. ૧૮૫૬ માં વપરાયો. ત્યારથી શ્રીજી મહારાજ માટે સ્વામિનારાયણ શબ્દ વપરાય છે. અ ૨૮ શ્લોક ૧૬ માં સ્વામિનારાયણ એટલે

એમ નથી, અને તેમની જુઓનીના પેરા હપ થી જણાય છે કે-એ વ્યક્તિઓના સમાવેશની આ રીતને ટેકો આપી શકાય તેમ નથી. કદાચ તેમનાથી વધારે નહિ તો તેમના જેટલાજ વિદ્વાન અને પવિત્ર માણસો ૭૫ વર્ષોથી વધારે સમયમાં જે ઉઠેલી ન શક્યા તે વસ્તુ પ્રતિવાદીઓ કેવી રીતે જોળી શક્યા એ વિચિત્ર છે” આ પ્રમાણે નિર્ણય અપાયો છે.

ઉપર પ્રમાણે સંપ્રદાયના ઉપાસ્ય ઇષ્ટદેવના જનનીય અમાધારણ મુખ્ય મંગળ નામમાં અનુપાસ્ય અન્ય વ્યક્તિના સમાવેશરૂપ અશુદ્ધ અમંગળ ગરબડગેટાળો બડીયાએ વાળ્યો હતો તેની શુદ્ધિ અંતે કોઈના નિર્ણયથી ચનાં ગોખુચટ થઈ ગયું. હવે આ પ્રામાણિક અર્થમાં કાઢીને હેશ પણ સંસારનું સ્થાન રહ્યું નહિ. આ ઉપરથી ‘સ્વામિનાથયજુ’ જેવા શ્રીહરિનામ એક મુખ્ય વાક્યક શબ્દના અવળા અર્થની ગર્ભ જાઠવણીવાળી લખેલી વાતો યેજો વિગેરેનું અપ્રમાણ્ય પણ નિર્ણીત થઈ ગયું. સ્વા. ના. ને તો ફક્ત જોળા લોકોને ઠગવા પુરતા આગળ ધરવામાં આવે છે. મુખ્ય ઉદ્દેશ અને તાન નિશાન તો શુ. સ્વામી જગા પ્રાગા વિગેરે ઉપરજ છે. માટેજ જેમ સંપ્રદાયમાં ઉપાસ્ય ઇષ્ટદેવ શ્રીહરુ બજન પૂજનાદિ પ્રવર્તે છે તેમ જડમંડળમાં જાણે કાઈ શ્રીહરુને બીજો સંગો નડીયો કે મામાવાડીઓ ઉપાસ્ય ઇષ્ટદેવ હોય એગજ ગાન્યતાથી શુ સ્વામી જગો પ્રાગો વિગેરેનું બજન પૂજનાદિ પ્રવર્તે છે. સ્વા. ના. ને સર્વોપરી માનનારાઓમાં આવા સર્વશો નિરોધી ધૂનધર્મીગને લેશથી પણ સમન હોઈ શકે નહિ. અંતે કહેવાનું તરવ એટલું કે આ સંપ્રદાયના ઉપાસ્ય ઇષ્ટદેવના અમાધારણ જનનીય અગોધ મંગળ નામનો અત્યંત અચળો અર્થ કરીને તેને અંગે બધીજ અવળી પ્રવૃત્તિ કરનારા વિમુખોને સંપ્રદાય સાથે કરો સંમન્ધ નથી.

સ્વામિનારાયણ શબ્દનો શુદ્ધ અર્થ કરવાના પ્રસંગથી આ પણ એક અશુદ્ધ અર્થ કરેલો રમૂતિમાં આવે છે. બળધીવાના અમજમાવાના બકનોએ “લક્ષ્મીનારાયણ નરનારાયણ નિરાટનારાયણ આદિક જે નારાયણ કહેવાય છે તે સર્વના સ્વામી તે સ્વામિનારાયણ કહેવાય” એવો પણ ઉઠાગ અર્થ કરવાની બધ અપ્રાણ કરી જેવામા આવે છે. લક્ષ્મીનારાયણાદિકના સંસ્કૃતમાં ભેદ નહિ સમજાતો શિક્ષાપત્રીમાં કહ્યો છે અને નરનારાયણ આદિક શબ્દોથી શ્રીજીનેજ સર્વમંગળાદિકમાં કહ્યા છે, માટે આ અર્થ તદન ખોટો છે. ખરો અર્થ સામાધારે જે ઉપર કર્યો એજ છે. આવા અવળા અર્થનો પણ સંપ્રદાય સાથે કોઈ સંમન્ધ નથી. આ બાનનમાં કહેવાનું બહુ છે પણ અત્યારે અપ્રસક્ત થવાથી બધ રાખ્યું છે. કોઈ રખતે પાનું નીકળે ત્યારે વાત.

સર્વ મંપ્રદાયોમાં પરંપરાગત સદુપદેશરૂપ સંપ્રદાય મનાય છે. પરંપરા તો ગુરુઓની મનાય છે, આથી એક ગુરુપરંપરા સર્વ જ્ઞાનમાં આવે છે. આ સંપ્રદાયની ગુરુપરંપરા જોવી છે કે-પરંબ્રહ્મ પરમાત્મા પુરોહિતમ બગલાન શ્રીકૃષ્ણ કે જે ગુરુઓના ગુરુ છે તેમણે સંધ્યાગ મીધાવાના સમયે પોતાયકી ગુણોએ કરીને અણ પણ ન્યૂન નહિ એવા પ્રિયતમ એકાંતક બ્રહ્મ ઉદયછને પોતાના સંસ્કૃત રૂપ ગુણ નિમૂતિ વિગેરેનું વિજ્ઞાન આપીને, તેની પૃષ્ઠી ઉપર પ્રવૃત્તિ કરવા જળ આચાર્યપદ આપીને, અદરિકાચમમાં મોકલ્યા. નરનારાયણ પામે રહેરા ઉદયરૂપ દુર્ગાસા ઋષિનો શાપ થવાથી પૃષ્ઠી ઉપર પ્રગટ થઈ રામાનંદસ્વામી નામથી વિખ્યાન થયા તેમને ત્રીરામાનંદસ્વામી શ્રીરંગમાં લેવાથી મદાદીક્ષા આપીને સંપ્રદાયની પ્રવૃત્તિ કરરા આચાર્યપદ આપ્યું. ત્રીરામાનંદસ્વામીએ ત્રીપૃષ્ણનાજ દ્વિતીય અત્મારમૂત શ્રીમદબ્રહ્મસામીને બાગદાની મદાદીક્ષા આપીને તેની બહુધા પ્રવૃત્તિ કરરા આચાર્યપદ આપ્યું. શ્રીમદબ્રહ્મસામી બગલાને

પોતાના ધર્મચંદ્રમાં અયોધ્યાપ્રસાદજી તથા રઘુવીરજીને વાસુદેવી મહાદેવી આપીને આચાર્યપદ આપ્યું. આ પ્રમાણે ઉદ્ધવ સંપ્રદાયની પ્રવૃત્તિ છે.

સંપ્રદાયના પ્રત્યેક પ્રમુખના ઉપોદ્ધાતામાં આર્ય યાત્રા આ વસ્તુ વિસ્તારથી નિરૂપણ કરવામાં આવી છે. વચનામૃત વરતાલ ૧૮ માં “એક તો આપણો ઉદ્ધવ સંપ્રદાય છે તેની રીત જાણી જોઈએ તથા બીજી ગુરુપરંપરા જાણી જોઈએ, તે કેવી રીતે તો ઉદ્ધવ તે રામાનંદસ્વામી રૂપે હતા ને તે રામાનંદસ્વામી શ્રીરંગ ક્ષેત્રને વિશે સ્વપ્નમાં સાક્ષાત્ રામાનુજાચાર્યપદ વૈષ્ણવી દીક્ષાને પામ્યા માટે રામાનંદસ્વામીના ગુરુ તે રામાનુજાચાર્ય છે ને તે રામાનંદસ્વામીના શિષ્ય અમે છીએ, એવી રીતે ગુરુપરંપરા જાણવી. અને અમે અમારા ધર્મકુળનું સ્થાપન કર્યું છે તેની રીત જાણવી.” આ પ્રકારે ૨૫૮ ॥ આ વચનામૃતના અર્થનો વિસ્તાર સ. પ્ર. ૨ અ. ૩૭ જે ઉદ્ધવ સંપ્રદાય પ્રકાશ નામથીજ પ્રસિદ્ધ છે તેમાં પ્રથમ ઉપયોગી પૂર્વ વૃત્ત વર્ણવીને ત્રણ શ્લોકથી તત્ત્વાર્થ શ્રીહરિએજ સિયરામવિષ્ણુ પ્રત્યે કર્યો છે—‘સ ગુરુર્મમ વિષેન્દ્ર ! સાક્ષાદુદ્ધવ પદ્ય હિ । કૃષ્ણાદપ્યગુરુન્યૂનઃ કૃષ્ણમકિમપ્યર્તકઃ ॥ ૮૯ ॥ તદ્વાધિતાનયાયોચં તત્ર સર્વાધ વૈષ્ણ- ધાન્ । યવ નઃ સહુઃ સાક્ષાદુદ્ધવોઽસ્તિ સ્વયં કિલ ॥ ૯૦ ॥ અતો નઃ સમ્પ્રદાયોઽયં સર્વવૈષ્ણવસમ્મતઃ । ઔદવાણ્યોઽસ્તિયતિ શ્રુત્વા તયોચુસ્તેઽહિલાં અપિ ॥ ૯૧ ॥’ (અર્થ—હે વિષેન્દ્ર ! સાક્ષાત્ ઉદ્ધવજીજ અવતરેલા. કૃષ્ણમકિતના પ્રવર્તક તે આ અમારા ગુરુ છે. તે કૃષ્ણધર્મી આણંદના પશુ નહીં નથી એમ અમે માનીએ છીએ. આ અર્થ ‘નોદ્ધવો- ડવ્યપિ મહ્યૂનો’ આ વચનથી ભગવાને ભાગવતમાં કર્યો છે. હે વિષ્ણુ ! આરા મહામહિમાવાળા સદ્ગુરુ શ્રીરામાનંદમુનિધર્મી દીક્ષા મદ્દણુ કર્યા પછી મેં તેમના આગ્રહિત સર્વ વૈષ્ણુનેને કર્યું કે—હે ભગ્ને ! આપણા આ સદ્ગુરુ સાક્ષાત્ સ્વયં ઉદ્ધવજીજ છે; માટે આપણો આ સંપ્રદાય સર્વવૈષ્ણવસમત “ઉદ્ધવ સંપ્રદાય” એવા નામથી પ્રખ્યાતિને પામે. આનું મારું વચન સાંભળીને તે બધાએ ‘તથાસ્તુ’ એમ કહ્યું) આ રીતે સત્સંગિજીવનમાં વ્યક્ત છે. આથી હવે કાઈ વિશેષ પ્રમાણની જરૂર રહેતી નથી. બીજીએ એક વેબથી બંધારણ બાંધી રઘુવીરજી તથા અયોધ્યાપ્રસાદજીને આચાર્યપદ આપ્યા પછી તેને આધારે જન્મે શાદીએ ઉતરોત્તર આચાર્યપદ અપાનું આવે છે. આ રીતે ગુરુપરંપરા પ્રવર્તે છે. આનુંજ નામ સંપ્રદાય કહેવાય છે.

આ જે શ્રીજીઅલીક શુદ્ધ ગુરુપરંપરા સંપ્રદાયનાં સર્વ શાસ્ત્રોમાં નાંખી કરી છે તેને પણ ઉરાડી મુગીને કે ગોચુ ઠરાવીને જાંડીયાએ બીજી જુનીજ ગુરુપરંપરા પોતાના પૃથક્ અંક મંથ માટે જે હવી કાઢવાની મરજી કરી છે. કેવી રીતે ? તો જેમ શ્રીકૃષ્ણે પોતાધર્મી આણું પશુ નહીં નહિ એક પ્રિય ભક્ત ઉદ્ધવજીને અંત સમયે જાન ઐશ્વર્ય આપ્યું હતું તેમ રામિનારાયણે પોતા સુધ્ય મૂળ અક્ષર ગુણાતીતાનંદજી એકલાને જાન ઐશ્વર્ય આપ્યું. ગુણાતીતાનંદે પોતાના સર્વોત્તમ ભક્ત અનાદિ ડાંગા જગજ્ઞા હાથરૂપ જગા તથા પ્રાણને જાન ઐશ્વર્ય આપ્યું. જગા પ્રાણ ભક્તે પોતાની લાજ માન અને ભયનો ત્યાગ કરીને સેવા કરનારા અનન્ય ભક્ત શાસ્ત્રી યદુ- પુરુષાસને જાન ઐશ્વર્ય આપ્યું. આ રીતે જુનીજ યુનની ગુરુપરંપરા ગોડરી છે. રામિનારાયણે બીજા કોઈને જાન ઐશ્વર્ય આપ્યું નથી માટે અક્ષરધામને પામરા છત્રધારે આ ગુરુપરંપરા- નોજ આગ્રય કરી તેમનાં જે વચનો વાનો તેજ મુખ્ય માનવી અને આમનીજ આદા ઉપાસના રાખીને એમને વિષેજ સદ્ભાવ અને પક્ષ રાખવો વિષેરે સરળ ‘શુદ્ધ’ તાડ કે વાડો હોય એવું વિરહજ ઉમાંયઃ ગોડરી કાઢ્યું છે.

ઉપરનો ઉ-મદ અસત્ય અભિપ્રાય તેમની વિવિધ વિચિત્ર વાનો તથા તેમના લુપ્તા થયેલા વાચના વિચારનાથી નક્કી થાય છે. પ્ર ૬ ની પ્ર. ૫ વાત ૩૬૪ “મહારાજ પરાધર્મના હતા ત્યારે અને એકાંતે મળ્યા. જેમ શ્રીકૃષ્ણને ઉદ્ધવજી એકાંતે મળ્યા તેમ” આ વાત ઉપરથી જેમ શ્રીકૃષ્ણ સ્વધર્મ મનન સમયે એકલા ઉદ્ધવજીને મળ્યા હતા અને વિદ્વાન આપ્યું હતું તેમ શ્રીજી મહારાજ સ્વધર્મ મનન સમયે એકલા ગુણાતીતાનંદને મળ્યા અને વિદ્વાન આપ્યું હતું એમ કહેવાનો ગૃહ અભિપ્રાય નીકળે છે. આપેલા દૃષ્ટાંતનો અને એકાંતે મળ્યાનો ખીજો કોઈ અર્થ જણાવો નથી. આવી વિપરીત વાત જાતા રસથી કદાપિ કહે નહિ આ તો ખીજા મધ્ય મોટાઓની હનકાઈ જણાવી શુ સ્વભીની સરસાઈ જણાવા અર્થે અત્ સિષ્યોએ ખુણે પેસીને હકલકાતી જુની ઉપગતી કાઢેની જણાવ છે આવી રાત મત્રાના કાંઈપણ પ્રામાણિક મથમા કે વિશુદ્ધ વૃદ્ધપરંપરામાં નથી જ્યારે શ્રીજી સ્વધર્મ પધારાના યશ ત્યારે તો મુક્તાનંદ જે પાગાનંદ નિત્યાનંદ શુકાનંદ બ્રહ્માનંદ આનંદાનંદ બજનાનંદ આદિકે બોનારાથી પાસે ગએના આમા ગુણાતીતાનંદનું નામજ નથી અતધીન સમયે તો નિત્યાનંદ જેપાગાનંદ બજનાનંદ શુ નંદ આ ચારનીજ સંનિધી હતી આમા પણ શુ તું નામ નથી આ બાબત સ પ્ર ૫ અ ૬૮ મા છે એકાંતે મળ્યા હોય અને કાંઈ આપ્યું હોય તો પ્રતિક્રિયા મથમા હોયજ કદાચિત્ મળ્યા હોય અને કાંઈ આપ્યું હોય પણ તે જ્ઞાનજ આપ્યું હતું એનો શો પુરાવો ? અજ્ઞાન આપ્યું હોય તો પણ કોણ જાણે ? વાતોમા તો ઉદ્ધવસંપ્રદાય વિરોધી અજ્ઞાનજ આપ્યું જેવામા આવે છે, તો અજ્ઞાનજ આપ્યું હશે એમ પણ અસંશય કહી શકાય તેમ છે. શ્રીજીએ તો પોતાનું જ્ઞાન ધણા મુનિઓ વિગેરેન જાહેરમા આપેલું સત્સંગિજીવન વિગેરેમા વ્યક્ત છે. અમુકનેજ એકાંતમા મળ્યા અને જ્ઞાન એવર્થ આપી દીધું એવી મોરછાપ તો મળેને કાંઈ બગમા મારી આપી નથી તો સંકોષ મુનિઓ એવી એકાંતમા શ્રીજીપકી જ્ઞાન મળ્યાની ગોઠાણ કરે અને જુદા જુદા વાગે તો સંપ્રદાયની શી દશા ? એક જગતનીજ ગોઠાણીમા અગણિત ઉપાધિઓ જેવામા આવે છે. શ્રીજીએ શ્રીકૃષ્ણને અને ઉદ્ધવજીને સ્વમ પ્રદાપમા જે સર્વોત્તમ પૂજ્ય સ્થાન આપ્યું છે તેમાથી તેમને તદ્દન કનારી પાડનારા અને મૂળથી પણ ઉઘારી દેનારા વિમુખોને તેમનું દૃષ્ટાંત વેદાની પણ જરૂર શી ? એકાંતમા મળ્યા અને જ્ઞાન આપ્યું આ તો એક ખુણીયુ બીજીયુ જ્ઞાન કહેવાય આ વાત સત્ય હોય અને લખવાની રહી ગઈ હોય તો શ્રી મુનિના અનન્ય બાળ મિત્ર નિષ્કાળાંદ તો રામ થમા જરૂર લખેજ તેમણે ભક્તચિંતામણીમા તો સત્સંગિજીનાની પેઠેજ લખ્યું છે. વિરોધ એટલો લખ્યો છે કે સર્વેને ગોપાળાનંદસ્વામીની આગામા રહેવાનું શ્રીજીએ કહ્યું. આમાં શ્રી મુનિનું નામજ નથી હરિની રાષ્ટ્રતમા પણ આજ પ્રમાણે લખ્યું છે ઉપરનો મથમા મેળવના ઉપરની પાત તદ્દન બનારી નિશ્ચિત થાય છે આ બાબતનો કોઈમાં સવાર આવતા પ્ર ન ૧ ના સાક્ષી શાસ્ત્રીએ “શ્રીજી મહારાજ ધામમા જવાના થયા ત્યારે જેગરા સાધુ માફક ગુણાતીતાનંદને સત્સંગિ જીવનમા કલા પ્રમાણે બોલાવેલા નહિ શુ ને જે વાલેલા તે મે નારાયણધામ સાધુ જીનામદના પસેથી સામજેતુ” આવે સત્ય ઉત્તર અપેા છે. આ બાબતમા કોઈ પણ જગતેન્ટના પેરા ૯૯ મા “જે વખતે શ્રીજી મહારાજે સત્ય જના ગુપ્ત સાધુઓને બોલાવેલા અને તેમા ગુણાતીતાનંદ ન હતા” એવો ફ સત્તો આપ્યો છે આનો જવાબ કરવાનું કારણ તો સપ્રત્યક્ષથી પોતાના યાગની જુદીજ ગરૂપરપરા ગેઢવીને લોહને દમચ એજ છે.

ઉપરના ઉપજીવ અભિપ્રાયને સ્વચરનાસ જગ વાગે વાગી રાનુમાથીજ પગા મળા આવેડે પ્ર ૬ ની પ્ર ૪ રાત ૪૯ “જામીએ વાન કરી ને જે સમામાં જેને હાથ ક’વાયુ કરવાનું

લગવાને સોંપ્યું હોય તેનાથીજ કલ્યાણ થાય. જેમ પરીક્ષિતને શાપ થયો ત્યારે વ્યામઝ આદિક ધણા મોટા હતા. પણ શુકલ આખ્યા ત્યારે કલ્યાણ થયું” આ વાત તો અતિવિચિત્ર છે, જેમ પરીક્ષિતનું કલ્યાણ મોટા વ્યાસાદિકથી થયું નહિ પણ શુકલથીજ થયું; તેમ મોટા મુક્તા નંદાદિકથી કલ્યાણ થવાનું નહિ પણ એકલા શુભાતીનાનંદયથીજ થવાનું ઠરાવ્યું. શ્રીશ્રીએ બીજા કોઈને પણ અથુ પણ અંશ નહિ રાખીને એકલા શુભાતીનાનંદનેજ એ સમગ્રે કલ્યાણ કરવાનો આખો ઈર્ષ્યરો આપી-દીધો દરેક કે શું ? ઈર્ષ્યરો અષાઠ્ઠ મયો એટલે અર્થશીતે ઇલરદારનેજ આશ્રય લેવો પડે. જ્ઞાન વિના કલ્યાણ થાય નહિ. આતું કલ્યાણધારી જ્ઞાન તો શુ. રસમીને એકાંતમાં ઈર્ષ્યરો આપી દીધું. એમ થતાં કલ્યાણ પણ એમના હસ્તક મયું. એટલે એમના ભજનાદિ આશ્રય વિના કોઈનું કલ્યાણ તો થવાનું રચુંજ નહિ. એટલે આખો સંપ્રદાયજ નિરર્થક આંટા ભારતો કે કાંઈ ભારતો કે બાહ્ય ભારતોજ નિઃસરર રહ્યો કહેવાય. આ ને કાંઈ વાત જેની વાત છે ? ખરી રીતે કશું જ્ઞાનજ આપ્યું નથી તેમ કલ્યાણ કરવાનું. સોંપ્યું નથી આખા સંપ્રદાયનો અનાદર કરનારી અને પોતાની સરસાઈ કરનારી આવી વાત શુ. રસમી કદાપિ નજ કરે. આ તો ઉપાધીઆ છતર એકાએક એમના નામથી પોતાનો, ભુકો મુદિમા વધારી વાડો વાળો ભોકાને ઠગી આવતો એક ધૂત સાલાકી વાપરી છે.

જ્ઞાન તો બધું શુ. મુનિને આપી દીધું. બીજાએ તો કશું મળ્યું નહિ. એટલે એ તો બંધાય અજ્ઞાનીજ રહ્યા. આવા અજ્ઞાનીઓ જ્ઞાની શુ રસમીનો અભિપ્રાય ક્યાંથી સમજી શકે ? જેમ હુદ્ર અજ્ઞાની પતંગીયા તેજેરાશિ મૂર્ખોના અભિપ્રાય સમજી શકતા નથી તેમ, આવા હુરનિપ્રાયની વાત પણ એક જોડી કાઢેલી મળી આવે છે. પ્ર. ૫ ની પ્ર. ૨ વાત ૩૭ ‘અમારો અભિપ્રાય તો મોટા મોટા સદ્ગુરુ પણ બળી શક્યા નથી...જે પતંગીયા હોય તે સૂર્યનો અભિપ્રાય જાગે છે ? નથી જાણતો, તેમ મોટાનો અભિપ્રાય તો જગ્યાયજ નહિ’ આ વાતનો ગુહ અભિપ્રાય તો ઉપર લખ્યાએ એજ મર્મ છે.

વળી પ્ર. ૬ ની પ્ર. ૩ વાત ૪૬ માં ‘રસમીએ મર્મ ધામોના મુક્તો માથે પ્રતોષતરો કર્યા પણ કોઈ મુક્ત છતી શક્યા નહિ’ એવી પણ મર્મવેશસાગી વાતુજ વાત કરી છે. આ વાત પણ જાગે શ્રીશ્રીએ એકલા અબલુ શુ મુનિનેજ બંધુ જ્ઞાન આપી દીધું છે પણ બીજા કોઈને આપ્યું નથી એમ મનાવા હસદગતી જુદી જોડી કાઢી જણાય છે. રસમ અમળુ દત્તા અને જ્ઞાનનો ગર્વ તો નિમીમ જણાવ્યો છે. એક અમળે કાશીના પંડિતોની સભા છતી. શી રીતે તો ‘પંડિતોએ જે જે કશું તે મે નાજ કયું’ આના જેવી ઉપરની ઉગત વાત જણાય છે.

ઉપરની આખને મળતી પ્ર. ૩ ની વાત ૧૭૭ છે. ‘તેમજ મહારાજનો જે સદસ્ય અભિપ્રાય તે એક મહારાજ કાં આ મૂળ અક્ષર મહારાજ સાથે આખ્યા છે તે જાગે કાં આ સાધુ વિશે મર્મોપરી નિજા હોય ને હેને કરીને નિષ્કામ ક્યો હોય તે જાગે પણ બીજો તો યથાર્થ અભિપ્રાય જાગી શકે નહિ એ મિદાંત છે’ આ વાચક વાનખા તો એક મહારાજ, બીજા શુ. રસમી અને ત્રીજા તેમને વિશે સર્વોપરી નિજા તથા નિષ્કામતાના બંડીયાજ રસમ અભિપ્રાયને જાણનારા ઠરાવ્યા. બીજાને તો યથાર્થ અભિપ્રાય નહિ જાણનારા ઠરાવ્યા. વળી આ વાતને સિદ્ધાંત વાત ઠરાવી. એટલે સર્વેને રસમ જ્ઞાન માટે આજ વાડા સાળા જડી તા જ્ઞાનશુદ્ધિઓને અથ્રા કરવાનો નમો ઠરાવ્યો. આ વાત પણ પોતાની ઈર્ષ્યરો સરમર્મ અને બીજા મર્મ મોટાએની દસદસ ઠગા હસદગતી જુદી જોડી કાઢેલી જડીયા નિશ્ચિત છે.

પ્ર ૬ ની પ્ર. ૬ વાત ૨૬૭ 'રામી કહે જેના ગુરુ અક્ષર હોય તે અક્ષર 'રામમાં લઈ જાય ને પુરુષોત્તમને મેળવે' આ વિગત વાત પણ ઉપરની વાતને જડુ મળતી છે આમા તે ગુ મુનિ અક્ષર છે, એજ ગુરુ છે, એજ અક્ષર ધામમા લઈ જાય અને એજ પુરુષોત્તમને મેળવે એમ ગુરુપણનો અક્ષરપણનો અને અક્ષરધામમા લઈ જઈ પુરુષોત્તમને મેળવવાનો જ્યો આપો ઈતરો એકના ગુ રામીનેજ મીજીએ આપી દીધો હોય એની ખુબ્બીયા બહીસા ગર્વિષ્ટ એ હસી કરી જણાય છે

વળી આચાર્ય સાથેના જ્ઞાન પ્રસંગે એવો જ્ઞાન મર્મ પણ વાતુમા જણાવ્યો. 'કે-તમને તો શીજીએ ધનનો ખજીનો આપ્યો છે પણ પુરુષોત્તમના રહસ્ય જ્ઞાન સંમન્થી ખજીનો તો અમને સોપ્યો છે' રિગેરે આ નાત પણ ઉપરની વાતને જડુજ મળતી અહારી છે

પ્ર ૫ ની પ્ર ૪ વાત ૧૪ મા તો રામાનન્દરામી ઉદ્દવજીનો અવતાર નહિ પણ એ તો અનાદિ અક્ષરમુક્ત હતા એમ હમીને તેમને ગુરુપરપરામાર્થી હિસારી દઈ સ પ્રદાયનુ 'ઉદ્દવ' એટલે નામ પણ હિસારી દેવાની અને શ્રીકૃષ્ણે ઉદ્દવજીને જ્ઞાન આપી જહરીકામ મોકલ્યા એ સાપ્રદાયિક વાતને પણ હિસારી દેવાની આખીન અધ અંગારા કરી છે જળધીયાના અવજીનાપના પથીઓએ પણ આસિજ અંગારા કરી છે આનું વિવેચન ઉદ્દવ સ પ્રદાય માસિકનો આત્મમાજ ઉદ્દવ સ પ્રદાય સન્દેહો અર્થ કરવાને પ્રસંગે સનિસ્તર કયું છે મનમાનો અર્થ અગરામા અગ્યણ માનીને એની ગર્ભી ગોઠવણી કરી હશે શ્રીકૃષ્ણના પરમબક્ત ઉદ્દવજીને અક્ષર ધામના મુક્ત તરીકે કે શીજીના અવતાર તરીકે સ્વીકારીને અક્ષરમા રથાન આપ્યું અને તેના રામી પરબ્રહ્મ અક્ષરાધિપતિ શ્રીકૃષ્ણે તો એ અક્ષરધામના દર્શન પણ નથી એમ આસુરી ભાવથી હસીને તેને રથાન ન આપ્યું આ કેવી હંધી અંગારા અંગારા વિચિત્ર વાત ?

ઉપર પ્રમાણે મીજ કાષ્ઠ મુક્તાનદાકિને નહિ પણ એકના ગુગુલીનાનેજ એકાનમા પક્ષપાતી શીજીએ બંધુન રહસ્ય જ્ઞાન આપીને કદાચ કરવાની આખીન સત્તા પણ એમને છાજે આપી દીધેની હોવાથી એમનાજ આમની સર્ કાષ્ઠને કલ્યાણ સાધવાનું ઉગમ દર્શનુ આ રીતે બહીસાએ પ્રતીવેલા જ્ઞાન નામના અજાનના પ્રથમ ગુરુ ગુ રામી અમણને દર્શાવ્યા

હવે એમણે પોના નિજે પ્રતિષ્ઠિત જ્ઞાન અર્થે રૂને આપ્યું એ વિચારવાનું રહ્યું રામીએ સ્વજાનના પરમ પાત્રની બહુ બહુ તપાસ કરી પણ કોઈ સિધ્ધ સાધુ વર્ગમા નહિ મળી આવના છે- પોતાના પૂર્ પુરના પ્રતારે જગો ભક્ત (મિત્રી) અને પ્રાગો ભક્ત (સ્વજી) મળી આવ્યા એમને પોતાનું તમામ જ્ઞાન અર્થે અસકોત્તરી આપી દીધું અને નિષ્કિંચન થઇ ગયા આ જાંઈ ઉમ મડ મોડાણી તેમની નાચડી વાતુમાજ મળી આવે છે

પ્ર ૩ ની વાત ૧૦૮ 'અમે તેને વાહીમા એકવાર કહ્યું કે અમે મૂળ અક્ષર છીએ એમ તમે સૌને કહો પછી તેણે મુજુ ને હું જાને વાહીયાયુ' તે મારો ભાર ન પડે પણ કાષ્ઠક અર્થે આપો તો અને પણ એમ રહે છે કે સૌને મારા જેવું સમજારી દઈ એમ અમને કહ્યું પછી ઝોરડામા અમારી સાથે તેને તેડી ગયા ને કહ્યું કે કરો ખાન, તે ધ્યાનમા દિવ તેજેમય સચ્ચિજનનદ જ્ઞાન પ્રકાશથી ઝોરડો ભરાઈ ગયો. ને તેમાં અમને જેમ મૂર્તિમાન ઉભા હતા તેમજ એના પ્રતજાને મ'થે હીલા. અમે કહ્યું કે કેમ છે ? પછી તે કહે મહુ આનદ છે તે વખતથી તેની નિરાદરણ દષ્ટિ થા ગા અને પરતે તમામથી મણિવર જેવા કર્યા છે તે સૌના અંતરનું જાણે છે ને કેટલાકના મનપ મહેા મા'ય' રિગેરે આ નાત તો અતિ વિચિત્ર વિમલનીય છે આમા અને ૧૬૫૩ કે જેનો ભાર

પડે નહિ એવાનો માર પાડવા, વાડીમાંથી પોતાના ઝોરડામાં લઈ જઈ દાન ધતારી તેમ દેખાએતા પ્રકારમાં મૂર્તિમાન મૂળ અક્ષરના દર્શન કરાવતે ઐશ્વર્ય આપવાની સતિપાત્રી લાગી કરી છે વદનાવાને વાડીમાંથી ઝોરડામાં લઈ જઈને પ્રમથ પ્રદર્શનો દશે કે અધમાર ? મૂર્તિ માન મૂળ અક્ષરનું દાનમાં દર્શન કરાવુ હશે ? કે અમૂર્તિમાન અમૂળ અનપરનું ? ઝોરડામાં ઐશ્વર્ય આપ્યું હશે કે બીજુ કાષ્ટ વિરોધી ? દર્શનથી આનંદ થયો હશે કે વિરોધી બીજુ કાષ્ટ ? આ તો એ બે ગુરુ શિષ્ય જાણે ત્રીજો કેઈ આમાં સાક્ષી નથી છે ? સપ્રદાયકતા તો વિમુખ થયો હોવાથી એવુજ કાઠ વિપરીત ઐશ્વર્ય આપ્યું હોય એમજ માનવાનું રહ્યું અમળ્યુ અને વળી વદનાવાને બીજુ સાઈ અપવજ શું ?

વળી પ્ર ૩ ની વાત ૩૦૩ “જેમ આ પ્રાગજી બમન અમને અક્ષર કહે છે પણ તેનું કેટલાક જ્ઞાનના નથી પણ અતર્થાગીપણું” આપ્યા પછી ઘણો સમાસ દર્શો છે” આ જાન ઉપગતી બાવનને બહુ મળતી છે અતર્થામિપણું તો એક પરમાત્માને અમાધાગ્ય હોવાથી બીજાનું ની શકાયજ નહિ અતર્થામિપણું આપ્યું હશે કે બદિયામિપણું ? તે તો એ જે જાણુજ જાણે ત્રીજો કાષ્ટ સાક્ષી નથી અતર્થામિપણું આ રાથી સમાપ થયો કે અધમાર ? એ પણ એ જે જાણુજ જાણે સપ્રદાયની શુદ્ધ દૃષ્ટિએ જોઈએ તો ફળ તો જન્મેને અસમાસમાજ આપ્યું દેખાય છે. જુનાગઢથી વિમુખ કરીને મદી મુઠલા એમ એમના શિષ્યોજ કહે છે

આ વાતને મળતી / આ પણ એક બીજી વાત છે. પ્ર. ૬ ની પ્ર ૫ વાત ૮૫ “કોઈકે સ્વામીને કહ્યું જે આ પ્રાગજીને તમે ઐશ્વર્ય આપ્યું” તે હકી ગયો માટે શેખજીની પેઠે કરો તારે સ્વામી મ્હે આ થોડોગીયુ નથી આ તો ખાતાગે પાયા છે ખરા રાજપાનું દગ છે” આ વાતમાં કોણુ ફરીવાદી હશે ? શું ઐશ્વર્ય આપ્યું હશે ? શું છપી ગયો હશે ? શું શેખજીની પેઠે કરવાનું હશે ? શા પાતાગે પાયા હશે ? અને શું ખરા રાજપાનું દગ હશે ? એ તો એજ જાણે ખરા રાજપાનું અને પાતાગે પાયાનું દગ તો અતે વિમુખપણામાં આ જુ છે આ અધ જાનનું ઐશ્વર્ય ? આ બીજી અતિ નિશ્ચિત વાત છે પ્રાગજી કરતા પણ જગાનો મદિમા તો અતરિકિ શું સ્વામીના જેવોજ અનપૂત ગાયો છે પ્ર ૩ ની વાત ૩૧ તથા ૧૨૫-૨૬ મા અવા વાવડા વાડો છે-“જેમ પાયમો પરમહસમા અમને જેમ છે તેમ કોઈ કળી સમ્યા નહિ તેમજ આ જગાભક્ત પણ કોઈના કલ્યામાં આવે તેવા નથી એવા એ અનાદિ સિદ્ધ દશ વાળા છે અમારી પેઠે અજન્મા છે અને અક્ષરના મહાક્રમનું ગાન અનિ મુકત છે અને એ ભક્ત તો મહાગજને આ સાધુ જે જે પ્રજાડમાં પધારે છે ત્યાં ત્યાં ભોજાજ છે, એની આગળ સ્વરૂપાનંદસ્વામી જેવા મહારામર્થ છે તે પણ ગણતરીમાં નથી અને સર્વ અમારા મુખ્ય તેમનામાં છે અને અમારી અનુદત્તિ જેમ એ પાળે છે તેવી બીજા નથી પાળતા અને જેમ મહાગજ અને અમારા સમન્વયી મનાયુ થાય તેમજ તેમના સમન્વયી કદાચુ થાય એવી નિહદશારાળા છે અમ ૩ પરમ સયગરૂપ છે અમારે ને તેમને લુઈ નથી આ જગાભક્ત જેવા બીજા કોઈ સરદે ની પુરુષ પ્રજાડમાં નથી એ તો મેટા મેટા મુક્તોને પણ સમાગમ કવા થોડર છે અને શ્રીજી મહારાજનો અને અમારો દાન અભિયાને ચધાર્યો તો જગ નમ્યા અને કે તેવો બીજને જાણુવો દુનમ છે દરવાજે કિમ્મલના ત્યાહ રમા બીડીને મજા રુડીજીમદગજ માડીયા ની ઉડીને જગાભક્તને મજા એ જેવા તો (નિતરરૂપ દૃષ્ટિવાળા) એ એજ છે ત્રિજેર આ મનિપત્રી કાન ની ગાદ ધણુ છે કે તેને તો નિરરોધ જ્ઞાન ઐશ્વર્ય ઈશ્વરે આપી દીધું હતું વાત ૧ ૬ ની ૧ ૩

કે રા. ના. સંપ્રદાયના કથા ઉપયોગનું નથી. તેમજ 'શુભાતીતમંડળ' એનું વિશેષ આધારે પોતાના તકની કે વાડાની પૃથક્તા પણ પોતેજ જાણી દીધી છે. મામિકનો આવો પૃથક્ કહેલ આરંભથી સૂચી દીધો એ સારમાં સાર કામ કરી દીધું કે જેથી કોઈ સંપ્રદાયી જનને બા-
માવાનું રહે નહિ. એમ પંથનું પદ વચન કૃત્ય શુદ્ધ જાણીને કૃતાર્થતા માધરાતો પ્રયત્ન
માસિકે સારો આરંભ્યો છે. 'શુભાતીતમંડળ' આ સમ્પ્રદાય વાડો કે તક તદ્દન શુદ્ધ મમત્રાય છે.

વળી આ તંત્રોએ વર્ષ ૧ અંક ૯ પાન ૧૬૬ ઉપર જીએ મળેલો વેળ લખ્યો છે
"મૂળ અક્ષર શુ રામીને પોતાનું પુરોતમપણ તરે સદિન પ્રયાગ કરતા આજ્ઞા કરી તે
રામીએ જીરી અનેકને તે જાન ધરાવ્યું; સિદ્ધ કરાવ્યું. તેમા મહુતાના પ્રાગણ ભગતણ
મહારાજ તથા રામીથી જાગાલકત તો રામીથીની જમળી ડાળી ભુજાઓ એકે
ખન્ને દેશમા ડોકો માર્યો. ખીજાએ આળો મોઠ સર કર્યો..આજ જ્ઞાનનો દિગ્વિજય
સતત આહુ રહે કદ્યાજીના માર્ગનાં વહેતું અખંડિત રહે તે માટે ભગતણએ
તૈયાર કર્યું એક પાત્ર. (યજુરપાત્ર) પાત્ર તે કાંઈ પાન જેનું પાત્ર" આ રીતે છે. આમા
નવી યજુરપાત્ર સૂચીની શરૂપરપર સૂચનાઓ આપ્યેલી જોઈએ છે. આમા પ્રાગ જાગતે
શુ. રામીની જમળી ડાળી ભુજાઓ દશરી છે. કોણ જમળી અને મથુ ડાળી ભુજા તે તો
તેમના સંપ્રદાયા હોય તે ખરૂં. વેળના સમ્પ્રદાયે કમ લખ્યે તો પ્રાગ જમળી ભુજા અને
જાગણ ડાળી ભુજા હરે છે રામીના ધર્મા સિંધો ત્યાગી થઈ દશે તેમથી જાણ પ્રાગ રોકો
દરજી સીવાય રામીની ભુજા થાય એવો કોઈ પાન નજ નીવડ્યો એ સિંધોને જાહેરમા સરમાવા
જેવું નથી શુ ? શુભાતીતમંડળનો દેશમા ડોકો મારતા કે દિગ્વિજય કરતા આમા સંપ્રદાયની
રિમુખપણોના ડોકો કે દિગ્વિજય થઈ ગયો એનો કોઈ વિચાર કરશે કે ? મળતા પ્રાગ ડોકો
પાર્શ્વ થતા જતાં આમા સંપ્રદાયની દૃષ્ટિએ કુપાન થયું મળા એક કાંઈ જાન રચુ ? આ જો
તત્ત્વોએ પળ તલ છોડીને સાચે સાચે વિચાર કરવો ધટે છે. આવા વેળો તો તત્ત્વોના નકુ છે
પણ વિસ્તાર ભયથી લીધા નથી.

પંજા ઉનામરામનો વર્ષ ૨ અંક ૧૦ પાન ૨૩૩ ઉપર વેળ છે તેમા તે "ભગતણ
(પ્રાગણ) તથા જાગામતે રામીના અશુરપણની વાત પ્રચલિત કરી" આમા સમ્પ્રદાય લખીને
શુભાતીત પથમા જાગા પ્રાગની શરૂ તરીકેની ભાનનાનો આશય જણાવે છે. પા મળિમાણ
ઉમેદમાળીના વર્ષ ૧ અંક ૩ પાન ૬૦ ઉપર લેખ છે તેમા તે "પ્રાગણ ભગતના
આખ્યાનનું પુસ્તક લખી એને જઈ મેલો એ પુસ્તકમાંથી બાર વાગ્યા શુદ્ધી કથા
કરી. પ્રાગણજન મહામુખ દેતા શુ રામીના કૃપાપાત્ર દેતા સંપ્રદાયમા એ મહામુખનું
નામ પડ્યું અચર્યાને છે" આમા કમ્પ સમ્પ્રદાય લખીને સંપ્રદાયમા પ્રાગણને અચર્યાને
શુદ્ધી રામી પડી અચર્યાને જોવાવાનો આશય સમજાવે છે. આ ઉપરથી પ્રાગણના આખ્યાનનું
પુસ્તક પણ બાળ્યુ હોય એમ જણાય છે. અને રામીના ત્યાગી સિંધોમા કોઈપણ કૃપાપાત્ર
અચર્યાને જોગવે એવો નહિજ હોય એમ જણાય છે સંપ્રદાયમા અચર્યાને કે રિમુખમા
અચર્યાને જોગવે છે તે તો જાણનારા જાને છે.

રા રા. પ્રેદિમ જેક જ્ઞાનમાળે તો તત્ત્વ નખ રીતે ની શરૂપરપર વિના ચન્ને ઉદ્ધ
ધોડીને એક મેલે અતીત જતાં રીતે પણ જણાવી દીધી છે અ ૧ પાન ૯-૧૦ ઉપરના
તેમના વેળના વાક્યો- 'શ્રીજ મહારાજના યધાર્થ સ્વરૂપનું જ્ઞાન શુ રામીએ કરાવ્યું.

ગુ. સ્વામી અને આદિનારાયણ શ્રીછત્રમહારાજ એ યન્ને નાંગામે એક ખીખ સાથે લખનાં
 'સ્વામિનારાયણ' એવો અગ્રાધ મંત્ર થયો... ગુ. સ્વામિના શિષ્યોમાં મહુવાના પ્રાગજી
 ભક્ત અગ્ર સ્થાન લોગવે છે. પ્રાગજી ભક્તની અપ્રતિમ સેવા અને ભક્તિથી પ્રસન્ન થઈ ગુ.
 સ્વામીએ તેમને એકાંતિકપણું સિદ્ધ કરાવી પોતાનું સર્વોપરી શુદ્ધ જ્ઞાન તથા ઐશ્વર્ય
 આપ્યું..... પ્રાગજી ભક્તે તેજ જ્ઞાન તથા ઐશ્વર્ય શાસ્ત્રી યજ્ઞપુરપદાસને આપ્યું.
 "પ્રાગજી દેવે દંતમેશ્વર્ય ગુણાતીતેન વર્ણિતા । યજ્ઞપુરપદાસાય પ્રાગ્જિરેશ્વર્યમાદદે" (અક્ષર-
 પુરોત્તમ, ચરિત સર્ગ ૨ સ્ત્રો. ૫) યજ્ઞપુરપદાસજીએ લગભગ માન અને બળનો ત્યાગ કરી
 શ્રીપ્રાગજી ભક્તની પરમ સેવા કરી અને તેની પાસેથી અઘોરિક જ્ઞાન તથા ઐશ્વર્ય સંપાદન
 કર્યું... શાસ્ત્રી મહારાજે પ્રાગજીયજ્ઞ જ્ઞાન ઐશ્વર્ય મેળવીને ખોચાસણ સારંગપુર ગોંડળ મંદિરે
 કરી અક્ષરપુરોત્તમ પદરાખ્યા" આ પ્રમાણે છે. આ પ્રેદેસરે તે સંપ્રદાયનાં શાસ્ત્રી તથા પૃથાને
 અમાન્ય કરીને, સંપ્રદાયના ઉપાસ્ય ઇષ્ટદેવના અસાધારણ સ્વામિનારાયણ નામનો મોઘ અર્થાન્તર
 કરીને, ગુરુપરંપરા પણ મોઘ અર્થાન્તરવાળી કરીને, શ્રીછત્રયાપિત સંપ્રદાયયજ્ઞ ગુણાતીત તંત્રી
 સર્વોચ્ચ પૃથક્કતાનો પ્રખ્યાત પુરાવો કરી આપ્યો. સત્ત્વીએ પ્રાગાયજી જ્ઞાન ઐશ્વર્ય મેળવ્યું હોવાથી
 શાસ્ત્રીના ગુરુ પ્રાગજી કહેવાય એવો પ્રશ્ન યતાં સાક્ષી શ્રીછત્રસ્વરૂપદાસ શાસ્ત્રીએ શરમને માર્યે
 નકાર કહેશે એ બાબતની પણ આ બાઇએ સંસ્કૃતમાં સ્પષ્ટ રચીને જાહેરમાં કબૂલાત આપી.
 સ્વામીના શિષ્યોમાં પ્રાગા સીવાય અગ્રસ્થાન લોગવે એવો કેઈ શિષ્યજ ન મળે આ કેવી શિષ્ય-
 લગ્નમણી વાત? સ્વામીએ જગા પ્રાગાને કદાચિત્ જ્ઞાન ઐશ્વર્ય આપ્યું કહ્યું હોય તો તે ઠીક
 છે પણ અદીક્ષિત અસાધુ અમણ અસમર્થ જગા પ્રાગા મોચી દરજીએ ઉચ્ચ સાધુ શાસ્ત્રી સમર્થ
 યજ્ઞપુરપદાસને જ્ઞાન ઐશ્વર્ય આપ્યું કહેવું એ તો સંપ્રદાયની દૃષ્ટિએ બીજકુલ ઠીક કહેવાય નહિ.
 પોતે જ્ઞાતિએ ઉચ્ચ વૈશ્ય હોઈને આચાર્યયજ્ઞ દીક્ષાને પામીને સાધુ થયા છે. આંનાળ બહારથી
 હોઈને વિદ્યા મેળવીને શાસ્ત્રી થયા છે. વળી ત્યાગ તપાદિ ગુણો પણ મેળવ્યા છે. વળી શુદ્ધસ્વામી-
 યજ્ઞ વર્તમાન અને ગુરુ વિજ્ઞાનાનક સ્વામીયજ્ઞ સાંપ્રદાયિક વિજ્ઞાનને પણ પામ્યા છે. આ બધાનો
 વિચાર કરીએ તો પોતામાં જ્ઞાન ઐશ્વર્ય આત્મીય અત્યધિક કહેવાય. આથી અધિક ઉચ્છિષ્ટ જ્ઞાન
 ઐશ્વર્ય શું અદીક્ષિત અસાધુ અમણ અસમર્થ અત્ય જગા પ્રાગયજ્ઞ પરદીપ મેળવ્યું હશે તે
 તો તેઓ ખાનગી જાણે. ક્યાં ઇતર અબણ જગા પ્રાગા ભક્ત? અને ક્યાં સાધુ શાસ્ત્રી યજ્ઞપુર-
 પદામજી? અને વચ્ચે વિચારીએ તો તેજસ્તિમિર જેટલો બેઠ છે, એનો પણ અણ જેટલો
 વિચાર નહિ કરતાં અણ સિધ્ધો શાસ્ત્રીના ગુરુ જગા પ્રાગા ભક્તને દરાવીને, તેમની ઇતરની
 અનુરૂપિત્વક સેવા કરવા દ્વારા પ્રસન્નતા મેળવીને તે દ્વારા જ્ઞાન ઐશ્વર્ય મેળવ્યાની વિષમ વાતો
 ઉવાડે છેગે કરતાં કેમ લગાર પણ લગ્નતા નહિ હોય? ને કદાચિત્ કાંઈ જ્ઞાન ઐશ્વર્ય અણ
 હોય તો તે શુદ્ધ સંપ્રદાયનું તો નહિજ પણ સંપ્રદાયયજ્ઞ સર્વથા વિમુખ થવાનું અસાંપ્રદાયિકજ
 હોઈ શકે. ને અત્યારે જાહેરમાં જોવામાં આવે છે. આથી તો દીક્ષાદતા ગુરુ વિજ્ઞાનાનકસ્વામી-
 યજ્ઞ જ્ઞાન ઐશ્વર્ય મેળવ્યાનું દરાવીને આનું કાંઈ ધર્મતમ ચલવ્યું હોત તો સંભવિત સમુચિત મુન્દર
 હતું. ઇતર અબણ વિમુખ વાજામાં વિદાન ઉચ્ચ સહુને પેમવાનું ન હતું. વિમુખ જ્ઞાન ઐશ્વર્ય
 મેળવીને સંપ્રદાયયજ્ઞ વિમુખ મર્ત જહારે જઈ સંપ્રદાય સામે મંદિરે કરાવ્યાં એ તો પ્રેદેસર
 સાદેખના દહેરા મુજબ એકમા વિનાનાં મીમાં જેતું નિરર્થક નિમીઝ નિંચ કહેવાય. બીજા પણ
 લેખો આ બાઈના આગાને આગાજ પ્રાગીયા છે પણ વિસ્તારમયથી ચેના નથી.

વળી વર્ષ ૨ અંક ૧૦ પાન ૨૩૧ ઉપર કેઈ ગોરધનભાષિનો લેખ છે તેમાં “એ શ્રી સ્વામી અક્ષરધામરૂપ મયુષ્યમૂર્તિ હન. એ ગુરૂપરંપરાએ બગનગની આગાથી આ સાત્રી ભક્ત અને ભગવાન એ પ્રમાણે યુગલ ભક્તિનો પ્રચાર કરવા તનોડ મહેનત કરી જામગામ ફરી સંપ્રદાયની મેવા કરે છે. એમણે ત્રણ મંદિરો બંધાયાં છે. એ મંદિરોમાં મદાગમનીજ મૂર્તિઓ પધરાવી છે. તકાવત એટલેજ છે કે મહારાજ-એકે-ગુણાતીનાનંદ સ્વામીની મૂર્તિઓ વચલા ધુમટમાં પધરાવે છે. બીજી મૂળ અક્ષર અથવા અક્ષરધામ એકજ હોઈ શકે. એ તો અમે “ગુણાતીનાનંદ-મૂળ અક્ષર, સદ્ગુણનંદ એક પરમેશ્વર” એમ ધૂન કરાવીએ છીએ” આવા શબ્દો છે. આ બાઈ તો તકાવત સ્પષ્ટજ કંડી દેવાની નિખાવસના વાપરે છે. આ ઉપરથી નક્કીજ થયું કે સંપ્રદાયથી તકાવતવાળી બંધી બાબત તડ વાડાને બંધ બેમની વિમુખી છે.

વળી તત્રી ખેંગાભાઈએ તો વર્ષ ૨ અંક ૧૦ પાન ૨૪૩ ઉપરના લેખમાં ત્રામિ-નાગવણ સંપ્રદાય શબ્દનો “શ્રીજીનો તથા સ્વામીનો પોતાનો સંપ્રદાય છે” એવો અવગો અર્થ કરીને અવગણ અર્થો કરવામાં અત્ર પદ મેળવ્યુ જણાય છે. એકવા શ્રીજીનો સંપ્રદાય નહિ તેમ શ્રીજીએ માન્ય કરેલા ઉદ્ધવજીનો નહિ પણ શ્રી સ્વામીનો પોતાનો પણ અડારી દીધો. એટલે ત્રા. ના. સંપ્રદાય શબ્દમાં બે વ્યક્તિઓનો મખાવેસ માહમી ક્યો અર્થોનગનો અનર્થ-નતર તો બહુ સારો ક્યો પણ સંપ્રદાયથી ધનિરોમાંજ ગોમે. સ્વા. ના. શબ્દનો અવગો અર્થ કરવાનું હકાપણુ તો ધણા વિમુખોએ કર્યું છે પણ આણું દેહડહાપણુ તો આ તંત્રીએજ કર્યું જણાય છે. અરુ ગમે તેવા ઉભાગડ હટામ ઉનટ અર્થો કરો અને ગોખો ગોખાવો તેની કોઈ ના હોતું નથી, પણ આવા અર્થોનતરનો શુદ્ધ ઉદ્ધવ સંપ્રદાય સાથે કનો મળ્ય નથી એટલુંજ તત્ત્વ કહેવાનું છે.

વળી એવજ વાર્તાઓમાં કે લેખોમાં સ્વપ થયે પૃથક્ ગુરૂપરંપરા લખીને અટકવા નથી. પણ પોતાના મંદિરના ચોપડા ને રો-મેજ ખાતાવધ આવરો વિગેરે લખાય છે તેના પ્રથમના પૂગનપાનમાં પણ “શ્રીગામિનારાયણુ ચાને શ્રીઅક્ષરપુરોષોત્તમ મહારાજને નમો નમ, શ્રી મૂળ અક્ષરમૂર્તિ શ્રીગુણાતીનાનંદસ્વામીને નમ, પરમ એમનિક મહામુનગજ શ્રી પ્રાગજ બગન તથા જગા ભક્ત તથા સ્વામીની વિજ્ઞાનજાતજ તથા સાત્રીશ્રી ચરુપુરુષદામજીને નમો નમ” ઇવદિ શબ્દો લખીને સંપ્રદાયથી સંધા પૃથક્ પરંપરા તથા પ્રદર્શો છે. પોને મનાવેલા મંદિરોમાં “શ્રી સ્વામી, જગાધામભક્ત, સાત્રીજી વગેરેની મૂર્તિઓ પધરાવે છે એ પજુ ઉપનાત અર્થને મુચવે છે.

વળી પોતાનો પથ કે વાડની જુલઈ જણાવા માટે “અક્ષરપુરોષોત્તમ, અક્ષરપુરોષોત્તમદામ, અક્ષરપુરોષોત્તમ ઉપાસક, મૂળ અક્ષર, અક્ષરજી, અક્ષરમંદિર, અક્ષરમડા ગુણાતીન ગાનમડા, ગુણાતીન બાગ, ગુણાતીત અક્ષત્તાન, લીજ સ્વામી, ક્ષત્યાદિ જુલજ શબ્દો જેડી કાઢીન ઉવાડો વ્યવહાર કરાય છે. આ ગીને શ્રીજીઅમિતન સામપ્રદાયિક ગુરૂપરંપરાયળી જુડીજ ગુરૂપરંપરા ગોઠની છે અને તેમાં આવેનાઓનુ ધૂન્ય બગન પૂજનાદિ પણ પ્રવર્તાવ્યું છે. આ પ્રમરે સંપ્રદાયની મુખ્ય ત્રીજ સ્વામિનારાયણ નામ અને ગુરૂપરંપરા છે તેમાં ગરવડ ગોટાળો સામેલાડીયો વાળવાની વિમુખતા વિગેરે વાપરી છે આ રીતનું અનવધિ અવગું કર્યું પ્રવર્તાવ્યું તથાપિ પોતાને ત્રા. ના. સંપ્રદાયના અનુયાયી કહેવરાણ કોડ સેવે છે એજ વિચિત્ર છે. વિષીન પંથો કંગો વ્યખ વેખાનો અને ખનિવના કહેંગવા જેવી આ તદન અવગી વાન છે

પ્રસંગાત આ પેણું એક વાત બધાંની દીધા જેવી છે. એક કાશીપાસ પંડિતે બંનોવરી ગુણોત્તીતબ્રહ્મોપનિષદ નવી ગોઠવી છે. તેમાં “સ્વામિનારામણે એકલા મૂળ અક્ષર ગુ. સ્વામીને જ્ઞાન આપ્યું, તેમણે મુખ્ય શિષ્ય સ્વા. જ્ઞાનમુકુંદદાસજીને જ્ઞાન આપ્યું, તેમણે મુખ્ય કૃપાપાત્ર નિરુણ્દાસ જેતપરવાળાને આપ્યું, તેમણે સર્વ વિદ્યાના પારને પામેલા કૃષ્ણલક્ષ્મીચાર્યને આપ્યું. તેમણે ભક્તરાજ દરબાર અર્જુનસિંહને જ્ઞાન આપ્યું” એમ જ્ઞાનગુરુઓની શુદ્ધિ પરંપરા ગોઠવી છે. વધારામાં એમ પણ ગોઠવ્યું છે કે—આ જ્ઞાન આ ગુરુપરંપરાથીજ પ્રવર્ત્યું છે. બીજા કોઈની પણ પાસે અઘાપિ ગયું નથી. બાદરણના પરસોતમે તો ગુ. સ્વામીએ જગા પ્રાગાને આપ્યું અને તેમણે મને આપ્યું એમ પણ ગોઠવ્યું છે. એમ અનેક પ્રકારનાં પૂખ્ત, કુમંડી દીખેલાં પ્રવર્ત્યાં લેખામાં આવે છે, જે કહેતાં પાર આવે એવો નથી. આનો સ્વા. ના. સંપ્રદાય સાથે કશો સંબંધ નથી અને એવી વાતો પ્રમાણ નથી એટલેજ મુદ્દો કહેવાનો છે.

સંપ્રદાયનાં સર્વ શાસ્ત્રોમાં પરંબ્રહ્મ પરમાત્મા ભગવાન શ્રીકૃષ્ણ પુરુષોત્તમને નિરૂપણ કરતાં, પ્રથમ તેમના નિવાસસ્થાનને નિરૂપણ કરવામાં આવે છે, આનું કારણ એવું છે કે—અમુક સ્થાનમાં રહ્યા છે એમ કહેવાથી સર્વોન્તરાત્માપણે સર્વમાં વ્યાપી રહેલા પણ પરમાત્માના દિવ્ય રૂપની સિદ્ધિ થાય છે અને દિવ્ય રૂપવાળા છે એમ કહેવાથી નિવાસસ્થાનની સિદ્ધિ થાય છે. માટેજ “અમુક ધાતુમાં દિવ્ય રૂપથી વિરાજમાન છે” એમ બહુવાર વર્ણવમાં આવે છે. સંપ્રદાયનાં સમસ્ત શાસ્ત્રોનાં નિવાસસ્થાનનો નિર્દેશ કરતાં ‘ગોલોકના મધ્યને વિષે અક્ષરધામ છે’ એમ બહુ સ્થળે કહેવામાં આવ્યું છે.

વચનામૃતના ઉપોદ્ધાતમાં—‘શ્રી ગોલોકના મધ્યને વિષે ભગવાનનું અક્ષરધામ છે’ ‘ગોલોકને મધ્યે જે અક્ષરધામ તેને વિષે લક્ષ્મી રાધિકા અને સુવમાદિક પાર્વદે સદિત શ્રીકૃષ્ણ રૂપે પોતાનું દર્શન હેતા હયા’ આનું વાક્ય છે. વચનામૃત વરતાલ ૧૮ મા—‘માયાના તમચરી પર એવો જે ગોલોક તેને મધ્યે જે અક્ષરધામ છે તેને વિષે શ્રીકૃષ્ણ ભગવાન રહ્યા છે’ આનું વાક્ય છે. સ. પ્ર. ૩ અ. ૪૧ શ્લો. ૨૬ ‘તન્મધ્યેડસ્તિ મહત્તજ’ (ગોલોકના મધ્ય પ્રદેશમાં અક્ષરમહાત્મક મહાતેજ છે) આનું વાક્ય છે. આજ પ્રમાણે વાસુદેવમાદાત્મ ભક્તચિંતામણી નિરે ખંધાવ મધ્યમાં વર્તે છે.

આમાં જે મધ્ય શબ્દ આવે છે તેનો અર્થ ‘અંદર’ એવાજ થાય છે, એવીજ વચના બ્રહ્મ છે. વળી મધ્ય શબ્દની સાથે ‘વિષય’ એવો શબ્દ વાંપયો છે. એટલે બીજો અર્થ થઈ શકેજ નહિ. જો કે આ રીતે મૂળ વાક્યોમાં એવો અર્થ અતિ સ્પષ્ટ છે તથાપિ બનિબ્યમાં કોઈ યાદવાળા અવજો અર્થ ન કરે એને માટે જદ્વ અક્ષરોએજ બહુ કાળજી રાખીને અર્થ પણ નહીં કરી દીધો છે. વચનામૃતો ઉપર હરિવાક્યસુધાર્તિથુ નામનો સરસ્વત મય શતાનંદમુનિકૃત છે. એના અર્થબોધ માટે એની ઉપર સ્વુદીરઘાચાર્યકૃત ટીકા પણ સેતુભાગ્યા નામની છે ઉપેદ્યાતમાં ‘ગોલોકના મધ્યને વિષે’ આનું વાક્ય છે એની ઉપર હરિ. સુ માં ‘અસ્તિ શ્રીમતિ ગોલોક... નિત્યાચિર્મૃત’ (ટકો. ૭) આનું વાક્ય છે. આનો અર્થ ટીકામાં ‘ગોલોકે—મહામાયાન્યતમમસપરતર-ચિદંચરસ્વગોલોકારયપદે વિષયે’ એવો કર્યો છે. (અર્થ—મહામાયાનું જે ધાતું અધાતુ તે યદી પર એવો જે ચિદાકાશ તેની અંદર વર્તવું જે ગોલોક નામનું) જદ્વ તેને વિષે અક્ષરધામ છે) અદો તો મધ્ય શબ્દજ નહિ વાપરતાં ‘ગોલોકારયે પદે’ એમ મક્કમાં વિભક્તિને વાપરીને, આ રિભક્તિ નિર્ધારણમાં નદિ પણ વિવચમાં સમજી છે એમ ખાસ જખાતજ ‘વિષયે’ એવાજ મદ પ્રયોગ કર્યો છે. એનો અર્થ ‘અંદર’ એવાજ થાય. આવો અર્થ કરવાજ આવી ગોઠવી કરી છે. કયે દ્વારનામાં—‘ગોલોકને

મધ્યે જે અક્ષરધામ તેને વિષે લક્ષ્મી રાધા' આતું વાક્ય છે. આની ઉપર સુધાસિંધુમાં—'ગોલોકેઽક્ષર-ધામનિ' (શ્લો. ૧૫૯) આતું વાક્ય છે. એનો અર્થ દીકામાં 'ગોલોકે વર્તમાને અક્ષરધામનિ' (ગોલોકમાં વર્તતા અક્ષરધામમાં રાધાલક્ષ્મી સાથે દર્શન દેના દવા) એમ કહેયો છે. અહીં તો મધ્ય શબ્દ પણ નહિ લેતાં 'વર્તમાન' એવો શબ્દ લીધો છે. એનો અર્થ 'અંદર વર્તતું' એવો સ્પષ્ટ થાય છે. વરતાત ૧૮ માં—'માયાના તમયથી પર એવો જે ગોલોક તેને મધ્યે જે અક્ષરધામ છે' આતું વાક્ય છે, આની ઉપર સુધાસિંધુમાં—'પરોક્ષે બ્રહ્મધામસ્ય ગોલોકે' (શ્લો. ૧૬) આતું વાક્ય છે. એનો અર્થ દીકામાં 'પરોક્ષરૂપં તુ ગોલોકે તત્રાપિ બ્રહ્મધામસ્ય' (અર્થ—પરોક્ષરૂપ તો ગોલોકમાં તેમાં પણ બ્રહ્મધામમાં રહેલું જાણીતું) આ પ્રકારે કહેયો છે. અહીં તો મધ્ય શબ્દ નહિ વાપરતાં તત્રાપિ એવો શબ્દ વાપર્યો છે. આનો અર્થ પણ 'ગોલોકની અંદર વર્તતું' એવો વિશદ થાય છે. વળી ઉપોદ્ધાતના મંગલ શ્લો. ૨ માં 'ગોલોકબ્રહ્મધામ્' આતું એક પદ છે. આતું દીકામાં 'ગોલોકમધ્યવર્ત્યક્ષરપદાત્' (અર્થ—ગોલોકની અંદર વર્તતા અક્ષરધામયથી આવ્યા) આતું વ્યાખ્યાન કર્યું છે. આનો અર્થ પણ 'અંદર વર્તતા' એવો જ થાય છે, વળી પ્રથમ પ્ર. તરંગ ૧ શ્લો. ૧૪ માં 'પરં પદમ્' આતું વાક્ય છે. આનો અર્થ દીકામાં—'પદં-ગોલોકાન્તર્વર્તિ અક્ષરધામ' (અર્થ—ગોલોકની અંદર વર્તતા એવા અક્ષરધામને પામે છે) આ પ્રકારે કહેયો છે, અહીં તો 'અન્તર્વર્તિ'—અંદર વર્તતું એવો સ્પષ્ટદેવ જેવો ઉપાડો જ શબ્દ છે. આથી મધ્ય શબ્દાર્થની સ્પષ્ટતા થય. શ્લો. ૧૫ માં 'ગોલોકધામ' આતું વાક્ય છે એનો અર્થ દીકામાં 'ગોલોકમધ્યવર્ત્યક્ષરપદમ્' (ગોલોકના મધ્યમાં વર્તતા અક્ષરપદને પામે છે) આ પ્રભાસે ઉપરના અર્થને મળતો છે. વચનામૃત પ્ર. ૩ માં—'પોતાના ગોલોકધામને વિષે જે બ્રહ્મજ્યોતિ તેને વિષે રચ્યા છે' આતું વાક્ય છે. આની ઉપર સુધાસિંધુમાં 'લાલાલિહરણં રાધાદિમિઃ પરમધામનિ' (શ્લો. ૧૫) આતું વાક્ય છે. આની દીકામાં 'પરમધામનિ-અક્ષરબ્રહ્માણ્યે સ્વસ્થાને' એવો અર્થ કહેયો છે. મૂળ વચનામૃત, સુધાસિંધુ અને તેની દીકાની એકાધર્મતા કરતાં 'ગોલોકની અંદર વર્તતા અક્ષરધામમાં' એવો અર્થ નહીં થાય છે. મૂળમાં તો મધ્ય શબ્દ પણ નહિ લેતાં 'ગોલોક ધામને વિષે જે બ્રહ્મજ્યોતિ (અક્ષરધામ) તેને વિષે' એમ 'વિષે' શબ્દ લીધો છે. આ ઉપરથી તો 'અંદર વર્તતું' આ અર્થની અનિરુદ્ધતા થાય છે. આ રીતે વચનામૃતમાં તથા સદીક સુધાસિંધુમાં થયેલા વાક્યો છે. બધાયનો અનુસરત એક જ અર્થ ઉપર કસી એ જ છે.

સ. પ્ર. ૩ અ. ૪૧ કે જે આખો ધામના નિરૂપણપર છે તેમાં પ્રથમ અષ્ટાવરણથી પાર ગોલોકને વર્ણવીને 'તન્મધ્યેઽસ્તિ મહત્ત્વેન.' (શ્લો. ૨૯) આ શ્લોકથી ગોલોકની અંદર વર્તતા મહાનેજોમય અક્ષરધામનું વર્ણન કર્યું છે. આની શુકાનંદમુનિફળ હેતુદીકામાં 'તન્મધ્યે-તદામમધ્યપદેષો' (ગોલોક ધામના મધ્ય પ્રદેશમાં અક્ષરધામ વર્તે છે) આતું મધ્ય શબ્દનું મધ્યપ્રદેશપર્યં વ્યાખ્યાન કર્યું છે. આથી ઉપરનો અર્થ અતિસ્પષ્ટ થાય છે. વળી સ. પ્ર. ૧ અ. ૨૨ શ્લો. ૨૬ માં 'ગોલોકે પચાક્ષરધામિ દિવ્યે' આતું વાક્ય છે. આની દીકામાં—'ગોલોકે-ગોલોકાન્તર્વર્તમાને દિવ્યે અક્ષરધામિ' (ગોલોક એટલે ગોલોકની અંદર વર્તતા દિવ્ય અક્ષરધામમાં) આતું વ્યાખ્યાન કર્યું છે. અહીં તો મધ્ય શબ્દ નહિ લેતાં 'અન્તર્વર્તમાન'—અંદર વર્તતું, એવો જ શબ્દ સ્પષ્ટાર્થવાચી લીધો છે. આથી તો અર્થાનુસરી બ્રમણનો અંતર આવી જાય છે. વળી પ્ર. ૧ અ. ૩૬ શ્લો. ૪૮ 'ગોલોકે સોઽક્ષરે ધામિ' આ મૂળ શ્લોકની દીકા—ગોલોકે ધામિ, અક્ષરે-તદન્તર્વર્તિન્યક્ષરબ્રહ્માણ્યે ધામિ' આ રીતે કરી છે. અહીં પણ 'અન્તર્વર્તિનિ' એવો

શબ્દ લક્ષ્મી 'ગોલોકની અંદર વર્તતું' અક્ષર અક્ષરધામ' એવો અર્થ કરવામાં આવ્યો છે. અહીં તે 'કાષ્ઠ રથને ગોલોક અને અક્ષરધામ' એમ બે ધામ જુદાં કહેવામાં આવ્યાં હોય તેની પણ સુંદર સંગત સૂચવી છે. વળી પ્ર. ૧ અ. ૫૯ શ્લો. ૬૨ માં તે 'ગોલોકસંસ્થાક્ષરદિવ્યધામનિ' (ગોલોકની અંદર રહેલું જે દિવ્ય અક્ષરધામ તેમાં) આવું સ્પષ્ટાર્થવાળું મૂળ વાક્ય છે. ગોલોક અને અક્ષર વચ્ચે 'સંસ્થ' શબ્દ મુક્યો છે. એનો અર્થ 'અંદર રહેલું' એવોજ થાય. આથી બીજા અર્થનો ભ્રમ પણ આવી શકે નહિ. 'અન્તર્વર્તમાન' અને 'સંસ્થ' આ બંને શબ્દોનો એકજ મળતો અર્થ થાય. ઉપરના અર્થના નિર્ણય માટે ૬૫૯ કાષ્ઠપિણુ પ્રમાણની જરૂર રહેતી નથી. વળી પ્ર. ૨ અ. ૧૮ શ્લો. ૧૬ માં 'નમો દિવ્યગોલોકધામિ પ્રકાશે' આવું વાક્ય છે. આની ટીકામાં—'દિવ્યં યદ્ગોલોકધામ તસ્મિન્ વર્તમાને પ્રકાશે-પ્રકાશમયેઽક્ષરધામિ' (અર્થ-દિવ્ય જે ગોલોકધામ તેમાં વર્તતું જે પ્રકાશમય અક્ષરધામ તેમાં) આવું વ્યાખ્યાન કર્યું છે. એમ અહીં મધ્ય શબ્દ નહિ મુકતાં 'વર્તમાન' 'તેને વિષે વર્તતું' એવો સ્પષ્ટાર્થવાળો શેષ શબ્દ મુક્યો છે. વળી શ્લો. ૩૦ માં 'ગોલોકે તત્ર ચ દ્રક્ષતેજસિ' આવું મૂળ વાક્ય છે આની ટીકામાં—'તત્ર-ગોલોકે સ્થિતે દ્રક્ષતેજસિ-અક્ષરધામિ' (ગોલોકમાં રહેલું અક્ષરધામ) આવું વ્યાખ્યાન કર્યું છે. અહીંયાં ગોલોક અને અક્ષરધામ વચ્ચે મધ્ય શબ્દ નહિ લેતાં 'સ્થિતે' એવો શેષ શબ્દ લીધો છે. આ ઉપરથી ઉપરનો અર્થ અસંશય નક્કી થાય છે. સ્થિત શબ્દનો બીજો અર્થ થઈ શકેજ નહિ. 'ગોલોકને વિષે રહેલું' એવોજ અર્થ થાય. પ્ર. ૨ અ. ૨૪ શ્લો. ૫૦ ની ટીકામાં 'ગોલોક-મધ્યસ્થ અક્ષરધામ' આવું વાક્ય છે. આનો અર્થ પણ ઉપર મુજબનો સ્પષ્ટ છે. મધ્ય શબ્દની માથે 'સ્થ' શબ્દ વાપર્યો છે એનો અર્થ 'મધ્યમાં રહેલું' એવોજ થાય સ. પ્ર. ૪ અ. ૨૫ શ્લો. ૮૨ 'અસ્માકમિદ્દેવોઽસ્તિ શ્રીકૃષ્ણઃ પુરુષોત્તમઃ । તેજોમણ્ડલમધ્યસ્થો ગોલોકે યઃ સંપદ હિ ॥' (ગોલોકમાં અક્ષર નામના તેજોમંડળના મધ્યમાં શ્રીકૃષ્ણ પુરુષોત્તમ આપણા ઇષ્ટદેવ વિરાજે છે) અહીં પણ ઉપર પ્રમાણેજ અંદર વર્તતું એવો અર્થ મુક્યો છે. આ રીતે સત્સંગિયુતનાં અનેક વચનો ઉક્ત અર્થને વ્યક્ત કહેવામાં છે. વાસુદેવાભાષ્યના અ. ૧૬-૧૭ માં ઉપર પ્રમાણેજ વર્ણન છે. 'ભક્તચિંતામણિ પ્ર. ૧૫૯ માં ઉપર પ્રમાણેજ વિસ્તૃત વર્ણન છે' પુરુષોત્તમપ્રકાશમાં પ્રકાશ ૧ ચોપાઇ ૧૦ મા 'શ્રીગોલોકધામ મોક્ષાર રે, અક્ષરધામ છે હરિનું સાર રે' આવા શબ્દો છે. 'મોક્ષાર' આ ભાષા શબ્દનો 'અંદર વર્તતું' એવોજ અર્થ થાય. બીજો અર્થ થઈ શકેજ નહિ એવો આ સ્પષ્ટાર્થવાળો શબ્દ છે. ભાગવતની સાંપ્રદાયિક ભક્તરજની ટીકામાં સ્કંધ ૧૧ અ. ૩૧ શ્લો. ૫ 'ધામાવિશલ્લભકમ્' આ મૂળ પદનું વ્યાખ્યાન 'ગોલોકાન્તર્વર્તિ સ્વીયમક્ષરં ધામ' (ગોલોકની અંદર વર્તતા પોતાના અક્ષરધામમાં શ્રીકૃષ્ણ પ્રવેશ કરી ગયા) આવું કર્યું છે. અહીં 'અન્તર્વર્તિ' એવોજ શબ્દ સ્પષ્ટાર્થવાળો લીધો છે.

ઉપર પ્રમાણે મધ્ય શબ્દનો તાત્ત્વિક અર્થ 'અંદર વર્તતું' એવોજ નિશ્ચિત થાય છે. અહીં 'અમુકની અપેક્ષાએ અમુક અધિક કે મોટું' છે એવું નિર્ધારણ કરવામાં આવ્યું નથી. આ બાબતની વચ્ચે ચોક્કસ મન્યુનાઈ કરવા પણ સંપ્રદાયિકોનો સુચારુ નથી. જુઓ સ. પ્ર. ૪ અ. ૬૭ શ્લો. ૩૯ માં 'ગોલોકે ધામ ચાન્તિ હિ' આવું પદ છે. એનો અર્થ કરતાં શુક્રાનંદીકામાં 'તાસ્થ્યાસ્તાન્નુલ્લભ્યમ્' इति न्यायात् ગોલોકમધ્યાવસિતત્વેન ગોલોકશાદ્ધામિહિતં ધામ-અક્ષરપદમ્' આવાં વાક્યો લખ્યાં છે. અર્થ એવો છે કે—'તેની અંદર રહેલું હોવાથી તે શબ્દથી તેને કહી શકાય' આવા ન્યાય છે માટે ગોલોકના મધ્યમાં રહેલું હોવાથી ગોલોક શબ્દથી કહેલું જે ધામ-અક્ષરપદ તેને પામે છે. અથવા અક્ષરધામ ગોલોકની અંદર રહેલું હોવાથી તેને ગોલોક

શબ્દથી પણ કહી શકાય આ ન્યાય ઉપરથી ચોખ્ખોજ નિર્ણય આપી દીધો કે અક્ષરધામ ગોલોકની અદર વર્તે છે જો મધ્ય શબ્દનો નિર્ધારણરૂપ અર્થ હોય તો આ ન્યાય કોઈ રીતે ધની શકે નહિ અને સંગતિ પણ થાય નહિ માટે ઉપર જે અર્થ કુર્યો એજ શાસ્ત્રીય ગ્રાંથ માન્ય છે આમા હવે લેશ પણ શંકાને ગ્યાન રહ્યું નહિ આ ન્યાય હાનિદગ્ધવિજયની ટીકામા પણ લીધો છે એમ આ એક સાપ્રદાયિક નિર્ણય સર્વેએ સમજી લેવો આ રીતે સપ્રદાયના શાસ્ત્રોમા અનુરૂપ ગોલોકની અદર વર્તતા અક્ષરધામનું વર્ણન છે. આનો અર્થ કરવાથીજ સર્વની એક થના અશક થાય

આ રીતે ઉપાગ્ય ઇષ્ટદેવ પરબ્રહ્મ પરમાત્મા શ્રીકૃષ્ણપુરુષોત્તમનું ગોલોકની અદર વર્તનુ અક્ષરધામ નિવાસસ્થાન છે એવો શાસ્ત્રીય શ્રીજીઅભિમત નિર્ણય છે તેને પણ પોતાનો જુદો નાડો વાગવાના ઇરાદાથી નહિ ગણીને, ગોલોકને અને અક્ષરને જાણે કશો મ બળધન ન હોય અને અલ્પત વિરોધ હોય એમ તેજસ્તિભિર જેટલું અતર પાડવાની ઉઘાડી વિમુખતા કરી છે. સપ્રદાયના શાસ્ત્રોમા 'ગોલોકને મધ્યે અક્ષરધામ છે' આવા વાક્યો આપે છે તેનો ઉદ્દાગ અર્થ પ્ર પ ની પ્ર ર વાત ૩૩ મા આ પ્રમાણે ગોઠવી કાઢ્યો છે 'એક હરિજને પ્રશ્ન પુછ્યું જે 'ગોલોકને મધ્યે જે અક્ષર ધામ છે' એમ સપ્રદાયના યથાગ લખ્યું છે તે કેમ સમજવું ? એ પ્રશ્ન છે પત્રી સ્વામી ખોલ્યા જે જેવી જેની સમજણ હોય ત્યા તેણે અક્ષરધામ માન્યું હોય તેમા કેટલાકે તો મદરીક નમને અક્ષરધામ માન્યું હોય, કેટલાકે તો શ્વેતશ્રીપને અક્ષરધામ માન્યું હોય કેટલાકે તો રેકુઠને કને અક્ષરધામ માન્યું હોય, ને કેટલાકે તો ગોલોકને અક્ષરધામ માન્યું હોય પણ જેને મદારાજનો મહિમા જણાય છે તેને જેમ છે તેમ અક્ષરધામ સમજાય છે તે ઉપર પ્રથમનું ૬૩ નું વચનાશ્રુત વચાનીને કહ્યું જે જુઓને મદારાજ લખી ગયા છે જે 'જેમ જીણા મન્દર હોય તેને મધ્યે કાડી હોય તે મોટી દેખાય ને કાડી મધ્યે વીંછી હોય તે મોટી દેખાય પાડાને મધ્યે હાથી હોય તે મોટી દેખાય ને હાથીને મધ્યે ગિરનાર જેવો પર્વત હોય તે મોટી દેખાય ને તે પર્વતને મધ્યે મેર પર્વત મોટી દેખાય ને તે મેર જેવા પર્વતને મધ્યે લોકાનોક પર્વત તે અનિશ મોટી જણાય છે તેમ ગોલોકને મધ્યે અક્ષરધામ છે એમ સમજવું પણ કાલ એક દાથીમા ગિરનાર પર્વત આવી ગયો એમ નથી અને બીજા અનત પર્વતને મુકીને ગિરનાર પર્વતને ગણ્યો છે ને બીજા અનત પર્વતને મુકીને મેર પર્વતને ગણ્યો છે ને મીજા અનત પર્વતને મુકીને લેકાનોક પર્વતને ગણ્યો છે તેમ અનત ધામને મુકીને અક્ષરધામને કહ્યું છે પગુ કાઇ ગોનાકમા અક્ષરધામ આવી ગયું એમ નથી અને મીજા ધામની તો અરધિ કહી છે પગુ અક્ષર ધામની તો અરધિ કહી નથી એ સિદ્ધાંત વાત છે વિગેરે

પ્રથમ તો રપ૪ અર્થનો પ્રશ્ન કરનાર નામ દામવાગો નહિ મળવાથી એક હરિજને પુછ્યું એમ પોતેજ અવગો અર્થ ખાસ કરવાજ પ્રશ્નકર્તા થયા જણાય છે આ કપમ્ભીમગી પડેની કરી છે અહોંધા કહ જુગી જુદી વ્યક્તિઓની જુદી જુગી સમજણનો પ્રસંગ નથી, મદારાજના મદિમાનાજા સન કોઈ ગોનાકાન્તર્વર્તિ અક્ષરધામ સમજે છે કોઇપણ મદરીકાશ્રમ શ્વેતશ્રી પાદિકને માયાપાર અક્ષરધામ સમજતા નથી તથાપિ 'જુલાકે તો જલરિકાશ્રમો અક્ષર ધામ માન્યું હોય છતાંદિ મોટો અપરાધ અપમિદ્ધાતનો મર્વને આપીને દલકાઈ કરીને પોતાની સાવ અમગી સમજણની સ માઈ કરવા ગયા છ રખન કાઈક છે અને ઉત્તર કાર્તિક છે

વચનામૃતાર્દ અથોમા જે જે સ્થળે 'ગોલોકના મધ્યેને રો અક્ષરધામ છે' એવા શબ્દોથી વર્ણન કરાય છે ત્યા કોઇપણ સ્થળે 'પાડાને મધ્યે હાથી મોટા, હાથીને મધ્યે ગિરનાર પર્વત મોટા, ગિરનારને મધ્યે મેર મોટા' ક્ષત્ત દેશતો આપીને ગોલોકની અપેક્ષાએ અપગમ ૩

છે કે જુદુ છે કે ઉપર છે ઇત્યાદિ કહેવામાં આવ્યું નથી. તેમજ જે ૬૩ વચનામૃતમાંથી દર્શાવેલી છે તેમાં 'ગોસોકના મધ્યને વિષે અક્ષરધામ છે' એા શબ્દો લખીને અક્ષરધામની મોટાઈ કહીજ નથી. જેમ પાડાને મધ્યે હાથી મોટા એમ ગોનોકને મધ્યે અક્ષરધામ માડું' એવો શબ્દજ નથી. જેમ હું પાડા ને આખવાનો મેળ એસે નહિ તેમ ઉપરના ઉટાગ અર્થના મેળ એસતો નહિ હોવાથી તદ્દન મોટા મનસ્વી બકીયો કરે છે. ૬૩ વચનામૃતમાં તો 'પ્રથમ તો એને ભગવાનની મોટાપ્ય જાણી જોઇએ' એવો આરંભ કરીને સર્વની અપેક્ષાએ પરમાત્માની અનેક પ્રકારે મોટાપ્ય વર્ણવાનો મુખ્ય ઉદ્દેશ છે. તેમાં 'પૃથ્વીયકી જળા મોટુ છે અને તે પૃથ્વીનું કાગજુ છે અને તેથી સૂક્ષ્મપણુ છે' આ પ્રકારે પૃથ્વીથી આરંભીને ઉપર ઉપર અક્ષરધામનું કાગજુ બાવ અને સૂક્ષ્મતાવધી મોટાપ્ય કહીને છે. સર્વપર શ્રીકૃષ્ણ પરમાત્માની કાગજુમારથી અને સૂક્ષ્મતાવધી મોટાપ્ય કહી છે તેમાં 'જેમ જીણું મઠ હોય તેને મધ્યે કાડી હોય તે મોટી દેખાય' એમ મઠરથી આરંભીને શોકશોક પર્વત સુધીનાં દર્શાવેલા આપ્યા જે આમાં જેમ 'અમુકને મધ્યે અમુક મોટુ છે' એવા શબ્દો છે તેમ 'ગોસોકને મધ્યે અક્ષરધામ મોટુ' છે' એવો મૂળમાં શબ્દજ નથી 'ગોસોકના મધ્યને વિષે અક્ષરધામ છે' આ વાક્યો જે વચનામૃતમાં મધ્યે હોય તેનો ઉત્તર ત્યાંથીજ નહિ આપતા જેનો કરો મંબન્ધજ નથી એવા ૬૩ ના વચનામૃતથી ઉટાગ ઉત્તર આપ્યો તે અસંભવિત અપેક્ષા અનન્યિત છે જે એવો અર્થ હોય તો ઉપરનો બધો શાસ્ત્રીય પ્રામાણિક અર્થ નિર્ગર્ક થઇ જાય. ઉપરનો શાસ્ત્રીય અર્થ જે મોપડી ભણેના બાળકને પણ સમજાય એવા અતિ સુગમ છે.

અદર કહેવાથી અવધિ આવી જતો નથી જો આવે તો પરમાત્માનો પણ આની જાય જ્યા જ્યા દિવ્યમૂર્તિ પરમાત્માનું વર્ણન આવે છે ત્યા પ્રથમ અષ્ટ આવરણથી પગ જોઈને ગોચીકધામને કહીને તેની અદર તેજોમય અક્ષરધામ નિરવધિ કહીને તેની અદર સુદર ભવન કહીને તેની અદર સિંહાસન કહીને તેમાં નરાકૃતિ ભગવાનને વિગતમાન વર્ણવે છે એટલે સર્વની અપેક્ષાએ પરમાત્માનો અવધિ અધિક આવે એમ છતાં પણ પરમાત્માની નિરવધિતા કહેવાય છે એમ ગોનોકની અદર વર્તતા અક્ષરધામની નિરવધિતા પ્રકાશિત થઈ શકાય છે ધામને પ્રથમજ પ્રકૃતિમંડળચક્રી પર કહવામાં આવે છે વળી લાખમણના લોખડના ગોળાના દૃષ્ટાંતથી બહુ દૂર કહેવામાં આવે છે, એટલે એની અવધિ તો જે કોઈ પ્રકારે આસીજ. જ્યા અક્ષરધામનું વર્ણન છે ત્યા ગોનોકની અદર છે એમ કહે છે અને નિરવધિ છે એમ પણ સાથે કહે છે જુઓ વાસુદેવમાહાત્મ્યનો આ ૧૭ મ્નો ૨ તથા સ. પ્ર. ૩ આ ૪૧ મ્નો ૩૦.

જેમ પાડા અને હાથી બન્ને તદ્દન જુદીજ જાતિ વ્યક્તિઓ છે તેમ ગોચીક અને અક્ષર બન્ને તદ્દન જુદીજ જાતિ વ્યક્તિઓ હોય તો મનેનું આપ્યું જુદુ વર્ણન જોઇએ એટલે જેમ મ પ્ર ૩ આ ૪૨ માં તથા ભક્તચિંતામણિ પ્ર ૧૫૬ માં વર્ણન છે તેવું દિવ્ય ભોય મોગો-પરણ, ભોગરથાન, ભોક્તા અને રહેનારા પરમાત્મા વિષે સર્વ પ્રકારથી જુદુ વર્ણન જોઇએ એવું આત્મલેખ જુદુ વર્ણન તો કુત્રાપિ જોવા વાચનામાં આવતું નથી માયાના તમચક્રી પર ગોનાક અને તેની અદર તેજોમય અક્ષરધામ અને તેની અદર મંત્રિ અને તેની અદર નિહાસન અને તેમાં નિરાજમાન પન્થક શ્રીકૃષ્ણ અને તેમની સાથે રાધાનકથી પત્નીઓ અને નંદ સુનંદ સુદામા ગરૂડ વિષે પર્ણદા છે એમજ સહ સમય ધનાનું મળગ મળતું એકજ પ્રમાણ વર્ણન આવે છે

જો કે સપ્રદાયના શસ્ત્રોનું અનુમધાન લખ્યું છે તે મધ્ય શબ્દનો એવો અર્થ થતો નથી તથાપિ એક તરફ એવો અર્થ ક્ષણભર માની વધ્યે તોપણ તેનાથી મટીતાઓને કરો પણ

લાભ નથી. કારણ કે મંથોમાં ગોત્રોક પછી જે અક્ષરધામનું મુદર વર્ણન આવે છે તેમાં તો દિવ્ય રાધા સદ્મી પત્નીઓનું પ્રધાન્ય, નંદ સુનંદ શીદામ ગરુડાદિ પાર્વતોનું પ્રાધાન્ય અને તે સરના સ્વામી વંદીવાદનરસિક પરંપરા અક્ષરસાધિપતિ શ્રીકૃષ્ણનું પ્રાધાન્ય વર્ણવીને, એજ શ્રીકૃષ્ણ ભગવાન સ્વામિનારાયણરૂપે ફરીથી અવતર્યા છે અને એજ અક્ષરધામ એમનું છે અને એજ એમના આશ્રિતોને અતે મળવાનું છે છતાંદિ અત્યંત એકમેક વર્ણન આવે છે. આથી ગુણાતીતાનંદ મુગ અક્ષરવાદી વિષ્ણુઓને અભિમત અર્થની સિદ્ધિ મેલથી પણ મની નથી, કેમકે એમને તો ઉપરનું કથંય સાત્ત્વીય જોઈતું નથી. ગુણાતીતાનંદ મુગ અક્ષર અને તેમના કાયા જમખા દાદ્ય જગો પ્રાગો બક્ત અને તેમની સેવામાં સાત્ત્વીય યજ્ઞપુરુષધામ વિગેરે જુદું જંડીયું જા આતીત જોઈએ છીએ.

હવે જે સંપ્રદાયનાં મર્વ સાંભોમાં વર્ણવેલા ગોત્રોક મધ્યેના અક્ષરધામને મર્વારી પડી મુકીને જુદું નવુંજ બીજું સાત્ત્વાતીત અક્ષરધામ માનવામાં આવે ત્યારે તો મધ્ય સખ્દનો અર્થાતર કરવાની બીજકુલ જરૂર નથી. કેમકે એમને તો સાંભોક્ત ગોત્રોક મધ્યેનુ અક્ષરધામ અનુપયોગી હેય હાલતીને બીજું ઉપયોગી સાત્ત્વાતીત જંડીયું ફરવાનુંજ હતું. જ્યારે સાત્ત્વાધારની કદી જરૂર રહી નહિ ત્યારે સાંભના મધ્ય સખ્દનો બીજો અવજો અર્થ કરવાની પણ જરૂર રહી નારિતકોની પેઠે રાખવું જોઈએ. આ તો એક તરફથી ઉપરથી સાંભોનો સંખન્ય રાખવો છે અને બીજી તરફથી સાંભોના તદન અવજા અર્થો કરીને સાત્ત્વીય વસ્તુ અંતરથી તદન નદિ સ્વીકારવાની નારિતકો કરતાં પણ નમળી નવીન કુદિલ પ્રસ્તિત કરવી છે. એજ આવત અપરોપતી વાત છે. સાંભમાં વર્ણવેલા ગોત્રોક મધ્યેના અક્ષરધામધર્મી જુદું બીજું નવીન ધામ જંડીયું ગોહવવાની વિષ્ણુ કૂટ કરીમરી ગુ. સ્વામીની વાતોમાં કરવામાં આવી છે તે આગળ ઉપર જણાવામાં આવશે. જ્યારે સાંભમાં શ્રીજીએ વર્ણવેલું ગોત્રોક મધ્યેનું અક્ષરધામ પણ જંડીયાથી સદન થયું નદિ તો શ્રીજીએ એકતું વર્ણવેલું ગોત્રોકધામ તો સદન યાગજ કેમ ? શ્રીજીએ તો શ્રીકૃષ્ણે શિશુપત્રીમાં 'માફ' હપ્સિતધામ ગોત્રોક છે' એમ કહ્યું છે. વચનાચ્ચના 'અમો ગોત્રોકમાં ગયા' એમ કહ્યું છે. સત્પંગિજીવનમાં 'ધર્માચૂતને યથારિયત પાળનારાઓ ગોત્રોકને પામે છે' સર્વ-મંગલસ્તોત્રમાં 'ભગવાનનાં હજાર નામનો પાઠ કરનારાઓ ગોત્રોક ધામને પામે છે' બક્તચિતા-મણિમાં 'અંતર્ધાન પામીને પોતે ગોત્રોકમાં ગયા' દરિલીલાચ્ચનામાં 'ગોત્રોક અને અક્ષર પયોપવાચી સખ્દો છે' એ રીતે માંપ્રદાયિક ગ્રંથોમાં જુદું રથજે આવા સખ્દો છે. આ અર્થો પણ આગળ ઉપર કરવામાં આવશે. અહિં તો મધ્ય સખ્દનો અર્થ સાત્ત્વાધારે નક્કી કરવાનો છે આ રીતે મધ્ય સખ્દનો અવજો અર્થ કરવામાં અનેક આલેષો અને વિશેષો આવતા હોવાથી પ્રથમ જે સાંભના અનુસધાનથી અર્થ કરવામાં આવ્યો છે એજ સપ્રમાણ સમુક્તિ હોવાથી સંપ્રદાય જનોએ સ્વીકારવો જોઈએ. જુદા તત્ત્વાસવાળા જંડીયા બીજો કરે તે તેમની જુદી નાત જન ભાનને સાદે શોભતું છે. કહેવાનો મુદો એટલોજ છે કે જંડીયાએ-કરેલા. અર્થનો ઉદ્ધવ સંપ્રદાય સાથે કોગો સંખન્ય નથી અને એ સિદ્ધાંત નહિ પણ અપસિદ્ધાંત કે સિદ્ધાંતનાંર છે. ગતાનુગતિ ન્યાયે બીજા કેટલાકે પણ પોતાની વાતો વિગેરેમાં અવજો અર્થ કરવાની અવજાઈ કરી જેવામાં આવે છે તેમજ તેમના સંગમાં આવેલા બીજા પણ કેટલાકે તેવું વિના વિચારે લવતા મંડ્યા છે તેમજે પણ ઉપરનો સાત્ત્વીય નિર્જય સમગ્રીને સાત્ત્વીય નિર્વિદ્ય સ્થાનમાં આવી જવું જોઈએ. વિશેષ આગળ ઉપર.

ઉપર પ્રમાણે મધ્ય શબ્દનો શાસ્ત્રાનુસારી અર્થ કરીને બીજાએ કરેલા ખોટા અર્થોનરત્ન ખંડન કર્યું. દરેક પરમાત્માના નિવાસસ્થાન તરીકે કોઈ સ્થળે ગોલોકને કહે છે તો કોઈ સ્થળે અક્ષરને કહે છે તો કોઈ સ્થળે ગોલોક મધ્યે અક્ષરને કહે છે તો કોઈ સ્થળે બ્રહ્મપુર વૈકુંઠ પરમ પદ આદિક શબ્દથી પણ કહે છે તેની શાસ્ત્રાધારે સારી સંગતિ કરીને બીજાએ કરેલી દિવાસાનિ નોટલી અવળી ગોકવર્ણિયું ખંડન કરવામાં આવશે.

સંપ્રદાયનાં માન્ય શાસ્ત્રોમાં ધણું સ્થળે દિવ્યાક્ષર પરમાત્મા શ્રીહરિના નિવાસસ્થાનને અને આશ્રિત મુક્તોને પામવાના સ્થાનને ગોલોક શબ્દથી કહે છે. શિક્ષાપત્રી શ્લો. ૧૨૧ "ગોલોકો ધામ ચેષ્ઠિતમ્ । તત્ર બ્રહ્માત્મના કૃષ્ણસેવા મુક્તિઃ સ્વમ્યતામ્" (ગોલોક નામનું જે ધામ છે તે અમને ઇષ્ટિત છે અને તે ગોલોકમાં ઇક્ષરપ થતાં જે શ્રીકૃષ્ણની સેવા મળે તે શુક્તિ અમને ઇષ્ટિત છે) આથી પરમાત્મા શ્રીહરિનું નિવાસસ્થાન અને આશ્રિત મુક્તોને પામવાનું સ્થાન ગોલોક નામથી કહ્યું. સત્સંગિજીવન પ્ર. ૩ અ. ૧ શ્લો. ૨ 'વિહાય દિવ્યં પ્રતિપદ્ય દેહં તદ્ધામ ગોલોકમવાપ મૂષ' (શ્રીહરિના એકાંતિક ભક્ત અભય રાજ ભૌતિક દેહનો ત્યાગ કરતાં દિવ્ય દેહને પામીને તેમના ગોલોક ધામને પામ્યા) સ. પ્ર. ૩ અ. ૨૨ શ્લો. ૫૦ 'ભક્તા ઇતે તુ દેહાન્તે ધામ ગોલોકમુત્તમમ્ । લભન્તે રાજતે યદ્ધ શ્રીધાકૃષ્ણ દેહરઃ ॥' (એકાંતિક, ભક્ત, સંત, ભાગવત, ઇત્યાદિ સંગ્રાથી કહેવાતા તે આ સત્સંગિઓ દેહને અતે ઉત્તમ ગોલોક ધામને પામે છે. જે ધામમાં પરમેશ્વર શ્રીરાધાકૃષ્ણ વિરાજે છે) સ. પ્ર. ૩ અ. ૨૬ શ્લો. ૭૭ 'દેહાન્તે પરમં ધામ ગોલોકં લભતે પ્રભોઃ' (ધર્મસિદ્ધિને પામેશો પુરુષ દેહને અતે મહાપ્રભુના પરમ ગોલોક નામના ધામને પામે છે) સ. પ્ર. ૪ અ. ૫૨ શ્લો. ૨૫-૨૬ 'દેહાન્તે પરમં ધામ વિષ્ણોર્ગોલોકસંજિતમ્ । પ્રયાન્તિ દિવ્યદેહાસ્તે વિમાનૈરર્કભાસ્વરૈઃ ॥ તત્ર શ્રીદામનન્દાદૈઃ પાર્ષદૈઃ સેવિતં ચ તે । પ્રાપ્ય શ્રીરાધિકાકૃષ્ણં લભન્તે સેવિતં સુખમ્ ॥' (આચાર્યદીક્ષિત એકાંતિક ભક્તો દેહને અતે સૂર્યસદૃશ પ્રકાશમાન વિમાનમાં બેસીને ગોલોક નામના પરમ વિષ્ણુધામને પામીને દિવ્ય દેહને પામે છે. તેઓ તે ધામમાં શ્રીદામ નંદ આદિ મુક્ત પાર્ષદોએ રાજોપચારવડે સેવા કરાતા શ્રીરાધાકૃષ્ણને પામતાં ઇષ્ટિત સુખને પામે છે) સ. પ્ર. ૪ અ. ૬૭ શ્લો. ૩૯ 'एकाम्बिनो वैष्णवा ये ते त्यक्त्वा भौतिकानिह । देहान् लब्ध्वा दिव्यतनूर्गोलोकं धाम यान्ति हि ॥' (ધર્મોત્તમો કહેલા ધર્મોમાં નિષ્કાવાળા જે એકાંતિક વૈષ્ણવો છે તેઓ અહીં ભૌતિક દેહને ત્યાગ કરીને દિવ્ય તનુને પામીને ગોલોક ધામને પામે છે) સ. પ્ર. ૪ અ. ૪૦ શ્લો. ૩૯ 'एतद्योज्यैतद्वंद्वयानां करिष्यन्ति य आश्रयम् । तान् कृष्णो मगवान् धाम देहान्ते नेष्यति स्वकम् ॥' (જે મારા ભક્તજનો આ બન્ને આચાર્યો અને તેમના વશમાં થનારા આચાર્યોનો આશ્રય કરશે તેમને ભગવાન શ્રીકૃષ્ણ દેહને અતે પોતાના ગોલોક ધામ પ્રત્યે તેડી જશે દીકામાં ધામ શબ્દથી ગોલોક લીધું છે) પ્ર. ૨ અ. ૨૮ શ્લો. ૧૧ 'समस्तगोलोकनय' (પોતાના ભક્તોને ગોલોક ધામ પ્રત્યે તેડી જનારા શ્રીહરિની સ્તુતિ કરતાં તેમને આતું વિશેષજી અપાકું છે) મ. પ્ર. ૩ અ. ૩૦ શ્લો. ૪૮ 'ते यान्ति धाम परमं परमात्मनो वै गोलोकसंज्ञममलं' (જે જનો ઉદય સંપ્રદાયમાં રહીને નામમંત્રને યથાનિધિ જપે છે તેઓ કમલાપતિ પરમાત્માના નિર્ભળ ગોલોક નામના પરમ ધામને પામે છે) પ્ર. ૪ અ. ૫૩ શ્લો. ૮૫ 'स्वधर्म-संस्थिता नित्यं देहान्ते त्वं तु सन्मते ! । राधिकेव सुखं खेष्टं गोलोके प्राप्स्यसि ध्रुवम् ॥'

(હિ સન્મતે ! આ રીતે તું સ્વર્ધર્મા રહેવા પૂર્વક ભગવદ્ભક્તિને કરતા દેહને અતે ગોલોકને પામીને સધિકાછની પેઠે નિત્ય છાપ્સત સુખને પામીશ આ આત્મનિવેદિની સ્ત્રીભક્તતા પ્રત્યે ગુરુપત્નીનું આશિર્વાચન છે) પ્ર. ૫ અ. ૧૬ સ્તો. ૯૪ 'અત્તે ચ ગોલોકપદં દિવેન્દ્ર ! ॥' (હિ દિવેન્દ્ર ! આ સદાચાર વિધિને જે પુરુષ શ્રદ્ધા ભક્તિ સહિત પામે તે આ લોકમા છીર્તિને પામીને દેહને અતે ગોલોક પદને પામે છે) સ. પ્ર. ૫ અ. ૩૨ સ્તો. ૩૭ 'દ્વિતીયસ્ય ફલં જ્ઞેયં ગોલોકપ્રાપ્તિદત્તમમ્' (બીજા ભક્તિસહિત પતિપતા ધર્મનું ગોલોક પ્રાપ્તિરૂપ ઉત્તમ ફળ કહ્યું છે) પ્ર. ૫ અ. ૭૦ સ્તો. ૬૭ 'કાલેનાલ્પેન ગોલોકં તદ્દામ પરમં યયૌ' (આખા સત્સંગિજીવનના શ્રેતા પ્રતાપસિદ્ધ રાજ પશુ અપ કાળમા ભગવાન શ્રીહરિના પરમ ગોલોક ધામને પામી ગયા) સ. પ્ર. ૨ અ. ૪૪ સ્તો. ૭૬ 'ગોલોકાધિપતિસ્વયં કૃષ્ણ' (ગોલોકના અધિપતિ શ્રીકૃષ્ણ તમે છે. એમ શ્રીહરને ગોલોકના આધિપતિપણે કહે છે) સ. પ્ર. ૨ અ. ૧૮ સ્તો. ૩૭ 'ગોલોકેશ પરેશ' (બુજના સુદરજીએ ગોલોકેશપણે શ્રીહરિની સ્તુતિ કરી છે) સર્વભંગાળ સ્તોત્રમાં સ્તો. ૨૧૧ 'દેહાન્તે ચ હરેર્ધામ ગોલોકં પ્રાપ્નુયાદિ સાઃ' (શ્રીહરિના હજાર નામેનો પાઠ કરનારો કે થનણ કરનારો જન દેહને અતે શ્રીહરિના ગોલોક ધામને પામે) શ્રીહરિકૃષ્ણમાં આવોજ સ્તોક ૭૬ નંબર છે. હરિદિગ્વિજયમાં ઉનાસ ૧૪ સ્તો. ૨૯ 'સોડશાસ્ય ધામ પરમં ગોલોક પ્રાપ્તુર્લભમ્' (ગોપાળપોત્રી શ્રીહરિના અતિદુર્લભ પરમ ધામ ગોલોકને પામ્યા) વાસુદેવમાહાત્મ્ય અ. ૧૬ સ્તો. ૧૨ 'પ્રાન્તવા દશોત્તરગુણઃ પ્રાપ્ત ગોલોકમદ્ભુતમ્ । ધામ તેજોમયં તદ્દિ પ્રાપ્યમેવાન્તિરહરે ॥' (અનુક્રમે એક એકધર્મી ઉત્તરોત્તર દશદશ ધણા અધિક અષ્ટ આરશ્વોને અતિભ કરીને નારદજી અદ્ભુત ગોલોકને પામ્યા. જે આ તેજોમય ધામ હરિના એકાંતિક ભક્તોને પામવાનું છે) વા. મા. અ. ૨૯ સ્તો. ૩૫ 'ગોલોકાસ્ય હરેર્ધામ દિવ્યાદ્યો યાતિ પૂજક' (મહાપૂજને યથાવિધિ કરનારો જન દેહને અતે દિવ્ય દેહને પામીને ગોલોક નામના શ્રીહરિના ધામને પામે છે) વચનામૃત મં. ૫ ૧૯ 'અમે ગોલોકમા ગયા ત્યા ભગવાનના અનંત પાર્શ્વ દીપા' (એમ ગોલોક ધામમા પોને જવાનું કહીને તેનો ઉત્કર્ષ બહુ કહી ઠ) હરિવાક્યમ્બુધારિણિમાં—તરમ ૧ સ્તો. ૧૫ 'કૃષ્ણોચ્ચયેવ સપ્રાપ્ય યાતિ ગોલોકપ્રધામ તે' (કૃષ્ણની ઇચ્છાથીજ પ્રહામય દેહને પામીને ગોલોક ધામને પામે છે) તરમ ૬ સ્તો. ૧૦ 'ગોલોકાધિપતિર્યો દિ સ પવાસ્થવ નેતર' (ગોલોકના અધિપતિ જે છે તેજ સ્વયં અર્ધ પાપી છે પણ બીજા કોઇ નહિ) ભક્તચિંતામણિ પ્ર. ૧૩ ચોપાઈ ૫૪ 'જેણુ ગમશે ગોલોકધણિનેરે । તેણુ આવશે સદજે યણિનેરે' (આ ભક્તિદેહી પ્રત્યે ધમદેવનું વચન છે) પ્ર. ૧૫૯ ચોપાઈ ૬ થી 'શ્રીગોલોક ગુણાર્તત જેહરે । પ્રાયાતમપાર ધામ તેહરે ॥ મચ્છ અનાદિ દિવ્ય વેવાયરે । શ્રીરાધાકૃષ્ણ રહે તેહ માંયરે ॥ અતિ અનુપમ ધામ પહરે । પામે રહ્યાધિત્ત જન જેહરે ॥' (કેદવાંજન મુકાજીનેને પ્રાપ્ય સ્થાન તરીકે ગોલોકને કહે છે) પ્ર. ૧૬૦ ચોપાઈ ૪ 'ફરી વાજ મહારાજ મોટાં । ગયા પોતે મોરેલ' (શ્રીદત્તિ અતપોન પામતા ગોલોક ધામમા ગયા અણી એમનું નિરામર્યાદા ગોલોક છે એમ નહી થાય છે) બૃમાનંદકૃત કીર્તનમાં—પેઠે ચારી આખા ગોલોકવાસી રે એને મે છે અદારાતીન અવિનાશી રે' જયરામકૃત કીર્તનમાં—'ન મર્થ ગયા ગોલોકી કાશી, ઘેરે ભેગ ગયા ગોલોકરામી' આ રીતે અનેક રચના ગોલોકને જ પરમાત્મા શ્રીહરિના મુખ્ય નિરામર્યાદા તરીકે અને અશ્વિન મુખોને પામવાના મુકિતરૂપ નરીકે રાદ કહે ૬

વળી સંપ્રદાયનાં એજ શાસ્ત્રોમાં અનેક સ્થળે એજ પરંપરામાંના નિવાસસ્થાનને તેમજ મુક્તપ્રાપ્તિ સ્થાનને અક્ષરધામ શબ્દથી કહે છે. સાતંગિયન પ્ર. ૧ અ. ૪ શ્લો ૫ 'સ્વીયં ધામ તમઃપરં નયતિ તાન્ દેહાવસાનેઽક્ષરમ્' (એ શ્રીહરિ પોતાના ભક્તોને દેહને અંતે પોતાના ધામાના તમ થકી પર અક્ષરધામ પ્રત્યે તેડી જાય છે) પ્ર. ૧ અ. ૧૬ શ્લો. ૩ 'તવ ધામ મતં પરતપરં વૃહદેવાક્ષરમવ્યયં સદા' (હિ હરે ! તમારું ધામ પરતપર જૃદત્ અક્ષર અવ્યય સદા બનેલું છે) પ્ર. ૨ અ. ૨૭ શ્લો. ૧૬ 'દ્વાક્ષરે વૃહતિ ધામ્નિ વસન્તમ્' (અક્ષર જૃદત્ ધામમાં નિવાસ કરી રહેલા) પ્ર. ૩ અ. ૧૭ શ્લો. ૯ 'નિત્યં ચોઽક્ષરધામ્નિ દિવ્યમહસિ સ્વે પ્રાઠતાઘ્યાતપરે' (પ્રકૃતિના ગદ્ અધકારથી પર વર્તાતા દિવ્ય તેજોમય પોતાના અક્ષરધામમાં નિરંતર વિરાજમાન છે) પ્ર. ૩ અ. ૪૩ શ્લો. ૯ 'અક્ષરવાસિને' (અક્ષરધામમાં નિવાસ કરી રહેલા) પ્ર. ૩ અ. ૪૩ શ્લો. ૨૯ 'ત્વં રાજસે હિ પરમેઽક્ષરધામ્નિ ભૂમન્' (હે ભૂમન્ ! તમે પરમ અક્ષરધામમાં વિરાજો છો) પ્ર. ૪ અ. ૨૧ શ્લો. ૨૯ 'બ્રહ્મણ્યેવાંસતેઽક્ષરે' (મુખપ્રકાશે અક્ષરબ્રહ્મ ધામમાં રહે, છે) પ્ર. ૪ અ. ૪૬ શ્લો. ૬ 'ધામ્નિ સ્વીયેઽક્ષરાઘ્યે વિહસતિ મગવાન્' (ભગવાન્ પોતાના અક્ષર નામના ધામમાં મુકોને સાથે વિલાસ કરે છે) પ્ર. ૪ અ. ૪૬ શ્લો. ૩૪ 'સ હિ નારાયણઃ સ્વામી ધામ્નઃ સ્વાદક્ષરાતપરાત્' (તે આ સર્વ જગતના સ્વામી એવા નારાયણ પોતાના પર અક્ષરધામથી નરાકારથી પ્રમદ થાય છે) પ્ર. ૪ અ. ૬૮ શ્લો. ૫ 'આત્મન્ટિકે લયે પૂર્વં મગવાન્ દક યદ હિ । આત્મત્વયં ધામુદેવઃ સ્વર્કાયેઽક્ષરધામનિ ॥' (પૂર્વે આત્મન્ટિક પ્રલયમાં સ્વયં ભગવાન્ વાસુદેવજ એક પોતાના અક્ષરધામમાં હતા) પ્ર. ૫ અ. ૫૩ શ્લો. ૫ 'નારાયણોઽક્ષરે ધામ્નિ વાસુદેવો વ્યરાજત' (નારાયણ વાસુદેવ ભગવાન્ અક્ષરધામમાં વિરાજમાન છે) વચનામૃતમાં—પ્ર. ૨૧ 'એકાંતિક ભક્ત તે દેહને ત્યાગ કરીને સર્વે માયાના બાવરી મુક્ત થઈને અગિમર્ગે કરીને ભગવાનના અક્ષરધામને પામે છે' પ્ર. ૪૨ 'ગોપીઓ...શુશ્રુતીત થઈને નિર્શુણ્ય એવું જે ભગવાનનું અક્ષરધામ તેને પામીઓ' પ્ર. ૭૧ 'પોતાનું' અક્ષરધામ તેને વિષે સદા દિવ્યાકાર થકા વિરાજમાન છે' આ. ૧૧ 'ભગવાનને એકાંતિક ભક્ત થઈને શુશ્રુતીત એવું જે ભગવાનનું અક્ષરધામ તેને પામે છે' શ્લો. ૧૮ 'તમે તો નારાયણ છો માટે અમને તમારું ધામ દેખાડો ત્યારે અક્ષરધામ દેખાડ્યું' પચાળા ૭ 'આત્મનિક પ્રલયને અંતે અક્ષરધામને વિષે જેવું ભગવાનનું સ્વરૂપ છે' મધ્ય ૬૪ 'ભગવાન શ્રીકૃષ્ણ પુરુષોત્તમ છે તે તો રામધિરાજ છે અને અખંડમૂર્તિ છે અને પોતાના અક્ષરધામરૂપ જે તખત તેને વિષે સદા વિરાજમાન છે' વર. ૨ 'શ્રીકૃષ્ણ પુરુષોત્તમ ભગવાન છે તે પોતાના અક્ષરધામને વિષે સદા દિવ્ય સાકાર મૂર્તિમાન્ રહ્યા છે' અત્ય. ૩૧ 'માટે શુશ્રુતીત એવું જે અક્ષરધામ તેને વિષે જે મૂર્તિ છે' ઉપોદ્ધાતમાં—'અને પોતાના અક્ષરધામમાં જેવા પોતે સદા વિરાજમાન છે તેવું પોતાનું' દર્શન આપીને' સર્વમંજુસ્તોત્રમાં 'અક્ષરસ્થ' (અક્ષર ધામમાં રહેલા, એવું) નામ છે. આ રીતે એજ ગ્રંથોમાં ઘણે સ્થળે ભગવાનના નિવાસસ્થાનને અને મુક્તપ્રાપ્તિ સ્થાનને અક્ષર શબ્દથી કહે છે.

વળી ઘણે સ્થળે ગોલોકના મધ્યને વિષે વર્તાતા અક્ષરધામને ભગવાનના નિત્ય નિવાસ-સ્થાન તરીકે તેમજ મુક્તપ્રાપ્તિ સ્થાન તરીકે કહે છે. સાતંગિયન પ્ર. ૧ અ. ૨૨ શ્લો. ૨૬ 'ગોલોક ઇવાક્ષરધામ્નિ દિવ્યે' (ગોલોકની અંદર વર્તાતા દિવ્ય અક્ષરધામમાં ભગવાન્ વિરાજમાન છે) પ્ર. ૧ અ. ૩૬ શ્લો. ૮૪ 'ગોલોકે સોઽક્ષરે ધામ્નિ' (તે ભગવાન ગોલોકની

અંદર વર્તતા અક્ષરધામમાં વિરાજે છે) પ્ર. ૧ અ. ૫૯ શ્લો. ૯૨ 'ગોલોકસંસ્થાક્ષર-
દિવ્યધામનિ' (ગોલોકની અંદર વર્તતા દિવ્ય અક્ષરધામમાં વિરાજમાન છે) પ્ર. ૨
અ. ૧૮ શ્લો. ૧૬ 'નમો દિવ્યગોલોકધામિન પ્રકાશે' (દિવ્ય ગોલોક ધામમાં વર્તતાં
પ્રકાશમય અક્ષરધામમાં વિરાજમાન છે. પ્રકાશાદ્યે 'પ્રકાશમય અક્ષરધામ' એવો અર્થ ટીકામાં
કર્યો છે) પ્ર. ૨ અ. ૧૮ શ્લો. ૩૦ 'ગોલોકં તત્ર ચ વ્રહ્મતેજસિ' (ગોલોકની અંદર રહેલાં
અક્ષરધામમાં વિરાજમાન છે. બ્રહ્મતેજ સંબંધે 'અક્ષરધામ' એવું ટીકામાં વ્યાખ્યાન કર્યું છે)
સ. પ્ર. ૩ અ. ૪૧ શ્લો. ૨૯ 'તન્મધ્યેઽસ્તિ મહત્તેજઃ' (ગોલોક ધામના મધ્ય પ્રદેશમાં
અક્ષરધામ વર્તે છે) પ્ર. ૪ અ. ૨૫ શ્લો. ૮૨ 'તેજોમણ્ડલમધ્યસ્થો ગોલોકોઽયઃ સ
પચ હિ' ગોલોકમાં અક્ષર નામના તેજોમંડળના મધ્યમાં શ્રીકૃષ્ણ પુરુષોત્તમ આપણા
ઈદેવ વર્તે છે) વચનામૃત-વરતાલ ૧૮ 'માયાના તમથકી પર એવો જે ગોલોક તેને
મધ્યે જે અક્ષરધામ છે તેને વિષે શ્રીકૃષ્ણ ભગવાન રચા છે' ગદ્યા પ્રથમ પ્રકરણ ૭ 'પોતાનાં
ગોલોક ધામને વિષે જે બ્રહ્મચોનિ તેને વિષે રચા છે' ઉપોદ્ધાતમાં—'શ્રીગોલોકના
મધ્યને વિષે ભગવાનનું અક્ષરધામ છે' 'ગોલોકને મધ્યે જે અક્ષરધામ તેને વિષે
લક્ષ્મી સધિકા અને સુદામાદિક પાપદે સહિત શ્રીકૃષ્ણરૂપે પોતાનું દર્શન દેતા હતા' હરિવાલક્ય-
સુધાસિદ્ધિમાં આજ પ્રમાણે છે. ભક્તચિંતામણી પ્ર. ૧ ચોપાઈ ૩ 'અતિસુંદર ગોલોક મધ્યે ।
અક્ષર પદ્યું જેનું નામ છે' પુરુષોત્તમપ્રકાશ પ્ર. ૧ ચોપાઈ ૧૦ 'શ્રીગોલોકધામ મોઝાર
દે । અક્ષર ધામ છે હરિનું સાર દે' ઈત્યાદિ. આ રીતે અનેક રથે ગોલોક મધ્યે વર્તતા
અક્ષરધામને પરમાત્મા શ્રીહરિના નિવાસસ્થાન કરીકે તથા યુક્તપ્રાપ્ય સ્થાન તરીકે કહે છે.

૧ળી બહુ રથે બ્રહ્મ બ્રહ્મપુર પરમપદ ચિદાકાશ અમૃત 'બ્રહ્મજ્યોતિ વૈકુંઠ આદિક સંબંધી પશ્ય
ભગવાનના નિત્ય નિવાસસ્થાનને તેમજ યુક્તપ્રાપ્ય સ્થાનને કહે છે. સત્સંગિજીવન-પ્ર. ૧ અ.
૩૨ શ્લો. ૧૫ 'પરમં યાતિ તદ્દામ વદ્રહ્મેત્યાદુરાગમાઃ' (કૃષ્ણભક્ત કૃષ્ણના પરમ ધામને
પામે છે, જે ધામને નિગમે 'બ્રહ્મ' એવા નામથી કહે છે. અહીં ભગવાનનું ધામ બ્રહ્મસંબંધી
કર્યું) પ્ર. ૧ અ. ૩૮ શ્લો. ૧૩ 'વ્રહ્મજ્યોતિશ્ચયે તત્ર વિહરન્તે વૃહદ્દને' (બ્રહ્મજ્યોતિ-
મંડળના મધ્યમાં રહેલા. અહીં બ્રહ્મજ્યોતિ સંબંધી ધામ કર્યું) પ્ર. ૧ અ. ૩૯ શ્લો ૧૦
'સ્વકીયં ધામ પરમં' (પોતાના પરમ ધામને પામશે. અહીં ધામ સંબંધી સ્થાન કર્યું છે)
પ્ર. ૨ અ. ૪૪ શ્લો. ૫૦ 'કેચિદાદુશ્ચિદાકાશે પ્રાટનાત્તમસઃ પરે' (પ્રાટન તમથકી પર વર્તતા
ચિદાકાશમાં રહેલા ભગવાનનેચા. અહીં ધામને ચિદાકાશ સંબંધી કર્યું) પ્ર. ૩ અ. ૨૯ શ્લો ૧૨
'ધામાદારં તુ યત્તસ્ય તદ્વદ્દપુરમુચ્યતે । યદુચ્યતે ચિદાકાશં' (અહીં ભગવાનના ધામને
બ્રહ્મપુર તથા ચિદાકાશ સંબંધી કહે છે) પ્ર. ૩ અ. ૪૦ શ્લો. ૨૬ 'પ્રાપ્ય વ્રહ્મપુરં તથા
સર્વધામોત્તમોત્તમમ્' (અહીં ભગવાનનું સર્વધામોત્તમોત્તમ ધામ બ્રહ્મપુર સંબંધી કર્યું) મ. પ્ર
૪ અ. ૬૧ શ્લો. ૪૮ 'પ્રાપ્યસ્ત્યેવ હિ તત્પદમ્' (અહીં ધામને સામાન્ય પદ સંબંધી કર્યું છે) પ્ર. ૫
અ. ૬૬ શ્લો. ૧૨ 'વિમલામૃતધામવાસં' (અહીં ભગવાનના ધામને અમૃત સંબંધી કહે છે)
વચનામૃતમાં પણ એવાજ બહુ સંખ્યા આને છે. સિદ્ધાપત્રીની ૨૯ શ્લોકની ટીકામાં કૃતિરમૃતિનાં
વચનોથી ધામનું વર્ણન કરતા બહુ જુદા જુદા સંખ્યા વર્ણવ્યા છે. અને 'પત્તદેવ ધામ ધૈકુણ્ડ-
દોદેનાપ્યુત્તમ્' એમ અક્ષરધામને વૈકુંઠ સંબંધી પણ કહેવાનો અભિપ્રાય જણાવે તેમાં
'લોનં ચિકુણ્ડમુપનેપ્યતિ ગોકુલં સ' આ ભાગવત વચનને પ્રમાણાણે લીધું છે. ૧ળી પ્રા

સ્થળે તો એક સાથે ગોત્રીક વૈકુંઠ શબ્દપુર મેનહોપાદિકતે પ્રાગ તરીકે કહે છે. આ રીતે અનેક શબ્દથી દિવ્યાકાર પરબ્રહ્મ પરમાત્મા શ્રીહરિના નિવાસસ્થાનને અને મુખપ્રાપ્તિ સ્થાનને કહે છે. વિસ્તારભયથી અહીં વિશેષ પ્રમાણે લખ્યાં નથી.

આની એકાર્થતારૂપ સંગતિનો વિચાર અવિરોધથી કરવાની જરૂર છે. જે જુદાં જુદાં ધામ જલ્પવામાં આવે તો એકાર્થતા ન થતાં અસંગતિનો કે વિરોધનો અર્થ રહે નહિ અને કશુંજ નક્કી કરી શકાય નહિ માટે દિવ્ય વિગ્રહે વિશિષ્ટ પરબ્રહ્મ પરમાત્મા વસ્તુનું એક છે એવો શાસ્ત્રીય નિર્ણય હોવાથી તેમનું નિવાસસ્થાન પણ એક મુખ્ય હોયું જેમણે અને એમ મુક્તિદશામાં મુક્તોને પામવાનું હોયું જેમણે. જેમ પરમાત્માના વાચકશબ્દો સર્વબ્રહ્મ આત્મા નાગવશ્ય આદિક અનેક આવે છે પણ તેની સંગતિ એકમાં કરવામાં આવે છે તેમ આમાં પણ થવું જેમણે.

જો કે ધામના વાચક અનેક શબ્દો મંથમાં આવે છે પણ તેની એકાર્થતા સમજાવતો અભિપ્રાય પણ સાથે સાથે આવે છે. વચનામૃતનો ઉપોદ્ધાન કે જે વચનામૃતની મંગલિરૂપ સાર છે તેમાં પ્રથમજ ‘અને જેને બ્રહ્મપુર કહે છે અમૃતધામ કહે છે પરમપદ કહે છે અનંત અપાર કહે છે બ્રહ્મ કહે છે ચિદાકાર કહે છે’ આતુ વાક્ય છે આ ઉપરથી બધા શબ્દો પર્યાયવાચી હોવાનો અભિપ્રાય નક્કી થાય છે. જુદાં જુદાં ધામ હોય તો આવું વાક્ય કહેજ નહિ. વચનામૃતમાં એકજ પ્રકરણ આવતું હોય છે તેમાં પણ જુદા જુદા શબ્દો વાપરવામાં આવે છે પણ વસ્તુ તો એકજ હોય છે. આ બાબતને પુરેપુરો રીતે મત્સંગિજન આપે છે. સ. પ્ર. ૩ અ. ૪૧ કે જે ખાસ સંપૂર્ણ ધામતર્ણન ખોળે છે તેના શ્લો. ૨-૩ ‘एतद्ब्रह्ममस्तीति ‘पुराणेषु महर्षिभिः। न सम्यग् विस्तरेणोक्तं प्रोक्तं नामान्तरेण च ॥ छान्दोग्योपनिषदौ- त्तन्मोक्षधर्मेषु, भारते । स्कान्दादिषु पुराणेषु सङ्क्षेपेणोपवर्णितम्’ આ પ્રમાણે છે. (અર્થ— આ ધામની બાબત અતિરહસ્યની હોવાથી મહર્ષિઓએ પુરાણોમાં બહુ વિસ્તારથી કહી નથી. અને વળી તે જુદાં જુદાં નામોથી કહી છે. છાંદોગ્ય આદિક ઉપનિષદોમાં તથા ભારતીય મોક્ષ ધર્મમાં તથા સ્કાંદ આદિક પુરાણોમાં સંક્ષેપથી વર્ણવામાં આવી છે) આની બંને ટીકામાં ‘નામા- ન્તરેણ’ આ પદનો અર્થ ‘वैकुण्ठगोलोकादिनाम्ना’ એવો કરવામાં આવ્યો છે. એટલે વૈકુંઠ ગોત્રીક આદિક જુદાં જુદાં નામોથી એકજ ધામ કહેલું છે. નામાતર કહો કે પર્યાયવાચી શબ્દો કહો બંનેનો એકજ અર્થ થાય છે. તાત્પર્યાર્થ એ થયો કે ધામવાચક શબ્દો વૈકુંઠ ગોત્રીક અક્ષર આદિક અનેક છે પણ વસ્તુ તો એકજ છે. એક વસ્તુને અનેક નામથી કહે છે. એમ સર્વ શબ્દોની એકાર્થતારૂપ સંગતિ સમજાય છે. નામો જુદા જુદા આરતા હોય પણ તેને એકમાં ધરાવતા માટેનો આ એક ન્યાય લોકોના સહયોગવારણ માટે શ્રીજીએજ ધામતર્ણનના આરંભમાં જણાવી દીધો. આ શ્રીજીપ્રોક્ત ન્યાયથી હવે સર્વજ આવો નિર્ણય કરવાનો નક્કો થયો. આજ રીતિ પુરોહિતમંત્રકાશ ભક્તચિંતામણિ વિગેરેના આરંભમાજ સેવામાં આવી છે.

બીજી બાબત શ્રીહરિ એ કહે છે કે—આ જે ધામ વસ્તુ છે તે ઉપનિષદ્ ભારત પુરાણો વિગેરે પ્રાચીન પ્રમત્તેના મહર્ષિઓએ રહસ્યપણે સંક્ષેપમાં વર્ણવેલું છે. આ ઉપરથી એ સાબીત થાય છે કે—આ વસ્તુ ની શોધી કાઢી છે કે કલ્પી કાઢી છે એમ નથી પણ પ્રાચીન પ્રમાણુ શાસ્ત્રીય છે. આવી વસ્તુસ્થિતિ હોવાથી આ સંપ્રદાયવાળાએ પણ પ્રાચીન ચાત્રોને અનુસારેજ આ વસ્તુ સમજવની છે. નહિ કે મનાઃકલ્પિત રીતે જેમ તેમ ઉદાગ વળી આ વસ્તુ શમાનુ- વ્યયાર્થ આદિક શ્રુતપરંપરાપ્રાપ્ત હોવાથી તેમની રૈની પણ વલ્લુપાવિગ્રહોએ આરંભ અનુસરી

પડે. આવેજ શ્રીદરિનેા અભિપ્રાય દોવાથીજ ધામનું જ્યાં નિરૂપણ કરાય છે ત્યાં અનેક શ્રુતિ-સ્મૃતિઓનાં વચનોના ઉપ-વાસ કરવામાં આવે છે અને તેમાં એકજ જાનના સંપ્રદેશ હોતા નથી પણ જુદા જુદા હોય છે. શિક્ષાપત્રીના શ્લો. ૨૬ ની દીકમાં એવો પ્રમાણસંમત છે. 'દિવ્યે દક્ષણે દ્યોયઃ' (આમાં ધામને બ્રહ્મપુર સંબંધી કહે છે) 'અપહતપાપ્મા દ્યોય દક્ષલોકઃ' (આમાં ધામને બ્રહ્મલોક સંબંધી કહે છે) 'તદક્ષરે પરમે વ્યોમન' (આમાં ધામને અક્ષર પરમ વ્યોમ સંબંધી કહે છે) 'પરમં દક્ષણામ યંત્ર' (આમાં ધામને બ્રહ્મધામ સંબંધી કહે છે) 'તે હ નાકં મહિમાનઃ સચન્તે' (આમાં ધામને નાક સંબંધી કહે છે) 'તદ્વિષ્ણોઃ પરમં પદમ' (આમાં પરમ પદ સંબંધી કહે છે) 'પ્રાપ્ત ગોલોકમદ્ભુતમ' (આમાં ધામને ગોલોક નામથી કહે છે) આજ ધામને વૈકુંઠ સંબંધી પણ કહે છે. 'લોકં વિકુણ્ઠમુપનેપ્યતિ ગોકુલં સ્મ' (આમાં ધામને વૈકુંઠ સંબંધી કહે છે) આ રીતે એકજ વસ્તુના નિરૂપણમાં બ્રહ્મપુર બ્રહ્મલોક અક્ષર પરમાકાશ બ્રહ્મધામ પરમપદ વૈકુંઠ ગોલોક આદિક સંપ્રદેશોનાં પ્રમાણો લીધા છે. આજ રીતે બીજાં બહુ રથજે દીકમાં નિરૂપણ છે. આ બધાનો વિચાર કરતાં એકજ ધામનાં બધાં નામોતર છે એમજ નિશ્ચય થાય છે.

ધણે રથજે અમુક એકજ સંબંધી ધામ કહેવામાં આવે છે પરંતુ ત્યાં તેનું સંપૂર્ણ વર્ણન હોતુજ નથી. સંપૂર્ણ વર્ણન તો શિક્ષાપત્રી શ્લો. ૧૨૧ ની દીકમાં કલા પ્રમાણે શ્રીકૃષ્ણ-જન્મખંડમાં તથા વાસુદેવમાહાત્મ્યમાં છે. આના આધારવાળું આખું વર્ણન સ. પ્ર. ૩ અ. ૪૧ તથા ભક્તચિંતામણિ પ્ર. ૧૫૯ માં છે. એટલે 'બ્યારે ધામનું' આખું સ્વરૂપ સમજવું હોય ત્યારે તો આ પ્રકરણોના પુરેપુરા વિચાર કરવો પડે. પ્ર. ૩ અ. ૪૧ માં ધામનું વર્ણન કરતાં પ્રથમ અષ્ટ આવરણધારી પાર ચિદાકાશ કહે છે, તેની અંદર ગોલોક કહે છે અને તેના મધ્યને રિષે અક્ષરધામ કહે છે. આની સંગતિ તો એમ સમજવી કે-પરમવ્યોમપર્વાય ચિદાકાશને આખા લોક કે દેશ તરીકે, ગોલોકને પુર તરીકે અને અક્ષરધામને તેની અંદર વર્તતા તેજોમય એક કે મંદિર બવન તરીકે સમજવું ધટે છે. જેમ અમુક મહાદેશમાં અમુક મહાનગર અને તેમાં અમુક મહામંદિર કહેવાય છે તેમ સમજી લેવું. કાંઈ રથજે આખો દેશ કહેવાના અભિપ્રાયથી તો કાંઈ રથજે મહાનગર કહેવાના અભિપ્રાયથી તો કાંઈ રથજે મહામંદિર કહેવાના અભિપ્રાયથી જુદા જુદા સંપ્રદેશ વપરાયા હોય પરંતુ એક આખું ધામરૂપ વસ્તુ કેરવાનો સર્વમાં અનુસ્થાપ અભિપ્રાય સમજી લેવો. એક બીજાને કહો સંબંધજ ન હોય એવી તદ્દન આ જુદી બક્તિઓ સમજવાની નથી. આ બાબતને ધામનું વર્ણન કરનારા મહાજનોજ ૨૫૭ સંપ્રદેશોમાં સમજાવે છે સ. પ્ર. ૪ અ. ૬૭ શ્લો. ૩૬ માં 'ગોલોકં ધામ યાન્તિ હિ' આવું મૂળ પદ છે. આનું વ્યાખ્યાન દીકામા- 'સાદૃશ્યાત્તાચ્છન્દ્યમ્' इति न्यायात् ગોલોકમધ્યાવસ્થિતત્વેન ગોલોકશદ્દાભિહિતં ધામ-અક્ષરપદં આ રીતે કર્યું છે. અર્થ એવો છે કે-તેની અંદર રહેલું દોવાથી તે સંબંધી તેને કહી શકાય' એવો ન્યાય છે, મટે અક્ષરધામ ગોલોકના મધ્યમાં રહેલું દોવાથી ગોલોક સંબંધી પણ કહી શકાય છે. જેમ નગરનિવાસી જનોને નગર સંબંધી કહેવાય છે તેમ આખા સમગ્રી લેવું. આવા પ્રયોગો શાસ્ત્રમાં બહુ આવે છે. ઉપરના ન્યાયના નિર્દેશથી એ નિર્ણય થયો કે-જ્યાં એકલો ગોલોક સંપ્રદેશ આવે ત્યાં પણ તેની અંદર વર્તવું અક્ષરધામ સમગ્રીજ લેવું અને જ્યાં એકલો અક્ષરધામ સંપ્રદેશ આવે ત્યાં પણ અક્ષર ગોલોકની અંદર વર્તવું દોવાથી ગોલોક સાથે સંબંધ ધરાવતુંજ અક્ષરધામ સમગ્રી લેવું પણ તદ્દન જુદું બીજું નહિ એમ થતાં બન્ને જુદી

અકિત નથી એમ નહીં થયું. ઉપરનો ન્યાય હરિદિગ્વિજય હુલ્લામ ૧૪ શ્લો. ૨૯ ની ટીકામાં પણ લીધો છે. આ રીતે ઉપરનો ન્યાય લખને ગોલોક અક્ષરની એકાર્થતા કરવાનો જ્ઞાનટુલોએ સારો પ્રયત્ન આપણા જમનિવારણ માટે પ્રયત્નથી કરેલો જેવામાં આવે છે.

આ રીતે થતાં ઉપર જે એકલા ગોલોકને તથા એકલા અક્ષરને તથા ગોલોકમધ્યે અક્ષરને કદેનારાં બધાં વચનોનો ઉપન્યાસ કર્યો તેની સારી રીતે એકાર્થતા થાય છે. આ બાબતને હરિલીલામૃત ગ્રંથ પણ પુરતો ટેકો આપે છે. કળશ ૨ વિશ્રામ ૨ ચોપાઇ ૩૧-‘ગોલોક નામે સુપ્રસિદ્ધ ધામ છે, જેનું ઘઠી અક્ષરધામ નામ છે’ આ રીતે છે. આઠી તો ગોલોક નામની અને અક્ષરધામ નામની પર્વાયતા ૨૫૭ કહી છે. વસ્તુ એજ હોવાથી મને તે એક નામથી કહી શકાય એવો અભિપ્રાય છે. આવા અભિપ્રાયને લીધેજ આજ મંથમાં કાઇ સ્થળે શ્રીહરિને ગોલોકાધિપતિપણે કે કાઇ સ્થળે અક્ષરાધિપતિપણે વર્ણવે છે.

‘સત્સંગિજીવન વચનામૃત વિગેરેમાં ગોલોક વૈકુંઠ બ્રહ્મપુર સ્વેતદ્વીપ બદરિકાશ્રમ વિગેરે ધામોનો એક સાથે નિર્દેશ કરેલો જેવામાં આવે છે. આમાં સ્વેતદ્વીપ બદરિકાશ્રમનું જ્યાં જ્યાં વર્ણન આવે છે ત્યાં તેને પ્રાકૃત ભૂમિસ્થ ભગવદ્ધામ તરીકે કહેવામાં આવે છે, એટલે એનો બહુ વિચાર કરવાનો રહેતો નથી. ગોલોક બ્રહ્મપુર અક્ષરનો વિચાર તો ઉપર ન્યાયયુક્તિથી કર્યો. હવે એક વૈકુંઠધામનો વિચાર કરવાનો રહ્યો. જેમને સંપ્રદાયની શરૂપરંપરામાં ગ્રહણ કર્યો છે અને જેના કદેલા શ્રીભાષ્ય ગીતાભાષ્યને અધ્યાત્મશાસ્ત્ર તરીકે માન્યા છે અને જેનો વિશિષ્ટાદૈત્યમત સ્વીકાર્યો છે એવા રામાનુજાચાર્યના સંપ્રદાયમાં ‘વૈકુણ્ઠે તુ પરે લોકે શ્રિયા સાર્ધં જગત્પતિઃ’ ‘લોકં વિકુણ્ઠમુપનેષ્યતિ ગોકુલં સ્મ’ ઇત્યાદિ વચનોને અનુસારે મુક્તપ્રાપ્ત્ય પરાતપર અપ્રાકૃત અનાદિ અપુનરાદર્શિત ભગવદ્ધામને વૈકુંઠ શબ્દથી વિશેષતઃ કહે છે. એજ ધામને ‘સદક્ષરે પરમે વ્યોમન્’ ‘તદ્વિષ્ણોઃ પરમં પદમ્’ ઇત્યાદિ શ્રુતિને અનુસારે પરમ પદ પરમ વ્યોમ અક્ષર અમૃત આદિક શબ્દોથી પણ તે બ્યવહાર કરે છે. ગીતાભાષ્યમાં ‘અક્ષરપરમવ્યોમનિલયઃ’ શ્રીભાષ્યમાં ‘ચિદ્વ્યોમનિલયઃ’ વેદાંતદીપમાં ‘પરમસ્વપદઃ’ શરણુગતિગથમાં—“પરમ-યોગિવાક્કુમનસાપરિચ્છેદ્યસ્વરૂપસમાવસ્વાભિમતવિવિધવિચિન્નનન્તમોગ્યમોગો પકરણ-મોગસ્થાનસમૃદ્ધાનન્તાશ્ચર્યાનન્તમહાધિમવાનન્તપરિમાણનિત્યનિરવચનિરતિશય વૈકુણ્ઠનાથ” એવાં ભગવાનને વિશેષણ આપ્યાં છે. ભગવાનના નિવાસસ્થાનને અને મુક્તપ્રાપ્ત્ય સ્થાનને નિરૂપણ કરવા શ્રુતિ સ્મૃતિનાં પ્રમાણો પણ એનાં એજ ગીતાભાષ્ય શ્રીભાષ્યાદિ ગ્રંથોમાં લેવામાં આવ્યાં છે. રામાનુજાચાર્યવિરચિત વૈકુંઠગથમાં આ બધી બાબત વિરૂપ છે. આ સંપ્રદાયમાં એની એજ વસ્તુ એના એજ પ્રકારથી વર્ણવામાં આવી છે. વૈકુંઠ શબ્દને અક્ષર-પર્વાય તરીકે લેવામાં આવે છે. ‘પત્તદેવ ધામ વૈકુણ્ઠશદ્દેનાન્યુક્તમ્’ એવું શિશાપત્રી શ્લો. ૨૯ ની ટીકામાં વાક્ય છે. એની પ્રમાણુતા માટે ‘લોકં વિકુણ્ઠમુપનેષ્યતિ ગોકુલં સ્મ’ આ ભાગવતવચન લેવામાં આવ્યું છે. વચનામૃત લો. ૧૪ માં રામાનુજનો મત કહેતાં શ્રીહરિ “જીવ માયા અને પુરુષોત્તમ એ ત્રણે નિત્ય છે ને પુરુષોત્તમ છે તે જીવ માયાના નિર્ધાર છે ને સર્વના કારણ છે ને પોતાના અક્ષરધામને ચિરે સદા સ્થિત આકારથકા વિરાજમાન છે” આ રીતે કહે છે. આમાં શ્રીહરિએ વૈકુંઠ શબ્દને રથાને અક્ષરધામ શબ્દ લીધો છે. વળી રામાનુજાચાર્ય-યદી વૈષ્ણવી મહાદીક્ષા પામ્યાપછી રામાનંદરાયણીને લક્ષ્મીનારાયણનાં સાક્ષાત્ દર્શન થયાં. આ પ્રસંગનો સ. પ્ર ૧ અ. ૧૪ શ્લો. ૫૮ ‘દ્વર્શ દ્વલ્લતેજઃસ્વં લક્ષ્મીનારાયણં હૃદિ’ આ પ્રમાણે છે.

‘બ્રહ્મતેજ સ્થં તેજોમયાશ્વરધામણિ સાશ્વતાદિરાજમાન’ આ રીતે જ્ઞાનેશ્વર સ્થ સન્દેશો ગીમમાં અર્થ કયો છે આ ઉપરથી નહીં થયું કે રામાનુજનો અને મધ્વપુરના ધામધિરાજનો મિદ્ધાન પણ એકજ મળેલો છે નામનેદર્શી ધામનેદ સાંધી સકાય નહિ ભાગવત ૨૫ ૨ અ ૭ ‘તે ૩૧ ‘લોચે વિષુષ્ઠ ઉપનેપ્યતિ ગોકુલ સ્મ’ (ગી૩૫૫૫ વિકુઠ તેજમા ગોકુળને લઈ જશે) આવે છે ‘વિગત કુષ્ઠ-આત્માવાયમંજન્યો રોષો યસ્માત્ તાસ્મિન્ વિષુષ્ઠે અશ્વરધામામિધે લોચે દ્રષ્ટપૂર’ એવો ગોપાલાનંદ રીમમાં વિકુઠ લોક સન્દેશો અર્થ કયો છે કાળ મળ્યા કર્મના સખધે રહિત દોષ તે વિકુઠ કંદેશવ એવો અન્યથાઈ કરીને તેનું બીજું નામ અશ્વરધામ લીકું છે, તો વિકુઠ સન્દ અશ્વરધામપર્યાય નહીં થયો લોક સન્દેશો અર્થ જ્ઞાનપુર કયો છે વિકુઠ અશ્વરધામ અને જ્ઞાનપુર આ સન્દેશી ત્રણેય વ્યક્તિઓ જુદી જુદી નહિ પણ એકજ છે એવો અભિપ્રાય ૨૫૪ થાય છે જો જુદી જુદી દોષ તો એજ ગોકુળને ત્રણ સ્થાને લઈ જવાનો અર્થ આવે આ તો સંભવિત નથી બધાવને એકજ પોતાના લોકમાં પમાડવાનો અભિપ્રાય બગવાનો છે એમ થના આ બાબત ‘ગોપીઓ નિર્ગુણ અશ્વર ધામને પામી ‘ગોપોને અશ્વરધામ બનાવ્યું આ વચનામૃતને મળી થાય કે રામાનુજે પણ વૈકુઠ સન્દેશો એવો અર્થ કયો છે. ભાગવત ૨૫ ૧૧ અ ૧ ‘તા ૭૭ મા ‘સ્વપદ’ એવું પ. છે તેનું વ્યાખ્યાન બકતરજની રીમમાં- ‘વત્તત્પદ ઇચિદશ્વરધામશદ્દેન ઇચિદૈકુષ્ઠશદ્દેનાપ્યભિધીયતે’ આ રીતે કહ્યું છે આથી બંને સન્દેશો પર્વાયસાથી નિશ્ચિત થયા

ભાગવત ૨૫ ૧૧ અ ૧૧ ‘તા ૨૮ ‘ન્વ દ્રક્ષ પરમ સ્યોમ પુરુષ પ્રવૃત્તે પર । જવર્તાર્ણોઽસિ મગવન્ ! સ્વેચ્છોપાસ્તૃષ્ઠગ્વપુ ॥’ આ ‘તાકની ગોપાલાનંદમુનિનું ગીકામાં- ‘સ્વામિપ્રાય તુ સ્વય ત્વમેવ જાનાસ્યત પત વત્તૃ ધૈરુષ્ઠ-ગોલોલ-અશ્વર-પરમપદ-પરમવ્યોમેત્યાદિશદ્દૈસ્તત્ સ્વપ્રજ્ઞપુરસ્થાનાત્ સ્વયમભગતોઽસિ તતો મયદ્ધિ કથ્ય તામિત્યુદયસ્વામિચરણાના હૃદગતોઽમિપ્રાય । ધૈરુષ્ઠદ્રક્ષધાત્મોરક્તને પ્રમાણાનિ-લોક વિષુષ્ઠમુપનેપ્યતિ ગોકુલ સ્મ’ ‘સત્ય જ્ઞાનમનન્તયદ્દક્ષ’ મન્દાદયસ્તુ ત દ્રષ્ટા પરમાત્મન્દ નિર્વૃત્તા । ઇષ્ણ ચ તત્ત્વ છન્દોમિ સ્તુયમામ સુનિસિતા’ આ-પ વાક્યો છે (અથ- પોતાનો અભિપ્રાય તો પોતે તમેજ જાણો છો મારે આ જાનને કલ્પ મારે વૈકુઠ ગોનોક અશ્વર પરમપદ પરમ સ્યોમ છવાઈ સન્દેશી કંદેશા પોતાના જ્ઞાનપુર મ્યાનયકી સ્વય પદ થાં છે મારે તમેજ મારા પ્રશ્નનો ઉત્તર આપો, એવો ઉદ્ધવરામિચરણોનો હૃદય અભિપ્રાય છે વૈકુઠધામ જ્ઞાનધામ એકજ છે એમાં તમાણે ‘લોક વિષુષ્ઠમુપનેપ્યતિ ગોકુલ સ્મ’ છતાં છે) અહીં શ્રીકૃષ્ણ કયાથી અનર્થો દત્તા ? તો પોતાના જ્ઞાનપુર મ્યાનયકી અનર્થો દત્તા એમ કંદેશાના અર્થ છે જ્ઞાનપુર એટલે શું ? એ ૨૫૪ જણાવા નેના વૈકુઠ ગોનોક અશ્વર પરમપદ પરમવ્યોમ આદિક પર્વાયો જણાયા આ ઉપરથી ૨૫૪ થયું કે વૈકુઠ ગોનોક અશ્વર આદિ સન્દેશ પૌર છે ધામ એકજ છે અને ધામી પણ એકજ છે આ અભિપ્રાય બીજા કોષનો નહિ પણ જે ભવિષ્યમાં રામાનંદેએ અવતરનારા ઉદ્ધવ છે તમને છે એટલે સ. ૧૧૫ માં આ અભિપ્રાય અત્યંત પ્રકારે પડે એમ જણાવ્યું વળી રીમમાં-વૈકુઠ અને જ્ઞાનધામ એકજ છે એમ ઉચાર કરીને તેના પ્રમાણે પણ આપ્યા છે આ ઉપરથી તો તિલા જેવું અતિ મિઠું થયું ગીકાર બીજા કોષ સાધાર નહિ પણ ગોપાલાનંદમુનિ ચોમિરાજ છે એમ પણ માધ્વજી નહિ પણ મર્તમાન્ય શ્રીજીમાન્ય બાગવતનો એકદશ સ્કંધ નવતર છે આ રીતે ગોનોક વૈકુઠ અશ્વર જ્ઞાનપુરને પર્વાયસાથી

હારીને તેના નિનામી પરંબલ શ્રીકૃષ્ણને હરાવ્યા છે. આથી હવે સુત મંપ્રદાપનિષ્ઠોને કાંઈપણ શંકા કરવાની રહેતી નથી. વળી ૨૬ ધ ૧૧ અ. ૩૧ મ્નો ૬ ‘ધામાવિશત્સ્વકં’ આ વાક્યનું વ્યાખ્યાન ‘સ્વકં-‘સ્વકીયં’ ગોલોકે પ્રહાપુરં ધામ-સ્થાનં આવિશત’ આ રીતે કર્યું છે. આ ઉપરથી એ સ્પષ્ટ થયું કે ગોલોકની બહાર જે બ્રહ્મપુર સ્થાન છે તેના નિનામી શ્રીકૃષ્ણ હોવાથી અતર્ધોન જમતાં ત્યાજ પધાર્યાં. વળી ૨૬. ૧૧ અ. ૩૧ મ્નો. ૧૩ ‘ગતિ’ આ મૂળ પદનું વ્યાખ્યાન ‘અવિનાશિ ચૈકુણ્ઠગોલોકાદિસ્વસ્થાનગમનં’ એમ કર્યું છે. આથી ગોલોક વૈકુંઠાદિકની પર્યાયતા અને અવિનાશિના અપ્રત્યક્ષ વળી ભાગવત ૨૬ ધ ૧૦ અ. ૨૩ મ્નો. ૧૮ ‘સ एष भगवान् साक्षात्’ આ મ્નોકની ગોપાળાનંદમુનિકૃત ટીકામાં-‘સ एष औपतिः चैकुण्ठ-गोलोक-ब्रह्मपुरनिवासी यदुपु साक्षात् जात’ આ પ્રમાણે વ્યાખ્યાન છે. આમાં શ્રીકૃષ્ણનું પ્રાકટ્ય કહેતા તેમને ગોલોક વૈકુંઠ બ્રહ્મપુરના નિનામી એક સાથે કહ્યા. આ ઉપરથી ધામત્રેદ નહિ સમજતાં ઉપર કહ્યા પ્રમાણે ત્રણેય શબ્દની પર્યાયતા સમજતી કેમકે એકજ શ્રીકૃષ્ણનો આનિર્ભાવ એક માથે ત્રણ સ્થાનધકી કહેવો તે અંબરે નહિ, જેમ ધામી એક છે તેમ ધામ પણ એકજ સમજવું. વળી ૨૬ ધ ૧૦ અ. ૨૮ મ્નો. ૧૩ ‘दर्शयामास लोकं ह्यं गोपानां तमस परम्’ આની ગોપાળાનંદ ટીકામાં ‘स्वं स्वकीयं, लोक-ब्रह्मपुराख्यं स्वभक्तेः सह स्तनिवासस्थानं, चैकुण्ठसंज्ञस्य हरेर्निवासस्थानात् चैकुण्ठ इति केचि-द्वदन्ति तं दर्शयामास’ આવું વ્યાખ્યાન છે. આમાં શ્રીકૃષ્ણનું નિનામસ્થાન તમ પર બ્રહ્મપુર કર્યું અને વૈકુંઠમંડિત તેમનું નિનાસ સ્થાન હોવાથી તેને વૈકુંઠ સમ્બંધી પણ કર્યું આ રીતે બન્નેની નામાતરતાથી એકાર્થતા બાજીની. વળી ૨૬ ધ ૧૦ અ. ૬૩ મ્નો. ૩૭ ‘तत्राग्नारोड-यमकुण्ठधामन्’ આની ટીકામાં ‘अकुण्ठधामन्-अकुण्ठं अदारं धाम स्थान यस्य’ એવું વ્યાખ્યાન કર્યું છે. આ ઉપરથી અકુંઠશબ્દનો અને અક્ષરશબ્દનો એક બળતોજ અર્થ નક્કી થાય છે અને તેથી બન્નેની પર્યાયતા નક્કી થાય છે અકુંઠ કહે કે રિકુંઠ કહે બન્ને એકાર્થવાળા શબ્દો છે. આ રીતે વૈકુંઠ શબ્દ તો અક્ષરપર્યાય તરીકેજ બહુધા વપગએતો અપ્રમાણ નક્કી થાય છે. આવો અભિપ્રાય હોવાથીજ સર્વભગવત્સ્તોત્રમાં શ્રીહરિનું ‘વૈકુણ્ઠનાયક.’ એવું નામ લીકું છે. બ્રહ્માનંદકૃત ગીર્તાનમાં “જેના દર્શન દુર્લભ દેને, જેને નિમમરે નેતિ કરી ગાન તે તો પ્રગટ થના સુખ આપના, ત્રણજીવન જે વાલો વૈકુંઠનાય.” આ રીતે શ્રીહરિને વૈકુંઠનાય તરીકે ગાયા છે. પુણ્યોત્તમપ્રકાશમાં પ્રકર ૧ એપાઠ ૧૪ “કહે ત્રિષુ વૈકુંઠપતિ ગામી ૨” એમ વૈકુંઠપતિ નામથી ગાયા છે. અ. પ્ર. ૩ અ. ૫૫ મ્નો. ૨૧ માં વૈકુંઠ નામથી શ્રીહરિને કહ્યા છે.

વળી ભગવાનના ધામની વાત લેતા કાંઈ સ્થળે ગોનોકને તો પ્રાથ સ્થળે વૈકુંઠને તો કાંઈ સ્થળે અક્ષર બ્રહ્મપુર આદિકને આગળ મુકે છે સા ૧૪ માં ‘ભગવાનના ભક્ત હોય તે ભગવાનના ધામ જે વૈકુંઠાદિક તેને માગીને પાડા પડના નથી’ એમ વૈકુંઠને મુખ્ય તરીકે લે છે. તથા પ્રથમ ૧ માં છે. પ્રથમ પદ ‘અને ગોનોકાદિક જે ધામ છે તેને સિંધે તો સધિકા લક્ષ્મી આદિક જે પોતાના ભક્ત તેમણે નિતર એના એના જે ભગવાન છે’ એમ ગોનોકને મુખ્ય તરીકે લે છે. સ. પ્ર. ૧ અ. ૩૬ મ્નો. ૫૯ ‘देहान्ते ते च कृष्णस्य गोलोकादिषु धामसु’ એમ ગોનોકને મુખ્ય લે છે. પ્ર. ૭૧ ‘જ્યારે અક્ષરાર્થ ધામ દેખીયું’ એમ અક્ષરને મુખ્ય લે છે. આ રીતે લાંબને તેના અધિપતિ તો એકજ ભગવાન શ્રીકૃષ્ણને કહેશમાં આવે છે. આ સ્થિતિ બેતા પણ ત્રણેય શબ્દને ઉપર મુજબ પર્યાય અર્થમાં લેવા એજ અમરિન મમુચિન. છે.

ઉપર દીકામાં લખેલાં સંગતિકારક વાક્યોનું અનુસંધાન લખને જ્યાં જ્યાં આ ત્રણ શબ્દો સાથે હોય ત્યાં આવી રીતની સંગતિ સમજી લેવી. ત્રણેય શબ્દોની પર્યાયતાનાં પ્રમાણ પણ સાંપ્રદાયિક ઉપર બતાવ્યાં છે. રામાનુજાદિ આચાર્યોનો પણ એવોજ નિર્દાન છે. સત્તમ ગિજવન પ્ર. ૩ અ. ૪૧ માં ગોપેક વૈકુંઠ અક્ષરની પર્યાયતા 'પ્રોક્તં નામાન્તરેણ ચ' આ વચનથી વ્યક્ત છે. આથી હવે બીજા પ્રમાણની કે ન્યાયયુક્તિની જરૂર રહેતી નથી. વળી જે વિગેયણો અપુનગદ્યતિ અપ્રાકૃત અવિનાશિ અનાદિ માયાપર સનાતન વિગેરે અક્ષરને અપાય છે એજ વિશેષણો ગોપેક વૈકુંઠને અપાય છે. જે કોઈ બેઠક વ્યવર્તક વિશેષણો હોય તો ધામમાં બેઠ પાડી શકાય. તેવું તો નથી. એકજ પ્રકારના વિશેષણો ત્રણેયને અપાય છે આ કારણથી પણ તે જુદી જુદી વ્યક્તિઓ નથી એમ સાબીત થાય છે.

વળી અથોમાં ઘણે સ્થળે ગોપેક વૈકુંઠ અક્ષરપુર આદિક શબ્દોને આગળ કરીને તેમાં રહેનારાઓનું વર્ણન કરતાં તો સધા લક્ષી પત્નીઓ, નદ સુનંદ શીરામ મહાદેવિશ્વરૂપેન આન્દિક પાર્ષદો અને તે અર્વાના રાગી પરમાત્મા સધાકૃષ્ણ એના એજને વર્ણવે છે. જુદી જુદી પત્નીઓ કે જુદા જુદા પાર્ષદો કે જુદા જુદા ભગવાનો વર્ણનમાં આવતા નથી. આ ઉપરથી પણ ખરી રીતે જુદી જુદી ધામવ્યક્તિઓ નહિ પણ એકજ હોયું જોડાયે.

વળી ભગવાનના દ્વિભુજ ચતુર્ભુજદિપણથી પણ ધામનો બેઠ નિહાયતો નથી. અક્ષર-ધામમાં ભગવાન ભક્તોની ઇચ્છા મુજબ દ્વિભુજ ચતુર્ભુજ અષ્ટભુજ મહાત્રમુજ રૂપે દર્શન આપે છે. સ. પ્ર. ૩ અ. ૪૧ શ્લો. ૫૪-૫૫ 'સ ચ તેષુ સ્વમકેષુ વિદક્ષા સ્વલ્પ વાદશી । તેવાં સ્વાચ્છાદશં તેષ્યો દર્શનં સ્વં દદાતિ હિ ॥ કેચિચતુર્ભુજં કેચિત્પદ્મવત્સ્યદ્વિભુજં તથા । કેચિત્સહસ્રગદ્ધું તં તસ્મિન્ બૃહતિ ધામનિ ॥' (અર્થ-ભગવાન તે ભક્તોને મધ્યે જેમને જેવી પોતાની ભૂર્તિના દર્શનની ઇચ્છા થાય તેમને તેવું પોતાનું દર્શન આપે છે. આ અર્થને સ્પષ્ટ કરે છે કે-ઉત્ત જુદા જુદા અક્ષરપુર ધામમાં કેટલાક ભક્તો દ્વિભુજ એવા પણ શ્રીકૃષ્ણને ચતુર્ભુજરૂપે જુવે છે, કેટલાક ભક્તો અષ્ટભુજરૂપે જુવે છે તથા કેટલાક ભક્તો સદસ્રમુજરૂપે પણ જુવે છે) સ. પ્ર. ૩ અ. ૬૩ શ્લો. ૧૧-૧૨ માં આ મુજબજ વર્ણન છે. કોયા ૧૮ 'તે રસ રસા દ્વિભુજ છે તે પોતાની ઇચ્છાએ કરીને ક્યારેક ચતુર્ભુજ પણ જણાય છે અષ્ટભુજ પણ જણાય છે અને સદસ્રમુજ પણ દેખાય છે' અહીંયા ધામ તો અક્ષર એકજ છે, એમાં ચતુર્ભુજદિરૂપનો બેઠ વર્ણવ્યો છે. એટલે એકજ ધામમાં ચતુર્ભુજાદિ બેઠ પણ કહી શકાય છે જેમ ચતુર્ભુજાદિ બેઠથી ભગવાનમાં બેઠ નથી તેમ તેમ રૂપબેઠથી ધામનો બેઠ થઈ શકેનો નથી.

દરિદ્રિગુણિય અથવા ઉત્તમામ ૧ શ્લોકરિતો પ્રાદુર્ભાવ કહેતા પ્રથમ શ્રીકૃષ્ણના પ્રાદુર્ભાવની કથા કહી છે. તેમાં પૃથ્વીની પીડા સાનળીને જાતજાત મદાદેને લખને લીંગમાગરના ઉપર તરે પર્વમાન શ્વેતદ્વીપ ધામમાં ગયા. ત્યાં જઈને તે મદાપુરણ પરમાત્માની પ્રાપ્તિ કરતા તેમજે ભૂમિ ઉપર અવતારવારણની પ્રતિજ્ઞા કરી અને પ્રતિજ્ઞાને અનુમારે કૃષ્ણરૂપે અવતરીને પૃથ્વીના બાર કિતાડી કૃત્વત્વ થયા છે. ૧ શ્લો. ૪૩-૪૪ માં 'સ્વપદં-મામકૌનિમદ્વારારવં ધામ મન્તા' 'દુ મારા અક્ષરધામમાં જઈશ' એવો વિચાર ક્યો. શ્લો. ૭૩ માં 'મમુ ધીરુજ્જઃ સ્વધામ-સ્વક્રીય-વૈકુણ્ઠપદં વાસ્યમ્' 'મનુ શ્રીકૃષ્ણ પોતાના વૈકુણ્ઠધામમાં પતાર-ગંગા કોનાથી ઉદવળને સંભાળે' શ્લો. ૮૦ માં 'ઋવાહતે. ધીનારાયણસ્ય મમ સેવનમ્' અપિર્મુર્તિ શ્રીધારાવળ કે જે કૃષ્ણ હુ તે મારી નેરા બદ્ધિજામમાં ગ્દીને કરશે એમ ઉદવળને કહ્યું શ્લો. ૮૨ માં 'અદાત્તધામ મત્વા સ્વલ્પ ગ્રાસ' શ્રીકૃષ્ણ અક્ષરધામમાં ગઈને રસરૂપ થયા આ રીતે એકજ શ્રીકૃષ્ણની

અવતારકથા કહેતાં પ્રથમ શ્વેતદ્વીપમાથી પ્રાદુર્ભાવ કહ્યો, કાર્ય ખતી ગત પ'છી અક્ષરધામમા જવાનો નિચાર કર્યો. વચ્ચે વૈકુંઠ પદ પ્રત્યે જવાની વાત કરી અને અતે અક્ષરધામમા ગયા આનો ન્ને આખો નિચાર કરીએ તો અક્ષર અને વૈકુંઠ સંબંધની પર્યાયતા જરૂરી મનઝતી પડે. તોજ સંગતિ થાય. નહિ તો પરસ્પર વિરોધ આવે એકજ શ્રીકૃષ્ણને શ્વેતદ્વીપ બદ્ધિકાશ્રમનો પણ મંબંધ કહીને સર્વના અધિપતિ શ્રીકૃષ્ણને કહ્યા. એ શ્રીકૃષ્ણ ફરીથી રનામિનારાયણરૂપે પ્રગટ થયા એમ આગળ કથા કહેવાય છે. આ ઉપરથી એમ મનઝાય છે કે ન્યાયધ્યાનનાં એ પોતાની ઈચ્છા મુજબ એકજ વસ્તુને નામભેદથી કહે છે. કાષ્ઠ સ્થળે તો આમ પર્યાયના જગાના નામ ભેદથી પ્રયોગ કરે છે. આજ રીતે બીજા અથવા પણ એવા પ્રયોગો બહુ આવે છે. માટેજ મર્યાદાગળમા શ્રીહરિના નામ કહેવા 'ગોલોકરમણઃ, વૈકુણ્ઠનાયક, અક્ષરસ્ય, બ્રહ્મક્રીડા' આ નામથી એમને એકતેજ કહ્યા છે. શાસ્ત્રીય નિશાળ તત્વ દૃષ્ટિએ નિચારીએ તો અનાદિ પરત્વર પરમેશ્વર એકજ અને તેમજુ પગતપર અપુનરાદતિ આપ્રાકૃત અનાદિ ધામ મુક્તપ્રાપ્ય પણ એકજ જ એમ અવશ્ય સ્વીકારવું પડે

ઉપર પ્રમાણે વૈકુંઠ સંબંધે અક્ષરધામપર્યાયમા લેવામા આવેતો હોવાથી બન્નેને જુદી જુદી વ્યક્તિએ નહિ કહેતા એકજ કહેવામા બહુ સમુચિતતા છે કાષ્ઠ સ્થળે ગોલોક મંથેના અક્ષરધામધર્મી જુદા વૈકુંઠ લોકનું વર્ણન આવે છે ત્યાં તો 'રક્ષાઈ સર્વમૂતાના વિષ્ણુત્વમુપજન્મિવાન્' આમા કહ્યા પ્રમાણે પરમહા પરમાત્માના સાક્ષાત્ અનારબૂત વિષ્ણુ ભગવાન કે જેમનાયખી ઘણા અવતારો થયાનું પણ મથમા પ્રતિપાદન છે તેમના લોખને સમઝતો. જેની સ્થિતિ બ્રહ્માડની અદ્વર ઊર્ધ્વ વર્ણવી છે. આની શ્વિથી ભગવાન રચેલો પોતાથી જેને રમા-વૈકુંઠ તેમજ રચેલો હોવાથી કાર્યવૈકુંઠ નામથી પણ કહે છે આ નામ 'વૈકુણ્ઠ કલિવતો યેન લોકો લોક્ષનમસ્કૃત' આ ભાગવત વચનથી વ્યક્ત થાય છે સ પ્ર ૨ અ ૪૪ શ્લો ૭૭ 'વૈકુણ્ઠેપિ રમાયા રચયેડતિવિશાલે ર રચિતે સ્નેન ચ વિષ્ણુ ર ઘસસિ ત્વમકાલે' (રમાની શ્વિ માટે પોતેજ રચેના, બહુ વિશાળ, કાળભયે વર્જીત એવા વૈકુંઠ ધામમા પણ તમે વિષ્ણુરૂપે લદમીશ સાથે નિવાસ કરી ગયા હો આ શ્રીહરિની સ્તુતિ છે) આ ઉપરથી રમાવૈકુંઠ નામ પડ્યું છે સ પ્ર ૨ અ. ૪૪ શ્લો ૫૫ 'જેચિદાહુર્ધય ત્વેનં સલક્ષ્મીન્નમચ્છમહિ । વિષ્ણુ વૈકુણ્ઠલોકે ચ સેવિત પાર્પદોત્તમે ॥' (બીજા કોણએ આ નારાયણમુનિજ કાર્યવૈકુંઠ લોકમા લક્ષ્મી સહિત નહસુનહાદિ પાર્પદ પ્રવરોએ સેવેલા વિષ્ણુરૂપે અમેએ બાળ્યા છે એમ કહ્યું) આની સ્મૃતિર દીકામા કાર્યવૈકુણ્ઠ એમ કહ્યું છે બ્રહ્માઘાતર્તિ આ ધામમા વિષ્ણુ ભગવાન આપ્રત્ય રહે છે આ ધામને ૫ મેનાઓની પણ પુનરાદતિ નથી એમ વચનાચ્છત સારંગપુર ૧૪મા શ્રીહરિએ કહ્યું છે આ બાનત ભાગવત ૨૫ ૧૦ અ ૮૮ શ્લો ૨૫-૨૬ 'તતો વૈકુણ્ઠમગમદ્ધાસ્યર તમસ પરમ્ । યથ નારાયણઃ સાક્ષાત્ ન્યાસિનાં પરમા ગતિઃ । શાન્તાના ન્યસ્તદ્વણ્ણાં યતો નાવર્તતે ગત ॥' આમા બહુ ૨૫૯ છે આમા આવેલા વૈકુંઠ સંબંધે શ્વેતદ્વીપધામપર અર્ચા પણ ગોપાનાનદ દીકામા કર્યો છે શિક્ષાપત્રી શ્લો ૨૯ ની દીકામાં 'દેહેન્દ્રિયાસુહૃદોનાના વૈકુણ્ઠપુરવાસિનામ્' (બા ૨૬ ૭ અ ૧ શ્લો ૩૪) આ શ્લોક લઇને તેનો અર્થ પણ 'પ્રાન્તૈર્દેહેન્દ્રિયાસુમિર્હાનાના, દિવ્યદેહાનામિત્યર્થ' આ રીતે કર્યો છે આ ઉપરથી આપ્રાકૃત ધામ જેવુંજ આ ધામ છે એમ જણાવ છે વામુદેવ માદાત્મ્યમા અ ૧૯ શ્લો ૬ મા ભગવાન શ્રીકૃષ્ણ ગોલોક મંથેના અક્ષરધામમા રાધા લક્ષ્મી સાથે નિત્ય રહેવાનું સ્વીને, શ્લો ૮ મા વૈકુંઠ ધામમા લક્ષ્મી સાથે ચતુર્ભુજરૂપે નદ મરહાદિ પાર્પદો

સાથે રહેવાનું કહીને શ્લો. ૯ માં શ્વેતદ્રીપમાં મુક્તોતે પાંચ વખત નિત્ય દર્શન દેખાતું કહે છે. આજ બાબત વચનામૃત વરતાલ ૨ માં પણ વર્ણવી છે. અહીં જે વૈકુંઠ કહ્યું તે પણ રમાવૈકુંઠ સમન્વૃત્ત. કોઈ રથને શ્વેતદ્રીપને વૈકુંઠ શબ્દથી પણ કહે છે. આ ધામને પામેલાઓની પણ પુનરાવૃત્તિ નથી. આનો મહિમા વાસુદેવમાહાત્મ્યમાં અક્ષરધામનુદય કહેવામાં આવ્યો છે. બદરિકાશ્રમ તો જૂગિરથ હોઈને સપ્રદાયના ઉપાસ્ય ઇષ્ટદેવ શ્રીહરિના આવિર્ભાવનું સ્થાન છે. એનું ગૌરવ પણ મંથમાં બહુ કહેવામાં આવ્યું છે.

હવે મહાવૈકુંઠનો વિચાર કરવાનો રહ્યો. સ. પ્ર. ૨ અ. ૪૪ શ્લો. ૫૪ 'કેચિદ્વૃત્તમ્-હાલક્ષ્મ્યા વિશ્વક્ષેનાદિમિઃ સહ । મહાવૈકુણ્ઠલોકેડયં દષ્ટોડસામિહરિનુંપ ॥' આની ટીકામાં મહાવૈકુંઠ શબ્દનો પર્યાય 'અવ્યાકૃત ધામ' એવો કર્યો છે અને હરિશબ્દનો 'જૂમાપુરૂષ' એવો અર્થ કર્યો છે. પ્ર. ૨ અ. ૪૪ શ્લો. ૭૯ માં પણ આ મુળબળ અર્થ છે. સ. પ્ર. ૩ અ. ૨૯ શ્લો. ૯૧ 'જાતેતું વિપ્રતનયાન્ રથસ્યઃ સાર્જુનો યયૌ । સ ગ્રહધામ સ્વસ્યૈવ પ્રાકૃતાત્તમસઃ પરમ્ ॥' (શ્રીકૃષ્ણ ભગવાન્ રથમાં બેસીને અર્જુનને સાથે લઈને, મરેલા વિપ્રતનયોને પાછા લાવવા માટે પ્રાકૃત ગાઢ અંધકારમયી પાર વર્તતા પોતાનાજ અહધામ (અવ્યાકૃત નામના રવપદ) પ્રત્યે ગયા હતા) આમાં એક તો ધામને પ્રકૃતિયમી પર કહ્યું અને તેનું અહધામ નામ કહ્યું અને ત્યાં શ્રીકૃષ્ણની વિપ્રતનયો લેવા માટે પથરામણી કરી. અહીં ટીકામાં અહધામ શબ્દનો પર્યાય 'અવ્યાકૃત' ધામ એવો કર્યો છે. આ ઉપરથી જોને મહાવૈકુંઠ કહેતા હતા તેનેજ અવ્યાકૃત કહ્યું અને એનેજ અહધામ શબ્દથી જૂળમાં કહ્યું. આ બાબત વચનામૃત પ્રથમ ૬૬ માં 'જ્યારે શ્રીકૃષ્ણ ભગવાન્ અર્જુનની પ્રતિષ્ઠા રાખવાને કાળે બ્રાહ્મણનો પુત્ર લેવાને ગયા ત્યારે હારિકામાંથી રથ ઉપર બેસીને અર્જુનસહિત ચાલ્યા તે લોકલોક પારતને ઉહાધીને માયાનો જે અંધકાર તેને સુદૃશન થઈ કરીને કાપીને તેને વિષે રથને હાડીને ને તેજઃપુજને વિષે પ્રવેશ કરીને અને જૂમાપુરૂષ પાસેથી બ્રહ્મણના પુત્રને લઈ આવતા હતા. માટે શ્રીકૃષ્ણ ભગવાન્ દિવ્યમૂર્તિ હતા તો તેને પ્રતાપે કરીને લોકકાનો જે રથ અને પંચમૂતના દેહવાળા જે ઘેડા તે સર્વ દિવ્ય ને માયાપર જે ચૈતન્ય તે રૂપે થતા હતા અને જે દિવ્યરૂપ ન થવા હોય તો જોટલું માયાનું કાર્ય હોય તેટલું માયામાંજ હીન થાય પણ માયાથી પર જે બ્રહ્મ ત્યાં સુધી પેહોયે નહિ' આ રીતે લાંબી છે. આમાં જે દિવ્ય માયાપર ચૈતન્ય આદિ શબ્દો આવે છે તે પ્રાકૃતગ્રા અમલમિત સમગ્રીને સુષ મિંધુની ટીકામાં 'તેજઃપુજ' શબ્દનો અર્થ 'જ્યોતિર્મય અક્ષરબ્રહ્મધામ' એવો કર્યો છે તેમજ 'બ્રહ્મ' શબ્દનો અર્થ 'અક્ષરબ્રહ્મ ધામ' એવો કર્યો છે. જૂમા શબ્દનો અર્થ પણ 'અપરિચિત્ત સુખરૂપ' એવો કરીને શ્રીહરિપર લખ્યો છે. આ બધી કથા અને તેની અલ્પના થીજના શબ્દોને મેળવીએ તો મહાવૈકુંઠ કહો કે અવ્યાકૃત ધામ કહો કે અહધામ કહો કે અક્ષરબ્રહ્મધામ કહો બધું એકજ સામીત થાય છે. માત્ર નામબદ છે.

મણી ખુળી તો વર્ણનમાં એ છે કે-અક્ષર જોતોક વૈકુંઠ શબ્દથી વર્ણવેલા ધામમાં એકજ ભગવાન્ અને તે ભગવાન્ સાથે જોડી એજ સંધાવડીનો તથા એના એજ નદ સુનદ શ્રીગમ વિશ્વક્ષેન ગરુડાદિ પાર્ષદોનો યોગ અને તેમનાથી અવતારો થવાનું વર્ણવે છે. આ ઉપરથી તે ધામો એકજ છે અને તેના અધિપતિ એકજ શ્રીગણેશકૃષ્ણ છે એમ ગાનનું પડે. અને એમ માનીએ તોજ સારી સંગતિ થાય. નહિ તો વિરોધનો અવધિ રહે નહિ.

સપ્રદાયના મથોમાં વર્ણવેલા સમાધિપ્રકરણમાં જુદાં જુદાં ધર્મો બકતોને બનાવાની વાત આવે છે. આમાં જે ધામો શ્વેતદ્રીપ બદરિકાશ્રમ રમાવૈકુંઠ ત્રિગેર જૂગિરથ તરીકે દર્શાવે છે

તેનો પ્રશ્ન વિચાર કરવાનો નથી, જે ધામો વૈકુંઠ ગોનોક અક્ષર આદિને પ્રકૃતિપર અનાદિ અપ્રાકૃત અવિનાશિ આદિક વિશેષરૂપી વર્ણવ્યા છે તેનો અહીં વિચાર કરવાનો છે આ ધામોની એકાર્થતા તો પ્રથમ મધ્યમાણ નક્કી કરી છે. ભગવાને પોતાની ઇચ્છાથી કે મક્તોની ઇચ્છાથી આ લોખા સમાધિ વિશે અમુક દેખાવ દર્શાવ્યો હોય તે ઉપરથી ધામનો બે સિદ્ધ થતો નથી. જે સમાધિપ્રકરણ છે તે ધામનિર્ણાયક નથી ધામનો નિર્ણય તો મ પ્ર ૩ અ ૪૧ તથા ભક્તચિંતામણિ પ્ર ૧૫૯ છે એને અનુમતિનેજ બીજો બધો પ્રયત્ન ધરાવેલો જોઈએ વળી અમાધિ પ્રકરણમા ધામભેદ જેવું આવે છે પરંતુ ધામી તો એક શ્રીકૃષ્ણરૂપ શ્રીદરિનેજ હેવ કહેવામા આવે છે આ બાબત મ પ્ર. ૨ અ ૪૪ મેં. ૮૦ થી ૯૩ સુધીમા સ્પષ્ટ છે આનો અર્થ મેંએ વાચવા વિચારવા જેવો છે જ્યારે ધામી ભગવાન અને રાધા લક્ષ્મી પત્નીઓ અને નંદ સુનંદ શ્રીગમ વિશ્વક્ષેન ગરુડાદિ પાર્વિદો અને બીજા બધી પ્રિયુની એકજ ગણતી નક્કી થાય છે તો પછી ધામભેદ અતુલ્યોગિ નિરર્થક છે અથવા 'સુવ્રતુ દુર્જન' આ ન્યાયે બને ધામ ભેદ માનો તથાપિ ધામી તો અંતે એજ રાધાકૃષ્ણ નક્કી કરવામા આવ્યા છે એને માઈ કહેવાતું રહ્યું નથી આનો ધામભેદ પણ પરમાત્માની ઇચ્છા ઉપર આધાર રાખે છે એમા અન્ય કોઈ હેતુ નથી સુખ્ય વિરાદ જુદા જુદા ધામી ઉપર છે તે ધામી તો એકજ હોવાથી કથા વિવાદને સ્થાન રહેતું નથી ગોનોક કહીને પણ તેના અધિપતિ શ્રીરાધાકૃષ્ણને કહ્યા છે અક્ષર કહીને પણ તેના અધિપાત શ્રીરાધાકૃષ્ણને કહ્યા છે. અને ગોનોક મધ્યે અક્ષરધામ કહીને પણ તેના અધિપતિ શ્રીરાધાકૃષ્ણને કહ્યા છે અને વૈકુંઠાદિ કહીને પણ તેના અધિપતિ શ્રીગવાકૃષ્ણને કહ્યા છે અને વધાગમા 'એજ સ્વામિનારાયણ છે' એમ પણ કહ્યું છે એને માટે પુરના પ્રમાણો અધમાન છે

આ પ્રસંગે આ એ બાબત ખાસ સમજવાની છે તે ગોપાલાનંદસ્વામીએ ભાગવતના દશમ સ્કંધના અતમા આવેલી વેદસ્તુતિની શીકામા છત્ર ધરે બ્રહ્મ માયા પરબ્રહ્મ આ પાંચ ભેદનું નિરૂપણ કરવાના પ્રસંગે ખાસ સમજાસી છે. અક્ષરબ્રહ્મના નિરૂપણમા આના વાગ્યો લખ્યા છે "અથાક્ષરબ્રહ્મલક્ષણાનિ-(૬વે અક્ષરબ્રહ્મના લક્ષણો મહેતે એમ આરભ મીને) અક્ષરબ્રહ્મસજ્જાતય સન્તિ । તત્રાથ પ્રવૃત્તિસંચરહિત પુરુષોત્તમસ્ય નિધાસભૂતમક્ષર બ્રહ્મામિથ્ય જ્ઞાપુર ધામ રોઘ્યમ્ । દ્વિતીય પુરુષોત્તમોપાસકં તદ્દામસ્ય મુક્તજોદિત્વુન્દ ચ । તૃતીય પુરુષોત્તમેચ્છયા બ્રહ્મણ્ડોત્પાદક પ્રવૃત્ત્યધિષ્ઠાનાક્ષરપુરુષઃ । (અક્ષર બ્રહ્મ મનાથી ત્રણ વસ્તુઓ સમજવાની છે તમા પ્રથમનું-પ્રકૃતિના મનુષ્યે રહિત પુરુષોત્તમના નિવાસસ્થાનભૂત, અક્ષરબ્રહ્મ નામનું બ્રહ્મપુર ધામ ત્રણનું બીજું-પુરુષોત્તમોપાસક, તે ધામમા રહેતું મુક્તકોઈવૃંદ જાણતું. ત્રીજું-પુરુષોત્તમની ઇચ્છાથી બ્રહ્મ અને ઉત્પત્તિ કરનારો પ્રકૃતિનો અધિગતા અક્ષરપુરુષ જાણતો આ રીતે અક્ષર બ્રહ્મ મનાથી ત્રણ વસ્તુઓ સમજવી) તત્ર પ્રમાણમૂળા શ્રુતિસ્મૃતય (તમા પ્રમાણબુલ શ્રુતિસ્મૃતિઓને કહે છે) દિવ્યે વ્રત્તપુરે હોય સ વ્યોમન્યામાપ્રતિષ્ઠિત 'પતત્સત્ય વ્રહ્મપુર' અક્ષરે પરમે વ્યોમન્ યસ્મિન્ દેવા અધિધિશ્વે નિષેદુ' 'યદ્વત્વા ન નિવર્તન્તે તદ્દામ પરમ મમ 'માયા પરંત્ય મિમુષે ચ વિલજ્જમાના વિલજ્જમાનયા યસ્ય સ્થાનુમંદિપયેડમુયા' સ્વધામનિ વ્રહ્મ પિ રસ્યતે નમ વ્રહ્માર્થ્ય ધામ તે યાન્તિ જ્ઞાન્તા સજ્ઞ્યામિનોડમલા' મચ્છલ્યમુઢા પદમયય તત્' 'મદ્ધાનમાગતા' 'મમ સાઘર્મ્યમાગતા' પુનશ્ચાક્ષરધામનિ સ્થામ્યન્તિ તે સ્વતન્ત્રાથ કાલમાયામયોચ્ચિન્તા' 'ન યથ માયા કિમુતાપરે હરેરનુવ્રતા ય મુરામુરા ચિન્તા' इत्य हरिचामમુક્તવૃન્દયોર્નિરૂપણમુન્મ । (આ શ્લોકે ભગવાનનું નિવાસ સ્થાન

શ્રુત અક્ષરશ્ચક્ષ્મ ધામ અને તેમાં રહેનારા મુક્તતૃત્વંતું નિરપણ કૃત્ય) શ્વાનીમક્ષરપ્રજ્ઞામિધપુ-
રુપનિરુપણે પ્રમાણાનિ-(હવે અક્ષરશ્ચક્ષ્મ નામથી કહેલા પુરુષના નિરપણમાં પ્રમાણોત્તે કહે છે)
'જહાત્યેનાં ભૂક્તમોગામજોઽન્યઃ' 'અનાદિરાત્મા પુરુષો નિર્ગુણઃ પ્રકૃતેઃ પરઃ । પ્રત્યગ્ધામા
સયંજ્યોતિર્વિશ્વં યેન સમન્વિતમ્' 'સ એવ પ્રકૃતિં સૂક્ષ્માં દૈવીં . ગુણમયીં વિમુઃ' 'મદિ-
ચ્છૈવૈવોપગતામભ્યપદ્યત લીલયા' 'ત્વક્તઃ પુમાન્ સમાધિગમ્ય ચયાસ્ય વૈર્ય' 'ઇત્યાદિનિ'

આ ગોપાળાનંદમુનિસંપ્રદીત પદો અને પ્રમાણોની પર્વાનેત્યના કરતાં અક્ષરશ્ચક્ષ્મ
શબ્દથી નણુ વસ્તુઓ સ્પષ્ટ સમજાય છે, તે વચનાપ્ત સત્સંમિશ્રવન વિગેરેમાં આવતા અક્ષર
શ્ચક્ષ્મ શબ્દનો એકજ વસ્તુમાં સમન્વય નહિ કરતાં અર્થવસાત જોમ ઘટનું મળતું આવે તેમ ઉક્ત
નણુ વસ્તુઓમાં સમન્વય કરવો. કોઇ સ્થળે મુક્તોમાં તે કોઇ સ્થળે નિવાસસ્થાનમાં તે કોઇ
સ્થળે અક્ષરપુરુષમાં વપરાતો અક્ષરશ્ચક્ષ્મ શબ્દ નક્કી થાય છે, તે એકનું એક જ્યાં ત્યાં કુંડપા કનું
નહિ, અહીંયાં ભગવાનના ગોલોકાંતર્વર્તિ નિત્યનિવાસસ્થાનનો વિચાર ચાલે છે તેમાં અક્ષરશ્ચક્ષ્મ
શબ્દ વપરાયેલો સમજવો. કેટલાક અખતરકણાએ તે ઉપરનાં નિવાસસ્થાનને નિરપણ કરનારાં
શાસ્ત્રવચનોના ઉદાંત અર્થો કરીને તે સ્થાનનેજ ઉડારી દહને મૂર્તિતેજનેજ અક્ષરધામ મનાવાની
ચનાઃકલ્પિત ગામડી ગોઠવણી ખીજી જુદીજ કરી છે, આની પરીક્ષા કોઇ અવસરે કરવામાં આવશે.

કોઇ ઉડ્યંગાઓ 'અમુક ધામ રામચંદ્રજીનું' છે, અમુક ધામ શ્રીકૃષ્ણનું' છે અને અમુક
ધામ શ્રીજમહારાજનું' છે અને તેમના તેમના ઉપાસકોને તે તે ધામ જુદુ જુદુ પામવાનું છે' એવો એક
પાડીને ધામોનો સમન્વય કરવાની અડ્યંગઈ કરતા જણાયા છે. આ બાબત ખીસકલ સંબંધિત
સમન્વિત પ્રમાણિત નથી, આવો વિભાગ માન્ય મુખ્ય ગ્રંથોમાં નથી. જેને રામચંદ્રજીનું' ધામ
કહેતા હોય તેનેજ શ્રીકૃષ્ણના ધામ તરીકે કહે છે અને જેને શ્રીકૃષ્ણનું' ધામ કહેતા હોય તેને
શ્રીહરિના ધામ તરીકે કહે છે. સ. પ્ર. ૩ અ. ૪૧ શ્લો. ૫૭ માં પરબ્રહ્મ પરમાત્માના અવતારોની
ઉપાસનાથી અક્ષરધામની પ્રાપ્તિ થાય છે એમ શ્રીહરિ સર્વને એકરૂપ પ્રાપ્તિ કહે છે. આ બાબતને
રો. ૧૮ પુરેપુરી ધ્રુષ્ટિ આપે છે. અવતારોના ઉપાસકોને અક્ષરધામની પ્રાપ્તિ અને ઉપાસ્ય
અવતારોને તેની પ્રાપ્તિ નહિ આ તે અત્યંત વિપરીત અવિચારિત અધૃષ્ટિ કહેવાય. જો કોઇએ
રામચંદ્રજીને પ્રાદુર્ભાવ વૈકુંઠયજી વર્ણવ્યો હોય અને તે ઉપરથી તેમનું ધામ વૈકુંઠજ કનું હોય
તેમજ કોઇએ શ્રીકૃષ્ણનો પ્રાદુર્ભાવ ગોલોકયજી વર્ણવ્યો હોય અને તે ઉપરથી તેમનું ધામ માંડલજ
કરતું હોય તો શ્રીહરિના પ્રાદુર્ભાવ બુદ્ધિયા બહીરાગમયજી વર્ણવેલો હોવાથી તેમનું ધામ તેજ કહે
અને એમના આચિત્તને એજ મળવાનું કહે. પરંતુ એમ નથી. પરમેશ્વર પુરોહિતમ એકજ છે,
એમનાજ અવતારો છે, અવતાર અવતારીયજી પૃથક્ નથી, ગમે રાથી અવતાર ધારણ કરે છે.
એકજ શ્રીકૃષ્ણના આવિર્ભાવનાં અનેક સ્થાનો કલા છે. શ્રીહરિના આવિર્ભાવનાં પણ અનેક સ્થાનો
કલાં છે, તે એવો વિભાગ માન્ય કરી શકાય નહિ.

કોઈ ઉડ્યંગાઓ આશંકથી ગોલોક ધામ શ્રીકૃષ્ણનું' છે અને અક્ષરધામ શ્રીજીનું' છે અને
તેમના ઉપાસકોને તે તે જુદુ જુદુ ધામજ પ્રાપ્ય છે' એવી પણ ઉડ્યંગઈ કરતા જણાયા છે.
આ બાબત પણ સર્વોંશે અસંભવિત અનન્યિત અપ્રમાણ છે. એવો વિભાગ માન્ય ગ્રંથમાં નથી.
સ. પ્ર. ૩ અ. ૪૧ શ્લો. ૬૧ માં શ્રીકૃષ્ણને અને શ્રીહરિને એકજ રૂપ નક્કી કરીને, તે જાનેતું
ધામ પણ ગોલોકાંતર્વર્તિ અક્ષર એકજ નક્કી કરીને, તેમના ઉપાસકોને પામવાનું ધામ પણ તે
એકજ છે એમ શ્રીહરિએજ નક્કી કરી આપ્યું છે. એમાં વચનો સત્સંમિશ્રવનમાં બુદ્ધ છે. આ

અર્થને વચનામૃત મધ્ય ૬૪ વચનાક ૧૮ તથા ભક્તચિંતામણિ પ્રકરણ ૧૫૯ પુરેપુરી પુષ્ટિ આપે છે. વિશેષ પ્રમાણોનો ઉપ-ભાસ પ્રથમ કર્યો છે.

વસ્તુસ્થિતિ તો આ કહી તેવીજ સુંદર છે છતાં તેનો 'પરિભાગ કરીને કેવળ ઉપર મુજબ એકદેશી આગ્રહમાંજ ઉતરે અને જે તેની સામે બીજો કોઈ એકદેશી અવળા આગ્રહમાં ઉતરે તો 'શ્રીકૃષ્ણનું અક્ષરધામ છે અને શ્રીહરિનું ગોલોક ધામ છે' એમ પણ અવશ્ય સાબીત કરી ચકાવ તેમ છે. કેમકે તેમાં પણ પ્રમાણો મંથામાં ધણાં છે. વચનામૃત પ્ર. ૪૨ 'અને પરમાત્મા જે શ્રીકૃષ્ણ ભગવાન તેની સંધાયે મળતી ગોપીઓએ કમશુદ્ધિએ કરીને પ્રીતિ કરી તેપણ સર્વે ભગવાનની માયાને તરી ગઇઓ ને પોતે શુણ્ણીત યદને નિર્શુણ્ણ એકું જે ભગવાનનું અક્ષરધામ તેને પામીઓ, તેનું કારણ એ છે જે શ્રીકૃષ્ણ ભગવાન પોતે સાક્ષાત્ પુરોત્તમ શુણ્ણીત દિવ્યમૂર્તિ દતા' સોધા ૧૮ 'જેમ મળના ગોપને આશ્ચર્યરૂપ શ્રીકૃષ્ણ ભગવાનનાં અરિત દેખીને પ્રથમ તો દેવભાવ આવ્યો પછી અર્ગીઆર્ચનાં વચનને સંભારીને નારાયણનો ભાવ આવ્યો. પછી એમ કહ્યું જે 'તમે તો નારાયણ છે માટે અમને તમારૂં ધામ દેખાડો' ત્યારે અક્ષર ધામ દેખાડ્યું' મધ્ય ૬૪ 'ભગવાન શ્રીકૃષ્ણ પુરોત્તમ છે તે તો રામધિરાજ છે અને અર્ગીમૂર્તિ છે અને પોતાનું અક્ષરધામ રૂપીજે તખ્ત તેને વિષે સદા વિરાજમાન છે' વરતાક ૧૮ 'માયાના તમચક્ર પર એવો જે ગોલોક તેને મધ્યે જે અક્ષરધામ તેને વિષે શ્રીકૃષ્ણ ભગવાન રહ્યા છે' સ. પ્ર. ૩ અ. ૪૧ શ્લો. ૩૬ 'ગોલોકની અંદર વર્તના તેજેમય અક્ષરધામમાં શોભાયમાન મંદિરમાં રહેલા રમણીય રત્નમિદાસન વિશે શ્રીકૃષ્ણ ભગવાન રાધા લક્ષ્મી આદિક પોતાની શક્તિઓએ સેવાયકા સદા વિરાજમાન છે' સ. પ્ર. ૪ અ. ૪૬ 'પોતાના અક્ષર નામના ધામમાં શ્રીકૃષ્ણ ભગવાન વિરાજે છે' ઈત્યાદિ અનેક પ્રમાણો અક્ષરધામ શ્રીરાધાકૃષ્ણનું છે એમ કહે છે. શિક્ષાપત્રી શ્લો-૧૨૧ 'અમને ઇક્ષિત ધામ ગોલોક છે' વચનામૃત મધ્ય ૧૯ 'અમે ગોલોકમાં ગયા' સત્સંગિજીવન પ્ર. ૨ અ. ૪૪ શ્લો. ૭૯ 'તમે ગોલોકના અધિપતિ છો' પ્ર. ૪ અ. ૫૨ શ્લો ૨૫ 'દીક્ષિત એકાંતિક ભક્તો દેવને અતે ગોલોક નામના પરમ ધામને પામે છે' પ્ર ૩ અ. ૧ શ્લો ૨ 'મદામકન અમયરાજ શ્રીહરિના ગોલોક ધામને પામ્યા' ભક્તચિંતામણી પ્ર ૧૬૨ 'કરી કાજ મહારાજ મોટાં, ગયા પોતે ગોલોક' કીર્તનમાં—'આવ્યા ગોલોકવત્સી રે' ઇત્યદિ અણુ પ્રમાણો ગોલોક ધામ શ્રીકૃષ્ણમહારાજનું છે એમ કહે છે. એક દેશી આત્મા અવળા વિવાદમાં ઉતરતાં આવડુ અવળું પણ સાબીત થઇ નય, માટે બધી અપ્રમાણ અવળાકાતિ છોડીને સ. પ્ર. ૩ અ. ૪૧ માં તથા ભક્તચિંતામણિ પ્ર. ૧૫૯ માં તથા વાસુદેવમાહાત્મ્ય અ. ૧૭-૧૮ મા જે ગોલોકાંતર્યર્થિ આશ્રય-ધામ એકજ શ્રીકૃષ્ણનું તેમજ શ્રીહરિનું નક્કી કરવામાં આવ્યું છે એજ અંગીકાર કરવું યોગ્ય છે.

આ પ્રસંગમાં આ એક બાબત પ્રથમ સમજવાની છે. ધામશબ્દ તેજ શુદ્ધ સ્થાન વિશે ર્માં પ્રવર્તે છે. પરમાત્માના નિવાસસ્થાનને કે મંદિરને ધામ શબ્દથી બુદ્ધા કહે છે. આવા પ્રકૃતિપાર પક્ષ ધામને 'જેમાં કાળ આવા કર્મજન્ય રોધ નથી તે વૈકુંઠ કહેવાય એવી વ્યુત્પત્તિ કરીને 'વૈકુંઠ શબ્દથી કહે છે. જેના પ્રમાણો પ્રથમ આપ્યા છે. એજ પરમ સ્થાનને 'યજ્ઞ ગાલો મૂરિદાક્ષા અયાસઃ અજાહ તદુરુગાયસ્ય કૃષ્ણઃ પરમં પદમવમાતિ મૂર્તિ' આ શ્રુતિને અનુસાર નિરનિશય દીક્ષિતે ગુપ્ત હોવાથી ગોલોક કહેવાય એવો અર્થ કરીને ગોલોક શબ્દથી કહે છે. જેના પ્રમાણો પ્રથમ આપ્યા છે. એજ પરમ ધામને 'જેના ક્ષર-નાશ નદિ તે અક્ષર કહેવાય' એવી વ્યુત્પત્તિ કરીને અક્ષર શબ્દથી કહે છે. જેનાં પ્રમાણો પ્રથમ આપ્યાં છે

આ રીતે જોતાં ગોત્રોક વૈકુંઠ અક્ષર આદિક શબ્દો ધામના વિશેષગુણ સમજાય છે. માટેજ 'ગોત્રોક ધામને પામે છે' આ રીતે સર્વત્ર ધામ શબ્દને વિશેષ તરીકે લેવામાં આવે છે. કાષ્ઠ રથને ઉપરના શબ્દો વિશેષ નામ તરીકે પણ લેવામાં આવે છે. માટેજ 'ભગવાનનું ધામ જે ગોત્રોક તેને પામે છે' એવા પ્રયોગોની પણ સંગતિ થાય છે. વસ્તુનુત્પત્તિ વિચારતાં ઉપરના શબ્દો ભગવાનના એકજ દિવ્ય સ્થાનના વાચક જે તે રીતે થાય છે. શબ્દો જુદા જુદા આવે છે એ ઉપરથી ધામો પણ અત્યંત જુદા જુદાં છે એમ સમજવું નહિ એટલેજ મુદો શાસ્ત્રીય કહેવાનો છે.

આ પ્રસંગે વળી આ વાક્ય ઉપર ધ્યાને ધરી શકા રહે છે તેના પણ વિચાર કરી લેવો ઉપયોગી છે. પચાળા ૧ માં "અને પશુના સુખથી મનુષ્યમાં અધિક સુખ છે ને તે કરતાં રાજાનું સુખ અધિક છે ને તેથી દેવતાનું સુખ અધિક છે ને તેથી ઈન્દ્રનું અધિક છે ને તેથી બૃહસ્પતિનું ને તેથી બ્રહ્માનું ને તેથી વૈકુંઠનું ને તેથી ગોલોકનું સુખ તે અધિક છે અને તેથી ભગવાનના અક્ષરધામનું સુખ અતિ અધિક છે. એવી રીતે ભગવાનના સુખને અતિશય જાણીને...અને તે ભગવાનના સુખ આગળ બ્રહ્માદિકનું સુખ તો" આમ વાંચે છે. આમા કહેલી સુખની તુલાધિકતા ઉપરથી ગોત્રોક અક્ષરની અત્યંત મિત્તતા પ્રાકૃત અપ્રાકૃત આદિ બનાદિ જેટલી ટેલાક સમજે છે અને સમજાવે છે તે ચોગ્ય નથી. આનો પૂરીપરનો નેગજ અન્ય રચનાનો વિચાર કરતાં બધી પરમાત્માના સુખની નિરવધિકાતિશયતા કહેવાનો મુખ્ય મુદો છે. એક પરમાત્માનું, બીજું આત્મસ્વરૂપનું અને ત્રીજું પરમાત્માના દિવ્ય લોકનું, એમ ત્રણ પ્રકારનું સુખ કહેવાય છે. આમા અર્થ નિરવધિ સુખ પરમાત્માસન્ધી છે. બીજામા સુખ છે તે પણ પરમાત્માના સંબંધથી હોઇને સોપાધિક સ્વરૂપ છે. એમ ત્રિવિધ સુખ હોવાથી પરમાત્માના સુખની સાથે ધામાદિકનું સુખ પણ કહે છે એમ ભગવાનનું સુખ મુખ્ય હોવાથી તેની નિરવધિકતા પ્રતિપાદન કરવા આ વચનામૃત છે. સાથે ધામસુખને પણ કહે છે. આ બામત 'તેથી ભગવાનના ધામમા ભગવાનનું સુખ અતિ અધિક છે' આ વાક્યથી બહુ વાક્ય થાય છે એટલે સોકનો આનંદ મુખ્ય નથી સુખ કહો કે આનંદ કહો બન્ને એકજ છે. ભગવાનના આનંદની અનવધિકતા 'આનન્દમયોઽઽગ્રાસાત્' આ મુત્રમા વ્યાખ્યા કરી છે. એમા આનંદાક્ષીની શ્રુતિએને પ્રમાણપણે લીધી છે. એ શ્રુતિએમા 'સૈવા આનન્દસ્ય સોમાંવા ભરતિ' એમ આરંભ કરીને વચનામૃતની પેઠે મનુષ્યવધી દેવાનો, તેથી ઇન્દ્રનો, તેથી બૃહસ્પતિનો, તેથી બ્રહ્માનો આનંદ અધિક છે એમ આગળ આગળ આનંદની અધિકતા કહેતા હેરે 'યતો ઘાચો નિવર્તન્તે અપ્રાપ્ય મનસા સહ' એમ પરમાત્માના આનંદની નિરવધિકતા કરી છે. આજ શુદ્ધસૂત્રી ક્રમ આ વચનામૃતમા લેવાનો ખાસ અભિપ્રાય છે. આ અભિપ્રાય પણ 'અને તે ભગવાનના સુખ આગળ બ્રહ્માદિકનું સુખ તો જેટુ બારે શૂન્યન બારણે કોનક રાક દીકર લઇને માગવા આવ્યો હોય તેના જેટુ છે' આ વચનથી વ્યક્ત થાય છે. તેથીજ પણ મનુષ્ય રાજા દેવ દેવેન્દ્ર બૃહસ્પતિ બ્રહ્મા સુધી મળતું સુખ નીધુ કે અર્થ તેના પ્રથમ ચેતન વ્યક્તિઓનું સુખ લીધુ હોવાથી બ્રહ્મા પછી તરતજ પરમાત્માનુંજ સુખ લેતું જોવાયે. અર્થો હેરે સોકમુખની વાત લીધી છે તે મળતી નહિ આવવાથી શ્રુતિપ્રેક્ષા કમનો ભંગ થાય કે શ્રુતિપ્રેક્ષા શેલીથી વચનામૃતોત્પત્તિ દેલીમાં મિત્તતા આનંદી જાણીને હરિરાક્યમુષ્કમિધુમા 'ને તેથી વૈકુંઠ સોકનું ને તેથી ગોત્રોકનું સુખ તે અધિક છે અને તેથી ભગવાનના અક્ષર ધામનું સુખ અતિ અધિક છે' આ આખું ગદ્યજ નંદ વેળા યજ્ઞાત્માના સુખની ખજાનાનું સુખ

અત્યધિક છે' એમજ હુંક' લીધું છે. એમ વચનામૃતધરી સુધાસિંધુમાં ફેરફાર કરવાનું કારણ તો ઉપર કહ્યું એજ સમગ્રાય છે. સુધાસિંધુની ઠીકામાં 'સૈવા જ્ઞાનન્દસ્ય મીમાંસા ભવતિ' આ શ્રુતિવાક્ય પ્રમાણ માટે લીધું છે. એ ઉપરથી શ્રુત્યર્થ સાથે મેળવવાનો યોગ્ય આશય સુધાસિંધુનો સ્પષ્ટ થાય છે. વચનામૃતો ચાર સદ્યુરએએ સંગ્રહેલાં છે તેની ઉપર સસ્તૃતમાં ચતાનંદમુનિએ શ્રીજી આજ્ઞાથી હરિવાક્યસુધાસિંધુ નામનો ગ્રંથ કર્યો છે. આ ગ્રંથ શ્રીજીએ પ્રમાણ કરેલો છે અને એની તોંધ પણ સત્સંગિજીવનમાં લીધી છે. એટલે આનો ત્યાગ થાય નહિ તેમ મોખુ કહેવાય નહિ. શ્રુત્યર્થ સાથે સુધાસિંધુનું અનુસંધાન લેતાં વચનામૃતપ્રોક્ત બાબતમાં સંશયોત્પત્તિને અવકાશ મળે છે. એટલે એની ઉપર બહુ જોર મરાય નહિ. માટે 'અજ્ઞાના સુખની અપેક્ષાએ ભગવાનનું સુખ અતિ અધિક છે' એમ લેવું તે વધારે યોગ્ય જણાય છે.

વસ્તુવિચાર કરતાં ઉપર મુજબ વચનામૃત વાક્ય વિષે યોગ્ય સંશય આવતાં તેની અહીં અનપેક્ષતા જણાય છે તથાપિ શ્રીજીના વચન તરીકે આવેલ હોવાથી તેનું સમાધાન કે સંગતિ સારી અવશ્ય થવી જોઈએ. આગળ ગોલોક અક્ષરલીધેલું હોવાથી અહીં વૈકુંઠ શબ્દથી રમાવૈકુંઠપર્થાય કાર્યવૈકુંઠ કે જેની રિયતિ પરમાત્માના સાક્ષાત્ અવતારમૃત શ્રીવિષ્ણુ ભગવાનના સ્થાન તરીકે અંકની અંદર આપ્રસય છે તે લેવું પડે. અજ્ઞાના સુખની અપેક્ષાએ રમાવૈકુંઠના સુખની અધિકતા સર્વથા સભવિન અસંશયિત છે. ગોલોક કે જેને ગુણગીત અપ્રાકૃત અનાદિ અવિનાશિ અપુનરાવૃત્તિ સ્થાન તરીકે કહે છે તેના સુખની અધિકતા વૈકુંઠના સુખની અપેક્ષાએ કહી છે તે પણ સંભવિત અમુચિત છે. હવે ગોલોક સુખની અપેક્ષાએ અસરધામના સુખની અત્યધિકતા કહી છે તેનો એક વિચાર કરવાનો રહ્યો. તેને માટે પ્રથમ તો ગોલોકનું અને અક્ષરનું રાશ્ય સમજવું પડે. વાસુદેવ-માહાત્મ્ય સત્સંગિજીવન ભક્તચિંતામણીમાં કરેલુ વર્ણન જોતાં તેમજ વચનામૃત વડનાય ૧૮ તથા ઉપોદ્ધવાત જોતાં ગોલોકની અંદર, તેની સાથે સંબન્ધ ધરાવતું અક્ષરધામ છે એમ નિશ્ચિત થાય છે. આ જોતાં ગોલોક એ આખો લોક અને અક્ષર એ એની અંદર વતવતું એક ઉત્તમ ભવન ભગવાનને ખામ રહેવાનું લેવુજ પડે. એમ લેતાં ગોલોકની અપેક્ષાએ અક્ષરધામના સુખની અત્યધિકતા કહી શકાય. 'જેમ આ મશાય બજે ૬ તે મશાયને સમીપે જોવો પ્રકાશ છે તેવો થોડેક છેટે નથી અને તેથી ધણે છેટે તો મુગજો નથી, તેમ બીજે ઠેકાણે તો કિચિત્ સુખ છે અને સંપૂર્ણ સુખ તો ભગવાનના મગીપમાં રહ્યું છે' આ જે દર્શન આપીને ભગવત્સન્નિધિના સુખની સંપૂર્ણતા કહી છે તે પણ બહુ ઘટલી આવે છે. ધામમાં સુખની ન્યૂનાધિકતા તો સુખનિધિ ભગવાનની ઈચ્છા ઉપર આધાર રાખે છે અને તે સુખ પણ મુખ્ય નથી. સુખની મદગ ન્યૂનાધિકતા કહી એ ઉપરથી ગોલોક અક્ષર તદ્દન જુદીજ બીજીજ વ્યક્તિએ નીચે ઉને છે એમ કહી શકાય નહિ. જે રીતે શાસ્ત્રમાં જન્મેને વર્ણવ્યાં છે તેમ લક્ષ્મી જન્મેના સુખની સંગતિ કરી જોઈએ વળી જ્યાં ગોલોક મધ્યે અક્ષર ધામ વર્ણવ્યું છે ત્યાં જન્મેના ધામી ભગવાન તથા મુક્તો જુદ નહિ પણ એકજ વર્ણવ્યા છે. આ ઉપયોગી બાબત પણ માથે લક્ષમાં લેવાની છે. વળી મ. પ્ર ૩ અ. ૪૧ માં ધામનું આપ્તુય વર્ણન છે ત્યાં ગોલોકના મધ્યને વિષે અક્ષર ધામ કહીને તેને સર્વત્ત્વ અપુષ્ય રિવેચન ઉપરે ગી કર્યું છે તેમાં ગોલોકના સુખથી અક્ષરનું સુખ અનિઅધિક છે એમ કહેવામાં આવ્યું નથી. આ બાબત પણ માથે લક્ષમાં લેવાની છે. વળી ધામનું સુખ નહિ કહેતાં, સુખનિધિ ભગવાન યજીજ મુકોને સુખની ઈચ્છા છે એમ કહીને, મુક્તોને મગનું સુખ મરને સમાન છે પણ ન્યાયિક નથી એમ પણ કહ્યું છે. આ બાબત પણ લક્ષમાં લેવાની છે. જેનાં

રિશેજો અક્ષરને આપ્યા છે એનાજ ગોનોકને આપ્યા છે એ પણ સાથે લક્ષમાં લેવાનું છે. બીજા વચ્ચેથી તેમજ બીજા મથોને પણ અનુમરતુ પડે 'શીજી મદારાજ ગોનોકમાં મયા અને ત્યા નદ આર્ત પામ્યા' એ રી રાત મથ ૧૯ મા લખી છે. 'શીજી મદારાજ અર્થમાં થતા ગોનોકમાં મયા અને એજ ધામ એમના આશ્રિતોને અતે પ્રમરતું છે એમ નામચિનામણી કહે છે. આ બધું પણ ધરાવતું પડે જુગીના કે જાગીના કે દુરીના કે મમાગીના થએ આ નવિ. મિત્રમિત્ર અર્થના આશામણા ઉપનિષદ વચનોને વ્યાસે જેમ મુતમાં ન્યાયયુક્તિથી ધરાવીને એકાર્થવાળા કર્યા છે તેમ કરતું જોઈએ. નવિ કે એકનો ત્યાગ કરીને કે એકને ગોળ પાડીને કે એકને જિતારી પાડીને જેમ તેમ વ્યવસ્થા કરી જોઈએ ઉપર મુજબ સાચા રીતે ગોનોકથી અક્ષર ધામના સુખની અધિકતા સમત થાય છે સુખની ન્યાયિકતાથી મત્ત વિમુખે ગોનોક અક્ષરને તદ્દન જુદા પાડવાની કૃતિતા કરતા હોય તો તે બને કરે પણ તેથી તેમને સેરા પણ હટ લાભ થવાનો નથી. કેમકે જે ગોનોકની અક્ષર અક્ષર કહેવામાં આયુ છે તેના નિવરણી અધિપતિ તો શ્રીરાધિકાકૃષ્ણને નિશ્ચય કરીને એજ શીજી મદારાજ છે એમ પણ નકી કરવામાં આયુ છે. આ બાબત બીજો બાલ સ્થળે નવિ પણ વચનામૃતમંજર વરતામ ૧૮ માં તથા તેના સારમૃત ઉપોદ્ધાતમાજ ઉદ્દેશીને કહી છે. એટલે ગોનોક કરતા અક્ષરનું સુખ અતિઅધિક છે એમ સીમાગયાથી શીજીના સામીય સિદ્ધાંતને સેસથી પણ અનિષ્ટ નથી અનિષ્ટ તો વિમુખેને છે, કેમકે તેમને જે શ્રીકૃષ્ણને તથા તેમની પત્નીજીન રાધાલક્ષ્મીને તથા તેમના કિંકરજીન નદ સુન' વિશ્વકેમન આદિક મુક્તોને કાઢી નાખીને તેમને સ્થાને બીજાને ગોહરવાનું કહ્યું છે તે સેસથી પણ મળી શકતું નથી માટે ઉપર જે સાચાનુમારી સમિત કરી તેજ સીમારની અમુચિન છે 'ગોનોક કરતા અક્ષરનું સુખ અતિ અધિક છે' આ વાક્યના અનેક અર્થોન્નરે અરણ કરેલા જેવામાં આવાથી અને તેને અવગમીને ધણાએ જ્યા ત્યા અવગી લારી અનવધિ અવગી કર્યા જ મુખાથી ઉપગેના ઉપયોગી નિચાર પ્રસંગાત્ કરી લેવાની જરૂર જણાવાથી કહ્યો છે

વળી આ પ્રસંગે આ પણ એક શકાર્થમનુ મનાવાન કરવાનું કે સ પ્ર ૩ અ ૧૮ મેલ ૨૮ મા સમાધિ રિષે શીરિના જુગળા સુ રજીને મહાનેજ રિષે 'શન થયા રી રાત છે મયા ૩૦ મા ગોનોકમાં રહેલા અક્ષરનેજ મા રાસમડગ રિષે વશી રાગકના કૃષ્ણરે દર્શન થવાની વાત છે, આના શબ્દોથી ગોનોકાતરતિ અક્ષરધામથી બીજા તદ્દન જુદા અક્ષરધામ રી સિદ્ધિ થાય છે એમ કેહાં અત્યંત મનતું છે પરંતુ આ ઉપરથી જુદું નિરાશી અક્ષર ધામ સામીત થતું નથી ગોનોકમાં જે અક્ષરનેજ મહુ એવું એજ મહાનેજ મહુ છે પણ બીજું જુદું નવિ રીકામાં અક્ષરનેજ શબ્દનો અર્થ 'પૂર્વેક્ષિતવ્રહ્માણિ એવો કર્યો છે આ ઉપરથી મહાનેજ શબ્દ નો 'અક્ષરધામ' એવો અર્થ નકી થયો આ અક્ષરધામ મુ? તો જે ૨૦ મેલમાં મારતેજ કહ્યું એજ જણતું પણ જુદું બીજું નવિ એમ જણાવાજ 'પૂર્વેક્ષિત (પહેલ જેએલ) એમ કરવામાં આવ્યું છે એટલે રીમારેજ પ્રથમ કહેલ મહાનેજ અને પછી કહેલ ગોલોકમાં રહેલ મહાનેજ તે બંનેની એકાર્થતારપ મગન કરે છે એમ કરીને આપાતત જણાતી બંનેના બિલભણની શકાને રચ નિચારે છે વગી જે એવો મેલ હે તો જે સુદરજીને તેસ દર્શન થયા છે તેજ પોને સમાધિમાથી મદાર આવીને શીજીનીજ મુતિ ક તા તેમને 'ગોલોકેરા' એમજ મેલ મહાનેજ કે અક્ષરનેજમાં રહેલા એમ પણ કહેતા નથી જે તેને જુદું જુદું જણાયુ હોય તો સ્તુતિમાં જરૂર તેમ કહેજ. તો જેમ સ પ્ર ૩ અ ૪૧ કે જે આખાય ધામના વર્ણનપર છે તેમાં

શ્લો. ૨૬ માં 'તન્મધ્યેડસ્તિ મહત્તેજઃ' એમ ગોલોકાંતર્વર્તિ અક્ષરધામને મહાતેજ શબ્દથી કહ્યું છે તેમ અહીં પણ મહાતેજ શબ્દથી ગોલોકાંતર્વર્તિ અક્ષરધામજ લઈ શકાય. પણ બીજુ જુદું નિરાણું લઈ શકાય નહિ. આમ થવાથી પરસ્પર વિરોધ ન આવતાં સારી સંગતિ પણ થાય છે.

વળી આજ અધ્યાયમાં એજ જુનનગરના બકતોને શ્લો. ૫૦ માં ગોલોકાદિ દિવ્ય ધામો વિષે દિવ્યમૂર્તિ શ્રીહરિનાં દર્શન થવાની વાત લખી છે. અહીં તો મહાતેજને કે અક્ષરને નહિ લેતાં ગોલોકતેજ શ્રીહરિના મુખ્ય દિવ્ય ધામ તરીકે લીધું છે. આ જોતાં ગોલોકથી અક્ષરનેજ જુદું કહેતા નથી તો ગોલોકાંતર્વર્તિ અક્ષરધામયજી બીજા જુદા નિરાળા અક્ષરધામને કહેવાની વાતજ ક્યાંથી હોય ? વળી આજ અધ્યાયમાં શ્લો. ૧૩ માં પ્રવાગજીવ વિપ્રને પ્રથમ ધ્વજપ્રકાશ વિષે વર્ણિવેષ શ્રીહરિનાં દર્શન થવાની વાત છે. શ્લો. ૧૪માં પછીથી ગોલોકધામમાં શ્રીકૃષ્ણરૂપે દર્શન થવાની વાત છે. ટીકામાં ધ્વજપ્રકાશ શબ્દનો 'અક્ષર ધ્વજ તેજઃપુંજ' એવો અર્થ કર્યો છે. ગોલોક શબ્દનો 'ગોલોક મધ્યસ્થ મહાતેજોમય અક્ષરધ્વજ પદ' એવો અર્થ કર્યો છે. એમ ટીકાકારે બંનેની એકાધર્મ સંગતિ કરી છે. એજ પ્રવાગજીવ સમાધિથી બહાર આવતાં 'નમો દિવ્યગોલોકધામ પ્રકાશે' (શ્લો. ૧૬) એમ સ્તુતિ કરે છે. જે સમાધિમાં જે ધામ ધામી જુદા જુદા જોયા હોય તો સ્તુતિમાં તે જણાવેજ, સ્તુતિમાં તો એકજ ધામ ધામીને કહે છે. ટીકામાં મૂળના શબ્દનો 'દિવ્ય ગોલોકમાં વર્તતા પ્રકાશમય અક્ષર ધ્વજધામ' એવો અર્થ કર્યો છે. એમ કરીને એકાધર્મતારૂપ સંગતિ કરી છે. આ બધું પ્રકરણ પુરેપુરું જોનાં દિવ્ય ગોલોકાંતર્વર્તિ પ્રકાશમય અક્ષરધામયજી બીજા જુદા નિરાળા અક્ષરધામની સિદ્ધિ થાય એવું કહ્યુંજ નથી. આજ રીતે બીજે સ્થળે તેવા શબ્દો આવે છે તેની પણ આવીજ સંગતિ કરેલી છે. ગોલોક શબ્દનોજ 'મહાતેજોમય' એવો અવયવર્થ હોવાથી તેને પણ મહાતેજ શબ્દથી કહી શકાય છે. આ બાબત સ. પ્ર. ૩ અ. ૪૧ શ્લો. ૨૨ થી ૨૫ સુધીમાં ગોલોક માટે અબૂન ઉપમાથી સાબીત કરી છે.

આ પ્રસંગે આપણુ એક એકદેશીઓના શંકારપદ વાક્યોનો વિચાર કરવાનો છે વચના-શ્રુત અંત્ય ૨૧ માં 'આ સત્સંગ છે તે તો અસૌકિક છે અને જેવા શ્વેતદીપ વૈકુંઠ ગોપાલ તેને વિષે બગવાનના પાર્ષદ છે તે જેવાજ આ સર્વે સત્સંગી છે અને અમે તો જેવા સર્થી પર જે દિવ્ય અક્ષર ધામ તેને વિષે બગવાનના પાર્ષદ છે તે જેવા જે 'આ સત્સંગીને ન જાણતા હોઈએ તો અમને બગવાન તથા બગવાનના બકતા સમ છે' આમાં વાક્યો છે. અહીં મીજીનો મુખ્ય ઉદ્દેશ તો સત્સંગનો મહિમા કહેવા પૂર્વક સત્સંગીઓનો મહામહિમા કહેતાં, તેમને પ્રથમ શ્વેતદીપ વૈકુંઠ ગોલોકના પાર્ષદની ઉપમા આપીને પછીથી તેને બકત બગવાનના સમ આપીને દૂર કરવાનો છે. પણ ધામનો એક સમજાવવાનો મુખ્ય ઉદ્દેશ નથી. જે સત્સંગીઓ છે તે એકબે બકતામંડળી છે તેમને એક સાથે પ્રથમ ત્રણ ધામના પાર્ષદની ઉપમા આપીને 'અને અમે તો જેવા સર્થી પર જે દિવ્ય અક્ષરધામ તેને વિષે બગવાનના પાર્ષદ છે તે જેવા' આ વાક્યથી અક્ષરધામના પાર્ષદની ઉપમા આપેલી લઈએ તો ચાર ઉપમાઓ થાય પરંતુ આ ઉપરથી ગોલોકયજી અર્થન જુદું બીજુ નિરાણું અક્ષર ધામ સાબીત થતું નથી. અહીં તો ફક્ત પર-દિવ્ય અક્ષર ધામ કહ્યું પણ તે કયું ? એવું કશું વિચેયન નથી. વિચેયન તો ઉપાદેશાત્મક તથા વસ્તાત્મક ૧૮ તથા સત્સંગિજીવન પ્ર. ૨ અ. ૪૧ તથા જાન્યંતિતામણિ પ્ર. ૧૫૬ તથા વામુદેવમાહાત્મ્યમાં છે. આમાં અક્ષર ધામને ગોલોકાંતર્વર્તિપણે નક્કી કર્યું છે. આનું અનુમધાન લેતા અહીં ગોલોકાંતર્વર્તિ અક્ષર ધામજ લઈ શકાય પણ તેનાથી બીજુ જુદું લઈ શકાય નહિ જે જુદું લેતા જાણએ તે બીજા પચનોનો વિરોધ આવે અને જુદું હોવામાં દોષ પ્રજાગ પ્રમાણુ નથી. હવે અહીં

સુખ્ય બાબત સત્સંગીઓને જે પાર્ષદોની ઉપમા આપી છે તેનો વિચાર કરવાનો છે, જ્યાં આપુ
ધામનું વર્ણન કર્યું છે ત્યાં ગોલોક અક્ષરના પાર્ષદો જુદા જુદા નહિ પણ એકજ અક્ષરધામપિપતિ
શ્રીકૃષ્ણના રાધા લક્ષ્મી નંદ સુનંદ ગરુડ વિશ્વક્ષેન ગોપ ગોપીઓ વિગેરેને નામ સાથે જણાવ્યા છે.
અક્ષરમાં પણ આથી બીજા કોઇ પાર્ષદોનું નિરૂપણ નથી. એટલે આજ નિત્ય પાર્ષદોની ઉપમા
આપી છે એમજ માનવું પડે. જો કે અર્ચો નામ આપીને ઉપમા આપી નથી પણ બીજે બહુ
સ્થળે તો ઉપરનાં નામ આપીને ઉપમા આપેલી રૂપેટ મળી આવે છે માટે એમજ નક્કી થાય
છે. આ જોતાં ગોલોક અક્ષરને જુદા માનવાથી પણ જે ધામીને જુદા પાડીને તેના પાર્ષદોને
પણ જુદા પાડીને તેની ઉપમા મનસ્વી જોઇએ હોએ તે મળી શકતી નથી. વળી બધા ધામોના
પાર્ષદોને બીજા કોઇના નહિ પણ ભગવાનનાજ પાર્ષદો તરીકે અવિભાગથી કહે છે આપણ
એક બાબત બહુ વિચારવાની છે આ વિવેચન તો બીજા સ્થળોનું અનુમંધાન લઇને કર્યું.
પણ તેમ બહુ છે નહિ જતાં આજ વચનામૃતના પાછળના ભાગનું અનુમંધાન લઇએ તો
ઉપરનો અર્થ બહુજ ૨૫૯ સારી રીતે બંધેસતો આવે છે. 'એવા જે દૃઢ સત્સંગી વૈષ્ણવ
છે તેજ અમારે તો સગા વઢાલા છે ને તેજ અમારી નાત છે ને આ દેહે કરીને પણ એવા
વૈષ્ણવ બેળુંજ રહેવું' છે ને શ્રીકૃષ્ણ ભગવાનના ધામમાં પણ એવા વૈષ્ણવ બેળુંજ
રહેવું છે એમ અમારો નિશ્ચય છે અને તમારે પણ એમજ નિશ્ચય રાખવો જોઇએ' આ રા
વાક્યો છે. આમાં દૃઢ વૈષ્ણવ સત્સંગીઓને સગા વઢાલા નાત જાત માનવાની સાથે આ લોકમાં
તેમની બેળું રહેવાનું પ્રથમ કહીને પછીથી પરલોક શ્રીકૃષ્ણ જગદંબના ધામમાં પણ એવા વૈષ્ણવો
બેળું રહેવાનું કહે છે. આમાં જે વૈષ્ણવ શબ્દ છે તે વિષ્ણુના ભક્તનો વાચક છે. એનેજ
સત્સંગી સત્તાથી કહે છે, આ વૈષ્ણવોને શ્રીકૃષ્ણના ધામનો સંબંધ કહેવામાં આવે છે. તે
વિષ્ણુ શબ્દથી શ્રીકૃષ્ણને કહેવા પડે અને એમનાજ આશ્રિતોને વૈષ્ણવ શબ્દથી કહેવા પડે એમ
કહીએ તોજ શ્રીકૃષ્ણના ધામમાં વૈષ્ણવો ભેરે રહેવાની વાત બંધ બેસતી થાય જો વૈષ્ણવ
શબ્દથી વિષ્ણુભક્ત જુદા લઇએ અને શ્રીકૃષ્ણના ભક્ત જુદા લઇએ અને સત્સંગી શબ્દથી
શ્રીજીના જુદા ભક્તો લઇએ અને તેમનાં ધામ જુદાં જુદાં લઇએ તો ઉપરની વાત બંધ બેસતી
બીજકુલ થાય નહિ. શ્રીકૃષ્ણનું ધામ ગોલોક જુદું છે અને શ્રીજીનું અક્ષરધામ જુદું છે એમ તો
કહી શકાય તેમ નથી, કેમકે શ્રીજી તો શ્રીકૃષ્ણના ધામમાં અને વળી વૈષ્ણવો બેળું રહેતાનોજ
પોતાનો નિશ્ચય કહીને આશ્રિતોને પણ એમાંજ રહેવાનો દૃઢ નિશ્ચય કરી રાખવાનું કહે છે.
શ્રીજીએ અહીં ફક્ત શ્રીકૃષ્ણનું ધામ અને તેમના વૈષ્ણવો કહ્યા પણ એ ધામ કયું? અને વૈષ્ણવો
કયા? તે તો જાણીએ બીજે સ્થળે ૨૫૯ કર્યું છે. ગોલોકંતરંતિ અક્ષર ધામ અને રાધા લક્ષ્મી
નંદ સુનંદાદિ વૈષ્ણવ મુક્ત પાર્ષદો સતિયા બીચુ જુદું કાંઇ મળી આવતું નથી. માટે અહીં
શ્રીકૃષ્ણના અક્ષરધામયત્રી બીજા જુદા ધામની સિદ્ધિ કાઢપણ રીતે થાય એવું એક પણ પદ
નથી. એક પદથી અર્થ નક્કી થતો નથી પણ પૂર્તીપરનો પુરેપુરો સંબંધ જોઇને વાક્યાર્થ નક્કી થાય છે.

વળી આવીજ વાત અંત્ય ૨ માં છે. "શા માટે જોવી શ્વેતદીપમા સખા છે ને જોવી
ગોલોક વૈકુંઠ લોકને વિષે સખા છે ને જોવી બદરીકાશ્રમ વિષે સખા છે તેથી પણ હું
આ સત્સંગીની સખાને અધિક જાણું છું અને યવં દરિભક્તોને અનિશ્ચય પ્રકાશે મુક્ત દેખું
છું. એમાં જો લગાર પણ મિથ્યા કહેતા હોઇએ તો આ મંત સખાના સખ છે" આવા વાક્યો
છે. આમાં 'અને સર્વે સાધનના ફળરૂપ તો આ સત્સંગ છે, તે શ્રીકૃષ્ણ જગદંબને ઉદય પ્રત્યે

એકાદશ સંક્રમણ કહ્યું છે જે અષ્ટાંગ યોગ તથા આંખનિયાર તથા શાસ્ત્રપદન તથા તપ સાગ યોગ વગર અને પ્રતાદિકે કરીને હું તેવો વશ થતો નથી જેવો સત્સંગે કરીને વશ થાઉં છું' ઇત્યાદિ વાક્યથી શ્રીકૃષ્ણે જે સત્સંગનો મદિમા કહ્યો છે તેનો અનુવાદ કરીને મત્સ્યગિઓનો મદિમા શ્રીજી કહે છે. શ્રીકૃષ્ણોક્ત સત્સંગમદિમાના અનુવાદથી તેમાં સર્વને પ્રવર્તાવવા એજ વાતનો મુખ્ય મુદ્દો છે. માટેજ બ્રહ્માદિકને દુર્લભ એવા સત્સંગમાં આવીને પરમેશ્વર વિના બીજા પદાર્થમાં પ્રીતિ રાખનારાને આગળ પાછળ મંદ બુદ્ધિવાળો કહે છે. મદિમા ગમે તેટલો કહ્યો હોય પણ વસ્તુ સ્થિતિ તેમાં, વિચારવાની પહેલી હોય છે. ઘણે સ્થળે ભગવાન કરના પણ ભક્તનો મદિમા ભગવાનેજ અધિક કહ્યો હોય છે તેથી વસ્તુવિચાર કરના ભગવાન કરનાં ભક્તોને અધિક માની શકાયજ નહિ. અહીં સત્સંગીની સમાને અધિક કહી એ ઉપરથી તેમને પામવાનું ધામ ગોલોકધર્મી જુદું બીજું છે એવો અર્થ નીકળી શકતો નથી. એવો અર્થ થાય એવું એક પણ પદ નથી. અંત ૨૧ માં તો અક્ષર ધામ શબ્દ છે અહીં તો તે પણ નથી. એટલે શકાને સ્થાનજ નથી. 'સત્સંગીઓને પામવાનું ધામ તો રાધાકૃષ્ણનું ગોલોક છે' એમ સ. પ્ર. ૩ અ. ૨૨ આખ્યામાં સત્સંગિ શબ્દની નિર્ઝિત કરવા પૂર્વક ય્થો. ૫૦ માં કહ્યું છે તથા ભક્તચિંતામણી પ્ર ૧૫૬ માં કહ્યું છે. વળી જ્યાં શ્રીકૃષ્ણના વચનના અનુવાદથી સત્સંગનો મદિમા કહે છે ત્યાં તેમના ધામનોજ પ્રસંગ હોઈ શકે પણ તેમના ધામધર્મી બીજા જુદા ઉંચા ધામનો પ્રસંગ હોઈ શકેજ નહિ. બીજા વચનામૃતોનું અનુસંધાન પણ લેવું જોઈએ. ત્યાં તો શ્રીકૃષ્ણનું ગોલોકાંતર્વર્તિ અક્ષર ધામ હોવાનું નક્કી કરીને તદ્વતારબૂત શ્રીજીનું પણ એજ ધામ છે અને એમના આશ્રિતોને અને એજ પામવાનું છે એમ પણ નક્કી કર્યું છે, એટલે આથી બીજા જુદા નિરાળા અક્ષર ધામની કલ્પના અપુણ્ય જેવી તદ્દન ખોટી અસિદ્ધ છે. આજ રીતે જ્યાં એવા શકારથજો હોય ત્યાં આવી સગતિ શાસ્ત્રીય સમુચિત સમગ્રી લેવી

ઉપર પ્રમાણે અવર્જનીય પ્રમાણ શ્રુતિસ્મૃતિના અને અવર્જનીય રામાનુજમદિ શુકપર-પરાપ્રાપ્ત ઉપદેશના અનુસંધાનથી સંપ્રદાયના શાસ્ત્રોમા ગોલોકાંતર્વર્તિ અક્ષરધામનેજ પરબ્રહ્મ પરમાત્માના મુખ્ય નિત્ય નિવાસસ્થાન તરીકે અને મુક્તપ્રાપ્ત સ્થાન તરીકે નક્કી કરવામાં આવ્યું છે. અને વધારામા આજ પરાત્પર ધામ સ્વામિનારાયણનું હોયને તેમના આશ્રિતોને પામવાનું પણ એજ ધામ છે, એમ પણ નક્કી કરવામા આવ્યું છે. આજ શાસ્ત્રમિદ્ધ સંપ્રદાય-માન્ય ગોલોકાંતર્વર્તિ અક્ષરધામને પડતું મુકીને, તે થકી તદ્દન જુદું બીજું નવું એક બ્રહ્મીય અક્ષરધામ ગોલોકાંતર્વર્તિ એકાદી કહ્યું છે અને વધારામાં એજ ધામ શ્રીજીનું હોઈને એમના આશ્રિતોને એજ પામવાનું છે એમ પણ ખોટું કહી કહ્યું છે. એમ કહેવાને સંપ્રદાયના આખ્યા શાસ્ત્રાર્થને ઉચવાની પાડવાની મહાનાશિકતા વાપરી છે. એટલુંજ નહિ પણ શ્રીજીએ સંપ્રદાયના શાસ્ત્રોમા પ્રકૃતિપર માયાળીત અપ્રાકૃત અપુનરાદ્યિત અનાદિ અચિનાચિ પરાત્પર સર્વોત્તમપણે વર્ણવેલા ગોલોકાંતર્વર્તિ અક્ષર ધામને ખોટી રીતે તદ્દન નીચે ઉતારી પાડવાની પણ વધારામા અનિ નાસ્તિકતા વાપરી છે. જાણે સંપ્રદાયના સર્વ અભિમત અર્થોને છિન્નબિન્ન કરવા કે નવો જુદો વારો વાળવા કે જુદું તક પાડી રોપ દેવથી સંપ્રદાયને બહારવટે દ્રાણ નીકળ્યા હોય એવુંજ બધું વિરહ વર્ણન અને વર્વન નજરે જોવામા આવે છે. આ બધી શરીર-મુશ્કીલાગોઠવણી સ્વામીના ખોટા નામથી જગા પ્રાગા વિગેરેએ પેલાના મદિમા માટે ગોઠવી કાઢેલી વિરહ વાનો ઉપરથી કરી જણાય છે.

છ પ્રકરણની ચોપડીના પ્ર. ૫ વાત ૩૦૭ "નારદજી અક્ષર ધામમાં ગયા હતા તથા મ્વેતદ્વીપના મુક્ત પશુ અક્ષર ધામમાં જાય છે તે અક્ષર તો આપણા અથમા ગોતોકને મધ્યે જે અક્ષર લખ્યું છે તે છે ને એ સર્વેને ઉપામના પણ એ ધામના ભગવાનની છે પણ આ મૂર્તિ-માન અક્ષરની તથા મહારાજની ઉપાસના પ્રાપ્ત નથી ને તેની કાષ્ટને ખચર પણ નથી ને પુરોહિતમની ઉપાસના તો અક્ષર ધામના મુક્તને છે તથા આ પૃથ્વી ઉપર આપણે છે વચ્ચે રહ્યા તેને કાષ્ટ નથી આ ફેરે નારદજી વિગેરે સર્વેનું પ્રાર પડ્યું છે"

આ વિમુખ વાતનો શાસ્ત્રી રીતે પૂર્વ નિચાર કરીએ તો પ્રત્યેક પદો જુદા જુદા અક્ષર ધામની કલ્પના માટે જુદા જોડેના જણાય છે 'નારદજી અક્ષર ધામમાં ગયા હતા' તથા 'મ્વેતદ્વીપના મુક્ત પશુ અક્ષર ધામમાં જાય છે તે અક્ષર તો આપણા અથમા ગોતોકને' જે અક્ષર લખ્યું છે તે છે ને એ સર્વેને ઉપામના પણ એ ધામના ભગવાનની છે "આ માગત વાસુદેવમાહાત્મ્ય કે જેને શ્રીજીએ સ્વાભીષ્ટ આઈ સન્ઘાસ્ત્રમાં મળીને સ્વસ પ્રદાયના મૂળ તરીકે સત્સ ગિજ્ઞાનમાં સભા-વના કરી છે અને વચનામૃતમાં 'એના જેવો કાંઈ અથજ નથી' એમ અતિ પ્રશંસા કરી છે અને વળી શિક્ષાપત્રીના મ્નો. ૧૨૧ ની મીઠામાં જેનાયકી ધર્મિયત ગોતોક ધામનું પ્રાર્થન સમજવાનું પણ કહ્યું છે એના શ્રીજીમાન્ય એ અથમા વર્ણવેલી છે. આના અનુસંધાનથીજ સપ્રદાયના મવળા અથોમા ગોતોકના મધ્યેને રિયે અક્ષર ધામનું પ્રતિપાદન કરવામાં આવ્યું છે આ વસ્તુજ શ્રીજીમાન્ય હોઈને સપ્રદાયના અથોમા પ્રતિપાદન કરેડું છે એમ સ્વયં સમજીને પણ બહુમાન તેને નાસ્તિકમાવવાના નહિ ગણીને, આથી જુદુ બીજી બડીયુ અક્ષરધામ દ્વારા "પણ આ મૂર્તિમાન અક્ષરની તથા મહારાજની ઉપાસના પ્રાપ્ત નથી ને તેની ખચર પણ નથી ને પુરોહિતમની પામના તો અક્ષર ધામના મુક્તને છે તથા આ પૃથ્વી ઉપર આપણે છે વચ્ચે રહ્યા તેને પ્રાપ્ત નથી આ ફેરે નારદજી વિગેરેનું પ્રાર પડ્યું છે" આવા બડીયા પદો ગેઠી કઢા છે આ રીતે બડીયા બનવાજ જુદુ ધામ, જુદા તેના અધિપતિ અને જુદા તેન ઉપાસક વિગેરે બધું જ જુદુજી જોડ્યું છે આનું સર્વોચ્ચ જુદુ નિરાગી ધામ અપ્રમાણ ગોઠવવાનું ખર મારણુ તો એવું મમજાય છે કે શ્રીજીએ સપ્રદાયના અથોમા શાસ્ત્રાધારે પ્રતિપાદન કરેલા ગોતોક મધ્યેના અક્ષર ધામમાં તો તેના નિવાસી અધિપતિતરીકે પગલદા શ્રીકૃષ્ણનું પ્રાધાન્ય તથા તેમની રાધા લક્ષ્મી નિત્ય પત્નીઓનું સખીઓ સાથે પ્રાધાન્ય તથા તેમના નક સુન શ્રીનામ વિશ્વકુસેન ગરુડાદિ નિત્ય પાર્શ્વેતુ પ્રાધાન્ય વર્ણવામાં આ યુ છે આમાં બડીયાઓને બીનજન કાળજક ખાવ તેમ નથી કેમકે એમને તો ગુણાતીનાદનેજ મુખ્ય નિવાસસ્થાન અક્ષરનરીકે તેમજ અક્ષરમુક્તોમાં પણ મૂળ મુખ્ય તરીકે ગણવાને તેમની ડામી જગમી બાગુએ મુખ્ય પાર્શ્વે તરીકે જગા પ્રાપ્તને અને તેમના ચાકર તરીકે બીજા પરુરદાસાદિ નાથ બડીયાઓને જોડવા છે આ બધું શ્રીજીમાન્ય શાસ્ત્રીય ગોતોકાનર્વર્તિ અક્ષર ધામમાં બધ બેસડું દાવડું નહિ આનનાથી તેને ઉતારે છે એજ ખાન કરીને કે નીચે ઉતારી પાડીને બંધિ જુદુ બડીયા અક્ષર ધામ ગોળવવાની વિમુખતા વાપરી છે

શ્રીદાંજી તો વાસુદેવોમાહાત્મ્યમાં નજીવેલા ધામ ધામાધિપતિ, તેના પોતા સાથેના અન તારો, વિગેરે સમસ્ત વસ્તુને સ્વામિભતપત્તે મીકારીને મ પ્ર. ૩ અ. ૪૧ માં ગોતોકાનર્વર્તિ અક્ષર ધામ, તેના અધિપતિ શ્રીરાધાકૃષ્ણ, તેમની પત્નીઓ રાધા રદ્ધી અને વિશ્વકુસેનાદિ પાપદોને વર્ણવીને, મ્નો. ૬૧ માં 'ચીરદ્વિજનનુ મનવન્તમેવ તે ત જાનન્તસ્તદપિ ચ ધામ

તસ્ય રાજન્ ।। નિધિત્યાથ યપુષોઽન્ત આત્મલભ્યં તદ્યથેવેત્યપિ વિવિદુઃ પ્રહણચિન્તા ॥”
 (અર્થ—હે રાજન્ ! અક્ષરધામનું આદર્શ સંભળીને હાર્ પામેવા સમગ્ર ભક્તગણો તે આ શ્રીહરિપૂજન સાક્ષાત્ શ્રીપૂજ્ય ભગવાન છે’ એમ નિશ્ચયથી જાણીને ‘તે આ ઘણપુર ધામ પણ તે શ્રીહરિપૂજનનું જ છે’ એવો નિશ્ચય કરીને અને ‘દેહને અને તે અક્ષર ધામનું આપણે પામવાનું છે’ એવો વિનિશ્ચય કરીને મનમાં બહુ દર્શ પામ્યા) આ રીતે ગોનાનુ ધામ અને પોતાના ભક્તોને પામવાનું ગોનોકાંતર્વર્તિ અક્ષરજ નક્કી કર્યું છે. ભક્તચિનામણિ પ્ર. ૧૫૬ માં પણ આરંભમાં “શ્રી ગોલોક ગુણાર્તીત જેહરે । માયા તમપાર ધામ તેહરે ॥ અવલ્લ બનાદિ દિવ્ય ફલેવાયરે । શ્રી રાધાકૃષ્ણ રહે તેહ માંયરે ॥ અતિ અનુપમ ધામ પહરે । પામે ઉદયાશ્રિત જન જેહરે ॥” એમ ઉદયાશ્રિત જનને પામવાનું રાધાકૃષ્ણવિરાજીત ગુણાતીત ગોનો-કાંતર્વર્તિ અક્ષર ધામ કહીને, પછીથી તેનું સંપૂર્ણ વર્ણન કરીને ઉપમહારમાં—“હરિ ઘરી પોતે અવતાર રે । પદ ધામનું ઉઘાડ્યું દારે ॥ જે ફોદ સત્સંગિ નરનારીરે । કર્યો પ ધામનાં અધિકારીરે ॥ જેને મલ્યા સ્વામિ સુલરાશિરે । તે તો સર્વે પ ધામનાં ઘાસિરે ॥ ફોદ કયિ સુણો જીમમતિરે । કહી સત્સંગિની પ્રાપતિરે ॥” આ રીતે એજ ધામ ભગવાન, શ્રીહરિનું અને તેમના સત્સંગી આશ્રિતોને અતિ પામવાનું નક્કી કર્યું છે. વચનામૃત વસ્તાક ૧૮ તથા મધ્ય ૬૪ વિગેરેમાં તથા તેના ઉપોદ્યાનમાં ઉપર મુજબ નક્કી કર્યું છે. એજ રીતે બીજાં શાસ્ત્રોમાં પણ નક્કી કર્યું છે. આ બધી પ્રામાણિક શ્રીજીમાન્ય શાસ્ત્રપ્રતિ-પાદિત સાપ્રદાયિક સિદ્ધાંત જ્ઞેતા શ્રીજી પરાતપર ધામ અને તેમના આશ્રિતોને પામવાનું ધામ ગોનોકાંતર્વર્તિ અક્ષરજ નિર્ણયિત થાય છે. આજ ધામમાં શ્રીજીમહારાજ અને તેમના અનુયાયી મુક્તોની સ્થિતિ હોઈ શકે શ્રીજીમાન્ય ધામ અને તેના અધિપતિ અને તેના મુક્તોનું ખડન કરનારા કે તેને નીચે ઉતારી પાડનારા દ્રોહિ વિમુખોએ બીજા જુદા મોહવેશ અશાસ્ત્રીય ધામમાં શ્રીજી કે તેમના મુક્તાનહ ગોપાળાનહ ગુણાતીતાનહ વિગેરે મુક્તોની સ્થિતિ કદાપિ હોઈ શકેજ નહિ શ્રીજીએ વેદાદિ શાસ્ત્રોને આધારે સપ્રદાયના શાસ્ત્રોમાં વર્ણવેલા ગોનોકાંતર્વર્તિ અક્ષરધામયત્રી બીજી જુદું જીવ્ય અક્ષરધામ હોવામાં કશું પ્રમાણ નથી તથાપિ જાંડીયા તેવો કુરામહ કંટા હાય તો ઉપર નહિ પણ નીચે ‘અક્ષરં તમાસિ લીયંતે’ એમાં કલા પ્રમાણે માપના આઠ અધકારમાં લગ પામ-નારે કોઈ નિરક્ષર અજ્ઞ યમપુત્રીનું હોય અને વિમુખમાનને લીધે તેને અતે પામના હોય અને બધી વિમુખમણી ત્યાં ભેગી થતી હોય તો તેને માટે સપ્રદાયને કદી તકરાર નથી

વગી યાતમાં આ જુદા બીજા ધામની કોઈ શાસ્ત્રોને કે શ્રીજીને પણ ખતર નથી એમ કહેવાનો કુરાશય તરી આવે છે. આ ઉપરથી એટલું તો ચોક્કસજ થયું કે આ બીજી જુદું ધામ શાસ્ત્રમાલ અને સપ્રદાયમાલ વિમુખ કલ્પિત છે. શ્રીજીએ તો ધામનું વર્ણન કરતા આરંભમાં ‘શ્રુતસ્મૃતિઓમાં મહાપિઓએ જે સદ્ગેમાં રહસ્ય તરીકે પ્રતિપાદન કર્યું છે એજ કહ્યું છું’ એમ પ્રતિજ્ઞા કરી કહ્યું છે એનેજ માન રાખ્યું છે. એટલે બીજી હોવામાં પ્રમાણ નથી સંશયન કે આકાશગુપ્તની પેઠે અપ્રામાણિક આ જુદા અક્ષર ધામની શરૂઆત કે શ્રીજીને ખતર ન હોય એ બરોબર છે, હોય તો તેમને ખતર હોય ન હોય તેની ખતર કોઈને પણ નજ દોષ અનાદિ પરમેશ્વરપ્રતિતિ વેદાદિ શાસ્ત્રોને જોની ખતર નથી તેમજ પરમેશ્વરના પૂર્ણ અનાગ શ્રીહરિએ ઉપદેશોલા વચનામૃત મત્તમગિજીવન સિદ્ધાપત્રો વિગેરેને ખતર નથી તેમજ સપ્રદાયના પ્રમુખ મનાતા મુક્તાનદાદિ મુક્તોને પણ ખતર નથી એવા બીજા જુદા અક્ષર ધામની ખતર એકલા

બંડમંડળનેજ ખચર પડી આ વાત કેવી વિચિત્ર વિષમ વિપરીત અને વિગીત છે. તેનો સ્વયં સંપ્રદાયી જનો વિચાર કરશે. વાસ્તુદેવમાહાત્મ્યમાં અ. ૧૮ શ્લો. ૪૨-૪૪માં ગોલોકાંતર્વર્તિ અક્ષરધામના અધિપતિ પરંબ્રહ્મ શ્રીરાધાકૃષ્ણેજ કળિકાળમાં ધર્મ મૂર્તિચક્રી સ્વામિનારાયણ નામે પ્રકટ થવાનું જ્ઞાતા આગમ ભવિષ્ય લાખેલું નારદજીને કહ્યું છે. તેને અનુસારે પ્રગટ થએલા શ્રીજીને આ ધામની ખચર નથી એમ એના અનુયાયીથી લગ્ગરી થઈ શકે નહિ જે ધામમાંથી આવ્યા હતા તેની તેમને ખચર હોવાથી એજ ધામ પોતાનાં શાસ્ત્રોમાં પરત્વર પ્રાપ્ય કહ્યું છે. આથી અન્ય ધામ ખપુષ્પની પેઠે છુટ્છ આપ્રમાણિક હેવાથી તેમને કહેવાનું હોવાજ નહિ.

૧૧ી બંડીયાની એવી પણ એક માન્યતા આ વાત ઉપરથી તરી આવે છે કે-અત્યાર સુધી પુરોહિતમની કોઈને ખચર ન હતી અને કોઈને તેમની ઉપાસના ન હતી અને તેમનો અવતાર પણ થયો ન હતો અને તેમને કોઈ પામ્યો ન હતો. આ બંધી માન્યતા તદ્દન નાસ્તિકમાત્રને આભારી વિમુખી બોલી છે. સંપ્રદાયનાં શાસ્ત્રોમાં ગોલોકાંતર્વર્તિ અક્ષર ધામ અનાદિ કહીને, તેના અધિપતિ પરંબ્રહ્મ શ્રીકૃષ્ણનેજ અનાદિ પૂર્ણ પુરોહિતમ કહીને, તેનાયથીજ અનાદિ અવતારો થવાનું કહીને, શ્રીજી પણ આજ લાઇનના એક અવતાર છે એમ પણ કહીને, તેમને પણ પુરોહિતમપણે વર્ણવીને, તેમનીજ ભક્તિ ઉપામના કરવાની કહીને, એથીજ અક્ષર ધામની પ્રાપ્તિ સ્પષ્ટ વર્ણવી છે. 'પુરોહિતમનારાયણની આકૃતિમાંથી અવતાર થાય છે અને તેમાં લીન થાય છે' એમ વચના મૃતમાજ વિસ્પષ્ટ છે. જેમ નાસ્તિકોને મને કોઈ અનાદિ પરમેશ્વર કે તેમનું ધામ કે તેમની ઉપાસના કે તેમના ધામની પ્રાપ્તિ વિગેરે કશુંજ નથી તેમ આ બંડીયાને મતે પણ અત્યાર સુધી કોઈને પુરોહિતમની ખચર ન હતી, તેમના ધામની ખચર ન હતી, તેમની ઉપાસના કે ધને ન હતી અને તેમના ધામને કોઈ પામ્યો ન હતો એવી શાસ્ત્રમહાર ગર્ભ ગોહવણી સમગ્રાય છે. આસ્તિકોને તો એમજ માનવું પડે કે-પરંબ્રહ્મ પરમાત્મા અનાદિના એક છે અને એમને રહેવાનું ધામ અક્ષર અનાદિનું છે અને એજ અનાદિ કાળથી અવતાર ધારણ કરતા આવે છે અને એમનીજ ઉપાસના ભક્તિ કરવાથી એમના ધામની પ્રાપ્તિ ઉપાસકોને અનિધિ થતી આવે છે. આ બંડુ તો શાસ્ત્રમાં છે અને તેને મર્યાદા કોઈ માને છે અને પુરોહિતમની ઉપાસના અનાદિ કાળથી પ્રવર્તે છે. પરંતુ તેની સાથે બંડીયાઓ અજ્ઞાનમસ્તન જેવા નિરર્થક નિર્ગુર નિર્મુલ્ય રત્નસ્થિત અક્ષરની ઉપાસના બધા ત્યાં ઘુસાડી દેવાની અવલાઈને લેધિજ બંડી ગભોજ કામોદિ બાબતમાં અનુદિ અજ્ઞાઈ કરતા દૂર છે.

૧૧ી વાતમાં આ દૂર નારદજી વિગેરે સર્વેનું પાર પડ્યું છે એમ કહીને બંડીયા પેદા થયા તે પહેલાંના બધાય નારદ શંક સનક પ્રહ્લાદ આદિ રખડી ગયાનો દુઃખિપ્રાય દેખાયો છે. નારદજી કે જેમને બગવાનના અવતાર તરીકે પણ શ્રીજીએ મન્યા છે અને જેમની માહાત્મ્ય કથાઓ સર્વ શાસ્ત્રોમાં વર્ણવી છે અને જેમની એકાંતિક મુખ્ય ભક્ત મુક્ત તરીકે આસ્તિકોમાં મોટી સંખ્યાના અને વાસ્તુદેવમાહાત્મ્યમાં આને આ દેહે મેતરીપદાગ અક્ષરધામમાં ગયાનું અને પરંબ્રહ્મ શ્રીકૃષ્ણચક્રી વરદાન મળવાનું જેમને માટે લખ્યું છે અને જેમના મોક્ષમાં મંચવજ ન હોઈ શકે એવા નારદજીનું પણ પ્રથમ પાર પડ્યું ન હતું એમ દુઃખનું છે. જ્યારે નારદજી જેવાનું પાર પડ્યું નહિ ત્યારે બીજાની તો વાનજ કરવાની રહેતી નથી. જ્યારે અત્યાર સુધી નારદાદિના આત્મનિક મોક્ષ નથી થયો એમ કહીને ત્યારે તો અનાદિ એક પરંબ્રહ્મ પરમાત્મા મોક્ષદાતા અને તેમજે મોક્ષાર્થે પ્રતીતેજા વેરાદિ શાસ્ત્રો અને તેમાં પ્રતિપાદન કરેલા મોક્ષના

ઉપાયો અને તેને આચરનારા મુમુક્ષુઓ અને મોક્ષને પામેલા મુક્તો એ બધું કશું હતુંજ નહિ એમ માનવું પડે અથવા હવે પણ બધુંય નિષ્ફળ ગયું છે એમ માનવું પડે. આ બધું તો કાંતો ચાર્વાકાદિક નાસ્તિકોમાં કે બંડીયાઓમાંજ બંધ બેસવું શોભતું આવે તેમ છે. અનાદિનો કોઈ મોક્ષ માર્ગજ પૂર્વે ન હતો, હમણાંજ નવો માર્ગ નીકળ્યો છે એમ કહેવાનો દુરાશય સમજાય છે.

૧૧ી નારદાદિકનું આ ફેરે પાર પડ્યાનું પણ બંડીયા સ્વયં સ્વીકારે છે, એ ઉપરથી પોતાની વિમુખમંડળમાંથી કોઈને નારદાદિકના અવતાર ઇરાવ્યાની અને તે મરી જતાં પાર પડ્યાની ગોઠવણી હોવાનું સમજાય છે. પોતાની આવી ગ્રામ્ય ખોટી ગોઠવણી માટેજ નારદાદિ જેવા મહા મુક્તોને પણ અનંત કાળથી મોક્ષ વિના રજગતા ઇરાવ્યાના મહાદ્રોહમાં દુરાગ્રહથી પ્રવર્ત્યા છે. આ ફેરે પાર પડ્યું એમ કહેવાથીજ તેઓ અત્યાર સુધી રજગતા હતા એમ સાંગીન થાય છે. આ ઉપરથી એમ પણ સાબીત થાય કે-સંપ્રદાયનાં શાસ્ત્રોમાં વાસ્તુદેવમાહાત્મ્યના અનુમંધાનથી ગોત્રોકાંતર્વર્તિ અક્ષરધામ કહ્યું છે અને તેના અધિપતિ પરશ્વજ્ઞ શ્રીકૃષ્ણને કહ્યા છે અને તેમના પૂર્ણ અવતાર શ્રીહરિને કહ્યા છે અને તેમની ઉપાસના કરનારા ભક્ત મુકો કહ્યા છે તે કોઈને મોક્ષજ થયો નથી અને થશે નહિ અને બધાય રખડીજ પડ્યા છે. જ્યારે ગોત્રોકાંતર્વર્તિ અક્ષરધામમાં ગએલા નારદજીની આવી દુર્દશા થાય ત્યારે તેને પ્રતિપાદન કરનારા શ્રીજીમહારાજ અને તેમના ભક્ત અનુયાયિઓની એવી દુર્દશા કેમ ન થાય ? જો બંડીયાની ગોઠવેલી વાત સત્ય માનીએ તો શ્રીજીએ વેદાદિ શાસ્ત્રોનો આધાર લઈને ગોત્રે ક્રમથી અક્ષરધામ પરાત્પર પ્રાપ્ત કહ્યું અને તેના અધિપતિ પરશ્વજ્ઞ શ્રીકૃષ્ણ પરમાત્મા પરાત્પર પરમ પ્રાપ્ત કહ્યા અને તેમના યજ્ઞજ બધા અવનારો થવાનું કહેવાપૂર્વક તેમની ઉપાસનાથી ઉક્ત ધામની પ્રાપ્તિ થવાની કહી અને પોતાનો પણ અવતાર તે યજ્ઞ થયો કહેવાપૂર્વક પોતાની ઉપાસનાથી ઉપાસકોને ઉક્ત ધામની પ્રાપ્તિ થવાની કહી આ આખોજ સાંપ્રદાયિક શાસ્ત્રાર્થજ ઉડી જાય છે કે નિર્ધર્ક થઈ જાય છે. જો ખરે કહીએ તો એક ગુણાતીતાનંદને સર્વોપરી ઇરાવા અને જગ્યા પ્રાપ્તને તેમના મુખ્ય મુકન ઇરાવા અને તે દ્વારા પોતાની મોટાઈ ઇરાવાજ આવા સંપ્રદાયકોની પાપપ્રવલો થયા છે. શીજીને તો ચોકોને ઇરાવા પુરતા આમળ ધરવામાં આવે છે. તેમને વિશે કે તેમના શાસ્ત્રીય મિદાંન વિશે કે સ્થાપિત મનોદા વિશે લેશ પણ શુદ્ધ આચરના કે પ્રદા કે ભાર નથી.

આ વાત ઉપરથી એ સ્પષ્ટ થયું કે-વેદાદિ શાસ્ત્રોએ અને મંપ્રદાયનાં શાસ્ત્રોએ સર્વોપરીપણે પ્રતિપાદન કરેલા ગોત્રોકાંતર્વર્તિ અક્ષરધામયકી બીજી જુદા અક્ષરધામ વિમુખપ્રાપ્ત ઇરાવ્ય છે અને વિશેષમાં અનાદિનો જે અવિચ્છિન્ન પારમેશ્વરી શાશ્વત શાસ્ત્રીય હતો તે યજ્ઞ શ્રીજી મહારાજની અધાપિ કોઈને ખબર નથી, એમની અધાપિ કોઈને ઉપાસના નથી, એમને કે એમના ધામને અધાપ કોઈ પામ્યો નથી એમ કહીને તદ્દન વિચ્છેદ પાડી દઈને જુદા બીજા ખુબીવા પરમેશ્વર ઇરાવ્યા છે અને તેમનો જે અનાદિનો રાધા લક્ષ્મી નંદ સુનંદાદિ રામિમન શાસ્ત્રમિદ મુક્ત મેતકર્મ હોતો તેનાથી પણ જુદા પાડીને બીજા જુદા ગુણાતીતાનંદ જગ્યા પ્રાપ્ત વિશેરે મુખ્ય સેવકર્મ ઇરાવ્યો છે. એમ બંધી મોઢાણી બંડીયા બનારી લીધાનું સ્પષ્ટ થાય છે. એટલું માર થયું કે- પોતાની મેળેજ સંપ્રદાયયજ્ઞી બંધીજન થા માટેજ મંપ્રદાયમાન્ય ધામયજ્ઞ પોતાનું જુદું બીજું ધામ ઇરાવા ગયા છે. આ રીતે ઉપરની વાતમાં શાસ્ત્રમિદ સંપ્રદાયમાન્ય અક્ષર ધામયજ્ઞ બીજી જુદા અશાસ્ત્રીય અક્ષરધામ કંઈવતની વાત નથી થઈ.

૧૧ી પાંચ પ્રકરણનો પ્ર. ૪ વાન ૩ 'આ પુરોહિતમ બમતાનુ નો કારણ આ કદાંચેને વિશે આપ્યા નથી ને આપશે નહિ... પોતાનું જે ના પ્રકરણું એથઈ તે મમાપિએ કરીને

દેખાડતા હવા. તેમાં કેટલાક મનુષ્યને તો અક્ષરધામને વિષે અનંત મુક્તિ સેવાધિક્ષા પોતાની અલૌકિક ભૂતિનું દર્શન હતા હવા ને કેટલાક મનુષ્યને તો ગોલોકને વિષે લક્ષ્મી રાધિકા તે શ્રીદામાદિક પાર્થદે સહિત તે રૂપે પોતાનું દર્શન હતા હવા' વિગેરે.

આ વાત પણ જુદા બીજા અક્ષરધામને હતાજ ગોંડવી જણાય છે. વેદાદિ શાસ્ત્રોમાં અને સંપ્રદાયના શાસ્ત્રોમાં જે એક જગત્કર્તા પરમપર અનાદિ પુરુષોત્તમ કહ્યા છે એમના અનંત અવતારો આ બ્રહ્માંડમાં થઈ ગયાનું અને થયાનું કહેવામાં આવ્યું છે. શ્રીજી મહારાજ પણ એ-૧ પુરુષોત્તમના પૂર્ણ અવતાર છે એમ પણ બહુવાર કહેવામાં આવ્યું છે, માટે 'આ પુરુષોત્તમ તો આ બ્રહ્માંડમાં સ્વારૂપ આત્મા નથી ને આત્મી નહિ' એમ કહેવું તે સર્વાંગે સાત્ત્વવિરૂદ્ધ અમત્ય છે. જો એમ માનીએ તો આખા સામાયિક તિલાંજલિ દષ્ટ દીધી કહેવાય પુરુષોત્તમે એવો ઠગન કરી રાખ્યો નથી અને તેમની ઉપર કાંઈને નિઃશ્રદ્ધ થાયતો નથી આ ઉપરથી બીજાને મને તો જાણે કાંઈ અનાદિ જગત્કર્તા પુરુષોત્તમજ નહિ હોય અને તેમનો અઘાપિ અવતાર પણ નહિજ થયો હોય એમ મનાય છે. આ બધું જુદું જુદું છે વચનામૃતના ઉપોદ્યાતમા-પોતાનું ને નાના પ્રકારનું અર્થધર્મ તે સમાધિએ કરીને દેખાડતા હવા, તેમાં કેટલાક મનુષ્યને તો ગોલોકમધ્યે જે અક્ષરધામ તેને વિષે લક્ષ્મી રાધિકા અને શ્રીદામાદિક પાર્થદે સહિત શ્રીકૃષ્ણરૂપે પોતાનું દર્શન હતા હવા' આવા વાક્યો છે આમાં જે ગોનોકમધ્યે અક્ષરધામમાં રાધા-લક્ષ્મી અને શ્રીદામાદિક પાર્થદે સાથે શ્રીકૃષ્ણરૂપે દર્શન આપ્યાની વાત છે તેને ઉપરની પ્રકારવાતમાં ફેરવી નાખીને, ગોનોક અક્ષરને તદન જુદા પાડવાનું અને તેમાં રહેનાર ભગવાનને પણ જુદા પાડવાનું આખું કપટકુખડ કથું જણાય છે. વળી ગોનોકયકી જુદા પાડેલા અક્ષરમાં અનંત મુક્તિ સહિત અલૌકિક ભૂતિના દર્શનની આમાન્યપણે વાત કરી પણ કોઈ મુક્તનું નામ તેમજ અલૌકિક ભૂતિનું નામનિશ્ચયન કશું નહિ આપવાનું પણ કપટ્ય કથું જણાય છે વળી અતરથી જુદા પાડેલા ગોલોકમાં 'તે રૂપે દર્શન હતા હવા' એમ સામાન્ય કહીને શ્રીકૃષ્ણનું નામ પણ નહિ દેવાનું કૌટુંબ્ય કથું જણાય છે. આખું સાત્ત્વવિરૂદ્ધ કપટકૌટિલ્ય કરવાનું કાચું ને એજ જણાય છે કે-ગોનોક મધ્યેના અક્ષરધામમાં તો લક્ષ્મી રાધા શ્રીદામાદિક નિયમ મુક્તોત્તું પ્રધાન્ય આવે છે અને વિમુખોને તો મુશ્કેલીનાનક અને જગા પ્રામાન્ય વિગેરેનું પ્રાધાન્ય ગોહરડું છે. જો ઉપોદ્યાતમાં કહ્યા પ્રમાણે લેવા જાય તો પોતાની ગોંડવણી બધે એસતી આવતી નથી. માટે ધામ તથા તેના મુખ્યો તથા તેના અધિપતિ વિગેરે બીજા જુદા ગોંડવણી કપિત કરી. ઉપોદ્યાતમાં જે દર્શન દેવાની વાત વચનામૃતના સમ્યક્કર્તા ચાર મહાયુગોએ સમઘી છે ને વચનામૃત ૧૮ વચનામૃત ૧ સર્વશ્રેષ્ઠ મળતી છે તેમાં માયાપાર ગોતોકમધ્યે અક્ષરધામ કહીને, તેના અધિપતિ પરમજી શ્રીકૃષ્ણને ઉપારધ્ય કષ્ટદેવ કહીને, તેમના લક્ષ્મી રાધા નંદ સુનંદ શ્રીદામાદિ નિત્ય મુક્તવર્ગને મ્લીને, ઉત્તમ દારમાં એજ શ્રીકૃષ્ણના અનંતાર મીઝ મહારાજને કહ્યા છે. એટલે સ્વયં અવતારમૂલ શ્રીજી મહારાજે પોતાનું પૂર્વરૂપ શ્રીકૃષ્ણરૂપે રાધા વરુણી શ્રીદામાદિક મુક્તવર્ગ સાથે ગોલોકમધ્યેના અક્ષરધામમાં ભક્તોને સમાધિ વિશે દર્શન દેવાની વાત સર્વ રીતે મળતી થાય છે. તેમજ સ. પ્ર. ૩ અ. ૪૧ ને મળતી આવે છે. જો ધામ ધામી મુક્તને જુદા પાડતા જાય તો વચનામૃતની અને સત્તમિતિના ઉપોદ્યાતની અમનિ થાય નહિ કેવળ મુજબ ચાર મહાયુગોએ ૧૮ વચનામૃતના તેમજ નવનિ જીવનના અનુભવાનું પ્રતિપાદન કરી જાનને પણ સાચ ફેરવી નાખવાની વિમુખોએ સાચકારા પાપરી છે. આ ઉપરથી શ્રીગામ્ય સંપ્રદાયપ્રતિપાદિત જાનને દેવ રાજી જે તે પ્રારે

દેશી નાખીને કે ખોદી કાઢી નાખીને કે અવળો અર્થ કરીને પોતાનું જીવન તથા પાડવું કે જીવો વાડો વાળવો એટલેજ વિમુખી કર્મકાંડ તેમજ ઉપાસનાકાંડ સમજાવ છે

વળી પ્ર. ૫ ની પ્ર ૪ વાત ૨૩ “શ્રીજીમંદારાજ સાધુએ બહુ તપ કરવાથી તેમને લાપક ધામ ગોધવા નીકળ્યા. પ્રથમ બદગિરાગ્રમમાં જતા ત્યાંના વાસી નરનાગપણે સાધુ માટે ગૃહરાત્રી સ્થાન આપવાનું પ્રેમથી કહ્યું પણ આ દેશના જેવુંજ એક તપઃ સ્થાન જોઈને તે હીં ન લાગવાથી શ્વેતદ્વીપમાં ગયા. ત્યાંના વાગી વાસુદેવે સાધુ માટે સ્થાન આપવાનું ઉત્સાહથી કહ્યું પણ એકઠારે ક્ષીરમધુદ્ર હાલુઆ કરતો હોવાથી પ્રભુ ભ્રમવાનું સુખ ન આવે એમ ધારી લાપક તં લાગવાથી વૈકુંઠમાં ગયા. ત્યાંના વાસી રામચદ્રજીએ સાધુ માટે સ્થાન આપવાનું આદરભાવથી કહ્યું પણ ચાર ભુજાની કડાકુણ અને સ્ત્રિયોના પ્રસંગને લીધે પ્રભુ ભ્રમવાનું સુખ નહિ જણાયાથી અયોગ્ય માનીને પછી ગોનોકમાં ગયા ત્યાંના વાગી શ્રીકૃષ્ણે સ્થાન આપવાનું કહ્યું પણ ગોપ ગોપીયું ગાયુ વાછરડાં છાશું આદિક કેટલીક જાતના બિલેપને લીધે પ્રભુ ભ્રમ્ય નહિ એમ ધારીને પછીથી પ્રકૃતિ પુરુષના ભોક્તા ગયા ત્યાંના વાસીએ માનુને રહેવાનું સ્થાન શકાથી આપવાનું કહ્યું પણ પ્રકૃતિના કાળો ગુણ પુરુષમાં અને પુરુષનો પ્રકાશ ગુણ પ્રકૃતિમાં એમ વ્યત્યસ્ત થયેનો તેમના ચક્રીજ જાણી ભાધુને પણ પ્રકૃતિ કાળો કરી નાખે એમ ધારી તે પણ હીં ન લાગવાથી અતે અશ્વધામમાં ગયા ત્યાંના વાસી મુક્તને શ્રીજીએ કહ્યું કે-“અમે સૂર્ય બોલને રિંપે પધાર્યા હતા ત્યારે ત્યાંના મનુષ્ય તથા સતે બહુજ તપ કરીને અમને રાજી કર્યા છે તે માટે તેમના અર્થે ધામ જોડા ગયા હતા કે જે ધામમાં બહુ સુખ હોય તે ધામમાં તેને નખીએ તેવી અમે યદરિકાગ્રમ તથા અનગ્રીપ તથા વૈકુંઠ જે ભોક્ એ આદિક ધામ જોયા પણ તે ધામને રિંપે ઉપાધિએ રહિત એવું ભગવાનને જાણ્યાનું સર્વજ્ઞ સુખ દીધું નહિ તેથી અમે અહીં પધાર્યા છીએ, ત્યારે તે મુક્તને કહ્યું જે આ ધામ તમારું છે તે અમે પશુ તમારા છીએ, માટે સાધુને આદી વાસીને તમારી મૂલિતું સુખ આપો” વિગેરે. આવીજ વાત પ્ર ૨ વાત ૨૧ માં પણ મદન દેશ્વરથી છે બીજી પણ ચોપડીએમાં છે.

આ આખી વાત મદનદાસના તાત્પર્યિદ્, ગોતોમદિકને તદ્દન ઉતારી પાડીને જીવન મીડ બીડીયું અશ્વધામ કરાવ્યા અને ધામીને પણ તદ્દન જીવન કરાવ્યા ખોળી જોડી કાઢી છે. પ્રથમ તો સર્વજ્ઞ મીડીનેજ ‘ધામ જોવા ગયા’ એમ પ્રીતે અમરવંશ અનન્તર્વાંશી કરાવ્યા છે જેમ બધા ધામોમાં એક એક ધામી નરનાતાવજ્ઞાદિ મર્યાદા કહ્યું છે તેમ અપરના કોઈ ધામી મર્યાદા નહિ કરેતા એના મુક્તને મત્ત ની વાત કરી છે તે ઉપરથી તો બીજી પણ મૂળરૂપે ન રજા હતા, તખત ખાધી મન્ય પડ્યું હતું એમ સૂચવવાનો દુરાચાર નીકળી આવે છે

બદગિરાગ્રમ કે જે નરનાગપણ ભગવાનનું આગ્નિસામ્રાજ્યના કરાવનું માટે મરતા તપનું નિરૂપિત સ્થાન છે વગેરે મત્તવના હાલદેવ શ્રીજીના તથા માતાપિતા ધર્મેમન્તિ ॥ તથા ગુરુ રામાન્દરવિનિતા તથા મહુ જ્ઞાનવાગીના આદિનાંતનું પન્થ સ્થાન દેહને મરતાવનું પણ ખરી રીતે મરતાવનું છે. મોજા જેનો મદિમાં પ્ર ૧ અ ૪ માં મકાગજુ કરના મોઠો ૩૦ માં અપરપ મજ પેનાના ત્રિવિધ સુખના પુરુષાત્તમની મેલ માટે જ રીક ગ્રમની આદિન ધારી ૨૧ ૯ એવા મેગ મદિમાં કમો છે” જ્યાં અનેકો ગોમ્વાની વાત પણ મદન પ્રતિદ ૪ એ ૧ આપમના નિરમી નરન તપન કે જે અશ્વધિપતિ પર મરતા માનન અવતારજન દેવથી

પ્રથમાં ગોષ્ઠક અક્ષરના અધિપતિપણે વર્ણવીને જેનાથી શીજીનો અવતાર થએલો હોવાથી 'તપસ્વિનમિવર્ષિ માં જાનીત વદરીપતિમ્' (સ. પ્ર. ૪ અ. ૪૦) એમ પોતેજ પોતાને બદરીપતિ નરનારાયણરૂપ હોવાનું ઓળખાણુ આપવાપૂર્વક અબેદપણે સમજાવવાનું કહે છે. આવી રીતિ હોવાથીજ તેમની પ્રતિમાઓનું પ્રથમ પ્રતિષ્ઠાપન મધ્યમંદિરે કર્યું છે. સપ્રદાયના બધા ગ્રંથો જોઈએ તો તેમને માટેનો આવોજ ઉપોદ્ધાત મળી આવે છે. આવા મૂળરચના બદરિકાશ્રમને અને મૂળરૂપ નરનારાયણને હદ ઉપરાંત ઉતારી પાડવાની દેવમત્સરભરી વિમુખતા વાપરી છે.

શ્વેતદ્વીપ કે જેનો મદિમા સપ્રદાયના મૂળભૂત વાસુદેવમાહાત્મ્યમાં અક્ષરધામથી અન્યૂત દિવ્ય કહ્યો છે, જેને પામેલાની પુનરાવૃત્તિનો પ્રતિષેધ કર્યો છે, જે બીજા ધામે પ્રત્યે જવાના દારૂભૂત છે, જેમાં પરમાત્માજ અપરરૂપથી વિરાજમાન રહે છે, તેમની સેવા માટે અક્ષરમુક્તો પણ જેમાં આવીને આપ્રસવ રહે છે, જેમાં ચૈદ રત્નો સાથે લક્ષ્મીજીનો આત્રિર્ભવ અને વિરાહાદિ વિધિ વર્ણવેા છે, એવા શ્વેતદ્વીપને અને તેના અધિપતિ વાસુદેવ ભગવાન કે જે અક્ષરાધીશ પરબ્રહ્મના સાક્ષાત અવતારભૂત હોવાથી જેમની સેવા માટે અક્ષર મુક્તો આવી ગ્રહે છે, જેમના થકી અનેક અવતારો થયાનું કહ્યું છે. શ્રીહરિને પણ શ્વેતદ્વીપપતિપણે પ્રથમાં વર્ણવેા છે. એવા વાસુદેવ ભગવાનને 'દ્વીરસાગરના હડકુડાટને લીધે પ્રભુ ભજનમાં સુખ આવે નહિ' એવો મદ્દાદોષ આરોપીને ઉતારી પાડવાની બંડખોરતા કરી છે. જે સમુદ્રનો હડકુડાટ આકર્ષ્ય બકતસુખાર્થે રહેતા વાસુદેવ ભગવાનને તથા તેમની પ્રતિરૂપ યાતુર્ભામમાં સ્વીકારાની યોગનિદ્રાને પણ અડચણુકર્તા થયો નથી તેમજ લક્ષ્મીજી એકાદશી અને બ્રહ્માદિ દેવોના તીવ્ર તપશ્ચર્યા સાથેના ભજનમાં તથા નિરજમુક્તોના અને અક્ષરધામથી સેવા માટે આવી વસેલા અક્ષરમુક્તોના ભજનમાં અડચણુકર્તા થયો નથી, ઉલટો સર્વને અનુકૂળ થયો છે તે હડકુડાટ એકલા બંડીવાને ભજનમાં અડચણુકર્તા કેવી રીતે થયો તે અતિવિચિત્ર છે.

વૈકુંઠ ધામ કે જે અક્ષરધામનીજ સર્વ પ્રકારે પ્રતિભાસ્ય હોઇને ભગવાનના નિવાસ-સ્થાનભૂત છે, જેને પામેલાઓની પુનરાવૃત્તિનો અને જેમા કામાદિ દોષોના વક્રવેા પ્રતિષેધ થયનારૂત સા. ૧૪માં તથા મધ્ય ૨૬માં શ્રીજીએ કર્યો છે. જેનો મદિમા ભાગવતાદિ ગ્રંથોમાં ધણું ગાયો છે. વિષ્ણુ કે જે 'પરંબ્રહ્મ પરમાત્માના સાક્ષાત્ સોકરસાથે' રએલા અવતારભૂત ચતુર્થુજ છે, જેમની સાથે લક્ષ્મીજીનો તથા નંદ સુનદાદિ પાર્ષદોનો યોગ વર્ણવેા છે. જે વિષ્ણુધર્મી નસિંહ રામ કૃષ્ણાદિ અવતારો સ્થપિત જ્ય પિજ્યના અવતારભૂત હિરણ્યકશિપુ રાવણુ શિશુપાલાદિકના નાશ માટે થયાનું વર્ણન છે. એવા ધામ ધામીને ચાર ભુગ્ગ અને ત્રિયોગના પ્રસંગથી પ્રભુ ભજનમાં સુખ ન આવે' એવો દોષ આરોપીને ઉતારી પાડવાની આસુરી અવલાહ કરી છે. ચતુર્થુજપણું તો કેવળ વૈકુંઠમાં નહિ પણ અક્ષરધામમાં પણ સ. પ્ર. ૩ અ. ૪૧ શ્લો. ૫૫ થી જણાવેલું છે. ભગવાનની મૂર્તિ અને બીજા આગરનાં અવિવેકીને સમ-ભાવ ન થવા માટે દિગ્ગુજ રૂપમાં પણ ચતુર્થુજાદિ બાવના કરવાની કોયા ૧૧ માં કહી છે. 'આ પરમેશ્વર છે' એવી પ્રતીતિ કળામાં ચતુર્થુજપણું જડુજ ઉપયોગી હોવાથી 'ભગવાન પોતાની કમલાથી ક્યારેક ચતુર્થુજ જણાય છે અદ્ભુત પણ જણાય છે અને સુદઅમુજ પણ દેખાય છે' એમ કોયા ૧૮ માં કહ્યું છે. તથા વરતાલ ૧૮ માં 'શ્રીકૃષ્ણ ભગવાને પોતાના જન્મ નમ-યમાં વસુદેવ દેવડાને પરમેશ્વરપણાની પ્રતીતિને અર્થે જે ચતુર્થુજરૂપ દેખાડ્યું તથા જગાને અનેક ચતુર્થુજ દેખાડ્યાં' એમ કહ્યું છે. માટેજ શ્રીજીએ પણ પરમેશ્વરતાની પ્રતીતિ કરતા પજાઓને

ચતુર્થજરૂપે દર્શન આપ્યાં છે. શ્રીકૃષ્ણ કે જેમને અક્ષરધામના અધિપતિ કહ્યા છે તેમણે ‘પ્રથમ જન્મ સમયમાં વસુદેવદેવકીને ચતુર્થજ દર્શન દીધું. અફરને પણ ચતુર્થજરૂપે દર્શન જળને વિષે દીધું. તથા શકિમણીને ચતુર્થજરૂપે દર્શન દીધું’ અને અર્જુનને પણ ‘એમ કહ્યું જે ‘તેનૈવ રૂપેણ ચતુર્થજેન સહસ્રવાહો મવ વિશ્વમૂર્તે’ માટે અર્જુન પણ ચતુર્થજરૂપ દેખતા અને યાદવા-સ્થળો કરીને પીપળાની હેઠ શ્રીકૃષ્ણ ભગવાન ગેહા હતા તે સમયમાં ઉદ્ભવજીએ તથા મૈત્રેય ઋષિએ ભગવાનનું ૩૫ ચતુર્થજ સંખ ચક્ર ગદા પદ્મ પીતાંબર સહિત દીધું’ એમ શ્રીકૃષ્ણના ચતુર્થજપણાની બહુ વાતો લેવા ૧૮ માં કહી છે. ‘અક્ષરધામી પરરૂપ ચતુર્થજ છે’ એવી બહુધા જગતની માન્યતા છે, એવાં પ્રમાણો પણ અનેક મળી આવે છે. શ્રીજીએ પણ આ બાબત લેવા ૧૮ માં ‘માટે ચિત્રામણ્યમાં જ્યાં જ્યાં મત્સ્ય કૃર્માદિક ભગવાનના અવતારના ચિત્રામણ્ય કરે છે ત્યાં ત્યાં થોડાક મત્સ્ય કબજાદિકનો આકાર કરીને પંડી તે ઉપર સંખ ચક્ર ગદા પદ્મ, વૈજ-યંત્રીમાળા, પિતાંબર વસ્ત્ર, કિરીટ મુકુટ, શ્રીવત્સવું ચિહ્ન, ઇત્યાદિક ચિન્હો સહિત ભગવાનની મૂર્તિને લખે છે તે જો ભગવાનનું ૩૫ અનાદિ એવંજ છે’ તથા મધ્ય વદ ‘અને એજ જે શ્રીકૃષ્ણ વાસુદેવ તેણે વસુદેવ દેવકીને પ્રત્યક્ષ ચતુર્થજરૂપે અદ્ભુત બાળકથકા દર્શન દીધું’ એ અનાદિ વાસુદેવરૂપ છે’ આ વાક્યથી અર્થાત્ સૂચવી છે. ચતુર્થજદિ, બેદથી ભગવાનમાં ભેદ નથી એમ શિક્ષાપત્રીમાં કહ્યું છે. ‘જે અક્ષરધામમાં રાધા લક્ષ્મી સાથે વિરાજમાન ભગવાન છે તેજ વૈકુંઠમાં ચતુર્થજરૂપે લક્ષ્મીજી સાથે અને નંદ ગરુડાદિ પાર્વંદો સાથે રહે છે અને એજ ભગવાન દિવ્ય શ્વેતદીપમાં શ્વેતમુકોને પાંચવખત દર્શન આપે છે’ એમ વાસુદેવમાહાત્મ્યમાં અ. ૧૮ માં કહ્યું છે. આજ સધળી બાબત વચનાદ્યત વરતાલ ૧ માં સ્પષ્ટ શ્રીજીએ કહી છે. ધણી ભક્તોએ ચતુર્થજ ભગવાનની ઉપાસના કરી છે. આ ‘ચતુર્થજ’ લક્ષ્મીનારાણીની ઉપાસના દેવળ શાસ્ત્રમાં લખી રાખી નથી પણ મહામંદિરોના મધ્ય મુખ્ય ભાગમાં તેમની સ્થાપના કરીને સંપ્રદાયમાં શ્રીજીએ પ્રવર્તાવી છે. ધણી મુકતો પણ ચતુર્થજ હોવાની વાત અંધમાં છે. આતુ મર્ચને બહુ અનુકૂળતાવાળું અને પરમેશ્વરપણાની ઓળખાણને આપનારું ચતુર્થજપણું ભગવાનને કે કોઈ ભક્ત મુકતને કહાકૂટવાળું ભજનમાં અંતરાય કરનાર જળાણુ નદિ અને એકલા વિમુખોને કપાંથી જણાણું તે બહુ શાસ્ત્ર દષ્ટિએ વિચારવા જેવું છે.

વળી લક્ષ્મીજી કે જે ભગવાનના પદ્મ-રચણમાં સ્નેહાતિશયને વીધે રહેલા પૂર્વિક જોરૂપે સેવામાં રહ્યાં છે, જેનું ભગવાનની સાથે અખંડ માહત્ત્વ છે, જેની માથેજ ભગવાનની ભક્તિ કરવાનું વિધાન છે, જે ભગવાન માથે ન જણાતાં હોય તો જેની બાતના કરવાની શાસ્ત્રમાં કહી છે. ભગવાનના અનેક અવતારોની સાથે જેના અનેક અવતારો છે, જેની રચિને ત્રિપિ ભગવાને વૈકુંઠ લોક રચ્યો છે, જેની ત્રિભૂતિરૂપે પણ સ્થિતિ છે. એમાં જન્મ-માના લક્ષ્મીજીને વૈકુંઠમાં નિવાસ વળ્યો છે. તેમની સાથે તેમની મખોઓનું પણ વર્ણન છે. રાધા લક્ષ્મી અને તેની મખોઓનો યોગ તથા સ્ત્રીપુરુષદ્વય યુગનો યોગ તો ઠેક અક્ષરધામમાં પણ સ. પ્ર ૩ અ. ૪૧ મ્નો. ૩૫-૩૬-૩૮-૪૨ માં તથા ભક્તચિંતામણિ પ્ર. ૧૫૬ માં ઉપરોક્ત વર્ણવ્યો છે. અક્ષર-ધામમાં સ્ત્રીપુરુષ મુકતોને પરસ્પર કામવાચના નથી. અને તેમને ભગવાનદેવકીજી મુખની મપ્પા છે પણ બીજાવધી નથી એમ પણ પ્ર. ૩ અ. ૪૧ મ્નો. ૪૩-૪૭ માં કહ્યું છે. શ્રીજીએ પણ અક્ષરધામમાં રાધા લક્ષ્મી સાથેના પોતાના મૂળ દિવ્ય મ્પનાં દુર્લભ દર્શન તથાથી દરિભક્તોને આપવાની વાત મ. પ્ર ૪ અ. ૨૨ મ્નો. ૨૮-૪૬ માં કહી છે. રાધા લક્ષ્મી વિગેરેમાં માત્ર

જેવી નિત્ય નિર્દોષ પૂજ્ય ભાવના રાખવાની વાત વચનામૃત મધ્ય ૩ માં કહી છે. ગુરુપરંપરાદિપ સંપ્રદાયનું રામાનુજમયાર્થચક્રી આગળ મૂળ જોઇએ તો વૈકુંઠવાસી વિષ્ણુસેન લક્ષ્મીજી અને નારાયણને કહ્યા છે. એમ જોતાં લક્ષ્મીજી આ સંપ્રદાયનું મૂળજ કહેવાય. મારેજ તેમને સ. પ્ર. ૨ અ. ૩૭ સ્તો. ૧૧૨ ‘આદ્યા શક્તિર્મગવતો લક્ષ્મીર્દેવ્યસ્તિ નો મતે’ એમ ભગવાનની આદિ શક્તિ (પત્ની) પછે માનીને તેમનો મહામહિમા ત્રયોમાં કહેવા પૂરક મંદિરોમાં પણ સ્થાપના કરી છે. આ બધું જોતાં આવાં સ્તોત્ર જગન્માતા લક્ષ્મીજી વિગેરે સર્વને પ્રભુ ભજનમાં અનુકૂળ થયાં છે પણ કોઇને અડચણકર્તા થયાં નથી તો બડીય.ને અને માતાજી અડચણકર્તા ક્યાંથી થયાં તે શાસ્ત્રાધારે વિચારવાનું છે. આ તો અતિ વિચિત્ર અતિ અસદ્ધ છે અને અતિ વિરૂદ્ધ છે. ધામ વૈકુંઠ અને ધામી લક્ષ્મીનારાયણને ઉતારી પાડવાજ આ બંન્ની દુર્બુદ્ધિ વાપરી જણાય છે.

ગોસોક કે જે અક્ષરપર્યાય હોઇને શ્રીજીએ ઇષ્ટિત સંધ્યામ કહેવાપૂર્વક મુક્તિસ્થાન તરીકે કહ્યું છે. જેને ‘આવ્યા ગોસોકવાસી રે’ ‘અથ પોતે ગોસોક’ એમ પોતાના અવિર્ભાવ અને અંતર્ધાનનું મૂળસ્થાન સ્વયં કહે છે. જેને સ્નાત્રિત એકાંતિકભક્તોએ પ્રાપ્તપણે કહે છે, જેને પ્રકૃતિપર અનાદિ અચળ અવિનાશિ અપ્રાકૃત દિવ્ય અપુનરજાતિ સ્થાન કહે છે. જેના વાસી પરબ્રહ્મ શ્રીકૃષ્ણ પુરુષોત્તમને ઉપાસ્ય ઇષ્ટદેવ પરમ પ્રાપ્તપણે કહેવાપૂર્વક પોતાને તેમના અવતાર તરીકે મનાવે છે. એવા શ્રીકૃષ્ણ અને તેમના પરમ ધામને તદન ઉતારી પાડવા ‘ત્યાં ગોપ ગાયુ’ ગોપીથો આદિક કેટલીક જાતના વિક્ષેપને લીધે સુષેથી પ્રભુ ભજન નહિ’ એવા દોષ આરોપવાની વિમુખી દુર્બુદ્ધિ આખીવ વાપરી છે. રાધિકા લક્ષ્મી ગોપ ગોપીઓ આદિકનો સંબંધ તો પ્રકૃતિપર અક્ષર ધામમાં પણ શ્રીજીએ વર્ણવેલો વાસુદેવમાહાત્મ્ય અ. ૧૭-૧૮ તથા સાતસંગિજનન પ્ર. ૩ અ. ૪૧ તથા ભક્તચિંતામણિ પ્ર. ૧૫૯ વિગેરે સ્થળે વ્યક્ત જોડામાં આવે છે. રાધિકાએ સહિત શ્રીકૃષ્ણ ભગવાનનું ધ્યાન ધરવાનું તો વચનામૃત પ્રથમ ૫ માં કહ્યું છે. આ બધું ફળ મંથમાંજ લખી રાખ્યું છે એમ નહિ પરંતુ મહામંદિરો કરારી તેના મધ્ય ભાગમાં ગોપીનાથાદિકની સ્થાપના કરીને સંપ્રદાયમાં ગહેરમાં પણ મુક્યું છે. મધ્ય ૧૯ માં શ્રીજી ગોપોકમા ગયા અને ત્યાં ભજનનું બહુ સુખ પામ્યા એવી વાત પોતેજ કરી છે. ખરે જોતાં આ ધામ પ્રભુ પ્રાપ્તિ મારે પ્રભુભજનનું નહિ પણ પ્રભુભજનના ફળરૂપે અ તે પામવાનું ભોગવવાનું કહ્યું છે. એમ શ્રીજી વિગેરે બધાપરે વિલેપ વિનાશું ભજનસુખ આવ્યું છે. એકલા બડીયાને મતે ભજનસુખ ન આવ્યું એ અતિવિચિત્ર છે. બડીયાને તો શ્રીજીસ્થાપિત શુદ્ધ મહા સંપ્રદાયમાં પણ ક્યાં ભજનનું સુખ આવ્યું છે? સુખ લેવા મારે શુદ્ધ સંપ્રદાયચક્રી વિમુખ થયા છે તો બીજી બંની બાબનોયકી પણ વિમુખ યાવજ એમાં કહેતુંજ સું? ધામ ધામીને દેવ દેવ મત્તરથી કનારી પાડવાજ આ બંની પાપબુદ્ધિ વાપરી જણાય છે.

૧મી બંડવાતમાં ગોસોક અને અક્ષરને તદન જુદા પાડવાજ ખંડને કે લોકોને જુદા પાડવા વચ્ચે પર્વતાદિ આરસેજો એકબીજાં છે તેમ વચ્ચે પ્રકૃતિ પુરુષનો સોક કે જે માવાવેશિત હોઇને વૈકુંઠ ગોપોકાદિક આગળ અનિવુચ્છ છે તેને અડચણ છે. એમ અવળું અડચીને મન્ને વચ્ચે પ્રાપ્ત અપ્રાપ્ત આદિ અનાદિ અનિત્ય નિત્ય અપર પર અપ્રાપ્ય પ્રાપ્ય નાશિ અરિનાશિ હેય ઉપાદેય જેટલો અત્યંત ભેદ પાડાનો ઉઘાડો દુરાચાર દશોબો છે. આ બાબનું મંપ્રદાયનાં સામ્યોથી સરામે વિરૂદ્ધ બનાવી છે. સાચો તો ગોસોકને પ્રકૃતિપર અપ્રાપ્ત દિવ્ય અનિત્ય નિત્ય અવિનાશિ અચળ અનાદિ એકાંતિકપ્રાપ્ય મર્ચોત્તમપણે જર્મી છે. ૧૭મો પ્રબંધો-વિગ્ન ૧નો ૧૧.

૧૨૧ ના બાધ્યમા ગોલોકે સમ્પન્ન 'યત્ર ગાવો' આ શ્રુતિપ્રમાણ લખીને 'નિરતિક્ષયદીપ્તિયુક્તોઽ-
પ્રાણતલોકવિશેષ' એવું વ્યાખ્યાન કર્યું છે. આથી ગોલોકની અપ્રાકૃતતા કહી. વચનામૃત
વરતા ૧૮ મા 'માયાથકી પર એવો બે ગોલોક' આવો શબ્દ છે. આથી માયાપરતા
કહી સ પ્ર. ૩ અ ૪૧ શ્લો. ૬-૭-૮ મા પૃથિયાદિ સાત આવસ્થા કહીને, ૨૧ો ૬ મા પ્રકૃતિ
નામનું મહાઆવરણ કહીને, ૨૧ો. ૧૦ મા પ્રકૃતિથકી પર તેજોમય મહત્ત્વ અનાનન્ત
ચિદાકાશ કહીને, ૨૧ો ૨૧ થી ૨૫ થી તેની અંદર તેજોમય દિવ્ય ભૂમિ અનુપમ
કહીને, ૨૧ો ૨૬-૨૭ થી તેને જ ગોલોમ્ધામ કહેતા તેને પરમ સનાતન દર્શનીયતમ સર્વ-
મનોહર અસૌકિક આદિક વિશેષણો આપ્યા છે આથી ગોલોકની પ્રકૃતિપરતા સનાતનતા
દિવ્યતા ભોકનિવશણુતા અને અનુપમતા સિદ્ધ થઈ. પ્ર ૩ અ. ૧૮ ૨૧ો ૧૬ 'નમો દિવ્યગોલોક
ધાત્તિ' એમ ગોલોકને દિવ્ય વિશેષણ આપ્યું છે. એક દીકામા દિવ્યનો અર્થ અપ્રાકૃત કર્યો
છે અને એક દીકામા કાળમાયાના પરાભવે રહિત એવો કર્યો છે. આથી અપ્રાકૃતતા અને
કાળમાયાતીતતા સિદ્ધ થઈ. સ. પ્ર ૩ અ ૨૨ ૨૧ો ૫૦ એમતિક મત્સ ગીઓને પામનાનું ધામ
ઉત્તમ ગોલોકને કહ્યું છે આથી ગોલોકની ઉત્તમ પ્રાપ્તતા કહી પ્ર ૩ અ ૩૦ ૨૧ો ૪૮
'તે યાન્તિ ધામ પરમં પરમાત્મનો યૈ ગોલોકસંજ્ઞમમલ' એમ ગોલોકને પરમ અને અમણ
વિશેષણ આપીને પરમ પ્રાપ્ત ધામ કહ્યું છે. પ્ર. ૫ અ. ૩૨ શ્લો ૩૭ 'ઠિતીયવ્ય ફલ જ્ઞેય
ગોલોકમાસિદ્ધત્તમમ્' એમ ગોલોકની પ્રાપ્તિને ઉત્તમ કૃણ તરીકે કહી છે સ પ્ર. ૪ અ ૩૩
શ્લો ૧૬ 'લક્ષ્મીનારાયણાદીનાં મહાપૂજાં નરોઽનયે । કરિષ્યન્તિ ત આશ્વન્તિ ગોલોકે
પરમં સુખમ્' એમ ગોલોકને પરમ સુખરૂપ કહે છે. વાસુદેવભાદાત્મ્ય અ. ૧૬ ૨૧ો ૧૨-૧૩
'ભૂમ્યસેજોનિલાકાશાહમહત્ત્વપ્રતી જમાત્ । પ્રાન્વ્યાદશોત્તરગુણા પ્રાપ્ત ગોલોકમદ્ભુતમ ।
ધામ તેજોમયં તદ્ધિ પ્રાપ્યમેકાન્તિકર્હેરે ॥' એમ ગોલોકને પ્રકૃતિ સાધેના અપ્રાપ્યરણુથકી
પાર અદ્ભુત તેજોમય અને એકાન્તિક પ્રાપ્ત એવા વિશેષણો આપ્યા છે આથી ગોલોકની
પ્રકૃતિપરતા અદ્ભુતતા તેજોમયતા અને એકાન્તિકપ્રાપ્તતા નક્કી થઈ વચનામૃત સારગપુર ૧૪ મા
ગોલોકને પામીને ઠાઈ પાડો પડનો નથી એમ કહીને અપુનરાવૃત્તિસ્થાનતા ક'ી છે. સુધા
સિન્ધુના ઉપે દ્વાતના ૨૧ો ૭ ની દીકામા મૂળ ગોલોક પદ્મ 'મહામાયાન્ધતમસપરત્તરચિદ-
ચરમ્યગોલોકાત્પવેદ' એવું વ્યાખ્યાન કર્યું છે આથી ગોલોકની માતાના ગાદ અધિકારથી
પરતર ચિદાકાશની અંદર સ્થિતિ કરી. ભક્તચિંતામણિ પ્ર ૧૫૬ ચોપાદ ૬-૬૮ મા ગોલોકને
શુણ્યાતીત માયાતમપાર અચળ અનાદિ દિવ્ય અનિઅનુપમ અપુનરાવૃત્તિ વિગેરે
વિશેષણો આપીને છેડે ઉદ્ધાત્રિન એમતિક જનોને પરમપ્રાપ્ત કહ્યું છે આથી ગદ્યા અર્થની
સિદ્ધિ થાય છે આ રીતે ગોલોકને પ્રકૃતિમંડળથકી પર કહેતા પૃ. ૬૮ તેને એકાન્તિકપ્રાપ્ત
પરાપર અચળ અનાદિ અપ્રાકૃત અપુનરાવૃત્તિ અનુપમ અવિનાશી કહે છે આવા શ્રીજી અભિમન
ગોલોકને આથી તદ્દન વિપરીત બાવણાશુ દરવાજા સામાનાડીસામે ગોલોક અક્ષર વચ્ચે પુરુષ
લૌકિક નૃતિ પુરના લોકને ગોલોક છે એમ કરીને સંઘડના શાસ્ત્રોમા ગોલોકની અંદર
અક્ષર ધામ કહીને જે એક સગમ સમન્વિત અખંડિત વર્ગ્યનો છે તે પશુ અભિનવ
તોડી નાખ્યો છે (ગોલોકની અંદર અક્ષરધામ હોવાના પ્રમાણો પ્રથમ કળ્યા નસ્યોયા છે)

હવે વિશિષ્ટોએ ગોલોક અને અક્ષર વચ્ચે પ્રકૃતિ પુરનો માધ્યક લેવા માતાથી બંદીને
ગોલોકથકી અત્યંત જુદું નૃતિપર અક્ષર ધામ હજી એક મંદાપના શાસ્ત્રોમા ગોલોકના
મંદાને ૧૦ રજુવેલું અક્ષરધામ છે? કે તેનાથી પશુ તદ્દન જુદું મીઠું અન્ય ધામ છે? એના

વિચાર કરવાનો રહ્યો. અંધમાં પ્રકૃતિપર ગોચીક મધ્યેના અક્ષર ધામમાં તો અનાદિ પરંબલ પર-
માત્મા શ્રીકૃષ્ણનારાયણ અને તેમની રાધા લક્ષ્મી નિત્ય પત્નીઓ અને તેમના નંદ સુનંદ શ્રીકામ
વિશ્વરૂપેન વિગેરે નિત્ય પાર્શ્વદોષ્ટ્યાદિકનું આધાન્ય વર્ણવીને, છેવટે એજ શ્રીકૃષ્ણના અસ્તાર
સ્વામિનારાયણ છે અને તેમના આશ્રિતોને એજ ધામ પામવાનું છે વિગેરે બાબત વર્ણવી છે.
આ બધું બડીયાની માન્યતાને અનુકૂળ બધ બેસતુ નહિ હોવાથી તેનાથી તદ્દન જુદું બીજુજ
અક્ષર ધામ બડીય કહ્યું છે એ સ્પષ્ટ થાય છે. એમ જુદું બીજું અક્ષર ધામ કહ્યતાં ગોચીક
મધ્યેના અક્ષર ધામની તો ગોચીક જેવીજ તુચ્છ દુર્દશા યાત્ર. એમ યતાં શાસ્ત્રસિદ્ધ ગોચીક અને
તેની અંદર વર્તતા અક્ષર ધામનું પણ પ્રાકૃતપણું અનિત્યપણું નાગિપણું પુનરાવૃત્તિપણું વિમુ-
ખને મતે મનાયુ કહેવાય. આ બધા દુરાશય ગોચીક અક્ષર વચ્ચે પ્રકૃતિપુરુષનો લોક ગોઠવરાથીજ
બહાર તરી આવે છે. આવો આશય સાંપ્રદાયિક મઠપિણુ ગ્રંથમાં નથી. આવો દુરાશય હ પ્રક-
રણની ચોપડીના પ્ર. ૫ વાત ૩૦૭ માં ઉઘાડો જણાવ્યો છે. એનું વિવેચન પ્રથમ થઈ ગયું છે. એટલે
આ આખી વાત પણ શાસ્ત્રીય ગોચીકાંતર્વર્તિ અક્ષરધામચક્રી બીજા જુદા અશાસ્ત્રીય અક્ષર ધામને
ઠરાવાજ ગોઠવી કાઢી છે. સંપ્રદાયમાં રહીને અને તેનો બધો સામ લઈને પણ આ રીતે ગોચીકાંતરી
બાજગાનું કુટિલ ઉઘાડું કુંભંડ કરવાનું ખરેકારણુ તો નિરક્ષર ગુણાતીતાનંદને મૂળ અક્ષર સર્વોપરી
ઠરાવી, જગા પ્રાગાને તેના મુખ્ય મુક્ત સેવક ઠરાવીને પોતાને પણ સર્વોપરી કરતુ એજ છે. સંપ્રદાયની
શીઘ્રઅભિમત શાસ્ત્રીય માન્યતાને અને વિમુખાભિમત અશાસ્ત્રીય માન્યતાને શાસ્ત્રદૃષ્ટિએ જરોર
મેળવીએ તો આમ જમીન જેટલુ કે દિવા રાત્રિ જેટલુ અતર આ ઉપરથી સામીત થાય છે. આ
જોતા એમને બંડીયા કે હુડીયા કે અમુણીયા કે વિમુખ કે સામાઘડીયા કે સમોડીયા કહેવામાં
આવે છે અને વિમુખ કરવામાં આવ્યા છે તે સર્વપ્રકારે સભવિત સમન્વિત સમુચિત છે. સંપ્રદાયમાં
ચીતિ તેથી તદ્દન જુદું માનવું કે જુદું કહેવું કે જુદું કરવું એજ બંડીયા કે વિમુખનું અપવક્ષ્ય છે.
સંપ્રદાયના સર્વ શાસ્ત્રોમાં થીએએ તથા મુક્તોએ પ્રકૃતિપર અપ્રાકૃત અનાદિ અવિનાશિ
અપુનરાવૃત્તિ નિત્યનિર્દોષ એકાંતિકપ્રાપ્તપણે વર્ણવેલા ગોચીક અને તદ્દતર્પિત અક્ષર ધામની
વચ્ચે, તેના નિરોધિએએ પ્રકૃતિપુરુષના હેય પ્રાકૃત આદિ પુનરાવૃત્તિ નાશવત દ્વિપિ વૈકાંતે અકાચીને,
ગોચીક અક્ષરને તેથી પણ નીચે પ્રકૃત્યતર્મત પ્રાકૃત પુનરાવૃત્તિ નાશવત આદિ બદપ્રાપ્ય હેય
ઠગવાને ઉતારી પાડવાનો વિમુખાશય વ્યક્ત દર્શાવ્યો છે તે ઉપરની વાનો ઉપરથી જાણાવો.

આવી વાતો તો અનેક છે-પ્ર. ૫ ની પ્ર. ૧ વાત ૪૬ “વિષયનો નિગ્રહાર તો અક્ષર ધામમાં,
સ્વેતકોપર્મ, બદરિકાશ્રમના ને આ લોકમાં મોટા એકાંતિક પામે છે, એ ચાર ઠેકાણા રિના આક્રી
અર્થે ઠેકાણે વિષયનો આદર છે” આખા વિષયના આદર ચિનાના ચાર ઠેકાણા નામ આગે કંદરાથી
અને તેમાં વૈકુંઠ ગોચીકને નહિ ગણવાથી નિર્વિષયિ અને નિર્વિષયિજનોએજ પ્રાપ્ય એ રા તેમાં વિષયનો
આદર કહેવાનો અને તેથી તેની અક્ષર ચિનાના ચાર ઠેકાણા કરતા અત્યંત તુચ્છ કંદરાનો દુગરાય
તરી આવે છે. બદરિકાશ્રમ સ્વેતકોપ અને આ લોકના એકાંતિકની મનિષિ કરના તો વૈકુંઠ ગોચીકનો
તો અધિક ઉત્કર્ષ તો મર્ડ શાસ્ત્રમાં પ્રસિદ્ધ છે. તેને આ લોકના માનીતા એકાંતિકની મનિષિ મના
પણુ ઉતારી પાડવાની પારાવાર દુષ્ટિ ઉતરતી આવે છે. નિષ્પાત્રી વિમુખ લોકને બધું વિષયીતજ
જામે છે. આ વાતમાં ગોચીક અક્ષરને તદ્દન જુદા પાડવાનો દુષ્ટાશય વ્યક્ત છે.

પ્ર. ૧ વાત ૪૮ “બદરિકાશ્રમના ને સ્વેતકોપના મુક્તને ત્યાગ વૈરાગ્યનું જગ છે ને ગોચીક ॥
ને વૈકુંઠના મુક્તને પ્રેમ મુખ્ય છે ને અક્ષરધામના મુક્ત સ્વદૃષ્ટ છે” આ વાત આખી જગ ૬.
જગા પામોના મુક્તોનું વર્ણન કર્યું છે ત્યાં મર્ડને ત્યાગ વૈરાગ્ય અને બજ સનમાં પ્રેમ તથા વચગ

કલા છે અને એવાજ એમાં રહે છે એમ પણ કહ્યું છે અને એમાં એવો કશો ભેદ પાડ્યો નથી. એવો ભેદ પાડવા જ્યારે તો અક્ષરધામના ભક્તોને ત્યાગવૈરાગ્ય અને પ્રેમ નથી એવો રિપરીત અર્થ આવે. મધ્ય ૧૮ માં ‘અને શ્વેતદ્વીપને વિષે જે નિરજનમુક્ત છે તે તો અક્ષરસ્વરૂપ છે અને કાળના પણ કાળ છે અને પોતે અક્ષરસ્વરૂપ છે’ એમ શ્વેતદ્વીપનાને પણ અક્ષરરૂપ કલા છે. વૈકુંઠ મોતોકના મુક્તો તો તેથી અધિક હોવાથી અક્ષરરૂપ હોય એમા કાંઈ કહેવાનું જ નથી. અક્ષરરૂપ થાય ત્યારે જ તેની પ્રાપ્તિ કહી છે અક્ષરરૂપપણું તો અહીંના ભક્તોમા પણ વર્ણવ્યું છે. અક્ષરરૂપ થયા પછી તો ભક્તિનો અધિકારી થાય છે. વાતની ગૂઢ કુમુદિત જોતા વૈકુંઠ જો નોકને ઉતારી પાડીને ગોનોકથણી અક્ષરને તદ્દન જુદું પાડવાનો વિરુદ્ધાશય સમજાય છે. વિરોધિને બીજી કામજ શું હોય ?

પ્ર. ૧ વાત ૨૭૭ “અને કયા વાર્તા બદરિકાશ્રમ, શ્વેતદ્વીપ, અક્ષરધામ ને આ ભોક્ષમા મોટા એકાતિક પાસે એમ ચાર ઠેકાણે થાય છે ને બીજે ક્યાંય થાતી નથી ને જ્યાં વિષય છે ત્યાં કયા વાર્તા નથી” આ વાતમા ગોત્રોક વૈકુંઠ લીધા નથી એ ઉપરથી એમા વિષયને બીધે કયા વાર્તા નહિ થવાનો દુગશય સ્પષ્ટ થાય છે. ખરે જોતા ત્યાં કયા વાર્તાનો કશો અર્થ જ નથી જોણે કમા જઈને ત્યાંની કયા વાર્તાનો દુર્લભ લાભ લઈ આવ્યાની વાત મધ્ય ૧૬ માં શ્રીજીએ જ સ્વાનુભવથી કહી છે. વળી ગોત્રોક તો માયાતીત દિવ્ય નિર્વિષયી જનોએ જ પ્રાપ્ત હોવાથી એમા વિષયની વાત જ કહેવાય નહિ તેમ છતાં જો કહીએ તો શ્રીજી ત્યાંથી જ આવ્યા મયા હોવાથી તેમને વિષે તેના હોવાનો પ્રસંગ આવે. વૈકુંઠ ગોત્રોકને બદરિકાશ્રમ આદિક ત્રણ ઠેકાણા કરતાં પણ નીચે ઉતારી પાડીને તેનાથી અક્ષરને તદ્દન જુદું પાડવાનો બહુ ભાવાર્થ સ્પષ્ટ તરી આવે છે. વિષયમયસ્તને બીજી માત્ર સુએ જ કયાથી ?

પ્ર. ૧ વાત ૩૪૧ “અને આગળ જે ભક્ત યઈ ગયા તે કોઈની આજ સત્સંગમા ઉપમા દેવાય નહિ ? કેમ જે આગળ થયા તે કોઈ અક્ષરધામના નિવાસી નથી ને આજ તો પુરોત્તમના આશ્રિત છે તે સર્વે અક્ષરધામના અધિકારી છે” આમા શાઓક પરત્વર અનાદિ ગોત્રોકાતર્થતિ અક્ષરધામથી અને તેના આશ્રિત પરત્વર અનાદિ શ્રીકૃષ્ણ પુરોત્તમથી જુદા બીજા બીજા અક્ષરધામની અને બીજા જુદા પુરોત્તમની ગોઠવણીનો ગૂઢ દુરાશય વચનમયિતથી વિશદ થાય છે શ્રીજીએ તો આગળ યઈ ગએના પ્રહાદ નાગદ શુભ સનકાદિક જડભરત અમરીઃ ગોપ ગોપી આદિક ભક્તોની ઉપમા સત્સંગમા અનેકને આપેલી વચનામૃત પ્રથમ ૬૩ રિગેરેમા પ્રસિદ્ધ છે એટલું જ નહિ પણ પોતે પોતાને પણ તેવી ઉપમા બહુ રચે આપી છે વળી તેમને પ્રતિદિન પ્રભાતમા મહારાત્રું અને તેમની રીતિને મદા અનુસંગાત્રું પણ વિધાન કરે તો સત્સંગિય જન રિગેરે થયા પ્રસિદ્ધ છે વળી આગળ યઈ ગએના નારદ ગોપ ગોપીઓ રિગેરેને ‘ગોપીઓ યુગાતીત થાને ભગવાનના નિર્મુલ્ય અક્ષરધામને પામીઓ’ ‘ગોપોને અક્ષરધામ બનાવ્યું’ એમ અક્ષરધામના નિવાસી વચનામૃતમા જ કલા છે એટલે આ વાત વચનામૃતથી તદ્દન વિરુદ્ધ મનાવી બીજા છે શ્રીજીએ જેને અશ્રવણિ પુરોત્તમ કલા છે તેના આશ્રિતો શ્રીજીએ જેને અક્ષરધામ કહ્યું છે તેના અધિકારી આગળ યઈ ગયા છે અને અપારે પણ થાય છે અક્ષરધામ અને પુરોત્તમ અનાદિના હોવાથી મોઝે મોઝે નના બીજા બનાવી દેવાના નથી. વિમુખને મોઝની ઉપમા ન અપાર અને એ અક્ષરધામના નિવાસી નથી એ વાત અત્યંત છે

પ્ર. ૨ વાત ૨ ‘તેથી અનંત મણી પ્રકૃતિ છે, તેથી અનંત મણી પુત્ર છે ને તેથી અનંત મણી પુત્ર અક્ષરધામ છે તેને ધામને વિશે રહેનાર જે અનંતકોટિ મુક્ત છે તેમને પુરોત્તમનો મંમન છે બીજાને નથી .. અક્ષરના મુખને પુરોત્તમનો સમજ છે કે તમારે કે પગ નીચે આગર કોઈને નથી’ આમા પ્રકૃતિ પુરોત્તમનો અક્ષરધામ વીધુ ન હોવાથી તેનું પ્રકૃતિની અનંત

ગણીને તેના થકી જુદા બીજા અક્ષરધામનો અને બીજા અવાંતર કાળને પુરોત્તમનો સંબંધ નથી એમ કહીને જુદા બીજા પુરોત્તમ ગોઠવવાનો મૂક દુરાચાર તરી આવે છે. પ્ર. ૨ વાત ૨૩ ઉપર પ્રશ્ન ઉત્તર કરીને ગોણીકની અંદરના અક્ષર ધામથી બીજુ જુદુ ઉપર અક્ષર ધામ ઠરાવવાનું મૂક ધમક ખોટી રીતે કર્યું છે. એવું વિવેચન પ્રથમ આવી ગયું છે.

પ્ર. ૨ વાત ૪૯ ‘સ્વામિએ બદરિકાશ્રમ સ્વેતદ્વીપ વૃક્ટે ગોલોક ધામના મુક્ત સાથે પ્રશ્ન ઉત્તર કર્યા તે મુક્ત જીવ્યા નહિ. પછી અક્ષરધામમાં ગયો ત્યારે તે મુક્ત માથે મારે પ્રથમ ઉતરમાં ઠીક પડ્યું. માટે ભગવાનના સ્વરૂપ સંબંધી જ્ઞાન તો અક્ષર ધામના મુક્તમાં છે કે આંદી એકાંતિક સાધુમાં છે પણ બીજો નથી ને બીજો તો બીજું જ્ઞાન છે’ આમાં અક્ષર ધામના મુક્તમાં કે એકાંતિકમાં જ્ઞાન છે, બીજો તો બીજું જ્ઞાન છે, (વિષય સંબંધી) ગોલોકાદિક ધામના મુક્તે જીવ્યા નહિ, અક્ષર ધામના મુક્ત સાથે પ્રશ્ન ઉત્તરમાં ઠીક પડ્યું વિગેરે છજગપ્પેદા દંબથી લખીને ગોળીકને જ્ઞાની પાડીને તેનાથકી અક્ષરને તદ્દન જુદુ પાડવાની કૃત કોશીસ કરી છે બંડીપાને બીજું જ્ઞાન દોષાજ કર્યાંથી ?

પ્ર. ૨ વાત ૫૫ ‘પછી સ્વામી બોલ્યા જે બીજાએ કલ્યાણ તો કર્યા છે પણ કારણ શરીરના ભાવને ટાળીને કલ્યાણ કર્યા નથી. ને જે કારણ શરીરના ભાવને ટાળીને કલ્યાણ કર્યા હોય તો ગોલોક ને વૈકુંઠ લોકમાં ઠંજ્યા શા સાર થાય ? માટે ગોલોકમાં રાધિકાજીએ શીલામા સાથે વઢવેડ કરી ને વૈકુંઠ લોકમાં જય વિજયે સતકાદિક સાથે વઢવેડ કરી છે, તે એમ જાણવું જે ત્યાં કારણ શરીર નહિ ટંજ્યું હોય અને મહારાજ તો કારણ શરીર ટાળતા સાર સાધુ ને નિયમ તો અક્ષર ધામમાંથી લખીને પધાર્યા છે’ આ વાત સા. ૧૪ શ્રીજીવ્યનાથેત સાથે મેળવતાં તદ્દન વિરૂદ્ધ નહીં થાય છે. શ્રીજીએ વઢવેડનું ખર કારણ ભગવાનની અવતાર ધારીને લોકકલ્યાણની ઇચ્છા જણાવ્યા પૂર્વક ગોલોક વૈકુંઠને પુનરાવૃત્તિવર્જન અને કાળમાયાકર્મોદ્ધિકના ભયે વર્જીત નિત્યનિર્દોષ જણાવ્યું છે. ભાગવતમાં પણ શ્રીજીના કલા મુજબજ સમાધાન કર્યું છે. આ જોતાં એમાં વિરૂદ્ધ કારણ શરીરનો ભાવ કહી શકાયજ નહિ, કારણ શરીરવાળા તો તે ધામને પામેજ નહિ એમ પણ શ્રીજીએ ઉપરે કહ્યું છે. માટે પૂર્વે જગવાને જેનાં કલ્યાણ કર્યા છે તેના કારણ શરીરના ભાવને ટાળીનેજ કર્યા છે એમ નિશ્ચિત થાય છે. સાધુઓ તો બહારીકા શ્રમતારી, ભરીઆદિ ત્રાપિઓન અવતાર હતા એવો સંપ્રદાયિક શાસ્ત્રીય ઉપોદ્ધાત છે. એટલે તેમનું ત્યાંથીજ આવ્યાનું અને શ્રીજીનું પણ ત્યાંથીજ આવ્યાનું કહી શકાય. આ બંધી વાત શ્રીજીમાન્ય ગોલોક વૈકુંઠમાં કારણ શરીર અને તેથી કળ્યા ધમકું કલ્યાને તેને તદ્દન જ્ઞાની પાડીને તેપકી અક્ષરને અત્યંત જુદુ બીજુ કલ્પવાના દુરાચારવાળી સ્પષ્ટ સાચ છે. આવીજ જાગત પ્ર. ૬ ની પ્ર. ૩ વાત ૫૫ માં છે. આમાં પણ ગોલોક વૈકુંઠમાં કારણ શરીર અને તેથી કળ્યા ધમકું કલ્યા છે. આ વાતોમાં તો અક્ષર ધામમાં કારણ શરીર નહિ હોવાનું નિરપણ કર્યું છે. પણ પ્ર. ૩ વાત ૪૫ ‘અક્ષરના મુક્તને પણ સમજવામાં કસર રહી ગઈ હોય તો તેને પણ આંદી ભગવાનની બેળું કસર ટાળવા આવવું પડે છે’ પ્ર. ૫ વાત ૯૩ ‘અને અક્ષરના મુક્તપણ આંદી ભગવાન બેળા આવે છે ત્યારે કસર ટળે છે’ તથા પ્ર. ૬ ની પ્ર. ૧ વાત ૧૬૩ માં ‘અને અક્ષર ધામમાંથી મીઠો તો વાસનાએ કરીને આવે’ પ્ર. ૫ વાત ૧૯૫ ‘અક્ષર ધામમાંથી પણ જે મુક્તને પોતાની કસર ટાળવા લાગ્યા હોય’ આવા શબ્દો છે. આ ઉપરથી જાડ મતે અભિમત અક્ષર ધામમાં પણ વાસના અને કસર હોવાનું કળ્યા થયું. વામના કહો કે કારણ શરીર કદો કે દમર દરો બધાનો એકજ અર્થ છે આ જોતાં જુદા અક્ષરમાં પણ કળ્યા થવાનો પૂર્વ પ્રમ મ આવેજ. આ બધું મેળાતાં ઉપરની વાત સ્પષ્ટવિરૂદ્ધ, શ્રીજીવ્યનિરૂદ્ધ અને પરસ્પર વિરૂદ્ધ પણ છે. વાતોમાં

‘મુચ્ચમસ્તીતિ યત્તત્ત્વં’ એટલેજ અપન્નાય લખાય છે આપી મર્થ પ્રકારે વિરહ લાગે કરના થ. સ્વામી નવરા ન દતા. ખીજાએ પાઠાથી જેમ આવે તેમ આમકી મર્થમાં માર્યા છે.

પ્ર ૨ વાન ૧૪ ‘મદારાજની મૂર્તિ વિના ને અક્ષરધામ વિના અર્દોથી તે પ્રકૃતિ પુણ્ય મુખી લઘુશકાનો વ્યવહાર દેખાતો હોય તેમાં શાનો મોદ થાય ?’ ગોતોડને તો ખીજી વાતેભા પ્રકૃતિની અદરજ દરાયુ છે, એનું અર્દો અનુમધાન લખ મેળવતા ગોતોડમાં પચુ લઘુશકાનો વ્યવહાર દેખાતો પાપાશય વ્યક્ત થાય છે. શ્રીજીએ જેને ધ્વિમ્ન પરમ ધામ નિર્વિચી સ્વખીય કદીને જ્યાથી પેતાનો આચિર્માર અને અતે જેમા અતર્ધાન કર્યું છે એવા ધામમા લઘુશકાનો વ્યવહાર કલ્પવામા આવે તો તેનો દોષ શ્રીજીમદારાજ ઉપર પણ કેમ ન આવે ? એમ કરીને ખરો ઇશદો તો ગોતોડકથા અક્ષરને અત્યત જુદું ઇગવાનો છે લઘુશકામા લુપ્ત લઘુશોખને સર્વત્ર એનુંજ પાપ જાણાય એ સદજ છે

પ્ર. ૩ વાન ૨ ‘ઉપાસનાની રિકિત-જે જેવા મદારાજને સમજે તેવો થાય. મદારાજને શ્રીકૃષ્ણ જેવા મગજે તો ગોતોડને પામે, રામચંદ્રજ જેવા સગમે તો વેંકુદને પામે, વાસુદેવ જેવા જાએ તો શ્વેતદ્રોપને પામે ને નરનારાયણ જેવા જાએ તો બદરિકાશ્રમે પામે ..અક્ષર ધામના પતિ સમજે તો અક્ષર ધામને પામે માટે ઉપાસના ચોખી મમજી” આ વાત વેદાદિશાસ્ત્રો અને સમ્રદાયના શાસ્ત્રોથી તદ્દન વિરહ ડગમ છે. શ્રીકૃષ્ણનેજ ગોતોડકલર્પિત અક્ષર ધામના અધિ-પતિ પરમ્જ ભગવાન પુરોહિતમ સર્વવ્યવહારકારણ ઉપાસ્ય ઇદિદેવપણે શિક્ષાપત્રીમા નક્કી કરીને એમનાજ અવતાર શ્રીજીમદારાજ છે એમ પચુ નક્કી કરીને બન્નેનો અભેદ સુદૃઢ કરીને બન્નેનું ધામ પચુ એકજ છે એમ શાસ્ત્રોએ નિશ્ચિન કર્યું છે. આરીજ ઉપામનાની ચોખી રિકિત કરી છે તેને પચુ નદિ ગણીકારીને બન્નેને જુદા પાડવા માટે ધામને પચુ જુદું પાડવાની બરી કપર કુપુર્વિત વાપરી છે પુરોહિતમનારાયણની આકૃતિમાથી યથાકાર્ય અવતાર થાય છે અને કાર્ય પર્ણ થતા લય પામી જાય છે એનું શ્રીદરિવચનામૃત હોવાથી લક્ષ્મીનારાયણ નરનારાયણ વાસુદેવ રાધાકૃષ્ણ આદિક ભગવત્વરૂપોમા ભેદ સર્વથા નજ સમજવાનો શિક્ષાપત્રીમાં કહેતો હોવાથી તેઓને તરતથી ટાક રીતે જુદા પાડી રામય નાહ એટલે તેમના ધામ પચુ આત્મ તિક જુદા જુદા કરાવીને તેમના ઉપાસકોને તે તે જુદા જુદા ધામની પ્રાપ્તિ પચુ કડી ચકાવજ નદિ આ બધી યાચત તો ૧૮ મા અતિગ્રપ્ત છે. પરમ્જ પરમાત્મા એન્જ કે અને એમનાજ અવતારો છે અને અવતાર અવતારિ તો બને છે અને એમ ઈજ સર્વને ઉપાસના છે બો મોખ શામા એમનીજ પ્રાપ્તિ કે શ્રીજી તો અતર્ધા પામતા ધ્વિમ્ન ગોતોડમા ગયા છે બો આશ્વિનોને એન્જ અતે પામવાનું નક્કી કરી ગયા કે એ જાનોકો અત્યત ઉતારી પાડીને તેથી તદ્દન જુદા અક્ષરને કરાવીને બન્નેના જુદા અધિાનિને કરાવીને ચોખી ઉપાસનામા ગરમડ કરવા આવેા ગડ ગોટાગો વાચો સમજાય છે વિમુખોની રહેન મગડેન ઉપાસનામા ગડ અચળુજ હોય એ મદજ છે

પ્ર ૩ વાન ૧૬૨ ‘અને અક્ષર શ્વેતદ્રોપ ન રિકાશ્રમ ને આ નેકમા એમાનિક પાસે એ ચાર ઠેકાણે માયા નથી ને કજ્યો નથી બાકી સર્વ ઠેકાણે મારા ને કજ્યો પે’ આ વાતમા વેંકુદ ગોનોક કે જે શ્વેતદ્રોપ બદરિકાશ્રમ અને એકાનિકની સન્નિધિ મ્વર્તા બનિ એજ છે તે નવિ લીધા હોવાથી તેમા માયા કજ્યો કરાવીને ગોનોકચક્રી અત્યત જુદા અક્ષરને કરાવાનો યુમ દુરાશય ઉપર તરી આવે છે જે માયા કજ્યામાજી ગોનોક હાય તો ત્યાથી આ વા ગયાનું કહેનાર ૨૧૧ પાંચ ૧૧ અને ત્યા શ્રીજીએ મોદતેના આગિતોની સ્થિતિ મારા કજ્યામા ગેરનામ માટે કેમ નદિ મ્વદવા ? જેને આ લોકના એકાનિક કરાવ્યા છે તેની પાસે તો કોની માસ કજ્યા યસાના દાખલા ગણુમા ઈજ મગી આવે છે માયા કજ્યામાગને સર્વત્ર એરીજ દષ્ટિ પડે એ મદજ છે

પ્ર. ૩ વાત ૧૭૬ 'અને અલ્પચર્ય' તો ક્યારી નથી એ તો અક્ષર, શ્વેતકોષ, બદ્ધિમત્રમ, ને આહી સંતમાં આ ચાર ઠેકાણે છે" આ વાતમાં ગોત્રોક વૈકુંઠને નહિ લીધો હોવાથી તેમાં 'અલ્પચર્ય' નથી વિષયસુખ છે' એમ કુલુદિથી કંપીને તેને ઉનારી પાડીને અક્ષરને જુદું પાડવાનો ગૂઢ પાપાશય અર્થાત્ સૂચ્યો છે. વિષય સુખમાં ગોત્રોક હોય તો ત્યાંથી આવ્યા ગયાનું કહેનારા શ્રીજીની પણ એવીજ દશા કહેવાય, અને શ્રીજીએ ધૃષ્ટિત ગોત્રોકને પમાડેલા આશ્રિતોની પણ એવીજ દશા કહેવાય આ બધું વિષયલુબ્ધોએ વિચારવાનું છે.

પ્ર. ૪ વાત ૭ "માટે જેમ વૈકુંઠરામીને રહેવાનું વૈકુંઠ ધામ છે તે જેમ ગોત્રોકરામીને રહેવાનું ગોત્રોક ધામ છે તેમ અમારે રહેવાનું ધામ અક્ષર ધામ છે," આ વાત તદ્દન ઉટામ શ્રીજી વચનથી વિરુદ્ધ છે. શ્રીજીએ આની ભેદથી વાન કહીજ નથી, એમણે તો ઉનહું પોતાને ગોત્રોકરામી કહીને ત્યાંથીજ આવ્યાનું અને ત્યાંજ પાછું જવાનું કહીને એજ ધામ પોતાનું અને આશ્રિતોનું છે એમ ઉવાડું કહ્યું છે અને વળી શ્રીકૃષ્ણને અક્ષરવાસી કહીને તેમનુંજ તે ધામ છે અને તેમના આશ્રિતોને એજ પામનાનું છે એમ ઉવડું કહ્યું છે. વાસુદેવમાહાત્મ્ય તથા મ. પ્ર. ૩ અ. ૪૧ તથા ભક્તચિંતામણિ પ્ર. ૧૫૯ ની દૃષ્ટિએ જ્ઞેયને તો જે એક ગોત્રોકાતરતિ અક્ષરવાસના વાચી સંધાકૃષ્ણ છે એજ અતુર્ભુજરૂપે રહેના હોવાથી વૈકુંઠરામીને જુદા કહિ સગય નહિ તેમ ગોત્રોક અક્ષરને જુદું પાડીને તેના અધિપતિને જુદા પાડી સગય નહિ આની શાન્તોય સિદ્ધિને નહિ ગણીને, શ્રીકૃષ્ણ અને શ્રીજીને અત્યત જુદા પાડી, તેમના ગોત્રોકાતરતિ અક્ષરધામ થઈ બીજા જુદા બંધઅક્ષરની ગોઠવણી માટે વત ખોદી બેડી મઢી છે બડીરાતુ લક્ષ્યુજ એ છે કે જેને તેને જુદા પાડના.

પ્ર. ૪ વાત ૯ 'તેજની ન્યૂનાધિકતા હરાની, તેનાથી વૈકુંઠ ગોત્રોક અક્ષરના મુજોમાં ગદ્દ બેઠે કારાદારા ગોત્રોક અક્ષરને આમ જમીન જેટની અલત જુદી બીજી વ્યક્તિઓ કંગવાનો બંડાશય સૂચ્યો છે. ધામના નિત્ય મુકતો તો સધા લક્ષ્મી નહ મુનંદ નિશ્ચયમેન ગરહાદિ એના એજ સર્વ લેનામાં આવે છે જુદા જુદા લેવામાં અ ના નથી. માટે આ વાન તદ્દન નિષ્પ્રધ ન.

પ્ર. ૪ વાન ૧૪ સમાનસ્થામીને અક્ષ-મુક્ત હરાનાદારા શ્રીજીમાન્ય ગોત્રોકાતરતિ અક્ષર ધામથકી જુદા બીજા બનાવવી ધામને હરાનાને નિહાલય છે. પ્ર. ૪ વાત ૧૫ એક ભક્તને ખોગી ઉભો કરી, બધા ધામોમાં સાતુ અક્ષરારી પાળાઓની સ્થિતિ હરાનીને, ગોત્રોકાતરતિ અક્ષરધામથકી જુદા બડીયા અક્ષરધામને કલ્પનાથી કેડીલિ વાપરી છે.

પ્ર. ૪ વાત ૨૩ 'સાધને કરીને એ ધામ પમાડુ નથી' ને ને મુકતને એ પુરોત્તમના બેચરણા રિંદની ઉપામના છે ને તે માથેજ રમણ છે ને બીજા ધામોને વિષ તે આ અચ્યુરિંદની ઉપામના છે ને તે માથે રમણ છે ને આ છે તે પોતાના પુરુષ માથે પણ રમણ કરે છે ને પુરોત્તમની જે મર્તિ છે તે માથે પણ રમણ કરે છે ને જે પુરુષ છે તે પણ પોતાની સ્ત્રીના ચરણારિંદની મેરા ત્વર યત્ને કરે છે ને નરધા ભક્તિએ કર્મિ પુરોત્તમની મેરા પણ કરે છે. એવી જનની જે ઉપામના ને બંધા તે અક્ષરધામને રિંદે નથી. બીજા ધામોને રિંદે છે. ને તે અક્ષ-ધામ માત્ર છે ..અત્તી ઉપામના ને ઐકાનિક ધર્મ એ એ અપૂર્વ દેવ તો તે અક્ષરધામને પામે છે ને ઐકાનિક ધર્મને રિંદે કમર દેણ તો ગ્રજ પુરુષને પામે છે ને ઉપામનામાં તથ નવીન નિષ્પણમાં કમર દેણ તો જમરાનના ગોત્રોકાદિક ધામને પામે છે' આ વાનના અક્ષરે અક્ષર સોદધાનની અને અંત્રદાનની દૃષ્ટિએ બેતા વિરુદ્ધ છે અક્ષરધામની પ્રાપ્તિ ૧૬ સાધનો અત્ય ૪૪ મા કળા છે, માટે 'સાધને કરીને એ ધામ પમાડુ નથી' આ સમં છે તે શ્રીજીવચનની વિરુદ્ધ

છે. એટલું જ નહિ પણ 'સાચી ઉપાસના ને એકાતિક ધર્મ' એ બે મપૂર્ણ હોય તો તે અક્ષરધામને પામે છે' આ પોતાના પાશ્વર્ય વચનથી પણ વિરૂદ્ધ છે. એમ એકજ વાનગા પરસ્પર વિરૂદ્ધ વાત છે. ઉપાસના અને એકાતિક ધર્મ આ બધાં માધનજ કહેવાય છે. શ્રીશ્રીએ મ. પ્ર. ૩ અ. ૪૧ માં વર્ણવેલા અક્ષરધામમા શ્લો. ૮-૩૫-૩૬-૩૮-૪૨ થી સ્ત્રીરૂપ સદા લક્ષ્મીને તથા સ્ત્રી પુગપૃથક મુકતનો યોગ વર્ણવ્યો છે. માટે અક્ષરધામમા સ્ત્રીરૂપ મુક્ત નથી એમ કહેવું તે શ્રીશ્રીવચનથી વિરૂદ્ધ છે 'સ્ત્રીપુરુષરૂપ મુક્તોને પરસ્પર ધામનામના નથી' એમ શ્લો. ૪૦ માં કહીને શ્લો. ૪૩ માં 'બગવાનયકીજ તેમને સુખેચ્છા છે પણ બીજા યકી નથી' એમ પણ માથે કહ્યું છે. હવે જો પાપરૂપ હોયજ 'પવો હોય તો અક્ષરમાં પણ સ્ત્રીરૂપ મુક્તો હોવાથી ચાર ચરણની ઉપાસના કહેવાય અને શ્રીશ્રીના કૃપા પ્રમાણે નિર્દોષતા લેવો હોય તો ચાર ચરણની ઉપાસના ન કહેવાય. આજ રીતે બોલોક વૈકુંઠાદિકમા પણ સમગ્રી લેવું. બગવાનની જે એવી વીવા છે ને નિર્દોષ અને બકતોના સુખ માટે સમજાતા' વચનામૃતાદિ ગ્રંથોમાજ કહ્યું છે. અને રાસવીવા શુકદેવ જેવાએ ગાએલી હોવાથી ત્યાગીએને પણ આનાની આજ્ઞા પ્રથમ ૭૨ માં કરી છે. અને એવી બગવાનની લીલામા હોય પરનારને મધ્ય પૃથ માં વિમુખ કહ્યો છે. લોકમા પણ સ્ત્રીની ઉપામના પુર્યોને છે એમ કહેવાતું નથી તો પર દિવ્ય લોકમા કહેવાયજ કેમ ? સ્ત્રીને પુરુષના બે ચરણની અને બગવાનના બે ચરણની, મળીને ચાર ચરણની ઉપાસના અને પુગપૃથક પોતાની સ્ત્રીના બે ચરણની અને બગવાનના બે ચરણની, મળીને ચાર ચરણની ઉપાસના કુલ્લપી ત્યારે તો અક્ષરાર્થિ બધા ધામોની આ લોક કરતા પણ અતિતુચ્છતા યદ્ય જાય. ગોનોકાદિકમા સ્ત્રીએ જ અને અક્ષરમા નથી માટે એમ કહી શકાય નહિ એમ કહેવાય એમ નથી, કેમકે મુક્ત સ્ત્રીયોનો સબન્ધ તો અક્ષરધામમા પણ શ્રીશ્રીએ નિર્દોષભાવથી વર્ણવ્યો છે. આની પાપમુદ્ધિ કષ્ટીએ તો બગવાન પોતાની રાધા લક્ષ્મી પત્નીના બે ચરણની ઉપાસના કરે છે એમ કુદ્ધિક કહેવાય શ્રીજીને પણ રાધાવક્ષમીના પતિપદ્મે નુપુશ્વ વર્ણવ્યા છે. અક્ષરમા એવું નથી પણ ગોનોકાદિકમા એવું છે એમ માનીએ તો શ્રીશ્રી પણ ગોનોકમા અતર્ધાન પામતા ગયા છે અને આશ્રિતોને તે ધામ પ્રાપ્ય કહીને તેને પહોચાયા છે એવી વાત ગ્રંથમા ઘણી છે, તો આ બધા સ્ત્રીવિચરોગ સાથેની ચાર ચરણની ઉપાસના બકિત પ્રેર ત્યા ગયા છે એમજ માનવાનો પ્રસંગ આવે વગી ઉપાસનામા તથા એમનિક ધર્મને વિષે કસરતાગાને ગોનોકાદિકની પ્રાપ્તિ કહી છે, તો ગોનોકમા ગએલા શ્રીશ્રી તથા તેમના આશ્રિતો વિષે ઉપામના તથા એકાતિક ધર્મમા કમર માનવાનો પ્રસંગ આવે શાસ્ત્રદૃષ્ટિએ શ્રીશ્રી તથા તેમના આશ્રિતો વિષે એવી કમર તો કહી શકાય નહિ વળી જે ગોનોકાર્થિક ધામને કાળ માયા કર્મોદિ હોયે વર્ણત અવિમરી અપુનરાવૃત્તિ અપ્રાપ્ત કહે છે. એટલે એમા કિંચિત્ હોયમ ભાવના કહી શકાય નહિ ખરે જોતા આ વાન પોતાના આત્મ કામાર્થિ હોયો નિર્દોષ ગે નોકાર્થિ ધામમા અને તેના નિત્યનિર્દોષ પરમાત્મામા કુમળીને, તેમને અત્યંત ઉતારી પાડીને બીજા અક્ષરની અને બીજા અધિપતિ બગવાનની કુમ્બધના માટે ઉપજાવી કાઢી છે આવી લોકશાસ્ત્રનિર્મિત, શાસ્ત્રવિરૂદ્ધ, ધામધામીને જડ ઉતારી પાડાની મદાગોરી વાત ચુષ્ણાતીનાનંદવ્યાપી કદાપિ કરેજ નહિ એ માર્ગ એવા ગાડા અગાની દોરાના ન હતા બોલી ખરાબ બડાલોમા આને પ્રથમ નંબર આપીએ તો ગોબે તેમ છે. આતુ વિવેચન તો જડ થાય તેમ છે પણ બીજાત્મ જળને કર્યું નથી બડીયાનો બધો દુરાચર્ય મજાજમા આ એકજ વાન પર્વામ છે.

પ્ર ૪ વાન ૨૮ 'આ પ્રકારના આવજીવપાર ને ચિદાકાશપર્યાવરણ ને અનન અરતાગના રથાનક ને અનન મુક્ત તે કોઈ અક્ષરધામને પામતા નથી' આમા પણ બુદ્ધા અક્ષર ધામની કલ્પનાનો

વિમુખાશય છે. અંથમાં તો ચિદાકાશ શબ્દ અક્ષરપર્યાય લીધો છે. અર્થ તો ચિદાકાશને પણ જુદા પાડીને ત્યાં સુધી અવતારોનાં સ્થાનક અડાળ્યાં છે અને કોઈ અવતાર ને મુક્તો અક્ષરધામને પામતા નથી એમ કહ્યું છે. સ. પ્ર ૩ અ. ૪૧ માં શ્રીજી જે અવતારોની ઉપાસનાથી ભક્તોને અક્ષર-ધામની પ્રાપ્તિ કહે છે તે અવતારો અક્ષરધામને ન પામે આ કેટલી વિરુદ્ધ વાત છે? અવતારો તો પુરુષોત્તમના હોવાથી પુરુષોત્તમજ છે તેને પણ અક્ષરથી નીચે ઉતારી પાડવાની વિમુખતા કરી સમજાય છે.

પ્ર. ૫ વાત ૨૧ “જે સમયદ્રજી જેવા મહારાજને જાણશે તો વૈકુંઠમાં જશે તેમાં ચાર હાથ તે મહાકુટય, એમાં શું ? એ તો કાંઈ ઠીક નહિ. ને શ્રીકૃષ્ણ જેવા જાણશે તો ગોલોકમાં જશે, ત્યાં ગાયો વાછરડાં ને ગોપ ઝેણીયું છે તેમાં પણ શું ? માટે કયાંય અક્ષર ધામ જેવું સુખ નથી...તે પુરુષોત્તમ જાણુવે કરીને અક્ષરમાં પુગાય તે પાછો નાશ ન થાય ને બીજો તો પ્રકૃતિ પુરુષ લગી કાળ ખાય જાય છે. ત્યારે એક જણે કહ્યું જે ‘જ્યાં ભગવાન રાખે ત્યાં રહેવું ને ભગવાનનાં ધામ તો બધાંય સરખાં છે અમથા શું કુટો છે ? ત્યારે સ્વામી કહે તારા ને ચંક્રમાં તે કાંઈ એક કહેવાય નહિ” આ વાત પણ શ્રીજીની સમસ્ત માન્યતાથી સાવ વિમુખ છે. આમાં વૈકુંઠ ગોલોકની અને તેમાં વિરાજમાન ચતુર્ભુજ દ્વિભુજ ભગવાનની ખોટી નિંદા કરીને, તેનાથી અક્ષરને અને તેના અધિપતિને તદ્દન જુદા પાડવાની દુરાચલી મહાકુટય હુંદીયા કરી છે. જે સમયદ્રજીને આધિર્ભાવ વૈકુંઠ થકી વર્ણવ્યો હોય અને તેથી તેમનું તેજ ધામ હરતું હોય અને એમના આશ્રિતોને એજ ધામ મળતું હોય તો શ્રીજીનો આધિર્ભાવ બહારીકાશ્રમથકી એકમતે વર્ણવેલો હોવાથી તેમનું ધામ તેજ હરે અને તેમના આશ્રિતોને એજ પામવાનું હરે. એથી આગળ કોઈની ગતિ નથી એમજ અવળું હરે. પણ એમ નથી. મૂળ ભગવાનના અવતાર હોવાથી તેમનું ધામ મૂળ ભગવાનનું જે ધામ છે તેજ હોય શરૂ, જેમાંથી અવતાર થાય છે તેમાં તેમની લય થાય છે એવું તો શ્રીજીવચન છે. મહારાજને શ્રીકૃષ્ણ જેવા જાણવહું તો પ્રત્યેક પ્રખ્ય-પ્રમાં પડે પડે લખ્યું છે અને આશ્રિતો એકજ સમજ્યા છે એમ પણ મધ્ય ૬૪ મા લખ્યું છે અને બનેતું ધામ પણ એકજ પ્રાપ્ય છે એમ પણ લખ્યું છે માટે એથી અવળી લવરી કરવાનું રહેતું નથી. છતાં જુદા ધામ ધામોની લવરી કરે તો ‘ગોલોક શ્રીજી છે અને અક્ષર શ્રીકૃષ્ણનું છે’ એમ પણ અવર્ણ્ય શાસ્ત્રથી સિદ્ધ થાય તેમ છે. માટે જેમ કહ્યું છે તેમ સમજવું એમાંજ સાર છે. ભગવાને ભક્તોને પરમેશ્વરપણાની પ્રતીતિ માટે તેમજ ધ્યાન ભજન માટે ચતુર્ભુજ ૩૫ ધારેલું ॥ તેમાં મહા-કુટય હરાવીને પુષ્પજના હરાવાને હરાસય છે તે ભોક્ષાભિનિદિત નાસ્તિક છે. પોતે ધણીને મહા-કુટય જણાતી નથી તેમ કોઈ ભક્તોને મહાકુટય જણાઈ નથી, ઉટલી ચતુર્ભુજ ૩૫ હરાવનની આત્માકોશ કરી છે. તો એકલા બંડીયાને વિના કારણે વિના મંબ-ધે ક્યાંથી મહાકુટય જણાઈ તે અતિવિચિત્ર છે. શ્રીકૃષ્ણને કે તેમના અવતાર શ્રીહરિને તથા બીજા મુક્તોને દિવ્ય મુગરવરચ થાયો ગોપ ગોપીઓની મહાકુટય જણાઈ નથી તો આ બંડીયાને ક્યાંથી જણાઈ એ પણ અતિ-વિચિત્ર છે. વળી પ્રકૃતિપર અવિનાશિ ગોલોકને પ્રકૃતિની અંદર હરાવીને તેનો કાળથી નાશ હરાવાનો પણ વિમુખાશય વ્યક્ત કર્યો છે. શાસ્ત્રીય તાત્વિક દૃષ્ટિએ તો એક જણે જે ‘જ્યાં ભગવાન રાખે ત્યાં રહેવું ને ભગવાનનાં ધામ તો બધાંય સરખાં છે અમથા શું કુટો છે ?’ એમ કહ્યું તે વે પથાર્ય છે. છતાં પણ તારા ચંદ્રમાના દૃષ્ટાંતથી ગોલોક અક્ષરને તદ્દન જુદા પાડવાની અધિ-નતા વાપરી છે. એમ આ વાત અક્ષરશઃ અવળી છે. બંડીયાને તો આખો સંપ્રદાયજ મહાકુટય ૩૫ જણાયો છે અને તેનું સુખ પણ ક્યાં આપ્યું છે ?

પ્ર. ૫ વાત ૯૫ ગોનોકને અને તેના અધિપતિને પ્રકૃતિમંડળની અંદર દરાપૂર્વક તેમને નાશરત દર્શાવે તેમાં અગ્નિ દગની કહેવાકારા તેનાથી શુદ્ધ અક્ષરની અને શુદ્ધ અધિપતિની ગોઠવણીનો મુખ્ય ગુણ દુરાશય છે. વિગેળમાં લક્ષ્મીનાનાયણ વાસુદેવનામયજી નગનારાયણની પણ એવીજ દુર્દશા દર્શાવેલો વિમુખાશય છે.

૭ પ્રકરણની પ્ર. ૪ વાત ૭૬ “ગોનોકમાં વિવિધ ભોગવે છે ને જ્ઞાન છે તેથી પાત્રી દાઝ પશુ થાય છે” આ વાતમાં ગોનોક કે જે નિર્ભ્રમનિક એકાતિકાએ પ્રાપ્ય મુખનિધિ છે તેમા વિવિધભોગ અને દાઝ દર્શાવે, તેને આ લોક જેવા સુચ્છ કહેવાનો દુરાશય દર્શાવેલો છે. જેમાંથી ત્રીજી આવ્યા છે અને અતે જેમા પદાર્થો છે અને જે આશ્રિતોને અતે પામતાનુ છે એના અપ્રાકૃત અનાદિ ગુણાતીત ધામમા વિપવસામના અને દાઝ દોળ દેખીએ તો શ્રીજી અને તેમના બકતો ત્યાં તેને માટેજ રચા છે અને આવીને પણ તેને માટેજ પાઠાત્મા ગયા છે એમ પણ ક’પ-વાનો પ્રસંગ આવે. માટે આ વાત તદ્દન વિષમ વિમુખ વિનિર્દિન છે. ગોનોકમાં અક્ષરને અત્યંત શુદ્ધ દરાવાજ આ બધી બંડાઇ કરી જણાય છે. વિવિધપુષ્પ વિમુખોને સદાય મર્ત્ય દાઝજ ન્દેવાની છે.

પ્ર. ૪ વાત ૯૪ ‘જ્યા સુરી પોનાને પુરૂષ મનાશે ત્યા સુરી ત્રી જોશે ને જ્યા સુરી પોતાને ત્રી મનાશે ત્યા સુધી પુરૂષ જોશે. તે ગોનોક સુધી જોશે. માટે ‘નિજાત્માન દ્રઘરૂપ’ એ સિદ્ધાંત છે.” આ વાત પણ ઉપરના જેવીજ બીજાત્મ છે. પોતાના આત્માને ત્રીજું દેહ થકી વિશક્ષણુ ધ્વંસરૂપ માનીને કૃષ્ણની મર્ત્યા બકિત કરીને મુક્ત ભાવને પામેનાઓનેજ પ્રાપ્ય એના ગોનોક ધામમા સ્ત્રીભોગની કુસુદ્ધિ કરવી તે નાસ્તિક કર્મ છે શ્રીજીએ પોતાને માટે તથા આશ્રિતો માટે નિરતિશય પ્રસન્ન કર્યું છે તે સુસ્ત્રીભોગ માટે ? અને ત્યા રહેના શ્રીજીને તથા તેમના આશ્રિતોને પણ દેહાત્મકાન નહિ દેગેનો હોવાથી નિમ્નભાવે ત્રણ દેહથકી વિવક્ષણુ ધ્વંસરૂપ માનીને કૃષ્ણની બકિત કરી પડગે કે શુ ? કૃત્સિન પાપાશયનો કાઈ અવધિ છે ? આ વાત તો અવાચ્ય અશ્રોતવ્ય અતિમર્દા અનિવિમુખ છે. આ પાપાશય તો ગોનોકને બનારી પાડીને શુદ્ધ અક્ષરની ગોઠવણી માટેજ જ ગૂંચ છે.

પ્ર. ૫ વાત ૧૪૧ ‘સ્વરૂપાનસ્ત્રવાભીને મદારાજે કહ્યું જે તમને ગોનોકમા મોકલીએ ત્યાર કહ્યું જે એ ખાડે’ એ તો ખરેજ છે” આમા ગોનોક કે જેને ઇષ્ટિત ધામ કહીને, ‘આવ્યા ગોનોકવાસી રે’ એમા કલા પ્રમાણે ગોનોકથી અનતાર ધરી આવ્યાનુ અને ‘ગયા પોતે ગોનોક’ એમા કલા પ્રમાણે અતર્ધાન થતા ગોનોકમા ગયાનું અને સ પ્ર ૩ અ ૪૧ તથા અન્નચિંતામગી પ્ર ૧૫૯ મા કલા પ્રમાણે આશ્રિતોને મોક્ષ શામા પામતાનું સ્વયં શ્રીજી સપ્રમાણુ મહે છે તેના માયાતીન અપુનનકૃતિ અચ્ચ અનાદિ અપ્રાકૃત અવિનાશિ અવિકારિ ગુણાતીત એકાનિર્મય નિત્યનિદા ગોનોકને નાસ્તિક દેવીનું અત્યંત ખાડાની અધમ ઉપમા આપીને તેને અત્યંત કિનારી પાડવાનું અધમ વિમુખ આસુરકર્મ કર્યું જણાય છે. જો આ વાતને પ્રમણુ માનીએ તો શ્રીજી અને બીજા બધાય આશ્રિતો નરકના ખાડામા પડ્યા છે અને એમા પડનારોજ માર્ગ બનારી ગયા છે એમ અકામે પણ માનવાનો પ્રસંગ આવે શ્રીજીના તથા તેમના મુખોના રચનો જોતા અને આ વિમુખ વાત જોતા દિનાસને જેટલું અતંત નિશ્ચયથી જણાય છે. આથીજ આવી વિશદ વાતને પ્રમાણુ ગ બનારને વિમુખ જ કીધા ખુણીયા દુદીયા તરીકે કહેવામા આવે છે તે બરોબર બધેમેમણુ થાય છે આવો ગોનોક માટે બીજાત્મ અંદર સ્વરૂપાનદ વાપરેજ નહિ તેમ શ્રીજી સાબરોજ નહિ આ તો બધી બડગોઠવણી છે. વિવેકિઓને વિચાર કરવાનો છે સુ સ્વામી આવી શાસ્ત્રવિદ્ ગણ વાતો કરે ખરા ? આ તો ખાડા કાઢવાના અભનામસાગી નીચ દામનુ કામ કહેવા

પ્ર. ૫ વાત ૧૭૧ 'હુ' કુટુંબનો નથી, લોકનો નથી, દેહનો નથી, હું તો ભગવાનનો છું એમ માનતું. ને આ સમાગમ કયાં વિના તો ગોલોકમાં જવાથી પણ મહારાજ પાસે નહિ જવાય' આ વાત પણ ગોલોકની મહો કરીને તેની આ લોક જેવીજ તુચ્છ સ્થિતિ કહેવાનો મહિન આશય પ્રકાશમાં મુકે છે. મહારાજ તો ઈષ્ટિત પ્રાપ્ય ગોલોકના અધિપતિ હોઈને ત્યાંથી આવ્યા ગયા છે અને સમાગમ કરીને ધણી એકાંતિકો મહારાજનો પાસે જઈ પહોંચ્યા છે એમ સંપ્રદાયના સર્વ ગ્રંથોમાં કથા છે. મહારાજ અને તેમના આશિનો તો ગ્રંથમાં કહ્યા પ્રમાણે ગોવોકને પહોંચી ગયા છે પણ તેને નિહનારા મહારાજના વચનદ્રોહી બંડીયા તો સમાગમ વિના રજગી પડ્યા છે તે તેમનો પતોજ પડ્યો નથી અને પડશે નહિ. ગોલોકમાંથી આવેલા અને તેમાંજ પાછા પધારેલા મહારાજને પણ તેનાથી જુદા પાડવાનો અને અક્ષરને જુદા પાડવાનો પાપાશય બ્રહ્મ સમજાય છે.

પ્ર. ૫ વાત ૨૨૮ 'ગોલોકાદિ ધામ પણ કાળનું ભક્ષણ છે' આમાં શ્રીજીને માયાતીત અચળ અનાદિ અવિનાશિ સનાતન કાળભયવર્જિત કહે છે તેને તેમના વચનદ્રોહી રિયુષો પ્રકૃતિની અંદર ઠરાવીને કાળનું ભક્ષ્ય ઠરાવે છે. શ્રીજીની વાતને અને વિમુખ વાતને દિવાસનિ જેટલું અંતર છે. ગોલોક અક્ષરને અત્યંત જુદાં પાડ્યા આવી મહાકુલ્ય કુટિલ કરી જણાય છે.

પ્ર. ૬ વાત ૨૬૨ 'અક્ષર ધામમાંથી મચ્છરિયું' મુતર્યું તે પ્રકૃતિના લોકમાં ટીપુ પડ્યું ને તેમાંથી પાછુ વળી થોડુંક ટીપુ પ્રધાન પુરુષના લોકમાં પડ્યું ને તેમાંથી પાછુ એમને એમ બીજા લોકમાં પડતે પડતે કાંઈક અર્થ આ જલાંડમાં પડી, એ તે શું કેટલુંક કહેવાય ? તે માટે સર્વોપરી સુખ તો અક્ષરમાં છે ત્યાં જાતું ઉપરની વાતોમાં ગોવોકને કે તદન્તર્વર્તિ અક્ષર ધામને પ્રકૃતિ પુરુષના લોકની અંદર ગણવાનો દુરાશય આવી ગયો છે તેનું અનુમધાન લેતાં શ્રીજીપ્રોક્ત ગોલોકાંતર્વર્તિ અક્ષર ધામમાં પણ બંડીયા અક્ષરમાંથી મચ્છરીયાના ટીપાનું પણ અન્ય ટીપુ પડ્યાનું ઠરાવીને તેમાં પણ સુખ નહિ હોવાનો દુરાશય જણાવ્યો છે. જેમાં મચ્છરીયાનો ઉદ્ભવ હોઈને તેના તીવ્ર દશનો ઉપદ્રવ હોય અને જેમાં મચ્છરના મુતરનો અસહ્ય દુર્ગંધ હોય એવા જુદા બીજા નિગળા અક્ષર ધામમાં ભરે બંડીયા વિમુખ એકલાજ રહે. એમાં કોઈ સંપ્રદાયવાળાએ એમની સામે કશી તકરાર લેવી નહિ એવી ભલામણ છે. અને સંપ્રદાયનાં શસ્ત્રોએ પ્રતિપાદન કરેલું શ્રીજીમાન્ય ગોલોકાંતર્વર્તિ અક્ષર ધામ કે જેમાં મચ્છરીયાનો કોષ્ઠપણ પ્રકાશનો ઉપદ્રવ નથી અને સર્વ સુખના પરમ નિષિરૂપ સર્વોપરી છે તે સંપ્રદાયી જનો માટે પ્રાપ્ય હોવાથી ત્યાં જવાની સર્વેએ ઈચ્છા રાખવી.

જેમ પ્રકરણની ચોપડીના પ્ર. ૨ વાત ૨૨૬ 'મહારાજ કહે આ જલાંડ ઉપર એક કરોડ જોગન હોયો ગોવોડ છે અને તે ઉપર એકડું શૂન્ય છે તે શૂન્યને વિષે મનને વેગે કરીને વેરાટ જલાંડની આધુર્યપર્યંત ચાલે તો પણ એ શૂન્ય બેઠવાને કોઈ સમર્થ નથી. એ શૂન્યને મદાશૂન્ય કહે છે તે મદાશૂન્ય તો અસંખ્ય જલાંડ અને તેના કારણ જે પ્રકૃતિ પુરુષ તે સર્વને આવરી રહ્યું છે તે મદાશૂન્યથી પર અક્ષરધામ છે' વિગેરે. આ વિમુખ વાત તો સાંપ્રદાયિક શ્રીજી માન્યતા ઉપર મદાશૂન્ય (મીડું) મુકીને બીજી વાતો કરતાં કાંઈ નવીનજ વસ્તુને જાણે છે. અપ્રાપ્ત ગોલોકની ઉપર પ્રકૃતિ પુરુષનો માધિક લોક કંધવાની વાત તો પાછળા આવી મન છે. આમાં તો ગોલોક ઉપર અપાર અભેષ મદાશૂન્ય કંઈને તેને પ્રકૃતિ પુરુષના આવરણ તરીકે ઠરાવીને તેથી પર અક્ષર ધામને કહે છે. આ ઉપરથી એવો કમ ચોપો કે-જલાંડની ઉપર ગોલોક, તેની ઉપર પ્રકૃતિ, તેની ઉપર મદાશૂન્ય અને તેની ઉપર અક્ષર ધામ આવ્યું.

એમ કંપતા ગોત્રીક અક્ષર વચ્ચે બે અભેદ અપાર મદાવરણો આપ્યા સંપ્રદાયના મુખ્ય માન્ય મદાસાત્રોમાં અક્ષરને ગોત્રીક સાથે સળંગ સંબંધ ધરાવતું અને વચ્ચે આવરણ રિનાતું અને મંદિરની અંદર સિદ્ધામ્નની પેઠે ગોત્રીકાન્તર્વર્તિ કહે છે. આ દૃષ્ટિએ જેતા ઉપરની વાત તદન વિમુખ ખોગી બંડીયા બનાવટી કરે છે. આમા ગોત્રીક કે ગોત્રીકાન્તર્વર્તિ અક્ષરધામયકી શુદ્ધ બીજા ખુણીયા અક્ષર ધામની કંપના બહુ સ્પષ્ટ છે. આ તે કાઈ વાત જેવી વાત ૧૧ રિત ગણાદ કે જલ્પવાદનો કાંઈ અવધિ છે ? બંડીયાની બધી બાજતો એકડા વિનાના મીઠા જેવી મદાસંપન્ન છે.

એકલા ત્રીજા પ્રકરણની ચોપડીમા—વાત ૧૯ ‘અને બીજા તો શુદ્ધ ઉપાસના વગર બને ને સ્વામિનારાયણનું ભજન કરે તથા માદીતરીએ બેસી અહો પૂજાય, પણ બહુ ઠેકડો મારશે તો વૈકુંઠ કે ગોત્રીક સુધી પહોંચશે પણ અનર ધામમા રાદારાજની સેવામા નહિ પહોંચે’ આમા વૈકુંઠ ગોત્રીક અને તેના અધિપતિની ગૂઢ મર્દા કરીને તેયકી અત્યત શુદ્ધ અક્ષરની અને શુદ્ધ અધિપતિને દરાવાનો શઘાચય વ્યક્ત છે. શ્રીજીના કલા પ્રમાણે શુદ્ધ ઉપાસના કરનારા તો તેમજે પરાતપરપણે પ્રતિપાદન કરેલા ઇષ્ટિત ગોત્રીકાન્તર્વર્તિ અક્ષર ધામમા મદાગમની સેવામા પહેચી ગયા છે અને પહોંચશે. પરંતુ અપ્રમાણ અક્ષરની અશુદ્ધ ઉપાસના કરનારા અને પ્રત્યેક ધામ ધામીની પારાનાર નિંદા કરનારા સંપ્રદાયવિમુખોને તો એક પણ ધામની પ્રાપ્તિ નહિ થતાં પક્ષાગ્ર મળશે. અત્યારેજ બદ્ધિધૃત યના એવી દશાને બોમવે છે તો અતે એવીજ ગતિ અવરય થવાનીજ. આ વાતનું ખરૂં ગૂઢ રૂપ તો સંપ્રદાયના મદ્યુરઓની ગંભીર હલકાઇ કરીને પોતાના શઘુરઓની સરસાર્ધ કરવાનું છે. શ્રીજીના વચન પ્રમાણે માનતું કરતું કહેતું લખતું એજ શુદ્ધ ઉપાસના છે. વિમુખોનું સંપત્તિ અવરૂ છે બહુ ઠેકડો મારશે તો જમપુરી સુધી પહોંચશે

પ્ર ૩ ની નાત ૯૯ ‘અને ગોત્રીક તો કાળનું લક્ષણ છે અને એવાં ગોત્રીક તો અસંખ્ય છે અને આધિક છે. પણ સદા દિવ્ય ને સનાતન એવું અક્ષરધામ’ આ વાત શ્રીજી-મતથી મર્યાદા વિમુખ છે. શ્રીજી જેને ઇષ્ટિત ધામ કહીને, માયાનીત સનાતન દિવ્ય અચળ અનાદિ અપુનરાવૃત્તિ શુણ્ણતીત કાળમયવર્જીત એક છે એમ કહીને જ્ઞાતી આનિર્ભારને અને જેમા અતર્ધાનને ઉવાડું કહે છે તેને શ્રીજીના વચનદોહિ વિમુખો માધિક કાળબદ્ધ નાશવત અસંખ્ય કહેવાદારા અત્યત નીચે પ્રકૃતિની અંદર દરાવીને તેનાયકી અક્ષરને આત્મતિક શુદ્ધ કંગવાની મનિન મનોહરિત વ્યક્ત કરે છે આમા ગોત્રીકને અસંખ્ય દરાવાની નવીન વાત આવી ગોત્રીકને બ્રહ્માડની અદ્ધ દરાવતા બ્રહ્માડ તો અસંખ્ય હોનાથી ગોત્રીકને પણ અસંખ્ય દરાવાજા પડે પ્રથમ એક દોર કરવાથી બીજા અનેક દોર કરવાનો પ્રસંગ આવેજ આ ઉપરથી સંપ્રદાયનું ઇષ્ટ શાસ્ત્રજ વિમુખોને માન્ય નથી એ ચોખ્ખસ થાય છે. માન્ય હોય તો આવી વિમુખપ્રમુખતા કદાપિ વાપરે નહિ

પ્ર ૩ ની વાત ૨૯૩ ‘અને સ્વર્ગ વૈકુંઠ ને ગોત્રીકમા વિષયનીજ વાતુ થાય છે વૈકુંઠ ને ગોત્રીકમા લક્ષ્મીજય ભગવાનની વાતુ થાય છે. પણ વિષયનું ખંડન તો ત્યાં થતુંજ નથી’ આમા વૈકુંઠ કે જે અક્ષરધામરૂપજ છે અને વિષ્ણુ કે જે અક્ષરધામી પાત્રજ પમાતમાના સાક્ષાન્ લોકરક્ષણાર્થે અવતાર પૂર્ણક્રમ નિત્યનિર્દોષ છે. લક્ષ્મીજય કે જે અક્ષરધામી મૂળ લક્ષ્મીના અવતારરૂપ છે. નંદ સુનદ વિશ્વક્રમેન ગરુડ જય વિજય દિ પાર્વતે કે જે અક્ષરધામી નિત્ય પાર્વતોના અવતાર છે આવા નિત્યનિવિષયી દિ વ વૈકુંઠને તથા ગોત્રીક કે જેને શ્રીજીએ ઇષ્ટિત ધામ કહીને એમાતિક નિર્વિષયિનોએજ એક પ્રાપ્ત નહી કરીને પ્રકૃતિપર અપ્રાકૃત દિ વ કાળમા સાકર્મદિ દોર નહિન કહ્યું છે તેને વિષયમામ્મત સ્વદુર્લભિથી વિનયવાળું દરાવીને સ્વર્ગ માથે મુખી તેને કિર્તી

પાડવાનો બંડાસ બહાર આપ્યો છે. આથી તો શ્રીજીનું પરમ ધામ નક્કી કરી ત્યાંથી તેમનું આગમન ગમન નક્કી કર્યું છે તે પણ વિષયભોગ માટેજ છે એમ અવાચ્ય કહેવાનો પ્રમગ આવે. મધ્ય ૧૯ માં ગોવોદકમા થતી ભગવાનની કથાનાર્તની ઝડીથી તો શ્રીજીજ નેહ આઘ્યાનું કરે છે તો ત્યાં લખકેન્દ્રમક વાતુનો અને વિષયવિચારનો દોષ અપાયજ કેમ? આ તો એક નાસ્તિક આસુરભાવજ કહેવાય. આ વાતનો દુરાસય તો ગોવોદકાતર્તિ અક્ષરધામયજી જુદુ ખીજુ અક્ષર-ધામ હરાવાનોજ કહી શકાય વિષયચક્ષુ વિમુખો સ્વદોષથી શુભ સ્થગે પણ વિષયોનેજ કંઈ છે.

સિદ્ધાંતસાગર-સિદ્ધાંત ૧ 'આ નવીન જ્ઞાણ છે તેમથી કોઈ જીવ આહો અક્ષરધામમાં હેમ આવતા નથી' આવો અપસિદ્ધાંત કાઢીને શાસ્ત્રોક્ત ગોવોદકાતર્તિ અક્ષરધામયજી ખીજા જુદા કલિપત અક્ષરધામનો બંડીથી સિદ્ધાંતાંતર કાઢ્યો છે. આ જ્ઞાણ નવીન નથી પણ બહુ જુનું છે. એમથી અનેક જીવો અક્ષર ધામને પામી ગયા છે. અપસિદ્ધાંતવાળા ત્યાં જતા નથી એ બરોગર છે.

સિદ્ધાંત ૨૪ 'ગોવોદકવાસી જે કૃષ્ણનારાયણ તે પ્રકૃતિ પુરુષયજી પર છે એમ અમાર કહેવું નથી ને કેટલાક એમ સમજે છે જે ગોવોદકપતિ કૃષ્ણનારાયણ તેજ મહારાજ છે પણ એ કે અવતાર પ્રકૃતિપુરુષથી પર નથી. ને પ્રકૃતિ પુરુષથી પર તો આ પ્રત્યક્ષ અક્ષર ને પુરુષોત્તમ બેજ છે.' આમા ગોવોદક જે શ્રીજીઅભિમત પ્રકૃતિપર પરમધામ છે અને પ્રકૃતિપર કૃષ્ણનારાયણ કે જેના અવતાર પોતે શ્રીજીમહારાજ છે તે બન્નેને પ્રકૃતિની અંદર હરાવીને ગોવોદકાતર્તિ અક્ષરયજી અને તેના અધિપતિ પરબ્રહ્મ શ્રીકૃષ્ણપુરુષોત્તમયજી ખીજા જુદા નવીન ખાનગી અક્ષરધામની અને તેના અધિપતિ ખાનગી જુદા પુરુષોત્તમની કુકલ્પનાનો શાસ્ત્રવિરૂદ્ધ અપસિદ્ધાંત કાઢ્યો છે પરબ્રહ્મ શ્રીકૃષ્ણ કે જેને શ્રીજીએ ઉપાસ્ય કહ્યો તે જ હારાક્ષરયજી અતીત પુરુષોત્તમપણે પ્રમાણુ આપી આપીને વારેવારે નિરૂપ્યા કે તેને અક્ષરયજી ઉતરતા પ્રકૃત્યતર્ગત હરાવવા અને અક્ષર કે જેની તેની આગળ કરી બજીતી નથી તેને શ્રીકૃષ્ણનું ઉપરી પ્રકૃતિપર હરાવવું એ કેટલું નિપરીત વિષમ વિનિહિત છે તેનો વિચાર વિમુખોને ન હોય એ સદ્ગત છે શ્રીકૃષ્ણનારાયણ કે જે શ્રીજીનું મૂળ પૂર્વરૂપ છે તેનાથકી પણ મુણાતીતાનદને મોટા ઉપરી હરાવજ આ બધા મગમગોટાળા વિરૂદ્ધ વારે વારે વાળ વાળ કર્યા છે. વિરોધનો પણ કાંઈ અવધિ તથા રીતિ હોય છે વિમુખોને કોઈ વાતનો નિશાંત નથી એમ આ વાતુમાજ કહેવામા આવ્યું છે

ઉપર પ્રમાણે શાસ્ત્રસિદ્ધ શ્રીજીમાન્ય ગોવોદક કે તદતર્તિ અક્ષરધામને તદન ઉનારી પાડીને ખીજા જુદા નિરાળા અક્ષરધામની ગોહરણી અશસ્ત્રોષ ઉઘાડ કરી છે. આનો મ પ્રદાય સાથે સ્વરૂપ પણ સબન્ધ નથી તેમ તેવી વિરૂદ્ધ સધની વાગે સ પ્રદાયની દૃષ્ટિએ અહુ પણ પ્રમાણુ નથી એટલેજ નિર્ગોસિતાર્ય કહેવા સમજવાનો ડેવર છે.

ઉપરની અપ્રમાણુ વાતોને પ્રમાણુપણે માનીને ખીજા ધણા બડેબડેએ વાર્તામયોમા તથા સ્વા ના. પ્ર માસિક વિગેરેમા લેખો લખીને ધ મરિયમમા ઉપર મુગમનાજ ખામ હેખાસથી ધણા મરનાડ ગોટાળા શાસ્ત્રવિરૂદ્ધ વાળ્યા કે તે પુનરક્રિતનયથી તેમજ વિસ્તારબધથી અહો લીધા નથી. કોઈ પ્રસંગે અનુર લેવાશે

ઉપરની અમગમન અડમન ઉઘાડ વાતો ઉપર મડાણ મુખીને કે માર બાધીને બોચામબુ-વાળાએ ધામ ખામનમા જે શાસ્ત્રવિરૂદ્ધ વાતારણુ લાગુ ચતવેલું તે એરસકોરેમા પણ તેમના તરફથીજ બદ્ધમૂળ કરનારા દુરામદથી ઉકેલએલું. તેમણે ધણા સાક્ષીઓ પામે મંદ્ર-દાવના ગોક્ષોમતર્તિ અક્ષર ધામથી જુદુ અક્ષર ધામ દોવાનું કહ્યું કદરગરેનું અને તેના ઉપ-

લેક પુગવાઓ પણ જાહેર કરાવેલા છે તેમના તરફથી તેમના કાઠારી શ્રી ૭૨૩૩૫૬મ શાસ્ત્રીય સાક્ષી તરીકે આવેલા તેમણે પણ તેવી વિરૂદ્ધ વસ્તુ ધણી કુપુક્તિથી રજૂ કરેલી તેમની જુઓનીમાં ઉઘાડી છે-પેરા ૨૬ “દરિયનદાસ શાસ્ત્રીએ ગોલોક મધ્યે અક્ષર ધામ કહ્યું છે તેનાથી મેં જુદું અક્ષર ધામ કહ્યું છે, ગોલોકનું અક્ષર ધામ તે કૃષ્ણને રહેવાનું અક્ષર ધામ અને શ્રીજીમહારાજ રહે છે તે અક્ષર ધામ તેનાથી તદ્દન નિરાણું છે અને તેનું આપજ નથી” પેરા ૧૦૧ ગોલોક અક્ષર અક્ષર ધામ આવેલું નથી, અક્ષર ધામ અને ગોલોક જુદાં છે અને જુદી જુદી વ્યક્તિઓ છે. શિક્ષાપત્રોમાં શ્લો. ૧૨૧ માં શ્રીજી મહારાજે કહ્યું છે કે ગોલોક એ અમને પ્રિય ધામ છે, આતું શ્રીજી મહારાજે લખેલું. કાશ્યુ કે દમ્ભરા લોકોને વિશ્વાસ આવે તે માટે લખેલું છે. જે અક્ષર ધામ લખ્યું હોય તે બોકોને શમ થાય કે નહીં ધામ કયાથી આવ્યું. સત્સંગિજીવન પ્ર. ૩ અ. ૨૨ શ્લો. ૫૦ (મક્તા પતે તુ દેહાન્તે ધામ ગોલોકમુત્તમમ્ । હમન્તે રાજતે યત્ર શ્રીરાધાકૃષ્ણા દ્વિત્વર ॥) અને વાચી સમજાવ્યો. ત્યાં સત્સંગિને મેળવવાનું ધામ ગોલોક છે એવું લખ્યું છે. અર્ધોયા ગોલોક લખ્યું છે તે સત્સંગિને વિધામ આવે તે માટે લખ્યું છે. અ. ૧ શ્લો. ૨ (તદામ ગોલોકમવાપ મૂય ॥) અને વાચી સમજાવ્યો તેમાં ગોલોક ધામ મળ્યું નહોતું છે કાશ્યુ કે પ્રમાણ લાવના માટે ગોલોક શબ્દ વાપર્યો છે. અ. પ્ર. ૪ અ. ૫૨ શ્લો. ૨૦ થી ૨૫) (દેહાન્તે પરમં ધામ વિષ્ણોર્ગોલોકસંશિતમ્ । પ્રયાન્તિ) ત્યાં “દીક્ષા પામેલા અને એકાન્તિક ભક્ત ગોલોકને પામે છે” એવું લખ્યું છે. શાસ્ત્રમાં ગોલોક કૃષ્ણનું ધામ છે અને ગોલોકમાં પ્રસિધ્ધ થાય તેથી ગોલોક શબ્દ વાપર્યો છે. અધ્યાય ૬૭ શ્લો. ૩૬ માં (પ્રકાન્તિનો વૈષ્ણવા યે તે ત્યજ્જવા મૌલિકાનિહ । દેહાન્તે દેહાન્તે દિવ્યતનૂર્ગોલોકં ધામ યાન્તિહિ) શ્રીજીમહારાજે કહ્યું છે, મારા એકાન્તિક ભક્ત ગોલોકને પામે છે.” પેરા ૧૦૨ “સર્વમગ્નમોત્તમા પરમેશ્વરનું નામ ગોલોક-રમણ કહેલું છે. આ નામ સત્સંગિજીવન ઉપરથી કહેવાં છે. વાસુદેવનાદાત્મ્ય અ. ૧૬ શ્લો. ૧૦-૧૩માં (પ્રાપ ગોલોકમદ્ભુતમ્ । ધામ નેત્રોમયં તદ્દિ પ્રાપ્યમેત્સન્તિરેહરે) એકાન્તિક ભક્તને માટે ગોલોક કહેલું છે, સર્વમગ્નમોત્તમા શ્લો. ૨૧૧ (દેહાન્તે ચ હર્ષધર્મ ગોલોક પ્રાપ્તુવાદિ સ) માં પણ ગોલોક કહેલું છે. તે ગોલોકમાં શ્રીકૃષ્ણ રહે છે, તે અમારું અક્ષરધામ નથી. પેરા ૧૦૩ “ભક્તચિંતામણિ પ્ર. ૧૬૦ ચોખાઈ નાથીમાં (કરી કાજ મહારાજ મોટાં, ગયા પોતે ગોલોક) શ્રીજીમહારાજ ગોલોકમાં ગયાતું જણાવેલું છે. નિઝુકાનદ મોગ મુનિ દ્વારા દર્શિયામૃત ભાગ ૨ પાન ૬૭ કળમ બીજે (ગોલોક નામે મુપ્રસિધ્ધ ધામ છે, જેનું વળી અક્ષરધામ નામ છે) ત્યાં ગોલોક અને અક્ષરધામ એકજ છે અને ગોલોકનું બીજું નામ અક્ષર-ધામ છે એમ કહ્યું છે” પેરા ૧૦૪ “શિક્ષાપત્રો શ્લો. ૨૯ નીચેની શ્વાનાદમુનિએ કરેલી અર્થદીપિકા દીકામાં ક્ષત્રપુર ગોલોક અને વૈકુન્ઠને પામે છે એમ લખેલું છે. એ ત્રણેય શબ્દોનો અર્થ એકજ.” પેરા ૧૦૫ ‘ગોલોકની મનમાં શ્રીકૃષ્ણને ભેગવાનું આમન તેને પણ અક્ષર ધામ કહે છે. તે અક્ષરધામ અમે કહીએ છીએ તેનાથી જુદું છે. એ રીતે બે અક્ષરધામ છે. તે માટે વચનામૃતમાં લખેલું નથી વચનામૃત મદ્ય પ્રથમ ૨૧ માં અક્ષરધામ લખ્યું છે જુદી જુદી જગ્યાએ એ અક્ષરધામ જણાવેલા છે. અર્ચિમાર્ગ ગીતામાં લખ્યું છે તેજ પ્ર. ૨૧ માં વર્ણવેલો છે’ પેરા ૧૦૬ ‘સત્સંગિજીવન પ્ર. ૩ અ. ૪૧ શ્લો. ૨૫ ૨૬ ત્યાં ધામનું નામ ભક્તપુર આવ્યું છે’ પેરા ૧૦૭ પ્ર ૩ અધ્યાય ૪૧ માં ગોલોક અને અક્ષરધામ એકજ છે એમ અભે-પણે વર્ણવેલું છે. ગોલોકનું વર્ણન આવેલું છે તેમાં નીચેના પદો દ્વારા દર્શન કરેલું છે.

શ્લોક ૧ થી ૨૫-૨૬ માં (તદેતત્પરમં ધામ શ્રીકૃષ્ણસ્ય સનાતનમ્ । ગોલોક ઇતિ યત્ પ્રાહ-
મૌપગોપીગણાવૃત્તમ્) શ્રીકૃષ્ણનું સનાતન ધામ ગોલોક કહ્યું છે. શ્લોક ૩૩ માં દિવ્ય મંદિર ખોલે
વર્ણન છે તે બ્રહ્મપુર તરીકે કરેલું છે. આનું વર્ણન કરેલું છે છતાં અક્ષરધામ જીવુ છે એમ
માર્ગ કહેવું છે. સ. પ્ર. ૩ અ. ૪૧ શ્લોક ૨૯ થી ૩૦ (તન્મયેડસ્તિ મહત્તેજઃ કોટિકોશ્વર્કમાસુરમ્ ।
મનોહરમતિશ્વેતં ઘનં સચ્ચિત્સુલાત્મકમ્ ॥ યદાહુરક્ષરંબ્રહ્મ સર્વાધારં તથાડમૃતમ્ । અના-
દ્યતન્તં પૂર્ણં ચ સ્વયંજ્યોતિઃ સનાતનમ્ ॥) તરફ માર્ગ ધ્યાન 'એ'નું તે જોખને કહ્યું છે.
ગોલોકને અક્ષર અમૃત કહ્યું છે અને ત્યાં જે વિશેષણ લગાડેલાં છે તે કુ કુ છે તે અક્ષર-
ધામને પણ તેજ વિશેષણ લાગે છે. હું કહું છું કે ગોલોક અને અક્ષર તે એકજ
એમ વર્ણન કરેલું છે. પૈરા ૧૦૯ સ. પ્ર. ૩ અ. ૪૨ શ્લોક ૬૧ (શ્રીકૃષ્ણં
તત્તુ ભગવન્તમેવ તે તં જ્ઞાન્તસ્તદપિ ચ ધામ તસ્ય રાજન્ । નિશ્ચિત્યાય ચ ઘણુવોડન્ત
લાત્મલભ્યં તદ્દયંવેત્યપિ વિચિત્રુઃ પ્રદ્વષ્ટિચિત્તાઃ) તરફ માર્ગ ધ્યાન 'એ'નું અને તે શ્લોક
નીચે તરજીબા કર્યો છે તે બરોબર છે. પૈરા ૧૧૦ 'અક્ષરધામ' પ્ર. ૧૫૯માં રામિ-
નારાયણના ધામનું વર્ણન નથી પણ શ્રીકૃષ્ણના ગોલોક ધામનું છે. ચોપાઈ ૮૨ (હરિ ધરિ પોને
અવતાર રે) માં હરિ કલા છે તે શ્રીજી મહારાજ અને તે પછી એક ધામનું ઉપાસું દાગ રે
'એક ધામ' એટલે ગોલોક. પ્ર. ૧૫૯ ચોપાઈ ૩૩ થી ૩૮ (તેજઃપુળ ને મધ્યે અપાર રે, કોડી
સૂર્ય શશિથી અપાર રે, જેનું અક્ષર બ્રહ્મ છે નામ રે, શુષ્કાતીત અચલ હરિધામ રે) વાંચી કહ્યું
છું કે તેમાં અક્ષરબ્રહ્મ ગોલોક મધ્યે કહેલું છે અને તે શ્રીકૃષ્ણને રહેવાનું સ્થાન
કહેલું છે. એ પ્રકરણની સરખાતમાં (એવા સત્સંગી નરનારી રે, તેને અચલ અત્યે મહારાજ રે,
પોતે આવે છે તેડવા કાજ રે. શ્રીગોલોક શુષ્કાતીત જેહ રે, માયા તમ પાર ધામ જેહ રે. અચળ
અનાદિ દિવ્ય કહેવાય રે, શ્રીરાધાકૃષ્ણ રહે તેહમાંવ રે. અતિ અતુષમ ધામ એહરે, ધામે ઉદયગિરિ
જન જેહરે) જણાવેલું છે કે ઉદયગિરિ આશ્રિત હોય તેમને અતઃકરણે તે ધામમાં જવાનું.
અને તેમને શ્રીજીમહારાજ તેડવા આવે છે અને લાઇ જાય છે અને જ્યાં લાઇ જાય
છે તેને અહીં ગોલોક ધામ કહ્યું છે. ઉદયગિરિ જન આ પ્રકરણમાં કહ્યા છે તે શ્રીજી-
મહારાજના સંપ્રદાયનાને કહ્યા છે" છતાં.

ઉપર પ્રમાણે શ્રી રામીના નામથી શુંકાએલી વાતોને અવગણીને કે તેના ઉપનેક શબ્દોને
અવગણીને ગોલોક કે ગોલોકાંતર્વર્તિ અક્ષર ધામને બારી પાડી તેને શ્રીકૃષ્ણનું ધામ દર્શાવે.
તેનાથી તદન નિરાળું બીજું અક્ષરધામ શ્રીજીમહારાજનું દર્શાવે પણ કુલુક્તિભરી આશામાં
માર્ગ અને ગોલોકાંતર્વર્તિ અક્ષર ધામ શ્રીજીનું છે અને જોમના આશ્રિતોને અતે એ પામવાનું છે
એમ માનવામાં અનમાની ઘણી આનાકાની કરી પણ સાંપ્રદાયિક શાસ્ત્રાય પણ પ્રમાણે પ્રદર્શનાં,
બોલેલા હોવાથી અવગનીય માનીને, હેવટે રવીકાર કર્યું કે-ગોલોક અને અક્ષર એકજ છે અને
એજ ધામ રામિનારાયણનું છે અને એજ જોમના આશ્રિતોને અતે પામવાનું છે. ગોલોકાંતર્વર્તિ
અક્ષર ધામયકી ખીલુ જુદુ અક્ષર ધામ સામથી સામીન થતુ નથી વિગેરે.

ઉપરની તીમ તકરારમાં નામદાર કોર્ટ શકા સમાધાન સાથે આપેલો નિર્ણય જળમે-નમાં
આ પ્રમાણે છે-પેગ ૭૪ 'દેવે આપણે રચાયેલા મિદાંત ઉપર આવીએ અને તેમના ઉપદેશ
વિગે કોર્ટ શકા નથી' શ્રીજીમહારાજે કહ્યું છે કે-આપણે સંપ્રદાય ઉદય સંપ્રદાય છે...
મુખોને બ્રહ્મપુર અથવા ગોલોક (ગીતામાં દર્શાવ્યા શુભપર્વ સાધન રથાન)માં સ્થાન મળે

છે અને વાસુદેવ કૃષ્ણનું નિવાસસ્થાન અક્ષરધામ છે. શ્રીકૃષ્ણ હૃદયદેવતા છે અને જોસોક એ
 હૃદયિત ધામ છે'...પેરા ૭૫ 'આ દાવામાં આંકે ૩૬૧ વાસુદેવમાહાત્મ્ય છે. તેના ૧૬ મા
 અધ્યાયમાં શ્રીકૃષ્ણનું ધામ કેવું છે એ જાગત હૃદયમાં આવી છે નાગદંત્ર એ જગ્યાએ ટેલી રીતે
 પ્રદોષ્યા એ જાગત એ અધ્યાયમાં જણાવવામાં આવી છે ('લો ૧૦-૧૩) શ્લો ૪૩ થી ૪૭ મા
 જોતોનું વર્ણન છે અને જોતોકમાં શ્રીકૃષ્ણના સ્થાન જાગત સ્ત્રી ૪૮ થી ૪૮ મા વર્ણન છે
 આવી રીતે આંક ૩૬૧ જોયો નુ છે? અને શ્લો ૬? એ જાગત જગુ વે છે મ પ્ર ૩ અ
 ૪૦ શ્લો. ૨૫ થી ૩૦ જેના જણાય છે કે એ પુત્રમાં એ ભાગમાં ક્ય આગાઓ મુગ્ધ ને
 માપુમ વને તે મુલ્યુગદ શ્રીકૃષ્ણના ધામને પામે પરી એ ધામ કેવું છે? એવા પ્રશ્ન થતા
 શ્રીજમહારાજે મ. પ્ર ૩ અ ૪૧ (આંક ૨૮૫ પાન ૪૪૬)માં વર્ણન (બીગોસિન) આપેલું છે અને
 મરખામણી કંતા બન્ને વર્ણનો એજ પરંતો નદીઓ અને બીજી વસ્તુઓ સહિત મરખા છે આ
 વાચતા સ્પષ્ટ જણાય છે કે અક્ષરધામ જોસોકમાં છે. અને આ વાન ને બમ્તોએ સામગ્રીની
 તે બમ્તોએ જો નિર્ગય કથો એ જાગત શ્લો ૬૦-૬૧ મા જણાવેલ છે-“શ્રીજમહારાજ
 પાતે બીજા કોર્ડજ નહિ પા. શ્રીકૃષ્ણ હતા. બ્રહ્મપુર એ એમનું ધામ છે અને મગા
 પરી એ બંદા એ ધામમાં જગે એમ જાણી બહુ ગણ થયા” આંક ૩૫૬ પાન ૫૭૧
 (મધ્ય ૬૪ વચનામૃત) પાન ૬૨૪ (વરતાન ૧૮) આંક ૬૩ (સિદ્ધાપત્રી)ના ૧૦૧ સ્તોકમાં એજ
 હકીકત મેદામાં આવી છે શ્રીસ્વરૂપવામની જુનાની) આંક ૨૮૦ ના પેગ ૧૦૩ થી ૧૦૭
 વાચતા સ્પષ્ટ જણાય છે કે-અક્ષરધામ હતા એમ એ રહે નહિ તો કશું સમજાવી ન
 ગકે અને પ્ર ન. ૧ જેના ઉપદેશ કરે છે એ અક્ષરધામ શ્રીકૃષ્ણના અક્ષરધામથી
 તદ્દન જુદું છે એમ એ ઉચ્ચે કહે છે' પેગ ૭૬ 'આપણે તો અહીં શ્રીજમહારાજે કયા
 મિદ્ધાનો અહલ કહેલા તેની સાથેજ નિસ્ખત છે અને સવાલ એ-જોશ છે કે-
 પ્રતિવાદીઓ એ સિદ્ધાંતો ધરાવે છે કે નહિ? પેરા ૭૭ 'પ્રતિવાદીઓ જે અક્ષરધામને
 ઉપદેશ કરે છે તે જુદું છે અક્ષરધામ જોનોમ્થી જુદું છે અને તે જોનોક કરતા વધારે ઉચ્ચ
 છે' પેરા ૭૮ 'અગાઉ જણા વા મુગ્ધ આંક ૨૪૪ સતાનશ્ચુનિએ શ્રીજમહારાજની આગામાં
 લખેલી અને તે ડીમ શ્રીજમહારાજે મજુર ખેત્રી પ્ર ન ૧ના પુત્ર ૧ આંક ૨૮૦થી તપાસવામાં
 આવેલા અને તે મ છે કે-(પેગ ૧૦૪) 'સિદ્ધાપત્રીની ડીમ અર્થદીપિકામાં શ્લો ૨૬ની ડીમમાં
 સતાનશ્ચુનિ જણાવે છે કે વૈકુંઠ જોસોક અને બ્રહ્મપુર એ બંદા એજ છે' આ માલી
 પોનાની જુનાનીના પેરા ૧૦૫ મા નુમા મુન મે છે કે-જોસોકમાં શ્રીકૃષ્ણનું સ્થાન એ
 અક્ષરધામ-હેરાય છે પેરા ૧૦૬માં એમ જણાવેલું છે મ પ્ર ત્રીજામાં અક્ષરધામ
 અને જોસોકને એજ જાગતવામાં આવેલ છે (આંક ૨૮૦ ના પે. ૧૦૭નો ડેરો ભાગ પશુ
 જુનો) પેરા ૧૧૦માં મુન કરતામાં આ યુ છે કે બનચિનામણિ (આંક ૨૦૦)ના ૧૫૬માં મરજુમાં
 જણાવવામાં આવ્યું છે કે સુપ્રદાયના અનુયાયિઓ શ્રીકૃષ્ણના ધામ જોસોકને પામે છે.
 આ મધુ વાચતા ને વસ્તુનો ઉપદેશ મવામાં આવતો તે મધુ જણાય છે વધુમાં જણાય છે
 કે-આંક ૨૮૦ ને પાતે નિર્દિષ્ટ કરેલ જાગા- અને અક્ષર ધામ જુદા હોવાના
 મિદ્ધાન વિષે ખાતરી ન હતી અને તેથી એમને મધુ પડેન કે-“શ્રીજમહારાજ મમ-
 જતા હતા કન્ક અને કહેતા હતા કન્ક બીજું” શ્રીજમહારાજને બન્ને પક્ષો બમરાન
 ગળે છે અને આથી નિરોધ પામી રીની હુ કપના કડી મ-તો નથી ગમે તેમ પગ
 આથી શ્રીજમહારાજે શુ કહ્યું છે અને એમના નવનો લોક કેવી રીતે મમજરા અને ૫૫

ખાસ કરીને આંક ૩૩૫ ના હસ્તાવેજ સમયે કેવી રીતે સમજાયા એ વસ્તુ સ્પષ્ટ સમજાય છે. શ્રીજીમહારાજને કહેલા શબ્દોને વડતાલ સંસ્થા અનુસરે છે તે અર્થ સિવાય બીજો કોઈ અર્થ થઈ શકતો નથી. મારા પોતાના મત માટે હું કહું છું કે શ્રીજીમહારાજ કહેતા હતા એક વાત અને સમજતા હતા બીજી વાત, એ વાત મારે ગળે ઉતરી શકતી નથી. પેરા ૭૯ આનો અર્થ એવો થાય છે કે-આ લોકોએ વર્ણવેલ ત્રણ જગ્યાઓ શતાનાંદધુનિના કહેવા મુજબ એકજ હતી. શ્રીજીમહારાજ શ્રીકૃષ્ણના અવતાર હતા (જે પ્રતિવાદીઓ કબૂલ કરતા નથી) અને તેઓ ગોલોકમાં ગયા. જે ગોલોક શ્રીજીમહારાજનું ધામ ન હોત તો આ સમજાવવું અશક્ય બને...આ વચનામૃતો વાંચતાં અક્ષર ધામ ગોલોકથી જુદું છે એમ કબૂલ કરવા હું તૈયાર નથી. આગળ પ્રાછળનો પુરેપુરો સંબંધ ધ્યાનમાં લેવોજ જોઈએ. અક્ષર ધામ ગોલોકથી ઉંચી કક્ષાએ છે એમ કહેવા માટે આંક ૩૩૬ ના પાન ૬૯૦ (વચનામૃત અત્ય ૨૧) ઉપર આધાર રાખવાના આવ્યો હતો, અર્થ સમજાવા માટે પુરેપુરું વચનામૃત વાંચવું જોઈએ. પૃષ્ઠી આંક ૩૩૬ પાન ૧૨૮ (વચનામૃત પ્રથમ ૫૯) ઉપર આધાર ગણવાના આવેનો અને આમુ વચનામૃત વાંચતાં વૈકુંઠ ગોલોક અને હાલમહોલ એ ગળેડો એકજ વસ્તુ માટે વપરાયેલા હોય એમ મને લાગે છે. ઉપર જણાવેલા ધામોના અધિપતિઓ કોણ હતા એ નક્કી થાય તો અર્થ સ્પષ્ટ થાય. ગોલોક શ્રીકૃષ્ણનું ધામ છે, વૈકુંઠ વિષ્ણુનું અને હાલમહોલ શ્રીકૃષ્ણનું નિરામ સ્થાન છે એ કબૂલ કરવાના આવ્યું છે શ્રીકૃષ્ણ વિષ્ણુના અવતાર હતા. આ રીતે એ બધા શબ્દો એકજ છે, પેરા ૬૧ ગોલોક કે જેને સ્થાપકે પોતાના અનુયાયિઓ માટે ઇષ્ટિત ધામ જણાવેલું છે તેને પ્રતિવાદીઓએ નકારેલ છે. પેરા ૧૦૯ સિદ્ધાંતોમાં દ્વેર-શ્રીજીમહારાજનું ગોલોક એ નીચી કોટીની દુનીયા બને છે અને તેને માટે બહુ મહેનત કરવા જેવી નથી એમ કહી કાઢી નાંખવામાં આવે છે. અને આ બંને પક્ષના કંઈ વસ્તુનું માન્ય છે તે કંઈ સમજી શકતો નથી. એથી જણાય છે કે-એ હરીદ્ પથ અથવા સંપ્રદાય છે કે જેમાં બંધુ'ય જુદું છે' હતાદિ. ઉપર મુજબ જગમેન્ડેમા નિર્જુય અપાયો છે એમ આ બાનતની મૈ' રીતે મ'પૂર્ણતા થાય છે ઉપર પ્રમાણે દિવ્ય રૂપથી વિવર્જમાન જગત્માં પરબ્રહ્મ પન્માત્મા કે પોતામ શ્રીકૃષ્ણના નિત્ય નિવાસસ્થાનભૂત અને મુક્તપ્રાપ્ત સ્થાનભૂત ગોલોકાતરતિ અક્ષર ધામનો 'તદ્દિષ્ણો પરમ પદમ્' 'તદક્ષરે પરમે વ્યોમમ્' 'તત્પ્રસાદાત્પરા શાન્તિ સ્થાનં માન્વસિ શાશ્વતમ્' (ગીતા અ ૧૮ શ્લો ૬૨) હતાદિ સાત્ત્વમાન્ય અને શીશ્વમાન્ય મર્તિન-પાત મુનિવ્રિત થયો. એના વિશેષો તો ત પગપણ પ્રકૃષ્ણમા બડું છે તે તેનાથઈ જાયુરા.

ઉપર પ્રમાણે નિરૂપણ કરેલા ધામથી તેના અધિપતિનું નિરૂપણ થયેલું અર્થાત્ પ્રમ-ગાત થનુ આવ્યું દશે ૫૮૮ એની ઉપર અર્જની મુખ્ય મીટ હોવાથી ખામ કરવાની જરૂર છે. સંપ્રદાયના માન્ય મુખ્ય શાસ્ત્રોમા શ્રીજીએ અનીષ્ટપક્ષે માન્ય કરેલ મીટા બાજવતદિ શાસ્ત્રોનો આધાર આપીને વસુદેવસ્થા શ્રીકૃષ્ણનેજ અક્ષરધિપતિ જગત્પતિ ૫૦ કન બગવાન પ્રગાતમ તનાવનાકારણ મનાવનારમા અર્વાપરી સધાવદનીચિષ્ટિ દિવ્યમર્તિ પગમગ્રાવ ઉપાગ્ય મન્ડ-દેવપ્રે પ્રતિપદન કરીને, એજ અન્વર્તિ મીટુમ્ દેવીથી ધર્મસુત્રપ્રે સ્વામિનાગવમ્ નામથી

સાક્ષાત્ અવતરેલા હોવાથી એમને પણ એવા વિશેષલુવિશિષ્ટપણે વર્ણવવા પૂરક એમનો એમની સાથે અત્યંત અબેદસંબંધ તત્વના પ્રતિપાદન કરવામાં આવ્યો છે. શુદ્ધ ઉપાસના કે સમઝણમાં આજ બાબત પ્રથમ ગ્રહણ કરવાની પણ સાથે સાથે જણાવવામાં આવી છે.

શિક્ષાપત્રી શ્લો. ૧ માં રાધાલક્ષ્મીવિશિષ્ટ વૃંદાવનવિહારી શ્રીકૃષ્ણનું પોતે ધ્યાન કરવા રૂપ મંગળ કરે છે. ટીકામાં 'કૃષ્ણસ્તુ ભગવાન્ સ્વયમ્' 'હૃત્વા કૃષ્ણં પરંવ્રહ્મ' 'મૃગયુરિવ કપીન્દ્રં' ઇત્યાદિ પ્રમાણે આપોને શ્રીકૃષ્ણનું સ્વયં પરંવ્રહ્મ ભગવાનપણું અને સર્વાવતારધારિ-પણું સમર્થન કર્યું છે. શ્લો. ૧૦૭ માં અંતર્ધામી પરમેશ્વરને નિરૂપીને, એ પરમેશ્વર શ્રીકૃષ્ણજ છે પણ ખીજો કોઈ નહિ એમ પ્રતિપાદન કરવા 'સ શ્રીકૃષ્ણઃ પરંવ્રહ્મ ભગવાન્ પુરુષોત્તમઃ । ઉપાસ્ય દૃષ્ટદેવો નઃ સર્વાવિર્ભાષકારણમ્ ॥' આ ૧૦૮ શ્લોક છે. "જે પરંવ્રહ્મ ભગવાન પુરુષોત્તમ સર્વાવતારકારણ છે તે ઇશ આપણા ઉપાસ્ય ઇષ્ટદેવ શ્રીકૃષ્ણજ છે એમ જાણવું" એવો અન્યથા કયો છે. એવા અનુભાવવાળા કયા તે કૃષ્ણ ? તો સર્વના ઓળખાણ માટે "જે આપણે અવસ્ય ઉપાસનીય અને ઇષ્ટદેવ છે તે" એમ જે વિશેષણ આપ્યાં છે, આવો અર્થ ટીકામાં 'एष वै भगवान् साक्षात् 'કૃષ્ણસ્તુ ભગવાન્ સ્વયમ્' ઇત્યાદિ પ્રમાણેના ઉપન્યાસ સાથે કયો છે. ૧૦૯ થી ૧૧૨ શ્લોકથી રાધાકૃષ્ણ લક્ષ્મીનારાયણ નરનારાયણ આદિક નામબેદથી કે રાધાદિ સેવકબેદથી કે દ્વિભુજ અતુર્ભુજાદિ આકારબેદથી શ્રીકૃષ્ણના સ્વરૂપમાં ભેદ નહિ સમઝવાનો કહ્યો છે. ૧૧૩માં તેમનીજ ભક્તિ કરવાની કહી છે અને ૧૨૧માં દ્વિવ્ય ગોક્ષોડધામમાં તેમની સેવા મળે એનેજ મુક્તિ કહી છે. આ તત્વાર્થનિરૂપણપ્રસંગે ૧૦૮ ની ટીકામાં 'અંતે શતાનંદમુનિએ શ્રીકૃષ્ણ અને શ્રીહરિને સર્વથા અબેદ જાણવારૂપ ગ્રંથોના નિર્ગોલનાર્થ આ રીતે કહ્યો છે. "યઃ સાક્ષાત્ ભગવાન્ ક્ષરાક્ષરપરઃ કૃષ્ણઃ સ एव स्वयं भक्तौ धर्मत आस भूरिकृपया श्रीस्वामिनारायणः । मानुष्यं भुवि नाटयन्निजजनाचार्यस्वधर्मं स्थितः कृष्णं ब्राह्म परोक्षवन्नतु ततोऽन्यः सोऽस्ति यस्त स स्वयम् ॥" (અર્થ-જે ક્ષરાક્ષરપર સાક્ષાત્ ભગવાન શ્રીકૃષ્ણ હતા તેજ સ્વય જાડુ કૃપાથી ધર્મભક્તિયથી પૃથ્વી ઉપર શ્રીસ્વામિનારાયણ નામથી પ્રકટ થયેને માનુષ્ય-નાટ્યને શોભાડવા નિજજનોના આચાર્યપણાના ધર્મમાં રહીને, શ્રીકૃષ્ણને પરોક્ષપણે યદ્યપિ કહ્યું છે પણ તેમનાથકી તે પોતે અન્ય-ભૂદા નથી, કેમકે એજ પોતે સ્વયં છે) આ રીતે આ સદીક પ્રબંધમાં શ્રીકૃષ્ણને પરંવ્રહ્મ ભગવાન પુરુષોત્તમ સર્વાવતારી ઉપાસ્ય ઇષ્ટદેવપણે નિરૂપીને તેમની સાથે શ્રીહરિને સર્વથા અબેદ રજાઈ કહ્યો છે.

સત્સંગિજીવનના મંગળના પ્રથમ શ્લોકમાંજ 'શ્રીકૃષ્ણાય નમસ્તસૈ યઃ સાક્ષાત્ ધર્મ-નન્દનઃ' એમ શ્રીકૃષ્ણને અને શ્રીહરિને એકપણે કહે છે. પ્ર. ૧ અ. ૩ શ્લો. ૧૬-૧૭ 'किन्त्वहं साम्प्रतं भूमी कोसलेपूत्तरेष्विह । आतोऽसि धर्मतो भक्तौ हरिनाम्ना हि विधुतः ॥ वर्ते पश्चिमपञ्चालदेवो दुर्गपुरेऽधुना । सोऽहं त्वामन्तिके स्वस्य रक्षिष्यामि न संशयः' (અર્થ-નરનારાયણ પોતાની સેવા માટે આવેલા શતાનંદમુનિને કહે છે કે-હં મુને મારી સમીપ સેવારૂપ જે તમારો નિશ્ચય છે તે જાડુ સારો છે પરંતુ હુંજ હમણા જામિ ઉપર ઉત્તરકોસલ દેશમાં ધર્મ ભક્તિના પુત્રરૂપે પ્રકટ થયેને હરિનામથી પ્રખ્યાતિને પામ્યો છું. તેજ હું દાસમાં પશ્ચિમ પંચાલ દેશમાં આવેલા દુર્ગપુરમાં રહ્યો છું તો તમેને તે રૂપથી રહેજો હું તે મારી પામે રાખીશ એમાં સંશય નથી) આથી 'નરનારાયણજ ભગવાન શ્રીહરિરૂપે પ્રકટ થયા છે' આ અર્થની રજાઈના યદ્ય. પ્ર. ૧ અ. ૬ શ્લો. ૪૦-૪૧ 'अनस्त्यत्पुत्रतां भूयो हरिनामाऽहमाप्य तम् । सर्वतो

નારાયણ્યામિ પાલયન્ સાધુપુરુષાન્ ॥ ધર્મજ્ઞાનવિરાગાઢ્યાં ભક્તિં ભુવિ યથા પુરા ।
 પ્રવર્તયિષ્યે ચુષ્માભિઃ સહૈવ વિચરન્નહમ્ ॥ (પોતા પાસે આવેલા ધર્મ મૂર્તિ ઉદ્ધવ તથા
 મરીઆદિ મહર્ષિઓને દુર્ગાસાથે શાપ આપ્યા પછી તેમની સાંત્વના માટે ધર્મમૂર્તિ પ્રત્યે નરનારાયણ
 કહે છે કે-કરીથી પણ તમારા પુત્રપણને પામીને હું હરિ નામથી પ્રસિદ્ધ થઈને મારા બક્તજનોનું
 પાલન કરવાપૂરુંક અધર્મના બળને મૂળમાંથી નાશ કરીશ. અને તમારી સાથેજ ભૂમિ ઉપર વિચરીને
 હું ધર્મ જ્ઞાન નેરાએ સહિત ઓકાંતિથી બકિતને પૃથ્વી ઉપર કૃષ્ણવતારની પેઠે પ્રવર્તીશ) એમ
 નરનારાયણના અવતારરૂપ કહેવાથી તેમનો અભેદ સ્પષ્ટ થયો. સ. પ્ર. ૧ અ. ૧૯ શ્લો.
 ૩૬ 'અતોઽહમેવ પુત્રત્વં દમ્પત્યોર્યુવયોર્વૃષ । પ્રાપ્ય તન્નિગ્રહં સમ્યક્ કરિષ્યામિ ન સંશયઃ'
 આ રીતે અમુરનો પીડા પમાડેલાં ધર્મ બકિતએ વૃદ્ધાવનમાં શ્રીકૃષ્ણની પ્રાર્થના કરતાં રાધારામાદિ
 સાથે પ્રત્યક્ષ થયેલા તેમણે તેમને પુત્રપણે થવાનું વરદાન આપ્યાનું કહ્યું છે (આથી શ્રીકૃષ્ણજી
 ધર્મસુત શ્રીહરિરૂપે પ્રગટ થયા છે એમ સ્પષ્ટ થાય છે) સ. પ્ર. ૧ અ. ૨૨ શ્લો. ૨૬
 'ગોલોક પવાક્ષરધામ્નિ દિવ્યેઽનન્તે ચ યાદ્યમતે સ નિત્યમ્ । તં તાદૃશં તે વદન્નુદ્ધિહસ્તં
 નિનાદયન્તં મુરલીં મુકુન્દમ્ ॥' એમ જ-મ સમયે આવેલા બ્રહ્માદિ દેવોને પ્રકટ થયેલા શ્રીહરિનું
 ગોલોકાંતવર્તિ અક્ષરના અધિપતિ કિલ્બજ મુરલીધર શ્રીકૃષ્ણરૂપે દર્શન થવાનું કહ્યું છે. (આથી
 અક્ષરધામી મુરલીધર શ્રીકૃષ્ણજી ધર્મસુત શ્રીહરિરૂપે પ્રગટ થયા છે એમ સ્પષ્ટ થાય
 છે) અ. ૨૨ શ્લો. ૨૮ 'વૃન્દાવને યાદશ આત્મના પ્રાગારાધ્ય દૃષ્ટઃ પરિવારયુક્તઃ । તં
 તત્ર સૌ તાદૃશમેષ દૃષ્ટા નિશ્ચિન્નયતુઃ કૃષ્ણ હતિ સ્વચિત્તે ॥' એમ પુત્રપણે પ્રાદુર્ભવેલા
 શ્રીહરિનો ધર્મ બકિતએ વૃદ્ધાવનમાં પ્રત્યક્ષ દર્શન આપી વરદાન આપનારા ગોલોકાધિપતિ શ્રીકૃષ્ણપણે
 નિશ્ચય કર્યાનું કહે છે. (આથી શ્રીકૃષ્ણનોજ શ્રીહરિરૂપે પ્રાદુર્ભાવ નક્કી થાય છે) પ્ર. ૧ અ.
 ૨૬ શ્લો. ૬૩ 'ચાલોઽપિ નૈવ ચલુ માયિકવિગ્રહોઽસૌ નારાયણઃ સ્વયમૃવિધૃતમર્ત્યનાઢ્યઃ ।
 વૃન્દાવને ઘરદ્વ દ્વર્ગે નૌ સ્વકીયં જાતો વરં સપલયન્ ભુવિ નૌ નિકેતે' એમ કાલીન્દત અમુરના
 સદાર પ્રસંગે ધર્મદેવે 'વૃદ્ધાવનમાં વરદાતા શ્રી રાધાકૃષ્ણજી પોતાનું વરદાન મદ્ધજી કરવા માગ
 વૃદ્ધમાં પ્રગટ થયા છે' એમ કહ્યું છે. (આથી શ્રીકૃષ્ણનોજ કરીથી શ્રીહરિરૂપે પ્રાદુર્ભાવ કલો)
 પ્ર. ૧ અ. ૩૧ શ્લો. ૨૫ 'શ્રીમદ્ભાગવતાદીનિ પ્રત્યહં તસ્ય દુષ્ણવતઃ । ઉપામ્યઘ્નીઃ કૃષ્ણ યવ
 સુદૃઢા સમવર્તત' એમ શ્રીહરિએ બાહ્ય વયમા ચાર સાગરું લધુ પુસ્તક લખી પોતા પાસે મદ્ધ
 રાખ્યા પછી શ્રીમદ્ભાગવતાદિ શાસ્ત્રોને સાંભળતાં 'કૃષ્ણજી એક ઉપ રમ છે' એવી દૃઢ હુદ્દિ કરી.
 આથી શ્રીકૃષ્ણની ઉપાસ્યતા થીજ એ પ્રથમથીજ નક્કી કરી સમજાય છે. પ્ર. ૧ અ. ૩૨ શ્લો. ૬
 'શ્રીકૃષ્ણો ભગવાન્ સાક્ષાઘો વિષ્ણુઃ પુરુષોત્તમઃ । સ યવ સર્વભાવેભ સેવનીયો મુમુક્ષુભિઃ ॥'
 એમ શ્રીહરિજી શ્રીકૃષ્ણનેજ સાક્ષાત્ પુરુષોત્તમ વિષ્ણુભગવાનપણે કહીને તેમનીજ મુમુક્ષુએ સર્વ-
 ભાવથી બકિત કરવાની કહે છે. પ્ર. ૧ અ. ૩૬ શ્લો. ૬૧-૬૨ 'સ્વધર્મજ્ઞાનવૈરાગ્યરૂપેતા નવલક્ષણા ।
 મનિઃ કૃષ્ણે ત્વયા પ્રોક્તા નૃણાં શ્રેયસ્કરી હરે ॥ જ તુ કૃષ્ણસ્ત્યમેવાસિ હરિનામાત્ર
 સામ્પ્રતમ્' એમ બકિતમાતા પુત્ર શ્રીહરિનો શ્રીકૃષ્ણપણે નિશ્ચય કરીને બકિત કરવાની કહે છે.
 અ. ૩૭ શ્લો. ૬ 'સોઽય સ્યમેવ શ્રીકૃષ્ણં જ્ઞાનન્તી નિશ્ચયેન તામ્ । તદ્વપ્ દર્શયામાત્' એમ
 શ્રીહરિનેજ શ્રીકૃષ્ણપણે નિશ્ચયથી બાણતાં બકિતમાતાને સ્વામ્યુંદર પિતાંયધર મુરલીધર શ્રીકૃષ્ણરૂપનાં
 દર્શન આપ્યાં. (આથી શ્રીકૃષ્ણજી શ્રીહરિરૂપે અવતર્યોનો બકિતમાતાનો નિશ્ચય કલો) અ. ૩૮
 'બ્રહ્મજ્યોતિશ્ચેયે તત્ર વિહરન્તં વૃદ્ધને । યથાપુરંશ્ચિ તં કૃષ્ણં દદશં મુરલીંકરમ્
 ॥ ૨૩ ॥ કૃષ્ણતુલ્યાલિલાકારં વર્ણયિષ્યમવસ્યિતમ્ ॥ ૧૫ ॥ અવતીર્ણો નિજપૃદ્ધે શ્રીકૃષ્ણો

હરિસંગયા । અસ્તીતિ તત્ત્વજ્ઞે તસ્ય સ્મૃતિરાસાંજિરાધિપ ॥ ૧૬ ॥ જ્ઞાતોઽસ્ય હરે
મયાઽધિલજગત્સામી ત્યમેક પ્રમુર્તમેષ્ઠો વરદો જગદ્ગુરુજ શ્રીકૃષ્ણ એવ સ્વયમ્ ॥
સ એવ કૃષ્ણો ભગવાંસ્ત્વર્માજ્ઞઃ સાશ્વાત્ પરંબ્રહ્મ હિ નિર્ગુણં ચત્ । ઋતં વિધાતું નિજ
વાન્મયમન મત્પુનનાટ્યં ધરસિ સ્વતન્ત્ર ॥ ૨૦ ॥ એમ 'અક્ષરાધિપતિ સર્વજગત્પતિ પરબ્રહ્મ
નિર્ગુણ માયાપર ભગવાન મુરલીધર શ્રીકૃષ્ણ વરદાનને સકળ પ્રવા મારા મંદિરમાં હૃદયકૃષ્ણપદી
પ્રકટયા છે' એવી ધર્મદેવને સ્મૃતિ આતી (આથી શ્રીકૃષ્ણ શ્રીહરિરૂપે અવતર્યાનો ધર્મદેવનો નિશ્ચય કર્યો)
સ. પ્ર ૧ અ. ૩૯ શ્લો. ૩ 'ઉપાસનાં ચસ્ય કુર્મોઽયમ્ શ્રીરાધિકાપતે । સ એવ હરિનામાઽયમ્
ઘર્તતે સોદરો હિ ચામ્ ॥' એમ ધર્મદેવે 'જે રાધિકાપતિ શ્રીકૃષ્ણની ઉપાસના આપણે કરીએ
છીએ એજ હરિનામના આ તમારા ભાઈ છે' એમ બીજા પુત્રને કહ્યું છે. (આથી શ્રીરાધાકૃષ્ણ
શ્રીહરિકૃષ્ણ છે એ સ્પષ્ટ થાય છે) પ્ર. ૧ અ. ૪૯ શ્લો. ૮૯-૯૦ 'ત્વ હિ સાક્ષાત્પરંબ્રહ્મ ક્ષરાક્ષરપરં
વિમ્ ॥ નાનૈકકોટિમ્રદ્વાષ્ઠોદયસ્થિત્યન્તકારણમ્ ॥ ગોલોકાધિપતિર્દિવ્યચુંદાવનચિહાર
ફલ્ ॥ લક્ષ્ણજ્ઞરાસલીલસ્ય રાધિકારમણઃ સ્વયમ્ ॥' એમ વનના મળેલા શ્રીહરિનો શકર
પાર્વતીએ 'સાક્ષાત્ પરબ્રહ્મ ક્ષરક્ષરપર જગત્કારણ ગોલોકાધિપતિ વંશવર્નાવધારી રામનીશકર
રાધારમણ તમે ભક્તિ ધર્મ થકી પ્રગટ થયા છો' એવી સ્તુતિ કરી છે. (આથી ગોલોકપતિ રાધા-
પતિનોજ અતાર શ્રીહરિ છે એમ સ્પષ્ટ થાય છે) અ. ૫૨ શ્લો. ૩-૬ 'શ્રીરાધિકેશો ભગવાન્
યોઽસ્તિ સર્વેશ્વરોઽનય । હૃદયેવ સ ઇવાસ્તિ મમ સચ્ચાલસંમત ॥ બ્રહ્મધર્મશિલાદીનાં
દેવાનામપિ દેવતા । વરાહાઘવતારાણા ધર્તા કૃષ્ણ પરં મૂહત્ ॥ ધ્યાયામિ તમહ નિત્યં
પૂજયામિ ચ તં મુને ! કીર્તયામિ ચ તન્નામ યદાહુ કલિતારકમ્ । કૃષ્ણમેક વિના નાન્યા
ગતિરસ્તિ કલાચિહ્ ॥' એમ મુક્તાનંદે કેવું ખ્યાલ કરે છે ? એમ પુછના વર્ણિય' શ્રીહરિએ
'જે શ્રીરાધિકેશ ભગવાન્ સર્વેશ્વર દેવદેવ અન્યાગી પરબ્રહ્મ શ્રીકૃષ્ણ છે એજ શાસ્ત્રમ મન મારા
હૃદયેવ હોવાથી તેમનું ખ્યાન પૂર્ણ કીર્તન નામરમરણ કરે છું. કેમકે કૃષ્ણ વિના બીજા કોઈ ગતિ કષ્ટિકા
લભાનથી' એમ ઉત્તર આપ્યો છે. (આ રીતે સ્વયં શ્રીહરિજ રક્ષાપતિ શ્રીકૃષ્ણને પોતાના ઉપાત્મ હૃદયે
પણે કહેવા પૂર્વક ખ્યાનાદિસ્વયં કરવાનું જોડે) પ્ર. ૧ અ. ૫૯ શ્લો. ૯૩ 'ગોલોકસંસ્થાક્ષરદિવ્યધાસિ
યાદક્ સદૃષ્ટ ચુદ્ધદનાદૌ । વિલોક્ય જ્ઞતાદ્દશમેષ્ઠ કૃષ્ણમાનન્દવાપોં નિમમજ્ઞ સય.'
એમ રામાનંદસામીએ 'ગોત્રાકાતર્વિત અક્ષરધામના અધિપતિ શ્રીકૃષ્ણ શ્રીહરિરૂપે અવતર્યા છે'
એવો નિશ્ચય નહોતો કર્યો (આથી શ્રીકૃષ્ણનોજ અવતાર શ્રીજયહારજ છે એ સ્પષ્ટ થયું) પ્ર. ૨
અ. ૬ શ્લો. ૨૪ 'પરમેશ્વર ઇવાયં નારાયણમુને સ્વયમ્ । શ્રીકૃષ્ણોઽસ્તીતિ સાક્ષર્યે ચદ્વિત
સ સનુત્તુષ્ઠા' એમ રામાનંદમુનિના શિષ્યોએ 'આ નારાયણમુનિજ સ્વયં પરમેશ્વર શ્રીકૃષ્ણ
છે' એવો નિશ્ચય કર્યો (આથી શ્રીકૃષ્ણનોજ અવતાર શ્રીહરિ છે એમ સ્પષ્ટ થયું) પ્ર. ૨ અ. ૧૮
શ્લો. ૧૬ 'નમો દિવ્યગોલોકધાસિ પ્રકાદો સમ રાધિકગોપિકામિર્ધિલસમ્ । સદા તન્યતે
વેણુયાદા રતસી' એમ પ્રવાળન ત્રિપે શ્રીહરિની ગોત્રાકાતર્વિત અક્ષરધામના અધિપતિ ગદાપતિ
વરલીધર શ્રીકૃષ્ણપણે સ્તુતિ કરી છે (આથી શ્રીકૃષ્ણ અને શ્રીજની અત્યંત અનિનના બળ્યાતી)
અ. પ્ર. ૩ અ. ૩૭ શ્લો. ૧૪ 'સર્વાવતારઘર્તાર શ્રીકૃષ્ણ પુરુષોત્તમમ્ । તમેવ જાનન્ સ્વદયાદ્ર-
સ્તુષ્ટાવ પ્રાજ્ઞલિસ્તત્' એમ અગ્નિમ ગમ્યે 'મુરલીધારી મર્ત્યવતારધર્તા પુરુષોત્તમ શ્રીકૃષ્ણના દર્શન
પ્રાપ્તતા રા. અ. શ્રીહરિ' એવોજ નિશ્ચય કરીને સ્તુતિ કરી છે. (આથી ગમે વચ્ચે તરત અનંદ
મિત્ર થાય) પ્ર. ૨ અ. ૩૧ શ્લો. ૧૬-૨૦ 'બ્રહ્મમતે તત્ર ધાસિ દિવ્યે ચુંદાવને યન । રામ
મણ્ડલમવ્ય તં પ્રીઢન્ત કૃષ્ણમૈક્ષત ॥ નિનાદયન્ત મુરલીં વિદ્યોરં શ્યામસુન્દરમ્ । મયુ

રવહંમુકુટં રાધાવક્રેન્દુલોચનમ્ ॥' એમ અભયરાત્રએ શ્રીહરિને અલસહિત તેજોમયે પામનાં
 દિવ્ય વૃંદાવનમાં રાસમંડળ મધ્યે કીડા કરતા મુરલીધર સ્વામીસુંદર મયુરપિન્ધમુકુટધારી રાધાપતિ
 ગોપીમંડળવેદિત શ્રીકૃષ્ણરૂપે બોધને સંપૂર્ણમનોરથ થઈ, 'સિતામ્બરં નૌષ્ઠિકવર્ણિવેપં પીતામ્બરં
 તં નટયર્ચવેપમ્' । નવામ્બુદશ્યામલસુન્દરાશ્લં વન્દે હરિં ધર્મસુતં ત્વં 'કૃષ્ણમ્' પ્રત્યાદિ આઠ
 શ્લોકથી વસુદેવસૂત શ્રીકૃષ્ણ અને ધર્મસુત શ્રીહરિની અભિજનપણે સ્તુતિ કરી છે. આમાં પ્રથમ
 પાદમાં શ્રીહરિને મળતાં વિશેષણો, બીજા પાદમાં શ્રીકૃષ્ણને મળતાં વિશેષણો, ત્રીજા પાદમાં બન્નેને
 મળતાં વિશેષણો અને ચોથા પાદમાં બન્નેના નામનિર્દેશ સાથે પ્રણામ છે. (આ ઉપરથી તો
 શ્રીકૃષ્ણનો અને શ્રીહરિનો અત્યંત અબેદ નક્કી થાય છે) પ્ર. ૨ અ. ૩૭ શ્લો. ૯૬-૯૭ 'ઉક્તસ્તે
 સંપ્રદાયોઽથ શ્રીકૃષ્ણોઽસ્મીપ્રદેષતા । પરમાત્મા પરંબ્રહ્મ સર્વકારણકારણમ્ ॥ સહિ રાધિ-
 કયા યુક્તો રાધાકૃષ્ણં દત્તીર્યતે । યુક્તઃ સ લક્ષ્મ્યા રુક્મિણ્યા લક્ષ્મીનારાયણસ્તથા' આ
 રીતે શ્રીહરિએ શિવગમ વિગ્રપ્રત્યે ઉદ્ભવસંપ્રદાય કહીને, પરમાત્મા પરંબ્રહ્મ સર્વકારણ શ્રીકૃષ્ણને
 ઇષ્ટદેવતાપણે કહીને, રાધાકૃષ્ણ લક્ષ્મીનારાયણ આદિક નામથી તેમનેજ કહેવાનું કારણ કહીને, શ્રીવાસુ-
 દેવાદિ બૃહદ્ અને વરાહાદિ અવતારોના ધર્તાપણે એમનેજ કહ્યા છે (આથી ઉદ્ભવસંપ્રદાયમાં
 ઇષ્ટદેવતાપણે શ્રીકૃષ્ણને જાણવાના નકકી કર્યા) પ્ર. ૩ અ. ૪૧ શ્લો. ૯૧ 'શ્રીકૃષ્ણં નનુ મગવન્તમે-
 વતે તં જ્ઞાનન્તસ્તદપિ ચ ધામ તસ્ય રાજન્' એમ શ્રીહરિએ કહેલા ગોક્ષોકાંતર્વર્તિ અક્ષર પામતું
 સ્વરૂપ સમગ્રેલા ભક્તોએ 'તે આ હરિકૃષ્ણજ્ઞ સાક્ષાત્ શ્રીકૃષ્ણમગવાન છે' એવે નિશ્ચય કર્યો.
 (આથી શ્રીકૃષ્ણ અને શ્રીહરિ વચ્ચે બેદ નથી એમ સ્પષ્ટ થયું) સ. પ્ર. ૩ અ. ૪૩ શ્લો. ૩૧
 રમાકૃત શ્રીહરિસ્તુતિમાં 'મૂર્તૌ વૃષાત્ત્વમભવઃ સ્વલુ માનવાનાં નારાયણર્પિતમવાય પુરાજ્ઞ
 જાણે' । પ્રાદુર્વભૂચિય સુતોઽય તયોનુંતમ્બોઃ શ્રીનીલકુન્ઠ ઇતિ કોસલ દેશ દૈશ ॥' એમ
 અક્ષરાધિપતિ શ્રીનારાયણભાષિજ શ્રીનીલકંઠવર્ણિરૂપે પ્રગટ થવાનું કહે છે (આથી એના એજ
 નાગવજ્રુક્તપિ અને એનાં એજ માતૃપિતા કહીને અભિજ્ઞતા જણાવી) પ્ર. ૪ અ. ૨૨ શ્લો.
 ૨૮-૪૧ 'મગધન્ દૃષ્ટવૃંદાસિ ત્યમતસ્ત્વાં તુ વિગ્રહે । યોઽસ્તસ્ત્વામી સ પચાસિ કૃષ્ણો
 રાધાત્માયુતઃ ॥ કોટ્યકેન્દુપ્રકાશસ્ય રાધાલક્ષ્મીયુતમ્યતે । દૈશ્યં મન્નિધર્માદેશ્યાત્વન્તં
 તુર્લભં નૃણામ્ ॥' આ રીતે શ્રીહરિએ પંચાળામાં પરમહંસેને રાધાલક્ષ્મીવિશિષ્ટ ધર્મભક્ત્યાદિ
 વિશિષ્ટ મુરલીધર પ્રગમમય દિવ્ય શ્રીકૃષ્ણરૂપે દુર્લભ દર્શન આપ્યાની વાત કહી છે. (આ ઉપરથી
 શ્રીહરિનું પૂજારૂપ શ્રીકૃષ્ણ છે એમ નક્કી થાય છે) પ્ર. ૪ અ. ૨૫ શ્લો. ૮૨-૮૩ 'મસ્માક-
 મિપ્રદેવોઽસ્તિ શ્રીકૃષ્ણઃ પુરુષોત્તમઃ ॥ તેજોમણ્ડલમધ્યસ્થો મોલોકો યઃ સ પદ્ય દિ ॥'
 એમ શ્રીહરિએ ગોલોકાંતર્વર્તિ અક્ષરપામના અધિપતિ શ્રીકૃષ્ણપૂરુષોત્તમને મંપ્રદાયાના ઇષ્ટદેવ તરીકે
 કહ્યા છે. પ્ર. ૪ અ. ૩૫ શ્લો. ૨૪ 'નારાયણાવતારોઽય હરિરસ્તિ મુરુહિં નઃ' અ. ૩૬ શ્લો. ૬
 'મર્હે તુ સાક્ષાત્ શ્રીવિષ્ણોરપ્યતારં પદ્માવણિ । ધેયસે શ્રિતજીવાનાં જાતં મુવિ યદામિ વઃ'
 એમ મુક્તાનંદમુનિએ વરપતનમાં થયેલી વિદ્યવિગ્રહમાં શ્રીહરિને વિષ્ણુનાગવજ્રુના સાક્ષાત્ અવતાર-
 પણે નિરૂપણ કર્યો છે. પ્ર. ૪ અ. ૩૦ શ્લો. ૨૩ 'યઃ સાક્ષાન્ મગવાન્ કૃષ્ણઃ સ તુ દુર્ગાપુરે મ્યમ્ ।
 વિરાજતે હરિઃ સોઽય વર્તન્તે દિ ચતુર્મુખઃ ॥' એમ હાપ્કાધીય ચતુર્મુખ શ્રીકૃષ્ણનો અને
 શ્રીહરિનો અબેદ કહ્યો. પ્ર. ૪ અ. ૪૦ શ્લો. ૨૩ 'અસ્માકમિપ્રદેવોઽસ્મિ શ્રીકૃષ્ણો મગવાન્
 મ્યમ્ ॥ તન્મન્દિરાયણતેકાનિ કારિતાનિ મયા મુવિ ॥' એમ શ્રીહરિ શ્રીકૃષ્ણમગવાનને મંપ્રદાયાના
 ઇષ્ટદેવ તરીકે કહીને તેમનાંજ મંદિરો કગ્યાનું રાખું કહેડે. પ્ર. ૪ અ. ૪૧ શ્લો. ૧૨ 'શ્રીકૃષ્ણો
 વાસુદેવો, વૈ મોલોકપાધિપતિઃ સ્વયમ્ । ડપાસ્યા દેવતા દામ્યાં દૈક્ષાયાં મયનિ પ્રમુઃ ॥'

એમ શ્રીહરિ સાપ્રદાયિક દીક્ષામાં ઉપાસ્ય દેવના તરીકે ગૌરોક્ષાધિપતિ વાસુદેવ શ્રીકૃષ્ણને કહે છે. શ્લો. ૨૭ 'શ્રીકૃષ્ણદેવં શરણ પ્રપચોઽસિ સ પાતુ મામ્' એમ દીક્ષામાં ઉપાસ્ય શ્રીકૃષ્ણ હોવાથી તેમના શરણને પામવાનો સકલ્પ કહે છે પ્ર ૪અ. ૪૮ શ્લો. ૨૮ થી ૩૫ 'નવીનજીમૂતસમાનવર્ણ . શ્રીરાધિકારુણ્યમહં નમામિ' એમ આ અષ્ટકથી દીક્ષિતોને શ્રીકૃષ્ણની સ્તુતિ કરવાનું વિધાન શ્રીહરિએ કર્યું છે ૧. ૪અ. ૫૫ શ્લો. ૨ 'અસ્માકમિદ્દેવો હિ શ્રીકૃષ્ણોઽસ્તીતિ તસ્ય વા' એમ શ્રીકૃષ્ણને સ પ્રદાયના છટ્ટદેવપણે કહે છે. આ રીતે આ ગ્રંથમાં એવા બહુ વાક્યો અમેદને કહેનારા છે

વચનામૃત પ્રથમ ૫ 'રાધિમાંએ સહિત એવા ને શ્રીકૃષ્ણભગવાન તેનું ધ્યાન કરવું' (આથી રાધાકૃષ્ણની ધ્યેયતા મ્હી) પ્ર ૪૭ 'અને પરમાત્મા ને શ્રીકૃષ્ણભગવાન તેની સાથે નજની ગોપી-ઓએ કામભુદ્ધિએ કરીને પ્રીતિ કરી તો પણ સર્વે ભગવાનની આધારે તરી ગઈઓ ને પોતે ગુણાતીત થઈને નિર્ગુણ એવું ને ભગવાનનું અક્ષરધામ તેને પામીઓ, તેનું કારણ એ છે ને શ્રીકૃષ્ણભગવાન પોતે સાક્ષાત્ પુરૂષોત્તમ ગુણાતીત દિવ્યમૂર્તિ હતા' (આથી વસુદેવસ્થૂત શ્રીકૃષ્ણનું અક્ષરધામાધિપતિપણ, સાક્ષાત્ પુરૂષોત્તમપણ અને ગુણાતીત દિવ્યમૂર્તિપણ હતું) પ્ર ૭૨ 'અને અખંડ અક્ષયારીની પેઠે ઊર્ધ્વરેતા રહ્યા અને એવી રીતે કામનો ગર્વ ઉતાર્યો એવું અલૌકિક સામર્થ્ય ભગવાન વિના બીજામાં હોય નહિ' (આથી ભગવાનપણું કહ્યું) કા ૮ 'માયાના તમચમી પર ને અજ્ઞાનોએ તને વિશે રહ્યા એવા ને બૃહાપુત્ર તેની પામેથી આજીવનના પુત્રને લઈ આ-આ સારે તે રથ ને પેડા તે માયિક હતા ને સ્વૃગભાવે યુક્ત હતા પણ તે શ્રીકૃષ્ણભગવાનને યોગે કરીને અતિ સૂક્ષ્મ અને ચૈતન્યરૂપે ચઢેને ભગવાનના નિર્ગુણ અક્ષરધામને પામ્યા અને એજ શ્રીકૃષ્ણભગવાન તેણે પોતાની માના ને યશોદાજી તેને પોતાના મુખને નિરે અણવરણે યુક્ત મમત્ર અક્ષાડ દેખાડ્યું અને વળી અનુનને પોતાની મૂર્તિને વિશે વિશ્વરૂપ દેખાડ્યું' (આથી શ્રીકૃષ્ણનું અક્ષરધામાધિપતિપણ અને પુરૂષોત્તમ પણું કહ્યું) લેખા ૭ 'ને ભગવાનના સ્વરૂપને વિશે ઈન્દ્રોએ અત કુચ્યું અને અનુભવ એ નણે પુગે એવા ભગવાનના સ્વરૂપને જાણે કરીને મોક્ષ થાય એમ કહીએ છીએ ત્યારે શ્રીજીમહાનાથ બોલ્યા ને એવા ને ભગવાન તે તો શ્રીકૃષ્ણ છે તે તો પોતે પોતાને એમ કહે છે ને 'યસ્માન્નરમતી તોઽહમક્ષરાદપિ ચોત્તમ । અતાંઽસિ લોકે યેદે જ પ્રથિત પુરુષોત્તમ ॥' ઇત્યાદિ' (આથી શ્રીકૃષ્ણનું પુરૂષોત્તમપણું કહ્યું) લેા ૧૧ 'અને અનુબને વિશે તથા દેવતાને રિને ને પુરૂષોત્તમ નાગવંશીની રામકૃષ્ણાદિ મૂર્તિઓ તેનું ધ્યાન કરવું પણ ભગવાનની મૂર્તિઓને વિશે બે- નથી' (આથી રામકૃષ્ણાદિની ધ્યેયતા અને અભિજ્ઞાતા મ્હી) લેા ૧૪ 'બીજા મર્વે અત્યાર કરતા આ અવતાર વધુ મોટો થયો ને બહુ સમર્થ છે અને એમાં અવતાર અત્યારી એવો ભેદ નથી' (આથી શ્રીકૃષ્ણનું અવતારિપણું હતું, લેા ૧૮ 'પછી અક્ષ-નાતીત એવા પુરૂષોત્તમ નેતો બા. આ' છે એમ મનના ગોપને આશ્ચર્યક શ્રીકૃષ્ણનમનના ચરિત્ર દેખીને પ્રથમ તો દેવ બાવ આ-તો પડી ગઈચાર્યના વચન મામગીને નામવંશનો બાવ અ-તો પડે એમ હતું ને 'તમે તો ન નામજી કે મ-ટ અમને તાર' ધામ દેખાડે' ત્યારે અક્ષર રામ દેખાડ્યું' (આથી શ્રીકૃષ્ણનું અક્ષ-ધામાધિપતિપણું અને પુરૂષોત્તમપણું કહ્યું) પચાગા ૬ અમે ૩ શ્રીરામ સ્ત્રી વિચાર મોં ને મર્વે જામના નજર ફેરવીને જોયું ત્યારે એમ જાણ્યું ને 'શ્રીકૃષ્ણ જેનો અવતાર સર્વે મનિઓ યુક્ત બીજીને દર્શાવે નથી' કેમ ને બીજી ને પેના ધી અનત મૂર્તિઓ નિમનિતપણે નહી છે તે મર્વેનો બાવ શ્રીકૃષ્ણનમનને પેના નિરે દેખાડ્યો કરી રી । તે પ્રથમ પેને દેવગણી જાણ્યા ત્યારે જોયું ચક્ર મળ પચ પાગીને અનુનરૂપે દર્શન દીધું તેને

કરીને સદ્ભીષતિ જે વૈકુંઠનાથ તેનો' ભાવ પેતામાં જણાવ્યો. તથા માતા યશોદાને પોતાના મુખમાં વિશ્વરૂપ દેખાડ્યું, તેણે કરીને સદ્ભશીષીપણે કરીને અનિરૂદ્ધપણું પોતામાં જણાવ્યું તથા અકૂરને યમુનાના ધરામાં દર્શન દીધાં તેણે કરીને શેષશાધિપણું જણાવ્યું તથા અર્જુનને રણસંગ્રામમાં વિશ્વરૂપ દેખાડ્યું જે 'વદ્ય મે વાર્ય રૂપાણિ શતશોડશ સહસ્રશઃ' એવી રીતે અનંત બ્રહ્માંડ દેખાડીને પુરૂષોત્તમપણું જણાવ્યું તથા પોતે શ્રીકૃષ્ણે કહ્યું જે 'યસ્માદક્ષરમતીતોઽહમક્ષ-
 રાદપિ ચોત્તમઃ । અતોઽસ્મિ લોકે વેદે ચ પ્રથિતઃ પુરુષોત્તમઃ' એવી રીતે પુરૂષોત્તમપણું જણાવ્યું તથા ગોત્રોક્તવાસી જે સાધિકાસહિત શ્રીકૃષ્ણ તે તો પોતેજ હતા અને બ્રાહ્મણ્યાગ્રાજકને લેવા ગયા ત્યારે અર્જુનને પોતાનું જુમાપુરૂષરૂપે દર્શન કરાવ્યું તથા સ્વેતદ્વીપવાસી વાસુદેવ તેણે તો પોતેજ એ અવતાર ધર્યો હતો તથા નરનારાયણ તો સમગ્ર ભારતને વિષે તથા ભાગવતમાં એ શ્રીકૃષ્ણનેજ કહ્યા છે. તે માટે એ શ્રીકૃષ્ણના અવતારને વિષે તો બિન્નબિન્નપણે રહી જે એજ ભગવાનની ભૂતિએ તથા શક્તિ ને ઐશ્વર્ય તે સમગ્ર છે, માટે એ અવતાર તે જહુ મોટા ધર્યો છે ને બીજી ભૂતિને વિષ યોહુ ઐશ્વર્ય છે ને એને વિષે સંપૂર્ણ ઐશ્વર્ય છે માટે કૃષ્ણાવતાર જેવા કોઇ અવતાર નથી. અને એ અવતાર સર્વોપરી વર્તે છે...માટે આ અવતાર સર્વોત્કર્ષપણે વર્તે છે' (આથી શ્રીકૃષ્ણનું સર્વોપરીપણું અને સર્વાવતારીપણું કહ્યું) મધ્ય ૧૩ 'માટે શ્રીકૃષ્ણભગવાન મનુષ્ય જેવા જણાતા હતા તો પણ અક્ષરાતીત કેવલભૂતિજ છે...અને અક્ષરાતીત જે પુરૂષોત્તમ-
 ભગવાન છે તેજ સર્વે અવતારનું કારણ છે અને સર્વે અવતાર પુરૂષોત્તમાંથી પ્રકટ થાય છે અને પાછા પુરૂષોત્તમને વિષે લીન થાય છે' (આથી શ્રીકૃષ્ણનું અક્ષરાતીત પુરૂષોત્તમપણું કહ્યું) મધ્ય ૧૯ 'અમે ગોત્રોક્તમાં ગયા. ત્યાં ભગવાનના અનંત પાપક દીક્ષા તેમાં કેટલાક તો ભગવાનની સેવામાં રહ્યા છે તે તો સિંધર સરખા જણાયા...આવી જે પરમેશ્વરની પ્રેમભક્તિ અને ઉપાસના...અને પોતાના છંદેવ જે શ્રીકૃષ્ણનારાયણ' (એમ શ્રીકૃષ્ણને ઇષ્ટદેવતા કહ્યા) મધ્ય ૩૧ 'અને જંપારે ભગવાનના અવતાર જે રામકૃષ્ણાદિક તેની ઉપાસના કરે ત્યારે અક્ષરૂપ થાય ને એની મુક્તિ થાય' (આથી રામકૃષ્ણાદિકની ઉપાસ્યતા કહી) મધ્ય ૩૯ 'અમે પદ્મસરૂપ તથા દશમસ્કંધનું અતિશય પ્રતિપાદન કર્યું છે...અને એ જે યજ્ઞમાં દશમસ્કંધનું તો એ રહસ્ય છે જે, ઉપનિષદ્ વેદાંત ને શ્રુતિ સ્મૃતિ તેમાં જેને બ્રહ્મ કહ્યા છે સૂક્ષ્મ કહ્યા છે અને નિરંજન ક્ષેત્રજ સર્વકારણ પરબ્રહ્મ પુરૂષોત્તમ વાસુદેવ વિષ્ણુ નારાયણ નિર્યુથ એવે એવે નામે કરીને જેને પરોક્ષપણે કહ્યા છે તે તે આ પ્રત્યક્ષ વસુદેવના પુત્ર શ્રીકૃષ્ણ વાસુદેવ છે. એવી રીતે જ્યાં જ્યાં સ્તુતિભાગ છે ત્યાં ત્યાં એવા એવા સ્તુતિના શબ્દને લઈને પ્રત્યક્ષ શ્રીકૃષ્ણભગવાનનેજ કહ્યા છે પણ શ્રીકૃષ્ણભગવાનથી અધિક કંઈ નથી કહ્યું તથા સર્વ જગતની ઉત્પાત્ત સ્થિતિ પ્રલયના કર્તા તે પણ શ્રીકૃષ્ણભગવાન છે એમ કહ્યું છે...અને એજ જે શ્રીકૃષ્ણવાસુદેવ તેણે વસુદેવ દેવકીને પ્રત્યક્ષ ચતુર્વર્ગરૂપે અદ્ભુત ખાસકથકા દર્શન દીધું એ અનાદિ વાસુદેવરૂપ છે...અને એ વાસુદેવ ભગવાનનાં જન્મ કર્તા ને ભૂતિ એ સર્વે દિવ્યરૂપ છે અને એ જે વાસુદેવ શ્રીકૃષ્ણ તેજ સર્વોપરી છે' (આથી શ્રીકૃષ્ણની પરબ્રહ્મ પરમાત્મા અને સર્વોપરીતા કહી) મધ્ય ૬૪ 'અમે વ્યાસજીના કરેલા જે સર્વે મધ્ય તે સાંભળ્યા ને પછી પૂરોપર વિચારીને જેણે ત્યારે તેમાંથી અમને એમ મમગ્રાણું છે જે મત્સ્ય કચ્છ વારાહ નૃસિંહાદિક જે ભગવાનના અવતાર છે તે સર્વે અવતારના અવતારી તે શ્રીકૃષ્ણભગવાન છે પણ બીજા અવતારની રીતે શ્રીકૃષ્ણભગવાન તે અવતાર નથી તે તો અવતારીજ છે. એવા જે શ્રીકૃષ્ણભગવાન તે આપણા ઇષ્ટદેવ છે અને તે શ્રીકૃષ્ણ-
 ભગવાનનાં ચરિત્ર શીખદ્ભાગવતના દશમ સ્કંધને વિષે મધ્ય ૧૯માં છે માટે આપણા ઉદ્ધવ ન પ્રદાપને

વિષે અને દશમ સ્કંધને અતિશય પ્રમાણ ક્યો છે...ભગવાન શ્રીકૃષ્ણપુરોત્તમ છે તે તો રામચિરાજ છે અને અખંડમૂર્તિ છે અને પોતાનું અક્ષરધામરૂપી જે તખ્ત તેને વિષે સદા વિરાજમાન છે... અને તે શ્રીકૃષ્ણભગવાનનો દેવકીજયકી જે જન્મ તે તો કથનમાત્ર છે અને શ્રીકૃષ્ણ તો સદા અજન્મા છે...એવા જે શ્રીકૃષ્ણભગવાન તે અમુચ્છને સર્વ પ્રકારે ભજન કરવા યોગ્ય છે...માટે સર્વ કળાએ સંપન્ન તો એક શ્રીકૃષ્ણભગવાન છે...એવી રીતે પરાક્ષપણે પોતાના પુરો- ત્તમપણાની વાર્તા શીજમહારાજે કરી તેને સાંભળીને સર્વે હરિભક્ત એમ જાણતા હવા જે એજ જે શ્રીકૃષ્ણ પુરોત્તમ તેજ આ ભક્તિધર્મના પુત્ર શીજમહારાજ છે' (આથી વસુદેવસુત શ્રીકૃષ્ણને પરબ્રહ્મ પુરોત્તમ અવતારી છટદેવણે કહીને તેમની સાથે ધર્મસુત શ્રીહરિને સર્વપ્રકારે અભેદ કયો) વરતાલ ૧૮ 'અને પાંચમા આપણા છટદેવ જે શ્રીકૃષ્ણભગવાન તેને જાણવા અને સ્થાનક સેવક ને કાર્ય તેને ભેદ કરીને તે શ્રીકૃષ્ણભગવાનની મૂર્તિઓનું બહુપણ છે તેને જાણવું. અને તે શ્રીકૃષ્ણ ભગવાનનાં જે પરાક્ષરૂપ ને પ્રત્યક્ષરૂપ તેને જાણવા, તેમાં પરાક્ષરૂપ તે કેવી રીતે તો માયાના તમચક્રી પર એવો જે ગોચરૂપ તેને મધ્યે જે અક્ષરધામ તેને વિષે શ્રીકૃષ્ણભગવાન રહ્યા છે તે દ્વિગુણ છે ને કોટિકોટિ સૂર્યસરખા પ્રકાશમાન છે ને સ્વામ્યુંદર છે ને રાધિકાજી ને લક્ષ્મીજીએ સહિત છે ને નંદ સુનંદ ને શ્રીદામાદિક જે પાર્ષદ તેમણે સેવ્યા છે... તે ભાગવતને વિષે સર્વ અવતાર કરતાં શ્રીકૃષ્ણભગવાનનેજ અધિકપણે કહ્યા છે અને સર્વ અવ- તારના ધરનારા જે છે તેજ સ્વયં શ્રીકૃષ્ણભગવાન છે...અને તે વ્યાસજીએ એમ સિદ્ધાંત ક્યો છે જે 'સર્વ અવતારના ધરતલ જે પરમેશ્વર તેજ સ્વયં શ્રીકૃષ્ણભગવાન છે ને બીજા જે અવતાર તે એના છે'...માટે શ્રીકૃષ્ણભગવાન તો નિર્ગુણ છે...અને એ શ્રીકૃષ્ણભગવાને પોતાના જન્મ સમયમાં વસુદેવ દેવકીને પરમેશ્વરપણાની પ્રતીતિને અર્થે ચતુર્મુખરૂપ દેખાડયું...એવી રીતની વાર્તાને સાંભળીને સર્વે સાધુ ને સત્સંગી તે એમ સમજતા હવા જે 'એ પરાક્ષ જે શ્રીકૃષ્ણભગવાન કહ્યા તેજ આ ભક્તિધર્મના પુત્ર શીજમહારાજ છે પણ એમકી પર કોઈ નથી અને એજ આપણા છટદેવ છે ને ગુરૂ પણ એજ છે' (આથી વસુદેવસુત શ્રીકૃષ્ણની અક્ષરારૂપિણી પરબ્રહ્મ પુરો- ત્તમતા અને સર્વાવતારિતા ૨૫૯ કહેવા પૂર્વક તેમની સાથે શ્રીહરિની સર્વથા અભિજ્ઞતા કહી) વચનામૃતના ઉપોદ્ધાતમાં-શ્રીગોતોક્તના મધ્યને વિષે ભગવાનનું અક્ષર ધામ છે...તેને વિષે શ્રીકૃષ્ણભગવાન જે તે સદાય વિરાજમાન છે અને મધુરે સ્વરે કરીને વેણુને વળકે છે અને રાધિ- કાજી ને લક્ષ્મીજી તેમણે પૂજ્યા છે...અને મૂર્તિમાન એવાં જે સુદર્શનાદિક આપુષ્પ તથા નંદ સુનંદ ને શ્રીદામાદિક જે અસખ્ય પાર્ષદ તેમણે સેવ્યા છે...અને વાસુદેવાદિક જે ચતુર્મુખ તથા કેશ- વાદિક જે ચોવીસ મૂર્તિઓ તથા વાગદાદિક અવતાર એ સર્વેના ધરનારા છે...એવા જે શ્રીકૃષ્ણ પુરોત્તમ ભગવાન તે કોસજ દેશને વિષે પ્રગટ થતા હવા. એક સમયે મરીચ્યાદિનૃપિઓ તથા ધર્મ મૂર્તિ શ્રીનરનારાયણનાં દર્શન કરવા બદરીકાગ્રમાં આવ્યાં. દુર્ગાસાએ શાપ આપ્યો. અતે વરદાન આપ્યું કે 'આ નારાયણનૃપિ તમારા પુત્ર યશે અને શાપથી તથા હૃદયી મુકાવરો' નારાયણે ધર્મ- દેવને સાંવળના આપી કે-હું તમારો પુત્ર યજ્ઞને તે અસુરનો નાશ કરીને રક્ષા કરીશ ને એકાં- તિક ધર્મને પ્રવર્તાવીશ' શ્રીકૃષ્ણભગવાનની આરાધના કરતાં હવાં તેણે કરીને તે ભગવાન એમની ઉપર પ્રસન્ન થયા અને પોતાના અક્ષર ધામમાં જેવા પોતે સદા વિરાજમાન છે તેવું પોતાનું દર્શન આપીને ધર્મભક્તિ પ્રત્યે જોડતા હવા જે 'હે ધર્મ ભક્તિ! નમને કહના દેનારા જે અસુર તેમને પૂર્વે મેં કૃષ્ણઅવતારને વિષે માર્યા હતા-તે-મારી ઉપર એમને વેર છે માટે તમને

મારાં બાળને પીડે છે તે અસુરના નાશને અર્થે હું જે તે નરનારાયણ રૂપે તમારાયકી પ્રકટ થઈને હરિકૃષ્ણ નામે વિખ્યાત થઈશ અને તમારી ને ઋષિની અંસુરના કષ્ટ થકી રક્ષા કરીશ. એમ કહીને શ્રીકૃષ્ણ ભગવાન અંતર્ધાન થઈ ગયા અને ધર્મના હૃદયકમળને વિષે વિરાગમાન થયા અને પછી શ્રીકૃષ્ણભગવાન પ્રકટ થતા હવા. પછી શ્રીશ્રી મહારાજ નાનાં પ્રકારનું ઐશ્વર્ય તેને દેખાડતા હવા. તેમાં કેટલાક મનુષ્યને તો ગોલોકને મધ્યે જે અક્ષરધામ તેને વિષે લક્ષ્મી રાધિકા અને શ્રીદામોદર પાર્વદે સહિત શ્રીકૃષ્ણરૂપે પોતાનું દર્શન દેતા હતા. આ બધા સત્સંગીજીવનને મળતો વચનામૃતના સારરૂપ ઉપોદ્યાત જોતાં ગોલોકાંતરવર્તિ અક્ષરધામના અધિપતિ મુરલીધર રાધા-લક્ષ્મીવિશિષ્ટ સર્વાવતારી શ્રીકૃષ્ણ પરસ્પર તથા અવતારરૂપ શ્રીકૃષ્ણસ્વરૂપ નવા નારાયણઋષિ સ્વરૂપ તથા અવતારરૂપ શ્રીહરિકૃષ્ણસ્વરૂપ, એ સર્વની સર્વથા અભિન્નતા સ્પષ્ટ જણાય છે. આ રીતે આ ગ્રંથમાં શ્રીકૃષ્ણની સર્વોપરિતા અને તેમની સાથે શ્રીહરિની અભિન્નતા અતિસ્પષ્ટ છે.

શ્રીશ્રી સંપ્રદાયના મૂળ અને શ્રેષ્ઠ ગ્રંથ તરીકે કહેલા વાસુદેવમાહાત્મ્યમાં ગોલોકાંતરવર્તિ અક્ષરધામના નિવાસી રાધાલક્ષ્મીવિશિષ્ટ મુરલીધર પરબ્રહ્મ પરમાત્મા પુરુષોત્તમ શ્રીકૃષ્ણભગવાને બ્રહ્મા પ્રત્યે બવિષ્યમાં થનારા અનેક અવતારો કહેતાં “મયા કૃષ્ણેન નિહતાઃ સાર્જુનેન રણેષુ ચે । પ્રવર્તાયિષ્યન્ત્યસુરાસ્તે ત્વધર્મે યદા ક્ષિતૌ ॥ ધર્મદેવાત્તદામૂર્તૌ નરનારાયણાત્મના । પ્રવૃત્તેઽપિ કલૌઘઃ પ્રજ્ઞન્ ! મૃત્વાહં સામગો દિગ્ધ્રજ ! ॥ મુનિશાપાન્નૃતાં પ્રાપ્તં સર્વિજનકમાત્મનઃ । તતોઽવિતા ગુરુભ્યોઽહં સદ્ધર્મે સ્થાપયન્નજ ! ॥” (અ. ૧૮ શ્લો. ૪૨-૪૪) (અર્થ—હે બ્રહ્મા ! અજુને સહિત મેં શ્રીકૃષ્ણે યુદ્ધમાં હણેલા જે અસુરો હતા તેજ બ્યારે પૃથ્વી ઉપર અધર્મને પ્રવર્તાવશે ત્યારે હું કલિયુગની પ્રજા પ્રવૃત્તિમાં પણ ધર્મદેવથકી ચૂર્તિને વિષે નરનારાયણરૂપે સામવેદી વિપ્ર થઈને હે અજ ! હું સંદર્ભને સ્થાપન કરે તોયકે દુર્વાસાઋષિના સાપથી મનુષ્યભાવને પામેલા મરીઆદિ ઋષિઓ અને માતાપિતા ભક્તિ ધર્મનું અસુર ગુરુઓથકી રક્ષણ કરીશ) આ રીતે શ્રીકૃષ્ણનો જ હરીથી શ્રીહરિરૂપે પ્રાદુર્ભાવ સ્પષ્ટ જણાવ્યો છે. આથી બનેનો અબેદ નિશ્ચિન થાય છે.

હરિદિગ્વિજયમાં ઉલ્લાસ ૧ શ્લો. ૭૮ ભગવાન દ્વારકાધીશ શ્રીકૃષ્ણે ઉદ્ધવશ્રી પ્રત્યે ‘મય્યદા-મપ્યન્ન સહ ત્વયાઽસ્મિ સ્થાતાઽસ્પકાલેન મહાસુલ્ભાય । તસ્માન્ન ચિન્તા મયતા વિધેયા મહિપ્રયોગસ્ય તવન્તિકેઽસ્મિ ॥’ (અર્થ—હે ઉદ્ધવ ! તમને મહાસુખ આપવા તમારી સાથે ધૈર્ય સમયમાંજ આ લોકમાં હું પ્રત્યક્ષ થઈ રહીશ. તો મારા વિયોગની ચિન્તા તમારે કરવી નહિ. હું સદાય તમારી સમીપેજ છું આ રીતે શ્રીકૃષ્ણે હરીથી પ્રકટ થવાનું કહ્યું) ઉલ્લાસ ૨ શ્લો. ૭૨-૭૮ વળી દુર્વાસાનો સાપ થતાં શાપિત ધર્મોદ્ધિક સર્વની શાંતિ માટે ભગવાન શ્રીકૃષ્ણે ‘સામાન્યો મુનિશાપોઽયમતોઽહમપિ માનવઃ । મૃત્વા ધર્મે સ્થાપયિષ્યે રક્ષન્ ચોઽસુરપી-ઢનાત્ ॥ મરજ્ઞાનદાનાચાર્યત્વં પ્રાપ્તઃ પ્રાગયમુદ્ધવઃ । ધર્મરક્ષાં વિધાતાદૌ તતત્ર્યેવ ગુરુર્મુવિ । આવિર્ભૂય તત્રશ્વાહં યુષ્માભિઃ સહ મૃતલે । અધર્મોચ્છેદનં કુર્ચન્ વિચરિષ્યામિ સર્વતઃ ॥’ આ રીતે હરીયા પોતાનો પ્રાદુર્ભાવ શ્રીહરિરૂપે થવાનો કહ્યો. વળી ઉલ્લાસ ૪૨ માં ‘ભગવાન ધર્મસુત શ્રીહરિ વસુદેવસુત શ્રીકૃષ્ણનો જ બીજો અવતાર છે’ એમ મુક્તાનંદમુનિએ વટપતનની રાજસભામાં આમલથી બહુ રીતે ઉપાડું સમર્થન સુંદર કર્યું છે. તેને માટે આ નીચેના શ્લોકો લખ્યા છે— ‘પતત્સામાન્યતઃ પ્રોક્તઃ વિદોષેનાસદીશ્વરઃ । હેયઃ કૃષ્ણાવતારત્યાન્કૃષ્ણ પચ ન મંદાયઃ ॥ ૧૨ ॥ નનુ કૃષ્ણઃ કથં મૂયો જાતો મુવિ નરાદૃતિઃ । અવતારમૃતો દેતુસ્તમ્ય શ્વો પામ્નિ સામ્પ્રતમ્ ॥ ૧૩ ॥’ હિતિ ચેત્ શ્રુયતાં વિષ્ણોઃ પ્રયોગનયનાદ્યુવિ । પૃથ્વિમાયતારોઽપિ

પુનઃ પ્રાદુર્ભવત્યપિ ॥ ૯૪ ॥ દ્વિરાવિરાસીન્મત્સ્યો હિ ઘરાહશ્ચ તથા પુનઃ । દ્વિર્થ ઘન્વન્ત-
રિર્જાતો ધામનલિશ્ચ ભૂતલે ॥ ૯૫ ॥ ત્રયો બુદ્ધાવતાપશ્ચ જાતાસ્તુત્યક્રિયા ભુવિ । કથા-
વિસ્તાર પતેપાં શ્રેયો ભાગવતામૃતાત્ ॥ ૯૬ ॥ તથા કૃષ્ણોઽપ્યસી મૂયઃ પ્રાદુર્ભૂતો નિજે-
ષ્છયા । અથ તસ્યૈવ વચનં પ્રમાણમપિ ઘર્તતે ॥ ૯૭ ॥ જરાસન્ધો યદા યાતો મથુરાયાં
મહાહમૂઃ । તદા યુયુત્સુસ્તેનાસૌ ચલભદ્રમમાપત ॥ ૯૮ ॥ અન્યોઽપિ ધર્મરક્ષાયૈ દેહઃ
સંશ્રિયતે મયા । વિરામાયાપ્યધર્મસ્ય કાલે પ્રભયતઃ કચિત્ ॥ ૧૦૭ ॥ તસ્માન્કૃષ્ણાય-
તારોઽયં સપ્રમાણ ર્તીયતામ્ । કૃષ્ણસ્યૈવ હિ દૃશ્યન્તે લક્ષમાણ્યસિદ્ધશેષતઃ ॥ ૧૦૮ ॥
ધ્વજવજ્રાદ્ધુતાદીનિ રેખાચિહ્નાનિ પોઢશ । પાદયોરન્ય ચર્તન્તે કૃષ્ણસ્યૈવ સ્ફુટાનિ હિ
॥ ૧૦૯ ॥ કથેયં કૃષ્ણસન્દર્ભે પાશ્વોક્તા લિખિતાઽસ્તિ હિ । વિરેશ્ચિર્નારદાયાહ કૃષ્ણ-
લક્ષમયુસ્તસ્યે ॥ ૧૧૦ ॥ અવતારા હાસહસ્યાતાઃ કથિતા મે તવાનઘ । પરં સમ્યક્
પ્રયક્ષ્યામિ કૃષ્ણસ્તુ ભગવાન્ સ્વયમ્ ॥ ૧૧૧ ॥ યૈરેવ જ્ઞાયતે દેવો ભગવાન્ ભક્તવ-
ત્સલઃ । તાનિ લક્ષમાણ્યહં ઘેદ સત્યમેતન્મયોદિતમ્ ॥ ૧૧૨ ॥ પોઢશૈવ તુ ચિહ્નાનિ મયા
દૃષ્ટાનિ તત્પદોઃ । ઘક્ષિણે નવ ચિહ્નાનિ રતરે સપ્તસહસ્રયા ॥ ૧૧૩ ॥ અદ્વાન્યેતાનિ ભો-
વિદ્વન્ । દૃશ્યન્તે યત્પદોઃ સ્ફુટમ્ । કૃષ્ણાખ્યં તત્પરંબ્રહ્મ ભુવિ જાતં ન સંશયઃ ॥ ૧૧૪ ॥
પતાવાંસ્ત્યથ ભેદોઽપિ જ્ઞાતવ્યઃ કૃષ્ણયોર્દ્વયોઃ । ઈકો ગૃહી ક્ષત્રધર્મા ઘર્ણન્યો દ્રવ્યધર્મ-
ભાક્ ॥ ૧૧૫ ॥ તસ્માન્કૃષ્ણાવતારોઽયમિત્યસ્માભિન્દીર્યતે ॥” (આનો અર્થ ગુર્જરાનુવાદયકી
ભાષ્યે) આ રીતે નિત્યાનંદમુનિએ શ્રીકૃષ્ણને કૃતી આપવાનું કારણ સપ્રમાણ કહીને, તેના-
ચરણારવિંદમાં સોળ ચિહ્નો હોવાનું કહેવાપૂર્વક તેનાં ચિહ્નો ચાહરિના ચરણમાં પણ જણાવીને શ્રીહરિને
શ્રીકૃષ્ણના કૃતી અવતારપણે સંપૂર્ણ સમર્થન કર્યા છે. આથી બન્નેનો અત્યંત અભેદ સુદૃઢ થયો.
જનમંજળ તથા સર્વમંજળ સ્તોત્રમાં-‘રાધાકૃષ્ણેષ્ટદૈવતઃ’ એમ રાધાકૃષ્ણને ૪૪દેવપણે
માનનારા શ્રીહરિને કહ્યા છે. (કીકામાં બન્નેનો અભેદ કહ્યો છે)

ઉપરના ગ્રંથોને અનુસારેજ બકાચિતામણિમાં પ્ર. ૧ “અતિસુંદર ગોલોક મધ્યે અક્ષર પશું જેનું
નામ છે ॥ ૧ ॥ યા અક્ષરધામમાં તમે રહો છો કૃષ્ણકૃપાલ ॥ ૧ ॥ યા ધર્મકૃષ્ણ કિશોરમૂર્તિ । આપ
દૃષ્ટાપ અથતરી યુગાયુગ જનનાં કારજ કરો । પ્રથમ મૂર્તિધર્મથી પ્રગટ્યા પૂરણકામ ॥
નરનારાયણ નાથજી । તમે રહ્યા યદ્રીકાધામ । ત્યાર પછી વસુદેવ દેવકીથી પ્રગટ્યા
મથુરામાંય । અનંત અસુર સંહારવા । કરવા નિજસંચરની સાર્ય । ત્યારપછી ઘઠી
જગમાં । અધર્મ વાધ્યો અપાર । ભક્તિ ધર્મને પીડવા । અસુરે લીધા અવતાર । તારે
તમે પ્રગટ્યા । કોસલ દેશમાં ઘનદ્યામ ॥” આ રીતે મંજળમાંજ જોક્ષાક્રમધ્યે અક્ષરધામ
કહીને, તેના અધિપતિ પરંબ્રહ્મ શ્રીકૃષ્ણને કહીને, તેના અવતાર નરનારાયણ તથા શ્રીકૃષ્ણને કહીને,
તેનાજ અવતાર શ્રીહરિને છેવટે કહે છે. (આ ઉપરથી સર્વનો અભેદ સ્પષ્ટ થાય છે) પ્ર. ૫
બદરિકાથ્રમમાં નરનારાયણ સમીપે મરીઆદિ મહર્ષિઓ આત્મા. પ્ર. ૬ તેમણે તેમની ‘જય અક્ષર
ધામી અકામી । જય સર્વતળા તમે સ્વામી । જય અવતારના અવતારી । દીઠું અક્ષરધામ
અલોકિ । તેમાં વેઠા દિટા વહુનામી । જેહ અક્ષરધામના ધામી । જેવા અક્ષરધામમાં
દીઠા । તેવા દીઠા સન્મુખ વેઠા’ આ રીતે અક્ષરધામાધિપતિ અવતારીપણે સ્તુતિ કરતાં તેનાં
દર્શન આપવાથી મુનિઓ પ્રસન્ન થયા. (આથી નરનારાયણને અક્ષરધામી અને અવતારી સ્પષ્ટ
કયા) પ્ર. ૭ નરનારાયણ પાસે ધર્મ મૂર્તિ આત્મા. વાર્તાલાપ કરે છે ત્યાં કૃપાસા આત્મા. સન્માન

ન મળતાં સર્વને શાપ આપ્યો અને પ્રાર્થના કરતાં 'મક્તિ ધર્મ થાશે દો' દંપતી । થાશે પુત્ર
આ જે યદ્રીપતિ । તોરે શાપનો તાપ ટકશે । કહ્યું ક્રપિ-ઉદ્ધવને તે ચાર । તમે લેજો
દ્વિજમાં અવતાર । પછી નરઘીરના સલા થાશે । મારા શાપથી તર્ત મુકાશે' આતું
વરદાન આપ્યું । પ્ર. ૮ બધા ચિંતાતુર થતાં નાગવળે તેમની 'માટે ચિંતા કરશે માં કાંપ ।
શાપ થયો છે મારી રુદ્ધાપ । માટે પુત્ર તમારો ચાઈશ । હરિ નામે નિથે કહેવાઈશ ।
મારા સાધુની રક્ષાને સારું । થાશે ભૂમિપ વિચરણ મારું । ધર્મ જ્ઞાન વૈરાગ્ય ને મક્તિ ।
પ્રવર્તાવીશ ભૂમિપ અતિ' આ રીતે અવતાર ધરવાનું જણાવી માંવના કરી અને તેઓ અવતર્યા,
પ્ર. ૧૪ ભૂમિમાં અવતરેલા ધર્મ રૂપ મરીચ્યાદિ ઋષિઓ દ્વિયોગે વૃદ્ધાવનમાં બેઠા યદ્રી, શ્રીકૃષ્ણનું
આરાધન આદરતાં પ્રસન્ન શ્રીકૃષ્ણે ધર્મનેગમાં નંદ પરોઢા ગોપ ગોપી ગધા રમા અદૃષ્ટાગ્ની માથે
'વઠ્ઠી ધેનુપ શોભે પ ધામ રે । જેનું કહીપ તે ગોલોક નામ રે । તેમાં મૂર્તિ સુંદર
શ્યામ રે । વૈદા શ્રીકૃષ્ણ પૂરણકામ રે' આ રીતે દર્શન આપતાં તેઓએ 'ક્ષરબ્રહ્મરૂપ
અકલ રે । રહો તેજ પુંજને મંદલ રે । ધર્મ રક્ષા કરવા મુરાર રે । ધાર્યા મન્યાદિક
અવતાર રે । જય ગોલોકપતિ ગોવિન્દ રે । જય રાધાપતિ રસરૂપ રે' આ રીતે સ્તુતિ
કરી । પ્ર. ૧૫ પ્રસન્ન થએલા પ્રત્યક્ષ શ્રીકૃષ્ણે 'ત્યારે શ્રીકૃષ્ણ કહે સુખો ધર્મ રે । પતા સર્વે
જાણુ છું હું ભર્મ રે । ધર્મ તમે મક્તિ ને આ ક્રપિ રે । સહુ રહો માનન્દમાં રુદિ રે ।
રિ નામે હું ચાઈશ વાલ રે ।' આ રીતે અવતાર ધરવાનું વરદાન આપતાં તેઓ સ્વધ્યાન
માં (આ કથા જોતા ગોવોક્ષપતિ રાધારામાણિ શ્રીકૃષ્ણનોજ શ્રીહરિએ અવતાર ધરવાનું ૨૫૪
યાપ છે) પ્ર. ૧૬ વરદાનને અનુસારે દિવ્ય રૂપથી અવતરેલા બાળકૃષ્ણે 'હેમવલ્લ ઘાંસઠી છે
હાથે રે । નંગજડિત મુગટ છે માથે રે । કહે તમે હો કૃષ્ણ કૃપાલ રે । પ્રજે મળ્યા
હતા તે તમે વાલ રે' એવાં દર્શન આપતાં માતાપિતાએ અક્ષરધામી અવનારીપણે સ્તુતિ કરતા
પ્ર. ૧૭ 'માતા ચિંતા માં કરો । થાશે ધાર્યું તમારુ જેહ । વ્રજની વાત સંભારવા । મેં
રૂપ દેસાડયું તેહ' એમ શ્રીકૃષ્ણે કહ્યું । પ્ર. ૩૨ મુક્તાનદ્યને મળતાં શ્રીહરિએ 'રાધા આદિ જે
નર્વના સ્વામી । તે રૂપ અમારા અતરજામી । વારાહ આદિ જે અવતાર । તે સર્વેના જે
ધરનાર । પચા કૃષ્ણ પરબ્રહ્મ જાણો । માટે તનું ધ્યાન પરમાર્થો' એમ સંધાપતિ અવનારી
શ્રીકૃષ્ણને પોતાના ઉપાસી ઇંદ્રદેવપણે કહે છે । પ્ર. ૪૯ ચોપાઇ ૬૧-૬૨ સંતદાસના છે સત્ય
ગોલ । કહે વૈદો 'મેં-બ્રહ્મમહોલ । તેમાં મૂર્તિ વીટી મેં દોય । ઉદ્ધવ ને શ્રીકૃષ્ણની
સોય ॥ ઉદ્ધવ તે રામાનન્દરૂપ । શ્રીકૃષ્ણ તે આ શ્રાહરિસ્વરૂપ' (ઉદ્ધવ શ્રીકૃષ્ણનો પૂર્વ
સામન્થ જોતા અને ઉદ્ધવ સપ્તમ શબ્દાર્થ જોતા શ્રીકૃષ્ણનોજ કરી અવતાર ઓદિ ૪ એમ
૩૬૬ યાપ છે) પ્ર. ૧૫૯ માં 'શ્રીગોલોક ગુણાતીત જેહરે । માયા તમપાર ધામ તહરે ।
અચલ અનાદિ દિવ્ય કહેવાય રે । શ્રીરાધાકૃષ્ણ રહે તેહમાંથરે । પવા ગોલોકમધ્યે સુંદર
રે । શોભે રાધાકૃષ્ણનું મંદિર રે । તેજપુંજ તે મધ્યે અચાર રે । કોટિ સૂર્યશશિથી અપાર રે ।
તેનું અક્ષરબ્રહ્મ છે નામ રે । ગુણાતીત અચલ-હરિધામ ર । પવા ધામમાંહિ મિહાસન
રે । તે પર્યં વેદા કૃષ્ણ ભગવાન રે । પીનપટ વેકર વંદી શોભેરે । મંદ હાસ ને માથે
મુગટ રે । કહીપ શ્રીકૃષ્ણ પુરુષોત્તમ રે । વાસુદેવ વિષ્ણુ પરબ્રહ્મ ર । હરિ નારાયણ
અંતર્યામી રે । ભગવાન પ્રમુ વહુનામી ર । રાધા રમારહે દોય પાસે ર । જુવ શ્રાકૃષ્ણ
હેતે કટાક્ષેરે । પરમાત્મા પરબ્રહ્મ જેહરે । નિગમ વેતિનેતિ કહે તેહરે । નરનારાયણાદિ
અનંત રે । દિવ્યરૂપે રહે ભગવંતરે । તેને આશિષ-શાય જે જનર । પામ ગોલાક તે સહુ

જનરે । હરિ ધરી પોતે અવતાર રે । પદ ધામનું ઉઘાટનું દ્વાર રે । જે કોઈ સતસંગી નરનારી રે । ફર્યાં પ ધામનાં અધિકારી રે । જેને મળ્યા સ્વામી સુલતાશિ રે । તે તો સર્વે પ ધામના ચાસિરે । કહે કવિ સુખો શુભમતિ રે । કહી સતસંગિની પ્રાપ્તિ રે । પ્ર. ૧૧૨ 'કરી કાજ મહારાજ મોટાં । ગયા પોતે ગોલોક ॥' આ પ્રકારે ગેલેકાંતવર્તિ અક્ષરધામના અધિપતિ, રાધાધર્મીનિશિષ્ટ, મુરશીધર, શ્રીકૃષ્ણને વર્ણવીને 'એજ પોતે શ્રીહરિરૂપે અવતર્યા છે' એમ કહીને, આશિતોને એ ધામના અધિકારી કરવાનું એમનું અર્થજ્ઞ છે. આ બધે મંથને ઉપક્રમ ઉપસદાર તત્વદૃષ્ટિએ ભેતોં શ્રીકૃષ્ણ અને શ્રીહરિનો સર્વપ્રકારે અભેદ પ્રકટ થાય છે. આ રીતે આ મંથને અભિપ્રાય નહો ચલે, જો કાંઈ તેના મહિમાવાક્યથી શ્રીકૃષ્ણ શ્રીહરિનો કે ધામના ભેદ જોઈ જાયતું હોય પણ કહેશે આખી ભેટી બાબતને લક્ષ્ય રાખીને અવિરોધથી સમધાન કરી જેતું.

નિધુગાનદકાબ્યમાં ગણાતા પુરોચમપ્રકાશમાં "ધર્મોલોક ધામ મોહાર રે । અક્ષર-ધામ છે હરિનું સાર રે । ઇર્મા સદાય શ્રીહરિનો વાસ રે । જોઈ રૂપછટા સુલવાઈ રે । રમા રાધા કરે સેવકાર રે । પદ્યા કૃષ્ણ કમલદલ નેણરે । મુલ મધુર મનોહર ઘેળ રે । ઇમ રોપગોપીના નાથ રે । શ્રીદામાદિ સજ્જા છે સાથ રે । મૂમિષર ઇર્કાંતિક ધર્મ રે । તેને પ્રવર્તવિયો પહે મર્મ રે । ચદરીકાશ્વમને માંપરે । યયો જ્ઞાપ અસિ દુલ્લવાય રે । પ્રાપ્તિ દુર્વાસાને જ્ઞાપે કરી રે । શ્રુતિ પ્રગટયા મનુષ્યતનુ ધારી રે । ઇમ પૂર્ણ પુરુષોત્તમ-રાયરે । હીલો કોલ વૃંદાવન માંયરે । પ્રતિધર્મને જાણું ઘચન રે । સત્ત્વ કીર્ણુ ને જગજીવન રે । કોસલદેશ અયોધ્યા પ્રાંત રે । પ્રમુ પ્રગટ થયા કરી જ્ઞાંત રે । ધર્મો નરવિમલ સ્વચ્છન્દ રે । પરમપાવન પરમાત્મ રે । શ્રીનારાયણ આવિરૂપ રે । થયા પ્રગટ તે પરમ અનુપ રે । થયા મત્તિકધર્મના વાઙ રે । શ્રીકૃષ્ણ મત્તકપતિપાઙ રે ॥' આ રીતે ગોસાંકની અંદર અક્ષર ધામ કહી તેના અધિપતિ રાધાધર્મીનિશિષ્ટ મુરશીધર શ્રીકૃષ્ણને કહીને તેમને નરનારાયણ રૂપિષ્ઠ કહીને તેમનો અવતાર શ્રીહરિરૂપે થયો છે એમ સ્પષ્ટ કહે છે. આ ઉપરથી બનેતો અભેદ નિશ્ચિત થાય છે. આમાં તેના મહિમાવાક્યો હોય તેનો અર્થ ઉપરના અનુસધાનથી કરવો પડે. નહિ તો પરસ્પર બહુ વિરોધ ધાવે. મંથકર્તા મહામુનિ એકજ છે. બીજા મંથોનો પણ એવોજ અપુરુષ અગિપ્રાય સમગ્રી હોય.

બીજા મુનિએએ મદોમા ઉપરનીજ પ્રાચાલિક પદતિ સીકારી છે- 'નારાયણ નરઆતા દિગ્દેવ તનુધારી, પાપર પતિત ઉધાર્યા અમણિત નરનારી' 'વાયો નારદ નિમમના લેખને, સત્ત્વ કશ્વા રે પોતે શ્રીબદ્ધનાથ' (મુક્તાનંદ) 'ના મધ મંથા જોડાવરી કમી, પેર ભેદા બળ્યા જોડોદવાસી. નાભિ નોગમ કહી છે ભારી, જાણા ભેલે ત્યા આસન વાજી' (વપરામ) 'પેરે આની આખ્યા જોડોદવાસી રે, જોને કહે છે અક્ષરાગીત અવિનાશી રે' (બ્રહ્મનંદ) 'જેના દર્શન દુર્લભ દેવને, જોને નિગમ રે નેતિ કરી ગાય, તે તો પ્રગટ થયા સુખ આપના પ્રજાજનન રે વાલો વૈકુંઠનાથ' 'પૂર્વે કહ્યુંતું ઉદ્ધવને રે, લક્ષ્મણ બીજો અવનાર રે. તે તમે ભક્તિ ધર્મથી રે, જૂપર ધર્મો અવતાર રે' (અક્ષાનંદ) 'આત્મ રાખીને જોગખો, ગીરધર જોખીના રથામ. સરવે દેવેના દેવ છે, અતે એનું છે કામ' (દેવાનંદ) 'સહજનંદ હરિ મગ્ધ થયા સદનનંદ હરિ, વ્યાસમુનિએ લે પૂર્વે કહીતી, તે વાત સાચી કરી.' 'સમરજી શ્રીહરિ સહજાનંદ રે, નરનારાયણ રે પોતે એ પ્રગટયા રે, અનેક જાતો કરતા ઉદાર રે આજ છે ગમ રે નરવીર નાથનું રે. જ્યારા તું જરૂર જરૂર બાજીને રે, દુકમ ના આને રે આજ કાઈ એકનો રે, નરનારાયણ

સહના નાથરે. નિષ્કુળાનંદ રે મર્મ વિવેકનો રે, કંઈ છું બેરી જામઈ હાથરે' (નિષ્કુળાનંદ) 'જે
ગોકુળાનંદ લાડીલો રે, તેજ ભક્તિ ધર્મસુત શ્યામ' 'નાભિ હડી રે રૂપાળી, યત્ના એમે
ત્યાં આસન વાળી' 'વાસો દિલુજ ચતુર્થુજ શ્રીહરિ રે, સદા સેવિત શ્રીનંદ સુનંદ. શંખ ચક્ર ગંદા
પમને ધરે રે, યોગેશ્વર શ્રી જગદીશ' 'જે શ્રીકૃષ્ણ ગોકુળામહી પ્રગટે કંસનિકંદ, સોધ અંગ
પ્રગટે ધર્મકૃણ સહજનંદ. મંગળાં તજ યદુનંદન પ્રગટ હોઈ ઉતાર્યો ભૂમિભાર, અખ કલિમે
સતયુગ કીચો અધર્મ મૂળ ઉપાર. મંગળાં તજ અંધવનગોપીસંગ કીનો રાસવિલાસ, અખ નૈટિક
મત ધારી કીચે કામાદિક રિપુનાશ. મંગળાં નંદકુંવર સોધ ધરમસુત એક જાની કરો નેહ,
પ્રેમાનંદ તેરી યેહી છે' યેહી કહુ ન સંદેહ.' મંગળાં (આથી નદસુત અને ધર્મસુતને
એકપણે જણીને સ્નેહ કરવાનો અને તેમાં કરો ભેદ નહિ સમજવાનો પણ જણાવ્યો) 'ભક્તિ
ધર્મધર્મ હરિ અવતપાંછ રે, શ્રીનારાયણ હરિકૃષ્ણ નામ. એનાં રૂપ અભેદપણે જાણવાંછ રે,
રાધાસંગે તે રાધાશ્યામ' (આથી બંને વચ્ચે ભેદ નહિ જાણવાનો જણાવ્યો) 'ધન્ય ધર્મકુમાર
વારવાર ધનશ્યામને જાઈ છું તો વારણે રે, ફરી ધર્મે અવતાર કૃષ્ણ કૃપાનિધિ પ્રગટયા નિજજન
કારણે. ધર્મે કૃષ્ણાવતાર શ્રીમદારાજે, સુખ દેવા શ્રી ગોપીજનને કાળે. કૃપા વિધન વચ્ચે અસુર
જાળે. ધન્ય૦ ૧ પછી દૈત્ય સમૂહ હરિએ સદાયો વાસે અવનિભાર સર્વે ઉતાર્યો, પાછો ધર્મકૃણ
અવતાર ધાર્યો. ધન્ય૦ ૨ (પ્રેમાનંદ) કૃત્યાદિ અનેક પ્રાચીન ગ્રામાધિક પદો વસુદેવસુત શ્રીકૃષ્ણ
અને ધર્મસુત શ્રીહરિના અત્યંત અભેદને જણાવનારાં ઉપદેશ છે.

ભા. ૨૩૫ ૧૧ અ. ૫ શ્લો. ૩૮ 'કૃતાદિપુ પ્રજા રાજન્ ! કલાચિચ્છન્તિ સંમવમ્ ।

કલૌ ચલુ ભવિષ્યન્તિ નારાયણપરાયણાઃ' આ શ્લોકની ગોપાળાનંદમુનિકૃત ટીકામાં—'યુદ્ધાર્થે
મયુગં આવેલા જરાસંધની સાથે સંગ્રામ સમયે શ્રીકૃષ્ણે પોતાના અવતારનું પ્રયોજન વિચારતાં
'અન્યોઽપિ ધર્મરક્ષાયૈ' એમ બીજા અવતાર ધારણનો નિશ્ચય કયો હતો, એજ અવતારને આ
શ્લોકથી જાણવવા પીછું પણ કળિનું માહાત્મ્ય કરે છે' આનું પ્રતીક આપીને, 'કલૌ एका-
ન્તિકધર્મરક્ષાર્થં શ્રીકૃષ્ણો નારાયણમુનિનામ્ના' 'મકિધર્માત્મજો ભવિષ્યતિ' (કળિમાં એકા-
ન્તિક ધર્મની રક્ષા માટે શ્રીકૃષ્ણ નારાયણમુનિ નામથી ભક્તિધર્મના પુત્રપણે પ્રગટ થશે) 'શ્રી-
કૃષ્ણેન ધર્મજ્ઞાનવૈરાગ્યસહિતૈકાન્તિકી મકિરુદ્ધવં પ્રત્યુક્તા સા જુ અગ્રાગતરામાન-
ન્દાર્યોદયસહિતેન મકિધર્મસુતેન શ્રીનારાયણમુનિનૈવાથ પ્રચર્તેતા ન ત્યન્યૈઃ. અતો
'દેહઃ સંશ્રિયતે મયા' इत्येकवचनेन प्रोक्तः श्रीनारायणमुनिरेव स्वयं श्रीकृष्णः' (શ્રીકૃષ્ણે
ધર્મજ્ઞાન વૈરાગ્યે સહિત એકાન્તિકી ભક્તિ ઉદ્ભવજ પ્રત્યે કહી હતી. તે તો અહીં આવેલા રામાનંદ
નામના ઉદ્ભવજએ સહિત એવા ભક્તિધર્મસુત શ્રીનારાયણમુનિએજ અહીં પ્રવર્તી છે પણ બીજાએ
નહિ માટે 'દેહઃ સંશ્રિયતે મયા' આ એક વચનથી કહેલા શ્રીનારાયણમુનિજ સ્વયં શ્રીકૃષ્ણ છે)
ઉદ્ભવજ અહીં શાથી આવેલા ? તો શ્રીકૃષ્ણેજ પોતાના સ્વરૂપના જ્ઞાનનો ઉપદેશ કરવા મોકલેલા.
'શ્રીકૃષ્ણશ્ચાપિ સ્વપ્રતિજ્ઞાં સત્યાં કર્તુમુદ્ધવસહાયાર્થતયા ધર્મદેવગૃહે સ્વયં પ્રાર્દુર્ભૂત ઇતિ
યોધ્યમ્' (શ્રીકૃષ્ણ પોતાની 'અન્યોઽપિ ધર્મરક્ષાયૈ' આ પ્રતિજ્ઞાને સત્ય કરવા ઉદ્ભવજની
સદાય માટે ધર્મદેવના ગૃહમાં સ્વયં પ્રગટયા એમ જાણવું. એમ ઉદ્ભવજ અને શ્રીકૃષ્ણ પ્રગટયા)
કૃત્યાદિ પદો લખીને વસુદેવસુત શ્રીકૃષ્ણનોજ ધર્મસુત શ્રીહરિરિષ્ટે ફરીથી અવતાર
થયો છે' એમ સપ્રમાણ સચુક્તિ સમર્થન કર્યું છે.

૨૩૫ ૧૦ અ. ૫૦ શ્લો. ૧૦ 'અન્યોઽપિ ધર્મરક્ષાયૈ દેહઃ સંશ્રિયત મયા । વિરા-

માયાપ્યધર્મસ્ય કાલે પ્રમચતઃ કવિત્ આ શ્લોકની ભક્તરંજની ટીકામાં 'કાલ કાળમાં શકિ

પામતા 'અધર્મના વિશ્વભાટે અને ધર્મની રક્ષા-ખાટે, ખીજે પણ દેહ હું 'ધારણ કરીશ' એવો અર્થ કરીને, વધારામાં 'આ શ્રીકૃષ્ણને ફરીથી પ્રાદુર્ભાવ ક્યાં 'કલો છે? તો વાસુદેવમાહાત્મ્ય 'મયા કૃષ્ણેન નિહતાઃ' ઇત્યાદિ શ્લોકથી કલો છે' એમ કહ્યું છે. વળી 'એકં કૃષ્ણમેવ વાર અવતાર કેમ ધટે? એવી શંકા કરીને, જેમ મત્સ્ય ધર્મ વરાહનો બે વાર અને ધન્વંતરિનો ત્રણ વાર અવતાર થયો છે તેમ શ્રીકૃષ્ણનો બે વાર અવતાર ધટે છે' એવું સમાધાન કર્યું છે. વળી 'ફરીથી પ્રકટ થશે એ કૃષ્ણ ક્યાં? તો તે સ્વામિનારાયણ છે, એ પણ મત્તંગિયન હરિ-લીલાકલ્પતરે મુધામિધુ હરિદ્ગુવિજય-સંપ્રદાયગુહિ આદિકથાથી અવિસ્તર જણાવું' એમ પણ કહ્યું છે. આ રીતે દીકામાં વિશેષ બનાવ્યો છે. ગોપાળાનંદમુનિનું દીકામાં પણ એવો જ અર્થ છે.

૨૩' ૧૦ ની બક્તરંજની દીકાના મંગળમાં-અન્યં સતામચનહેતથ યવ દ્રેહં ધ્યાન્યં પ્રતિશ્રુતમિતીહ ચલાગ્રતો યત્-। સત્યં વિધાતુમુદ્ભૂદ્યયા સ કૃષ્ણો ધર્મસ્ય સન્નિ પુનસ્તમમું નમામિ ॥ યઃ પૂર્વરૂપમદધાન્વપમાયયુક્તમન્યષુ સાધુજનભાગયુતં સદીશઃ । તં ચ દ્વિરૂપધરમેકગુણસ્વભાવં કૃષ્ણં પિતામહમહં શરણં ગતોઽસિ ॥' (અર્થ-'અન્યો-ઽપિ ધર્મરક્ષાયૈ' એમ 'સંતોના રક્ષણ ખાટે ખીજે દેહ ધારણ કરીશ' એવી બ્રહ્મદેવ આગળ પ્રતિજ્ઞા જે કરેલી તેને મત્સ્ય કરવા તેજ કૃષ્ણ ફરીથી ધર્મના ગૃહમાં દ્વાપરી પ્રગટ થયા છે તેને નમસ્કાર છે. જે શ્રીકૃષ્ણે એક રાજભાવવાળું પૂર્વરૂપ અને સાધુભાવવાળું ખીજું રૂપ ધાર્યું છે તે બે રૂપ ધરનારા અને એકજ ગુણ સ્વભાવવાળા પિતામહ શ્રીહરિકૃષ્ણના શરણને હું (મગ-ત્રસાદથી પામ્યો છું) આ રીતે શ્રીકૃષ્ણ અને શ્રીહરિની અભિન્નતા સંકારણ સપ્રમાણ ઉઘાડી જણાવી છે. વળી અ. ૯૦ 'શ્લો. ૫૦ ની દીકામાં 'અંતે મંગળમાં-'ધર્માન્નમૂર્ચમપરઃ સદીશઃ શ્રીસ્વામિનારાયણનામધારી । કૃષ્ણાવતારો ધરણીતલાલોચ્છર્મ સમૂલં જયતા-ઢરન્ વૈ ॥' એમ રાજામિનારાયણને કૃષ્ણના અવતાર તરીકે ૨૫૯ કલા છે. વળી આ. ૨૩' ૧૦ અ. ૧ 'શ્લો. ૩ ની દીકામાં 'તદવતારદ્વયસત્ત્વેન પૂર્વાવતારકૃષ્ણચરિતાનિ, મધિષ્યતો કિર્તીયસ્ય તદવતારચરિતાનિ' આમાં ૫૬ લખીને શ્રીકૃષ્ણના બે અવતારે જણાવ્યા છે. વળી ૨૩' ૧૦ અ. ૨ 'શ્લો. ૨૮ ની દીકામાં 'કૃષ્ણહરિકૃષ્ણયોરેકાવતારત્વાચ્' એવું ૫૬ લખીને બંનેની એકતા નક્કી કરી છે. ઉપર પ્રમાણે 'અન્યોઽપિ ધર્મરક્ષાયૈ' ઇત્યાદિ ભાગ્યને શ્લોકોને પ્રમાણપણે લઈને 'વસુદેવસુત શ્રીકૃષ્ણજ ધર્મસુત શ્રીહરિરૂપે પુનઃ પ્રગટયા છે' એમ મંત્રાધી સર્વકોઈ જનો માનીત કરે છે. ઉપરના પ્રમાણને અનુમરીનેજ 'વ્યાસમુનિજ પૂર્વે કહીતી તે વાત સાચી કરી' 'પૂર્વે કહ્યુંતું ઉદ્ધવને રે લઈજ ધીજો અવતાર રે' 'જે ગોમુલચંદ લાડીલો રે, તેજ માત્ર ધર્મસુત દયામ' ઇત્યાદિ 'વેદો પ્રત્યર્થી જણાય છે.

પાશ્વત્ય પ્રાકૃત પ્રત્યન્ધ દરિદ્રીલાભૃતમાં કળય ૨ વિશ્રામ ૨ 'ગોલ્લોક નામે સુપ્રસિદ્ધ ધામ છે, જેનું 'વલ્લી અક્ષરધામ નામ છે । વે હં મુજા જે ધરી ચંભિ હાથમાં, રાધા ધિરાજે સજિ રૂપ સાથમાં । યુદ્ધાવને જે ચરદાન આપીયું, જ્યારે ધીધર્મે હરિનામ જાપીયું । તે દંપતીજ દિલ પમ ધારિયું, તે રૂપ છે આજ અહીં પધારિયું' આ રીતે જન્મીને પ્રવક્તા થએલા શ્રીહરિની સ્તુતિ કરતા દેવાએ મુરતીધર સંધાપતિ શ્રીકૃષ્ણ અને શ્રીહરિની તથા તેમના ગોત્રાદ અક્ષરધામની અભિન્યાન ૨૫૯ જણાવી છે. વળી વિશ્રામ ૩ ધર્મબંધીતએ 'નિજકર મોરલી ઘરણ' 'રાધિકારમણ' એમ સ્તુતિ કરી છે. વિશ્રામ ૪ 'જે કાલુ નામે ચચન પ્રતાપી, શ્રીકૃષ્ણનો રાત્ર પ્રસિદ્ધ પાપી । શ્રીકૃષ્ણ સાથે મથુરાંપુરીજ, જુદે ગયોને મતિ આનુરીજ । મરાધિયો

ત્યાં મુચુપુન્દ પાસે, પામ્યો ન મુક્તિ અતિ તીવ્ર આશે । તે કૃષ્ણનો ઉદ્ધવ જાણી, પાપી થયો તત્પર ગર્વ જાણી ।’ આ કાળયવનના અવતાર કાળદત્તની કથા જોતાં વસંદેવસૂત્ર શ્રીકૃષ્ણનેજ ધર્મસૂત્ર મીઠરિરૂપે પ્રાદુર્ભાવ નિશ્ચિત થાય છે. કળશ ૪ વિશ્રામ ૭-૮-૯ ઉદ્ધવસંપ્રદાયની ઉત્પત્તિ કહેતા શ્રીકૃષ્ણે ઉદ્ધવજીને ‘વસંદેવસૂત્ર’ જ્ઞાન આપીને બદરીકાશ્રમમાં મોકલેલા, એજ શાપથી રામાનંદરૂપે થયા. વિશ્રામ ૧૦ ‘દંદવનમા આરાધન કરતાં પ્રમન્ન થએલા શ્રીકૃષ્ણે રામાનંદને દર્શન આપીને તેમના ‘પૂર્વભવનું’ જ્ઞાન આપીને કહ્યું છે કે-‘કૃષ્ણે મહામંત્ર આપ્યો । વઢી રુદ્ધવને કહ્યું એમ । ભક્તિ મળી પ્રવર્તાવજો, તે ધર્મસંહિત હોય જેમ ॥ કરો સોરઠમાં જ નિવાસ, ઘણા ત્યાં આવશે દૈવી પાસ । યદુપિ શાપથી મુનિઓ જેહ, ધરમાં ધર્યા છે નરદેહ । તેઓ પણ ત્યાંજ આવીને મઠરો, તમારા સંપ્રદાયમાં મઠરો । વઢી હું નરદેહ ધરીશ, જ્યાં સોરઠમાંહિ મઠીશ’ આ બધી ઉદ્ધવ સંપ્રદાયની બધારણીય મૂળ તાત્વિક કથાઓ જોતાં શ્રીકૃષ્ણજ દરીથી શ્રીકૃષ્ણરૂપે પ્રાદુર્ભાવ્યા છે એમ સુદ્ધ થાય છે. મંપ્રદાયની આખી ભવ-સ્થાન આ રીતની નક્કી કરી છે તે આ પ્રકરણથી નિશ્ચિત થાય છે કળશ ૪ વિ ૧૮ ચોપાઈ ૧૮ થી ‘નારાયણજીની સ્ત્રી રુકમાઈ, જેની માતા છે લાડકીવાઈ । તેણે કહી નિજ માતન ઘાત, જે આ વર્ણિરૂપે સાક્ષાત ॥ ૧૮ ॥ જ્યારે હુંજ સમાધિમાં જતાં, બાને ઘનમાં હિ દેખતી હતી । એમ કહેતાં સમાધી થઈ, રુકમાઈ શોલોકમાં ગઈ ॥ ૧૯ ॥ રાધા-કૃષ્ણનાં દર્શન કરી, આવી દેહમાં તે પાછી ફરી । નિજમાતને તે કહી ઘાત, જાણ્યા ઘણી પ્રમુ સાક્ષાત’ આ વાત જોતાં ગોદેશપતિ રાધાકૃષ્ણની અને હરિકૃષ્ણની અગિયના સ્પષ્ટ થાય છે. કળશ ૮ વિશ્રામ ૭૬ ‘રાધાકૃષ્ણ હરિકૃષ્ણરૂપ, સમજી થેય મારાં સ્વરૂપ’ એમ રાધાકૃષ્ણ હરિકૃષ્ણને એકસ્વરૂપ સમજાવતું કહે છે. આ રીતે આ પ્રમંથમાં એવી નણી બામને છે. આમાં કોઈ મહિમાવાક્ય બેદવાદી હોય તો તેની સમતિ ઉપગના અનુસંધાનથી તેમજ બીજા પ્રાચીન પ્રામાણિક પ્રમંથોના અનુસંધાનથી કરવી જોઈએ. નહિ તો પરસ્પર વિરોધ આવે

ઉપર પ્રમાણે ઉદ્ધવસંપ્રદાયના પ્રાચીન પ્રામાણિક પ્રમંથોમાં શ્રીકૃષ્ણને અક્ષગધિપતિ પ્રરક્ષક પરમાત્મા પુરોહિતમ ઉપાસ્ય કષ્ટદેવપણે પ્રતિપાદન કરીને, ‘એજ શ્રીકૃષ્ણ દરીથી ધર્મનંદન ત્રામિ-નારાયણરૂપે પ્રગટ થયા છે’ એમ પ્રતિપાદન કરવાપરંકે ‘એ જાને એકજ તત્ત્વ છે પણ ભિન્ન નથી’ એમ એપેએપુ પ્રતિપાદન કર્યું છે. આગ્રિતોને આથી અધિક અન્ય પ્રમાણની જરૂર મહેતી નથી

ઉપર પ્રમાણે સંપ્રદાયના નાના મોટા સમસ્ત શાસ્ત્રો એકાગ્રિપ્રાચીની શ્રીકૃષ્ણનેજ અક્ષર-પ્રામાણિપતિ રાધાવદ્યમીત્રિસિદ્ધ મુરલીધર પરબ્રહ્મ પરમાત્મા પુરોહિતમ અવતારી સર્વોપરી નિલ નિર્દોષ પદ્મપ્રાપ્ય ઉપાસ્ય કષ્ટદેવપણે વર્ણીને, એમન જ ખાસ બીજા અવતારતરીકે ધર્મસૂત્ર શ્રીજીને વર્ણવના પૂર્વક તેમની સાથે તેમનો નત્વથી અત્યંત અભેદસંબંધ અભેદ અતિસ્પષ્ટ-પણે વણુવે છે. આના ઉદ્ધવસંપ્રદાયના ઉપાસ્ય કષ્ટદેવ ભગવાન શ્રીકૃષ્ણને પણ મેઘ, અસુરારોગે શિશુપાલવત દેવરોપણ્યોભરપુર મનિન મનોદત્તિથી અને કુત્સિત બડ બંડલાવાથી સધારણુ લૌકિક મુન્ન ભાણુસયકી પણ અત્યંત નીચે ઉતારી પાડવાની નાસ્તિકાગ્રેસરતા વાપરી છે આ તેમનો આસુર આશય તેમણે સર્વ શસ્ત્રોની અપેક્ષાએ મુખ્ય માનેરી વિશુષ્ણ વ્રતો અને તેવા કમાન કલકિત લેખો ઉપરથી સર્વને સ્પષ્ટ સમજી શકાય છે

પ્ર. ૫ ની પ્ર. ૨ વાન ૭૨ ‘સારે ગ્રામી બોધ્યાને પૂર્વે મોટા મોટા અવતાર થઇ ગયા છે તે કરતાં તો આ સત્સંગિનાં ઝાકરા સાચુ જોઈએ છીએ ત્યાં કરોડ કરોડ ઘણું

આવિરૂપિત જણાય છે તો મોટા મોટા હરિમકત સાધુ અને મહારાજનો મહિમા તો કહેવા-
યજ કેમ?" આમાં મોટા મોટા કહેવાતા સાધુ હરિમકતની અપેક્ષાએ છોકરાંની કનિષ્ઠતા જણાવા-
પૂર્વક તે માનીતાં છોકરાંથી પણ મોટા મોટા સમકુળજાદિ અવતારોની એક ઘણી નહિ પણ કરોડ
ઘણી કનિષ્ઠતા જણાવાનો દુરાશય છે. જે સમગ્રીય અવતાર અવતારમાં કોઈ રીતે નાનપ્પ
મોટપ્પ કહી હોત તો કદાચ અંશે ઠીક હતું પણ મોટા અવતારો અને તેમની આગળ અત્યંત
વિજ્ઞાતીય તુચ્છ છોકરાંને સરખામણીમાં લખીને તે વચ્ચે કદાચથી એકતા કનિષ્ઠતા કહેવી તે
ખીલકુલ ઠીક નહિ. મોટા અવતારોને અત્યંત નીચે ઉતારી પાડવાજ આવી છોકરીયા તુચ્છ
શિશુપાળા ગોહવણી કરી જણાય છે. શ્રીજીનાં વચ્ચે અને આની વાતને શાસ્ત્ર રીતે મેળવીએ
તો અમૃત અને વિષ અથવા મોટા અવતારો અને છોકરાં અથવા તેજ અને અધધાર જેટલું વિરુદ્ધ
અંતર ઉઘાડું જણાય છે. મહાનાસ્તિકા પણ સમસ્ત જગતે માન્ય પૂજ્ય મોટા સમકુળજાદિ
અવતારોને આટલે બધે નીચે દરજે ઉતારી પાડવામાં સકોચાયા કે લજ્જાળા છે. શ્રીજીએ પેતાનો
તેમજ ખીજનો જેટલો મહિમા શાસ્ત્ર રીતે કલ્પો હોય તેટલોજ સમક્રાંતી તેમનો રાજપો છે.
મોટા સમકુળજાદિ ભગવદવતારોને માનીતાં તુચ્છ છોકરાંથી પણ કરોડપણનીચે ઉતારી પાડવાથી શ્રીજીનો
મહિમા કે સંપ્રદાયનો મહિમા વધી જતો નથી. એથી તો ઉલટા તેમના વચનામૃતોનો અને તેમના ધ્યેય
મૂળ પૂર્વ રૂપનો મહાદ્રોહ અપરિહાર્ય થાય છે. મહિમા કહેવાની પણ મર્યાદા અને રીતિ હોય છે.
આ શુ કુપ્રક્રિતથી મોટા અવતારનું નિર્દન કે ખડન કર્યું ન કહેવાય? અને તેનો મુખ્ય આસર-
લક્ષણમા અભાવેશ ન કહેવાય? જે શ્રીજીનો મહિમા વધારે કહેવા મોટા અવતારનું નિર્દન ખડન
કર્તા છે તે ભગવાન શ્રીજી તો તેમને શિક્ષાપત્રી મ્ને. ૧૦૮ માં સ્વસંપ્રદાયના ઉપાસ્ય છટકે
અવતારી તરીકે નક્કી કરીને, મ્ને. ૨૯ માં કૃષ્ણ અને કૃષ્ણાવતારોનું યુક્તિથી ખડન નહિ
કરવાનું કહેવાપૂર્વક તેવા શાસ્ત્રને પણ અસમ્બલ સમજીને તેને પ્રમાણપણે નહિ માનવાનો ઉપદેશ
કરે છે અને કૃષ્ણાવતારોનો દ્રોહ કરનારાને તેમજ તેમનાં અહભુત દિવ્ય કૃત્યાજ્ઞકારી ચરિત્રોમાં
હોય પરનારાને મહા આસુર મમક્રાંતો ઉપદેશ આપે છે અને વળી મ. પ્ર. ૨ અ. ૧૭ મ્ને.
૧૪-૧૬ થી ગુ. સ્વામીનેજ ઉદ્દેશીને કૃષ્ણ અને કૃષ્ણાવતારોનો દ્રોહ કરનારાને તેમજ તેમના
અહભુત દિવ્ય કૃત્યાજ્ઞકારી ચરિત્રોમાં હોય પરનારાને મહાઆસુર મમક્રાંતો ઉપદેશ આપે છે,
અને વળી 'નિંદત નદિ કોદ દેવકું' એવો નિયમ પ્રથમથી ધરાવે છે. આમ ઉપદેશામૃતના
અભિગાના અને વળી સ્વયં તેને અનુસારે કૃષ્ણકીર્તનપદોને ગાયા કરતા ગુ. સ્વામી આવી અમમ
નિય નાસ્તિક વાન કદાપિ સ્વપ્ને પણ કરે ખરા? તો આ વાન મુદ્ધમ શાસ્ત્રદષ્ટિએ રિચાગતા
મ પ્રદાયના અવંશાનેથી અવંશ વિમુખ અનિતુચ્છ નાસ્તિકનિર્નિશ્ચિત થાય છે માનીના છોકરાંને
કુંઠરાવરા ભેડી કાઢી હોય તો પણ કેવું જાણે છે? શું એકધર્મ દેખાયું? દશે તે પણ કેવું જાણે
છે? છોકરાં મામુ દષ્ટિ માંડીને ભેવાની તો ગુ. સ્વામીજ ના કહે છે.

પ્ર. ૩ વાન ૧૦૮ "વળી શ્રીજીમહારાજ કહેતા જે શ્રીકૃષ્ણે તો અનિરુદ્ધ પ્રધુમન ને
ગંકર્પણ એવાં નામ પાડ્યાં. અગ્રે તો નિવાનદ નિર્મુખાનદ ને અક્ષરાનંદ એવાં નામ પાડ્યાં"
આની વાન શ્રીજીએ ક્યારેય પણ કરેલી પ્રથમા પ્રમિદ નહિ હોવાથી એમની ઉપર અપરાધપ
સાન્નિરિદ્ધ કેવળ મનાવળી જાય નિશ્ચિત થાય છે. અનિરુદ્ધાદિ નામોમાં અને નિવાનંદાદિ નામોમાં
કનિષ્ઠ શ્રેષ્ઠ ભાવ મનાવી કલ્પીને તેના પાડનાગજોમા કનિષ્ઠ શ્રેષ્ઠ ભાવ કલ્પવાની કનિષ્ઠ કૃતિ
અને શ્રીજીઅનિપ્રાપ્તથી અનિરિદ્ધ કરી જણાય છે. અર્થજ ચમુકેવ શ્રીજીએ અનિરુદ્ધ પ્રધુમન

સંકર્ષણ એવાં જે ભગવત નામો પાડેલાં તેવો તેઓ પરબ્રહ્મ પરમાત્માના વ્યૂદ્દેશ હોવાથી સાર્યક પાડેલાં છે. પરમાત્મા વાસુદેવની પામ્યએ સ્થિતિ વર્ણવી છે તેના વ્યૂહો બીજે નગરે છે. અવતારો તો પત્રીથી આવે છે આ વ્યૂહો કોઈ તત્વાંતર નહિ પણ પરમાત્માજ ઉપાસકોના અનુભવાર્થે તથા જગત્કલ્યાદિકાર્યોર્થે તે રૂપે રચ્ય રચ્યા છે એવી પાત્રચર્યાદિ શાસ્ત્રોની મર્યાદા પ્રસિદ્ધ છે. શ્રીજીએ સ. પ્ર. ૨ અ. ૩૭ 'શ્લો. ૬૯ 'શ્રીવાસુદેવમુખાશ્ચત્ત્વસ્તસ્ય મૂર્તયઃ । ચતુર્વિંશતિસંખ્યાકા કેશવમુખાસ્તથા ॥ શ્રીકૃષ્ણાવતારત્વાન્માન્યા સન્ત્યેવ નોપચિલા' એમ વ્યૂહોને શ્રીકૃષ્ણના અવતાર કહેવાપૂર્વક માનનીય કહ્યા છે. સ. પ્ર. ૩ અ. ૧૮ 'શ્લો. ૨૧ મા 'વાસુદેવં સ્મરેદ્રાલે હૃદિ સકુર્પણં તથા । પ્રયુક્તમનિરુદ્ધં ચ વક્ષે ધામે ચ દ્વોપણિ ॥' એમ દીક્ષાના અગમ્યત જીર્ણપુરુષના હૃદયાદિ સ્થાનમા ઉપરની ચાર મૂર્તિઓને સ્થાની તરીકે નિત્ય સંભાગ્યાની કહી છે. વચનામય પ્રથમ પર 'અને જે પૂરણોત્તમ નારાયણ છે તેજ વાસુદેવ સંકર્ષણ અનિરૂદ્ધ પ્રયુક્ત એ ચતુર્વ્યૂહરૂપે ધામ છે' હોવા ઉ 'અને જે ભગવાન છે તેણે તો આ જગતની ઉત્પત્તિને અર્થે અનિરૂદ્ધ એવુ રચ્ય ધાર્યું છે, જેને વિશે સ્થાપર જગમરૂપ સ્થિત તે સારકાગે કરીને રહ્યું છે અને સંકર્ષણરૂપે કરીને જગતનો સંહાર કરે છે અને પ્રયુક્તરૂપે કરીને જગતની સ્થિતિ કરે છે' પચાળા ૬ 'માના યશોદાજીને પોતાના મુખમા વિશ્વરૂપ દેખાડ્યુ તેણે કરીને અદ્વચીર્ણપણે કરીને અનિરૂદ્ધપણે પોતામા જણાવ્યું' એમ શ્રીજી તો પૂરણોત્તમનારાયણના ઉપાસ્ય દિવ્યરૂપપણે વિરાઠ કહે છે. આ બધુ જોતા જે સંકર્ષણાદિ નામો છે તે બીજી કોઈ સામાન્ય પ્રાપ્ત છતાં વિકૃતિના નહિ પણ ખુદ પરમાત્માનાંજ નિશ્ચિત ધાવ છે. માટેજ નિષ્કલમદ્વત્તમા તે નામો ભગવાનના મુખ્ય વાયકપણે લીધા છે અને તેના અર્થો પણ શાસ્ત્રાધારે ભગવત્પર ઘટાવ્યા છે. સ. પ્ર. ૩ અ. ૫૫ મા નિત્યાનંદ અક્ષરાનંદાદિ મુનિઓ વિગેરેએ અષ્ટોત્તરશત નામોથી સ્તુતિ કરતા શ્રીહરિના ભગવત નામો તરીકે સંકર્ષણાદિ નામો લીધા છે. સકુર્પણ-સંહાર સમયે ચિદચિદાત્મક સમસ્ત પ્રપચને પોતામા એક સાથે અવિભાગથી આકર્ષે છે અથવા આશ્રિતોના સંસારરૂપને નાશ કરે છે અથવા નાશનાદિકો ચતુર્વ્યૂહોપાસનમા ગણે છે માટે સંકર્ષણ નામથી સાર્યક કહેવાય છે અનિરૂદ્ધ-અમગત યોગના છત્વનરૂપ નિત્યનિર્દોષ દિવ્ય ચરિત્ર કોઈથી પણ નિરોધ કરી શકાય નથી અથવા ચતુર્વ્યૂહમા અનિરૂદ્ધાત્મક એક વ્યૂદ્દેશ છે અથવા પ્રાદુર્ભાવમા કોઈથી પણ નિરૂદ્ધ થતા નથી માટે અનિરૂદ્ધ નામથી સાર્યક કહેવાય છે. પ્રયુક્ત-પ્રરૂપે હુમ્મ-આત્મપ્રકાશરૂપ ઐશ્વર્યમાળા છે, અર્થાત્ ૨૧૫-પ્રકાશ સ્વભાવવાળા છે અને ચતુર્વ્યૂહમા પ્રયુક્તાત્મક એક વ્યૂદ્દેશ છે માટે પ્રયુક્ત નામથી સાર્યક કહેવાય છે. આલો દીકામા અન્યર્થ અર્થ કરીને આ નામો ભગવાન શ્રીહરિપર ઘટાવ્યા છે. હવે જે શ્રીજીએ નિત્યાનંદ નિર્ગુણાનંદ અક્ષરાનંદાદિ નામો પાડ્યા છે તે તો રહિં સાધુઓ કે જે બદરીકાશ્રમવાસી મરીન્ધાદિ ઝગ્ગિઓ મુક્ત હોયજો હતા તેમના છે આદિમા ભગવાનનુ નામ આવે અને અત્તમા આનંદ ખદ આવે એવુ નામ દીક્ષિત સાધુ વર્ણિઓડું પાડવાનો વિધિ હોવાથી શ્રીજીએ તેવા નામ પાડેલાં છે. 'નિત્યો નિત્યાના 'નિર્ગુણ' 'અક્ષરં પુરુષ વેદ' ઇત્યાદિ સ્તુતિઓમા પરમાત્માને નિરૂપામિક નિત્ય નિર્ગુણ અક્ષર સમ્યકી કહ્યા છે, તેમનો આનંદ જેમને છે તે નિત્યાનંદ નિર્ગુણાનંદ અક્ષરાનંદ કહેવાય. આ રીતે ઘણા નામો બને છે. આ પ્રકારે નિત્યાનંદાદિ નામો પરમાત્માના નહિ પણ મુક્તપ્રાપ્ય હોયજોના છે આ જોતા ઉપાસ્ય શ્રીહરિના જગનીય શુભ સંકર્ષણાદિ નામોની અપેક્ષાએ અનુપાસ્ય હોયજોના નામો તો અતિક્ષિન્ધ નહીં થાય છે. તો શ્રીકૃષ્ણે સંકર્ષણાદિ નામો પાડ્યા તે ભગવાનના હોવાથી અતિ ઉત્કૃષ્ટ કહેવાય અને શ્રીજીએ નિત્યાનંદાદિ નામો પાડ્યા તે સાધુઓના હોવાથી ક્ષિન્ધ કહેવાય એમ શ્રીજીજન્યનીજ ઉત્કૃષ્ટ કનિષ્ઠપણે નામમા

નિશ્ચિત થાય છે. ઘણા પરમહંસ વિગેરેનાં એવાં નામ જન્મતમાં પણ પ્રસિદ્ધ છે. જે નામોની સ્વતઃ ઉત્કૃષ્ટતા છે તેને ઉતારી પાડવાં અને જે નામોની સ્વતઃ ક્ષિત્રજા છે તેને ઉચે ચઢાવવાં તે શાસ્ત્ર અને શ્રીજીઅભિપ્રાયથી અતિવિરુદ્ધ છે. શ્રીકૃષ્ણને સારાં નામ પાડતાં આવડું નહિ એમ દોષ જગ્યાવીને થીજના મૂળ પૂર્વરૂપ તેમને અને તેમનાં નામોને હેષ અસહ્યથી ખોટી રીતે ઉતારી પાડવાં એજ વાતનો વિમુખ મુદ્દો સમગ્રાય છે. ઉપાસ્ય ઇષ્ટદેવ ભગવાન શ્રીકૃષ્ણાદિ કરતાં પણ પોતાને જે તે રીતે મોટા થઇ પડ્યું છે.

પ્ર. ૪ વાત ૭ 'ત્યારે શ્રીજીમહારાજ મોક્ષ્યા જે 'જેસા' કહ્યાન' ખડે ખડે અવતારકા હોતા હે તેસા કહ્યાન આજ સત્સંગિકા હોતા હે' આવી વાત શ્રીજીએ વચનામૃતાદિ ગ્રંથોમાં કરેલી પ્રસિદ્ધ નહિ હોવાથી તદ્દન વિરુદ્ધ બનાવડી બાબ તેમની ઉપર અપવાદરૂપ છે. ખડે ખડે અવતાર તો રામ કૃષ્ણને શ્રીજીએ કહ્યા છે. અવતારો એ દિવ્યાકાર પરમાત્માના દ્વિતીય સમ્પત્તીય રૂપાંતરરૂપ હોવાથી તે વચ્ચે તત્વતઃ ભેદ નહિ સમજાવના કહેવાપૂર્વક તેમનું ધ્યાન ઉપાસન કરવાનું શ્રીજી કહે છે. વિશેષમાં પોતાને શ્રીકૃષ્ણના દ્વિતીય અવતાર તરીકે કહે છે. પૂર્ણકામ કલ્યાણ-સ્વરૂપ પરમાત્માને અવતાર ધર્માનું પ્રયોજન તો 'યદા યદા હિ ધર્મસ્ય' આ ગીતાવચનને લઇને કૃપાથી સત્સંગિ લોકોનાં કલ્યાણ કરવાં એજ શ્રીજી કહે છે. વચનામૃત મધ્ય ૩૧ 'અને જ્યારે ભગવાનના અવતાર જે રામકૃષ્ણાદિક તેની ઉપાસના કરે ત્યારે બ્રહ્મરૂપ થાય ને એની મુક્તિ થાય' તથા સ. પ્ર. ૩ અ. ૪૫ મ્ને. ૫૭ માં અવતારોની ઉપાસનાથી અક્ષરધામની પ્રાપ્તિ થાય છે એમ કહે છે. એમ અવતારોના ઉપાસનથી તો આશ્રિત સત્સંગિઓનું અક્ષરધામપ્રાપ્તિરૂપ કલ્યાણ થવાનું શ્રીજી કહે છે. વળી સત્સંગિઓના કલ્યાણ માટે તો શ્રીકૃષ્ણે ફરીથી શ્રીહરિરૂપે કૃપાથી અવતાર ધર્માને શાસ્ત્રીય ઉપોદ્ધાત છે. આથી પણ ઉપાસ્ય પૂર્ણકામ અનાદિમુક્ત અવતારોને અઘાપિ કલ્યાણ થયું નહિ હોવાથી રમણતાં પોતાને પણ કલ્યાણ ભગવવાની જરૂર ઠરાવીને તેમના દૃષ્ટાંતથી ઉપાસક સત્સંગિઓનું સમાન કલ્યાણ કહેવું તે અનિરિપરીત અતિનિહિત અનિઅમુક્ત છે. ઉપાસ્ય મોટા અવતારો અને અનુપાસ્ય સત્સંગિઓનું સરખું કલ્યાણ કહેવાથી 'અવતાર એ પરબ્રહ્મ પરમાત્માના નહિ પણ કોઇ એક જીવાદિ જેવું તુલ્ય જુદું બાતુ છે' એવો આંતર દુરાશય નીકળી આવે છે. જ્યારે મોટા અવતારો માટે આવો દુરાશય જણાવાય ત્યારે શ્રીજીને પણ એક અવતાર તરીકે વર્ણવેલા હોવાથી એમની પણ એવીજ દુર્દશા કોઇ કહે તો ન્યાયદૃષ્ટિએ ના કદી સકાય નહિ. આ વાતથી તો આખો વેદાદિશાસ્ત્રાર્થ અને તદનુસારી સાંપ્રદાયિક સાન્નાર્યનો મત્વાનાશ વળી જાય છે. કલ્યાણમૂર્તિ પૂર્ણકામ મોટા અવતારોને પોતાનું કલ્યાણ સાધવું પડે છે અને તેને માટે 'નિજાત્માનં દ્રહ્મરૂપં' એમાં કલ્યા પ્રમાણે સાધન કરવાં પડે છે આવો પાપાશય તો ત્રિમુખોટાળીના રંગરંગમાં રમી રલો જણાય છે. સમસ્તજગતે અને સંપ્રદાયે પરબ્રહ્મ ભગવાન પુરોત્તમ ઉપાસ્ય ઇષ્ટદેવ કલ્યાણકારી તરીકે માનેલા મોટા અવતાર રામકૃષ્ણાદિકને જે તે ખોટી રીતે દેવમત્સરભાવથી હદ ઉપરાંત પરમેશ્વરપદથી ઉતારી પાડવા એટલેજ ત્રિમુખ વાનનો મુદ્દો તરી આવે છે. ૧૨૯૫ અવતારોને ઉતારી પાડીને અધ્યેય માનીતા સત્સંગિઓનો મદિમા કદેરા જવું એ મદિમા નહિ પણ બનેલી મદાનિદાજ છે. મદિમાની પજુ રીતે અને અશરે દોષ છે અને તે લોકશાસ્ત્રની મર્યાદા મુજબ કદી સકાય છે. અવતારોની આવી અચ્છા કરનારા દેરિઓને તો અધમ આતુરી યોનિઓમાં નાખાવું 'તાનદં દિવતઃ કૂરાવ' ક્ષમાદિ ગીતાવાક્યથી શ્રીજી કહે છે. આવી વાત ઉદય સંપ્રદાયના સાચા અનુયાયિઓએ જુને પજુ રરખે પજુ ભોલી સકાય નહિ તેમ માંત્રમો સકાય નહિ આનંદ વિવેચન તો ખડે થાય તેમ છે પણ રિતારમયથી બધે રાખવું પડે છે.

દેખાયાં ત્યારે ઓલ્યાથી એ સરસ થયા” પ્ર. ૫ વાત ૬૫ પૃષ્ઠ આવીજ છે પ્ર. ૬ વાત ૨૨ તથા ૬૫ પૃષ્ઠ આવીજ છે. આવી વાતોની આટલિ બીજી પૃષ્ઠ બહુ ઝગીનેજ કરી છે. આ વાત તો થીજના મૂળ પૂર્વરૂપ ઉપાસ્ય ઈદેવ શ્રીકૃષ્ણનાં પરમેશ્વરત્વમુલક કલ્યાણકારી નિત્યનિર્દોષ દિવ્ય ગમ-રમણાદિ ચરિત્રોમાં દેવારોપણવાળા હોનાથી અનિરિમુખ અતિનિહિત અને રિપમ છે. પોતે સંકેત મુજબ ગોઠા મનેલા દંભમૂર્તિ સાધુ પાળાઓના નામ નિર્દેશપૂર્વક તેમને થીજના મૂળ પૂર્વરૂપ પરમાત્મા શ્રીકૃષ્ણ કરતાં પણ સરમ મનાવા માટે શ્રીકૃષ્ણના ચરિત્રમા દોષ પ્રદર્શન પૂર્વક અતિ કનિષ્ઠ દગવાનો પાપાસ્ય ઉધાડો છે. જે ત્યાગીઓને શ્રીકૃષ્ણથી મગ્ન મ્દેસા જાત છે તેમનાં વ્યભિચારાદિ પાપચરિત્રો તો આ વાતોમાંજ વારેવારે દર્શાયામાં આવે છે, મુ. ગ્રામીજ પ્ર. ૫ વાત ૧૫૩ માં કહે છે કે અગે બેસા છીએ ત્યાંજ ધર્મોચિત્ત ભોષાય છે.

આ પ્રસંગે શ્રીજીએ પરંપરા શ્રીકૃષ્ણના રામરમણાદિ ચરિત્રોને કેવી મુદ્દા રીતે નિત્ય નિર્દોષપણે સમ્રમાણ સચુક્તિ વર્ણવ્યાં છે અને તેમાં ચરિત્રોમા દોષયુક્તિ કરનારાને કેસા કયા છે તે મહત્ત્વ જાણનાની જરૂર છે. વચનામૃત પ્રથમ ૨૩ ‘બગવાનને વિષે પશુ પ્રાકૃત હાવ પરકાષ્ટ જાય છે, જેમ રાજા પરીક્ષિત એવો ભક્ત નોતો તો રાસકીડા સાંભળીને શ્રીકૃષ્ણભગવાન વિષે સંશય થયો. અને શુક્રજી જો એના ભક્ત હતા તો તેને કોઈ જાતનો સંશય થયો નહિ અને જે એવો ભક્ત હોય તે તો એમ જાણે જે ‘મારે વિશે કોઈ દોષ અડી શકે નહિ તથા તે દોષ કોઈ બાધ કરી શકે નહિ, તો જેને બજને કરીને દુઃઆવે થયો એવા જે ભગવાન તેને વિષે તો કોઈ માયિક દોષ દોષજ કેમ ?’ પ્રથમ ૨૪ ‘જીવના કલ્યાણને અર્થે’ મનુષ્ય જેના બામે છે તે ભગવાનને વિષે જે અપમતિવાળા છે તે જોવા જેના દોષ કહે છે તે ભગવાનને વિષે તો એકે દોષ નથી પણ કલ્પનારાની બુદ્ધિમાથી એ દોષ કોઈ કાગે જાણના નહિ. તેમા જે ભગવાનને કામી સમજે છે તે પોતે અત્યંત કામી થઈ જાય છે ..એ આંકિ જે જે દોષ ભગવાનને વિષે કહે છે તે તો જેમ સૂર્ય સામી ધૂળની ફાંટ બરીને નાખીએ તે પોતાની આખમાં પડે છે તેમ ભગવાનને વિષે જે જાતનો દોષ કહે છે તે દોષ પોતાને દુઃખ દે છે .. જે ભગવાનને અતિશય નિર્દોષ સમજે તો પોતે પણ અતિશય નિર્દોષ થઈ જાય છે’ પ્રથમ ૩૧ ‘એવી રીતે દોષ જુએ ત્યારે તો’ પરમેશ્વરે જીવના કલ્યાણ અર્થે દેહ ધર્મો હોય તેમા પણ દોષના જોનાતાને ખોટ દેખાય ખરી. અને તે દોષને જોનારે ખોટય કાઢી તેજે કરીને પરમેશ્વરના અવતાર તે શુ કલ્યાણકારી નહિ ? તે તો કલ્યાણકારીજ છે. પણ જેને અવગળી બુદ્ધિ હોય તેને અવગુજ મુઝે જેમ શિશુપાળ એમ કહેતા જે કૃષ્ણ છે તે પણ પાખડી છે, કેમકે જન્મ ધર્મો ત્યાથી પ્રથમ તો એણે એક સ્ત્રી માગે ત્યાર પછી જમતો માયોં નાજડો માયોં ને મધના પુકા ઉપેજા તેણે કરીને એને મધુસૂદન કહે છે પણ એણે કાઈ મધુ નામે દેવ માયોં નથી ને વર્ણસકર એવા જે પાશ્વ તેણે પૂજ્યો તેણે કરીને મુ એ ભગવાન થયો ? એવી રીતે ભગવાનને અવગુજ આસુરી બુદ્ધિવાળો શિશુપાળ તેણે લીધો. માટે એવી જાનો અવગુજ આવે તેને આસુરી બુદ્ધિવાળો જાણવો’ આવી વાત મ પ્ર ૩ અ ૨૬મા પણ છે પ્રથમ ૩૫ ‘પરમેશ્વરના અવગુજ લીધો છે તે અવગુજુપ દોષ એની બુદ્ધિમા આવ્યો છે તે સર્પની લાળ સરખો છે માટે એ તો દ્રવ્યાણુને માર્ગે કયાથી ચાતે પણ કોઈક એના મુખની વાત સાંભળે તો તેની બુદ્ધિ પણ સત્સંગમાથી પાછી પડી જાય છે’ પ્રથમ ૪૦ ‘અને પરમાત્મા જે શ્રીકૃષ્ણ ભગવાન તેની સદાથે પ્રજ્ઞની ગોપીથોએ કામયુદ્ધિએ કરીને પ્રીતિ કરી તો પણ મને ભગવાનની

માયાને તરી ગણ્યો ને પોતે ગુણાતીત થઇને નિર્ગુણ એવું જે ભગવાનનું અક્ષરનામ
 તેને પામીયો, તેનું કારણ એ છે જે શ્રીકૃષ્ણભગવાન પોતે સાક્ષાત્ પુરોષોત્તમ ગુણ-
 તીત દિવ્યમૂર્તિ હતા...અને જે શ્રીકૃષ્ણભગવાન પોતે ગુણાતીત ન હોત તો એના બંધન જે
 ગોપીયો તે ગુણાતીતપણાને ન પામત. અને જે ગુણાતીતપદને પામિયો તે પોતે શ્રીકૃષ્ણ
 ભગવાન ગુણાતીત કેવલ દિવ્યમૂર્તિજ છે' પ્રથમ ૬૨ 'અને એ સર્વેને કન્યાધિકા પણ એ
 નિર્દોષ છે એમ ભગવાનને જાણે...ભગવાન સર્વપ્રકારે નિર્બંધ છે' પ્રથમ ૬૬ 'માટે શ્રીકૃષ્ણ-
 ભગવાન દિવ્યમૂર્તિ હતા તેને પ્રતાપે કરીને લોકોને ગ્ય અને પચમતના દેહવાળા જે
 થોડા તે સર્વ દિવ્ય ને માયાપર જે ચૈતન્ય તે કેવલ હતા...માટે ભગવાનની મૂર્તિને પ્રતાપે માધિક
 પદાર્થ હતાં તે પણ અમાધિક થયાં એવું જે ભગવાનનું સ્વરૂપ તેને મૂર્ખ હોય તે
 માધિક સમજે છે' પ્રથમ ૭૧ 'રામકૃષ્ણાદિક અવતાગને વિષે ત્રણ દેહ ત્રણ અવરથા ઇન્દ્રિયો
 પ્રાણ આદિક સર્વે તત્ત્વ મનુષ્યની પેઠે જણાય છે પણ એ સર્વે બ્રહ્મ (દિવ્ય) છે પણ માધિક
 નથી' પ્રથમ ૭૨ 'પછી મુનિ જે તે રસિક કીર્તન ગાવા લાગ્યા તેને સાંભળીને શીજી મોડ્યા
 જે ભગવાન જીવના કલ્યાણને અર્થે દેહ પારે છે ત્યારે મનુષ્યના નેવીજ મર્વે ક્રિયા હોય છે
 તેને દેખીને જે ભક્ત હોય તે તે ચરિત્ર કરી જાણે અને વિમુખ જીવ હોય તે તે
 ચરિત્રો વિષે દોષ પરહે. જેમ શુકજીએ રાસ પંચાધ્યાયીનું વર્ણન કર્યું ત્યારે રાજા પરીક્ષિતને
 સંશય થયો, પછી એમ પુછ્યું જે 'ભગવાન તો ધર્મની મર્યાદા સ્થાપન કરવાને અર્થે પ્રગટ થયા
 હતા તેણે પરસ્ત્રીનો સંગ કરીને ધર્મનો ભંગ કેમ કર્યો?' એ રીતે દોષ લીધો અને શુકજીએ તે
 સમગ્રી વિચારીને ભગવાનનું ગુણગાન કર્યું જે કામદેવે બ્રહ્માદિક દેવતાને જીતીને પોતાને વશ કર્યા
 તેનો કામદેવને અતિશય ગર્વ થયો તેને ઉતારવાને કામ ભગવાને કામદેવને પડકાર્યો...એ સર્વે
 સામાન શ્રીકૃષ્ણે કામદેવને આપીને તેને જીતી લીધો અને અખંડ બ્રહ્મચારીની પેઠે ઊર્ધ્વરેતા
 રહ્યા અને એવી રીતે કામનો ગર્વ ઉતાર્યો એવું અદૌર્લભિક મામર્થ્ય ભગવાન વિના બીજામાં
 હોય નહિ. એવું અતિ ભગવાનનું સામર્થ્ય જાણીને શુકજીએ ભગવાનના ચરિત્ર ગાન કર્યું અને
 રાજા પરીક્ષિતને તે વાત સમજાવી નહિ ત્યારે દોષ પરહે. માટે કામ એમ કહે જે
 'નમે પરમહંસ થઇને રસિક કીર્તન કેમ ગાઓ છો?' તો તેને એમ કહેવું જે 'જે અમે રસિક
 કીર્તન ન ગાઇએ અને ભગવાનનાં રસિક ચરિત્રને વિષે દોષ પરહેજો તો અમે
 પણ રાજા પરીક્ષિત તથા બીજા જે નાર્તિક વિમુખ તેની પંક્તિમાં બળીએ' માટે
 અમારે તો વિમુખની પંક્તિમાં ભળવું નથી, શા માટે જે પરમહંમખાનના શુર જે
 શુકજી તેણે ભગવાનનાં રસિક ચરિત્ર ગાયાં છે માટે અમારે પણ જરૂર ગાવું...પ્રત્યાદિ સ્વભાવ
 હોય તેવાજ સ્વભાવ ભગવાન પણ પોતાના દેખાડે છે તે સર્વે જીવના કલ્યાણને અર્થે છે,
 પછી જે ભક્ત હોય તે તે એ ચરિત્રને જાણીને પરમ પદને પામે છે અને જે વિમુખ હોય
 તે દોષ પરહે છે...તે માટે ભગવાન મનુષ્ય જેવી મૂર્તિ ધારીને જેવાં ચરિત્ર કરે
 છે તે સર્વે ગાન કરવા યોગ્ય છે પણ એમ ન સમજવું જે 'ભગવાન થઇને એમ શુ
 કરતા હશે' અને ભગવાનનાં ચરિત્ર તો સર્વે કલ્યાણકારીજ સમજવાં એજ ભક્તનો
 ધર્મ છે અને એવું સમજે તેજ ભગવાનનો પુરો ભક્ત કહેવાય છે' પ્ર. ૭૩
 'અને શ્રીકૃષ્ણ ભગવાને રાસકોઇને વિષે સ્ત્રીનો સંગ કરીને પણ વીરપાત થવા દીધો
 નહિ તે માટે ઊર્ધ્વરેતા બ્રહ્મચારી કહેવાળા ને કામને જીતે...૬૮ જગત્પર્યાળા તો એક
 નાનું રાવણ જાણે છે...અને શ્રીકૃષ્ણે આપોને સંગે રહીને પણ નૈષ્ઠિક બ્રહ્મચર્ય રાખવું ને

એવું સામર્થ્ય તો ભગવાનમાંજ હોય પણ બીજાથી એમ રહેવાય નહિ... અને જ્યારે દુર્વાસા ઋષિ આવ્યા ત્યારે ભગવાને સર્વ ગોપીયોને અજ્ઞાના થાળ ભરાવીને મોકલવા માંડી ત્યારે તે બોલી જે ‘અમે યમુનાજી કેમ ઉતરીશું’ પછી શ્રીકૃષ્ણે કહ્યું-જે ‘યમુનાંજીને એમ કહેલે જે શ્રીકૃષ્ણ સદા બાળબ્રહ્મચારી હોય તો અમને માગ દેજો’ પછી ગોપીયોએ એમ કહ્યું ત્યારે યમુનાજીએ માગ દીધો... ત્યારે ગોપીયોના મનને વિષે અતિ આશ્ચર્ય થયું” લેખા ૧ ‘તેમ પ્રત્યક્ષ જે શ્રીકૃષ્ણ નારાયણ તે શુભ અશુભ સર્વ ક્રિયાને કર્તાધકા આકાશની પેઠે’ નિર્લેપ છે એમ જાણે’ લેખા ૪ ‘એવી રીતે ભગવાનને નિર્દોષ સમજે તો માયાને તથા કલે-વાપ’ લેખા ૧૨ ‘અને ઉત્તમ બેદ તો એ જે ભગવાન ગમે તેવું નીચ જાતિની પેઠે આચરણ કરે તો પણ સંશય થાય નહિ... કેમ જે એ તો સર્વ કર્તા છે. એવી રીતે ભગવાન વિષે સર્વેશ્વરપણું જાણે... એવું જે બ્રહ્મપણું તે ભગવાનને વિષે જાણે. જેમ રામપદ્માધ્યાયીમાં શુકજી પ્રયે પરીક્ષિત રાજાએ પ્રશ્ન કર્યો જે ‘ધર્મરક્ષક ભગવાનનો અવતાર તેણે પરદારાને મંગ કેમ કર્યો? ત્યારે તેનો ઉત્તર શુકજીએ કર્યો જે શ્રીકૃષ્ણ તો અગ્નિની પેઠે તેજસ્વી છે તે જે જે શુભ અશુભ ક્રિયાને કરે છે તે સર્વ ભસ્મ થઈ જાય છે. એવી રીતે ભગવાનને નિર્લેપ એવા બ્રહ્મરૂપ જાણે’ લેખા ૧૩ ‘ઋષિ નારાયણમુતે યોગિન્મયેહ માયયા’ માટે એને વિષે સ્વાધિકા તો એક નારાયણ ઋષિને પરાભવ ન થાય... ‘દૈવી હોવા’ એવી રીતે માયાએ કરીને નિર્લેપપણું તે એક નારાયણનેજ છે’ પંચાક્ષા ૭ ‘યદ્વ ત્રિસર્ગો મૃયા’ માયાના ત્રણ ગુણનો સર્ગ જે પચભૂત ધ્વન્દ્વો અંતઃકરણ અને દેહતા તે ભગવાનના સ્વરૂપને વિષે ત્રિકાળમાં છેજ નહિ એમ સમજે તથા એ ‘શ્લોકનું ૫૬ જે ‘ધાસા સ્વેન સદા નિરસ્તકુહકં’ કહેતાં ધામ જે પોતાનું સ્વરૂપ તેણે કરીને દાખ્યું છે એ માયાના સર્ગરૂપ કપટ જેણે એવું ભગવાનનું પરમ સત્ય સ્વરૂપ છે... અને તે ભગવાનમાં જે દેહભાવ જણાય છે તે તો નદની માયાની પેઠે સમજવો’ મધ્ય ૧૦ ‘જ્યારે જીવોના કટ્યાણ અર્થે ભગવાન મનુષ્ય જેવી મૂર્તિ ધરીને પૃથ્વીને વિષે વિચરે છે ત્યારે કેટલાંક ચરિત્ર તો દિવ્ય હોય અને કેટલાંક ચરિત્ર તો આધિક જેવાં હોય... ભગવાને ગીતામાં કહ્યું છે જે ‘જન્મ કર્મ ચ મે દિવ્યં’ મધ્ય ૧૭ ‘ભગવાન તો પાંપથકો ને અજ્ઞાનયત્રી મુકાવીને પોતાના ભક્તને અભયપદ આપે છે’ એવો મોટો સ્વાર્થ જાણ્યો હોય તો કાઠ રીતે ભગવાનનો અવગુણ અવિજ નહિ. જેમ શુકજીએ ગસ પંચાધ્યાયીનું વર્ણન કર્યું ત્યારે રાજા પરીક્ષિતને સંશય થયો જે ‘ભગવાને પરજીનો સંગ કેમ કર્યો’ પણ શુકજીને ‘નશમાત્ર સંશય થયો નહિ અને જે ગોપીયો મંગે ભગવાને વિદ્યાર કર્યો તે ગોપીયોને પણ સંશય ન થયો જે ‘ભગવાન હોય તો આમ કેમ કરે’ એવો કાઠ રીતે મશય થયો નહિ અને જ્યારે ભગવાન કુખ્તને ઘેર ગયા ત્યારે ઉદ્ધવજીને બેળા તેડી ગયા હતા. તો પણ ઉદ્ધવજીને માઈ રીતે સંશય થયો નહિ અને જ્યારે ઉદ્ધવજીને મજા મા મોકલ્યા ત્યારે ગોપીજોની વાણી સાંભળીને પણ કાઠ સંશય ન થયો અને સામુ ગોપીયોનું માદકત્વ અતિશય મમજયા... અને પુરોત્તમ ભગવાન છે તે તો મર્વ લેખનના ક્ષેત્ર છે તો પણ નિર્ધાર છે અને માયા-આદિક વિધારવાન પદાર્થ તેનો વિકાર તેમને અજ્ઞાનો નથી... ભગવાન તો નિર્ધિકારી ને નિર્લેપજ છે... અને જેમ ભગવાનનું યોગ્ય ચરિત્ર હોય તેનું જ્ઞાન કરે તેમજ જે અયોગ્ય જેનું ચરિત્ર જણાતું હોય તેનું પણ જ્ઞાન કરે પણ ભગવાનના ચરિત્રને વિષે યોગ્ય અયોગ્ય એવો ઘાટ ઘડે નહિ’ મધ્ય ૧૮ ‘તેમાં નાસ્તિક તો એમ સમજે છે જે ‘ગમ્યદ્રશ્યને શ્રીકૃષ્ણભગવાન એ તો રાજા દત્ત’ અને શ્રીકૃષ્ણે દેવ માયા તથા પંચોના સંગ કીધા માટે ત્રીજા નરકમાં પડ્યા છે’ એવી ગીતે

અધમઉદ્ધારણ અને પતિતપાવન એવા જે શ્રીકૃષ્ણભગવાન તેને વિષે પરમેશ્વરની પ્રુદ્ધિજ નથી મધ્ય ૩૯ 'અને એ શ્રીકૃષ્ણભગવાન ધર્મ અર્થ અને કામને વિષે પ્રવૃત્તી છે તે ધર્મ અર્થ કામ સાર જે જે ચરિત્ર કર્યા તેનું જે જ્ઞાન કરે અથવા શ્રવણ કરે તે સર્વે જીવ સર્વે પાપયત્રી મુકાઈને પરમ પદને પામે છે અને એ વાસુદેવભગવાનનાં જન્મ ક્રમ ને મૂર્તિ એ સર્વે દિવ્યસ્વરૂપ છે' મધ્ય ૫૩ 'અને નિગમ પણ જેના મહિમાને 'જેતિજેતિ' કહે છે માટે એવા જે પરમેશ્વર તેનાં મધ્ય ૫૩ 'અને નિગમ પણ જેના મહિમાને 'જેતિજેતિ' કહે છે માટે એવા જે પરમેશ્વર તેનાં ચરિત્રને વિષે ને તે ભગવાનની જે સમગ્રણ તેને વિષે જે દોષને દેખે છે તેને વિમુખ ને અધર્મી જાણવો અને સર્વે મૂર્ખનો રાજા જાણવો' વરતાલ ૧૨ 'તેમ જેને ભગવાનને વિષે કાઈ રીતે દોષપ્રુદ્ધિ થઈ એ જીવ કોઈ રીતે વિમુખ થયા વિના રહેજ નહિ' વરતાલ ૧૮ 'ને સર્વે અવતારના ધરનારા છે તેજ સ્વયં શ્રીકૃષ્ણ છે તેમણે ઉદ્ધવ પ્રત્યે ગુણવિભાગના અધ્યાયમાં કહ્યું છે જે 'હું નિર્ગુણ છું' ને મારા સંબંધને જે પામે છે તે પણ નિર્ગુણ થાય છે,' માટે કામભાવ દ્વેષભાવ ભયભાવ સખન્ધભાવ રોદ્ધભાવ એમથી જે જે ભાવે કરીને એ શ્રીકૃષ્ણને જે જીવ આશ્ચર્ય તે નિર્ગુણ થઈ ગયા' અંત ૨૮ 'મૂળગો કૃષ્ણદિવાલો ધરને એમ સમજે જે 'એ મુખ ન હોય તો એ ધામમાં રાધિકા લક્ષ્મી આદિક સ્ત્રીઓ ભેજ ભગવાન પણ રમે છે માટે એ સુખ પણ ખરૂં છે' પણ ભગવાનને પૂર્ણકામ ને આત્મારામ ન સમજે અને એવી જે ભગવાનની ક્રિયાઓ છે તે તો પોતાના ભક્તના મુખને અર્થે છે' આ રીતે શ્રીકૃષ્ણનાં ચરિત્રોને દિવ્ય નિત્યનિર્દોષપણે વર્ણવનારાં વાક્યો બહુ છે.

સ. પ્ર. ૧ અ. ૧૬ રામાનંદરામીએ દીક્ષિત ધર્મદેવને ઉદ્ધવસંપ્રણયના નિષ્ક્રોને ઉપદેશ કરતાં 'વજ્રાધ્યાયી રાસલીલા શ્રીમદ્ભગવતોદિતા । પઠનીયા પ્રતિદિનં રાધાકૃષ્ણં સમચર્ય ચ ॥ ૩૨ ॥' આ રીતે રાધાકૃષ્ણની પૂજને અને રાસલીલાના પાંચ અધ્યાયોનો પ્રતિદિન પાઠ કરવાનો કહ્યો છે. વળી વૃંદાવનમાં ધર્મ ભક્તિ ઋષિઓ ભેગા થઈ શ્રીકૃષ્ણનું આરાધન આદરતાં ભક્તિદેવીએ 'શ્રીમદ્ભગવત્સ્યાં ચ રાસલીલોપવર્ણનામ્ । વજ્રાધ્યાયીં હૃદમતિર્તિલ્લં ભક્તિઃ પપાઠ ચ' (પ્ર. ૧ અ. ૧૮ શ્લો. ૧૮) એમ પંચાધ્યાયી રાસલીલાનો નિત્ય પાઠ કરવાનું કહ્યું છે. અ. ૧૬ શ્લો. ૨૭-૨૮ માં ભક્તિએ રાસલીલાની નિર્દોષતા કહેવા પૂર્વક તેવી સ્તુતિ કરી છે. શ્રી રામાનંદરામીએ સિખ સહજાનંદરામીને મહાદીક્ષા આપ્યા પછે તેના અંગમૂળ ધરોને ઉપદેશ આપતાં 'વજ્રાધ્યાયીં પઠિત્વાદી પૂજાન્તે નિજશક્તિઃ' (પ્ર. ૧ અ. ૫૮ શ્લો. ૩૧) એમ પૂજને અને રાસપંચાધ્યાયીનો પાઠ કરવાની આવશ્યકતા કહી છે. આસુર સિંહુ-પાણે નિત્ય નિર્દોષ શ્રીકૃષ્ણના ગુણમાત્રને દોષ તરીકે વર્ણવતાં 'કામરૂપેદૃત્તૌ રાસે ગોપીભિર્વ-દુરુપિણા । ઉચ્ચવીર્યેણ કૃષ્ણેન પારદાર્યં કુતેડવદત્' (પ્ર. ૩ અ. ૨૯ શ્લો. ૬૪) એમ રાસલીલામાં પારદાર્યરૂપ દોષનું કરેલું આરોપણ કરીને, સિંહુપાણી પેઠે એવી લીલામાં દોષ પરકારાને શ્લો. ૮૪-૧૦૫ માં આસુર કહ્યા છે. આ રીતે શ્રીકૃષ્ણનાં ચરિત્રોને દિવ્ય નિત્ય નિર્દોષપણે વર્ણવનારાં વાક્યો બહુ છે. બીજા મથામાં પણ આવાં વાક્યો બહુ છે.

આ રીતે સપ્રધાનમાં સર્વે સ્ત્રીઓમાં અવતારમાત્રનાં ચરિત્રોને દિવ્ય નિત્ય નિર્દોષ કહેવા પૂર્વક પૂર્ણકામ આત્મારામ શ્રીકૃષ્ણની રાસલીલા આસુરસંહાર આદિક ચરિત્રોને દિવ્ય નિત્ય નિર્દોષ ભક્તપ્રાણીઓમાં શ્રીકૃષ્ણને વર્ણવ્યાં છે અને એનાં ચરિત્રોમાં દોષ પરકારાને વિમુખ અમુર અમકત અધર્મ મૂર્ખ આદિક નીચ સંચાથી કળા છે. આ બધાનો વિચાર કરીએ તો શ્રીકૃષ્ણનાં વચનો અને વાતુમાં આસ્તિક નાસ્તિક બેટા બેટા અદ્યપણે પણ જગ્યાધ આપે છે. તો 'બીજાએ તો

રાસ કરાયા ને આ તોડાવે છે' આ વાત રાસશીલામાં પારદર્શક રૂપ આરોપીને શ્રીકૃષ્ણને અત્યંત નીચે ઉતારી પાડીને, તેમના કરતાં પોતે મોટા માનેલા દાંભિષ્ઠ પુણ્ણ્યા સાધુ પાલાઓને સરસ કહેનારી હોવાથી શ્રીજાના-પતાથી અત્યંત વિરુદ્ધ છે એમ નિશ્ચિત થાય છે. આ બધી વાતોનો જ વિચાર કરીએ તો શુ. સ્વામીની જાત માટે કે તેમની સમીપમાં થએલા કૂટ કપટ કથાનો હિસાબ કરીએ તો પૂર્વના અવતારોના કથા કરતાં સદૃશ ધણી વધારે થાય. આવી કુત્સિત કૃષ્ણદ્રોહી વાત શ્રીકૃષ્ણના બક્ષે શુ. સ્વામી કરે નહિ. બીજા કોઈ વિમુખ અમુર દ્વિપત્યુદ્ધિનું કુકામ છે.

પ્ર. ૫ વાત ૩૪ 'સત્સંગિજીવન કથો ત્યારે ઉપાસનાનો પ્રસંગ નાખ્યો તેમાં શ્રીકૃષ્ણની ઉપમા દેવા માંડી ત્યારે સ્વામી (નિત્યાનંદ) કહે ને 'બ્રાહ્મણને કાંઈ આકરની ઉપમા દેવાય ?' આ વાત તદ્દન બનાવટી ઉદાગ શ્રીકૃષ્ણદ્રોષી છે, સત્સંગિજીવનમાં ઉપાસનાના પ્રસંગો અનેક નાખ્યા છે તેમાં શ્રીકૃષ્ણને પરબ્રહ્મ ભગવાન પુરષોત્તમ ઉપાસ્ય ઈંદ્રદેવ' સર્વોપરી અવતારીપણે વર્ણવીને તેમના જ બીજા અવતાર શ્રીહરિ છે એમ વર્ણવીને તે બંને વચ્ચે અલગપણ બેઠ નહિ સમજવાનો કહીને ભક્તિ ઉપાસના કરવાની એક લાઘવ રાજમાર્ગ જેવાં બંધી છે. આવી વસ્તુસ્થિતિ હોવાથી શ્રીકૃષ્ણની ઉપમા અનેકવાર ઉપાડે છે એ આપવામાં આવી છે. શ્રીજી જેને પોતાના ઉપાસ્ય ઈંદ્રદેવ બ્રાહ્મણ કહીને સ્વયં 'ધ્યાન ધરવાનું' કહે છે એવા શ્રીકૃષ્ણને નીચ આકરની ઉપમા આપીને ઉતારી પાડીને શ્રીજીને તેમના થકી તદ્દન જુદા પાડવા તે શ્રીજીવચનથી વિરુદ્ધ હોઈ ને અભિન આકરકામ' છે. જે સંવાદકર્તા નિત્યાનંદસ્વામીનું વાતમાં નામ લેવામાં આવ્યું તેમણે જ હરિદિગ્વિજય ઉત્સાહ ૪૨ માં પસંદેવસુત શ્રીકૃષ્ણ જ ધર્મસુતપણે ફરીથી અવતર્યા છે એમ જાણુ યુક્તિ વચનોથી સાબીત કરતા શ્રીજીને શ્રીકૃષ્ણની ઉપમા ઉપાડી આપી છે. આમાં કોણ બ્રાહ્મણ અને કોણ આકર તે દિવા જેવું સ્પષ્ટ હોવાથી વિવેચનની જરૂર નથી. તત્વસાત્ત્વીની દૃષ્ટિએ જોઈએ તો પુરષોત્તમ નારાયણની આકૃતિમાંથી અવતારો થાય છે અને તેમાં પાછા લીન થાય છે એવું વચનામૃત હોવાથી તેમની વચ્ચે તત્વથી અભેદ માનવો જોઈએ. એમ માનતાં આકરની બીવકુલ ઉપમા કોઈમાં પણ થતે નહિ. જ્યાં ઉચ્ચ નીચ ભિન્ન બ્યક્તિ હોય ત્યાં જ પાદશાહ આકરનું દૃષ્ટાંત કહી શકાય દુરાચાર તો એવો જ વિમુખ દેખાઈ આવે છે. જ્યાં શાસ્ત્રજ્ઞાનહીન નીચ આકરો જ વાતો લખનારા હોય ત્યાં શાસ્ત્રીય ઉચ્ચ પાદશાહી વાત ન હોય એ સદૃશ છે ખરી રીતે તો શ્રીજીએ જેમ કહ્યું હોય એમ જ માનવું એ જ મોક્ષેશુ અનુયાયિઓનું શુભ લક્ષણ છે. એમના વચનનો વિદ્રોહ કરીને એમના મૂળ પર્વરૂપ શ્રીકૃષ્ણને જે તે ખોટી રીતે ઉતારી પાડવા એ શ્રીજીનો મહિમા નહિ પણ એમની મહાનિંદા છે. એમ કહીને સાચે સત્સંગિજીવન મુખ્ય માન્ય ગ્રંથને પણ ઉતારી પાડવાની નાસ્તિક ક્રુર શ્રીજીવન અપમાદ કરી છે. આવી જ વાત પ્ર. ૬ વાત ૩૩ પણ છે.

પ્ર. ૫ વાત ૩૩ 'અક્ષર આવે ત્યારે તેના શિષ્ય પુરૂષ જેવા થાય ને પુરષોત્તમ કદરાણુ કરવા આવે ત્યારે એના શિષ્ય અક્ષર જેવા થાય. માટે અક્ષર આગળ તો કોઈ અવતારો દિકેતું' સમર્થપાણું હોતું નથી' પ્ર. ૬ વાત ૩૩ પણ આવી જ છે. આમાં રામકૃષ્ણદિ અવતારો કે જે પરબ્રહ્મ પરમાત્માનાં સમતીય દ્વિતીય રૂપાતરો જ હોવાથી તેમની સાથે સર્વથા અભિન છે, માટે જ જેમને શ્રીજી 'અક્ષરોત્પરતઃ પરઃ' 'યસ્માન્નક્ષરમર્તીતોઽહમક્ષરાદપિ ચોત્તમ.' એમ અક્ષરની ત પુરષોત્તમપણે અને અક્ષરદિ સર્વેએ ઉપાસ્ય પ્રાપ્યપણે કહે છે તેવા અવતારોને તેમની આગળ અક્ષર કે જે અત્યંત અધમ અનુપાસ્ય છે તેથી નીચે ઉતારી પાડીને, અક્ષરને ઉપાસ્ય પરમાત્મારૂપ અવતારોથી પણ પર સમર્થ કરાવીને અક્ષરપુરુષોત્તમ કરાવાનો જડ વિમુખાચય

વ્યક્ત થાય છે. રામકૃષ્ણાદિ અવતારોનું જ્યાં જ્યાં વર્ણન શ્રીજીએ કર્યું છે ત્યાં અક્ષરપર પુર-
ષોત્તમપણે છે અને જ્યાં જ્યાં અક્ષરનું વર્ણન છે ત્યાં તેને તેના ઉપાસક સેવકપણે વર્ણન છે.
એટલે સ્વામિસેવકપણે વર્ણન છે. આ વિમુખ વાતમાં તો સ્વામીને સેવક અને ચાકરને સ્વામી
હરાવાતી દિવાને રાત્રિ અને રાત્રિને દીવા કે સૂર્યને પતંગીયા અને પતંગીયાને સૂર્ય હરાવા
જેવી વિપરીતતા વપરાઈ છે. અક્ષર આવે ત્યારે તેના શિષ્ય પુરુષ થાય અને સુરેષોત્તમ આવે
ત્યારે એના શિષ્ય અક્ષર થાય એટલે આમાં અવતારોનો કશો પતોજ લાગે નહિ, એમનો પતો
તો પુરુષના શિષ્ય ચાકર થાય તોજ લાગે, એવો પણ દુરાસય વાતના મરોડથી તરી આવે છે.
આ ઉપરથી રામકૃષ્ણાદિ અવતારોને પુરુષોત્તમ સાથે કશો સબન્ધજ નથી, એ તો અક્ષરપુરુષથી
નીચે એક જીવાદિ જેવું જુદું નીચ પશ્ચુ છે, એટલે એમને પુરુષોત્તમ ન કહેવાય, એવો પણ
પાપાચય સમજાય છે. શ્રીજીએ તો લોયા ૧૩માં શ્રીકૃષ્ણનારાયણને અને અક્ષરાદિકને સરખા
કહેનારાને કુટમતવાળા અતિપાપી અદર્શનીય કલા છે તો જેઓ શ્રીકૃષ્ણનારાયણને અક્ષરાદિક કરતાં
નીચે ઉતારી પાડનારા છે તેમને તો તે કરતાં પણ કોટી ધણુ કુટમતવાળા અતિપાપી અદર્શ-
નીય કેમ ન કહેવાય ? શ્રીજીને પણ અવતાર તરીકે અંચમાં વર્ણવેલા હોવાથી તુલ્ય ત્યાં તેમની
પણ તેવીજ દુર્દશા કાઠ કહે તો ના શી રીતે કહી શકાય ? એ વિચારવાનું છે. નિરક્ષર માનીતા
અક્ષરને રામકૃષ્ણાદિ અવતારોષકી પણ બહુ ઉંચે ચક્ષવાજ આ બધા કૃપિત ગરબડ ગોટાળા
શ્રીજીવચનવિરૂદ્ધ વાળ્યા જણાય છે. એક વાતમાં 'અર્થો દ્યોવાન્ન પદ્યતિ' એમ કહેવામાં
આવ્યું છે તે બરોબર બંધ એસતું છે. પોતાને નીચને મેળા મનાવાના અંધ સ્વાર્થથી શુ. સ્વામીને
મેટા હરાવે, એમાં રામકૃષ્ણાદિકને ઉતારી પાડવાના દોષને ગણેજ નહિ, ગમે તે રીતે રામ-
કૃષ્ણાદિક અવતારોની મહા કરીને ઉતારી પાડવા એટલેજ રાત્રિદિન ચાપુ વિમુખત્યાપાર સમજાય છે.
બહુ સદ્ગમ દષ્ટિએ જોઈએ તો આ વાતને વિમુખવાતોમાં અમાણી પદ સહા કરીને આપવું ધરે.

પ્ર. ૫ વાત ૪૧ 'સમેયો હતો ત્યારે સત્સંગી સર્વે આવેલ તેણે કર્યું જે 'કહેા મહારાજ !
જેવી ગોપી ગોપાળને પ્રાપ્તિ થઈ હતી તેવી અમને થઈ છે ?' ત્યારે મહારાજ કહે ના ના, ગોપી
ગોપાળને જે મદયા હતા તેને તો આ ભગવાનનાં હજી દર્શન પણ નથી થયાં
ને તમારે તો બહુ મોટી પ્રાપ્તિ છે' આવીજ વાત પ્ર. ૬ વાત ૪૧ છે. આ વાત તો સંપ્રદાયનાં
શ્રીજીમાન્ય સર્વ શાસ્ત્રોને ઉધાડે છે એ ગઢન આરનારી મહાવિમુખ છે. સમેયમા મગેશા સત્સંગીઓની
વધારેમાં વધારે ઈચ્છા મધ્ય ૬૪માં કલા મુજબ ગોપી ગોપાળને જે પ્રાપ્તિ થઈ હતી તેના જેવી પ્રાપ્તિની
હતી એમ વાત ઉપરથીજ જણાય છે. એથી અધિક પ્રાપ્તિ છેજ નહિ. છતાંવિરૂદ્ધ વધારેની પ્રાપ્તિ તો કોટંગ
ખંડીયાએ ગૌરવેલી જણાય છે. શ્રીજી જેને ઉદ્ધવસંપ્રદાયના ઉચત્તમ ઈષ્ટદેવ અવતારી સર્વોપગી
પુરુષોત્તમપણે સમ્રાજ્ય નક્કી કરવાપૂર્વક જેવું ધ્યાનધરવાનું પણ શ્રીમુખે કહેવાપૂર્વક પોતાને જેના દ્વિતીય
અવતાર તરીકે જોગખાતીને અભિનવપણે માનવાનું કહે છે એવા સર્વદેશ સર્વભાષા શ્રીકૃષ્ણને હજી
ચાંદનાં દર્શનજ થયાં નથી એમ અવળી કહેવાવજ કેમ ? વળી આવી વાત 'શ્રીજીએ કહી છે' એમ
એમને માથે હડહડતી ખેડી આરોપાયજ કેમ ? શ્રીજીએ તો વચનાપૃતાદિ મરોમાં જેવી વાતો અંધ પણ
આણેો નથી. ઉત્તરું 'એજ જે શ્રીકૃષ્ણપુરુષોત્તમ તેજ આ બક્ષિધર્મના પુત્ર શ્રીજી મહારાજ
છે' 'થેર ચાલી આખા ગોલોકવાસી રે' 'મયા પોતે ગોલોક' 'મગજવન વાસો વેકુંદગય' 'પૂર્વે
કર્યુંનું ઉદ્ધવને રે. લાઇ જીજ્ઞે અવતાર રે' 'આરત્ય રાખીને જોળાયે મિરઘર મોપોના સ્થામ'
'જ્યામ મુનિએ પૂર્વે કહીતી તે વાત સાચી કરી' 'જે મોક્ષમંદ લાડીયો રે તેજ બક્ષિધર્મ.

સુત સ્થામ' જે શ્રીકૃષ્ણ ઓકુળમહો પ્રગટે કંસનિકંદ સોષઃ અથા પ્રગટે ધર્મકુળ સહજનંદ, નંદકુંવર સોષઃ ધર્મસુત એક જાની કરો નેહ' એનાં રૂપ અભેદપણે જાણવાં છું કે, રાધા સંગે તે રાધાસ્થામ' એમ ઓપી ઓપાળને મળ્યા હતા એજ ફરી અવતર્યા છે એમ બહુ આદરથી સાબીત કર્યું છે. જે શ્રીકૃષ્ણને પુરુષોત્તમ નહિ પણ ધર્મર ક્રોડિની અંદરના કોષ ભક્ત મુક્ત બંડમત સુજળ માનવામાં આવે તો પશુ શ્રીજીના દર્શનનો સમવતો આવેજ. એવા સંભવનું પણ ખંડન કરીને શ્રીકૃષ્ણને તેથી પણ અત્યંત નીચે ઉતારી પાડવાનો આસુરાશય વિશદ થાય છે. આ ઉપરથી શ્રીજીની શાસ્ત્રીય વાતો અને આ વિમુખ વાતોનો સારો વિચાર કરતાં તેજસ્તિમિર જેટલું કે દેવી. આસુરી જેટલું અત્યંત અંતર અદ્વયને પણ સદગ્રામાં જણાય એવું છે. 'વિમુખને કોઈ વાતનો વિચાર નથી' 'વિમુખને તો સદા અંધારૂજ છે' 'આમાંથી નીકળે તે બહુ જીવને પાર' એમ જે પ્રકરણવાળા ચોપડીમાં કહ્યું છે તે બરોબર બંધબેસતું છે.

પ્ર. ૫ વાત ૫૬ 'ને પોતે જે નરનારાયણનું લખ્યું છે તે તો જેમ કહીને અજાણે ગામ જહું હોય ને ભોમીયો લે તેમ પોતે કોઈવાર આવેલ નહિ ને એનો ભરતખંડ કહેવાય માટે એને ભોમીયા લીધા છે' પ્ર. ૬ વાત ૫૬ પણ એવીજ છે. આ વાતમાં છટ્ટદેવ શ્રીજીએ ઉદ્ધવસંપ્રદાયના મળા બંધારણ તરીકે જે સર્વ શાસ્ત્રોમાં આપેા ઉપોદ્ધાત ધડયો છે તેને મૂળમાંથી ઉખાડી ઉચ્ચતરી પાડવાનો પાડાખાર વાપર્યો જણાય છે. અને અવળા અર્થો કરવાનો દુઢીયા ખુણીયા બંડીયાનો ધોર ધરો છંદો જણાયો છે. શ્રીજીએ જે નરનારાયણને કોઈ દેવ કે નર તરીકે નહિ પણ પરબ્રહ્મ પરમાત્માના સાક્ષાત્ અવતાર તરીકે કહેવાપૂર્વક અક્ષરધારી અવતારીપણે પ્રતિષ્ઠા કરીને, એજ પોતે શ્રીજીએ અવતાર ધરી આવ્યા છે એમ કહીને તેમને પોતાના અભિન્ન મૂળ પૂર્વરૂપણે નક્કી કર્યા છે તેમને કોષ સાધારણ દેવ કે મનુષ્ય ક્રોડિમાં ઉતારી પાડીને શ્રીજીને તેથી તદ્દન જુદા પાડવાની પૂર્વવૈરિતા વાપરી હોય એમ પ્રતીત થાય છે. નરનારાયણનાં માતા પિતા ધર્મ મૂર્તિ હતાં તે શાપ થયારી મનુષ્ય જન્મને પામેલાં, એજ ધર્મમૂર્તિ શ્રીકરિનાં માતાપિતા થયાં છે. માતાપિતાના રક્ષણ માટે પ્રાદુર્ભાવ છે. તો માતાપિતા એનાં એજ રક્ષાં અને પુત્ર કેમ જહાજાજ જાય ? શું માતાપિતાનું રક્ષણ કરવા નરનારાયણ અસમર્થ હતા ? જુદા માનવામાં અનેક શક્યોને સ્થન મળે છે. સર્વજને કશું અજાણ્યું નહિ હોવાથી ભોમીયો લેવાની જરૂર હોય નહિ તથાપિ અજ્ઞાપ્ત હોવાથી ભોમીયો વીધાન કંપીએ તો તેમની અસત્ અને મગ પૂર્વરૂપ નરનારાયણની તુચ્છ ચાંકર જેવી દલકાજ કંગારી કહેવાય. આ બાબત લીલા સમજવાની હોય તો બંધીજ બામનો તુષ્ટ ન્યાયથી લીલાજ સમજરી નેહ્યો. પવિત્ર ભરતખંડમાં કોઈવાર આવેલા નહિ એમ ખરા ભારતવાસીએ જુદું કહેવાય નહિ. એમ કહીએ તો અત્યાર મુખીના બધાવ રખડી પગા છે એવોજ અનર્થ થાય. ભરતખંડમાં તો કંચાણ માટે પુરુષોત્તમના અનેક અવતારો થઈ ગયાનું શ્રીજી સ્વમંથમાં વારે વારે કહે છે. આના ફુરાસવાળા કરતાં તો અવતારોને ન માનનારા નારિકો મારા જણાય. જે કોષ એકને વાને વાને અરજો અર્થ કરી નિંદીને ઉતારી પાડવાનોજ આસુરીછંદો રાખ્યો હોય એમ વાને વાને દેખાય છે.

પ્ર. ૫ વાત ૨૧૫ 'પુરુષોત્તમપણનો કણ્યો પણ ધણા વર્ષોથી ચાલ્યો છે તે પુરુષોત્તમ કહેવામાં માણુમે ઓટી ચાક, ને ધીજ પુરુષોત્તમના રવાણા જેવા પશુ ન દોાય તેને પુરુષોત્તમ કહે છે' આ વાન ઓછામાન મર્વ શાસ્ત્રી માવ વિમુખ છે. પુરુષોત્તમ શીજીએ જેને પુરુષોત્તમપણે પ્રમાણ કર્યો છે તેનેજ મર્વકોષ કહે છે. એમાં કેટલે કણ્યો કે શંકા દોલંબ નહિ. બંડીયાને કણ્યા અને શંક્યો થતી હોય તો તે તેમના જન્મનેજ આપરી છે અને દરે એ કણ્યો વિમુખમાવને લીધે જન્મોજન્મ જાગ્રુજ વહેવાનો. પુરુષોત્તમના પવિત્રોદનો પવિત્રામ એવોજ

હોય. પુરુષોત્તમના રૂપોમાં જેવાં પણ શ્રીકૃષ્ણ નથી એમ બીભત્સ ભણાવી તેમને અતિ નીચે દરજે ઉતારી પાડવાનો આસુરશય સમગ્રજ છે. શ્રીકૃષ્ણે તો શ્રીકૃષ્ણનેજ નિરૂપાધિક પુરુષોત્તમપણે વારેવારે અસંકેપથી વર્ણવીને, પોતાને તેમનાજ અવતાર તરીકે ઓળખાવીને અલ્પત અલેદ કહ્યો છે. પોતા માટે પુરુષોત્તમ શબ્દની નિરૂક્તિ સાથે અવૃત્તિ કરનારાજ પ્રથમ ગીતાચાર્ય સ્વયં શ્રીકૃષ્ણ છે તેને પુરુષોત્તમના રૂપોમાં જેવાં પણ ન કહેવાય આ કેટલો બધો વિમુખવિક્ષિત હવાડો છે. શ્રીકૃષ્ણે જે જે માન્ય કર્યું હોય તેને જે તે એક જોડી રીતે નિંદન ખંડન કરવું એટલેજ વિમુખોનો, ધોર દુરમન ધર્મે સમગ્રાય છે.

પ્ર. ૬ ની જોષડીના પ્ર. ૧ વાત ૨૬૧ 'અને મહારાજ-કહેતા જે નામ કેનું લક્ષ્યે પણ આગળ તો કલ્યાણ જેવાં કર્યાં છે તો મુવાળા તોડ્યા જેવાં કર્યાં છે અને કેટલેક મોટે મોટે કુવા જોધા છે' આ વાત મોટા રામકૃષ્ણાદિ અવતારોનાં કલ્યાણકારી નિત્ય નિર્દોષ દિવ્ય ચરિત્રોમાં શિશુપાળની પેઠે હોય દર્શાવનારી અતિ આસુરી છે. આવી વાત મહારાજ સ્વયં એક અવતાર રૂપમાં હોવાથી અને પોતાનાં ચરિત્રોને દિવ્ય કલ્યાણકારી પૂર્વ દૃષ્ટિતાથી સમજાવનાં હોવાથી કદાપિ કરેજ નહિ તથાપિ એવી વાત કર્યોનેજ મિથ્યા અપવાદ ઇશ્ટેવ કીજીને આપીને તેમને પણ જગતમાં અવતાર નિંદક પોતા જેવા કહાવ્યા. શ્રીકૃષ્ણે તો વચનામૃત પ્રથમ ૭૮ 'મત્સ્ય ક્ષુદ્ર વરાહ વામન પરશુરામ અને રામ કૃષ્ણાદિ એ જે ભગવાનના અનંત અવતાર તેનો મહિમા વિચારે જે જે ભગવાન રામ-કૃષ્ણાદિક અવતારે કરીને અનંત જીવોનો હૃદય કર્યો છે' એમ અનંત જીવોના હૃદયરૂપ મદિમા સમજાવના કહીને, અવતારચરિત્રોને નિત્ય નિર્દોષ કહેવાપૂર્વક તેને નિત્ય ગાવાની 'આજ્ઞા કરી છે અને એથીજ કલ્યાણ થવાનું' નિશ્ચિત કર્યું છે. શ્રીજીના મન મુગ્ધજ કલ્યાણમૂર્તિ અવતારો કે જેમની પ્રદર્શિત કેવળ કૃપાથી લોકોના કલ્યાણ માટેજ જામ છે અને એમણે અનેકના કરેલાં કલ્યાણ થયેલા શ્રીકૃષ્ણેજ લખેલાં છે એવા રામકૃષ્ણાદિ અવતારોને મુવાળા તોડ્યા જેવા કલ્યાણ કર્યાનું કુલ્લિત દર્શાવ આપવું અને વળી કલ્યાણકારિ ચરિત્રોને મોટા કુવા જોધાનું ખરાબ દર્શાવ આપવું તે શ્રીકૃષ્ણવિરોધી નાસ્તિક આસુર મિવાય બીજો કેાણ આપી શકે ? આ ઉપરથી તો વિમુખ મને એમજ કહેવાય કે મોટા મોટા અવતારોએ કેાણનું કશું કલ્યાણ કર્યું નથી પણ ઉલટું અકલ્યાણ માટે મોટા મોટા ઉડા કુવા પડ્યા ખોદી આપ્યા છે કદાચિત મોટે મોટે અવતારે કુવા જોધા હોય તો તે બકત માટે તો નહિજ પણ પોતાના નિંદક દેવી અસુરોને નાંખના માટે સાર્થક સંભવી શકે અને કદાચિત મુવાળા તોડ્યા જેવાં કલ્યાણ કર્યાં હોય તો તે બકતોનાં નહિજ પણ દ્રોહી અમકતોના સાર્થક સંભવી શકે. કેમકે અવતારોના મહાદોહનું ફળ એવુંજ અવશ્યું શ્રીકૃષ્ણે ગીતાતત્કથથી સ્વચ્છમાં કહ્યું છે. ખટ કહીએ તો વિમુખોએજ, સ્વાર્થવશાત જોળા લોકોને સંપ્રદાયધરી વિમુખ કરી તેમજ મુવાળા જેવા કલ્યાણ કરવા મોટા મોટા કુવા ન નીકળી શકાય એવા ઉડા શ્રીકૃષ્ણસિદ્ધાંત વિરુદ્ધ અનેક ખોદી આપેલા સાબીત ચએસા નજરે પડતા થયા છે. વળી વાતમાં મુવાળા તોડ્યા જેવાં કલ્યાણ કરવામાં અને કુવા ખોદવામાં બધાજ અવતારો સરખા છે, એમાં ન્યૂના ધક ભાવથી કાઢને પણ બાદ કરી શકાય નહિ, એવો પણ વધારે દુરાચય જણાવા વાલુનું પ્રતીકજ 'નામ કેનું' લક્ષ્યએ એવું બાંધીને કાઢનું નામ પણ લેવામાં આવ્યું નથી. વાતમાં આગળના કલ્યાણનો નિર્દોષ કર્યો છે અને 'મોટે મોટે' એવો શબ્દ વાપર્યો છે તે ઉપરથી તે ખાસ રામકૃષ્ણાદિ મોટા અવતારો માટેજ હોય કહ્યો છે પણ બીજા માટે નહિ એમ નિશ્ચિત થાય છે. આ વાતમાં ઈત્યાદિ અસદાચયનો અવધિજ નથી. આવી કુલ્લિત આપાથી અને મહિન મનોદૃષ્ટિથી જગન્માન્ય શ્રીકૃષ્ણમાન્ય મજનીય અવતારોને હદ ઉપરાંત ઉતારી પાડવાની વાત કૃષ્ણબકત શુ સ્વામી કદાપિ કરેજ નહિ મુવાળા તોડવાનો અને કુવા ખોદવાનો નીચ ધર્મે કરનારા લોકોનું કુબ્ધાન કહેવાય. આતે વાત ? કેશ્રીજીના મૂળ પૂર્વરૂપની નિંદા રીકામરી ધાન ?

‘મહારાજ દહેતા, અમુકે કહેતા’ એમ મહારાજ કે બીજા કોઈને માથે ટોળી પાડનાનો પણ કપડે સંપત્તિ અતિ કુટિલ બહુધા જોવામાં આવે છે. તેને મૂર્ખ હોય તે નિના વિચારે સત્ય માની એમ અને અમૂર્ખ હોય તે તો વિચાર કરીને સત્ય અસત્યનો નિર્ણય કરે. વળી ધેણીખરી વાતોમાં નાસ્તિકતાના કે શુદ્ધવેદાંતી આદિકર્મો અપસિદ્ધાંતોનો અનુવાદ કરીને તેને સમજાવના મિદ્ધાંત તરીકે મનાવાની અનાદિ નાસ્તિકતા પણ વાંપરી જણાય છે. ‘નાસ્તિક નષ્ટે વિચારઃ’ એવું છે.

પ્ર. ૫ વાત ૪૨૧ ‘સત્સંગિજીવનમાં પુરોગતમને ઠેકાણે મોરલી ઘાલે તે અમને ન ગમે ને તેને તો ગામ્ર આડાં ફેરે’ કૃષ્ણ અને તેમના યગ્નિ ઉપરના અનવધિ અણુમમાની વાતો તો અનેક કરી છે, પરંતુ આ વાત વાનમા તે કૃષ્ણની માનીની જન્મ-મોદિની મોરલી ઉપર પણ અતિ અણુમો જણાયો, એટલુંજ નહિ પણ પુરોગતમ સાથે નિકટ સંબંધ ધરાવતી હોયથી પુરોગતમ સાથે મોરલીને વર્ણન કરનારા સત્સંગિજીવન ઉપર પણ અત્યંત અણુમો કુમંગિજીવન જણાયો. એમ કરીને નિંદામાં કોઈને પણ છેડ્યા નહિ આસ્તિક નાસ્તિકમાં તફાવત એટલોજ કે પ્રથમનાન શાસ્ત્રો આડા ફેરે અને બીજાને ન ફેરે. માટેજ સત્સંગિજીવનના કર્તી ચર્ચાનંદ અને કરાવનારા છાત્રે ૬ શ્રીજીએ પુરોગતમને ઠેકાણે મોરલી ધાની છે. એટલુંજ નહિ પણ શ્રીજીએ મહામ દિશા બધારી તેમાં મધ્યમધિરે કૃષ્ણની મૂર્તિઓ પધરાવીને મોરલીને જાહેરમાં મુકી છે. વધારામાં પોતાની કૃષ્ણાવતારના ઓળખાના પોતેજ મોદિની મોરલી બનવી છે અને કર્મોએ મોરલી વાળી મોરલી રે’ છંદ્યાદિ પદોથી પ્રસિદ્ધમાં આણી છે. આવી મહાનીય શ્રીજીશ્રવ્ય મોરલી ન ગમે તો સપ્રદાયરિમુખે થયાનું કોણ ના મહે છે? પ્રતિદિન પાંચ વખત રાધારમણની મોરલીને નિહાળતા અને ધગી તેના કૃષ્ણ-કર્તવ્યોને ગાતા અને વળી એમના મહિરના મહાત બુનેનું શુ સ્વામી આવી વામી વાત કરેજ નહિ આ તો કોઈ શાસ્ત્રમાણ સપ્રદાયધારી બ્રહ્મદરામીનું નીચ નાસ્તિક નિંદાકામ છે.

પ્ર. ૫ વાત ૪૨૨ ‘ધામ જોના ગયા, અક્ષરધામ નજરમાં આવ્યું, એમાં પોતાનું રસપ કંચુ ને ધામના સૂખની વિસ્તારે વાત કરીને લક્ષ્મીનારાયણ નંરનારાંયણ વાસુદેવનારાયણ શ્રીકૃષ્ણ પ્રધાનપુરુષ ને પ્રકૃતિપુરુષ એ સર્વે ફરતાં પણ આ સર્વ પ્રકારે અધિક છે ને એમાં અતરંગમીપણ છે એથી આમાં વિશેષ અતરંગમીપણ છે ને એમાં એશ્વર્ય છે એથી આમાં વિશેષ એશ્વર્ય છે ને શિવજી જેવા સમર્થ તે પણ પાર્યંતીને વશ છે ને આજ તો સ્ત્રીયુત્ત અમલ મરડીને પણ આંહી સમોગમ કરવા આવે છે મા? આ અધિક છે ને શ્રીકૃષ્ણ લગવાન તે એક બ્રહ્માંડની ગોવાડી ફેરે છે ને એમાં તો અનંત બ્રહ્માંડ છે ને અનંત શ્રીકૃષ્ણ છે’ આ આખી ખર વાતમાં શ્રીકૃષ્ણાદિ આગળ અતિ અધમ નિરક્ષર અક્ષરને સર્વ પ્રકારે સમધિક ઠરાવતા શ્રીકૃષ્ણને અનેક પ્રકારે પ્રકૃતિપુરુષતા પણ નીચે ગોવાળીયાપદે ઉનારી પાડ્યાનું ગોવાળીયાપણ વાપર્યું છે. પ્રથમ તો પ્રકૃતિ પુરુષને આગળ લખીને અને લક્ષ્મીનારાયણ વાસુદેવનારાયણ શ્રીકૃષ્ણને માછળ લખીને પ્રકૃત્યંતર્ગત કનિષ્ઠ કરાવ્યા, પછીથી એમના કરતા અક્ષરનું અતર્વાંધિપણું અને એશ્વર્ય અધિક હોયને અક્ષરથી કનિષ્ઠ કરાવ્યા, પછીથી એક બ્રહ્માંડની ગોવાળી (રખનાળી)ના જીવકો કામનો દવડો અરિકાર જણાવીને કનિષ્ઠ કરાવ્યા, પછી કૃષ્ણ એક નેથી પણ એવા અનંત રખડતા છે એમ જણાવીને કનિષ્ઠ કરાવ્યા, એમ અનેક રીતે રાધારમણ શ્રીકૃષ્ણને અક્ષર પ્રકૃતિથી પણ જાડ નીચેક્ષતા રી પાડવાની આખર ગોઠવણી કરી છે. શ્રીજીએ મહામ દિશા પધરાવેલા સમર્થ શિવજી એક રહી જતા દના તેમને પણ સમુત્થા લાવીને તેમનામાં ચિત્તોગ્રની પેઠે સ્વીચરૂપ મહાદોષ મહાપાપ આંચે ટીને તેમનાથી પણ

પ્ર. ૫ વાત ૧૮૭ “બ્રહ્માંડમાં દશ કારણ છે તેમાં, બ્રહ્મા વિષયુ સિવ અનિરૂદ્ધ પ્રધુમ્ન ને સંકર્ષણ એ ૩ સચુચુ ને નરનારાયણ વાસુદેવનારાયણ લક્ષ્મીનારાયણ ને શ્રીકૃષ્ણનારાયણ એ ચાર નિર્ગુણ, તેમાં બ્રહ્મા વિષયુ ને સિવ એ ત્રણ, અનિરૂદ્ધ, પ્રધુમ્ન ને સંકર્ષણ એ ત્રણની ઉપાસના કરે છે ને અનિરૂદ્ધ પ્રધુમ્ન ને સંકર્ષણ એ ત્રણ, ચાર નિર્ગુણ મૂર્તિઓની ઉપાસના કરે છે ને એ ચાર, પુરૂષની ઉપાસના કરે છે ને પુરૂષ, અક્ષરધામની ઉપાસના કરે છે ને અક્ષર, પુરૂષોત્તમની ઉપાસના કરે છે” આ વાત તો વેદાદિ શસ્ત્રો અને મંત્રાદિનાં શાસ્ત્રોને પણ ત્રણ તિલાંજળી આપનારી વિમુખરાજ છે. વાતનું કમવાણું ત્રણ જોતા અનિરૂદ્ધ પ્રધુમ્ન અને સંકર્ષણ કે જે ઉપાસકોના અનુચ્છેદાર્થે અને જગત્સૃષ્ટિ આદિક અર્થે પરબ્રહ્મ પરમાત્માનાજ સાક્ષાત્ વ્યક્તસ્વરૂપ ઉપાસ્ય છે તેમને તથા નરનારાયણ લક્ષ્મીનારાયણ વાસુદેવ શ્રીકૃષ્ણ આ ચર, કે જે પરમાત્માનાં સાક્ષાત્ દિવ્ય રૂપાંતરો ભજનીય પુરૂષોત્તમ કહેવાપૂર્વક અંદર અંદર પણ અભિન્ન સમજવાનું શિક્ષાપત્રીમાં થીજ કહે છે તેમને પણ પુરૂષ તથા અક્ષરથી અત્યંત નીચે ઉતારી પાડવાની અને પુરૂષ તથા અક્ષર કે જે ઉપાસ્ય અનિરૂદ્ધાદિ તથા શ્રીકૃષ્ણાદિ આગળ અત્યંત અધમ અનુપાસ્ય છે તેમને તેમનાથી પણ ઉંચા ઉપાસ્ય નબરે ચડાવાની ઉપદેશ ઉઠાંચ વિમુખી અતિ અવળાઈ કરી જણાય છે, એટલે ઉપાસ્ય શ્રીકૃષ્ણાદિને પુરૂષ અક્ષરના ઉપાસક ઠરાવ્યા અને અનુપાસ્ય પુરૂષ અક્ષરને શ્રીકૃષ્ણાદિકે ઉપાસ્ય ઠરાવ્યા. સૂર્યને પતંગીયા અને પતંગીયાને સૂર્ય કે બાદશાહને ચાકર અને ચાકરને બાદશાહ કે તેમને અધિકાર અને અધિકારને તેમ ઠરાવ્યા જેવી અતિ અવળી યઠ્ઠ, વાતનો પાપાશય તો એટલોજ કે-અનિરૂદ્ધાદિ ત્રણ અને શ્રીકૃષ્ણાદિ ચારને અક્ષરથી નીચેના પુરૂષધરી પણ નીચે ઉતારી પાડીને, તેમનાથી પુરૂષ અક્ષરને મોટા ઉપરી ઠરાવાનો અને તેમ કરીને, શ્રીકૃષ્ણાદિકને પુરૂષોત્તમનો કરો! સંબંધજ નથી, શ્રીકૃષ્ણાદિક તો એક પુરૂષથી નીચેના વર્ગના કેમ જેવાદિ જીવાજ તુચ્છ છે એમ ઠરાવાનો ચોક્કસ થાય છે. આવી અધમ અવળી પાપી ગોઠવણીનું કારણ તો શ્રીકૃષ્ણ દિ મર્યાદા નિરક્ષર અક્ષરને બહુ ઉંચે ચડાવી દેવાનું સમજાય છે. થીજમાન્ય શાસ્ત્રો વાંચો અને આ વિમુખવાનો વાંચો અને પછી ગિરિ-ક્ષપાતપણે અનાયદ્ધથી વિચાર કરો તો સુત્રોને આસ્તિક નામિક શસ્ત્રો જેટલો ભેદ જણાયા વિના રહેશે નહિ, થીજના મૂળ પૂર્વરૂપ શ્રીકૃષ્ણાદિકને જે તે પ્રકારે દેવરોપ અસૂચાર્ય ઉતારી પાડવા એટલોજ વિમુખકમ હાંડ કે-ઉપાસનાકાંડ અવશે કાય છે. જો બ્રહ્માંડમાં રહેવાનાત્રણ અનિરૂદ્ધાદિ અને શ્રીકૃષ્ણાદિકની પ્રકૃતિ પુરૂષથી નીચે ગણના થાય તો થીજમદારજ પણ બ્રહ્માંડની અંદર આવી રહેવા હોવાથી એમની પણ એવીજ ગણના થાય. જો કૃપાથી કદવાણુ માટે પ્રતિ માનીએ તો અનિરૂદ્ધાદિ અને શ્રીકૃષ્ણાદિક માટે પણ એમજ માનવું જોઈએ. નાથ આમજ પસપાત્રને સ્થાન દોષ નાદ. ખરી રીતે તો કૃપાથી લોકકચ્છાણુ માટે ન્યાયિક કાળથી એમ ૧૧ જગદામા રિયતિ છે, વગુણઃ સ્વયં પરમાત્મા છે, વળી બ્રહ્માંડમાં દશ કારણો ગોઠીને, તેમાં દશ ન્યાયાધીયો ગોઠીને, તેમના ઉપરી ન્યાયાધીય તરીકે પોતે નિરક્ષર અક્ષર જાતીને, ન્યાય આપના ડોળ કરતાં ન્યાય તો બધાવને થીજન્યાયથી અત્યંત અવળો અપાયો છે એનો કાઈ તપાસ કરશે ? નાથ ૧૩ માં થીજએ તો ‘એ નાગવજ પોતાને એધર્મ કરીને મનોપરી વર્ગે ૩ તે એને ને જીમ અક્ષરાર્થે મુખને મરખા કહે છે તે કુદમત્તજા જાણવા ને તેને અનિપાપી જાણવા અને એનાં દર્શન કરીએ તો પંચ મહાપાપ જેટલું પાપ થાય” આજે નાગવજને, અક્ષરાર્થને અને નારજુ મમજાગને આદસ ન્યાય આપ્યો છે. આ ન્યાયમાં નારાવજને અને અક્ષરાર્થને મરખા કહે તમને મમાવેજ છે. પરંતુ નાગવજને અત્યંત પ્રતિપા પણ નીચે ઉતારી પાડીને અક્ષરાર્થને તેમનાપરા કરી

અધિક કહેનારા દુષ્ટ પાપી મારેના બાપનો સમાવેશ નથી, જે આપને કેવો ન્યાય અને કેવી ઉપમા આપવી તે કોઈ ન્યાયાધીશ નક્કી કરી આપે તો વિમુખવર્ગમાં પણ તો સંદેહ સમાસ થશે. આ તો અવંતારોહી કોઈ નિરક્ષર નીચ વિમુખપ્રકૃતિનું દુષ્કામ છે. આવી વિપરીત વાત વાત શુ. સ્વામી કેદાશિ કરે નહિ.

પ્ર. ૫. વાત ૨૩૩ “પ્રકૃતિનો પતિ તે કૃતસ્થ પુરુષ કહેવાય ને ગૃહસ્થ પણ કૃતસ્થ પુરુષ કહેવાય તેમજ શુદ્ધસ્થની પેટેજ શ્રીકૃષ્ણ પણ કૃતસ્થ પુરુષ કહેવાય” આ વાત વાતમાં પ્રુથ પૂછે ? તો ‘પ્રકૃતિનો પતિ’ એવો અર્થ કરીને તે પુરુષને કૃતસ્થ દર્શાવે, અને વળી ગૃહસ્થને પણ કૃતસ્થ પ્રુથ દર્શાવે, શ્રીકૃષ્ણને તેના જ્ઞેવાજ કૃતસ્થ પુરુષ દર્શાવ્યા છે, આ ઉપરથી શ્રીકૃષ્ણને ભગવાન નહિ પણ પ્રકૃતિ પુરુષથી બદુલ નીચ ગણાતા તુરંત માયિક ગૃહસ્થ પ્રુથ જ્ઞેવાજ ગણનાનો આસુરાચર વિચાર થાય છે. શીજીએ તો શ્રીકૃષ્ણને સડીક શિક્ષાપત્રી શ્લો ૧૦૮ માં તથા શ્લો ૭૫માં ૬ માં ‘યસ્માત્કરમતીતોજ્ઞમક્ષરાદપિ ચોત્તમ । મતોઽસ્મિં લોકે જેદે ચ પ્રથિત- પુલ્વોત્તમઃ’ ‘મૃતઃ પરતરં તાન્યત્કિશ્ચિદસ્તિ’ ‘ભૂમિરાપોઽન્તલો’ ઇત્યાદિ ગીતાવાક્યોને લઈને ક્ષર અક્ષર પ્રસૂતા અંતગત્યા આધાર નિયતા ચરીરી પુરુષોત્તમ અવતારી ઉપાસ્ય ઇષ્ટદેવ ભગવાનપણે કહ્યા છે તેમને શીજીના વચનરોહી વિમુખો ઉપર મુજબ અતિ વિરુદ્ધપણે જરૂર છે. આથી તો જાણે કોઈ શીજીના તથા મૂળ પૂર્વરૂપ શ્રીકૃષ્ણના અક્ષરેઅક્ષરના પિતાકાવાદથી કે જલપવાદથી કે અર્થોત્પાદથી ખંડન કરનારા કે અવળી અર્થ કરનારા સામાસડીયા પ્રવૃત્તિઓ ઘેર જાતિધ્વા મારે પુનર્બાળા દોષ એમ જણાય છે.

પ્ર. ૫ વાત ૩૦૪ ને બધાય ભગવાન કહેવાય છે તેણે પણ સ્ત્રીયું સાઈ વક્ષમાં કથા છે? આ વાત પણ શીજીએ ઉપાસ્ય ઇષ્ટદેવપણે માનેલા શ્રીકૃષ્ણ તથા રામચંદ્ર આદિકના દિવ્ય કલ્યાણકારી નિત્ય નિર્દોષ ચરિત્રોમાં શિશુબાળની પેટે દ્રુપદનાથી સ્ત્રીવસ્ત્રાદિ દોષ આરોપીને તેમને કિતાવી પાંડનારી અતિ આમુરી છે. ભગવાનના શુભ અશુભ સમસ્ત ચરિત્રોને દિવ્ય નિત્ય નિર્દોષપણે નિરૂપણ કરનારાં શીજીનાં વચનો કયા કે અને એ ચરિત્રોના પહેપહે દોષારોપણ કરનારી વિમુખ વાલો કયા ? અહીં પણ મળતાપણું નથી. શીજી તો ગદડા મધ્ય ૧૦ ‘અને રીનાદરણ થયુ ત્યારે રણનાથજી રોતા રોતા થેલા જેવા થઇ ગયા તથા કૃષ્ણાવતારના કાળજવનની આગળ હાથો ઇત્યાદિક જે ભગવાનના ચરિત્ર તે પ્રાકૃત જેવા જણાય છે. પણ જ્યારે ભગવાન પ્રાકૃત ચરિત્ર કરે ને તેને નિર્દોષ પણ જેને દિવ્યપણું જણાય ત્યારે તે પરમેશ્વરને ભક્ત સાચો. અને જેમ ગોપીઓ ભગવાનના મક્ત દત્તા તો કોઈ રીતે ભગવાનના અવગુણ લીલોજ નહિ અને તાજ પરીક્ષિતે તો ગોપીઓની વાત સ્વમગી એટલામાજ અવગુણ લીધા. પત્રી શુકજીએ ભગવાનનું સમય પણ દેખાડીને તે અવગુણને ખોટો કરી નાખ્યો મારે જેને ભગવાન ચરિત્ર કરે તે સવેને ગોપીઓની પેટે દિવ્ય પણું પણ કોઈ રીતે પ્રાકૃત જાણીને જાણના તો આવેજ નહિ એવી જે લક્ષિત તે તો મહાદુષ્ટ ભ છે આ રીતે કહે છે મમ કૃષ્ણાદિ રાગરૂપ પૂર્ણકામ આત્મારામ અનતારોએ સોમેા સાદ વવખા માયે નથી પેણ ચેતાના અસધારણ અનવધિ યુગ્ય ઐશ્વર્યથી જોળવી છે. તે પણ જેની તેની સાધારણ નહિ પણ ‘રાઘવત્વેશ્વરવત્સીતા રુચિમણી હૃષ્ણજન્મનિ’ આમા કહ્યા પ્રમાણે જગજગતની લક્ષ્મીજી અને તેમજ અંશજાત બીજી અનન્યદુર્લભ દત્તા સ્ત્રી ધનાદિ મારે ૧૫મા વ્યાસ મારનાર વિમુખો તો ઘેર ઘેર રમજતા ધણા જોવા સાંભળવામાં આવે છે. વિમુખ સ્ત્રીવસ્ત્રીને ખોળે, ધધોળા મો દોષ ? કેહ પરમાત્મા સુધી દોષ જેવા પહેચી ગયા.

મનઃકલ્પિત અક્ષરની અધિકતા કરાવી છે. શ્રીછએ તો શ્રીકૃષ્ણને એકજ અદ્વિતીય કરીને એમને અનંત બ્રહ્માંડના અને અક્ષરના પણ અધિપતિ એતપ્રીમી પરમજ્ઞ ભગવાન પુરુષોત્તમ સર્વોપરી ઉપાસ્ય ઈષ્ટદેવપણે પ્રતિપાદન કર્યો છે. જુઓ વચનામૃતાદિ મંથેમાં શ્રીકૃષ્ણગદિ તેમના બીજ અવતાર શ્રીછએ આરીતે કહ્યું છે. 'યસ્માદ્વરમંતીતોઽહં...પ્રથિતઃ પુરુષોત્તમઃ' 'અક્ષરત્પરતઃ પરઃ' 'કૃષ્ણસ્તુ ભગવાન સ્વયં' 'સં શ્રીકૃષ્ણઃ પરંબ્રહ્મ ભગવાન પુરુષોત્તમઃ । ઉપાસ્ય ઇષ્ટદેવો નઃ સર્વાવિર્ભાવકારણં' પ્રથમ ૨૧ 'અને એ અક્ષરધામને વિષે શ્રીકૃષ્ણ પુરુષોત્તમ નારામણ તે સદાય વિગળખાન છે ને અનંતકોટી બ્રહ્માંડના રાજાધિરાજ છે' પ્ર. ૪૨ શ્રીકૃષ્ણને અક્ષરધામના અધિપતિ કહ્યા છે. પ્રથમ ૭૨ 'અને અખંડ બ્રહ્મારીની પેઠે ઊર્ધ્વરેતા રહ્યા...અને એ ભગવાન તો જેમ ક્ષરના આત્મા છે તેમજ પ્રકૃતિ પુરુષધર્મી પર જે અક્ષરબ્રહ્મ તેના પણ આત્મા છે અને ક્ષર અક્ષર એ બેયને પોતાની શક્તિએ કરીને પરી રહ્યા છે અને પોતે ક્ષર અક્ષરધર્મી ન્યાસ છે' વરતાલ ૧૮ 'અને પાંચમા આપણા ઈષ્ટદેવ જે શ્રીકૃષ્ણ ભગવાન તેને નમણું...માપાના તમધર્મી પર એવો જે જોશોક તેને મધ્યે જે અક્ષરધામ તેને વિષે શ્રીકૃષ્ણ ભગવાન રહ્યા છે...ને અનંત-કોટી બ્રહ્માંડની જે ઉત્પત્તિ સ્થિતિ ને પ્રલય તેના કર્તા છે' મધ્ય ૬૪ એવા જે શ્રીકૃષ્ણ ભગવાન તે આપણા ઈષ્ટદેવ છે...અને પોતાનું અક્ષરધામ રૂપ જે તખત તેને વિષે સદા વિરાજમાન છે...તેમ શ્રીકૃષ્ણ ભગવાન તે અનંતકોટી બ્રહ્માંડના પતિ છે' પચાળા ૬ 'તથા અર્જુનને રણસંગ્રામમાં વિશ્વરૂપ દેખાડ્યું જે 'પદ્ય મે પાર્યં કૃપાપિ દાતશોઽથ સદ્-વ્રજઃ' એવી રીતે અનંત બ્રહ્માંડ દેખાડીને પુરુષોત્તમપણું જણાવ્યું' ઇત્યાદિ. આ બધાં શ્રીછનાં વચનામૃતોનો વિચાર કરીએ અને વિમુખ વાતોનો વિચાર કરીએ તો દેવી આસુરી જેટલો તદ્વાત નિશ્ચિત થાય છે. જે તે ખેર પ્રમારે શ્રીકૃષ્ણ આદિકને ઉતારી પાડ્યા એટલીજ વિમુખવિધા વાતે વાતે તરી આવે છે. એમની સર્વોપરી ઉપાસના કે ભક્તિ એ પણ આજ.

પ્ર. ૫, વ્રાત ૪૨૭ શિશુપાત્રીના પ્રથમ શ્લોકનો સમાનકલ્પિત શ્રીછમાન્ય અર્થધર્મી સ્વયં 'પદિતરાજ બનીને જુદો મનઃકલ્પિત હ્રસ્વ હ્રસ્વ બંડીપો અર્થ પિતંબ્રાદિથી કે જન્મવાદિથી કરીને, શ્રીકૃષ્ણને બહુ નીચે ઉતારી પાડી, તેમથી શોદરિને બહુ જુદા પાડતાની અવિદ્યતા વાપરી છે. અર્થ કરવામાં આવ્યું કાલ આત્મવાક્ય દીકાવિગેરેનું અનુસંધાન ભેવાનું હેલ છે. આખનેતો કહ્યાની જરૂર નહિ, સ્વયં 'પદિતમન્ય વિમુખોને કહ્યાની જરૂર નહિ અને માન્ય નહિ એ સદગ- છે. તેમા પણ નિરક્ષરને તો બીજકુલ કહ્યાની જરૂર નહિ. સ્થિતાર બહુ થાય એવો હોવાથી વિચાર કર્યો નથી.

પ્ર. ૬ વ્રાત ૮૫ 'બ્રહ્માંડ બ્રહ્માંડ પ્રાણે એક શ્રીકૃષ્ણનારાયણ એક સહમીનારાયણ એક નરનારાયણ તે એક વાસુદેવનારાયણ છે, એવાં અનંતકોટી બ્રહ્માંડ છે એમ સમજવું...પ્રધાન પુરુષને ફાંડે ફાંડે ક્ષીરસાગર છે એટલે સાડાચળુ કરેલ શૈવચામી યવા ખાટે એ સર્વેધી પ્રધાન પુરુષ બ્રહ્મા થયા...એમ ત્યાંમુધી કાળ પુને છે ત્યારે બીજા રુ' કાળમધી મુકાવે? માટે તેને વિષે અચ્ચિ કરીને' આમાં શ્રીકૃષ્ણાદિક કે જે સાક્ષાત શોદરિ પરમાત્માનાં અભિન ભજનીય સ્વરૂપ છે તેમને તુચ્છ પ્રધાન પુરુષથી પણ નીચે કનિઠ કરાવીને તેમને પણ કમળ જડ્ય (નાશવંત) કહીને, સ્વયં ક્ષણમરત હોવાથી બીજને કમળી મુકામી રાગતા નથી માટે તેમાં અચ્ચિરૂપ વેરાગ્ય કરવા સુધીની આસરાશયતા જણાવી છે. શ્રીછ જેમને જગત્કર્તા કાળનિવના પરમજ્ઞ પરમાત્મા અક્ષરાત્મી સર્વોપરી અનનારી એક ઉપાસ્ય ઈષ્ટદેવ કેદેનાર્પક જેના યરજુરજ્ઞથી 'મામેચ યે પ્રપદ્યન્તે માયામેતાં તરન્તિ તે' 'મહં ત્યાં સર્વપાપેભ્યો મોક્ષયિષ્યામિ' 'મમ

સાધર્મ્યમાગતાઃ' 'કાલમાયાપાપકર્મયમદૂતભયાદ્દહમ । શ્રીકૃષ્ણદેવે શરણં' એમ કાળ માયા પાપકર્મ યમદૂત આદિકથાની આતંતા બચતી નિવૃત્તિ યવાની કહે છે. એવા સર્વોપરી શ્રીકૃષ્ણને પ્રધાન પુરુષથી પણ કનિષ્ઠ કહીને માયાવેદિત કહેવા, અને કાળનું ભક્ત્ય કહેવા અને સ્વયં કાળભક્ત્ય હોવાથી કાળથી કોઇને મુકતી શકે નહિ એમ કહેવું અને વળી એમાં હેય તુચ્છ બુદ્ધિથી અરૂચિ કરવાની કહેવી આ બધું કેટલું વિરૂદ્ધ વિષય વિગીત છે તેનો વિચાર કરીએ તો દેવી આસુરી જેટલું અથવા તેથી અધિક અંતર છે. આવી દુષ્ટ વાત શુ. સ્વામી કદાપિ કહે ખરા? આ તો કાળ નીચ નાસ્તિક પ્રકૃતિશીલનું પ્રધાન કુબ્જામ છે. જો બ્રહ્માંડમાં આવવા રહેવા ઉપરથી શ્રીકૃષ્ણાદિ આરને કાળભક્ત્ય ઠરાવાય તો શ્રીહરિ પણ બ્રહ્માંડમાં અવતારરૂપે આવેલા હોવાથી કાળભક્ત્ય કરે અને બધા હોયો એમનામાં પણ આરોપિત યાવજ. વિમુખોને કાષ્ટ સમજાત્તેના આહુ આવેજ નહિ.

સિદ્ધાંતસાગરમાં સિદ્ધાંત ૨૪ "પશુ બંદીકાશ્રમવાસી જે નરનારાયણ તથા શ્વેતકીપવાસી જે વાસુદેવનારાયણ તથા ગાયોકવાસી જે કૃષ્ણનારાયણ તે પ્રકૃતિ પુરુષથી પર છે એમ અમારું કહેવું નથી તથા તેજ અમે જાણીએ એમ પણ, અમારું કહેવું નથી...પણ એકે અવતાર પ્રકૃતિપુરુષથી પર નથી ને પર તો આ પ્રત્યક્ષ અક્ષર ને પુરુષોત્તમ બેજા છે...અમારું ધામ જે આ પ્રત્યક્ષ અક્ષર તે તો અનંત ભગવાન ને અનંત ભગવાનનાં ધામ તે સર્વેનું કારણ છે" આ વાત તો અપસિદ્ધાંતમાનના મહાસાગરપ મહાવિમુખ છે. શ્રીજી જે શ્રીકૃષ્ણાદિકને વચનામૃતાદિ અથોમાં પ્રકૃતિ પુરુષ અક્ષર આદિકથી પર, નિર્બંધા સર્વકારણ, અક્ષરાતીત, પુરુષોત્તમ પરમાત્મા ઉપાસ્ય ધૃષ્ટદેવપણે કહેવાપૂર્વક પોતાને પણ તેમના દિતીય અવતારપણે કહે છે તેમને તેમના વચનવિદોહી અપસિદ્ધાંતિઓ પ્રકૃતિ પુરુષ અક્ષર આદિકથી અત્યંત નીચે તુચ્છ માફત માણસ જેવા ઠરાવીને પ્રકૃતિ પુરુષ અક્ષરને પર મોટા કારણ ઠરાવાની નિત્યનિરક્ષરતા વાપરે છે. ક્યાં અમૃત અને ક્યાં વિષ? ક્યાં મંથિ ને ક્યાં કાચ? ક્યાં તેજ અને ક્યાં અધકાર? એવો શ્રીજીનાં વચનો અને આવી ઉર્મુખસ વાતો મધ્યે બહુ બેદઉધાડે છે. જ્યારે નરનારાયણને તથા શ્રીકૃષ્ણને પ્રકૃતિ પુરુષની અદર ગણીએ ત્યારે તેમના દિતીય અવતારરૂપ ભગવાન શ્રીહરિની પણ એવીજ અવદશા તુલ્ય-વાયે યાવજ. ખરા ન્યાય આગળ પક્ષપાતને બહુ સ્થાન ન હોઈ શકે. આ બધી મહાપરાધી દોષ કરવાનું કારણ તો કલ્પિત તુચ્છ અક્ષરને શ્રીકૃષ્ણાદિકથી બહુ મોટું, તેમનું પણ કારણ નિર્બંધા સર્વોપરી ઠરાવવું એજ જણાય છે. આથી નામથી સિદ્ધાંતસાગર પણ અર્થથી તો અપસિદ્ધાંત કે સિદ્ધાંતાંતરનો સાગર જણાય છે. આમાં સઘળી વાતો આવીજ અપસિદ્ધાંતમરેની છે, વિચારવામાં પણ મહાપાપજનક હોવાથી લોધી નથી.

અ. ૩ ની વાત ૮૭ કથાના પ્રસંગમાં સ્વામીએ વાત કરી જે નારાયણે પોતાના શરીરમાંથી બે કેસ તોડીને આપ્યા, તેમાં એક ધોળો અને એક કળો હતો અને કણું જે આ બે વાળ જે મારા મુકત; તે તંત્રારી રક્ષા કરશે. તેમાં એક ધોળો કેસ તે રોહિણીના ગર્ભને વિષે આવીને તે બળદેવજી ચયા ને કળો કેસ તે દેવકીના ગર્ભને વિષે આવીને કૃષ્ણ થયા. તે ઉપર શ્રીમદ્ભાગવતના દિતીય સ્કંધના જ્ઞાતમા અધ્યાયમાં શ્લો. ૨૬-મે. જે-શ્રુમેઃ સુરેત્તરચક્રધાવિમર્દિતાયાઃ...જેઠાલ્લયયાય કલસ્યા સિતકૃષ્ણકેશઃ । જાતઃ કરિવ્યતિ જનાનુપલસ્યમાર્ગઃ કર્માણિ. ચાત્મમહિમોપનિવન્ધનાનિ' હવે આપણા સંપ્રદાયનો પ્રુષ્ઠ મંથ સત્સંગિજીવન છે તેમાં શ્રીકૃષ્ણ એજ મહારાજ છે એમ લખ્યું છે તે આધારે આપણે જો શ્રીજીમહારાજ શ્રીકૃષ્ણ છે એમ કહીએ તો બ્યાસજીના કહેલા શ્લોક પ્રમાણે શ્રીકૃષ્ણ કોઈ નારાયણને કાળો મુવાળો

છે તો આપણા શ્રીજી મહારાજ પશુ કાઈ નારાયણનો કેશ દર્શાવે એમ થયું” આમાં ઉદ્ધવસંપ્રદાયખંતે સર્વોપરી ઉપાસ્ય ઇંદ્રદેવપણે મનાતા શ્રીકૃષ્ણને શ્રીકૃષ્ણપર ભાગવત મોહનો વિતંડાવદ્ધી-કે જન્મવાદથી સંપ્રદાયવિરુદ્ધ ખોટો અર્થાંતર કરીને આ લોકના મુક્તયક્ષી પશુ નીચે ઉતારી પાડવાની યિથુપાળી અવળી ગોઠવણી કરી છે. વ્યાસજીએ જે શ્લોક કહ્યો છે તે પરંબલ ‘શ્રીકૃષ્ણને કાઈ નારાયણનો કાળો મુવાળો મુક્ત દરાવીને ઉતારી પાડવા નહિ. વ્યાસજીની મદત્તા અને શ્રીકૃષ્ણવિષયનો ઉચ્ચ અભિપ્રાય અને ભાગવત રચવાનો મુખ્ય ઉદ્દેશ તો મધ્ય ૬૪ વરતાન ૧૮ મધ્ય ૩૯ વિગેરેમાં શ્રીજીએ વારંવારે બહુ ઉત્તમ જણાવ્યો છે. રહસ્ય સમગ્રતા વિના શ્લોકનો અવળો અર્થ કરીને આવ્યાપર્વથ વ્યાસજીને પણ ઉતારી પાડા છે.

આ સંપ્રદાયનો મૂળ સમારંભ ‘અન્વયોપિ ધર્મરક્ષાયૈ’ ‘કલૌ સ્વતુ મવિંવ્યન્તિ’ ‘શુદ્ધયન્તિ તસ્મૈ પ્રમથિણયે નમઃ’ ‘નોદ્ધવોડ્ધવપિ મદ્ધયુનો’ ઇત્યાદિ વ્યાસકૃત ભાગવત વચનોને લખને ઉદ્ધવજી અને શ્રીકૃષ્ણથી થાય છે. શ્રીકૃષ્ણે ઉદ્ધવજીને સ્વસ્વરૂપનું જ્ઞાન પ્રવર્તાવ રાખેલા તે રામાનંદ-સ્વામીરૂપે, અવતર્યા અને પોતે શ્રીહરિરૂપે અવતર્યા હોવાથી સંપ્રદાયનું ‘ઉદ્ધવસંપ્રદાય’ એવું સાધક તામ રખાયું. આવોજ સંપ્રદાયનો શાસ્ત્રીય અંબો ઉપેદ્ધાત શ્રીજીએ ધણો છે. આ જ્ઞેતાં શ્રીકૃષ્ણ એજ શ્રીજીમહારાજ છે એમ કહેવું બરાબર છે. અવી ‘અનેકની વાત મુખ્ય મંથ સન્સંગિજીવનમાં લખી છે એમ સ્વયં બંડીયા કબૂલ કરીને પણ તેમાં ખોટા ખોટા દેવદૂતિનિષ્ઠિથી આરોપી નિમિષખંભાગે જાય છે એ કુસંગિજીવન કામ છે. શ્રીજીએ જેને મુખ્ય આન્ય મંથ કહ્યો હોય તેને અને તેમાં જે કંચુ હોય તે માન્યુંજ નોંધ્યું. શ્રીજીએ તો ‘કૃષ્ણસ્તુ મગવાન્ સ્વયમ’ ઇત્યાદિ વચનોને લખને શ્રીકૃષ્ણને પરબ્રહ્મ ભગવાન્ પુરુષોત્તમ સર્વોપરી અવતારી ઉપાસ્ય ઇંદ્રદેવપણે ઉદ્ધેધીવીને વર્ણવ્યા છે. એવા શ્રીકૃષ્ણને અત્યંત નીચે ઉતારી પાડવા પોતાને ક્ષારતું બંધુ અરણું ગોઠવીને છેવટે ભાગવત કે જે શ્રીકૃષ્ણને પરબ્રહ્મ પરમાત્મા સર્વોપરીપણે સમર્થન કરવા પ્રવર્ત્યું છે તેના શ્લોકનો કાપખો ખોટો અડાવ્યો. ભાગવત ઉપર ઘણી ટીકાઓ છે તેમાં કાંઈએ એવો વિમુખ અર્થ કર્યો નથી. એટલુંજ નહિ પણ ખોટા બંડ અર્થનું ખંડન સંકાસમાધાન સાથે કરીને આરો ધટિન અર્થ કર્યો છે. ખીજી ટીકાઓની વાત બાજુ પર રદી, આ સંપ્રદાયની ગોપાળાનંદમુનિકૃત ટીકામાં ‘સિતકૃષ્ણકેશઃ’ આ પદની ‘સિતો ધલદેવઃ, કૃષ્ણોડ્જુંનઃ, તૌ દ્વૈ કેશૌ તદૈશ્વર્યલેશમાત્મ્યા કેશમૂર્તૌ યસ્ય સઃ’ અથવા ‘સિતો હરદ્ધ, કૃષ્ણો લોકપાલવિષ્ણુઃ, કો પ્રહ્લા ય, તેવાં નિવામક.’ (અર્થ-સિત એટલે બળદેવ, કૃષ્ણ એટલે અશ્વન તે બે જણ, શ્રીકૃષ્ણથી ઐશ્વર્યલેશને પાંખેલા હોવાથી કેશમૂર્ત જેવા છે એવા શ્રીકૃષ્ણ. અથવા સિત એટલે હર, કૃષ્ણ એટલે લોકપાળ વિષ્ણુ, ક એટલે ક્ષણ, એ ત્રણના ઇશ નિવામક એવા શ્રીકૃષ્ણ છે) બાવો મર્થ કરીને, છેવટે ‘સિતકૃષ્ણકેશ’ इत्यस्य જ્ઞેતા યોડ્યસ્તતોડ્યન્તરે ક્રિયમાણે સતિ ‘અન્યે ચાંશઃ કલાઃ પુન્નઃ કૃષ્ણસ્તુ મગવાન્ સ્વયં’ મિતિ ધચ્ચનેનં સહ વિરોધાપત્તેરમ્યાર્થસ્યૈવ સામંજસ્યમસ્તિ’ (અર્થ સિતકૃષ્ણકેશ’ આ પદનો જે અહો અર્થ કર્યો તે યકી ખીજે-અવળો બંડીયા અર્થ કરવામાં આવે તો ‘કૃષ્ણસ્તુ મગવાન્’ આ શ્રીકૃષ્ણને આજ્ઞા ભગવાન કહેનારા વચનની સાથે વિરોધ આવે. માટે અમે જે અર્થ કર્યો એજ ‘અખીગીન છે’ આ રીતે ગોપાળાનંદનામાંએ અવળા અર્થનું સકાંણ ખંડન કરીને સર્વજ્ઞ અર્થ કર્યો છે. અમલત્રમાંઘણાય વિચિત્ર ભક્તિરતની ટીકામાં- ‘સિતકૃષ્ણકેશઃ’ આ પદનું ‘કલયા-ચાતુર્યેણ સિતા-નિવદ્ધાઃ કૃષ્ણાઃ-દયામાંઃ કેશાઃ-દિરોહદા યેન સઃ’ (અર્થ-આતુર્યરૂપ કળાથી સિત-અર્થ છે કૃષ્ણ-કાળો કેશ-મગવાન કેશ જેવા)

એવા શ્રીકૃષ્ણ છે) આવેલો કરી પંચોત્તમ આવે એવો પ્રકારોત્તરો અર્થઃકર્ષો છે. બીજો પ્રયોગ એક પ્રકારોત્તરો અર્થઃકર્ષો છે. હિરોઃ (સંકલ્પ) એ આવેલો અર્થઃકર્ષો હોય તો વિષ્ણુપુરાણ તિથિ મહાભારતમાં ને ધીણા કાળો કલનો પ્રાદુર્ભાવ કલો છે તો શી રીતે ધરતે? એવી આશંકા કરીને; (સમાધાન) તેમાં તેમ કહ્યું છે તે તો કેવળ કેશવોત્તરના પ્રાદુર્ભાવના અભિપ્રાયથી નહિ પરંતુ 'પૃથ્વીનો ભાર ઉતારવારૂપ' ને કારણે તે શા દિસામાં? ૧) અલ્પ્ય હોવાથી 'ભાર' કેશવ પશુ કરવા સમર્થ છે' એમ અર્થઃકર્ષો જણાવને ખાતે તથા રામકેશવના ચરીરવર્ણની સ્તુતિ ખાતે કેશવ ઉદરણ છે' એમ જણાય છે. એ આવે અર્થ ન કરીએ તો તેજ વિષ્ણુપુરાણમાં અને મહાભારતમાં પરસ્પર વિરોધ આવે, કેમકે બીજો ગીતા વિષ્ણુસંહસ્ર-વિગેરે સ્થળે શ્રીકૃષ્ણને 'વરૂણના પુરોષોત્તમ સ્વયં ભગવાનપણે નિરૂપણ કર્યો છે, અને વળી, કૃષ્ણસ્તુ ભગવાન સ્વયં' આ ભાગવનવચન સાથે પણ વિરોધ આવે. ખાતે ને પ્રથમ અર્થઃકર્ષો છે એવું સમીચીને છે' એમ દીકામાં ભંગ વાતસાદાચાર્યે સંસ્કૃત વાક્યોથી સમાધાન કર્યું છે. રામાનુજ, સંપ્રદાયની વીરરાધી દીકામાં તથા વક્ત્રસંપ્રદાયની સુમેધિની દીકામાં તથા શીવરી ચક્રવર્તી વિગેરે દીકાઓમાં બંડીયા અર્થોત્તરનું વર્ણન કરીને આવેલો સમીચીન અર્થઃકર્ષો છે, એકલ-અર્થમાં કોઈ વાક્યમાં શ્રીકૃષ્ણના અપકર્ષ બંધન કરીને આવેલો સમીચીન અર્થઃકર્ષો છે, એકલ-અર્થમાં કોઈ વાક્યમાં શ્રીકૃષ્ણના અપકર્ષ જેવું જણાવું હોય ત્યાં કેમ સમજવું તેની રીત પણ ચિંતાપત્રી, શ્રે. ૧૦૧-૧૦૨ માં કહી છે કે ઉત્તરને કહેનારે વચન પ્રધાન માનવું. એનો પ્રકાર શ્રીકૃષ્ણ-ખાતે દીકામાં ભાગવતવચનોને સરખાવીને સરસ પસંદગી છે. આ બધો સમર્થ એનાં હુદીવાએ ને અર્થઃકર્ષો છે તે શીછાનાં સાબથી વિદ્ય હોયને શ્રીકૃષ્ણને દેવ અસુધાથી ઉતારી પાડવાના આસર હવાદાવાળો અત્યંત અવગે છે. સંપ્રદાયમાં શીછાએ પોતે અને શ્રીકૃષ્ણ એકરૂપરૂપ છે એમ નહીં કરેલું હોવાથી એ શીછાની પારમેશ્વરી અવતારી, મહત્તા જાળવવી હોય તો શ્રીકૃષ્ણની પહેલી જાળવવી પડે. શીછાએ એમનું કહ્યું છે. શ્રીકૃષ્ણને કાળો સુવળો હરાવે તો શીછ પણ એમનું હરે એ વાત પરી ન્યાયભરેલી છે. ખાતે શીછાએ ને વચનાર્થોત્તરિ અર્થમાં સાત્ત્વાધારે સુંદર વ્યવસ્થા કરી છે એમજ માનવાવળગવામાં સાર છે. વિષ્ણુખંડ માર્ગમાં બોટા. અર્થો કરવાનો આ એક પ્રયોગ પુરાવો છે. આવી સર્વ સાત્ત્વવિરોધી વાત વાતમાં સ્વામી કરે નહિ, કેમકે તે તો જ વ્યવસ્થાથી વક્ત્રમસંપ્રદાયની કંડી બાંધીને ગુણાતીત મોક્ષાકાંક્ષા અધિપતિ. રાધાપતિ શ્રીકૃષ્ણના પરમમહત્તા થયા હતા એમ પ્ર. ૫-વાત ૨૦ માં કહ્યું છે. ખાતે આ તો કોઈ કૃષ્ણરૂપી શીછરૂપી અને શ્ર. સ્વામીરૂપી નીચ સિયુપાળ જેવા કૃષ્ણવિષ્ણુનું પ્રકૃતિસિદ્ધ પાપકામ છે.

પ્ર. ૩-વાત ૨૩ક "દ્વિતીયે પુણ્યુ ને સાધુરામઃ પ્રીયકો ભજન કરતે હો! ત્યારે વિરંભનંદ સ્વામીએ કહ્યું ને કૃષ્ણકા ભજન કરતા હો. પછી તે દ્વિતીયે કહ્યું કે આજ તો કૃષ્ણકી રાણીયો ને રાણીઓ શ્રીરતી હો તમ હરને પ્રીય કૃષ્ણ ભજન કરતે હો" આ કૃષ્ણમોહી વાતમાં બતાવવી. પરંતો દ્વિતીયા નામથી ઉદાગ હોય. કરી, શ્રીકૃષ્ણની અનંત 'રાણીઓ' દરની હરાવીને, તેમને અત્યંત ઉતારી પાડવાની શ્રીવૃત્તી દ્વિતીયા વાપરી છે. મુસલમાન નાસ્તિક દ્વિતીય તો શ્રીકૃષ્ણને ભજવાન તરીકે નહિ માનતો હોવાથી તેમને સાધારણ માણસ સમજીને મને તેવો વિષ્ણુખંડ પ્રસાપ કરે પણ તેનો અનુદાહ કરીને હિંદુ વૈષ્ણવ આસ્તિક પંથ તેના જેવો પ્રસાપ કરે તે તો અત્યંત અનુચિત અધમ આસુરી કહેવાય. સાધુરામ વિરાગનંદરસમી કે ને શીછાનાં દીક્ષિત હતા તેમણે કૃષ્ણનું ભજન કરવાનું કહ્યું તે શીછાચયન પ્રમાણે બરેભર શાસ્ત્રીય સત્ય હતું તેને પણ વિષ્ણુખંડ ભાવથી અસત્ય કરાયા બીજે દર્શ સારો હિંદુ દાષ ન આવતાં વિચની નાસ્તિક તને પણ વિષ્ણુખંડ ભાવથી અસત્ય કરાયા બીજે દર્શ સારો હિંદુ દાષ ન આવતાં વિચની નાસ્તિક દ્વિતીયોત્તરો કહેવો. એવા કૃષ્ણવિષ્ણુખંડ દ્વિતીયોત્તરો કહેવો દ્વિતીયામાં ધણુ કરતા કરે છે તેનું પ્રમાણ

તો કૃષ્ણદેવી નીચ વિગતિ હોય તેજ લઈ ચકે પણ દેવી ઉદ્ધવસંપ્રદાયી લઈ ચકે નહિ. શ્રીશ
જે શ્રીકૃષ્ણને અક્ષરાર્થપતિ પરબ્રહ્મ પરમાત્મા પુરષોત્તમ સર્વોપરી અવતારી ઉપાસ્ય ઇષ્ટદેવપણે
કહેવાપૂર્વક પોતાને તેમના દ્વિતીય અવતાર અભિજ્ઞ તરીકે ઓળખાવે છે તેમને આવી રીતે નાસ્તિક
વિમુખ અસુરો સીવાય બીજો કોણ ઉનારી પાડવાનો ખોટો પરચો ઉત્તો કરે? જ્યાં વિગતિ નીચ
ખોળજ વાત ગોઠવનારા હોય ત્યાં ફકીરજ દાઢમાં આવે એ સદજ છે અને દ્વિદુભાન્ય પૂજ્ય
શ્રીકૃષ્ણની આવી ગદ્દો કરે એ પણ સદજ છે. જે તે પ્રકારે કૃષ્ણને નિંદવા એટલોજ વિમુખ સુદો છે.

મ. ૩ વાત ૫૫ “મહારાજ અને આ સાધુ કોઈ દિવસ આવ્યા નથી અને આજ
આવ્યા તે બધો નવો ઉઠાવ છે અને અક્ષરની આ તરફનાં આ જ્ઞાન ૫૫ પડતું નથી. અવ-
તારોએ ભેળું ને ભેળું રાખ્યું, તે આપા પરના કોઈ ન હતા” આ નવા ઉઠાવની
વાતમાં રાજરૂપ રામકૃષ્ણાદિક અવતારોનાં નિત્ય નિર્દોષ કલ્યાણકારી દિવ્ય ગુણ ચરિત્રોમાં દેવી
શિશુપાળવન દોષારોપણ કરીને તેમને માયાની અંદરનાજ કોઈ જવાદિક જેવા પ્રાકૃત ઠરાવીને
અત્યંત નીચે ઉનારી પાડવાની આસુરી માયા ઉપાડી વાપરી છે. મહારાજને જે અનાદિ જગ-
ત્કર્તા ભગવાન પુરષોત્તમ અવતારી શાસ્ત્રપ્રતિપાદ મુનિજ્ઞ હોય ત્યારે ‘તો કોઈ દિવસ આવ્યા નથી’
એમ લવી શકાયજ નહિ તેમજ ‘બધો નવો ઉઠાવ છે’ એમ પણ લવી શકાય નહિ. કેમકે
ભગવાનના તો અનંત અવતારો થઈ ગયા છે અને તેઓ નવો ઉઠાવ નહિ પણ શાસ્ત્રાનુસારી
અનાદિનાજ દ્વિતમાર્ગ ચલાવી ગયા છે. જે ‘કોઈ દિવસ આવ્યા નથી’ અને આ નવોજ બધો
ઉઠાવ છે’ એવો દુરાગ્રહ કરીએ તો શ્રીશ પણ એક બનાવરી ખુણીયા નવાજ પરમેશ્વર હરે અને એમણે
ચલવેશો માર્ગ અવેદિક કલ્પિત પાખંડીજ હરે. એમ થતાં બધું અમાન્ય અમાલ અવળું થઈ જાય.
ઉદ્ધવસંપ્રદાયનો શ્રીશમાન્ય શાસ્ત્રીય ઉપોદ્ધાત તો ‘શ્રીકૃષ્ણે સ્વસ્વરૂપના જ્ઞાનપ્રચાર માટે
પ્રથમ ઉદ્ધવજીને રામાનંદરૂપે અવતારીને પછી પોતે ભગવાન શ્રીહરિરૂપે અવતર્યા અને એમણે મળીને
ઉદ્ધવસંપ્રદાયની પ્રવૃત્તિ કરી’ એવો હોવાથી ‘કોઈ દિવસ આવ્યા નથી’ અને આ તો નવોજ ઉઠાવ
છે’ એવું જાતબંધન એમના સાચા અનુવાસીથી રાખે પણ થઈ ચકે નહિ. શ્રીશ જે સાધુરૂપ
રાજરૂપ અવતારોને અક્ષરધામી પરમાત્માનાં સાક્ષાત્ અભિજ્ઞ દિવ્ય રૂપાંતરો ભગ્નનીય કહેવાપૂર્વક
જેમને હોવા ૧૩ વસ્તાલ ૫ વિગેરેમાં ‘દૈવી હોવા...માયામેતાં તરન્તિ તે’ હતાદિ ગીતાવચનો
લખીને માયાલીન અક્ષરલીન માયાનિયત માયાનિવારક અક્ષરપ્રાપક કહે છે અને જેમના ગુણ-
ચરિત્રોને નિત્ય નિર્દોષ કલ્યાણકારી એવ કહે છે તે ધ્યેય મોક્ષપ્રદ અવતારોને એમના વચનદ્રોહી
મહાવિમુખો, ‘અવતારોએ બેળું ને ભેળું રાખ્યું, તે મયાપરના કોઈ ન હતા’ એમ જણે છે
તે, તેમની માયાબદ્ધ વિમુખ જાતને મળતું રોજાતુંજ છે. વળી આમાં ‘માવા પરના કોઈ ન હતા’
એમ કોઈને પણ બાદ નહિ કરતાં તમામ અવતારો માટે સરખુજ જડજલ્પન કર્યું છે. જ્યારે અવતાર
સામાન્ય માટે આપુ અત્યંત અવળુંજ જડવાય ત્યારે શ્રીશ પણ એક અવતારરૂપ હોવાથી તુલ્ય
ન્યાયે એમને પણ એવાજ કહેવાનો પ્રસંગ કેમ ન આવે? કલ્યાણકારી કૃપાળુ અવતારો તો
સ્વતઃ માયા પરના હોવાથી લોકશાસ્ત્રને મળતુ મળતું બધું રાખી રખાતી ગયા છે. એમનાથી
વિમુખ યજ્ઞેશ માયાવેશિત જડીયા તો લોક શાસ્ત્રને નહિ મળતું મળતુ કરવા સપ્રદાયને બદા-
રોટ છડેયોક તીડતા છે. એટલે પોતાની પાષદંડીએ ધ્યેય મેક્ષપ્રદ ભગવદ્દય અક્ષરોને પણ
શિશુપાળવન અવળું કહે એ સદજ છે. આ ઉપરથી વિમુખમન વ્યવ્ત થયો કે-અવતારો એ
પરમાત્માના નહિજ પણ એ તો કોઈ માયામાથી ઉત્પન્નનારો અને અતે માયાગ્રાજ લય પામના

કોઈ જીવાદિ જેવા ક્ષુદ્ર છે. શ્રીજી તો પુણ્યોત્તમમાંથી અવતારોનો અવિર્ભાવ અને પાડો એમાંજ તિરોલાવને કહે છે. શ્રીજીમત અને બંડમતને બરોબર મેળવીએ તો દિવારાત્રિ જેટલું કે દેવી આસુરી જેટલું કે ચંદ્રમા રાહુ જેટલું અંતર સિદ્ધ થાય તેમ છે. આવો શ્રીજીવચન વિમુખ પ્રવાપ કરવો એ જ્ઞાન નહિ પણ ઉધાકું અજ્ઞાનજ ગણાય. આવું નવા ઉઠાવતું અજ્ઞાન કોઈપણ સાક્ષ-રોને પણ ન પડે એ સંભવિતજ છે. અવતારોને આવી અજ્ઞાન રીતે જ્ઞાતી પાડવાનો મુખ્ય બંડ હેતુ તો નિગ્રહર માનીતા કલ્પિત અક્ષરને અવતારો કરતાં મોટા કરાવાનો છે. આને માર્ગજ બધા મહાપાપો કરવામાં આવે છે. ભગવત્સ્વરૂપ અવતારોના કોઈને અસાધિક પાપમાં ગણ્યો છે.

પ્ર. ૩ વાત ૧૧૯ “અને બીજા” દેવ દેવતાં, કહેતાં અનંત ‘પ્રધાન પુરુષ ને અનંત અવતારો સ્વામિનારાયણજી આપ્યું કહેયું’ ખાવ છે એને કોઇને મોક્ષ કરવાની ગતિ નથી” ઉપરની વાતમાં સંમૃષ્ટ્યાદિ અવતારોને માયાની અંદરના કોઈ ક્ષુદ્ર મણરા અને આ વાનમો દેવ દેવતાંની અંદર પ્રધાન પુરુષ જેવા ક્ષુદ્ર ગણીને ‘મોક્ષ કરવાની ગતિ નથી’ એમ અતિ અર્થુ જમ્બીને અત્યંત નીચે ઉતરી પાડવાની નીચનીચતા નિરતિસય જણાવી, શ્રીજી તો પરબ્રહ્મ શ્રીકૃષ્ણ પુણ્યોત્તમનાજ સાક્ષાત્ અવતારો હોવાનું કહેવાપૂર્વક તેમનીથી અભિન્ન, સર્વ શુભ્યુદયોપરિપૂર્ણ દેવદેવ પ્રકૃતિપર મોક્ષમૂર્તિપણે કહીને જેમના ઉપાસનથી અક્ષરવામની પ્રાપ્તિરૂપ મોક્ષ મળવાનો લોખા ૧૮ મધ્ય ૩૧ વિગેરે વચનામૃતમાં તથા સ. પ્ર. ૩ અ. ૪૧ શ્લો ૫૭ વિગેરેમાં કહે છે અને જેમનું આગમનપ્રયોજનજ આશ્રિતોને મોક્ષ કરવો એમ ખાસ કહે છે, એવા મોક્ષમૂર્તિ મોક્ષાર્થ સધળી પ્રકૃતિવાળા મોક્ષક્ષતા ધ્યેય અવતારોને ‘આપેયું કહેયું’ ખાવ છે’ કોઈને મોક્ષ કરવાની ગતિ નથી’ ‘દેવદેવતા જેવા છે’ એમ દિવારાત્રિ જેટલું અતિસય અર્થુ શ્રીજીના સામાર્વાદીયા વિમુખ સીવાય બીજી આસ્તિક જનતાથી સ્વપ્ને પણ કહી શકાય નહિ. અવતારચત્રુ વિમુખ હોય તે, અને તે વિમુખભાવથી એણે કે લએ તે તેમની ગતિ બાતને બહુ બધમેમતું છે. વિમુખ બંડીયા હુડીયાનો અર્થજ એ છે. જે અવતારોનું પ્રયોજનજ ઉપાસર્કોનો મોક્ષ કરવો એમ છે એ અવતારોને બ્યારે મોક્ષ કરવાની ગતિ નથી ત્યારે હવે મોક્ષની આસા કોઈ આસ્તિકને રાખવાની રહી નહિ અને એને મંડે સાધનપ્રવાસ પણ કરવાનો રહ્યો નહિ અને જગત્વાનને અવતાર ધરવાની કડાકુટરાગી જરૂર પણ રહી નહિ. મોક્ષ, મોક્ષસાધન, મોક્ષક્ષતા વિગેરે બધી બાજતમા મીકું મુકી દેવું વળી વાતમા કોઈ પણ અવતારને બાદ નહિ કરતાં સર્વને એક સરખામણીમાંજ ગણ્યા માટે ‘એને કોઈને મોક્ષ કરવાની ગતિ નથી’ એમ સર્વસામાન્યપણે કહે છે. ભગવાન શ્રીજીને તો સંપ્રદાયના સર્વ શાસ્ત્રો શ્રીકૃષ્ણના બીજા અવતારરૂપે રચેલ કહેતાં હોવાથી તે પણ અવતારવર્ગમાં આવી જાય છે. જ્યારે શ્રીકૃષ્ણાદિકની આવી અજગતિ થાય ત્યારે તેમની પણ તુલ્યન્યાયે એવી અપમતિ કોઈ કહે તો કયા પ્રમાણથી ના કહી શકાય ? એજ વિચારવાનું છે. માટે અવતારો એ સુક્ત છે ? એ જો શ્રીજીના શાસ્ત્રીય મિત્રાંત પ્રમાણે સમજે તો આવી લવરી કરવાનું વિમુખોને રહેજ નહિ. અવતારોની મોક્ષ કરવાની અસાધારણ સત્તાજ જણે વિમુખોએ આસુરગણથી છુગી લીધી હોય કે ક્રન્ટરે રાખી ત્રીધી હોય એવીજ બધી સન્નિગ્ધાતી લવરી જણાય છે. પરમાત્મા બ્યારે અવતરે છે ત્યારે તેમના કોઈ અસુરો પણ અવતરે છે એ વાત સાત્સિદ્ધ હોવાથી અલ રે પણ એમજ યવું જણાય છે.

પ્ર. ૨ ની પ્ર. ૨ વાત ૨૬૩ ‘જો ઉકરોને અમે અહિંવિદ્યા બણારી છે તે હું કંઈવાળ કરીશ એવું’ તો એકું કરશે, ત્યારે અવતારથી તો એ સરસ થયા, પણ જીવને એનો મોહ તે શું કરીએ ? માટે આપણને તો આ ભગવાન મળ્યા છે તેજ અક્ષરધામમાં તત્ત જો

ને બીજાને તો 'કૃષ્ણાય નમો નમ' એથી આગળ કોઈ ચાલી શકે નહિ, પણ અમદારાને તો શિખરુ' હતું જે 'કોટી કૃષ્ણ ત્યાં જોડે હાથ' આ વિમુખરાજ વાનનાં સંજ્ઞાસ્થાન્ય જમન્મત્ય । શ્રીકૃષ્ણાન્ય કલ્યાણમર્તિ ધ્યેય રામકૃષ્ણાદિ અસ્તારોને પ્રથમ અક્ષરિણીય થી રંગી અને પીળી તેમણે લાણુવેતાં તુચ્છ છોકરાથી પણ અતિક્રિત કલ્યાણ કરવામાં કહીને, 'કોંગે કૃષ્ણ જોડે ત્યાં હાથ' એમ નારિતક કમીરપદને આગળ પરીને શ્રીકૃષ્ણને નામનિર્દેશ સાથે દેવથી અતિક્રિત અનુપાસ્ય તુચ્છ કહીને, ઉપરે જ્યાં 'મહાં નમોઽસ્તુ યયવે નિરવપ્રણાય' એમાં કલા પ્રમાણે કાંઈ કારણે પોતે પોતાને અતિધિકાર કે અતિઅનાદર કહેવા હોય તેમજ બીજા કોઈના ગદ્ ગદ્ધિદાર કે અત્યંત અનાદર કહેવા હોય ત્યાં 'મને નિર્જનને દૂરથી નમસ્કાર છે, કે તને મદુ દૂરથી નમસ્કાર છે' એમ નમ દાનથી જણાતા પૂનર્થને છેમકિતથી નિદર્શપણે લેવામાં જેમ આવે છે તેમ આમાં શ્રીકૃષ્ણને અનર્થધિ વિદ્યાર અને અનાદર જણાવા બીજાને તો કૃષ્ણાય નમો નમ' એમ દ્વેષભાવથી નોંડી કાઢ્યું છે. અથવા જેમ જે વસ્તુ જેણે કૃષ્ણાર્થથી કમું હોય તેના લેણથી પણ કોઈપણ ભતના તેને સંબંધ રહેતો નથી તેમ રામકૃષ્ણાદિક સાથે કરો સંબંધ જ રાખવો નહિ એવો પણ દુરાચાર સમજાય છે. વળી જેમ જુદાં માધિક જમતમાં સાચાપણાને સર્વને મોહ યજ ગણે છે તે ટાંગાનો છે તેમ જમતને અસ્તારો કે જે ખરી રીતે પરમેશ્વર કલ્યાણકર્તા નથી અને અક્ષરવામ ભઈ જનાર નથી તેમાં પરમેશ્વરપણાને ને કલ્યાણકર્તાપણાને ખોટો મોહ યજ ગણે છે તે પણ ટાંગી નાખવો જોઈએ એવો પણ આસુરરાય સૂચ્યો છે, અવતારો કલ્યાણ નહિ કરી શકશે, બ્રહ્મા કરી શકશે, એવો પણ અધમારાય તરી આવે છે ત્રી કૃષ્ણ ત્યાં જોડે હાથ' આરું મહારાજે શિખરુ હતું એમ મહારાજને માથે મિથ્યા અપવાદ અપાય છે તે અત્યંત અપુકત હોઈને અધમ અને પાપાવદ છે મહારાજ તો શ્રીકૃષ્ણને અંશરૂપિણિ પરબ્રહ્મ પ્રરોત્તમ સર્વોત્તરકારણ સર્વોપરી ઉપાસ્ય છંદેર કલ્યાણમર્તિ કહેવાની સાથે તેમણે પોતે ધ્યાન પૂજન નમન કરના પૂર્વક બીજાઓને તેમ માનવા કરવાનું શિખરેહ 'શ્રીકૃષ્ણાય નમસ્તુતે' (સ. પ્ર. ૧ અ. ૧ શ્લો. ૧) તથા 'શ્રીકૃષ્ણે હવિ ચિન્તયે' (શિખાપત્રી શ્લો. ૧) ઇત્યાદિમંથોમાં સુપ્રસિદ્ધ છે. જ્યારે શ્રીકૃષ્ણ મૂળ પૂર્વરૂપ પરબ્રહ્મ શ્રીકૃષ્ણને આવી રીતે ઉતારી પાદવામાં આવે ત્યારે તેમના અવતારશૂત શ્રીકૃષ્ણની પણ તુલ્યતાએ ગંવી, અવદશા કેમ ન થાય ? એમ વિચારવાનું છે પ્ર. ૫ ની પ્ર. ૩ વાત ૧૨૫ માં તો મદી મુઝ નહિ ઉપેત છોકરામાં બીજો આવે કરાસીને તેની સામુ દષ્ટિ ખાડીને જોવાનો તેમજ તેમાં ફેટ કરાસાનો રચ નિષેવ કરે છે તે થ. સ્વામીએ બંને છોકરાને બ્રહ્મવિદ્યા શી રીતે ભણાવી દેશે તે કાંઈ સત્ય સમજાવવા આવતું નથી ક્યા બંને છોકરા ? અને શી અભિવિદ્યા ભણાવી દેશે ? અને એકેકે મનુ કેવું કલ્યાણ કરું દેશે ? તે તો તે જણુતારા છોકરા અને ભણાવનારા આગળે એ મેજ જલ્લ બાનમાં જણે બીજો રાજ જલ્લ મારી સાધી નથી, આવી વામ વળો ઉપરથી તો શ્રીકૃષ્ણાન્ય અભિવિદ્યા નહિ પણ પરબ્રહ્મ શ્રીકૃષ્ણની મિદામાં કે અડનામાં પર્યાસાન પામનારી કોઈ અવળી અવિદ્યા આસુરી ભણાવી હોય એમ જણાય છે કેમકે પાઠગ એવુજ અવળું પ્રયત્ન જોવા અનુભવનામાં આવે છે આવી છોકરાની તુચ્છ રમતગમત જેવી છોકરીનાં વાત છોકરાથી જુ. છેટ રહેલા છંદતા ને એવો ઉપદેશ કરતા કૃષ્ણમત્ત થી રંગી કદાપિ કરે નહિ એ સામીત છે, આ તો બીજા કોઈએ શ્રીકૃષ્ણથી છોકરાને અધિક કહી તેમને દુઃખગરી ઉતારીને તેમના યજી તુચ્છ પાપ સ્વાર્થ સધિવાના દુરાચારથી જુડી નોંડી કાઢી જણાય કે શ્રીકૃષ્ણને ઉતારી પાદવામાં આ વાત અધમાધમ અતિપાપી અતિસાદમી આસુરી છે

ઉપર પ્રમાણે સર્વશ્રી કૃષ્ણરૂપ ભગવાન શ્રીહરિએ જે શ્રીકૃષ્ણને પરબ્રહ્મ પરમાત્મા પુરુષોત્તમ નારાયણ સર્વોપરી સર્વવર્તમાની ઉપાસ્ય છંદેરપણે અમણા સદર પ્રતિપાદન કર્યા છે

એમનેજ શિશુપાળ રીતિએ દેવ રાવ ધર્મથી સાધારણ પ્રાકૃત માણસ તુચ્છ ઠાકગથી પણ અત્યંત નીચે ઉતારી, પાડીને તેમના દ્વિતીય ત્ત્વગતીય અવતારરૂપ શ્રીહરિને અદ્યત્ત જુદા પાડામાં આગ્રા છે. આવી વિમુખ વિગીત વાતો તો બહુજ છે, વિવેચન કરીએ તો પારજ ન આવે, અહીં તો તેનું દિગ્દર્શન કરાવ્યું છે. આના લોકશાસ્ત્રવિરુદ્ધ, શ્રીજીસિદ્ધાંતવિરુદ્ધ અપ્રમાણ આપોનો અને તેનો પ્રચાર કરનારા વિમુખોનો સ્વા. ના. સપ્રદાય સાથે કરો પણ સંમત નથી અને એવી વિમુખ વિગીત વાતો સપ્રદાયને બીલકુલ માન્ય નથી એટલુંજ સ્પષ્ટ કરેલા મમજવાનું છે.

ઉપરની નિર્મૂળ નિર્મોલ્ય નિષ્પ્રમાણ નિંદક નાસ્તિક નીચ વિમુખવાનોને પ્રમાણ તરીકે આગળ ધરીને બહિષ્કૃત બોચાસણુવા વિગેરેએ હૃદયસપ્રદાયમાં શ્રીજીએ સર્વોપરો ઉપારવ ઇષ્ટદેવપણે પ્રતિપ્રાદન કરેલા પગપદા શ્રીકૃષ્ણને બહુજ નીચે ઉતારી પાડાની દેવરાવમરી દુરાશયના દાખરી છે, આ બધી અમલ દુરાશય તેમના ખાસ વાજનસમા સ્વા. ના. પ્રકાશ નામના બડ મારીક વિગેરેમાં ચર્ચિતચર્ચણરૂપે લખાતા હપાતા નીચ લેખોથી અને બીજા વાચક વાતોથી બહુ સ્પષ્ટ થયો છે. વિસ્તાર-ભયથી એનું વિવેચન અહીં કર્યું નથી, નવરાઈ અને પ્રસન્ન મળતા થઈ રહેશે ઉપરનો આખો ખોટો ખરાબ દુરાશય બોરસદ કાઠેના ચાલેલા કેરા સમયે તેમણે શ્રુ સ્વામીની વાતો વિગેરે પુસ્તકો, સાક્ષી વિગેરે દ્વારા બહુ જાહેરના જણાવ્યો હતો અને છેવટે તેમના ચાલ્લી શ્રીજીસ્વરૂપદામની સાક્ષી વખતે બહુ સ્પષ્ટ થયો હતો. તે ચાલ્લીએ પ્રથમ તો ગુરૂએ ગોખાવેના અને બીજા પડિન મન્યે પગલેલા અનેક અનુભા અર્થોને આગળ ધર્મો અને ખરા અર્થ સ્વીકારવામાં લાગી આનાકાની કરી પણ બંધેલા હોવાથી શાસ્ત્રો આગ્ર કર્યા અને ન છુટકે છેવટે શ્રીજીનો શ્રીકૃષ્ણ સમની સત્તિદાત સીકારી લીધો તેમના સિલ્પ તથા લાગતા વળગતા બીજા લોકોને તેમજ આ પ્રસંગમાં ઉપયોગી કેટલાક તેમના જુનાનીવચનો અહીં સપ્રદાય છે. પેરા ૧૬ ‘ગુણાતીતાર્ત્તની વાતો ઉપર હું આધાર રાખું છું’ પેરા ૬૬ ‘પાય પ્રકરણની વાતોની ચોપડી બોચાસણુના મતવાળા વાચે છે’ પેરા ૧૦૩ ‘સપ્રદાયમાં શ્રીકૃષ્ણની અભેદપણે પણ વાત કરેલી છે’ પેરા ૧૧૧ ‘શ્રીકૃષ્ણ શ્રીજીમહારાજના ઇષ્ટદેવતા નથી સિક્ષાપત્રી શ્લો. ૧ અને વચાવ્યો તે મંજનાચરણનો છે તેમાં શ્રીજીમહારાજે દેવી પ્રાર્થના કરી’ છે. કૃષ્ણ એકજ છે. સિક્ષાપત્રી શ્લો. ૧૦૮ અને વચાવ્યો તેમાં જણાવેલું કે શ્રીકૃષ્ણ અમારા ઉપાસ્ય દેવ છે. બોચાસણુમાં શ્રીકૃષ્ણને અમે ઉપાસ્ય દેવ તરીકે માનના નથી શ્રીકૃષ્ણ પદ્મજાલ પદ્મચર કે પુરુષોત્તમ છે એમ અમે માનતા નથી’ પેરા ૧૧૨ ‘વચનામૃત ગદ્યા માં ૬૪ અને વાચી સભાગણ્યુ તેમાં શ્રીકૃષ્ણનો અવતાર અવતારી તરીકે કહે કે મત્સ્ય કંઠ વરાહના અવતારોમાં શ્રીકૃષ્ણનો અવતાર ગ્રેહ છે એમ જણાવેલું છે અને અવતારના અવતારી જણાવ્યા છે અને તે શ્રીકૃષ્ણ ભગવાન આપણા ઇષ્ટદેવ છે એમ શ્રીજીમહારાજે કહ્યું છે તે ખરું છે. તે શ્રીકૃષ્ણ મયુરામાં જન્મેના તેજ અવતારના અવતારી અહીં કલા છે તે સૌથી મોટા મધ્ય ૬૪ વચનામૃત પ્રમાણે અવતારના અવતારી શ્રીકૃષ્ણ ભગવાને જન્મ લીધેનો છે આ વચનામૃતની છેત્રી તરૂં લીધી અને વાચી સભાગારી દબે હું કહું છું કે શ્રીકૃષ્ણ એજ શ્રીજીમહારાજ પોતે એવી હરિલક્ષ્મીને વાન કહેલી છે, હવે હું કહું છું કે શ્રીજીમહારાજે ત્યાં કહ્યું છે કે શ્રીકૃષ્ણ તે પૂર્ણ પુરુષોત્તમ છે પેરા ૧૧૩ ‘અમે બોચાસણુવાળા શ્રીકૃષ્ણ અને શ્રીજીમહારાજ જુદા છે એમ માનીએ છીએ અને યજ્ઞાવલ્ક્ય તે પ્રમાણે માનતા નથી વરતાવ ૧૮ વચનામૃતમાં સપ્રદાય માટે શ્રીજીમહારાજે કહ્યું છે તથા તેજ નય નામૃતમાં સપ્રદાયના ઇષ્ટદેવ શ્રીકૃષ્ણને કહ્યા છે. અને તેમનું ખામ ગોનોક મધ્યેનું અમરદાગ

કહ્યું છે અને અહીંયા વળી એમ કહ્યું છે કે શ્રીકૃષ્ણને સર્વ અવતારના ધરનારા કહ્યા છે. ગીતાણના ગાનારા તે શ્રીકૃષ્ણ વૃંદાવનવિહારી તેજ છે. શ્રીકૃષ્ણને પુરૂષોત્તમ નારાયણ પણ કહેવાય છે. વડતાલ ૧૮ માં અધ્યાય અવતારો કહ્યા છે તે પુરૂષોત્તમ નારાયણના અવતારો. વાસુદેવમાહાત્મ્ય અ. ૧૮ માં શ્લો. ૧૭ થી ૪૪ સર્વે અવતારોને પુરૂષોત્તમ નારાયણના અવતારો કહ્યા છે અને તે અક્ષરધામમાં રહેનારા ભગવાનના અવતારો કહેલા છે. પેરા ૧૧૪ 'અવતારનું ખંડન થાય તેમ પુસ્તકો મોચાસણમાં વચાના નથી. શુણ્ઘાતીતાનંદની વાતો મોચાસણમાં વચાય છે. પાન ૧૯૧ વાત ૧૦૮ (પૂર્વના અવતાર કરતા આજ તો સાધુ સત્સંગીમાં બહુ સામર્થ્ય છે વળી જેમ દીરીના બાદશાહનું નામ શેરખા ને બીજા કોઈનું નામ શેરખા એમ અવતારમાં ભેદ છે)માં સાર હોય તે પ્રદક્ષ કરીએ અને નહાઈ હોય તે કાઢી નાખીએ છીએ. વાત ૧૮૦ વાંચી કહ્યું છું કે તેમાં અવતારોને ઉતારી પાડવા જેવું લખેલું છે. વાત ૧૭૧ (ને પૂર્વે અવતાર થઈ ગયા એવા તો આજ સત્સંગી ને સાધુ છે) તે વાંચી તે વાત અવતારોને ઉતારી પાડે છે. પાન ૨૬૨ (વાત ૨૨ અને બીજાએ તો રાસ કરાવ્યા ને આ તોડાવે છે. ત્યારે ઓલ્યાથી એ સરસ થયા. ને બીજા ભગવાન તો કેવા છે? તો દૃષ્ટાત દીધું જે દીક્ષીના પાદશાહનું નામ શેરખા તે બીજાથી નામ ન પડે .. તે જેવા પગરખા ચમરખા ને લમરખા એમ ભેદ છે) જે વાન છે તેમાં અવતારોને ઉતારી પાડવા માટે વધુ પડતા શબ્દો વાપર્યા છે અને અપમાન કર્યું છે' પેરા ૧૧૫ 'શિક્ષાપત્રી શ્લો ૨૬ માં શ્રીજીમહારાજે કહ્યું છે કે અવતારનું ખંડન થાય તેવી ચોપડી વાંચવી નહિ' પેરા ૧૨૨ 'સત્સંગિજીવન પ્ર. ૩ અ. ૨ શુણ્ઘાતીતાનંદ કૃષ્ણનું કીર્તન કરતા હતા એમ એજ અધ્યાયના શ્લોકોમાં લખેલું છે. સ. પ્ર. ૨ અ. ૧૭ શ્લો. ૧૦ થી ૧૭ તેમાં શ્રીજીમહારાજ ભાદ્રાગામ ગયાનું લખ્યું છે અને મૂળમાંએ શ્રીજીમહારાજને સવાય પુઝ્યા છે શ્લોક. ૧૪ માં કૃષ્ણ અને તેના અવતારોના દ્રોહ કરે તેને અસુર કહ્યા છે' આ પ્રમાણે જુમાનીના વચ્ચે છે આ ઉપરથી વિશુષ સન્નુષ સક્ષિત સાર સમજાશે. . .

આ પ્રસંગે ઉપરની ઉંમ ઉત્તત સીમાત્મ્ય વાદીવિવાદીની તકરારમાં નામદાર ન્યાયકોર્ટ શ્રી નિર્ણય આપ્યો તે પણ જાણવાની જરૂર છે. જનમેન્ટમાં આ પ્રમાણે વાક્યો છે-પેરા ૭૫ 'દેવે આપણે સ્થાપકના મિદ્ધાત ઉપર આવીમે. શ્રીજીમહારાજે કહ્યું છે કે-ઓપણે 'સ' પ્રદાય ઉદ્ધવ સ પ્રદાય છે' ઉદ્ધવ એ શ્રીકૃષ્ણના એક ભક્ત હતા. આ ઉદ્ધવ નિર્ભાગવતમાં વર્ણન છે. આ સ પ્રદાયમાં માન્યતા એવી છે કે-ઉદ્ધવજીનો ફરી જન્મ થયો હતો અને મામાનંદસ્વામી તે ઉદ્ધવજીના અવતાર હતા. કૃષ્ણનો અવતાર શ્રેષ્ઠ હતો શ્રીકૃષ્ણ છિદ્રેવના છે' પેરા ૭૫ (સ. પ્ર. ૩ અ. ૪૧ શ્લો. ૬૧) જણાવેલ છે-શ્રીજીમહારાજ પાતે બીજા કોઈજ નહિ પણ શ્રીકૃષ્ણ હતા' પેરા ૭૬ 'શ્રીજીમહારાજ શ્રીકૃષ્ણના અવતાર હતા (જેને પ્રતિસાદિએ કમન કરતા નથી) અને તેઓ ગોનોકમાં ગયા' પેરા ૮૦ 'વડાના માદીનો સિદ્ધાન એવો કે શ્રીજીમહારાજ શ્રીકૃષ્ણનો અવતાર હતા અને પ્રતિવાદીએલું કહેતું એમ કે-શ્રીજીમહારાજ શ્રીકૃષ્ણથી પર હતા અને તેમનાથી જુદા હતા આ સ મર્ધમાં સત્સંગિજીવનથી સર કરતું જોઈએ. આક ૨૬૩ પ્ર. ૧)ના પાન ૩૦૫ થી ૨૫૮ થાય છે કે જેનો જન્મ થયેલો તે શ્રીકૃષ્ણ સીવાય બીજું કંઈ ન હતું. આ વાત આટલેથી નટકની નથી પણ આ વસ્તુને ગોઝમવળે ખાતીપૂર્વક જાણવાની હકીકતો સત્સંગિજીવનના પ્રકરણોમાંથી વળી રહે છે આ પ્રમાણે શ્રીજીમહારાજ.

કે શ્રીજીમહારાજ પોતાને શ્રીકૃષ્ણના અવતાર સિવાય બીજા કોઈ કદીજ માનતા
 ન હતા. પ્રતિવાદીઓ આ કબૂલ કરતા નથી અને કહાય આ મોટામાં મોટા મતભેદ
 છે. શ્રીકૃષ્ણને સંપ્રદાયથી દૂર કરવામાં આવે તો કોઈપણ કલ્પનાથી એ ઉદ્ધવ-
 સંપ્રદાય કહી શકાય નહિ પેરા ૮૧ આક ૨૮૦ ને તે જે વચનામૃત ઉપર આધાર રાખતા હતા
 તે પેટા કેટલાક વચનામૃતો બતાવામાં આવેલાં અને તે ઉપરથી અનિવાય નિર્ણય (આક ૨૮૦ ના
 સંપ્રદોશ) એવો હતો કે-હવે હું કહું છું કે 'શ્રીજીમહારાજ પોતાને કહેલું કે શ્રીકૃષ્ણ પૂરુષો-
 પુરુષોત્તમ હતા' પછી આ સાક્ષીને વચનામૃત વરતાવ' ૧૮ બતાવામાં આવેલું અને તેને એ
 વસ્તુ કબૂલ કરવી પડેલી ૧ શ્રીકૃષ્ણ અવતારના અવતારી હતા. ૨ શ્રીકૃષ્ણને પુરુષોત્તમ
 નારાયણ કહી શકાય' અને પેરા ૧૧૩ માં એ કબૂલ કરે કે-બધાજ અવતારો પુરુષો-
 ત્તમનારાયણના છે. આ કબૂલતો ઉપરથી એજ કહી શકાય કે-શ્રીકૃષ્ણ પુરુષોત્તમ નારાયણ
 હતા અને અવતારના અવતારી હતા. અને શ્રીકૃષ્ણ અને શ્રીજીમહારાજ એકજ
 હતા. એટલે કે-શ્રીજીમહારાજ એ શ્રીકૃષ્ણના અવતાર હતા તેથી શ્રીકૃષ્ણને માટે
 જે જે કહી શકાય તે તમામ શ્રીજીમહારાજને માટે પણ કહી શકાય અને શ્રીજી-
 મહારાજ વિષે જે જે કહી શકાય તે તમામ શ્રીકૃષ્ણ વિષે પણ કહી શકાય -
 પ્રતિવાદીઓ વડતાલસંદધાને માન્ય નથી એવો ઉપદેશ લોકોને આપે છે. પેરા ૮૨
 'આક ૬૩ (શિક્ષાપત્રી) એ. ૧-૫૪-૧૦૮-૧૧૬-૧૨૧ ઉપરથી સ્પષ્ટ જણાય છે કે સંપ્રદાયના
 ઇષ્ટદેવ શ્રીકૃષ્ણ છે અને શ્રીકૃષ્ણની ઉપાસના કરવાની છે. શ્રીજીમહારાજ અને શ્રીકૃષ્ણ
 એકજ હતા અને શ્રીકૃષ્ણ સર્વોપરી અને અવતારના અવતારી અને હતા. એ
 બાબત વચનામૃતમાં સ્પષ્ટ દર્શાવેલો છે શ્રીકૃષ્ણનો અવતાર સર્વોપરી હતો અને એ અવ-
 તારમાં બીજા બધા અવતારો કરતા વિશેષ શક્તિ હતી એ દર્શાવત શ્રીજીમહારાજ આક
 ૭૫૬ ના ૩૫૫ પાને કહેતી, અને દાખલાસહિત સાબીત કરેતી અને શ્રીજીમહારાજ અને
 શ્રીકૃષ્ણ એકજ હતા એવા નિર્ણય ઉપર લોકો આવેલા. ગદ્યા મધ્ય ૬૪ માં શ્રીકૃષ્ણને
 અવતાર બધાજ અવતારોમાં મોટો શા કારણેથી હતો એ બાબત શ્રીજીમહારાજે જણાવી છે અને
 એજ વચનામૃતના છેલ્લા અંદો નીચે મુજબ છે-જે એજ જે શ્રીકૃષ્ણ પુરુષોત્તમ તેજ આ
 ભક્તિધર્મના પુત્ર શ્રીજીમહારાજ છે વચનામૃત વડતાલ ૧૮ કહે છે કે-શ્રીકૃષ્ણનો અવતાર
 સર્વ અવતારોમાં મોટો છે અને તે અવતારના અવતારી છે અને પોતાજ પુરુષોત્તમ
 નારાયણ છે. આ પ્રમાણે શ્રીકૃષ્ણ, પુરુષોત્તમનારાયણ, સર્વોપરી અને અવતારના
 અવતારી હતા અને શ્રીજીમહારાજ બીજા કોઈ નહિ પણ શ્રીકૃષ્ણજ હોવાથી
 એ પણ પુરુષોત્તમ નારાયણ, સર્વોપરી અને અવતારના અવતારી હતા. આથી
 ઉપર જણાવેલા વડતાલના સિદ્ધાંતમાં વધુ બ્યાજબીપણ છે અને આક ૨૮૦
 પણ વડતાલમાં ધરાવાતા સિદ્ધાંતોની તદ્દન વિરુદ્ધ જે પોતાના સિદ્ધાંત છે તેને ટેકો આપી ચકતો
 નથી' પેરા ૮૩ 'આથી સ્પષ્ટ થાય છે કે-પ્રતિવાદી કહે છે કે-શ્રીકૃષ્ણ તેમના ઉનાસવ દેવ નથી
 એટલે પ્રતિવાદીઓ કહે છે તેમ શ્રીકૃષ્ણને સંપ્રદાયમાંથી ખસેડી મુકવા કોઈપણ માણસ
 પ્રયત્ન કરે અથવા શ્રીજીમહારાજ એ શ્રીકૃષ્ણથી ભુલ્ય છે અને હંચી કોટીના છે
 એમ કહે (ત્રિ. આક ૨૮૦ પેરા ૧૧૩) તો દેહમાંથી આત્માને કાઢી લે છે અને ખડ્ડ,
 ભેતા આખા સંપ્રદાયને ભાંગી નાંખે છે. ગારી ધારણા પ્રમાણે મતભેદ અને તર્કાવનો
 એટલા મધા મોટા જણાય છે કે કોઈ પણ તેમના પથો એકજ કે એમ પ્રમાણિકપણે કહી શકે

નહિ' પેરા ૮૪ 'એ નિ શકે ખરૂં છે કે-શ્રીજીમહારાજે 'સર્વોપરી' અને 'અવતારતા અવતારી' અને 'પુરુષોત્તમ નારાયણ' એ સન્દેશ જાહેર કર્યો-શ્રીકૃષ્ણ અને પાતાના સમન્વે વાખરેલા, શ્રીજીમહારાજે હમેશાં પાતાને શ્રીકૃષ્ણ સાથે જોડેલા અને શ્રીકૃષ્ણને પુરુષોત્તમ નારાયણ સાથે જોડેલા, એ દમકત કોઈ ધ્યાનમાં લે તે આ તદ્દન ચોખ્ખું જણાય છે. કોઈપણ શ્રીકૃષ્ણને આ સમ્રાઢ્યમાંથી કાઢી નાંખી શકે નહિ. આક ૨૮૦ ઈશ્વરે તેમને શ્રીકૃષ્ણને કાઢી નાંખવામાં આવે અથવા શ્રીજીમહારાજથી ઉતરતી કોટીએ ઉતારી પાડવામાં આવે તો શિક્ષાપત્રીના ધણાખરા સ્લોકોનો બીવકુલ કષ્ટજ અર્થ રહે નહિ એમ હું માનું છું. બરાબર આજ નિર્ણય ઉપર આક ૨૮૦ આવે છે પણ તે એ કપૂત હતો નથી.' પેરા ૮૫ 'એટલું જ કહેવું જસ છે કે-શ્રીજીમહારાજે કહ્યું હતું તે એ હતું કે પોને શ્રીકૃષ્ણના જ અવતાર હતા અને શ્રીકૃષ્ણ સીવાય બીજા કોઈજ ન હતા. પેરા ૮૬ 'શમાનસ્ત્યાગીને સમાધિ યમ અને તેમાં તેમણે જેણે કે-શ્રીજીમહારાજ શ્રીકૃષ્ણના અવતાર હતા અને પોને ઉદ્ધવના અવતાર હતા'. પેરા ૮૭ 'સમ્રાઢ્યના કોઈપણ પુત્રનકમાં શ્રીકૃષ્ણને ઉતારી પાડવામાં આવ્યા નથી અથવા હલકા રથાને સુકવામાં આવ્યા નથી એમ ચોક્કસ કહી શકાય. પેરા ૮૮ 'શિક્ષાપત્રીના પહેલા સ્લોકમાં શ્રીજીમહારાજ જણાવે છે કે-હું મારા હૃદયમાં શ્રીકૃષ્ણનું ધ્યાન ધરું છું. મેં ૨૫ મા તેઓ શ્રીકૃષ્ણની ભક્તિ માટે આદ્ય કરે છે. મેં. ૧૧૧ થી ૧૧૫ કહે છે કે 'શ્રીકૃષ્ણનું ધ્યાન પરવાતુ છે' મેં. ૧૦૮-૧૦૯ કૃષ્ણ-સમ્રાઢ્યના ઈશ્વરે મેણે હતા એ બાબત કહે છે. આથી સમ્રાઢ્યના ઈશ્વરે શ્રીકૃષ્ણ છે એ બાબતમાં કોઈ શંકા રહેતી નથી, જુઓ સત્સમિજીવન. પ્રતિવાદીઓ શ્રીકૃષ્ણને પાતાના ઈશ્વર તરીકે મણતા નથી' પેરા ૯૦ 'વાસ્તવિક રીતે કશુંજ અનિશ્ચિત રાખવામાં આવ્યું નથી અને તેમણે જણાવે ન બાજતોમાંથી કે ઈષ્ટિ બામતમાં જુદા પડવા માટે બાજબીપણ નથી' પેરા ૯૧ 'શ્રીજીમહારાજે જેમને સમ્રાઢ્યના ઈશ્વર હોવાનું તપ્પકપણે કહ્યું હતું ત કષ્ટદેવ શ્રીકૃષ્ણને નકાર્યા છે 'પ્રતિવાદીઓએ શ્રીકૃષ્ણને રથાને, અક્ષરપુરુષોત્તમને સુકવા છે' પેરા ૧૧૮ 'હાલના દાવામાં જાને પહેલેને એકેય વસ્તુમાં મળતાપણ નથી અને પિદાનોમાં જુદા પણ દેખીતું છે' ઇત્યાદિ અનેક ||

ઉપર મુજબ જુદા જાતોના પૂર્વોપરના વિમર્શ પૂર્વક આ બામતનું વિશાળ નિર્ણય અપાયો છે એમ આ એક મુખ્ય વિષયની સમસ્યા રીતે પરિચૂંતા થાય છે ઉપર પ્રમણે કલ્પન પ્રકળના પ્રામાણિક પ્રાચીન સ્મૃતિઓમાં શ્રીકૃષ્ણને અક્ષરધામધિપતિ પરબલ પરમાત્મા પુરુષોત્તમ નારાયણ સર્વોપરી સર્વોત્તરી ઉપાસ્ય ઈશ્વરપણે નક્કી કરીને, એમનાજ સક્ષાત્ જીમ અન્ય અવતાર પરમાત્મા શ્રીજીમહારાજ સર્વોપરી અવતારી પુરુષોત્તમ છે એમ પણ નક્કી કરીને, એ મેની રચે અત્યંત અજેદ સમજના પૂર્વક ભક્તિ ઉપાસના કરવાથી આશિનેને શ્રીકૃષ્ણના ગોપાકાતવર્તિ અક્ષરધામની પ્રાપ્તિ થાય છે એમ પણ નક્કી કરનામાં આ યુ છે આ પ્રમાણે સમ્રા (ને) શ્રીજીમાન્ય સમિદ્વાત વાદી પ્રતિવાદીના વિવાદથી મુદ્દર રીતે સુનિશ્ચિત થાય છે

ઉપર પ્રમાણે પરમ મામ અને પરમ ધર્મી આ ને એ મુખ્ય અવસ્થા ચાલત્ય વસ્તુઓ મનાય છે તેનું શ્રીજીમહારાજે આધારે નિરૂપણ કરીને, એ સમન્વેમાં સાબિતનું એએ કરેલી તદ્દન વિશ્વ કલ્પન એકાદર્શીનું નાસકરણું કર્યું હવે આજ પ્રસંગે મનુજ મળતો બહુજ જરૂરી અવતારોનો વિચાર શ્રીજીમહારાજ સ્મૃતિઓને અનુસાર કરીને તે મામે સામાયીપાએ

કરેલી ક્રોધાગ્રસ્તિત સાવ અન્યાયિણીનું નિરાકરણ કરવામાં આવે, એ કે ઉપરના નિરપાયમાં પ્રસંગાત વિચાર આવ્યો છે પણ આમાં બહુ બાત સમજાઈ જોવી હોવાથી ખાસ પૃથક્ કરવાની જરૂર છે.

પ્રથમ તો અવતારો કેના ? અને તે શુ તત્ત્વ ? અને તેમાં બેઠે કેવો ? આનો વિચાર તત્ત્વદૃષ્ટિથી કરવાનો છે. અત્યાર એ કોઈ જાણકારી કે ઇશ્વરકોઈ જેવું એક અનાદિતુ જુદું ખાતુ છે તે અત્યાર કરે છે એમ જલ્પવામાં આવે તો પછી તેને પરાત્પર જગત્કર્તા પરમાત્મા સર્વેશ્વરના રૂપે અવતાર તરીકે કહી શકાય નહિ. ત્યારે તો 'પરબ્રહ્મ પરમાત્મા સ્વયં' કદાપિ અવતરતા નથી' એમ શેકડું મોકુંજ વાગી દેવું પડે. આ તો સર્વ શાસ્ત્રવિરુદ્ધ અપ્રમાણુ વિમુખ-વાદજ કહેવાય. અને આતો એક અવતારખંડનો ખાસ પ્રકાર હરે, સર્વ શાસ્ત્રોમાં નરેદરાદિકને આગળ ધરીને નહિ પણ પરબ્રહ્મ પરમાત્મા પુરુષોત્તમ નાગવજ સર્વકર્તાને આગળ ધરીને તેમનાજ અવતારભાવનું પ્રતિપાદન કરવામાં આવે છે. બોધા ૧૮ 'અને તેજ ભગવાન મત્સ્ય' કહ્યું વસદાદિક રૂપને તથા રામકૃષ્ણાદિક રૂપને કોઈક કાર્યને અર્થે ધારણ કરે છે પણ જે એ પોતાનું મૂળ રૂપ છે તેને તણને એ અવતારનું ધારણ કરતા નથી, તેજ ભગવાન પોતે અનંત ઐશ્વર્ય ને અનંત શક્તિ સહિતજ મત્સ્ય કૃષ્ણાદિક રૂપને ધારણ કરે છે. મારે મિત્રામણમાં જ્યાં જ્યાં મત્સ્ય કૃષ્ણાદિક ભગવાનના અવતારના ચિત્ર મળ્યું કરે છે ત્યાં ત્યાં થોડાક મત્સ્ય કૃષ્ણાદિકને આકાર કરીને પછી તે ઉપર શબ્દ એક મહા પદ્મ લેખ્યંતીમાળા પોતાનાર વચ્ચે કાઢી મુકે શ્રીનતસનું ચિત્ર ઇત્યાદિ ચિત્રે સહિત ભગવાનની મૂર્તિને લેને છે. તો જે ભગવાનનું રૂપ અનાદિ એવુંજ છે' ઇત્યાદિ અનેક વચનાધિનામાં મૂળ પરસ્પરપણી અવતારતા સુરુપ કહી છે એટલે સ્વયં પરમાત્માનાજ અવતારો છે એમ અવશ્ય માનવું પડે. આ અર્થે 'અજોડપિ સચ્ચાચ્યાત્મા' આ ગીતાવાક્યામાં વિરુદ્ધ છે 'एकोऽहं बहु स्यां' એમાં કદા પ્રમાણે જે જ્ઞાનના, હું પદના આશયપૂર્વક, સર્વોન્નયમયજ વિષુ નિત્યસિદ્ધ નિત્યવિધિની નિરંજ અચ્યુત પરમાત્માવરૂપ છે તે તો જડચિદાત્મક સમગ્ર જગતમાં સ્વત સદાય મરણી રીતે સળદ હોવાથી તેમાંથી અવતારપણું સળવે નહિ અવતારોતો આદિબીજ તિરોભાવ તથા મમતામનાદિ ભાવ તથા હરનપાદાદિ આલયમાવ વર્ણવામાં આવે છે તે સર્વનિગતમયત સર્વવ્યાપક રૂપરૂપના શ્રી રીતે સળવી શકે ? મારે પરમરૂપ કે જે મામરિગેભા દિવ્યમૂર્તિ રિગેથી નિરાજમાન હોઈને નિયમિત્તાનુમાન છે તેમાંથી અવતારમાન કહેવો જોઈએ. એટલે દિવ્ય મૂર્તિજ અવતારનું મૂળ છે દિવ્યરૂપચિદિષ્ટ પર રૂપરૂપો અવતાર એટલે પોતાનું અસાધારણ સમગ્રી દિલી રૂપજ હોવું જોઈએ કારણ કે અવતાર ધારે છે ત્યારે પણ અક્ષરધામમાં નિત્યમિદ્ધ મૂળ વિદ્યમૂર્તિથી અખંડ વિરાજમાન રહે છે ત્યાંથી ઉગર કરીને અહીં આખાર અવતાર રહેતા નથી. જેમ હું પછી બ્યહાર કરાતો શ્વેત્ય એવન નિર્ધિકારી આત્મા શરીરી અનત સંગને એક પછી એકને ધારણ કરે છે તે સર્વમા આત્મતત્ત્વ અનુસ્થા છે તેમ હુપત્તા અચ્યુત પરબ્રહ્મ પરમાત્મા દિવ્યકાર અનત અવતારોતે ધારણ કરે છે તેમાં પણ આત્મતત્ત્વતેમો અનુસ્થા છેજ એટલે અવતારરૂપમાં જુદું તત્ત્વ આવી જાય છે કે નહીં પરમાત્મા નિષ્કળ છે એમ નહિ પરતુ મૂળ પર રૂપને ઉદ્દેશને સમગ્રી દિલી દિવ્ય રૂપજ આવે છે એનેજ અગ્રતાદિથી કહે છે મં. ૧૩ 'એ મૂર્તિ તો અતિસૌમ્ય છે અને અચ્યુતના જેવી આકૃતિ છે ને કિશોર છે. અને એ અક્ષર તો ને પુરુષોત્તમભગવાન છે તેજ સર્વ અવતારનું કારણ છે અને સર્વે અવતાર પુરુષોત્તમમાંથી પ્રગટ થાય છે અને યાદ્ય પુરુષોત્તમને વિષે લીન થાય છે' અત્વ ૩૧ 'તેનેમય ને ભગવાનનું ધામ તેને વિષે ને પુરુષોત્તમ ભગવાનની આકૃતિ રહી છે ને તે આકૃતિમાંથી એ પોને ભગવાન

અવતાર ધારે છે' અંત્ય ૩૬ 'પુરુષોત્તમ ભગવાનને બ્રહ્મજ્યોતિના સમુદ્રમાં અનાદિ સાકારમૂર્તિ સમજવા અને તેનાજ સર્વે અવતાર છે' ઇત્યાદિ અનેક વચનામૃતમાં દિવ્ય પરસ્વરૂપનીજ, અવતારતા સ્વરૂપ કહી છે. આ બાબતને બહુ સ્પષ્ટ સમજાવા માટે અનુક્રમે વિવિધ વિચિત્ર વેષને ધરનારા નટનું અથવા પચાસ રૂપે થએલા સોલસી મહર્ષિનું દર્શાત શસ્ત્રમાં આપવામાં આવે છે તે, અત્યુત્તમ સુસંગત છે. સુધાર્સિધુના ઉપોદ્ધાત પ્રકરણમાં પ્રથમ અક્ષરધામરથ દિવ્યાકાર પરસ્વરૂપને અનેક વિશેષણોથી વર્ણવ્યા પછી, તેની દીકામાં 'एवं सामान्यतस्तत्प्रादुर्भावरितिमुक्तया' એવું પદ લખીને અવતારમાત્ર માટે આવી એકજ રીતિ સમજાવી છે. આથી એ સિદ્ધાંત નહીં થાય છે કે પરમાત્માનાજ અવતારો અને એમાં બીજી તત્ત્વ નાહ.

ઉપરની શાસ્ત્રદૃષ્ટિએ જોઇએ તો જે મૂળરૂપ છે તે સ્વતઃ અવતારી અને એને ઉદ્દેશીને જે રૂપાંતર થાય તે અવતાર કહેવાય. નિત્યસિદ્ધ પરમાત્મતત્ત્વને સ્વેતઃ યવાપણું નથી, રૂપાંતર-દારાજ યવાપણું કહેવાય. આવા વિશેષથીજ અવતારીની એકતા અને અવતારોની અનેકતા કહેવાય. તે સુસંગત થાય છે. અક્ષરધામરથ શુકતાનુભાવ્ય દિવ્ય પર રૂપ અને અવતાર અવસ્થામાં રહેલા મનુષ્યાદિ રૂપની સર્વથા અભિજ્ઞતા અંત્ય ૩૧ 'પ્રત્યક્ષ ભગવાનની મૂર્તિ ને ધામની મૂર્તિ તે બેયમાં ભગાર પછુ બેદ ન જણાય...માટે યજ્ઞાતીત એવું' જે અક્ષરધામ તેને વિષે જે મૂર્તિ છે તેજ આ પ્રત્યક્ષ છે. આ બેમાં ફેર નથી' પચાણા ૭ 'જે એવા ભર્મને જણનારા છે તે ભગવાનનું, સ્વરૂપ અક્ષરધામને વિષે, જેવું રહ્યું છે તેને સમજે છે પણ તે સ્વરૂપને વિષે ને આ સ્વરૂપને વિષે' બેશમાત્ર ફેર સમજતા નથી' ઇત્યાદિ વચનોથી કહી છે તેની પણ ઉપરની સમજણ લઇએ તો સારી સંગતિ થાય છે. આ અર્થ સ. પ્ર. ૩ ના સ્વરૂપાદૈત નામના ૨૯ અધ્યાયમાં બહુ યુક્તિથી વર્ણવેલ છે. જે અવતાર અવતારીને તદન જુદા કહેવામાં આવે તો, બેશથી સંગતિ થાયજ નહિ. અવતારો એ પરસ્વરૂપનાંજ રૂપાંતરો હોવાથી અને તેમાં 'પરમાત્મસ્વરૂપ અનુરૂપ હોવાથી' કશી બેદ કહી શકાય નહિ માટેજ હોવા ૧૧ માં 'પણ ભગવાનની મૂર્તિઓમાં બેદ નથી' આ શ્રીહરિવચનામૃતની સુસંગતિ થાય છે. રૂપથી બેદ છે તે તો અપ્રયોજક છે, માટેજ 'અતઃકાલ્ય સ્વરૂપેષુ મેદો જ્ઞેયો ન સર્વથા' એમ શિક્ષાપત્રોમાં બેદ નહિ સમજરાનું કહે છે તે સંગત થાય છે.

અવતારોમાં હું પદના આશ્રયભૂત ચેતન સર્વાન્તરાત્મભૂત પરમાત્મતત્ત્વ સર્વથા અનુરૂપ હોવાથી તેઓ અવતારીનું સમગ્ર દિવ્ય ઐશ્વર્ય જ્ઞાનશક્ત્યાદિ પ્રદર્શાવી શકે છે અને બોક્ષ આપે. વિગેરે અમાધારણ કાર્યને કરી શકે છે માટે તેઓને પણ અવતારી અમ-કાલ્યથી કહી શકાય છે. અતિજ જોરે, અપર-તરીકે કહે છે સ્વેત-અવતારી, તરીકે પણ, અપર-અવતારી, સમગ્રિ અપ છે. જેમકે સંપ્રદાયના પ્રબળીયા શ્રીકૃષ્ણ અને શ્રીહરિને એક તરફથી અક્ષરારૂપિણિ દિવ્યરૂપ પરબ્રહ્મ સર્વેશ્વરના અવતાર તરીકે કહે છે અને બીજી તરફથી અવતારી સાથેજ સખ્ય ધરાવતા અદ્વૈત ઐશ્વર્ય તથા કાર્ય વર્ણવીને અવતારીપણે પણ કહે છે. આવી સ્થિતિ હોવાથી શ્રીહરિને સર્વભગવત્સ્તોત્રમાં 'અવતારી' એવા નામથી પણ કલા છે તે સંગત થાય છે. ગોમ નૃસિંહાદિ અવતારો માટે પણ એમજ સમજવું ધટે. અવતારોને અવતારી કહેવામાં અને અવતારધારણા બાજ સર્વસામાન્ય રાષ્ટ્રી શાસ્ત્રસંગત વૃદ્ધસંગત સમન્વિત સમુચિત સરસ છે.

આ સમગ્ર ઉપયોગી બાબત 'तद्ब्रह्मन्ययोपात् प्रादुर्भावेष्वपि सा' (મ્. ૨-૨-૨૨) આ શાસ્ત્રસૂત્રન નિત્યાનંદમુનિનું બાલ્યમાં, 'दृश्यते ह्यवतारेभ्यवतारिण येभ्यश्च दधतारिकार्य-फलं च । न चावताराणामवतारिस्वरूपतो भेदः, यावत्प्रयोजनमैश्वर्यस्य प्रकाशनाय ।

કૃષ્ણસ્ય સફલાવતારધારિત્વમુક્તમ્' (અર્થ-અવતારોમાં અવતારીનું એકથી જાન શકત્યાદિ અને અવતારીનું કાર્ય જે મોક્ષપ્રદત્વાદિ તે જોવામાં આવે છે. વળી અવતારોના અવતારોરૂપપણી ભેદ નથી. મત્સ્યાદિ અવતારોમાં નૃત્તાધિક એકથી જોવામાં આવતું હોવાથી તેઓ જુદા જુદા અવતારો હોવા જોઈએ? એમ પણ નથી. કેમકે તેમણે જેટલું પ્રયોગન હતું એટલું જ એકથી પ્રકાશ કર્યું છે. કૃષ્ણનું સકલાવતારધારિણ્યું કહ્યું છે) ઈયાદિ વાક્યો લખીને તેના સમર્થન માટે પ્રમાણો પણ લખ્યા છે. વળી 'एवं तत्तदालम्बनापि भक्तिः परा' (૨-૧-૩૦) આ મુત્રના બંધનમાં 'यथा श्रीकृष्णस्य सर्वाविर्भावकारणम्यावतारिणः भक्तिः परा-परमनिःश्रेयसकरी, एवं विभूत्यन्तर्गता येऽन्ये तदवतारा रामचन्द्रादयः, तदालम्बना-तेषां तेषामवताराणां स्वरूपमवलम्ब्य कृता या भक्तिः सा परैव-परमनिःश्रेयसप्रदेव। कुतः? भगवदवताराणां जीवानां जन्ममरणनिवृत्तयेऽनन्ताव्ययसुखप्रदानाय च प्रादुर्भूतस्यावतारावतारिणो-रैक्याद्येत्यर्थ.' (અર્થ-જેમ અક્ષરધામી સર્વાવતારકારણ અવતારી પરબ્રહ્મ શ્રીકૃષ્ણની ભક્તિ પરમ મોક્ષને કરાવી હોવાથી પરમ છે તેમ વિશ્વતિમાં અંતર્ગત જે બીજા તેમના અવતારો રામચંદ્રાદિક છે તેમના સ્વરૂપને અવલંબીને કરાવી જે ભક્તિ છે તે પણ પરમ મોક્ષને અપનાવી હોવાથી પરમજ છે. એમ સાચી? તો જે ભગવદવતારો છે તે જોવાના જન્મમરણની નિવૃત્તિ કરવા અને અનંત અવ્યય મહાસુખ આપવા પ્રાદુર્ભવ્યા છે અને વળી અવતાર અવતારિનું એકથી છે, એટલે અક્ષરધામી નિત્યમુક્તાનુભાવ પરસ્પરરૂપ અને માધુર્યલયાર્થે અવતારો પધારેલ અવતારસ્વરૂપ એમ બંદ નથી) આવા રૂપ અર્થવાળા વાક્યો લખીને અવતાર અવતારીનું એકમ સંકારણ વર્ણવ્યું છે. આવી સમગ્રજ્ઞમાં શાસ્ત્રીય મહાપુરુષાભિમત નિબંધકાતા તારિક ન્યાયદૃષ્ટિની પ્રથમ જરૂર છે.

ઉપર પ્રમાણે અક્ષરધારિણિ દિવ્યાકૃતિ પરમાત્માના જ અવતારો અને અવતારોનો અવતારી પરસ્પરરૂપ સાર્થે અત્યંત અભેદ સપ્રમાણ સિદ્ધ થાય છે. તો પછી તેમ નૃત્તાધિક ભેદ શી રીતે થઈ શકાય. ભેદ કહેવામાં દોષકે ભેદક અસાધારણ ધર્મ પ્રથમ હોવો જોઈએ. વસ્તુપરનો નિચાર કરતા તેણે ધર્મ કોઈ પ્રામાણિક હોઈ શકે નહિ કોઈ અવતારે અર્થ એકથી જનાવું હોય કે કોઈએ નૃપત જનાવું હોય તે ઉપરથી પણ વાસ્તવિક ભેદ થઈ શકાય નહિ તેમાં તો અવતારોની કૃતિ એક પ્રયોજના છે પણ બીજે કોઈ હેતુ નથી. માટે જ યીદિ વચનાશ્રુતમાં અવતારો વિશે શિથિભેદ બતાવે છે તેમજ અમુકે અધિક એકથી જનાવું છે એમજ કહે છે પણ અમુકમાં એકથી નહતું એમ કહેતા નથી. ઉપરના શાસ્ત્રિય મુત્તમાધ્યમાં 'यावत्प्रयोजनमै-श्वर्यस्य प्रकाशनात्' આ વાક્યનો અર્થ એટલોજ છે કે-૨૧મું ભગવાન અવતાર કરીને જેટલું પ્રયોગન હેય એટલું જ એકથી પ્રકાશ કરે છે. લોકો ૧૮ મા પ્રથમ સમય અવતારોનો એક જ અવતારી પરસ્પરરૂપ સાથે તરતથી સાક્ષાત્ સંબંધ સમર્થન કરીને તેમાં નૃત્તાધિક ભેદ કહી વિના સર્વોને એક લાવ સુધુક્ષિત સંસ્તાર કર્યો છે. આજુ વચનાશ્રુત ચાચવાથી આ અર્થ મરમ સમગ્ર છે. નામભેદ રથાનભેદ સેવકભેદ અને કાયભેદથી પણ સ્વરૂપના ભેદ નથી એમ થીજ સ્વયંમાં રૂપ સમગ્ર છે

ઉપરના સમસ્ત તત્ત્વાર્થને આ વચનો પરિપૂરણ પુષ્ટિ આપે છે- 'रामकृष्णदिकृपाणि परिपूर्णानि सर्वदा। न चाणुमायं मिथ्यानि तथाप्यस्मान् विमोहसि ॥' (इति नारदीये) 'परिपूर्णानि रूपाणि समान्यसिलरूपतः। तथाप्येष्य मन्वानां दृष्टिं त्वामृषयोऽपि हि ॥ परावरं वदन्नेव ह्यमक्तानां विमोहवन्म' (इति गारुडे) (અર્થ-જે રામકૃષ્ણદિકે ભગવદ્વરો છે તે મર્વદા પરિપૂર્ણ છે. તે રૂપોમાં અણુમાયજન્ય ભિન્નતા નથી તથાપિ ભિન્ન હોય એમ અમને મોહ

પ્રમાણ છે ॥ સમકૃષ્ણાદિ સમમ રૂપો પરિપૂર્ણ છે અને સર્વ પ્રકારે મમાન છે તથાપિ મદોની દૃષ્ટિની અપેક્ષાએ ઋષિઓ પણ પર અવર એમ તમને કહે છે, આ તો અમન્યોને મોઢ ઉપજના માટે છે પણ વસ્તુનાએ નથી) ૨૫૮ અર્થ એવો ॥ કે-પરમાત્માની પર વ્યૂદ અવતાર આદિક પાંચ પ્રકારે સ્થિતિ વર્ણવી છે તેમાં અક્ષરધામરથ દિવ્યાક્ષર મૂળ સ્વરૂપને ૧૨ કહે છે અને બીજાએને અવર કહે છે, આ ઉપરથી વિશેષ જેની સ્થિતિ મનાય છે પરંતુ આ સ્થિતિ ઔપાધિક છે પણ વાસ્તવિકી નથી. પ્રથમ અવતાર અવતારીનો અને અવતારોમા પરસ્પર બદલ કદીને પણ પાછળથી વસ્તુનસ્તવના વિચારમાં આવતાં 'અવતાર અવતારીમાં બેઠ નથી' 'ભગવાનની મૂર્તિ-ઓમાં બેઠ નથી' એમ અભેદ કહેવામાં તાત્પર્યને લગતે જાય છે, ત્રાણ રથને અવતારોમા મુખ્ય ગૌણ આદિક બેઠ કહેવામા આવ્યો હતો પરંતુ અવતારોનો સાક્ષાત્ આરિર્ભાવ તિરેમાવાદિ મન્ય પરમાત્મા સાથેજ હોવાથી ઉચેટ અભેદ કહ્યા વિના છુટકો થતો નથી તેમા જે બેઠ કહેવામા આવે છે તે ઔપાધિક છે, એટલે અવતારી પરસ્વરૂપની હુલ્લ ઉપર છે આ ઉપરથી વાસ્તવિક બેઠ સિદ્ધ થતો નથી. જે અવતારી પરસ્વરૂપથી અવતારોનો અને અવતારોમા પણ પરસ્પર વાસ્તવિક આત્મિક બેઠ કહેવામા આવે તો પછી અવતારો એ શુ તત્ત્વ ? તેનો દીર્ઘ વિચાર કરવો પડે, અને જ્ય હૃદય માયા બ્રહ્મ પરબ્રહ્મ આ પાંચ અનાદિ તત્ત્વોમાં તેમને કેમાં સમાવેશ કરવો ? એનો પણ વિચાર કરવો પડે. પરબ્રહ્મમા સમાવેશ નહિ કરતા બીજામા કરવામા આવે તો અવતારોની બીજા તત્ત્વોની પેઠે અધ્યેયતા અને અમેક્ષપ્રદતા આવે આતો અનિ અનર્થ કહેવાય કેમકે ધ્યેય મોક્ષપ્રદ પરસ્વરૂપ તો અક્ષ-ધામરથ હોયને આપણુ વિગેરેને અત્યત અજોથર હોવાથી હયાતુ ભગવાન પોતાનું ધ્યાન આરાધન કરાવી આપણે મોક્ષ કરવા પોતાની દિગ મૂર્તિને આ લોકમા અવતારરૂપે પ્રકાશ કરે છે. અવતારધારણુ પ્રયોજન કા. ૫ મા આજ મુખ્ય કૃત્ય છે. અવતારોની ધ્યેયતા અને મોક્ષપ્રદતા અવતારી સાથે અભિજના માનીએ તોજ કહી શકાય છે. જે અવતારોને ભુદાજ માનવામા આવે કે ઉતારી પાડવામા આવે તો તેની ધ્યેયતા અને મોક્ષપ્રદતા કહી શકાયજનહિ, આપુ મુખ્ય કારણ હોવાથીજ શ્રીભૂએ શિક્ષાપત્રીમા 'દૃષ્ટ્યસ્તદત્તારાદ્ય ધ્યેયાસ્તપ્રતિમાપિ ચ । ન તુ જીવા નૃદેવાદ્યા ભક્તઃ દ્રશ્યવિદોડપિ ચ' એમ નરદેવાદિ નદ્ર જીવો અને ભક્ત બ્રહ્મણી મુક્તોની મોક્ષપ્રદતા નહિ હોવાથી ધ્યેયતાનુ ખડન કરીને પરસ્વરૂપ શ્રીકૃષ્ણ અને તેમના અવતારો અને તેમની પ્રતિમાઓનીજ ધ્યેયતા સમર્થન કરી કે આ મરણુધો અવતારોનો સમાવેશ પરબ્રહ્મ તત્ત્વમાજ થાય પણ બીજા અધ્યેય અરોચીન જીવાનિકમા નહિ ઉપરના શાદિત્યસ્તમાધ્યના વાચ્યોનો આવેજ તાત્પર્યાર્થ છે ઉપરના અર્થની સિદ્ધિમા આ દૃષ્ટાન મુદ્ધ અનુચુ છે જેમ એજ અભેદી મર્દિ ખાલા સમજી પચાસ કન્યઓ પરજી ના ૩૫ પછી પોતે યોગ તપના પ્રત્યાગ્થી પચામરૂપે યજા અને તેટલાજ ભોગ્ય ભોગ્યોપરણુ ભોગમ્યાનો મનાવીને તેમા પચાસ પત્નીઓ સાથે એક સાથે રજા હતા આમા સૌમરીનુ અણુ અદમર્થાત્રય આત્મ સ્વરૂપ તો એજ હતું અને પ્રથમ રૂપ પણ એજ હતું પછીથી એજ રૂપમાથી પચામ રૂ. ૧ ધાર્યા હતા પચાસેય રૂપનો પરરૂપ સાથે અબેદ હતો મર્વ રૂપોમા સૌમરી આત્મસ્વરૂપની મર્તિધિ હતી આમા સ્વરૂપથી કે રૂપથી કે રજાનમેવકાર્યબેદથી બેદ હતો નહિ એમજ પરમાત્માનુ અદમર્થાત્રય વિશુ આત્મસ્વરૂપ તો એજ હો અને ધામમા દિવ્ય મુક્તાનુમા ૧ ૩૫ પણ એજ છે આ રૂપમાથી બીજા સમજીય અનેક રૂપોને ધારે છે, આજે વ્યૂદ કે અવતાર કહેવામા આવે કે આમા પરમાત્મસ્વરૂપ તો સર્વદ અનુરૂપ એજ છે આમા રણુ અવતારી અને રણુ અવતાર ? અને અવતારમા તત્ત્વ શુ ? અને બેદ શી ? અ બધે અર્થ દિવા જેવો ૨૫૮ મમમ ૧૮૭

છે. સર્વ રૂપો સર્વ કાર્ય કરવા સમર્થ પરિપૂર્ણ છે. બહુરૂપતા યરીરથી છે પણ રૂપરૂપી નહિ. તેમજ સર્વ રૂપોમાં સ્વરૂપ અનુસૂત હોવાથી અભિન્ન છે અને પરિપૂર્ણ છે. એવા અર્થ સમગ્રવાચ્યા લૌકિક દર્શાત છે પણ સર્વાશે નથી. આ બધી તત્વાર્થ શાસ્ત્રાનુમત્તવાળાને સૂગમ છે. વિમુખોને અંગમ છે.

ઉપર પ્રમાણે પરત્વર પરત્વજા પુરોત્તમ નારાયણ એકજ છે અને એમનાજ એનેક અવતારો છે અને એમનો પરસ્વરૂપ સાથે સર્વથા અભેદ છે એમ નિશ્ચિત થાય છે તો પછી અવતારોનાં ધારો પણ નિયત જુદાં જુદાં કેમ હોઇ શકે ? સમસ્તનું એકજ ધાર્ય કહેવું જોઇએ. એમ કહીએ તોજ મધ્ય ૧૩ 'અને સર્વે અવતાર પુરોત્તમમાંથી' પ્રગટ થાય છે અને પાંછા પુરોત્તમને વિષે લીન થાય છે' આ શીજીવનની સારી સમીતિ થાય. મુગરવરૂપ પુરોત્તમમાં અવતારોના લય કહેવાથીજ તેમનો પૃથક્ભાવ રહેતો નથી એમ સિદ્ધ થાય છે તો પછી તેમના ધારોની પૃથક્તા કહેવાનો પ્રસંગજ ક્યાં રહ્યો ? 'મૂલે નાસ્તિ કુતઃ પ્રાણા' એમ છે. (આ વાત પરસ્વરૂપની ધ્યક્ષા ઉપર મુકવામાં આવતી હોય તો કરો આલેખજ નથી) ઉપાસક પરસ્વરૂપજ અવતારરૂપજ વિરાજે છે અને જે અવતારરૂપ છે તે પરસ્વરૂપથી ભિન્ન નથી' એમ પરિપૂર્ણ પણે સમજીને ઉપાસના કરે છે, તો પછી અવતારોના ઉપાસકોને જુદાં જુદાં ઉચાં નીચાં ધારોની પ્રાપ્તિ-ધાય છે' એમ પણ શી રીતે કહી શકાય ? ઉપાસ્ય સ્વરૂપ અન્ય રથને રહે અને ઉપાસક અન્ય રથને રહે એમ કહેવું તે તદ્દન અસંભવિત છે. જ્યારે અવતારસ્વરૂપને મૂળરૂપ સમજીને બન્ને તો પડી અતે તો ઉપાસકને મૂળ રૂપનીજ પ્રાપ્તિ થવી સંભવિત સમન્વિત સપ્રમાણુ છે. વળી જ્યારે અવતારસ્વરૂપોજ પરસ્વરૂપમા પ્રતીન પામી જાય છે ત્યારે અવતારોના જે જે સમકુળ્યમત્સ્યાદિ રેહમેદો તથા તદ્દસારી સ્વભાવમેદો કાર્યવશજ આ લોકમાં પ્રગટમાં આવ્યા છે તે તમામ અંતરે તો વિસય પામી જાય છે. કોઈ પણ ભાવો અવરોગ' રહેતા નથી. આવી પ્રામાણિક વસ્તુસ્થિતિ હોવાથી તે તે અવતારોના ઉપાસકોને અક્ષરધારી પરસ્વરૂપની પ્રાપ્તિ ન્યાયથી યરીજ જોઇએ. એમ હોવાથીજ શ્રીકૃષ્ણે સ. પ્ર. ૩ અ. ૪૧ 'એ. ૫૩ મા 'અવતારોની' ઉપામનાથી ઉપાસકને અક્ષરધારીની પ્રાપ્તિ થવાની કહી છે તે બરોબર સમજ થાય છે. આથીજ શાસ્ત્રીય તત્વ સ્થિતિ હોવાથી પરત્વજા પુરોત્તમ પરમાત્માનાજ અવતારો અને તેમાંજ અવતારોનો લય, એથીજ અવતાર અવતારીનો તત્વથી અભેદ, એથીજ અવતારોના ઉપાસકોને પણ અક્ષરધારી પરસ્વરૂપનીજ પ્રાપ્તિ, વિગેરે તમામ તાત્ત્વિક શાંતજ અર્થો લેવા ૧૮ માં શ્રીકૃષ્ણે બહુ વિવેચન કરીને કહ્યા છે. આ એકજ વચનામૃત પૂર્વાપરના અનુસંધાનથી વાચવા વિચારવાથી જ્યાં જામતો રૂપજ સમગ્રાય છે.

જ્યારે પરમાત્મા પરસ્વરૂપનાજ અવતારો છે અને અવતારોના પરસ્વરૂપ સાથે સર્વથા અભેદ છે એમ સપ્રમાણુ સચુક્તિ સિદ્ધ થાય છે તો પછી અવતાર અવતારી વચ્ચે લૌકિક કાર્યકાર્યુભાર કે નિયામનિયામકભાવ કે સેવકસ્વામિભાવ કે તેથી ન્યાયાધિકારાવ કહેવો તે અનન્યિત અવદિત અયોગ્ય છે. કોઈ રથને તેવા શબ્દો આવે તો તેનો અર્થ ઉપરના સિદ્ધાંતને અનુસરેતો રાજનિત સમગ્રવે પડે અન અવતાર અવતારીનો અર્થ પણ ઉપરના સિદ્ધાંતને અનુસારે ઘટતો સમગ્રવે પડે આવી તત્ત્વસ્થિતિ તો અવતારી અવતારે તો અવતાર બેદ પાડવા જે જાદુવાદ ને ચાકર, શેરખા ને પંખગ્યાં લગરખા ચબરખા, ચમકનો આખો પરત્વ ને પાચ શેર દશ શેરનો પથર, ચિનામણિ ને પાગમ-મણિ, તીરનો નાખનારો ને તીર, ચક્રવર્તી ને ખડીયા સમજો, સૂર્ય ને સૂર્યમંડળ, ચંદ્રમા ને તારા, સરકાર ને વહવામાં, રાજ ને ઉમરાવ, ગારડીવાદી ને કુલવાદી, મેયાદિ દર્શનો કાઇ જડો તરફથી અપાય છે તે બીજકુલ ઘટિત નથી. બહુજ વપરીત છે. એવા વિપરીત અમંભવિત વિષય

વિગીન દર્શાવે કોઈ પ્રામાણિક શાસ્ત્રમાં શ્રીકૃષ્ણ અને તેમનો શાસ્ત્રકારોએ આપ્યા નથી. ભાગવતમાં તથા સત્સંગિજનમાં એક નરુનું દર્શાવે આપ્યું છે. જેમ એકજ નર પોતે અનેક વેપને ધારે છે તથાપિ એનો એજ છે પણ નવા નવા વેપ ધરવાથી જુદો યદ જતો નથી તેમ પરમાત્મા એકજ હોઈને અનેક અવતારરૂપેને ધારે છે તથાપિ એના એજ છે, બીજુ-પ્રથમ એકરૂપ અને મધ્યે પચાસ રૂપ અને વળી અતે એકરૂપ થયેલા સૌભરી મહર્ષિનું, દર્શાવે આપવામાં આવે છે. આમાં કોણ રાજા ને કોણ ચાકર ? કોણ શેરખાં ને કોણ ખરખાં ? કોણ ચંદ્રમા ને કોણ તારા ? કોણ તીરને નાખનારો ને કોણ તીર ? આ બધું બધું વિચારવા જેવું છે. વિમુખવત્ જેમતેમ જન્મ-જન્મન જલદી કરવા જેવું નથી. જો પરમાત્માનો અવતારભાવ માનવો તો આજ શાસ્ત્રીય સમુચિત શૈલીએ માનવો. એક તરફથી પરમાત્માનો અવતારભાવ માનવો અને બીજી તરફથી કુટ દર્શાવે આપીને તેમને નીચ છવાઈપડે ઉતારી પાડવા એના કરનાં વો વિમુખ નાસ્તિકવત્ ન માનવો એ વધારે માફ છે.

ઉપરનો સંધ્યો અપેક્ષિત અર્થ વેદાદિ શાસ્ત્રોમાં તથા સંપ્રદાયનાં શાસ્ત્રોમાં સારી વીરે વર્ણવ્યો છે. રામાનુજચાર્ય'કે જે આ સંપ્રદાયની ગુરુપરપરામાં પ્રાચાર્ય'તરીકે છે અને જેમનો વિશિષ્ટાદૈત મત સ્વમત તરીકે સ્વીકાર્યો છે અને જેમણે કરેલા ગીતાભાષ્ય સુત્રભાષ્યને અધ્યાત્મશાસ્ત્ર તરીકે સ્વીકાર્યા છે એવા રામાનુજચાર્ય. ગીતાભાષ્યની જૂનિકામાં પ્રથમ દિવ્યધામરથ દિવ્યાકાર પરસ્પરને ઉપયોગી અનેક વિશેષણોથી વર્ણવીને, 'સ્વમેવ રૂપં તત્ત્વસજાતીયસંસ્થાનં સ્વસ્માધ-મજહદેવ કુર્વન્ તેષુ તેષુ લોકેષ્વર્તીર્યાવર્તીર્ય' એમ અક્ષરધામી પરબ્રહ્મ પરમાત્મા પોતાના દિવ્ય પરસ્પરને સગતીય અવતારરૂપમાં પોતાનાં સમગ્ર ગુણ ઐશ્વર્ય સાથેજ તે તે લોકમાં અવતારે છે એમ કહે છે. (આથી પરમાત્માના પરસ્પરનીજ સમગ્ર ગુણ ઐશ્વર્ય સાથે અવતાર-રૂપતા રૂપટ કહી) 'અજોડપિ સદ્ગવ્યયાત્મા ભૂતાનામિભવરોડપિ સન્ । પ્રકૃતિં સ્વામધિષ્ઠાય સંમત્રામ્યાત્મમાયયા' (ગી. અ. ૪ શ્લો. ૬) આના-ભાષ્યમાં 'અતોડપહનપામત્વાદિસમસ્ત-કલ્યાણગુણાત્મકં સર્વમંદં સ્વમાયમજહત્ સ્વમેવ રૂપં દેવમનુષ્યાદિસજાતીયસંસ્થાનં કુર્વન્નાત્મસદ્ભૂતેન દેવાદિરૂપઃ સંમયામિ' એમ પોતાના ગુણ ઐશ્વર્યની સાથેજ પોતાના અસાધારણ દિવ્ય રૂપનેજ દેવમનુષ્યાદિકને સગતીય રચનાવાળું કરીને પોતાના મંદસ્પર્થી દેવાદિરૂપે થવાનો ભગવાનનો આશય કહે છે. (આ ઉપરથી ખુદ પરમાત્માનાજ ગુણ ઐશ્વર્ય સાથે અવતારો અને તેમાં અબેદ રૂપટ જણાવ્યો) આમાં ઉપયોગી બીજો ધણો અર્થ ભાષ્યમાં વ્યક્ત છે.

એજ જ્ઞાનગુરુપરંપરાએ નિત્યાનંદમુનિએ શાંદિલ્યસુત્રભાષ્યમાં 'અપારકરુણાનિધિરય-મુપાસકજનાનુગ્રહાય તદેવ રૂપં તત્ત્વદનુરૂપસંસ્થાનયોગેન પ્રકાશયતિ તત્ત્વલોકેષુ' 'સ્વૈનવાસાધારણેન દિવ્યેન રૂપેણ તત્ત્વસંસ્થાનમંપત્યા સ્વચ્છૈર્વાવિમોહાત્' ઇત્યાદિ વાક્યોથી ઉપરનો ઉપયોગી અર્થ અતિરૂપટ કર્યો છે. (આ ઉપરથી પોતાના અસાધારણ દિવ્ય રૂપનીજ પ્રાદુર્ભાવ સૂચવટ કહ્યો)

શિક્ષાપત્રીમાં 'હૃદયે જીવવર્તીવે' આ શ્લોકથી સર્વાન્તર્ધામી મર્વેશ્વરનું નિરૂપણ કરીને, 'સ શ્રીકૃષ્ણઃ પરબ્રહ્મ મગવાન્ પુરુષોત્તમઃ । ઉપાસ્ય રૂપદેવો નઃ સર્વાધર્માર્થકારણમ્' આ શ્લોકથી અક્ષરાધિપતિ પરબ્રહ્મ ભગવાન્ પુરુષોત્તમ. શ્રીકૃષ્ણ સર્વેશ્વરને સર્વ અવતારોના કારણ અવતારી તરીકે કહ્યા છે. ઠીકામાં 'સર્વેયમાધર્માર્થવાર્ગા-વાસુદેવાદિવ્યુદ્ધાતાં વરાહાઘપતારાણાં ચ કારણં, યસ્યાન્સર્વે પ્રાદુર્ભાવા મવન્તીત્યર્થઃ । एवंમૂતઃ સર્વેશઃ-પરમેશ્વરઃ શ્રીકૃષ્ણ' એવ સેવો નત્વન્યઃ' આ રીતે વાસુદેવાદિ અનુર્થેડો તથા કૃષ્ણાદિ ચોવીસ વૃદ્ધો અને પંચદિ

અવતારોનો સાક્ષાત્ સંબંધ પરબ્રહ્મ સર્વેશ, શ્રીકૃષ્ણ સાથે બ્યક્ત કલો છે. 'કૃષ્ણસ્તદવતારાશ્ચ જ્યે-
વાસ્તત્પ્રતિમાપિ ચ' આ શ્લોકની દીકામાં 'કૃષ્ણઃ-સાક્ષાત્ સર્વમગવાન્ । તથા તત્પ્રતિમા-
પ્રાદુર્ભાવા' । તથા તત્પ્રતિમા-તસ્ય શ્રીકૃષ્ણસ્ય પ્રતિમા ધ્યેયાઃ' આ રીતે અવતારોનો સંબંધ
સાક્ષાત્ પરબ્રહ્મ ભગવાન્ સાથે તત્વથી કહે છે. 'કૃષ્ણકૃષ્ણાવતારાણાં સ્વરૂપનં યત્ર યુક્તિભિઃ' આ
શ્લોકની દીકામાં કૃષ્ણઃ-યઃ પરંબ્રહ્મ સર્વકારણમ્ । તસ્યાસ્ય યેઽવતારાઃ ધર્મત્રાણાર્થા
રામકૃષ્ણાદયઃ' આ રીતે સર્વકારણકારણ પરબ્રહ્મનાજ રામકૃષ્ણાદિ અવતારો છે એમ સ્પષ્ટપણે
કહે છે. યથા એજ શ્લોકની દીકામાં 'ધ્રુયતે હિ પરસ્ય દ્રઘાણઃ સ્વેનૈવ રૂપેણ સ્વેચ્છયાવતરણમ્ ।
'અજાયમાનો યદુધા પિજાયતે' 'તસ્ય ધીરાઃ પરિજાનન્તિ યોનિમ્', સર્વયંતે ચ- 'યદા યદા
હિ ધર્મસ્ય' ઇત્યાદિ શાસ્ત્રવચનોને લખીને પરબ્રહ્મ ભગવાન્ પોતાનાજ દિવ્ય રૂપથી સ્વેચ્છયાથી
અવતરે છે' એમ અતિવિશદ કહે છે.

સત્ત્વ ગિજીવન પ્ર. ૧ અ. ૧ માં છંદદેવનભરદ્વારામક ભગવાનના પ્રથમ પરબ્રહ્મને કેટલાક
વિશેષણો આપીને 'અનેકકોટિદ્રઘાણ્ડાધારોઽનન્વોઽપિ યઃ સ્વયમ્ । નૃણાં નિ શ્રેયસાયૈવ
ધૃતમાનુપવિમ્નઃ ॥ ૩ ॥ યાસુદેવાદયો યસ્યાદ્યુહાઃ પ્રાદુર્ભવન્તિ ચ । જ્વાહારઃ કેશ-
વાધાશ્ચ ચતુર્વિંશતિરીશતુઃ ॥ ૫ ॥ યઃ ક્રોડાઘચતારાણાં ધર્તા ધીરાજપુરુષઃ । સહ-
શરીર્યાં ચ યતો હ્યસ્તિ નારાયણાદયઃ ॥ ૬ ॥' આ રીતે ત્રેલો નિશ્રેયસ માટે યાસુદેવાદિ
ચાર બ્રહ્મ તથા કેશવાદિ ચોવીસ બ્રહ્મ અને વરાહાદિ અવતારોને ધરતારા અને તત્કાલોગાધીશ
પરબ્રહ્મ પરમાત્મા શ્રીકૃષ્ણને કહ્યા છે. (આથી અવતારોનો સાક્ષાત્ સંબંધ પરબ્રહ્મ
જગત્કર્તા સાથે તત્વથી કહ્યો) પ્ર. ૧ અ. ૧૬ શ્લોક ૧ થી ૧૫ સુધી ધર્મદેવે શ્રીકૃષ્ણરૂપ
શ્રીહરિની સર્વવતારધર્માપણે સ્તુતિ કરી છે. પ્ર. ૧ અ. ૩૪ માં પરમાત્મસ્વરૂપનુ જ્ઞાન કહેવાને પ્રસંગે
શ્રીહરિએ 'શ્રીકૃષ્ણો યઃ પરંબ્રહ્મ પરમાત્મા સ કીર્તિતઃ ॥ ૮ ॥ અપ્રાકૃતગુણો વિષ્ણુર્નિર્નુ-
ળશ્ચેશ્વરેશ્વરઃ । નારાયણશ્ચ ભગવાન્ યાસુદેવો ય ડલ્યતે ॥ ૯ ॥ શ્રેયસે મુર્ધિ લોકાનાં
યોઽવતારાન્ વિમર્શિઃ' ચ । અનેકકલ્પાણગુણ' સ શ્રેયઃ પુરુષોત્તમ ॥ ૧૫ ॥' આ રીતે
સર્વ અવતારોના ધર્તા તરીકે પરબ્રહ્મ પરમાત્મા જગદીશ પુરુષોત્તમ શ્રીકૃષ્ણને કહ્યા છે (આથી અવ-
તારોના મૂળ તરીકે પરબ્રહ્મ પુરુષોત્તમ નારાયણને કહ્યા) પ્ર. ૧ અ. ૫૨ માં નીલકંઠવર્ણીએ
'શ્રીરાધિકેશો ભગવાન્ યોઽસ્તિ સર્વેશ્વરોઽનન્વઃ । હૃદયે સ યસાસ્તિ મમ સ્વચ્છાન્ન-
સંમતઃ ॥ ૩ ॥ દ્રઘાધર્મશિવાદીનાં દેયાનામપિ દેયતા । વરાહાઘચતારાણાં ધર્તા કૃષ્ણઃ
પરં શ્રદ્ધત્ ॥ ૪ ॥' આ રીતે સર્વેશ્વર દેવદેવ છંદદેવ ભગવાન્ શ્રીરાધિકેશને અવતારોના ધર્તા
તરીકે કહ્યા છે. (આથી અવતારોનો સંબંધ સાક્ષાત્ પરબ્રહ્મ પરમાત્મા સાથે તત્વથી
કહ્યો) પ્ર. ૨ અ. ૧૮ માં પ્રયાગછત્રી શ્રીહરિની સ્તુતિપ્રસંગે 'ત્વમેવેશ મત્સ્યશ્ચ કૂર્મો વરાહો
નર્સિહસ્તથા વામન ધર્મારામઃ । અમૃત્ત્વં હિ રામશ્ચ કૃષ્ણોઽવિતું સ્વાન્ રૂપાનાથ ।
તુભ્યં નમસ્ત્વં પ્રસીદ ॥ ૨૧ ॥ ત્વમેવાવતારાનધર્મસ્ય જ્ઞાન્તૈ પ્રવૃત્યૈ ચ ધર્મસ્ય ઘત્તે-
ઽનુકાલમ્ ॥ ૨૨ ॥' એમ રામકૃષ્ણાદિ સર્વ અવતારોનો સાક્ષાત્ સંબંધ પરબ્રહ્મ સર્વેશ્વર
શ્રીહરિ સાથે સ્પષ્ટપણે કહ્યો છે. પ્ર. ૩ અ. ૧૭ માં મુકુન્દભગવાનશ્રી શ્રીહરિસ્તુતિમાં 'મત્સ્યે કૂર્મે
વરાહે...ધૃતપુરુષપુત્રં નીમિ નારાયણત્વામ્' આ શ્લોકથી સર્વ અવતારોનો સાક્ષાત્ સંબંધ
પુરુષોત્તમ નારાયણ શ્રીહરિ સાથે કહ્યો છે. પ્ર. ૩ અ. ૨૪ 'નિશ્રેયસસ્ય જીવતાં ધીવિષ્ણુર્મ-
ગવાન્ સ્વયમ્ । આધિર્મવતિ મૂલોકે સતન્નઃ કરુણાનિધિઃ ॥ ૨૦ ॥ નરનારાયણો દત્ત

ઋષભઃ કાપિલાદયઃ । રામકૃષ્ણાદયશ્ચાસ્યાવતારાઃ સન્તિ મૂરિદાઃ ॥ ૧૧ ॥ એમ મર્વ
 અવતારોને ધરનારા સ્વયં શ્રીવિષ્ણુ ભગવાનને કહ્યા અને છવોનું કથ્યાણ કરવા રૂપ પ્રવેગન
 કહ્યું અને તેમાં તેમની સ્વતંત્રતા અને દયાથીજ તેની પ્રતિ કહી (આથી સ્વયં ભગવા-
 નનાજ સર્વ અવતારો કહ્યા) પ્ર ૩ અ. ૨૬ 'મૂર્ત્યધ્યાયતારણાં શ્રીવિષ્ણો' પ્રતિપા-
 દિતા. । શ્રીરામકૃષ્ણમુસ્થાનાં યન્ન સચ્ચાત્રમેવ તત્ ॥ ૩૨ ॥ આ રીતે રામકૃષ્ણાદિ મૂર્તિ-
 ઓનો સંબંધ પરબ્રહ્મ શ્રીવિષ્ણુ સાથે કહે છે અને એમનું જેમાં પ્રતિપાદન હોય તેનેજ સચ્ચાત્ર
 તરીકે સમજવાનું કહે છે. 'તદેત્પરમં ધામ શ્રીકૃષ્ણસ્યોદિતં જના । તદીયા યેઽવતારાઃ સ્યુસ્તે-
 પામેય જુપાસયા । મતૈઃ સ્વાધર્મનિરતૈસ્તન્નપ્રસાદાત્તદાપ્યતે' (મ. પ્ર ૩ અ ૪૧ શ્લો ૫૭)
 આ રીતે પરબ્રહ્મ શ્રીકૃષ્ણનું અક્ષરધામ અને તેમના અવતારોની ઉપાસનાથી તેની પ્રાપ્તિ કહી.
 (આથી અક્ષરધામપ્રતિ પરમાત્માજ સ્વયં અવતાર રૂપે પૂર્ણ પ્રકાશે છે, એમ સ્પષ્ટ થાય
 છે) પ્ર. ૩ અ. ૨૬ શ્લો. ૫ 'મૂલધામસ્થિતાદિવ્યાત્મસ્વરૂપાન્મનુજાકૃતિ' । મિત્રો મયલ્પ-
 મિત્રો યા' એમ મુક્તાનંદમુનિએ બ્રહ્મધામમાં રહેલા દિવ્ય સ્વરૂપથી અવતાર રૂપમાં રહેલા
 મનુષ્યાકૃતિ ભગવાન ભિન્ન છે ? કે અભિન્ન છે ? એવો પ્રશ્ન પુટ્યા, શ્રીહારએ પરબ્રહ્મ પર-
 માત્માનું અક્ષરધામી દિવ્ય સ્વરૂપ વર્ણવીને 'દિવ્યાક્ષોનિર્ગુણો હોય દેવક્યાં વસુદેવત. । માનુષ્યમૂલ્ય
 કૃષ્ણાણ્યો મૂતલે મનુજાકૃતિ. ॥ ૩૬ ॥ દિવ્યમૂર્તિનરાકૃત્યોક્તસ્ય મેવો ન કિચ્ચન ।
 इति जानीहि सद्गुणे । ધૈવ્યાયાચાર્પનિશ્ચયમ્ ॥ ૩૭ ॥ આ રીતે પરબ્રહ્મ શ્રીકૃષ્ણની
 અક્ષરરૂપ દિવ્યાકૃતિ અને બૃહિરૂપ અવતારરૂપ મનુષ્યાકૃતિમાં કિંચિત્ પણ ભેદ નથી એમ
 વૈષ્ણવાચાર્યોના સિદ્ધાંત તરીકે ઉત્તર કહે છે. આ રીતે સંક્ષેપમાં ઉત્તર આપીને પછીથી ધૃષ્ટી
 મુક્તિ પ્રમુક્તિવાળા કૃષ્ણકથાએથી દિવ્યાકૃતિ અને મનુષ્યાકૃતિની, અત્યંત અભિનવા પિસ્તાશથી
 કહેતા 'નસ્માદિવ્યાકૃતિઃ કૃષ્ણો પ્રાકૃતિઃકૃતિઃ એવ સ- । મેદં ચ ઉમયોર્ધિપુસ્તે ત્યજાનિન
 રૂરિતા ॥ ૬૯ ॥ ધ્વનિકરુપિણોઽવ્યસ્ય યે જાનન્તેકરુપતામ્ । માનુષ્યેઽસ્ય દિવ્યત્વં
 તે જ્ઞેયા જ્ઞાનિનો નરા ॥ ૭૦ ॥ આ રીતે અક્ષરરૂપ દિવ્યાકૃતિ અને બૃહિરૂપ મનુષ્યાકૃતિની
 એકતા સકારણ કહીને, તે બન્ને વચ્ચે ભેદને ભણનારાને અજ્ઞાની અને અભેદને ભણનારાને
 જ્ઞાની, કહીને, આ પ્રસંગમાં ઉપોગી કેટલુંક વિવેચન કરીને 'નરાકૃતિસ્તથા કૃષ્ણો જ્ઞાતવ્યો
 દિવ્યચિત્રહ । દિવ્યચિત્રહ યવાસૌ નરનાટ્યધરદ્ય ચૈ ॥ ૭૬ ॥ જન્મકર્મણિ દિવ્યાનિ
 જ્ઞાતવ્યાનિ તત્તોઽસ્ય ચ । અમેદ યચ ચ સદા દિવ્યમાનુષ્યરૂપયોઃ ॥ ૭૭ ॥ આ રીતે
 બૃહિરૂપ નરાકૃતિ શ્રીકૃષ્ણને દિવ્યચિત્રહ ભણવાનું અને દિવ્યચિત્રહ હોવાનેજ નહીં પેડે મનુષ્યાકૃતિ
 ધારે છે એમ ભણવાનું અને તેથી તેમના જન્મ કર્મને દિવ્ય ભણવાનું અને છેડે દિવ્યરૂપ
 મનુષ્યરૂપને સદા અભેદ ભણવાનું કહે છે. આ રીતે કહીને વળા 'ઈદમ્મામર્થવાનેષ પ્રાકૃતાવયિ
 સ પ્રમુ । મયતૈત્વસ્ય દિવ્યત્વં નૃત્વં ચૈક્યેન ઘર્ણિતમ્ ॥ ૮૩ ॥ કૃષ્ણસ્યૈતાદશસ્યાપિ
 જન્મ કર્મ ચ વિગ્રહમ્ । પ્રાકૃતં રૂપમેદં ચ યે વ્રદન્ત્યસુરા હિ તે ॥ ૮૪ ॥' (અર્થ-આવા
 મદા સામર્થ્યવાળા પરાતપર અક્ષરધામપ્રતિ વિચાર શ્રીકૃષ્ણ નરનાટ્યને સીધારે છે તે પણ પેનાના
 અસાધારણ સમગ્ર ભૈશ્વર્યસંપન્ન છે. તે મનુષ્યરૂપથી થતા અવતારમાં પણ એમનું વિષયક
 વિશેષ નહિ પામતું હોવાથી 'એજ આ છે' એમ બનેતું એકપણે વર્ણવ્યું છે. આવા પણ પરમાત્મા
 શ્રીકૃષ્ણના માનુષાકારની કૃત્યતાના દર્શનમાત્રથી જેઓ તેમના જન્મ કર્મ અને રહેને પ્રાકૃત કહે
 છે તથા અક્ષરરૂપ અવતારી દિવ્યાકાર અને બૃહિરૂપ મનુષ્યાકાર રૂપમાં ભેદને કહે ॥ તે પુ-નો
 આમુરોજ છે) આ રીતે અવતારી દિવ્યાકાર અને અવતાર મનુષ્યાકારમાં ભે-

સમજનારાને અસુર કહે છે, આ પ્રકારે કહીને શ્રીકૃષ્ણની દિવ્યલીલાઓમા દોષ પડનારાને શિશુપાળના દક્ષાતરી અસુરપણું સમર્થન કરીને તેઓની આસુરી જોનિમા ગતિ થવાની અપ્રમાણ્ય કહીને, 'દ્યુત્યુંત ઘાસુદેવસ્ય સ્વરૂપં તે સુનિશ્ચિતમ્ । પેક્ષ્યં ચ વિદ્યમનુજાકારયોરપિ સન્મતે ॥૩૮૮॥' એમ દિવ્યાકાશ મનુષ્યકારની એમનાં ઉપસંદાન કરીને, છેવટે 'દત્ત્ય નિર્દોષસ્તુ સકલગુણગણાલંકરતે દિવ્યમૂર્તિ ધાત્વા શ્રીવાસુદેવં મજત મુચિ સદામુકયે મો! મત્રીયાઃ । પ્લાસિન્નહિતરીયે મગચતિ ચ પરચ્છાણિ દ્વેતચ્છાદિ કતંત્યા નૈવ તસિઘ્નુરપિ ચ કુધી સચ્ચિદાનન્દરૂપે ॥૩૮૯॥' આ રીતે વાસુદેવને નિત્યનિદોષ સમસ્ત કલ્યાણશુભપૂર્ણ દિવ્યમૂર્તિ સમજીને મુખિ ખાટે તેમની ભક્તિ કરવાનો આશ્રિતોને ઉપદેશ આપવાની માથે અદિતીય એક મગ્ધિદાનદ પરમહા દિવ્યામર બગસાનથકી મનુષ્યામરમા અલ્પ પશુ ભેદબુદ્ધિ નાદે કરાવો અને અલ્પ પશુ દોષશુદ્ધિ નહિ કરવાનો ઉપદેશ આપ્યો છે. આ રીતે આ આખા અધ્યયની શીલગિએ અક્ષરેશ શ્રીકૃષ્ણ પરમાત્માનાજ અવતારો અને અવતાર અવતારી વચ્ચે અત્યંત અનો અને અવતારોના ઉપાસનથી મુક્તિ મેળવે મહુ ઉપયોગી બાગતો દગ્તામગ્ધવર્ણ વર્ણી છે.

ઉપરની બધી બાગતોનું વિવેચન વચનાચિતમા શ્રીકૃષ્ણે બહુ સ્પષ્ટ કર્યું છે. રચનામૂલો ઉપોદઘાત કે જે થયના સારાશ સમુદારરૂપ હોઈને ચાર સદ્ગુણોએ મઝકીત હોવાથી મથગી અપ્પન પ્રમાણ્યુત છે તેમા પ્રથમ અક્ષરધામસ્ય પરમાત્મા શ્રીકૃષ્ણ નારાયણનું પન્નરૂપ મહુ મિગેમણીયી વર્ણવીને "અને વાસુદેવાદિ ને ચતુર્વંદ તથા 'કેશવદિક ને ચોરિય મનિઓ તથા નરાદાદિક અવતાર એ સર્વેના ધરનારા છે" (આથી અધરનામી મૂળ પરમ્પરપનીજ વ્યુત્પદ રૂપતા તથા અવતારરૂપતા સ્પષ્ટ કહી) 'એમાં જે શ્રીકૃષ્ણ પુરોત્તમબગમીન તે જે તે આ જે પોતાનું સમગ્ર ઐશ્વર્ય તેણે યુક્તચક્ષા પૂરતિ વિને .. કેશવ દેવને રિષે પ્રગ્ન થયા હતા' (આથી પરમ્પરપનીજ અવતારરૂપતા તથા બન્નેની અભિવ્રતો અને અવતાર અવતારીમા પશુ પરિપૂર્ણતા કહી) 'પછી શ્રીકૃષ્ણદાત્મ ને તે તેમના હૃતસંતેને અર્થે નાના પ્રકાગ્ન ઐશ્વર્ય દેખાડતા હતા તેમા કૃત્વાકને ગોનોક અર્થે અક્ષરધામમા શ્રીકૃષ્ણરૂપે કેટલાક 'વૈકુંઠમા ચિહ્નરૂપે કેટલાકને કૈતહીપમા બદાપુત્રરૂપે, કેટલાકને અત્યાકૃત ધામમા જુમાપુત્રરૂપે અને કાનાને મન્દીકા શ્રમમા નરનારાયણરૂપે પોતાનું દર્શન દેતા હતા' (આથી ધામીની એકતા અને એકનીજ અનેકરૂપતા અને અવતારાદિ કર્ણમાં પશુ પરિપૂર્ણતા જણાવી) પ્રથમ ૩૧ આગ ને સર્વ હરિમકત છે તે એમ મઝકે છે જે અક્ષરાતીત એવા જે બગવાન કુરોતમ તે અમને પ્રત્યક્ષ મળ્યા છે' (આથી અવતારરૂપ શીલરિની અને અવતારી અક્ષરાતીત પુરોત્તમમની અદ્વૈતતા જણાવી) પ્રથમ ૪૨ અને પરમાત્મા જે શ્રીકૃષ્ણ બગવાન તેની સાથે ન / ૧ ગોપીઓએ કામશુદ્ધિએ કરીને પ્રીતિ કરી તો પશુ સર્વે બગવાનની ચાગને તરી મુછપો અને પોત ગોપીઓએ કામશુદ્ધિએ કરીને પ્રીતિ કરી તો પશુ સર્વે બગવાનનું અક્ષરધામ તેના પાળીયો તેનું કારણ એ છે જે શુશ્રીતીત યથે નિર્ગુણ એક ને બગવાનનું અક્ષરધામ તેના પાળીયો તેનું કારણ એ છે જે શ્રીકૃષ્ણબગવાન પોતે સાક્ષાત્ પુરોત્તમ શુશ્રીતીત દિવ્યમૂર્તિ હતા' (આથી અવતાર અવતારીની એકતા જણાવી) પ્રથમ ૫૧ અને તે હરઅક્ષરધામી પરઅક્ષરાતીત એવા જે પુરોત્તમબગવાન છે તે સર્વેની હરપતિ રિષતિ અને પ્રત્યક્ષ તેના કળી છેને સર્વના કારણ છે એવા જે બગવાન તેજ કૃપા કરીને શુભના કલ્યાણને અર્થે પૂરેમાં સર્વ મનુષ્યને દર્શન આપે છે' (આથી અક્ષરાતીત સર્વકર્તા સર્વકારણ પુરોત્તમમનીજ કૃપાથી પૂરેથી ઉપર અવતાર રૂપતા કહી) પ્રથમ ૫૨ 'એક જે પુરોત્તમનારાયણ છે તેજ વાસુદેવ સર્વેણ અશિદ્ધ કલુષને એ ચતુર્વંદ યાવ

છે ને પૃથ્વીને વિષે અવતારનું ધારણ કરે છે' (આથી પુરુષોત્તમ નારાયણનીજ વ્યૂહ-રૂપતા તથા અવતારરૂપતા સુરૂપ છે) પ્ર. ૬૩ 'ને અક્ષરધામને વિષે પુરુષોત્તમ ભગવાન પોને સદા વિરાજમાન છે...એવી રીતે અનિ સમર્થ ને અનિ પ્રકાશી યુક્ત ને અનિ મોટા ને એ ભગવાન તે પોતાનું ને આનું ઐશ્વર્ય અને તેજ તેને પોતામાં રાખીને જીવના કલ્યાણને અર્થે મનુષ્ય જેવા થાય છે' (આથી અક્ષરસ્થ પરરૂપનીજ અવતારરૂપતા અને અવતારસ્થિતિમાં પણ પરિપૂર્ણતા જણાવી) પ્રથમ ૭૧ 'પરબ્રહ્મ પુરુષોત્તમ એવા ને ભગવાન તેજ પોતે કૃપાએ કરીને જીવના કલ્યાણને અર્થે પૃથ્વીને વિષે પ્રગટ થાય છે' (આથી પરબ્રહ્મ પુરુષોત્તમનીજ અવતારરૂપે પ્રગટતા કહી) પ્ર. ૭૮ 'અક્ષરાતીત અને મનવાણીયની પર ને અગોચર એવા ને ભગવાન તેજ કૃપાએ કરીને...મૃત્યુસૈકાં સર્વે મનુષ્ય દેખે એવા થાય છે... મત્સ્ય કન્થ વારાહ વામન પરશુરામ અને રામ કૃષ્ણાદિક એ ને ભગવાનના અનંત અવતાર તેના મહિમા વિચારે ને, ને ભગવાને રામ કૃષ્ણાદિક અવતારે કરીને અનંત જીવોનો ઉદ્ધાર કર્યો છે...અનિર્દ્વ પ્રણમ સંકર્ષણ અને વાસુદેવ એ ને ચતુર્મુદ્ર તથા કેશવાદિક ને એવીશ મૂર્તિઓ તથા વારાહાદિક ને અવતાર એ સર્વેના કારણ એવા ને પ્રત્યક્ષ શ્રીકૃષ્ણ પુરુષોત્તમ' (આથી પરાત્પર દિવ્ય પુરુષોત્તમ સ્વરૂપનીજ વ્યૂહ તથા અવતારરૂપતા અને તેમનો અનંત જીવોના ઉદ્ધારરૂપ મહિમા સમજવાનો કલ્પો) લોખા ૨ 'શ્રીકૃષ્ણ નારાયણ તે સદા મનુષ્યાકૃતિ છે ને તે ભગવાનનું સ્વરૂપ સર્વ કાલે સત્ય છે અને તેજ ભગવાન ક્યારેક મત્સ્ય કન્થ વારાહ વસિષ્ઠાદિક અનંતરૂપે ભાસે છે' (આથી અવતારોનું મૂળ દિવ્ય મનુષ્યાકૃતિ શ્રીકૃષ્ણ નારાયણને કહ્યા) લોખા ૧૧ અને મનુષ્યને વિષે તથા દેવતાને વિષે ને પુરુષોત્તમ નારાયણની રામકૃષ્ણાદિક મૂર્તિઓ તેનું ખ્યાન કરવું' (આથી રામકૃષ્ણાદિક ને મૂર્તિઓ છે તે બીજા કોઈની નહિ પણ પુરુષોત્તમ નારાયણનીજ કહી અને તેથીજ તેમની ધ્યેયતા કહી) લોખા ૧૪ 'રામાનુજનો એમ મત છે ને જીવ માયા અને પુરુષોત્તમ એ ત્રણે નિત્ય છે ને પુરુષોત્તમ છે તે જીવ માયાના નિમિત્તા છે ને સર્વના કારણ છે અને પોતાના અક્ષરધામને વિષે સદા દિવ્યાકાંકયકા વિરાજમાન છે ને સર્વે ને અવતાર તે તેના છે' (આથી રામનુજમતે, ક્ષરાક્ષરપર અક્ષરધામનિવાસી સર્વ-કારણ દિવ્યાકાર પુરુષોત્તમનું ૪ સર્વ અવતારમૂળપાણું સુરૂપ છે) લોખા ૧૮ 'અને તેજ ભગવાન મત્સ્ય કન્થ વારાહાદિક રૂપને તથા રામકૃષ્ણાદિક રૂપને કોઈક કાર્યને અર્થે ધારણ કરે છે પણ ને એ પોતાનું મૂળ રૂપ છે તેને તજીને એ અવતારનું ધારણ કરતા નથી, તેજ ભગવાન પોતે અનંત ઐશ્વર્ય ને અનંત શક્તિ સહિતજ મત્સ્ય કન્થાદિક રૂપને ધારણ કરે છે' (આથી મૂળ પર રૂપનીજ અવતારરૂપતા અને અવતાર અવસ્થામાં પણ પરિપૂર્ણતા કહી) પંચાંગા ૬ 'શ્રીકૃષ્ણ જેવા અવતાર સર્વશક્તિએ યુક્ત બીજો કોઈ નથી થયો કેમકે બીજ ને સર્વ પોતાની મૂર્તિઓ બિન્નબિન્નપણે રહી છે તે સર્વેનો બાવ પોતાને વિષે દેખાડ્યો...તથા શક્તિઓ અને ઐશ્વર્ય તે સમગ્ર છે માટે એ અવતાર તે બધું મોટા થયો છે...અને એ અવતાર સર્વોપરી વર્તે છે અને બીજા અવતારે કરીને ચોડી શક્તિ જણવી છે અને આ અવતારે કરીને સંપૂર્ણ ઐશ્વર્ય શક્તિઓ જણવી માટે આ અવતાર સર્વોત્કર્ષપણે વર્તે છે' (આથી અવતાર અવતારીની અત્યંત એકતા અને અવતારને પણ અવતારી સર્વોપરી કહી શકવાનાં કારણો અને ન્યૂનાધિક ઐશ્વર્ય શક્તિઓના પ્રદર્શનમાં મૂળ ભગવાનની ઐશ્વર્યકતા જણાવી) પંચાંગા ૭ 'આત્મિક પ્રવચને અતિ અક્ષરધામને વિષે જેવું ભગવાનનું સ્વરૂપ અનંત ઐશ્વર્ય તેજે યુક્ત છે તેવું ને તેવુંજ પ્રત્યક્ષ મનુષ્યરૂપ ભગવાનને વિષે જણવું...અને એવા તેજોમા

દિવ્યમૂર્તિ ને ભગવાન તે હંમેશા કલ્યાણને અર્થે ને પોતાને વિશે નવ પ્રકારની ભક્તિ છવેને કરાવેને અર્થે કૃપા કરીને પોતાની ને સર્વ શક્તિઓ ઐશ્વર્ય પાર્ષદ તેણે સહિતશકાળ મનુષ્ય જેવા થાય છે ત્યારે પણ ને એવા મર્મના જાણનારા છે તે ભગવાનનું સ્વરૂપ અક્ષરધામને વિશે જેવું રહ્યું છે તેને સમજે છે પણ તે સ્વરૂપને વિશે ને આ સ્વરૂપને વિશે લેશમાત્ર દૂર અમજતા નથી' (આથી મૂળ રૂપનીજ અવતારરૂપતા અને મૂળ પરરૂપ તથા અવતારરૂપ વચ્ચે અત્યંત અભિન્નતા અને અવતારરૂપની પણ પરિપૂર્ણતા જણાવી) મધ્ય ૯ 'સર્વોપરી ને સદા દિવ્ય સાક્ષરમૂર્તિ અને સર્વ અવતારનું અવતારી એવું ને ભગવાનનું સ્વરૂપ છે તેજ મને પ્રાપ્ત થયું છે' (આથી મૂળ રૂપની સર્વોપરિતા તથા અવતારિતા અને તેનીજ અવતારરૂપતા અને તેથીજ બન્ને વચ્ચે અત્યંત અભિન્નતા જણાવી, મધ્ય ૧૩ 'અને એ અક્ષરશક્તિ ને પુરુષોત્તમ ભગવાન છે તેજ સર્વ અવતારનું કારણ છે અને સર્વ અવતાર પુરુષોત્તમમાર્થી પ્રગટ થાય છે અને પાછા પુરુષોત્તમને વિશે લીન થાય છે' (આથી અવતારોના આવિર્ભાવ તરે-લાવતું મૂળ સ્થાન અક્ષરશક્તિ પુરુષોત્તમ ભગવાનને કહ્યા અને તેથી અવતાર અવતારીની અત્યંત અભિન્નતા જણાવી) મધ્ય ૩૧ 'અને બ્યારે ભગવાનના અવતાર ને રામકૃષ્ણાદિ તેની હુપાસના કરે ત્યારે અક્ષર થાય ને એની મુક્તિ થાય...મટે અવતાર તો સર્વે પાસુદેવ ભગવાનનાજ છે' (આથી અવતારોના સાક્ષાત્ સંજ્ઞા સાક્ષાત્ ભગવાન સાથે જણાવાપૂર્વક તેમની દેવતા જણાવીને તેમના ધ્યાનથી મુક્તિ મળવાની જણાવી) મધ્ય ૬૪ 'અરુપ કુન્દાદિ ને ભગવાનના અવતાર છે તે સર્વે અવતારના અવતારી તે શ્રીકૃષ્ણ ભગવાન છે' (આથી અવતાર અવતારીનું તત્વથી ઐક્ય હોવાથી અવતારોને પણ અવતારી કહેવાની યોગ્યતા જણાવી) વરતાલ ૨ 'શ્રીકૃષ્ણ પુરુષોત્તમભગવાન છે તે પોતાના અક્ષરધામને વિશે સદા દિવ્ય સાક્ષર મૂર્તિમાન રહ્યા છે અને તેજ ભગવાન ને તે શ્વેત દ્વીપવાસી ને અનંત નિરન્તરમુખ તેમને પાંચ વખત પોતાનું દર્શન આપે છે તથા લૈક્યકોને વિશે તેજ ભગવાન ચતુર્ભુજ મૂર્તિયકા લક્ષ્મીજીએ સહિત છે ને તે શંખ ચક્ર ગદા પદ્મને ધરી રહ્યા છે તથા વિશ્વેશ્વરનાદિક ને પાર્ષદ તેમણે શ્રેણ્યા છે અને એજ ભગવાન પૂજા યોગ લગવા યોગ્ય ને પામવા યોગ્ય છે અને તેજ ભગવાન રામકૃષ્ણાદિ અવતાર કારણ કરે છે' (આથી અક્ષરધામી પર દિવ્યરૂપનીજ અવતારરૂપતા અને લૈક્યકસ્થ શ્વેતદ્વીપસ્થ આદિક સર્વ રૂપોની પરરૂપ સાથે અભિન્નતા અને તેથીજ સર્વ રૂપોની ત્રાક્ષ મટે લગનીયતા સ્પષ્ટ રીતે જણાવી) વરતાલ ૧૮ 'અને તે શ્રીકૃષ્ણ ભગવાનનાં ને પરોક્ષરૂપ ને પ્રત્યક્ષરૂપ તે જાણ્યા, તેમા પરોક્ષરૂપ તે કેવી રીતે તો માયાના તમ યજી પર એવા ને જાણેક તેને મધ્યે ને અક્ષરધામ તેને વિશે તે શ્રીકૃષ્ણભગવાન રહ્યા છે એવા ને ભગવાન તે ચતુર્ભુજ અણ્ણજ સદસ્તુજ રૂપને ધારે છે ને પાસુદેવાદિ ચતુર્વૃદ્ધ ને કલ્યાણિ સેવીશ વ્યક્ત રૂપને ધારે છે તથા વારાહાદિક અનેક અવતારને ધારે છે' (આથી અક્ષરધામી શ્રીકૃષ્ણ પરબ્રહ્મ એકનીજ ચતુર્વૃદ્ધિ અનેકરૂપતા તથા અવતારરૂપતા સ્પષ્ટ કહી) 'અને તે બ્યાસજીએ એમ સિદ્ધાંત કર્યો છે ને 'સર્વ અવતારના ધરત્ય ને પરમેશ્વર તેજ સ્વયં શ્રીકૃષ્ણ ભગવાન છે ને બીજા ને અવતાર તે એના છે' (આથી અવતાર અવતારીનું અત્યંત ઐક્ય સ્વરૂપ સ્વભાવાદિ સર્વ પ્રકારથી જણાવ્યું) અને ૩૧ 'તેજોમય ને ભગવાનનું ધામ તેને વિશે ને પુરુષોત્તમ ભગવાનની આકૃતિ વ્હા છે ને તે આકૃતિમાથી એ પોતે ભગવાન અવતાર ધારે છે' (આથી અવતાર આકૃતિના પુરુષોત્તમની મૂળ આકૃતિ સાથે સાક્ષાત્ સંજ્ઞા જણાવાપૂર્વક બન્નેની અભિન્નતા સૂચવી) 'એવા

જે ભગવાન તેજ પોતે દયાએ કરીને જીવોના પરમ કલ્યાણ કરવાને અર્થે હમણાં પ્રગટ પ્રભાસ-
યક્ર તમારી સર્વેની દૃષ્ટિને ગોચર સાક્ષાત્પણે વર્તે છે, માટે તે જે ધામમાં રહ્યા મૂર્તિને
આ પ્રગટ શ્રીકૃષ્ણની મૂર્તિ તેમાં અધિક સાદૃશ્યપણું છે...પ્રત્યક્ષ ભગવાનની મૂર્તિ ને
ધામની મૂર્તિ તે બેયમાં લગાર પણ બેદ ન જણાય...તે મૂર્તિ ને આ મૂર્તિ એકજ છે...
માટે ગુણાતીત એવું જે અક્ષરધામ તેને વિષે જે મૂર્તિ છે તેજ મૂર્તિ પ્રત્યક્ષ છે એ બેમાં ફેર
નથી. જેમ ધામની મૂર્તિ ગુણાતીત છે તેમજ મનુષ્ય મૂર્તિ પણ ગુણાતીત છે' (આથી અક્ષર-
ધામસ્થ મૂર્તિ અને ભૂમિસ્થ મનુષ્ય મૂર્તિની અત્યંત અભિન્નતા અને નિત્યનિર્દો-
ષતા જણાવી) અંત્ય ૩૬ 'કલ્યાણનું અસાધારણ માધન તો એ છે જે પુરુષોત્તમ ભગવાનને
અક્ષરજ્યોતિના સમૂહને વિષે અનાદિ સાકારમૂર્તિ સમજવા ને તેનાજ સર્વે અવતાર છે એમ સમજીને'
(આથી અક્ષરધામી પુરુષોત્તમનીજ અવતારમૂળતા જણાવી) અંત્ય ૩૮ 'એના સર્વો-
પરી જે પુરુષોત્તમ ભગવાન તેજ દયાએ કહીને જીવોના કલ્યાણને અર્થે આ પૃથ્વીને વિષે પ્રગટ
થયાથકા સર્વ જનના નયનગોચર વર્તે છે ને તમારા હૃદયે છે...એવા જે એ પ્રત્યક્ષ પુરુ-
ષોત્તમ ભગવાન તેના સ્વરૂપમાં ને અક્ષરધામને વિષ રચ્યા જે ભગવાન તેના સ્વરૂપમાં કંઈપણ
બેદ નથી એ બે એકજ છે ને સર્વોપરી વર્તે છે ને મર્વ અવતારના અતારી છે' (આથી
અક્ષરાધિપતિ પુરુષોત્તમનીજ સજાતીય દ્વિતીય રૂપધારણ કરવારૂપ અવતારરૂપતા
અને તે બન્નેની અત્યંત એકતા અને તેથીજ અવતારરૂપને પણ સર્વોપરી અવ-
તારી કહેવાની યોગ્યતા જણાવી) આ રીતે આનાં આનાં અનંત વાક્યો છે.

હરિવાક્યસુધામિધુમાં-'ગોલોકાધિપતિયો દિ સ પવાસ્ત્યગ્ર નેતરઃ । સ્વતમ્પ્રઃસ્વેચ્છયૈ-
યાસૌ નરાકારેણ હૃદયતે ॥ વેગાન્તરં ધૃતવતો નટલેયાલ્ય સર્વથા । સ્વરૂપભેદો નાસ્ત્યેવ
જ્યેષ્ઠમિત્યં મનીષિભિઃ ॥' (તરંગ ૧૪૭૦, ૧૦-૧૨) (અર્થ-જે ગોલોકાધિપતિ પરબ્રહ્મ શ્રીકૃષ્ણ છે
તેજ અહીં નરાઠક્ય ધારીને વર્તે છે તથાપિ તે બીજા નહિ એજ સ્વતંત્ર સ્વર્ષ શ્રીકૃષ્ણ પોતાની ઇચ્છા-
થીજ નરાકારે દેખાય છે માટે પ્રથમના સ્વત મિદ્ધ વેપને અહીંને 'બીજા વેપને' ધારનારા નટનેજ જેમ
એમ દિવ્યાકાર અને મનુષ્યાકાર વર્તતા શ્રીકૃષ્ણના સ્વરૂપમાં બેદ છેજ નાહ એમ સુગોએ મનઝનું)
'સ પ્રમુઃ કૃપયા સર્વદેહિનાં શ્રેયમે નૃપુ । સ્વદાકિપાર્દૈર્ઘ્યે સહાધિર્ભવતીહ ધૈ ॥ અનઃ
સાક્ષાદ્ધરે રૂપં રૂપં યચાક્ષરસ્થિતમ્ । તયોર્યે ન વિદુર્મદં જ્ઞાનિમક્તાસ્ત ઉત્તમા ॥' (તરંગ
પંચાલ્લા ૭) અર્થ-ને પ્રમુ કૃપાથી મર્વ દેહિઓના શ્રે । માટે આ લોકમાં નગ્નનિમા પોના ઠી જાતિ
પાઈદે એમર્થ માથેજ પ્રમટ થાય છે, માટે પૃથ્વી ઉપર વિચરતુ નરાકાર રૂપ અને અક્ષરધામમા
રહેલું દિવ્ય રૂપ તં બે વચ્ચે જે જનો બેને જાણુ નથી પણ એકજ જણે છે તેજ જાણ નાનિ-
બક્તો કલા ૭) 'તેજોરાત્રિર્ભવત્યેકઃ કોટીન્દુકાન્તિમાગ્રિમઃ । યમાદુરક્ષરં પ્રજ્ઞાનન્તં કૃત્ણસ્ય
ધામ ચ ॥ અસ્તિ તત્ર મ્યયં સાક્ષાત્ ભગવાન પુરુષોત્તમઃ । અવતારા મયન્ત્યગ્ર તસ્મા-
દેવાસિલા અપિ ॥ અતો ઘોડસ્યધરે ધાસિ ગુણાન્તે હરિઃ સ્થયમ્ । સ પવાસ્ત્યગ્ર પ્રત્યક્ષો
ન મ્વલ્પાપિ તયોર્મિદા ॥' (અંત્ય તરંગ ૩૧) (અર્થ-એક તેજનો મગિ કારી ચદ્રધામને તુલ્ય
છે, જેને કૃષ્ણના અનંત અક્ષરમય ધામ તરીકે કહે છે. તે ધામમાં સ્વર્ષ માત્રાનું ભગવાન
પુરુષોત્તમ વિરાજે છે. તેમનાયકીજ તમામ અવતારે આ લોકમા થાય છે. માટે ગુણાતીત અક્ષર-
ધામમા જે શીવરિ તિરાજે છે તેજ અહીં પ્રત્યક્ષ તત્ત્વાકારે છે. તે જન્ને વચ્ચે સદૃશ પણ બેદ નથી.
જન્ને એકજ છે) આ રીતે આ મધમા આનાં અનંત વાક્યો છે. બીજા મધમાં પણ આજ શાઓવ
નમુચિત મીવી સ્વીકારીને ઉપર પ્રમાણેજ નિરૂપણ કર્યું છે.

ઉપર પ્રમાણે શ્રીકૃષ્ણઅભિમત વેદાદિ શાસ્ત્રોએ તંબા રાત્રિસારી સંપ્રદાયિક પ્રામાણિક પ્રજા-
નીએ તથા શતાનંદાદિ યુક્ત મુનિવંશીએ અક્ષરશ્રાવણપિતિ દિવ્યભૂતિ પરંબલ પરંબાંત્રી ભગવતો
સર્વેશ્વર અવતારી પુરોહિત ભગવાન શ્રીકૃષ્ણ નારાયણને આમળાધરનેજ (બીજાં) મુકતાદિ કોળો
પણ નહિ) સર્વતીથ દ્વિતીય રૂપ ધરંવંશરૂપ અવતારભાવ અને તેથીજ અવતાર અવતારી વંચે
વૌસ્તવિક આત્મિક અદ્વિતંભાવ અને તેથીજ અવતારને પણ સર્વોપરી અવતારી પુરોહિતમ
ભગવાન આદિક એના એજ સુબદેશી વાચ્યતા અને તેથીજ તેમની ધ્યેયતા અને મોક્ષપ્રદતાની
યોગ્યતા વગેરે અવતારવાદમાં અતિ ઉપયોગી અર્થો સંયુક્ત પ્રતિપાદન કર્યા છે.

ઉપર મુજબ સંપ્રદાયનાં પ્રામાણિક શાસ્ત્રો જે અવતારને અક્ષરનીય દિવ્યધાર પરંબલ
અવતારી શ્રીકૃષ્ણ પુરોહિતમયજી અલ્પ પણ અન્યત્રપણે અને અત્યંત અભિનપણે વર્ણવે છે અને
જેની બક્તિ ઉપાસનાથી અક્ષરશ્રાવણી પ્રાપ્તિરૂપ આત્મિક મોક્ષ મળવાનો સ્પષ્ટ હક છે એવા પણ
પૂજ્ય ધ્યેય કલ્યાણકારી રામકૃષ્ણાદિ અવતારોને, કોઈ નાસ્તિકોએ પોતામાં રહેલા દ્વેષ રાપ અસૂચા
આદિક દોષોને વાપરવાતું જણે સ્થાનજ બીજી જગતમાં ન મળ્યું હોય એમ એમનેજ એક લક્ષ્ય-
સ્થાન કરીને, મહિન મનોદૃષ્ટિથી અને ખંડ બીજાંસ લાંબાપાથી પ્રકૃત્યંતર્ગત વિપરી માયાબદ્ધ
અકલ્યાણકર્તા તુચ્છ માણસમયજી પણ અત્યંત નીચે ઉતારી પાડવાની શિશુપાળવત પારાવાર વિમુખ-
પ્રમુખતા વાપરી જેવામાં આવે છે. આ તેમનો આખે આસર આશય તેમણે સંપ્રદાયના માન્ય
ક્રમ્ય પ્રથેને ઉતારી પાડીને મુખ્ય માનેલી વેવળી વામ વાતો અને તેવા સંપ્રદાયદોહી વિમુખ લખાડ
સેષો ઉપરથી સર્વને સદળમાં દસ્તામળકવલ સમગ્રી શકાય છે.

મ. પાંચતી પ્ર. ૧ વાત ૧૬૨ "અને સૂર્યની કોઈને ઉપમા દેવાય ? એ તો એકજ, તેમ
ભગવાન પણ એકજ. ને અનંત અવતાર તે સર્વ એક ભગવાનનું દીકું એમથી પામ્યા
છે. અનંત અવતાર ઘણ મયા તે અનંત મારી પણ આ ભગવાન તે આત્મા નથી ને આવશે
પણ નહિ" આમાં જેમ સૂર્યની ઉપમા સૂર્ય સિવાય બીજાને ન દેવાય તેમ ભગવાનની ઉપમા
ભગવાન સીવાય બીજાને ન દેવાય એ બાબત કહી તે બરાબર છે. પરંતુ પંચાંગ ૪ તથા સૂર્ય છે
તેને કુંતાજીએ કુવાસાના આપેલા મંત્રે કરીને તેજા ત્યારે તે સૂર્ય કુંતાજી પાસે આવ્યા તે મનુષ્યરૂપે
જેવાં કુંતાજી હતાં તેવાજ સૂર્ય યદિ આવ્યા...પણ જેવા સૂર્ય પ્રકાશવા છે તેવા પ્રકાશે સહિત
આત્મા હોત તો કુંતાજી બગી મરત ને સ્પર્શનું સુખ પણ ન આવત તથા સગ્રાહ્યત યાદવ પાસે
સૂર્ય આવતા તે પણ માણસ જેવા ઘણે અવતા. અને જ્યારે એ સૂર્ય કુંતાજી પાસે તથા
સગ્રાહ્યત પાસે આવ્યા ત્યારે શું આકાશમાં નહોતા ? આકાશમાં મણુ હતા ને બીજે રૂપે એના
એજ સૂર્ય કુંતાજી ને સગ્રાહ્યત પાસે આવ્યા અને જેવા સૂર્યના પ્રકાશ છે તે સર્વે એમાં છે
મરો પણ તેને સંકોચ કરીને માણસ જેવાં યદિ આવ્યા છે. તેમજ જે ભગવાન છે તે પોતે
પોતાના દિવ્યભાવ સહિતજ જીવને જોઈને આપે તો મનુષ્યને કીક ન જડે, અને જેમ તેજી
જે 'આ તે શું બ્રહ્મ દશે કે શુ દશે ?' મારે જે ભગવાન પોતાના એમથીના સંકોચ કરીને મનુષ્ય
જેવાજ યદિને દર્શન આપે છે અને પોતે પોતાના ધામમાં પણ વિરાજમાન છે...તે મારે મનુષ્યરૂપે
જે ભગવાન ધાય છે ત્યારે પોતાનો દિવ્ય ભાવ છે તેને છુપાવી રાખેલાં તે ઉપરજ પોતાની દૃષ્ટિ
રહે છે...જેમ શ્રીકૃષ્ણભગવાન બીજાને મારવાને ઉતાવળા ચલા ત્યારે મનુષ્યભાવ જુરી મયા અને
પોતામાં દિવ્ય ભાવ આવ્યો તેણે કરીને પોતાના ભારને પૃથ્વી સંકલ કરવા સમર્થ ન થઈ તથા
અનુનને દિવ્ય ભાવ દેખાજો તે પોતાની છંદાએ દેખાજો" આમાં સર્વોપરી શ્રીજીના કહ્યા મુજબ

સ્વયં સૂર્યજ પોતાના તેજને શ્રમાવીને મનુષ્યસમ્મતીય દ્વિતીય રૂપ ધારીને કુંતાજી પાસે તથા સત્રાજી પાસે આપ્યા ત્યારે પણ તેમને જેમ સૂર્યનીજ ઉપમા આપી છે તેમ સ્વયં ભગવાનજ પાતાનાં ઐશ્વર્યને દાંડીને મનુષ્યસમ્મતીય દ્વિતીય રૂપમાં અવતરે ત્યારે પણ તેમને ભગવાનની ઉપમા અપાયજ. આ આખતને મનુષ્યરૂપમાં વિરાજમાન શ્રીકૃષ્ણ પરમાત્માના દૃષ્ટાંતથી સામીન કરી આપી છે. માટે અવતારોને ભગવાનની ઉપમા ન અપાય એમ જડગ્રંથપત્ર થાયજ નહિ બીજી-અજોડાપિ સદ્-વ્યયાત્મા મૂતાનામીશ્વરોડપિ સન્ । પ્રકૃતિ સ્વામધિષ્ઠાય સંભવામ્યાત્મમાયયા' આ ગીતા-વાક્યના અનુસંધાનથી ચોથા ૧૮ 'તેજ ભગવાન્ રામકૃષ્ણાદિ રૂપને કોઈક કાર્યને અર્થે ધારણ કરે છે પણ જે એ પોતાનું મૂળ રૂપ છે તેને તથાને એ અવતારનું ધારણ નથી કરતા. તેજ ભગવાન્ પોતે અનંત ઐશ્વર્ય ને અનંત શક્તિ સહિતજ મત્સ્ય કચ્છાદિ રૂપને ધારણ કરે છે' આમા શ્રીજીના કથા મુજબ સ્વયં દિવ્યરૂપ ભગવાનજ પોતાનાં સમગ્ર ઐશ્વર્ય સાથે રામકૃષ્ણાદિ રૂપથી અવતરતા હોઇને અવતારદશામાં પણ પૂર્ણ એકસ્વરૂપ હોવાથી એમને વચ્ચે કોઈએ ઐશ્વર્ય આપ્યાનું કે લીધાનું, જેમ પ્રથમ એકરૂપ હોઇને પછીથી પચાત્મ રૂપે યથેચ્છા સૌમરી ઋષિ વચ્ચે કહી શકાય નહિ તેમ કહી શકાયજ નહિ. તો 'અનંત અવતારો એક ભગવાનનું દીધું ઐશ્વર્ય પામ્યા છે' એમ બેઠથી જલ્પી શકાયજ નહિ. ત્રીજી-'બહુનિ મે વ્યતીતાનિ જન્માનિ' 'યદા યદા હિ ધર્મસ્ય' 'અવતારા જ્ઞાસંત્યેયા.' આના અનુસંધાનથી લાંબા ૪ 'તે ભગવાન્ પોતાના અક્ષરધામમા એક ઠેકાણે રહ્યા થકા પોતાની ઇચ્છાએ કરીને અનંતકોટી બ્રહ્માંડને વિષે પોતાના ભક્તને અર્થે અનંત રૂપે દેખાય છે...અને તેજ ભગવાન્ ક્યારેક મત્સ્ય કચ્છ વરાહ ત્રિસંહાદિક અનંત રૂપે કરીને ભાસે છે...ભગવાન્ પુરુષોત્તમ તે તો યોગેશ્વર છે ને સર્વ યોગકળાના નિધિ છે ને એક ઠેકાણે રહ્યાથકા અનંત કોટી બ્રહ્માંડમાં પોતાની ઇચ્છાએ કરીને જ્યાં જેમ ઘટે ત્યાં તેમ ભાસે તેમા શું કહેવું ? અને એ ભગવાનમાં એમ હોય તેનું શું આશ્ચર્ય છે ?' મધ્ય ૧૩ 'પુરુષોત્તમ કહીએ તેજ ભગવાન્ રામ-કૃષ્ણાદિરૂપે કરીને પોતાની ઇચ્છાએ જીવોના કલ્યાણને અર્થે યુગ યુગને વિષે પ્રગટ થાય છે... માટે શ્રીકૃષ્ણ ભગવાન્ મનુષ્ય જેવા જણના હતા તો પણ અક્ષરતીત કેવલ્ય મૂર્તિજ છે' આમાં શ્રીજીના કહેવા મુજબ સ્વયં પુરુષોત્તમ ભગવાન્ અનાદિ કાળથી અનંતવાર અનંતરૂપે અનંત બ્રહ્માંડમાં અવતરેલા તથા અવતરતા હોવાથી અને અવતારધારણમાં દેશ કાળાદિકનો નિયમ નહિ હોવાથી 'આ ભગવાન આપ્યા નથી અને આપી નહિ' એમ દેરીથી કહી શકાયજ નહિ. આ આખી વાતમા 'અવતારને ભગવાન ન કહેવાય, અવતારને કોઈ ઉપરી ઐશ્વર્ય આપે છે, સ્વયં ભગવાન્ પૂર્વે અવનર્થ નથી અને હવે પછી અવતરશે નહિ' આ ત્રણ બાબતો શ્રીજીમનથી બહુ નિષ્પરીત જણાતી છે. આ ઉપરથી બડ દુરાસાય એવો નીકળી આવે છે કે-રામકૃષ્ણાદિ અવતારો એ સ્વયં ભગવાનના નહિ પણ કોઈ એક જીવ ઇશ્વરકોટી જેની કોટી પ્રત્યક્ષ તર્ગત છે તેજ અવતરે છે અને એમને મુક્તાદિકની માફક એક ભગવાન્ અલ્પ ઐશ્વર્યને આપે છે, એથી એ ભગવાન્ તરીકે લોકમાં પૂજાય ॥ પણ વસ્તુતઃ એમનો સ્વયં ભગવાન્ સાથે કરોઃ અન્-અન્ન નહિ હોવાથી એમને ખરી રીતે ભગવાનની ઉપમાજ દેવાય નહિ. આના દુરાસયવાળા કરતા અવતારોને નહિ માનનારોને સાચા કહેવા જોઇએ. જે અવતારોને આના પાપબાવથી પરમશ્વર પદથીજ ઉતારી પાડવામા આવે તો શ્રીકૃષ્ણે પણ એક તરફથી અવતારપણે સાત્ત્વમા વર્ણવેલા હોવાથી એમની પણ એનીજ આખી દુર્દશા કોઈ નિષ્પક્ષી તરફથી કહેવરાવાનો પ્રમંગ તુલ્ય ન્યાયથી આવેજ. શ્રીજીને સ્વયં સર્વોપરી અવતારી ભગવાન માનીએ અને બીજા બધાને તેમના અન-તાર તરીકે માનીએ તોપણ ઉપરોક્ત શાસ્ત્ર દૃષ્ટિએ અવતાર અનારીનો સ્વરૂપથી અત્યંત અગેઃ

હોવાથી અવતારો માટે ઉપર મુજબનું મહમજ્જપન ચાલુ નહિ. આ રીતે આ વાત કુચિત્રા-
નળથી સાક્ષાત્ ભગવદ્ભૂત અવતારોને ભગવત્પદથી અત્યંત નીચે ઉતારી પાડવાના પાપાશયવાળી,
શસ્ત્રવિરૂદ્ધ, મનઃકલ્પનાથી ગોઠવી કાઢેલી વિમુખ પ્રત્યક્ષ થાય છે.

પ્ર. ૧ વાત ૨૪૭ 'દત્તાત્રેયે મે જીવતું કલ્યાણ કર્યું, કપિને એક જીવતું કલ્યાણ કર્યું ને
ઝપ્પમદેવે સો જીવતું કલ્યાણ કર્યું' આ વાત પણ સાધુરૂપ કલ્યાણમૂર્તિ અવતારોની 'હંતકાઈ
જણાવા જડ બુદ્ધિથી જુડી જોડી કાઢી છે. સર્વોપરી શ્રીજી તો પ્રથમ ૭૮ માં જે અવતારોને
અનંત જીવોનો ઉદ્ધાર કરવારૂપ મહામહિમા સમજવાનો કહે છે. સોયા ૧૪ માં 'તથા ભગ-
વાનના જે ધણા અવતાર થયા છે તેને એમ જણીએ છીએ જે એ સર્વે અવતાર નારાયણના
છે. તોપણ તે અવતારમાં ઝપ્પમદેવજી બહુ ગમે તથા, તેથી ઉતરતા કપિજી તથા દત્તાત્રેય એ
જે સરખા જણાય છે' એમ સાધુરૂપ દત્તાત્રેય આદિકે નારાયણના અવતાર તરીકે કહીને તેમાં
પોતાનો બહુ ભાવ જણાવે છે. મધ્ય ૬૦ માં 'હું તો દત્તાત્રેય જડગરત નારદ શુકજી તે સરખો
દયાવાળો છું' એમ દત્તાત્રેય આદિકે પોતાના દયાળુપણમાં દર્શાવે તરીકે લે છે. સ. પ્ર. ૩ અ.
૧૭ માં 'મત્સ્યં કુર્મે' આ શ્લોકથી શ્રીહરિના અનંત અવતારો કહેતાં ઉપરના ત્રણને શ્રીહરિના
અવતાર તરીકે પણ કહ્યા છે. વળી જેમણે અનંતનાં કલ્યાણ થાય એવા મોક્ષ માર્ગ બતાવે
ભાગવતાદિ મયોમાં પ્રસિદ્ધ છે અને જેમના આશ્રયજળથી અનંતનાં કલ્યાણ થઈ ગયાં છે અને
અધાપિ થયા કરે છે. એવા ઉપરના પૂજ્ય અવતારોને ખોટી રીતે ઉતારી પાડવાની કુમતિ વાપરેવી
બીજી થાય છે. અવતારોથી પોતાને મોઢા થવાના દુરાશયથી આવી પાપપ્રવૃત્તિ થાય છે.

પ્ર. ૨ વાત ૩ 'અને વળી સ્વામીએ વાત કરી જે ભગવાનના અવતારમાત્રમાં ચમત્કાર તો
અમક પાણી જેવો છે. તેમાં કેટલાક મણુ જેવા છે ને કેટલાક તો દશ મણુ જેવા છે ને
કેટલાક તો સોમણુ જેવા છે ને કેટલાક તો લાખ મણુ જેવા છે...ને આજ તો બધો
અમકનો પર્વત આવ્યો છે, નહિ તો બધું બહાંડ કેમ તણાઈ જાય?' આ જડ વાત પણ સર્વોપરી
શ્રીજીના સિદ્ધાંતથી બહુ વિરૂદ્ધ, અવતારોમાં મનઃકલ્પિત ભેદ પાડીને તેમને હલકા પાડવાના ઇતર
કેરાદાવાળી અસંબદ્ધ અતિ કુટિલ છે. પચાળા ૨ માં કહ્યા મુજબ સ્વયં ભગવાન તો અવતારાદિ
સર્વે દશમાં પણ સદાય સ્વરૂપ સ્વભાવથી અચ્યુત અખંડ અક્ષર અતિકારી એકરૂપ હોવાથી
અને સોયા ૧૮ માં કહ્યા પ્રમાણે અવતાર ભાવમાં પણ સમગ્ર ગુણ ઐશ્વર્ય પરિપૂર્ણ હોવાથી
અને મધ્ય ૧૩ માં કહેલી રીતિએ પુરોષોત્તમમાંથીજ અવતારોનો આગિર્ભાવ અને તિરોભાવ
થતો હોવાથી અને સોયા ૧૧ માં કહેલી પદ્ધતિએ ભગવાનની મૂર્તિઓમાં ભેદ નહિ હોવાથી અને
પચાળા ૬ માં કહેલી સમગ્રજી મુજબ અવતારોમાં જણાતી ન્યાયિક શક્તિ તથા ઐશ્વર્ય ઐત્તર્ય
ઔપાધિક હોવાથી એક મણુ દશ મણુ સોમણુ લાખમણુના ચમત્કાણાના વિષય દૃષ્ટાંતથી. સ્વરૂપ
સ્વભાવથી ભેદ પાડવો તે શસ્ત્રવિરૂદ્ધ અનનિર્વૃત્ત અપદિત હોઈને અતિ વિષમ છે. ભગવાનનો
કાર્યવશાત્ અવતારભાવ છે અને કાર્યવશાત્ ઐશ્વર્યપ્રદર્શન છે. શ્રીજીના ત્રયોક્ત કથન મુજબ
જોઈએ તો મત્સ્ય નસિદ્ધ વામન રામકૃષ્ણાદિ અવતારોએ આખું બહાંડ તણાઈ જાય એમાં અદ-
ભુત ઐશ્વર્યો સુ નથી જતાઓ? શ્રીજીએ અવતારોનું નિરૂપણ તો બહુમા કર્યું છે એમાં આવા
ચમત્કાણાના માપથી અવતારોનું માપ કહીને ભેદ પાડવો નથી. છબ્દદેવો મદિમા કહેરાતી બીજી
ધણી રીતિઓ સન્મુખ શાસ્ત્રીય સારી છે તેનો અનાસ્તામશાળ અનાદર કરીને છબ્દદેવ કે તેમના
પયન ઉપરજ અપરાધ કે વિરોધ આવે એવી ખોટી અસાચી વિમુખ દુઢ્ઢુપી રીતિઓ લઈને મદિમા

કહેવો તે એક નારિતકયાણીનું કહેવાય. શાસ્ત્રસિદ્ધ અર્થની યોગ્યતા પ્રમથાનવા વિના અને યુક્તાયુક્તનો વિચાર કર્યા વિના વિષમ દૃષ્ટાંત આપવામાં આવે તો તેથી અભિમત અર્થની સિદ્ધિ ન થતાં ઉરલી અનભિમત અનર્થની સિદ્ધિ સ્વયં થાય છે. યુ. કુવામી તો આખો દિવસ કાર-ખાતામાં ખેલાંથી કામ લેના હોવાથી આના અમકયાણના વિષમ જડ દૃષ્ટાંતથી અવતારોમાં અત્યંત ભેદ પાડીને ઉતારી નાખતા સેષ પશુ નવરા ન હતા. આ તો કાંઈ નવરા નમારમુડા નકામી ન ખેંદીયા નારિતક નીચતું દુષ્કામ છે.

પ્ર. ૨ પાંત ૫ અને સ્વામીએ વાત કરી જે વાદી કુવવાદી ને ગારડી...એ તો દૃષ્ટાંત ને સિદ્ધાંત તો એ છે જે દત્તાત્રેય ને કપિય તે તો વાદીને ઠેકાણે છે, તે તો મુમુક્ષુ દેવ તેનું કયાણ કરે ને રામચંદ્રજી ને શ્રીકૃષ્ણ તે તો કુલકવાદીને ઠેકાણે છે તે તો પોતાનું વચન માને તેનું કયાણ કરે ને ન માને તો તરવારે સમાધાન કરે ને કયાણ કરે. ને શ્રીજીમદારજી તો ગારડીને ઠેકાણે છે તેની આગળ તો જીવ હથેર પ્રરૂપ ને અક્ષરાર્થિક તે હાથ જોડીને ઉભા છે આ ગામડી વાન પશુ વાદીઓમાં મનરસી ભેદ કયાણે તેના અર્થો પશુ મનરસી ગારડીને, તેનું વિષમ દૃષ્ટાંત ખ્યેય અવતારોને આપીને તેમાં મનરસી ભેદ પાડીને તેમને ઉતારી પાડવાનું શ્રીજીસિદ્ધાંત સામે વાદિપાર્શ્વ વાપનારી વિષમયી છે. શ્રીજીએ સ. પ્ર. ૨ અ. ૩૦ શ્લો. ૩૭ માં 'સન્તો જાહુલ્લિકા નતુ' એમ સંસાર વિષને ઉતારવાના યોગમયી સતીને આપું વાદિદૃષ્ટાંત આપ્યું છે તેને અહીં અવતારો વચ્ચે ભેદ પાડવામાં આગવી દેવાની આગ્રહ કરી છે. શ્રીજીએ અવતારોનું નિરૂપણ તો જાનુ કર્યું છે તેમાં આયું દૃષ્ટાંત દીધું નથી. સ. પ્ર. ૩ અ. ૨૪ માં શ્લો. ૧૦-૧૨ થી ભગવાનના નરનાયકયાણિ સાધુરૂપ અને રામકૃષ્ણાદિ રામરૂપ અવતારો કહીને, તેઓનું અમુરદનન અને ધર્મપ્રવર્તન કાર્ય કહીને સર્વની એક સરખી રીતે સંમતા કહીને શ્લો. ૫૦-૫૪ થી તે સાધુરૂપ અને રામરૂપ ભગવાન આંતર કાંભાદિ અને બાહ્ય શિશુપાળાર્થિકને કેવી રીતે મારે છે તેનો પ્રકાર કહીને, છેવટે બંને અવતારરૂપોની મોક્ષ માર્ગે ઉપાસના કરવાની કહી છે. સ. પ્ર. ૪ અ. ૩૭ માં કેવી રીતે બાહ્ય આંતર આસુરોને દબાવે છે તેનો પ્રકાર કહીને, છેવટે દૃતર્મા શત્રુધારીને કે નહિ ધારીને, નિમદમી કે અનુમદથી, વધથી કે સદુપદેશથી, એમ જે કાંઈ ઉપાયથી ભૂતજામાં સદર્ભને સ્થાપન કરતા અને આશ્રિતજનોનું કયાણ કરતા તે ભગવાનનો આશ્રય કરવો એમ કહ્યું છે. વરતાલ ૧૦ માં સાધુરૂપ અને રામરૂપ ભગવદવતારો અને તેમની જુગી જુગી લક્ષણુરીતિ કહીને છેવટે 'જેને પોતાનું કયાણ હમ્મતું તેને તે તે લક્ષણે કરીને તે ભગવાનને આજાખીને તેમણે ધરણે થયું અને તેનો દૃઢ વિશ્વાસ રાખવો ને તેની આજ્ઞામાં રહીને તેની ભક્તિ કરવી એજ કયાણનો ઉપાય છે' એમ સાધુરૂપ રામરૂપ સર્વ ભગવદવતારો મારે સરખી સમજણ રાખવાની કહે છે. આ વચનામૃત ઉપર મસ્કૃત સુધાર્સિધ્ધિમા-ઉમયેર્વાં ચ સાધ્ધર્મ્યં ન દેહ-ક્રિયયા ત્વિહ । મવલ્યથ પ્રપચ્છાનામાસ્તિ શ્રેયોવિધૌ ત્વિદમ્' એમ જન્મે પ્રકારના અવતારોનું દેહક્રિયાથી તો સમાનધર્મપણું નથી (જુદા જુદા છે) પરતુ પ્રપચોનું કયાણ કરવામાં તો સમાન ધર્મપણું છે, એટલે સર્વ કાંઈ કયાણ કરી શકે છે, એમા ભેદ નથી, એમાં વિશેષ બતાવ્યો છે. ઉપરનો શ્રીહરિસિદ્ધાંત જોતાં એક વાદી, એક કુવવાદી, એક ગારડી, એવા ગામડી ભેદ શ્રીજીના સામાવાદીયા વાદી યદને કહેવો તે સર્વથા વિરુદ્ધ દર્શન અયોગ્ય અમાણ નિર્ભર થાય છે. શ્રીકૃષ્ણના સંનમ્બમા શ્રીજી વરતાલ ૬ માં 'તે જનારે ભગવાને કૃષ્ણાવતાર ધાર્યો ત્યારે મદાપાપગુણી જે પૂતના તેણે ભગવાનને ડેર પાણ તેને શ્રીકૃષ્ણ પોતાની માના જે વશેદાજી તે બરોબર ગતિ આપી અને ખીગ પશુ મદાપાપી દૈસ દતા ને ભગવાનને મારતા આવ્યા દતા તેને પશુ શ્રીકૃષ્ણ ભગવાન પંચ-

પદ આપતા હવા ને બીજા પણુ ને ને ભાવે કરીને શ્રીકૃષ્ણના મંબન્ધને પામ્યા તે સર્વેનું પ્રયાણ કર્યું છે' વરતાપ ૧૮ 'ને સર્વ અવતારના ધરનાગ ને છે તેજ ૨૪મ' શ્રીકૃષ્ણમગવાન છે માટે કામભાવ દેષભાવ બયભાવ સબન્ધમાન રનેહભાવ જોગથી ને ને જાણે કરીને એ શ્રીકૃષ્ણને ને જીવ આશર્યા તે નિર્મુખ ચઇ ગયા' આ રીતે કહેવાપૂર્વક શ્રીકૃષ્ણને જીવ ઇશ્વર પુરૂષ અક્ષર આદિકના નિર્ણયતા, અક્ષરમાભિપતિ પરબ્રહ્મ ભગવાન પુરુષોત્તમ સર્વોર્થિભાવકારણ ઉપાખ્ય ઇષ્ટદેવપણે આગીને, વધારામાં તેમનું સ્વયં ધ્યાન ભજન કરવાનું પણુ કહે છે. અને શ્રીજીને સ પ્રદાવના શાસ્ત્રે શ્રીકૃષ્ણના બીજા અવતારરૂપે થવાનું કહેવાપૂર્વક બન્ને વચ્ચે અણુ પણુ ભેદ નહિ મમજાનાને કહે છે. આ દૃષ્ટિએ જોતા મૂળ પૂર્વરૂપ શ્રીકૃષ્ણ અને તેમના અવતાર શ્રીહરિમા તત્ત્વથી એ પાડવા ને ઉપર જીવુ જીવુ વાદિદષ્ટાત આપ્યું છે તે શ્રીજીમાન્યતાથી તત્ત્વ વિરૂદ્ધ હોઇને તેમને સામે નહિ જગાવાના વાદિપણીને જણાવનાર વિમુખ ■

પ્ર. ૨ વાત ૧૨ 'આચાર્ય' હોય કે ભગવાનનો પુત્ર હોય કે ઇશ્વર હોય કે નાના મોટા ભગવાનના અવતાર હોય પણુ એમ ક્યાં વિના છુટકો નથી, કેમ ને એ પણુ મહા રાજનો મત છે તે ઉપર મહારાજનો કહેનો મોક છે તે બોલ્યા ને- 'નિજાત્માન પ્રહ્લરૂપ વેદમયવિલક્ષણમ્ । ચિમાય તેન કર્તવ્યા માકિ દુષ્ણસ્ય સર્વદા ॥' આ વાતમાં નાના મોટા રામકૃષ્ણાદિ અવતારોને પણુ 'નિજાત્માને પ્રજ્ઞ દેદયકી વિલક્ષણ અક્ષરપત્ની ભાવના કરીને અન્ય ઉપરી કૃષ્ણની ભક્તિ ક્યાં વિના કોની કલ્પ સુધી છુટકો થવાનો નથી' એવો દુરાચ્ય દ્વાવીને અવતારોને ભગવત્પદથી અત્યંત નીચે બદ જીવની સાથે ઉતારી પાડવાની નારિવક્તા ઉવાડી જણાવી છે અવતારો કે ને પરબ્રહ્મ પરમાત્માનાં સમાતીય દ્વિતીય અભિન રૂપાતરો હોઇને સ્વયં કરનાણુમૂર્તિ પૂર્ણકામ આત્મારામ ગુણાતીત છે અને જેમની પ્રવૃત્તિ કેવળ કૃપાથી લોકક્રમ્યાણુથેજ છે એના પણુ અવતારોને આત્મસાધનો કરીને આત્મકલ્યાણ મેળવવાનું જીવાદિકની પેઠે જલ્દપડુ તે અનરુચિ અવગુ હોઇને અતિર્નિધ છે તેમાં પણુ 'મોટા અવતારો' એવો ચબ્દ લખીને રામકૃષ્ણાદિકની સૂચના આપીને આવી અવગણ કરી છે તે સ પ્રદાવની દૃષ્ટિએ અત્યંત વિમુખ હોઇને અનિચ્છા અતિશયનીય છે વળી ને મોકમાં શ્રીજીના મૂળ પૂર્વરૂપ ઉપાખ્ય ઇષ્ટદેવ ને શ્રીકૃષ્ણની ભક્તિથી કરનાણુ થવાનું કહે છે તેજ મોકથી તેજ શ્રીકૃષ્ણને પોતાને દેહાદિવિનક્ષણુ અક્ષરપ ચઇ ભક્તિ ક્યાં વિના છુટકો નથી એમ જલ્પવડુ ને સ્વસ્થ સાદસ ન કહેવાય. વળી આની વાત વાતમાં મહારાજના અને નિર્મ્યા અડાવે છે મહારાજને તો તે મોક મુમુક્ષુ જીવાદિક માટે કહી ■ પણુ નાના મોટા અવતારો માટે કહી નથી. તેમણે તે રામકૃષ્ણાદિ અવતારોની મહત્તા સર્વોપરી કહીને તેમની ભગનીયતા કહી ■ આ જોતા મોકનો અર્થ કરવામાં આપ્યું બાજબી કપાને નરના જેવું મૌખ્ય વાપર્યું જણાય છે જરા ત્યા અવગુ અડાવમાં મહારાજ પણુ રીક હાય આવી ગયા છે. મહારાજને તો વચનાસ્ત્રાદિ ગ્રંથોમાં એવો ગદ્ય પણુ જણાવા દાવો નથી જારે નાના મોટા અવતારોની આવી ફર્કશ યાવ ત્યારે તો શ્રીજીને પણુ એક તરફથી અવતાર તરીકે તર્જવેના હોવાથી એમની પણુ એની ફર્કશ કેઇ વિષયી ગુત્ય ન્યાયથી કહે તો એ નિષ્પક્ષપાતી ઉત્તર આપવો તે વિમુખોએ મુખ્ય વિચારવાનું છે આ ઉપરથી રામકૃષ્ણાદિ અવતારોમાં પરમેશ્વરપણાની છુદિ નહિ પણુ પામર મુત્યુ છુદિ હોવાનો મહાચ્ચ ઉવાડો તરી આવે છે એમ કરીને ન ગ્તિક જેનાદિને બહુ સારા કહેવાય છે.

પ્ર. ૩ વાત ૨૪ 'આ ભગવાન ને આ માધુર્ય રૂપ ને સિદ્ધિ પણુ ધરી રાખી નથી, કેમ ને એ તો અકાળ છે. ને બીજા વિભૂતિ અવતારનું રૂપ તો સિદ્ધિયુ' ૧૨ છે જેમ

જે રાજા ગાદીએ હોય તેનો વેધ તરગાળો કાઢે નથી તેમ” આ વાક્ય વાતમાં સિદ્ધિઓ કે જે મહાયોગીઓને પણ અત્યંત દુર્લભ છે તેનું સ્વરૂપ સત્તા ‘લેશથી પણ સમગ્રતા વિના’ તેને નીચ તરગાળાની ઉપમા આપીને, સાધુઓ કે જે મિદિઓના વશમાં આવી જનારા છે તેને અકળ દરાવીને તેનું રૂપ તો સિદ્ધિઓ ધરી શકતી નથી એમ ‘ખોટું’ દર્શાવીને, વિશ્વતિ અવતારોનાં રૂપ તો કળવામાં આવે એવાં હોવાથી તેમનાં રૂપ મિદિઓ ધરી શકે છે એમ અન્ય વધિ અવશ્ય અગ્રાવીને માનીતા સાધુથી અવતારોને નીચે ઉતારી પાડવાનું તરગાળાનું તુચ્છ કામ કયું જણાય છે. બાદશાહને ચાકર અને ચાકરને બાદશાહ દરાવ્યા જેવી વિમુખ વાત છે. ભાગવત ૨૬મ ૧૧ અ. ૧૫ માં શ્રીકૃષ્ણ ઉદવચ્ચ પ્રત્યે મિદિઓની સંખ્યા અને તેનું સ્વરૂપ વિશે આખા અધ્યાયથી વર્ણવીને ઉચ્ચે ‘સર્વાસામપિ સિદ્ધિર્ના હેતુઃ પતિરહં પ્રમુ’ એમ પોતાને જ સર્વ સિદ્ધિઓના હેતુ-ઉત્પાદક પ્રાપક અને પતિ-રક્ષક અને પ્રભુ-રાજાપણે કહે છે. આ બાબતનો નિર્દેશ શ્રીકૃષ્ણે પ્રથમ ૬૧ વચનામૃતમાં કર્યો છે. આ રીતે પરતંત્ર સિદ્ધિઓ જેના વશમાં વર્તનારી છે એવા સ્વતંત્ર મહારાજાદરાનીય શ્રીકૃષ્ણ કે જે શ્રીકૃષ્ણ મૂળ પૂર્વ રૂપ છે તેનું રૂપ કળવામાં આવે એવું હોવાથી સિદ્ધિઓ ધારી શકે છે એમ લયવું અને સાધુ કે જે શ્રીકૃષ્ણ અને સિદ્ધિઓ આમળ પરતંત્ર છે તેમનું રૂપ અકળ હોવાથી સિદ્ધિઓ ધરી શકતી નથી એમ લયવું તે સર્વગિ વિપરીત છે. શ્રીકૃષ્ણ તો પરંબલના સાક્ષાત્ અવતાર હોઈને અવતારીથી અભિન હોવાથી એમને તો રાજગાદીએ હોવાનું સુખેથી કહી શકાય તેમજ એજ પદ્ધતિએ બીજા અવતારોને પણ એમ કહી શકાય, પરંતુ આ સાધુને કાણે અવતારોની પણ ઉપરી ગાદીએ બેસાર્ખાં છે કે જેથી તેમનું રૂપ સિદ્ધિઓ ન ધરી શકે ? આપણુ એક ‘ખોટું’ ખુલ્લેખાયરે વિચારવાનું છે. પ્રભુની ગાદીજ નવરી હોય એમ અઢી બેસવાનીજ બંધી બદલાવન જણાય છે. તેથીજ બધા ક્ષેપ અવતારોને ઉતારી પાડીને પોતાને તેથી પણ ખોટું બનવાની કુમતિ વપરાય છે. સિદ્ધિઓ કે જે શ્રીકૃષ્ણે પ્રવર્તાવેલી હોઈને ધણી દુર્લભ છે એમ શ્રીકૃષ્ણ કહે છે તેને તરગાળાની તુચ્છ ઉપમા અપાયજ કેમ ? સંપ્રદાયની શાસ્ત્રીય દીક્ષા વિનાના, સ્વયં સાધુનો વેધ ધારી બેઠેલા બદ્ધિમૃત બંડી-યાઓને તો તરગાળાની ઉપમા લોકમાં અપાય અને એનો વેધ પણ તરગાળા કાઢે એ જાણવું છે.

પ્ર. ૨ વાત ૪૧ “સ્વામિએ એમ વાન કરી જે આજ તો પુરુષોત્તમ અક્ષરધામ ને મુકતે સહિત પધાર્યા છે. તે લેજા અનંત ધામોના ભગવાન તેના મુકતે સહિત અહીં પધાર્યા છે. તે શા સાહ તો પોત પોતાની ખોટ કાઢવા, ને પુરુષોત્તમનું સ્વરૂપ સમગ્રતા આંહી આવ્યા છે, નહિ તો આવો બીડો વેધાય કેમ ? તે મહારાજે કયું હતુ જે અવતારમાં ત્રણ ત્રણ બીડામાં આવ્યા છે ને આજ તો બધાયને બીડામાં લેવા છે...ને એકાનિકના જન્મ છે તે તો અનંત ભવેને બહાર કઢવા ને પુરુષોત્તમનું સ્વરૂપ સમગ્રતા સાથે આ પૃથ્વીને વિષે પધારે છે” આ વામ વાતનો દુરાશય તો દુરંત દુર્લભ છે. અનંત ધામોના ભગવાન કે જે બડ મ કંત મુગળ રામ કૃષ્ણ નરનારાયણ વાસુદેવાદિ કહેવાય છે તે પોતાની ખોટ સાધનો કરતાં પણ અત્યાગ્ર-સુધી નહિ ટળી હોવાથી અનાદિથી રખડતા દત્તા તે અત્યારે પોતાની અનાદિની ખોટ કાઢતા પોત પોતાનાં રચાન પડતા મુકતિ પોતાના અનાદિથી રખડતા મુકતોને સાથે લઈને સત્તમ ગમા જન્મ ધરીને ભેળા આવ્યા છે. અને તેઓ બીજા આગ્રિતોને બીડામાં લેતા દત્તા પણ પોતે અઘાપિ બીડામાં આવ્યા ન હતા તે દમણાંજ તેમને બીડામાં લીધા છે. માનીના એકાંતકને તો કરી પૂર્વની ખોટ કાઢવાની નહિ હોવાથી તેમનો અત્યારે જન્મ છે તે નો બીજા ગમકૃષ્ણાદિ

અવતારો અને તેમના મુકતો વિગેરેની ખોટ ટાળવા માટે થયા છે. આ રીતે માનીતા કહેવાતા એકાંતિકને મોટા સર્વોપરી ભગવાન કરાવાના પાપધર્મથી રામ કૃષ્ણ નરનારાયણ આદિકે અને અત્યંત નીચે ઉતારી પાડવાની પાસવાર વિમુખમતિ વપરાઈ છે, શ્રીજી જે અવતારોનો પુરોગતમમાંથી આધિર્ભાવ અને એમાંજ અંતર્ધાન કહેવાપૂર્વક જન્મે વચ્ચે અત્યંત અબેદ તત્ત્વથી મમજનોને કહે છે અને જે પૂર્વકામ આત્મારામ નિત્યનિર્દોષ અવતારોનું ખાસ કાર્ય લોકોનું કલ્યાણ કરવું એજ કહે છે એવા ધ્યેય પૂર્ણ પુરોગતમસ્વરૂપ અવતારોને અનાદિની ખોટ કહેવી અને ખોટ ટાળવા બીકામાં લેવાનું કહેવું અને વળી એમની ખોટને ટાળનારા બનાવટી એકાંતિકને કહેવા તે શ્રીજીવચનથી અક્ષરશઃ અતિ વિરૂદ્ધ અધમાધમ હોઈને અતિ નિદિત છે. સર્વોપરી શ્રીજી પણ એક અવતાર રૂપમાં આવેલા હોવાથી તેમને પણ કાંઈ વિપરીત તુલ્ય ત્યાયે એવું કહે તો શો યોગ્ય ઉત્તર અપાય ? એનો પણ વિમુખોને વિચારવેશ મળે નહિ. ક્યાં સર્વોપરી શ્રીજીની પરા વાણી ? અને ક્યાં વિમુખી વૈષ્ણવી વાણી ? અમૃત વિષ જેટલું અંતર ઉઘાડું છે. આ ઉપરથી જાંઝમે પુરોગતમનો આત્માગ્રમી અવતારજ ધર્મે નથી એમ લવીને આત્મારસુધી થએલા શમકૃષ્ણાદિ અવતારોનો પુરોગતમ સાથેથી સંબંધજ તોડી નાખીને તેમની એક જીવાદિક જેવી બદ તુચ્છ કોટી હોવાની કુબુદ્ધિ નિશ્ચિત થાય છે. એટલે અવતારો એ પરમેશ્વરજ નહિ તેમ તેમના અવતારો પણ નહિ, એ તો કાંઈ સાધારણ માણસ હતા એવી દુર્બુદ્ધિ સાખીત કર્મ. વળી આવી સૂર્યને પતંગીયા અને પનંગીયાને સૂર્ય કરાવા જેવી અપવાદી અવળી વાત શ્રીજીએ કહેલી અને શુ. સ્વામીએ અતુલાઈ કરેલી એમ એમને માથે અકાચી દીધી. શ્રીજીએ તો વચનામૃતાદિ મંથોમાં ધણી વાતો કરી છે તેમાં આવી વાતોનો ગંધ પણ નથી. માનીતા કહેવાતા એકાંતિકને સર્વોપરી કરાવાજ સર્વ શાન્તો અને શ્રીજી વચનોધર્મી અનવધિ વિમુખતા વપરાય છે તેનો આ મોટો નમુનો છે. મહિમા કહેવાની મર્યાદા અને રીતે તો કાંઈ સારી શોધાત્મથી અવિરૂદ્ધ હોવી જોઈએ, આ શ્રીજીનો મહિમા નહિ પણ તેમનો અને તેમના વચનનો વિરોધજ કહેવાય. કેમકે શ્રીજી તો પોતાને નરનારાયણ શ્રીકૃષ્ણના દ્વિતીય પ્રાકૃર્ભાવ રૂપ સમજાવતું સ્પષ્ટ કહે છે. અસ્તુ ઉત્તમાં અદારેય વાંકો એની પેઠે વિમુખોનું સમજી વાંકુજ છે.

.૫. ૨ વાત ૭૨ 'એમ કહીને બોલ્યા જે 'મદ્વયાદ્યાનિ ચાતોડયં સૂર્યસ્તપતિ મદ્વયાત્ । વર્ષતીન્દ્રો દહત્યપ્રિર્મૃત્યુચ્ચરતિ મદ્વયાત્' એ શ્લોક બોલીને કહ્યું જે બળ તો બહુ દેખાઈ પછી કલ્યાણ તો એક માતાનુંજ કહ્યું છે, એમ જણતાં એ શ્લોક પ્રાપ્તિ બળનો જણાય છે પણ પોતાનો બળનો નહિ, એમ કહીને વળી બોલ્યા જે આજ તો સત્સંગમાં ઝાંશીયું હોય તે પણ હજારો જીવનું કલ્યાણ કરશે તો બીજાની તો શી વાત કહેવી ? આ વાનમા સાખ્યાચાર્ય સાધુરૂપ ભગવદ્વતારજ્ઞાત કપિલજીનું નામ લઈને અવતારોને, બીજાઓની અપેક્ષાએ કેશાયોની તુચ્છતા જણાપૂર્વક તે માનીતી નકામી મૂર્ખ ઉત્તરી મએલી વખતગણ વિધવાઓથી પચ્ચ નીચે ઉતારી પાડવાની આસુર અવળાઈ વાપરી છે જે એક માતાને ઉદેશીને સેષર સાખ્ય ગાનનો ઉપદેશ આપવાત્માત્રી એક દેવહૃતી માતાનુંજ કલ્યાણ કહ્યું હતું હોય તો શ્રીજીએ નિજ માતા ભક્તિને ઉદેશીને હરિગીતાનો ઉપદેશ આપ્યો છે તે ઉપરથી તેમણે પણ એકજ માતાનો મોક્ષ કર્યો હશે, અર્જુનને ઉદેશીને ગીતાનો ઉપદેશ કર્યો છે તે ઉપરથી શ્રીકૃષ્ણે એકલા અર્જુનનો મોક્ષ કર્યો છે એમજ કરે. પણ એમ નથી. શ્રીજીએ તમા શ્રીકૃષ્ણે જેમ બીજા મુખનાંદાદિ મોક્ષ કર્યો છે એમજ કરે. પણ એમ નથી. શ્રીજીએ તમા શ્રીકૃષ્ણે જેમ બીજા મુખનાંદાદિ ઉદવાદિકને ઉદેશીને ઉપદેશ આપ્યો છે એમ કપિલજીએ પણ બીજા આસુરી મુનિ વિગેરેનું ઉપદેશ આપ્યાની વાત શ્રીજીએજ સ. પ્ર ૨ અ. ૨૭ માં લખાવી છે. પિદ્મભક્ષેના ઇશ કપિલજી કે જેમની

ભગવદ્વતાર તરિકિની સંભાવના 'ઋષિ પ્રસૂતં કપિલં' એમ સાક્ષાત્ વેદમાં કરી છે અને બીજી સ્મૃતિઓ તથા પુરાણ વિગેરેમાં કરેલી છે. કિંબદંત સ. પ્ર. ૨ અ. ૨૭ માં અર્વાંગ ગમ્યએ શ્રીહરિની સ્તુતિ કરતાં તેમનાજ અવતાર તરિકે કપિનજીને કહ્યા છે અને જેના આગ્રમમાં શ્રીજી એક માસ રહ્યા હતા અને લોચા ૧૪ માં શ્રીહરિએ કપિવજીને નાચવણના અનાદર તરિકે કહીને તેમાં પોતાની બહુ રચિ સહારણ બતાવી છે. અને લોચા ૧૬ તથા અત્ય પ ૩ માં શ્રીજીએ ઉપરનો 'મદ્રયાદ્રાતિ વાતોડ્ય' કથાદિ કપિતગીતાના મોડેને પ્રમાણપણે લખીને ભગવાનનો મરિયા સમજાવ્યાની વત કરી છે. જેના કાશ્મીરથી મમર રાખના સાહ હમર પુત્રો હરભીજીત થઈ ગયા હતા આ રીતે શ્રીજીએ તથા બીજીએ કપિસદેવનું મોડું ગુણ ઐશ્વર્યબદ્ધ આખ્યાન કરવાનુંક તેમને ભગવાનના અવતાર તરિકે કહ્યા છે અને જેમણે એકવી ખાતાનું નહિ પણ અનેકના કથાણું કર્યા છે અને કથાણું ધામ એવો સાધુ જ્ઞાનમાર્ગ બતાવી ગયા છે એવા કપિસ ભગવાને કહેલા પોતાના મરિયાને 'એ તો બીજીને કોઈ જૂતની પેટે પેચી ગએલો તે બોલી મએ' જ્ય એમાં કશું દેવન ન હતું' એમ ખોટો કરીને તેમને ખાનીતી ડેશીઓથી ધણે નીચે દરજે ઉતારી પાડ્યા કુસ્તિત વિમુખ ઠેસીર કરી છે આ ઉપરથી 'અવતારોએ જે કાંઈ અદ્ભુત ઐશ્વર્યો પોતે કર્યા છે કે બતાવ્યા છે તે તેમનામાં કશું હતું નહિ એ તો નિઃસત્ત્વ નિર્માસ્ય જડવનું કોઈ છુદ્ડ હતા પણ કોઈ બીજીએ જૂતની પેટે અદર પ્રવેશ કરેલો તેનું ઐશ્વર્ય હતું અને એજ બોનેરો હતો' એવો બંડીયો દુગમ્ય નીકળી આવે છે શ્રીજીએ જેનો જેનો મરિયા વધારે કહ્યો હોય તેને મૂળમાંથી જલ્પવાદથી કે મિતંડવાદથી કે અર્થાતરવાદથી ખોળી રોતે દેષ રેષ અસુવામાનથી ખોટી નાંખવું એટલેજ વિમુખ કર્મકંડ કે ઉપાસનાકાંડ નક્કી કર્યો જણાય છે મનમાનો ડેશીઓનો મિથ્યા મરિયા માહતિ તેમણીને ઠગીને જીવી ખાનારાઓને બીજી શુ સાર કામ આવડે? મ્હી ડેશીઓએ ક્યા હમરો જીવેલું કેવું મનાણું કર્યું હશે તે તો તે ડેશીઓ અને તેના અતરંગ પ્રસંગીજ નજી.

। ।

પ્ર ૩ વાત ૧૦૮ 'પૂર્વના અવતાર કરતા આજ તો સધુ સત્સગીમાં ધણુ સામર્થ્ય' છે ને પુરોષોત્તમના બક્ષતમાં ને બીજા અવતારના બક્ષતમાં કેમ ભેદ છે? તો જેમ હાથથી વિચાર ત્યારે તેને ભેદ જોવડું બચ્ચુ આવે ને જી વિચાર ત્યારે તેને નિમ આવે એમ જો છે. વળી જેમ વડનું ઝાડ ને તુવેરનું ઝાડ એમ ભેદ છે' આ ભેદ વાનખા સર્વોપરી શ્રીજીએ જેમને પૂર્વ પુરોષોત્તમપણે પ્રતિપાન કરવાપૂર્વક જેમની ધ્યેયના સમર્થન કરીને મહામંદિરમાં પાણુ પ્રતિમ રૂંધે ખ્યાનોપામન માટે પધરાવ્યા છે એવા રામકૃષ્ણાદિ પૂર્વોત્તારોને પ્રથમ તો પુરોષોત્તમ પંથોજ નીચે ઉતારી પાડીને, પછીથી જેમની શ્રીજીએ અધ્યેયના કહી છે એના નર દેવાલિકે જીવનમાં ગણ્યાના છુદ્ડ મર્યાદા આધુ સત્સગીઓથી પણ અદ્વિત નીચે ઉતારી પાડવામાં તથા એમની સાથે એમના શુક સનકાદિક પ્રજ્ઞા ઉદ્ધવ કુર આદિક ભક્તો કે જેમને શ્રીજી મોળા એકાલિકે બક્ષતો કહીને જેમની ઉપમા પ્રથમ દરમાં પોતાના ભક્તોને આપે છે એવા પણ એ પૂર્વના અવતારભક્તોને જી અને તુવેરના ઝાડની તુડ નીચે ઉપમા આપીને ઉતારી પાડવામાં શ્રીજી વચનવિરોધી આખી વિમુખતાનો ઉપોગ જાહેરમાં કર્યો જણાય છે બીજી વાતમાં અનારોને અને સાધુ સત્સગીઓને સરખા કહ્યા છે. આ વાતમાં તો અવતારો કરતા સાધુ સત્સગીઓમાં ધણુ સામર્થ્ય કરીને તેમનાથી ધણે નીચે કહ્યા એટલો વિશેષ છે શ્રીજીને સર્વોપરી પુરોષોત્તમ કહેા અને બીજાને તેમના અવતારો કહેા તો પણ શ્રીજીએ કહેલો અવતાર અસ્તારીની એકનાનો વિચાર મરના આવી સન્નિધાની સર્ગી શ્રીજીવચન માં મ્હાં જોવાયું નહિ આ ચોખ્ખી કામના નહિ પણ

શીજીના રામકૃષ્ણાદિ અનુભવો અને તેમના ઐતિહાસિક મહાચરિત્રોની ચોખ્ખી નિંદા બમદોષી શિષ્યપાત્રો
કહેવાય શીજી તો જે શ્રીકૃષ્ણને પૂર્ણપુરોષોત્તમ ઉપાસ્ય છાંદેનપણે કહેવાપૂર્વક પોતાને પણ તેમના
બીજા અવતાર તરીકે ઓળખાવે છે એવા શ્રીકૃષ્ણ માટે તથા તેમના ઉદ્ધારદાતાઓ માટે તુલ્ય
નીચ ખેડુદશોતોથી આવું અતિભેદભર્યું ભક્તભજનન સપ્રદાયી જનથી થાયજ કેમ ? આ તે વાત કે
મહાભગવાનની કાત ? આને સપ્રદાયનું સપ્રદાય કહેવું કે સપ્રદાયવિરોધી અસપ્રદાય ? એનો
વિચાર શીજીવચનથી કરાય તો સ્પષ્ટ બેદ સમજાય.

પ્ર. ૩ વાત ૧૭૧ 'અને ઉપાસના સમજરી જે કોટાનકોની ભગવાનના અવતાર જે શ્રીકૃષ્ણ
રામચંદ્ર વાસુદેવ નરનારાયણ પ્રસાદિક સર્વેના કારણ મહારાજ છે ને પૂર્વે અવતાર થઈ ગયા
એવાતો આજ સત્સંગી ને સાધુ છે...ને શ્રીકૃષ્ણે કેટલું જ્ઞાન કયું ત્યારે એક ઉકલે ત્યાગ
કર્ચો ! ને આજ તો વીસ વીસ વર્ષના સંસાર મુકાને આયા આવે છે . ને પૂર્વે ભગવાન જે ત્રણને
તેજા આપ્યા તે શાસ્ત્રમા લખ્યું છે.. ને બીજા અવતાર એટલે મોટા તે પારસમણિ જેવા છે ને
પુરોષોત્તમ તો ચિંતામણિ છે' આ કૂટ વાતમા સર્વોપરી શ્રીહરિ જેમને પરબ્રહ્મ પુરોષોત્તમના અભિન
સાક્ષાત અવતારો ખેચે કહે છે તેમને નામ નિર્દેશ સાથે પ્રથમ પુરોષોત્તમ પદથી પૂજક પાડીને,
પછીથી પોતે મીઠા મોટા માનેલા અધ્યેય સાધુ સત્સંગીની સરખામણીમા મુકાને ઉતારી
પાકવાની અથ અવજાણ કરી છે શીજી નરનારાયણ શ્રીકૃષ્ણ આદિકમા તત્ત્વથી કરી બેદ નહિ
સમજવાનું શિક્ષાપત્રીમા કહિને, શ્રીકૃષ્ણ નરનારાયણને તો પોતાના મૂળ પૂર્વરૂપ મમજવાનું કહે
છે તે એખા ઉપાસના મારજ છે તેમને ઉતારી પાકવાથી શીજીને પણ ઉતારી પાકવા કહેવાય.
મૂળની હનકષ તે પછીનાને લાગુ થાયજ આ એખા ઉપાસના નહિ પણ ખરી રીતે ભગદેવ
વડેલ વ્યક્તિચારી અનુપાસનાજ ધીજીન્દિપર્થવસાથી બહીષા મળુ વ શીજીનું આવું રાક્ય કોષ
પણ પ્રામાણિક પ્રથમા નથી વચ્ચે પ્રથમ ૧ મા કલા મુજબ ભગવાનની બધી મૂર્તિઓ ખેચ ચિંતા
મણિ સર્વજ્ઞપ્રદ હોવાથી શીજી જીજી ભગવાનની મૂર્તિઓમાં બેદ નથી' એમ સંધ્યનાષ્ટકમા કહે
છે અને અવતારોને અવતારીધથી સર્વથા અભિન કહેછે તો પછી તેમા એકને ચિંતામણિ ને
એકને પારસમણિ કહીને વ્યક્તિથી બેદ પાકવો તે વિશુદ્ધમણિનેજ શોને છે શીજીએ પોતાના
મૂળ પૂર્વરૂપ શ્રીકૃષ્ણને સ પ્ર ૩ અ રહ્યો ૧૧૭ 'ચચા ચિન્તામણિલોકે સધા જુજ્યા
સર્વામીપ્રકલ્પદ' એમ ચિંતામણિની ઉપમા આપી છે જે શ્રીકૃષ્ણે જે ઉદારજીને જ્ઞાન આપી
લ્લાગી કર્યા એજ શ્રીકૃષ્ણ અને એજ ઉદારજી સદાગતદરવાળી અને સમાનદરે પુન પ્રાદર્શીને
વીસ વીસ વર્ષનાને ત્યાગી કરે છે અને ઘેરોઘેર આશિરોને તેજા આવે છે બીજા કોષ જુ ૧
નહિ રામચંદ્ર ભગવાન આખી અધોધ્યાને, એને એજ રહે સંધ્યામા સધ જવાની અને શ્રીકૃષ્ણ
આખા જોડવાને સંધ્યામા સધ જવાની રાત સપ્રદાયમ યોગાજ પ્રસિદ્ધ છે એટલે મે ત્રણને
તેડી ગયાનુ જલપુ તે તો નિંદા પુરતુંજ છે નારદજી, મોટા મોટા ધર્માઓને ત્યાગી કરી દીસાતી
વાન મથમાજ પ્રસિદ્ધ છે માનીતા ત્યાગીઓની હદ બહાર પ્રસન્ન કરવાજ અનુભવોને ઉતરી
વાન મથમાજ આવે છે પણ બધી વાતોનો વિચાર કરીએ તો ફક્ત પોતાની મિથ્યા મોટાજ માટે
સંધ્યામા ત્યાગીઓને પણ ઉતારી પાકવામા કાંઈપણ ખાખી બાકી રાખી નથી અનુ રિસુ મેની
મગધુધીજ એડી બધાએની નિંદા બહીષા છે એટલે કરવું શું ?

પ્ર ૪ વાત ૨ 'જેતપુરમા લોક ૨ અને ઘેર સમાનદરવાળીએ પે તાના ધર્મધરધરપણા
શીસદામનદ સ્વભાવે સોપડી કરી ત્યારે રાખીએ કંઈ જે આ નીમકક અલગારી નો મોટા

મોટા રામ કૃષ્ણ વાસુદેવ ને અક્ષરાદિકે એ સર્વેને પ્રાર્થના કરવા ચોગ્ય ને પૂજવા ચોગ્ય છે ને અમે પણ એના મુકા આપ્યા છીએ...ને તે પૂર્વે ભગવાનના અવતાર થયા તેણે જીવનાં જે કલ્યાણ કર્યા છે તેવાં તો પોતાના ભક્તદ્વારા સહજમાં કરશે' આ વડેલા વાત આખી બનાવડી સત્સંગિજીવનાદિ અંધથી અવળી હોઇને રામાનંદસ્વામી ઉપર અપવાદ આપી દેનારી છે. રામાનંદસ્વામીએ તો પોતાને શ્રીકૃષ્ણભક્ત ઉદ્ધવજીના અવતાર તરીકે અને ભગવાન શ્રીહરિને ઇષ્ટદેવ શ્રીકૃષ્ણના ખીમ અવતાર તરીકે ઝોળખાવાની એખી વાત પોતાના આશ્રિતો આગળ સ પ્ર. ૧ અ. ૫૬ શ્લો. ૬૧ થી ૬૪ સુધીથી સવિવેચન કરી છે. વિશેષમાં વસુદેવસુત શ્રીકૃષ્ણની પ્રેરણાથીજ પૃથ્વી ઉપર આવવાની વાત 'નોદ્ધવોડ્ઞવપિ મહ્યૂનો' ઇત્યાદિ ભાગવત શ્લોક બધીને કરી છે. આવા સખળ કારણથીજ શ્રીજીએ પોતાના ગુરુ ઉદ્ધવવતાર રામાનંદસ્વામીના ઝોળખાણ માટે સંપ્રદાયનું નામ 'ઉદ્ધવસંપ્રદાય' એવું સાર્થક રાખ્યું છે. શ્રીજી તો વધારામાં શ્રીકૃષ્ણને સર્વોપરી પરબ્રહ્મ પુરષોત્તમ ઉપાસ્ય ઇષ્ટદેવ સર્વોત્તરકારણ કહેવાપૂર્વક તેમનું ધ્યાન કરવાનું પણ શિક્ષાપત્રીમાં કહે છે. આ બધું જોતાં શ્રીહરિ અને શ્રીકૃષ્ણ તત્વથી એકજસ્વરૂપ હોવાથી એમની વચ્ચે પૂજ્યપૂજક પ્રાર્થના પ્રાર્થયિતા એવો અત્યંત ભેદ ઉપાસ્ય ઉપાસક પરમેશ્વર અને જીવ જેવો પાડવો તે સત્સંગિજીવનની વિરૂદ્ધ હોઈને બેઠાર્થજ કહેવાય. સત્સંગિજીવનની વાત સત્ય માનવી કે કુસંગિજીવન વાતની વાત સત્ય માનવી એનો નિર્ણય પ્રથમ અપાયો છે. મોટા મોટા રામ કૃષ્ણ વાસુદેવને પાછળ લખીને એમની આગળ અક્ષરાદિકને લખ્યા છે એ ઉપરથી કહેવાતા માનીતા અક્ષરાદિકથથી રામ કૃષ્ણાદિકને નીચે ઉતારી પાડવાની કુસંગિજીવન અવળાણ જણાય છે. વળી 'અવતારો જેવાં કલ્યાણ તો ભક્તદ્વારા સહજમાં કરશે' એમ કહીને કહેવાતા સાંકેતિક ભક્તોયથી પણ અવતારોને નીચે ઉતારી પાડવાની અડખંઠાઈ અવળી કરી છે. પ્ર. ૩ વાત ૫૩ માં એમ છે કે—'જેનું દશ જણ પ્રમાણ કરે તે ખરે કહેવાય પણ એકનું કલ્પ પ્રમાણ નહિ' આ ન્યાય સેતાં સંપ્રદાયના સર્વમાન્ય પ્રાચીન ગ્રંથોમાં સત્સંગિજીવન વચ્ચનામૃત શિક્ષાપત્રી વગેરે જે બાબતને કહેતા હોય તેનીજ પ્રમાણતા કહેવાય પણ તેનાથી વિરૂદ્ધ એક બે વિમુખ વ્યક્તિઓ બોલે તે પ્રમાણ થાય નહિ. ખરી રીતે જોઈએ તો વિરૂદ્ધ બોલાય લખાયજ નહિ. વિરૂદ્ધ લખે બોલે તે બડીયા વિમુખજ કહેવાય.

પ્ર. ૪ વાત ૩ 'શ્રીજીમહારાજ બોલ્યા જે ચોવીસ અવતારનાં નાંખાંખાં નામ લઈને સંકલ્પ કરે 'જે એ પુરષોત્તમ ભગવાન હોય તો તેમનાં સામર્થ્યે' કરીને હું અનંતરૂપે યાઉ' ત્યારે તેણે તેમ કર્યું તો પણ અનંતરૂપે ન થવાણું...પછી શ્રીજીમહારાજનું નામ લીધું ત્યારે અનંતરૂપે થવાણું...તથા રામાનંદસ્વામી તથા સર્વે અવતાર તે પોતાની સેવામાં દેખાડતા હતા. પછી પોતાની મૂર્તિમાં સર્વ અવતારોને લીન કરી દેખાડતા હતા.' આવી વાત વાત શ્રીજીએ કરેલી સત્સંગિજીવન મહામંથમાં ઉપલબ્ધ નહિ હોવાથી અને વળી તેથી તદન વિરૂદ્ધ હોવાથી જડીયા બનાવડી નિબિન થાય છે. આ વાતનો અસદભિપ્રાય એવો છે કે—અવતારો એ ઠાઈ પુરુષોત્તમ નથી તેમ તેમના રતત અવતાર પણ નથી. એ તો જીવજીવસાદિ જેનું એક નાંખુ તુચ્છ ખતુ છે તે અવતારે જ ને અતે પ્રાણિમાં લય થનાર છે. શ્રીજીએ તો રામકૃષ્ણાદિકને પુરુષોત્તમ નામથી સમ્બોધિ નિરૂપણ સાથે બહુશ સંબોધ્યા છે. 'પુરુષોત્તમભાથી અવતારો થાય છે અને એમાંજ લીન થાય છે' એવું શ્રીજી વચન હોવાથી અવતાર અવતારીનું તત્ત્વથી એકજ અસ્વ માનવુંજ પડે અને તેથી અવતારો એ પુરુષોત્તમજ છે એમ અસ્વ માનવું પડે. જ્યારે પુરુષોત્તમમાં અવતારોનો લય થતો જડમને માને છે ત્યારે તેમનામાંથી અવતારો થયા છે એમ પણ માનવુંજ પડે એટલે શ્રીજીવનની મગન થાય

પ્ર. ૪ વાત ૫ 'અંતરની વાર્તા જાણવે કરીને ભગવાનપણ્યનો નિશ્ચય થાય છે' તો અમારા મોટા મોટા સાધુ તથા સત્સંગી તે અનત જીવની વાર્તા જાણે એવા છે માટે પૂર્વે થયાં જે અવતાર તેમના જેવું ઐશ્વર્ય તો અમારા સાધુ સત્સંગીમાં જણાય છે આવી વાત શ્રીજીએ કરેલી મુખ્ય ત્રયમાં નહિ હોઇને શ્રીજીવચનથી વિરૂદ્ધ હોવાથી નવરી વખતે મધ નમાર મુંડાએ અવતારોને ઉતારી પાડ્યા જોડી કરેલી ઉઠાગ સામીત થાય છે વાતનો દુરાસય બહુ ગંભીર અને ગર્હ છે અતરની વાત કોઇ ઉપરેક જાણે એને ભગવાન કહેવાય, મોટા સત્સંગી સાધુઓ અતરની વાત જાણે છે માટે એમનો ભગવાનપણે નિશ્ચય થઈ શકે, પૂર્વના અવતારો ભગવાન કહેવાય છે તે પણ તેથીજ કહેવાય છે, એમ કરીને ભગવાનપણું સાધુ સત્સંગી અવતારો વિગેરે સર્વને માટે સાધારણ હરાવી પાડ્યું. એમ કરવાનો મૂળ પાપાસય તો અવતારોને ભગવાનપદથી ઉતારી પાડી, સાધુ સત્સંગી જેવા મધ મુદ્દ જીવ જેના કે તેથી ઉતરતા હરાયા એજ સમજાય છે નિરપાધિક સાધુ સર્વગ્રંથપણું તો એક પરમાત્માને અસાધારણ છે. અવતારો એ પરમાત્માનુજ સમગ્ર જીવ ઐશ્વર્ય સાથેનું દ્વિતીય સંજ્ઞતીય રૂપ હોવાથી એને વિશે પણ અસાધારણ સર્વગ્રંથ કહેવાય, અને એવું સર્વગ્રંથપણું ઐશ્વર્ય અવતારોમાં સંપૂર્ણ જેવામાં આવ્યું છે અને શ્રીજીએ ત્રયમાં વર્ણવ્યું છે. આવા સર્વગ્રંથ ધ્યેય મોક્ષપ્રદ અવતારોને અધ્યેય અસર્ગ નરદેવાદિ જીવરૂપ સાધુ સત્સંગીઓના સમાનભાવમાં મુકવા એ તેમને હાંકી પાડવાની અવતારજનુતાજ કહેવાય બહુને અવતારોમાં પરમેશ્વરપણીની પુદ્ધિજ નથી એ આ ઉપરથી સ્પષ્ટીત થાય છે પોતાની કે પોતે માનેના કોઇ સાધુ સત્સંગીની મોટાપ મનાવા માટેજ આવું અવતારોમાં મહાતોહરૂપ મહાપાપ માથે લીધું છે. ક્યા ધ્યેય ભગવાન અવતારો ? અને ક્યા અધ્યેય સાધુ સત્સંગીઓ ? તેજસ્તિમિર જેટલ અતર છે રવા, ના સમદાયના સાચા અનુયાયી સાધુ સત્સંગીઓ આવી અવતારોનો મેટખ મ્હંછતા નથી આ તો બડીયાની બાલ મોહવણી મામડી છે .

પ્ર. ૪ વાત ૬ 'શ્રીજીમહારાજ સતને જોઇને એમ મોલ્યા જે 'મારા પરમદંસની મોટા બ્રહ્માદિક દેવ અક્ષરાદિક ને સર્વે અવતાર તે પ્રાર્થના કરે છે ને તેમના દર્શનને ઇચ્છે છે' 'સતની અવતારો પ્રાર્થના કરે છે એવી વાત અવતારરૂપ શ્રીજીએ કહેલી કોઇ માન્ય મુખ્ય ત્રયમાં પ્રસિદ્ધ નહિ હોવાથી અવતારોને ઉતારી પાડવાના પાપાસયથી જોડી કાઢેલી બહુ મનાવની બાલ નામી થાય છે રામ કૃષ્ણાદિક અવતારો સતોની પ્રાર્થના શા માટે કરે છે એ કારણ બીજી વાતો સાથે મેળવીએ તો પોતાની મોટ ટાંગી કરાણું મેળવાનું બહુ મતે મનાય છે એજ અવશ્ય હોઈ શકે એટલે અનાદિ કાળથી મોક્ષ વિના થતી રખડપનીમાંથી મુક્ત થયા અનારો મતની પ્રાર્થના અને દર્શનને ઇચ્છે છે એવા પાપાસય વિમુખોની રોગરક્ષા બાપી અએનો વાને વાને વચાય કે મોક્ષ માટે સેવ્ય પ્રાર્થનીય રામ કૃષ્ણાદિક અવતારો સેવક પ્રાર્થક સતોની પ્રાર્થના કરે છે એમ કોઈ પણ સન્મુખ આસ્તિક સ્વપ્ને પણ કહી શકે નહિ શ્રીજીના સાચા મતો તો અનારોને અવતારી પુરોહિતમયથી અગ્નિજ રસ સમજીને તેમાં ભગવાનપણીની દૃઢ નિશ્ચયોગ દના તેઓ આવું પાપ સ્વપ્ને પણ ઇચ્છે નહિ અને મ્હે નહિ. આ તો શ્રીજીના તથા તેમના સતોના પૂર્વજના સામાવાડીયા બડીયાની બાલ બનાવટ અવતારોનો છે શ્રીજી પણ એક અવતાર દોરાથી એ પણ સતોની પ્રાર્થના કરે છે એવું કહેવાનો પણ પ્રસંગ આવેજ મદિમાં કહેવા લખરાની પણ મપોદા અને રીતિ હોય છે જેમ તેમ 'મુલમસ્તીતિ ઘત્તચ્ચ' એ અપનાયે અપમાપ થાય નહિ કોઈ રમ્યે ભગવાને ભક્તનો મદિમાં અધિક કબો છે તે ભગવાનને અતિક્રમ કરીને સમજાવે

નથી 'વરતુલ્ય' પ્રથમ સમગ્રેષુ' પડે. નહિ તો! પાદચાદને આકર અને આકરને પોદચાદ સમગ્રમાં જેવી અવધિ જડ મતિએ જ્ઞાત પહેલે વળી વાતમાં 'અક્ષરોદિક મુક્તો' મતોની પ્રાર્થના આે દર્શનને ઇચ્છે છે' એમ કહેવામાં આવ્યું છે. એ ઉપરથી સંતો અપરાદિક મુક્તો ન હતા! પણ કાંઈ બીજા જુદા હતા એમ પણ સ્વર્ગ કબૂલ થાય છે સંતો તો અદરીકાગ્રમના મરીઆદિક નહિઓ! હતા એવે સંપ્રદાયના ચાલતો' ઉપોદ્દયાત પ્રસિદ્ધ છે. આ મતોની અક્ષરોદિક મુક્તો પ્રાર્થના કરે છે એમ પણ બધેમેસુ નહિ હોયને અક્ષરોદિક મુક્તોને ઉતારી પાડવાનું ગોઠવેલું જણાયું છે આવી વાત ક્યાંની અપરાદ મહારાજને અપાય છે એ અત્યંત અપરોપની વાત છે, પોતા ઉપર દોર ન આવનાની અદાનતથી વાતે વાતે કોઈ બીજા થીજ કે કોઈ સત હતિમકત ઉપર દોરી પાડવાની ફેટ કુદિલ પ્રયુક્તિ વિમુખમતે બધું સારી જોવામાં આવે છે. સર્વનું ઔપધ છે પણ મૂર્ખતાનું કોઈ ઔપધ નહિ એના જેવું છે

પ્ર. ૪ વાત ૧૦ 'એક સમે થીજજે વ્યાપકાન દસ્તામીને આગા કરી કે 'જુમાપુરુષ પાસે જઈ આવો' ત્યારે સ્વામી કહે ને 'હજર માથાનો દૈત્ય માર્ગ રોકીને રહ્યો છે' ત્યારે મહારાજે કહ્યું ને તમે પણ તેડુ રૂપ ધરીને તેને જીતીને જાઓ, પછી તેમ કર્યું પછી ફરીને કહ્યું ને 'બીજા દસ હજર માથાનો દૈત્ય આગળ છે' ત્યારે થીજજે કહ્યું ને તમે પણ તેથી મોટું રૂપ ધરીને તેને જીતીને જાઓ, પછી તેમ કરીને જુમાપુરુષ પાસે ગયા ને ત્યારે તેમજો સ્વામીને પોતાના સિદ્ધાસન ઉપર બેસારીને પૂજા કરી. તે લોકમાં ચાર ભુતવાળા મનુષ્ય હતા તેમનું સ્વામીએ થીજીને નિશ્ચય કરાવીને બ્રહ્મપુરને વિષે મોકલી દીધા પછીથી સત પ્રત્યે થીજ જોયા ને હે સંતો! અમો કોઈ દિવસ અક્ષરનામમાંથી આ બ્રહ્માંડમાં આવ્યા નથી ને આવશુ થયું નહિ, માટે આજ તો અમારે અમણિત જીવના કંમ્પાણ કરના છે તે માટે અમો અક્ષરધામ પણ નહિ, માટે આજ તો અમારે અમણિત જીવના કંમ્પાણ કરના છે તે માટે અમો અક્ષરધામ તથા અક્ષરધામના મુક્ત તથા બીજા ધામના ભગવાન તથા ઈશ્વર મળી તેજો સહિત અમે આવી પધાર્યા છીએ માટે તે સર્વને અક્ષર ધામમાં લાજ બતાવે છે' આવી વાત મહારાજે મોલી કાંઈ મુખ્ય માન્ય પ્રાચીન પ્રબન્ધમાં, ઉપનિષદ નહિ દોનાથી થીજ ઉપર અપરાદ આપાદિપ અને વળી થીજીઅનથી સર્વાંશે વિરૂદ્ધ હોયને સાર બનાવવી લોકચાત્રમાલ્ય નિશ્ચિત થાય છે. પ્રથમ તો 'જુમા' નામથી સર્વમંત્રના સ્નાત્રમાં ભગવાન શ્રીહરિનેજ મલા છે 'અમગિનિશ્ચિત સુખ સંરૂપ એવો એનો અર્થ' કયો છે ને જુમાપુરુષ પાસેથી શ્રીકૃષ્ણ આજ્ઞા મળ્યોને લા વા ફક્ત તને સ પ્ર ક અ ૨૮ નો ૬૧ મા 'સ બ્રહ્મધામ સ્વસ્થેવ પ્રાકૃતાત્મસલ પરમ્ એમ એક તો પોતાજી (શ્રીકૃષ્ણજી) અને બીજી પ્રાકૃત તમ થકી પર અન શ્રીજી બ્રહ્મનામ નામથી કહે છે આજ બામત વચનામૃત પ્રથમ ૬૬ મા વિવેચનથી લખી છે તેમાં તે પામને માયાના, ગાદ અમ ધવાપથી પર અમાયિક બ્રહ્મ દિવ્ય ચૈતન્ય તેજ મુજ એક વિગેરગે આપના છે કા ૮ મા પણ આજ પ્રગણ્ય છે આના બધા સુખદો પ્રાકૃતમાં સભવ શકે નહિ એમ ધારીને સુખ સિધ્ધતી રીકમાં 'તેજ મુજ, જીવંતો 'જ્યોતિર્મય અક્ષરબ્રહ્મધામ' એવો અર્થ' કયો છે તેમજ બ્રહ્મ સંપદો 'અક્ષર બ્રહ્મ ધામ એવો અર્થ' કયો છે વળી આ ધામમાં અક્ષરધામી મહાવદની પત્ની અને વિષ્ણુસેન આદિક શાદોનો યોગ સ પ્ર ૨ અ ૪૪ નો ૫૪ મા ભર્તૃ પો છે આ ૫૪ મા થીજ પ્રેક્ષત પ્રધાર્ય વિચારીએ તો જુમાપુરુષનો લોક મ્લો તે દિવ્ય અક્ષર અન ધામજ તેડુ બધા થીજપ્રેક્ષત પ્રધાર્ય વિચારીએ તો જુમાપુરુષનો લોક મ્લો તે દિવ્ય અક્ષર અન ધામજ તેડુ પડે આ ધામનો માર્ગ તે પ્રથમ ૨૧ મા કહે છે અગિયારજો હોવો જોઇએ આ માર્ગમાં તો આનિ દિક દેવગણ રહે છે આના માર્ગમાં એક હજર કે દસ હજર મરતનાગો દેવ માર્ગ રોકી

રહેશે મળ્યો એ વાત બીલકુલ બનાવટી સંભવતી નથી, જ્યારે શ્રીકૃષ્ણ અર્જુન સાથે ગયા ત્યારે માયાનું અધિકાર આબુ તેને સુદર્શન ચક્રે કરીને કાપીને માયાપાર ગયા એટલુંજ વચનામૃતમાં કહેવામાં આવ્યું છે. જો હજાર કે દસ હજાર માયાઓ દૈત્ય હોય તો તે વખતે શ્રીકૃષ્ણને જરૂર મળ્યો હોય અને તેનું દળન સુદર્શનથી જરૂર શ્રીકૃષ્ણને કરવું પડ્યું હોય. આવી વાત કોઈ પાશ્ચાત્ય ગ્રંથમાં લખાઈ હોય તે ઉપરથી તે પ્રમાણભૂત છે એમ કહી શકાય નહિ, શ્રીજીવચન સાથે વિરોધ ધરાવતી વાતનો ત્યાગજ કરવો પડે. વળી આ દૈત્યની વાત કાંઈ સ્વામિક કે માધિક નથી કહેતાં પણ વસ્તુસ્થિતિની સત્ય કહે છે. શ્રીકૃષ્ણ અને શ્રીજી તો તત્વથી એકજ અભિન્નસ્વરૂપ છે. પૂર્વ વખતમાં દૈત્ય મળ્યો ન હતો અને આ વખતે મળ્યો એમ કહી શકાય નહિ ભૂમાપુરુષ એ બીજા કોઈ નહિ પણ શ્રીકૃષ્ણ કે શ્રીજીજી એવા દિવ્ય રૂપથી તે ધામમાં રહ્યા છે. વ્યાપકારહરનાગી એ પરમેશ્વર નહિ પણ અનન્યસેવક છે. તો ભગવાન પોતાના સિંહાસનમાં સ્વામીને બેસારીને પૂજા કરે અને સ્વામી બેસીને તેમની પૂજાને સ્વીકારે એ વાત પણ બીલકુલ સંભવતી નથી તે લોકમાથી ચાર જીવવાળા માણસને સ્વામીએ શીજીનો નિશ્ચય કરાવીને બહારપુધામ મોકલી દીધાની વાત પણ સભવતી નથી, કેમકે ભૂમાપુરુષ એ બીજા કોઈ નહિ પણ પોતેજ શ્રીકૃષ્ણરૂપ શ્રીહરિ છે. શીજીએ ભૂમા પુરુષરૂપે દર્શન પણ અનેકને આપેલા છે, અને એમણે એ ધામને માયાતીત પરમ દિવ્ય ચૈતન્ય અક્ષર બ્રહ્માધામજ કહ્યું છે. શીજીને અવતારી અને બીજાને તંમના અવતાર માનીએ તો અવશ્ય એ અવતાર ધરીને અનેકવાર આવ્યા છે અને હવે પછી અનંતવાર આવશે એમ અકામે પણ આસ્થિક સ્વીકારવું પડે એટલે 'શ્રીજી કોઈ દિવસ આ બ્રહ્માધામ આવ્યા નથી ને આવશે નહિ' એમ જરૂરપુ તે જરા પણ સભવતું નથી. વળી બીજા ધામના ભગવાનો તો નરનારાયણ વાસુદેવ લક્ષ્મીનારાયણ શ્રીકૃષ્ણ આદિક કહેવાય છે. આ તો ભગવાન શ્રીહરિનાજ દિવ્ય સ્વરૂપો તત્વથી અભિન્ન અક્ષરધામી હોનાથી એમને સાથે લઇને શ્રીહરિનું અર્ધ પધારવાનું કહેવું અને અનાદિ કાળથી મોક્ષ વિના રજાતા હતા તે તેમને અક્ષરધામમાં લઇ જવાનું કહેવું તે કિંચિત્ પણ ધટતું આવતું નથી આ તો પોને પોતાને સાથે લઇને આવ્યા જેની અને પોતે પોતાને અક્ષરધામમાં લઇ જવા જેની પરસ્પર વિરોધ વાત થઈ. શ્રીજીએ વચનામૃતમાં અનેક સ્થળે 'સ્વય ભગવાન પોતાના એશ્વર્ય સંક્રિતઓ પાદ સાથે અનંતાર ધરે છે' એમ કહ્યું છે પણ રામ કૃષ્ણ નરનારાયણ લક્ષ્મીનારાયણ આદિક ધામના ભગવાનોને માથે લઇને અનંતરે છે' એવું મોઢું રથો કહ્યું નથી. ઉત્તર પોતાને શ્રીકૃષ્ણ નરનારાયણના અવતાર તરીકે જાહેર કર્યા છે. આ બધી સાચીય ઉપોદ્ધાન જોતા આ આખી વાત બડી જા બનાવગી મોડસ ધાર છે અનંત ૭ના કડવાણ કરવામાં તથા સાથે લાવવામાં અને અક્ષરધામમાં લઇ જવામાં જીવ હૃદયકોગી જોનાજ બીજા ધામના ભગવાનોને પણ લીધા હોવાથી આસુરાસ્ય એવો સમગ્રાય છે કે-વૈકુંઠ જોતોકાદિક ધામના જે ભગવાનો કહેવાય છે તે વસ્તુ ભગવાન નહિ પણ કોઈ જીવ હૃદયકાદિક ની અદ્વૈતા અધિકારી પુરૂષ હતા અને તે અનાદિ કાળથી મોક્ષ વિના રજાતા હતા તે અત્યારે તેમ જ મોક્ષ કરવા શ્રીજી સાથે લાવ્યા છે તે હવે ભજન કરાવીને અક્ષરધામમાં લઇ જવાના હશે છે. જે અવતારો સ્વયં પરમાત્મા પરમાત્મા પુરોહિતમસ્વરૂપ કૃપાસ્થ દેવને જેમના કૃપાસનથી અક્ષર-ધામની પ્રાપ્તિ પ્રવામને યવાની શીજી સ પ્ર ક અ ૪૧ મે. ૫૩ થી કહે છે તથા વચનામૃત લેખા ૧૮ વિષેમાં કહે છે તે જ કૃષ્ણ નરનારાયણ આદિકને અત્યારસુધી મોક્ષ વિના રજાતા અને તેથીજ તેમને માથે લઇને પૃથ્વીએ આવ્યાનું અને અતે અક્ષરધામમાં લઈ જવાનું કહેતું તે એટલું બધું વિરોધ છે તેની કાંઈ મીઠા છે? એક તરફથી શીજીને અવતારી પુરોહિતમ કહેતા

અને બીજી તરફથી તેમની અને તેમના અવતારો વચ્ચે છુપા પરોક્ષર નેટવે આત્મતિક્ત' બેઠે છેવેલો તે અત્યંત વિપરીત છે. રાગ કહેવો અને રાગ સાથે કરો સંજ્ઞા નહિ એના જેવી અવળી વાત છે. આ સ્થળે એક પ્રશ્ન ઉપરિચિત થાય છે કેન્નપારે બીજા ગોત્રોકાદિ ધામનાં ભગવાનોને અક્ષરધામમાં લાઇ ગયા ત્યારે એ ધામો ખાલી પડી રહ્યાં ? કે બીજા કોઈની ત્યાં સ્થાપના કરી ? કે પછી તે ધામોજી ઉદાવી લેવામાં આવ્યાં ? કે બીજી રીતે બાકાત થઇ ? તેના ઉત્તર કરવાનો બાકી રહે છે. જો તે ધામોમાં બીજાઓની સ્થાપના કહેવામાં આવે ત્યારે તેમને અક્ષરધામમાં લાઇ જવાનો પ્રસંગ જ ન રહ્યો હોવાથી રત્નગતાજ રહેવાના કેમકે પુરોષોત્તમ તો હવે કદાચ પધારવાનાજ નથી એમ મોકુ વાળી દીધું છે. પુરોષોત્તમ વિના અક્ષરધામ મળતું નથી એમ પણ નક્કી કરી દીધું છે. જે પહે પહે શુદ્ધીજ વાત કરે પણ કોઈની બંધાયજ નહિ તેને સ્વતંત્ર્ય ખજા કે સદ્ગુણુપ શેષ પણ પહોંચી શકે નહિ. અને જ્ઞાનલવ કુર્વિદ્યથને પ્રજ્ઞા પણ ગણ કરી શકે નહિ એ વાત બરોબર છે. આ વાત અનેક અવગણા અર્થોનો નાસ્તિક બડ અખાડો છે.

પ્ર. ૪ વાત ૧૨ 'બીજા ભગવાનના અવતારે આવી સમાધિ કરાવી નહોતી' આ વાત શ્રીહમતથી મહાવિષુખ છે. ચિત્તની ભગવન્મર્તિમાં એકાગ્રતાને મનાધિ કહે છે. આ તો યોગતું આદર્શ અંગ હોઇને યોગિજનસાધારણ છે. એમાં કાંઈ જાડુ નરાઇ જેવું નથી. ભગવદવતારોમાં તો સમાધિ કરાવાનું એકર્ષ સાદછક છે. વસ્તુલ ૧૩ માં 'છોવાના કલ્યાણને અર્થે આ ભરતખંડમાં ભગવાન અવતાર કરે છે...તેમ ભગવાનની મૂર્તિ રામરૂપે છે ને સાધુરૂપે છે તે મૂર્તિનું જ્યારે જે છવ શ્રદ્ધાએ કરીને દર્શન કરે છે તેના ઇન્દ્રિયો ભગવાન સામાં તણાઈ જાય છે ત્યારે સમાધિ થાય છે. જેમ શ્રીકૃષ્ણ ભગવાનનું દર્શન કરીને ગાકુળવાસી સર્વેને સમાધિ થઈ હતી અને ભગવાને તે સમાધિમાં પોતાનું ધામ કેખાડ્યું હતું. તેવી રીતે જે જે સમયમાં ભગવાનના અવતાર હોય તે તે સમયમાં ભગવાનની મૂર્તિને જો એવો અમરકાર જરૂર હોય...અને કાંઈ સમયમાં ભગવાને ઘણાક જીવને પોતાને સન્નિધ કરવા હોય ત્યારેના અમરકા છવ હોય અથવા જશુ હોય તેને પણ ભગવાને જોઇને સમાધિ થઈ જાય છે તો ભગવાનના ભક્તને થાય એમાં શું આશ્ચર્ય છે?' આ પ્રકારે શ્રીજી સમાધિ કરાવાનું સર્વ અવતારોને સાધારણ એકર્ષ કહે છે. અવતારો એ પરંબલ ભગવાનના સમય શુભ એકર્ષ પરિપૂર્ણ દિવ્ય રૂપાંતર હોવાથી તેમા આરી બેઠી વાત કહી શકાય નહિ. જે તે વાને શ્રીહસ્તિરૂપ ક્ષેપ અવતારોને ઉતારી પાડવા એટલાજ વિગુણવાદ સમગ્ર છે.

પ્ર. ૪ વાત ૧૧ 'માટે અવતાર અવતારીના સંકલ્પમાં ન્યતાધિક્ષપણ છે, તે શું તો જે અવતારીને તો સંકલ્પમારેજ તે ક્રિયા થઇ જાય છે ને જે અવતાર છે તે તો સંકલ્પ ધારીને તે ક્રિયામાં પોતે લાગે ત્યારે તે ક્રિયા સિદ્ધ થાય છે' આ વાત પણ અજ્ઞાનપ્રભુ દોષને અવતારોને ફક્ત અવતારીથી જુદા પાડી ઉતારી પાડવાના પાપચરન છે. 'સત્યકામઃ સત્યસંકલ્પઃ' આ શ્રુતિમાં કહ્યા પ્રમાણે સત્યકામ સત્યસંકલ્પ અવતારી રત્ન ભગવાનજ અવતાર-રૂપમાં પણ પોતાના જ્ઞાન શક્તિ આદિક પદ એકર્ષે સંપન્નજ વિરાજમાન હોવાથી તેમને વચ્ચે 'અવતારી સંકલ્પમાત્રથી કામ કરી શકે અને અવતાર સંકલ્પ કરીને રત્ન છા મધરાત્રિની પેઠે પ્રવળ કરે ત્યારેજ તે કામ થાય, નહિ તો તે કામ સિદ્ધ થાય નહ' એવો બેદ પાડવો તે અત્યવ પ્રયોગ છે. શ્રીજીએ તો સમ કૃષ્ણ મત્સ્ય વૃષિહ વામન આદિક અવતારોને અવતારીથી સર્વ રીતે અયોગ્ય છે. શ્રીજીએ તો સમ કૃષ્ણ મત્સ્ય વૃષિહ વામન આદિક અવતારોને અવતારીથી સર્વ રીતે અનિન્ન મત્સ્યકામ સત્યસંકલ્પ કહીને, તેમનાં તેવાં શુભ એકર્ષો પણ વચનાવ્યવસ્થામાં દિરાવથી

વર્ગ-યાં છે. સત્યમમ સત્યસંકલપણાદ્ય ઐશ્વર્યોતો મુક્તોભા પશુ વર્ગ્યુ છે । સૌથી મહત્તિ દિવ્ય પચાસ રૂપે થયા અને તેટલાજ દિવ્ય ભોગ્ય ભોગ્યેપકરણાદિ સમૃદ્ધ ભવનો બનાવી દીધા આમ એમને સઠસ રીરાયની બીજી શી ક્રિયા કરવી પડી હતી? જે એવોજ ભેદ માનીએ તો અવતારોને એક સાધારણ માણસ જેવાજ ગણા કહેવાય આ જોતા અવતારો કેના? અવતાર એ શુ તત્વ? અને તેમા ભેદ કેવો દોષ શકે? આ સાત્ત્વીય બાળનુ બડમતે બીજકૃષ્ણલાનજ ન હોય એમ જણાય છે. ।

પ્ર ૪ વાત ૧૫ "અદૈતમર્તિ એવા પ્રગટ પુરોત્તમ તેને વિષે ને બીજા વિભૂતિ અવતારને વિરે કેમ ભેદ છે? તો જેમ તીર અને તીરનો નાખનારો તથા ચક્રવર્તી રાજા ને ખડીયા રાજામાં ભેદ છે, જેમ સૂર્ય ને સૂર્યના મડગમા ભેદ છે ને જેમ ચંદ્રમા ને તારામા ભેદ છે તેમ આ પ્રગટ પુરોત્તમમાં ને બીજા રામ કૃષ્ણાદિ અવતારમાં ભેદ છે" આ અવતારોદ્ધી પાપ વાતમા પ્રથમ તો પોતાને માથે કોઈ દોષ ન આવે એવા કષ્ટ કારણથી 'આની માત મહારાજે કરી એમ નિર્દોષ એમને માથે દડડડતો અપવાદ આપ્યાની બગમડાઈ કરી જણાય છે । મદાગજે તો વચનામૃતાદિક પ્રથેમા પોતાનુ અને અવતારોનુ સ્પર્શ મદુ સુંદર શાસ્ત્ર રીતે બહુ પ્રતિપાદન કર્યું છે તેમા આવા અત્યંત ભેદક વિષમ વિગીત અસંગત એકસામગ અનેક દૃષ્ટાંતો આપીને પરમાત્મસ્વરૂપ ધ્યેય અવતારોને અત્યંત નીચે ઉતારી પાડાનો મધ પશુ જણાવ્યો નથી એટલે શ્રીજયતથી વિરૂદ્ધ બડમનાવળી બાજુ સ્વય સાખીત થાય છે શ્રીજી તો જે એક અદૈતમર્તિ ભગવાન પુરોત્તમ શ્રીકૃષ્ણનારાયણ છે એજ સ્વય પોતાની સમસ્ત સત્તા સાથે બીજુ રૂપ ધરવા રૂપ અનન્તગભારને, સ્વીકારે છે એટલે અવતારદશામા પશુ બીજુ જુદુ તત્વ નહિ પશુ સ્વયજ હોવાથી તેમા તત્વથી અલ્પ પશુ ભેદ નહિ સમજાનો અને તેથીજ તેમની ધ્યેયના અને મેક્ષરતા સમજવાની કહે છે આ સુસ્થિતિ જોતા જે મૂળ રૂપ છે તે અવતારી અને એને ઉદ્દેશીને રાતર થાય એજ અવતાર કહેવાય આ વચ્ચે આવોજ અવતાર અવતારીમાં સાત્ત્વીય સમુચિત છે આની મને વચ્ચે અત્યંત એક સ્થિતિમા આવા અત્યંત ભેદક અસ્થિરીનરમણીય કુદૃષ્ટ દૃષ્ટાંતો બીનકુન સભર શકે નહિ અને ભગવાન શ્રીજીએ આવા દૃષ્ટાંતો નહિ આવેતા હોવાથી તે વિષમ અને અનુચિત અતિનિંદ્ય છે આ દૃષ્ટાંત ઉપરથી વિમુખારાપ એવો તુલ્ય નાસ્તિક તરી આવે છે કે તીર અને તીરને નાખનારો પુરૂષ તે વચ્ચે જડ ચેતનરૂપ અત્યંત જુદાઈ પરતરૂપ સ્પર્શ સ્પર્શથી સદજ હોઈને ચેતન પુરૂષની પ્રેરણા મિના જડ તીર કશું કરી શકેના નથી તેમ અવતારો અને અવતારી વચ્ચે એટલીજ પરતરૂપાઈ જુદાઈ સ્પર્શ સ્વભાવથી હોઈને ચેતન અવતારીની પ્રેરણા રીરાય જડ અવતારો કશું કરી શકેજ નહિ જેમ તીર પુરૂષથી રૂઝ હોવાથી તેની કશી સન સત્તા નથી તેમ અવતારીથી રૂઝ હોવાથી અવતારોમા કરી સત્તા નથી એ તો એક જડ જેતુ રૂઝ અત્યંત પરતરૂપ તત્વ છે આવોજ વિમુખ દુરાસય આ દૃષ્ટાંતથી નીકળે આજુ દૃષ્ટાંત તો જડચિત્તમક જગત્ અને પરમાત્મા વચ્ચે આખુ હોય તો કાઈ સભરી શકે પશુ અવતાર અવતારી એકતત્વ હોવાથી એમા સભરી શકે નહિ જરા મને વ્યક્તિએ તત્વથી જુદી જુદી હોઈને તેમની વચ્ચે નિયામ્યનિયામકમા સ્વાભાવિક હોય ત્યા ખડીયા રાજા અને ચક્રવર્તી રાજાનું દૃષ્ટાંત અપાઈ અહીં તો અવતાર અવતારી એકજ તત્વ હોઈને એમની વચ્ચે નિયામ્યનિયામક ભાવ સ્વાભાવિક નહિ હોવાથી આ દૃષ્ટાંત સભરી શકે નહિ દૃષ્ટાંતો દુરાસય તો બને ત તથી વ્યક્તિએ જુદી હોઈને બને વચ્ચે શાસ્ત્રસાસકગત સ્વભાવત કહીવતો છે । શ્રીજીમિદાત તો એવો છે કે જેમ ચક્રવર્તી રાજા બીજે વેન ધરીને બીજે સ્થળે જાય ત્યારે પશુ તે સ્વય સનસન્નિમ પજ ચક્રવર્તીજ છે પશુ બીજે જુદો નથી તેમ પરમાત્મા બીજુ

જુદુ રૂપ ધરીને ગર્ભો પધારે ત્યારે પણ સર્વ ગુણ ઐશ્વર્ય સંપન્ન સ્વયં પરંત્રાત્ર બગવાન છે પણ ખીજા જુદા નથી. આવા સત્વાર્યને હથમારી પાડીને અમરતાર્યને આગળ કરવા આતુ અપદ્વ્યાત અગ્રાવ્યું છે. જેમ ગૃહ અને ગદ્દમા રહેનારો બન્ને બહુજ જુદા હોય ત્યાજ આતુ સુધં અને મંડળનું દશાત અપાય, અવતાર અવતારી તત્તથી જુદા નહિ હોવાથી આતુ દશાત આપતુ તે વિમ હોતને અનુપયોગી અયોગ્ય અતિદુષ્ટ છે. શ્રીજી તો પ આગા ૪ મા જેમ રાય સુધં ખીજુ મનુષ્યરૂપ ધરીને સત્રાજીત તથા કુતાજી પામે કાર્યવચાત આન્યા ત્યારે પણ પોતાની સર્વ કમિએ સપત્ર સ્વય સુરજ દતા પણ ખીજા નહિ તેમ સ્વય બગવાન અવતારી મનુષ્યાદિ આવને સ્વીકારીને અહો કાર્યવચાત પધારે ત્યારે પણ સર્વ ગુણ ઐશ્વર્ય સંપન્ન સ્વય બગવાન નજ ૩ પણ ખીજા જુદા નહિ જેમ સુધંના દશાતથી અવતાર અવતારીની એકતાને સમર્થન કરે છે. આ સ્વરૂપ સ્વભાવથી બન્ને વ્યક્તિઓની જુદાઈ હોય ત્યાજ તારા અને ચદ્રમાનુ દશાત અપાય, અવતાર અવતારીમા તે સ્વરૂપ સ્વભાવથી જુદી વ્યક્તિઓ નહિ હોવાથી આ દશાત આપી શકાય નહિ. શ્રીજીએ તો સોવા ૧૩ મા મુકતાદિ જીવો અને પરમાત્મામા સ્વરૂપ સ્વભાવથી બહુજ બેદ સ્વામાનિક સમગ્રવા માટે તારા અને ચદ્રમાનુ દશાત વિવેચન સાથે આપ્યું છે. પણ અવતાર અવતારી વચ્ચે અત્યત બેદ સમગ્રવા કુત્રાપિ આનુ દશાત આપ્યું નથી. વિમુખ મતે જે આતો અવગો ઉપયોગ કયો છે તે શ્રીજી સામે બંદાભાવને જાણનારો રૂપજ છે. આ રીતે શાસ્ત્રનુસારી શ્રીજીસિદ્ધાત જોતા જે આ મન કલ્પિત દશાતો અપાયા છે તે અતિ વિષમ દોષને અનુપયોગી અસંગત અતિદેય સિદ્ધ થાય છે ખીજા અવતારોની વાત બાજુ પર રહી પણ અહો રામ કૃષ્ણાદિકના નામ નિર્દેશ સાથે તેમને નિષ્કૃતિયા ગણીને તેમને તીર, ખડીયા રાજા, સુધંમંડળ અને તારાને ઠેકણે ગણીને અવતારી પુરોહિતમપદથીજ અત્યત નીચે ઉપતારી પાડવાનો પાપાશય જણાવ્યો છે તે તો સભસિત શ્રીજીમાય ખીજકુદ નથી શ્રીજી તો રામ કૃષ્ણના નામ નિર્દેશથી તેમને રાક્ષસપ્રદાન્ય ઉપાસ્ય ઇષ્ટદેવ મનાયા-પરબલ પુરોહિતમ સર્વકામજી બગવાન સર્વોપરી અવતારીપણે વર્ણવવાપૂર્વક તેમનું પોતે પ્યાન ધરના સુધીનું કહે છે અને વધારામા 'વસુદેવસુત શીકૃષ્ણનાજ ખીજા અવતાર ધર્મસુત શીદરિ છે' એવા પણ ઉદવસાપ્રદાયિક સાક્ષીય ઉપોદ્ધાત એમણે ઘડાવ્યો છે (પ્રમાણો પાઠગ આપી ગયા છે તે જોઈ લેવા) આ જોતા તો બડસિદ્ધાત અને શ્રીજીસિદ્ધાત વચ્ચે વિમુખોક્ત તીર અને તીરનો નાખનારો, ચકવર્તી અને ખડીયા રાજા તારા અને ચદ્રમા જેટલા બેદ સાનીત થાય છે તારા રામકૃષ્ણાદિ અવતારસામાન્યને આવા બેદબાઈ વિષમ દશાતો આપીને અવતારી પુરોહિતમપદથી નિરવધિ નીચે ઉતારી પાડવાનો અન્યાય અપાય ત્યારે તો સર્વોપરી શ્રીજી પણ એક અવતાર રૂપમા પધારતા હોવાથી નિષ્પક્ષાક્ષાતી ન્યાય થતા તેમને પણ એવો અન્યાય કેમ ન અપાય ? એનો વિમુખોએ કુખ્યપણે વિચાર કરવાનો છે શ્રીજીના વાક્યામૃતો પ્રથમ લખ્યા છે એના સિદ્ધાત પ્રમાણે લખ્યે તો શ્રીજી પણ અવતારી પુરોહિતમ સર્વોપરી છે અને રામ કૃષ્ણાદિક પણ એવાજ છે એમ સુખેથી કહી શકાય તેમ છે એમા જો કુમતિથી કુલેદ કંઈપણે તો સ પ્રદાવના સત્તમિકાનનુ અસ્તિત્વજન રહે નહિ અને શ્રીજીનાકૃપામૃતનો કંઈ અર્થજન રહે નહિ અને અનગી ઉપાધિઓનો અવધિજન રહે નહિ આ બધું બહુ વિચારસ્પીધ ૩ જે જામત શાસ્ત્રસિદ્ધ સત્તમેય તે આડો અવળા વિમ દશાતે દેવાથી અસત્ય કોઅવળી કદાપિચની નથી અને થયે નહિ આ નાન જોના ખડીયાને વચનામૃતનું ખીનકુલ જ્ઞાન નથી અથવા છે તે વિમુખભાવથી સિદ્ધપાજનનું અનુ કહે છે એમજ જણાય છે. આવા વચનામૃતવિરોધી આજના વ્યવહારો આપોને અવતારોનો અપાર અપરાધ કરનારા આમુરો તો એમનાજ દશાતાર્ય મુજબ સંપ્રદાયથી તદ્દન જુદા વિમુખ ચર્ચા કરે અને યતા જાય છે

પ્ર. ૪ વાત ૨૪ “તથા ગોત્રોક વૈકુંઠાદિક ધામના પતિ તેણે સંહિત આ પૃથ્વી ઉપર પધાર્યા છે ને આ સર્વે છે તે આ પ્રગટ પુરુષોત્તમની સભામાં બેઠાં છે તેને હું દેખું છું” શ્રીજીએ ‘ભગવાન પોતાનાં સવ ઐશ્વર્યો મુક્ત પાર્શ્વદો સાથે અવતરે છે’ એમ તો બહુશ કહ્યું છે પણ ‘સાથે ગોત્રોકાદિક ધામના પતિએ સંહિત અવતરે છે’ એમ તો ક્યાંય કહ્યું નહિ હોવાથી આ વાત તદ્દન બનાવની બાબ હોઈને શ્રીજીમહારાજ માથે નિષ્ઠા અપવાદ આરાધના રૂપ મહાદોહજનક છે. શ્રીજી તો ગોત્રોક ધામને ઇષિત પરત્વર અપુનરાદિતિ પ્રકૃતિપર કહીને, ત્યાંથીજ પૃથ્વી ઉપર પધારવાનું અને અંતર્ધાન થતા ત્યાજ પાછા પધારવાનું કહેવાપૂર્વક પોતાનેજ ગોત્રોકાધિપતિપણે ઓળખાવે છે. આ વસ્તુરિચિતિએ જોતાં શ્રીજીયકી બીજી જુદા ગોત્રોકાધિપતિને સાથે પૃથ્વી ઉપર લાવવાનો પ્રસંગ નથી તો શ્રીજી સાથે તેમની સભામાં પૃથક્ બેઠાનો પ્રસંગજ કયાથી હોય? જૂજ નથી તો શાખા ક્યાંથી હોય? વૈકુંઠ ગોત્રોકથી આવીને કયા અધિપતિએ સભામાં શ્રીજીથી જુદા બેઠા છે તેનું નામ નિશાન કે ઓળખાણ તો કર્યું આપ્યું નથી. વિમુખપંથમાં કાંઈને ઠરાવ્યા હશે એમ જણાય છે. ગોત્રોકયકી શ્રીકૃષ્ણને સાથે લાવવાનો દુરભિપ્રાય હશે પરંતુ શ્રીજીજ ગોત્રોકાધિપતિ હશે શ્રીકૃષ્ણના અવતારરૂપ હોવાથી એ વાત બંધગેસતી આવે તેવી નથી. શ્રીજીને રામ કૃષ્ણાદિકયકી અત્યંત જુદા પાડીને, રામ કૃષ્ણાદિકને શ્રીજીના મુક્તાદિક સાથે ગણીને તેમને પુરુષોત્તમપદથી પારાવાર નીચે ઉતારી પાડવાની આસુરી અવળાઈ સીવાય બીજી કશી વાતનો અર્થ નથી. વાતે વાતે એવી એજ બંડબાબતની પુનરાદિતિનો પ્રોત્થમ છે.

પ્ર. ૪ વાત ૨૫ “અમદાવાદમાં શ્રીનરનાયણજીદેવની પ્રતિષ્ઠા કરી તે સમે શ્રીજીમહારાજ મુક્તાનંદસ્વામી આદિક સન આગળ એમ બોલ્યા જે આ ભરતખડના રાજા શ્રીનરનાયણજી છે તેમની પ્રતિમાની પ્રતિષ્ઠા આપણે કરી ને જે સાક્ષાત્ મૂર્તિમાન શ્રીનરનાયણજીદેવ શ્રીમદ્વિઠ્ઠાશ્રમવાસી છે તથા વૈકુંઠવાસી શ્રીલક્ષ્મીનાયણજીદેવ આદિક સર્વે તે પ્રગટ પુરુષોત્તમ દ્વિજુજ મૂર્તિ એવા જે આ ભગવાન તેમની ઉપાસના તથા સેવા કરે છે” આવી વાત શ્રીજીએ કરેલી સત્સંગિજીવન આદિક ગ્રંથમાં પ્રમિદ નહિ હોવાથી અને વળી શ્રીજીએ કરેલી વાતથી સાન અવળી હોવાથી બનાવની બડીયા જલ્લમાલ નિશ્ચિત થાય છે. શ્રીજીએ નરનાયણજીદેવની પ્રતિષ્ઠા કર્યા પછી યજ્ઞેવી મહાસભામાં આપેલા ઉપદેશની વાત સ પ્ર ૪ અ. ૨૫ શ્લો. ૮ થી ૮૯ સુધીના સંપૂર્ણ છે. એમાં પ્રથમજ પ્રતિષ્ઠાપેલા નરનાયણજી એ કોણ? તો તેના ખાસ ઓળખાણ માટે ‘જે આપણા ઉપાસ્ય ઈષ્ટદેવ શ્રીકૃષ્ણ પુરુષોત્તમ ગોત્રોકાદિતિ ઐશ્વર્યધામના વિરાજમાન હતા તેજ સર્વ જૂતોના શ્રેય માટે ધર્મમૂર્તિયકી નરનાયણજીએ પૂર્વે પ્રમદ થયા હતા. તે પોતે વરદાનથી આતાપિતાને સંતોષીને બદરીકાથમમા આવીને ભરતખડના આશ્રિત મનુષ્યોની ભુક્તિ મુક્તિ માટે તપ કરતાયકા વિરાજે છે. એજ બદરીપતિ નારાયણજીપને ધારી રહેલા ગોત્રોકાશ્રમવાસી શ્રીકૃષ્ણ પુરુષોત્તમ ભગવાન બ્રહ્માદિ દેવોની પ્રાર્થનાથી પૃથ્વીનો બાર ઉતારવા યાદવ કુળમાં શ્રીકૃષ્ણરૂપે પ્રગટ થયા અને નારાયણના સખા જે નર તે અર્જુનરૂપે પ્રગટ થયા આ કરણથી નરનાયણજીજ શ્રીકૃષ્ણ ભગવાન કહેવાય છે. એમ કહીને એજ નરનાયણજીની પ્રતિમા અર્હોયા પધારાવી છે પણ, બીજા કાષ્ટ અવરની નહિ એમ છેવટે કહે છે. વચનામૃત સા. ૧૬ માં ‘અને તે પછી તે ભક્તજનના હૃદયને વિષે ભગવાનની ઇચ્છાએ કરીને જણાવું જે અક્ષર બ્રહ્મમય એવું તેજ તેને વિષે સાક્ષાત્ એવા જે શ્રીકૃષ્ણ ભગવાન તેનું દર્શન થાય છે. એવી રીતે જે પોતાના ભક્ત તેમનું તે ભગવાનના તપે કરીને નિર્વિદ્ધ કલ્યાણ થાય -

છે" આ રીતે નરનારાયણકૃત તપના પ્રતાપથી આશ્રિતેને અક્ષરધામી શ્રીકૃષ્ણ મગાનનાં દર્શન થવાની બહુ ઉચ્ચ ચાત કહી છે. હવે સંપ્રદાયોનાં "શાસ્ત્રીય" ઉપદેશાત ઝોઈએ તો ઝોઈ નરનારાયણ ઝોઈ માતાપિતાધર્મી ઝોઈ બદરીકામગચ્છી બચવાન સ્વામિનારાયણરૂપે પૃથ્વી ઉપર પ્રગટ થયાનો પ્રગટ છે. અને શ્રીછંદ્ર આ જાગતને પોતેજ સ. પ્ર. ૪ અ. ૪૦, સ્તો. ૪૮ 'જાનીત વદરીપતિમ્' એમ બદરીપતિ નારાયણજીને જાણવાનું કહે છે અને દત્તપુત્રીએ પણ તેજ પ્રભાણેનો નિશ્ચય સ્તો. ૫૫ થી જાહેર કર્યો છે. આ બધા શ્રીછંદ્રએ કહેયો સત્યાર્થ જોઈએ તો નરનારાયણ એ કેવળ બદરીકામગચ્છીજ નહિ પણ ખરી રીતે ગોવેંકાતવર્તિ અક્ષરધામનામી સ્વયં શ્રીકૃષ્ણ પુરુષોત્તમ બચવાનજ મૂળરૂપ છે. અને ઝોઈ શ્રીછંદ્રદ્વારાજ પુરુષોત્તમ મૂળરૂપ છે પણ જુદા જુદા નહિ એમ સામીત થાય છે. હવે લક્ષ્મીનારાયણ કેણું? તે તેમનું ઝોળખાણ વરતાલમાં મૂર્તિ પધરાવી તે વખતેજ શ્રીછંદ્રએ મહાસત્તામા આપ્યું છે-સ. પ્ર. ૪ અ. ૬૭ સ્તો. ૫૪ માં જે આ લક્ષ્મીનારાયણ મધ્ય મહિમા પધરાવ્યા છે તે બીજા કોઈ અરર નહિ પણ સ્વયં દારકાધીશ શ્રીકૃષ્ણજ છે એમ જાણવું એમ કહે છે. સ્તો. ૬૧ માં જે દારકાધીશ શ્રીકૃષ્ણ છે એમ લક્ષ્મીનારાયણ છે એમાં ભેદ ન જાણવો. આ માટે વચન સત્ત્વ છે એમ ખાનો એમ કહે છે. અ. ૩૨ સ્તો. ૪૧ માં દારકાધીશ શ્રીકૃષ્ણને લક્ષ્મીનારાયણ નામથી રહેવા મંજૂરિ મળે બકનો પરમાનંદને પામ્યા એમ કહીને છેવટે સ્તો. ૪૪ માં 'યદં સ્વયં સ ભગવાન્ સ્વસ્વીચા-ગમનાદિકમ્ । લીલયા દર્શયામ્માસ જાતો જ્યોત્સ્યોત્તમોર્મિદા ॥' એમ શ્રીહરિ પો ખાનો એને દારકાધીશ શ્રીકૃષ્ણને સ્વરૂપથી અભેદ રજૂ કરે છે આ જોતા તો લક્ષ્મીનારાયણ એજ શ્રીછંદ્રદ્વારાજ શ્રીકૃષ્ણ એજ શ્રીહરિ છે એવો તો સમજો સાપ્રદાયિક શાસ્ત્રીય નિર્દાનાર્થ છે. શિક્ષાપત્રીમા શ્રીછંદ્ર લક્ષ્મીનારાયણ નરનારાયણ રામાકૃષ્ણ આદિકર્મ સર્વથા એજ નહિ સમજવાનો કહે છે. વચ-જામૃત સેવા ૧૨ મા 'પણ બગવાનની મૂર્તિઓમાં ભેદ નથી' એમ સિદ્ધાંતથી કહે છે. આ જાણી શ્રીછંદ્ર શાસ્ત્રાનુસારી અમૃતવચનો વિચારીએ તો 'નરનારાયણ લક્ષ્મીનારાયણ આદિક સર્વે' શ્રીછંદ્ર ઉપાસના તથા સેવા કરે છે' એવું જાગમજાગન અનુયાયિથી રાખે પણ ધમ્મ રહે નહિ. આથી તો શ્રીછંદ્ર પોતે પોતાની ઉપાસના સેવા કરે છે એવો અતિ અરજો અર્થ થાય છે અને શ્રીછંદ્ર તેમજ કોઈ મુદ્દ વર્ગના જાણવાનો નાસ્તિકધર્મથી ઉપાડો છે. શ્રીછંદ્રએ જે જે કહ્યું હોય તેને જાણે જેના કોઈ મુદ્દ વર્ગના જાણવાનો નાસ્તિકધર્મથી ઉપાડો છે. શ્રીછંદ્રએ જે જે કહ્યું હોય તેને જાણે પૂર્વના કોઈ ખરા સામાજીકીયા હોય તેમ ખેડી રીતે ખેડી નાખવું કે ઉતારી પાણી એટલેજ વિમુખકર્તાવ્યર્થ સમજાય છે. હજુહરામી વિમુખને બીજો ધધોજ શો? ખાવું એવુંજ 'ખાણું'.

- ૩. ૪ વાત ૩૦ 'એધર્મ' તેણે યુદ્ધવચા ને શ્રીધર્મદેવ ને મહિતમાતાધર્મી ॥ જન્મ જેમનો એના જે સ્વામિનારાયણ તેજ અક્ષરધામી સર્વોપરી પુરુષોત્તમ છે. તેમથી સર્વે અવતાર પ્રગટ થાય છે ને પાછા તેમને વિશે લીન થાય છે' આ વાત બીજી લક્ષી વિરશી 'ન કરતા હોય તો મધ્ય ૧૩ "અને એ અક્ષરધામી ને પુરુષોત્તમ બચવાન છે તેજ સર્વે અવતારનું કારણ છે અને સર્વે અવતાર પુરુષોત્તમખાથી પ્રગટ થાય છે અને પાછા પુરુષોત્તમને વિશે લીન થાય છે' આ

શ્રીજીવચન પ્રમાણે શાસ્ત્રીગીતે સાચામાં સારી છે. જ્યારે પુરુષોત્તમમાથી અવતારો થાય છે, અને પાછા એમાંજ લીન થાય છે ત્યારે અવતારોને જીવુ બીજી તત્ત્વજ કેમ કહેવાય? અને તે વચ્ચે અત્યંત બેઠ કેમ કહેવાય? અને તેમનું ધામ જીવુ જીવુ કેમ કહેવાય? વિચાર કરતાં વાસ્તવિક રીતિએ નજ કહેવાય વળી કારણથી કાર્યની ઉત્પત્તિ અને પાછો કાર્યનો કારણમાં લય ક્ષેત્રો તે પણ કાર્ય કોરમનું અનન્યપણું અંગીકાર કરીએ તોજ ધરી શકે. એમ જોતા, પણ અવતારોને અવતારીથી જીવુ અને તેમનું ધામાદિ જીવુ કહી શકાય નહીં. હવે પરમાત્મા, તો સ્વરૂપ સ્વભાવથી અમ્યુત અક્ષર અખંડ નિરંશ નિર્વિકારી નિત્ય હોવાથી, તેમથી અવતારોનું થવાપણુ અને વળી અતે એમાંજ લય થવાપણું શી રીતે ધરી શકે? એના એક વિચાર કરવાનો રહે છે. જગદિશ્વર ત્મક જગત અને પરમાત્મા વચ્ચે જેવો કાર્યકારણુ, ભાવ છે તેવો આત્મા કહી શકાય નહિ. આમાં તો બીજી તત્ત્વ નથી એટલે જન્મ સૌભરી મહર્ષિ પ્રથમ એક હતો, પછીથી પચાસ રૂપે થયા, પછીથી પાછા એકરૂપ થઈ ગયા, એના જેવું આમાં સમજવું પડે. આમાં આત્મતત્ત્વથી સૌભરી પચાસ ન હતા પણ એકજ હતો. એક રૂપમાથીજ પચાસ રૂપતા થઈ અને પાછી તેમાંજ તેની લીનતા થઈ. આ રીતિએ પરમાત્મા આત્મતત્ત્વથી તો એકજ છે, પરંતુ સ્વયં નિત્ય દિગ્બાહુતિ વિશિષ્ટ, હોવાથી પોતાની રૂપપર્યાય નિત્ય દિવ્ય આકૃતિમાથી સ્મૃતીય દિતીય આકૃતિને ધારે તે અવતાર કહેવાય અને તેનું અદર્શન કરે તે તેના લય કહેવાય. આ પ્રમાણે કહેતા એવી એક શંકા આવે કે નિત્ય દિવ્ય આકૃતિમા સિધ્ધિભારૂપ રિકારનો સભવ આવે અને જો રિકાર ન માને તો અવતારરૂપ કાર્ય સભરી શકે નહિ. તો તેમ નથી. જન્મ કાષ્ઠ પણ સસ્થાનની શિધિ ભારૂપ રિકાર થયા વિના પણ દેવાદિ અનેક દેહોને ઉત્પન્ન કરવાપણુ બ્રહ્માના દેહમા જ્નેવામા આવે છે તેમ પરમાત્માની દિવ્ય નિત્ય આકૃતિમાં કાષ્ઠપણુ સંનિવેશની પ્રમ્યુતતા થયો પિનાજ એમથી અનેક અવતારોનું ઉત્પન્ન થવાપણુ ધરતુ આવે છે. એટલે એવી શંકાને સ્થાન નથી. અભિપ્રાય એ થયો કે જે મુગ રૂપ છે તે અવતારી કારણુ અને પ્રયોજનવશાત્ સ્વેચ્છાથી સ્વીકારેલા મત્સ્યાદિ/રામકૃષ્ણાદિભાવો તે અવતાર કાર્ય કહેવાય / આવે. અભિપ્રાય હોવાથીજ થીજીએ ચોપા ૧૮ તથા વરતાલ ૧૮ મા મુગ રૂપનું અને અવતાર રૂપનું પરાક્ષ અપરાક્ષ સંબંધી લાગુ નિવેચન કર્યું છે. આ રીતે અવતારીયથી અવતારતત્ત્વ જીવુ નહિ હોવાથી બન્નેની અત્યંત એકતા નિશ્ચિન થાય છે. એટલે તેમનું ધામ પણ એકજ અને તેમના ઉપાસકોને મળવાનું ધામ તથા ધામી પણ એક મુગજ છે એમ અકામે પણ માનવું પડે. પોતાના સમમ અર્થથી તેણે યુક્તથકા ધર્મ બક્તિયર્થ સ્મૃતીય દિતીય રૂપે જન્મ ધરવાપણુ એજ અવતાર રૂપ ઓહરિ કહેવાય અને એમનું જે મુગ રૂપ તે અવતારી કહેવાય. અવતારીયથી અવતારો તત્ત્વથી અભિજ્ઞ હોયને સર્વ યજ્ઞ અર્થથી પરિપૂર્ણ હોવાથી અવતારોને પણ અવતારી સર્વોપરી પુરુષોત્તમપણે પણ કહી શકાય વળી એક અવતાર રૂપમાથી બીજા અનન રૂપે ધરવાની સક્તિ હોવાથી / પણ તેમને અવતારી કહી શકાય આવે. અભિપ્રાય હોવાથીજ શ્રીજી જે શ્રીકૃષ્ણને / એકતરફથી અવતાર ધરીકે / કહે છે તેમજેજ બીજી તરફથી અવતારી સર્વોપરી પુરુષોત્તમપણે કહે છે તેની પણ સારી સમિતિ થાય છે આજ રીતિએ શ્રીજીને પણ મુગની અપેક્ષાએ અવતાર કહેવાય અને અવતારી સર્વોપરી પુરુષોત્તમ નારાયણુ જકે કહેવાય. આમા શ્રીજીએ આવેજ ન્યાય નિષ્પક્ષમાત્રી જણાવ્યો છે તે માનવાની પ્રથમ જરૂર છે. આ ન્યાય સાસ્ત્રીય રીતિકારનામા આવ તો બીજી કશી અસાસ્ત્રીય અવળી લગાડ લવરી કરવાની રહે નહિ.

પ્ર. ૫ વાત ૮ “શ્રીજી અવતાર જેના તો આ મત્સ્યમા ધનુષા છે” આ કુમમિ વાતમા સત્ત્વ મના ઉપાસ્ય હૃદ્દેવ શ્રીકૃષ્ણાદિક ધ્યેય અવતારોને સર્વસાધાન્ય મનુષ્ય જેવા મનુષ્યને પરમેશ્વર

પદ્મી ઉતારી પાડવાની સત્સંગમાં કુસંગતા વાપરી છે સત્સંગમાં આપુ કાષ્ટ ગાનનું નથી પણ વિમુખ કુસંગમાં એમ મનાતું દરે. અવતારો જેવા ધણીને ઠરાવ્યા છે તે કાણ દરે તેનું કંઈ નામ નિરાન ઝાળખાણુ તો આપ્યું નથી, વિમુખ મંડળમાં કાષ્ટને ગોઠવ્યા દરે એમ જણાય છે. ભગવત્સ્વરૂપ અવતારોને અને આશ્વમેદિકને સરખા કહેનારાઓને તો શ્રીજી લોવા ૧૩ માં દુષ્ટમતવાળા અતિપાપી અને અદર્શનીય કહેવાપૂર્વક એવાના દર્શનથી મહાપાપ થાનું કહે છે

૩. ૫ વાત ૨૧ “મહારાજે પણ કહ્યું છે જે અવતાર અવતારીમાં ભેદ એમ સમજવો જે રાજા તે રાજાનો ઉમરાવ તે તીરને તીરનો નાખનાર એમ ભેદ છે એટલે ઉમરાવ ધણી ભારે દોષ તે કુક્રમ ચલાવે એવો મોટો દોષ તો પણ રાજા પાસે કેટલીક મવામ ભરે ત્યારે એસાય ને રાજાનો એની ઉપર કુક્રમ આપે છે એમ છે” આવામ વાતમાં પ્રથમ તો આવી વિમુખ વાતનો અપવાદ મહારાજ માથે મુકવાનું મહાપાપ નરકમાંથી કુર્વું. મહારાજે આના એક દુષ્ટ દર્શિતાથી કાઈ રથને આવી વાનનો ગંધ પણ કાઢ્યો નથી. ઉપરો મહારાજે તો અનેક રથને અવતાર અવતારીનો સ્વરૂપ સ્વભાવથી અત્યંત અભેદ નટાદિ દર્શાવ્યા કલો છે (વચનો પ્રથમ આપ્યા છે) જ્યાં બંને વ્યક્તિઓ સ્વરૂપ સ્વભાવથી અત્યંત ભિન્ન હોય ત્યાજ આપુ દર્શાવ આપી શકાય માટે શ્રીકૃષ્ણે લોવા ૧૩ માં નારાયણ અને મુકતો વચ્ચે અત્યંત ભેદ જણાવ રાજા અને ચાકરનું દર્શાવ વિવેચનથી આપ્યું છે, અવતાર એ અવતારી પરમાત્માનું તત્વથી અભિનયરૂપ હોવાથી તેમને ભિન્ન ભિન્ન વ્યક્તિઓ કદાપિ કહી શકાય નહિ એટલે એ દર્શાવ અતિવિષમ હોઈને બેસાથી સંમતિ નથી. જો એમ કહીએ તો પરમાત્મા અનનરનાજ નથી એમ નાસ્તિકત્વ મીકુ વાળી દેવું પડે, વળી જ્યારે પરમાત્માના અવતાર નથી તો પછી તેની ધ્યેયતા પણ જાણિકની પેઠે કહેવાય નહિ. અવતારી અવતારો વચ્ચે રાજા પ્રજાનું દર્શાવ અપાય ત્યારે તો અવતારો પૃથક્ પદાર્થજ જ્ઞવાદિક જેવો વિમુખ મતે દરે. એમ થતા મીજાએ શાસ્ત્રોમાં પરબ્રહ્મ પરમાત્માને આમળ ધરીનેજ સમગ્ર ગ્રંથ એર્થઈ માથે તેમજોજ અવતારોના વર્ણવ્યો છે તેને બીડ અને કરો અર્થજ રહે નહિ અને ગદ્યા શ્રીજીવ્યનાપ્રતોને વિષયનું નિરાજણ આપી કહેવાય આ નો શ્રીજીના મહાદોહી મહાવિમુખોનું મહાપાપ કામ મહેરાય વળી જ્યારે અવતારોને આવી રીતે ભગવત્પદ્મીજ ઉતારી પાડવામાં આવે ત્યારે શ્રીજી પણ એક અવતારીયજી જુદા અવતાર રૂપમાં રહેના હોવાથી તુલ્ય ન્યાયે એમને પણ એજાજ કહેવાનો કેષ્ઠ પ્રસંગ લાવે તો તેનો શો ઉત્તર શાસ્ત્ર રીતે આપવો એનો પાંડુ વિચાર વિમુખ મતે નથી અવતારોને જે તે રીતે નિર્ગને જનારી પાડવા એટલેજ મૂઠ ગૂઠ આસુર જાન વાતે વાતે આવે છે શ્રીજી તે અવતારોના પરમાત્માને નહિ જાણીને ઉલટા માણસ જેના જાણીને અંજા કરનારા છે તેને મૂઠ કહેવાપૂર્વક તેનો સત્સંગમાંથી પાત ધરાવો લોવા ૧૮ માં “અથ જાનન્તિ માં સૂદા” આ ચીતા મોકને લખીને કહે છે. કયા શ્રીજીની વૈદિક પરા વાણી ૨ અને કયા વિમુખી વેંબરી વાણી ૧ આમાં આપેલા દર્શાવોના વિષમ-પણાનો વધારે વિચાર પ્રથમ આવી ગયો છે વિમુખ મંડીયા અને શુદ્ધ સપ્રદાય વચ્ચે તોડ અને તીરને નાખનારા જેટલો અત્યંત ભેદ સ્પષ્ટ થયો છે.

૩. ૫ વાત ૨૨ બંને બીજા અવતાર તો કેમ છે? તો તેનું દર્શાવ દોહું જે લીલ્લીના પાદશાહનું નામ શેરખા તે ઘીઆથી નામ ન પડે તે એક ગામનો સિપાઈ નામે શેરખા દોહી ગયો તેને પાદશાહે પુછ્યું જે કેમ તમારું નામ શેરખા છે? ત્યારે કહ્યું જે ‘હું તો શેરખાં કેવો તો નામમાને કરીને શેરખાં છું તે જેવા પગરખાં ચમરખાં લખરખાં એવો

હું' એમ ભેદ છે. એવી રીતે સમજવું તે સમજણ ઠીક છે' આવીજ વાત પ્ર. ૩ વાત ૧૦૮ પણ છે તથા પ્ર. ૬ ની પ્ર. ૬ વાત ૨૨ પણ આવીજ છે. અવતારોની નિંદા કે અવતારો કે ખંડન કરનારી વાતો તો અનેક છે પણ તેમાં આ વાત તો રામકૃષ્ણાદિ ધ્યેય અવતારોને નિંદાને ઉતારી પાડવામાં પગરખાંબુજી તુચ્છ અધમાધમ મદાસુર મદનાસ્તિકશિરોમણી છે. આ ત્રિમુખ વાતથી બંદીયા ખુંશીયા દુંદીયા મમાણીયાનો મહિનાશય એવો નીકળે છે કે-જેમ દીકોના પાદગાદનું નામજ શેરખા પડાય પણ બીજાનું નામ શેરખા પડાય નહિ. તે કૈંદળીજા સિપાઈનું નામ શેરખા પાડ્યું હોય તે તો નામમાત્રજ કહેવાય પણ ખરી રીતે તો તે પાદશાહ આગળ પગરખાં ચપરખાં લગરખાં જેવાં અતિ નીચ તુચ્છજ કહેવાય. તેમ શ્રીજીમહારાજ એકવાનેજ ભગવાન નામથી ખરી રીતે કહેવાય પણ રામ કૃષ્ણાદિ અવતારોને ખરી રીતે ભગવાન નામથી પણ કહી શકાય નહિ. તેમને વેદાદિ શાસ્ત્રોમાં કે શ્રીજીએ સ્વયંચમાં ભગવાન નામથી કહ્યા હોય તો તે ખોટુંજ ભુલભરેલું કે દુલ્લામજી તરીકે સમજવાનું છે. ખરી રીતે રામકૃષ્ણાદિ અવતારોનો દિમાખ તો પગરખા ચપરખા લગરખાં નામનાં જુદી જુદી ભતનાં જોડાં જેવો અતિ તુચ્છ અતિ ઉતરતો છે. જેમ પાદશાહ અને બીજા સિપાઈઓ વચ્ચે અત્યંત ભેદ શેરખા પગરખા જેવો છે તેમ શ્રીજી અને અવતારો વચ્ચે આવો અત્યંત ભેદ અનાદિથી છે એટલે અવતારોને મિષા-પ્રત્યો જેવા અને તેમજ ભગવાન નામ પગરખા જેવું કહેવાનો દુષ્ટાશય જણાયો. છેવટે આવી નીચ સમજણનેજ સારામાં સારી સિદ્ધાંતવાળી જણાવી. આ મહાપાપ વાતનો અને શ્રીજી વાતનો વિચાર કરીએ તો પગરખા શેરખા કે આસુરી દેરી કે નાસ્તિક આસ્તિક કે રાહુ ચંદ્રમા કે વૈખરી પગ વાણી જેટલો અત્યંત ભેદ જણાય છે. શ્રીજી તો અવતારોને પ્રથમ ૩ 'જે જે અવતાર કરીને જે જે રચાતમને વિષે જે જે લીલા કરી હોય તે સંભારી રાખતી' પ્રથમ ૪૨ 'ગોપીયો ગુણાતીત યદ્યપે નિર્ઘુણ એવું જે ભગવાનનું અક્ષરધામ તેને પામીએ, તેનું કારણ એ છે જે શ્રીકૃષ્ણ ભગવાન પોને સાક્ષાત્ પુરોહિતમ ગુણાતીત દિવ્યમર્તિ હતા' પ્રથમ ૫૧ 'અને તે ક્ષત્ર-અક્ષરશયી પર અક્ષરાતીન એવા જે પુરોહિતમ ભગવાન...તેજ કૃપા કરીને જીવતા કલ્યાણને અર્થે સર્વ મનુષ્યને દર્શન આપે છે' પ્ર. ૬૩ 'એવી રીતે અતિ મમત્ત્વે ને અતિ પ્રકાશે યુક્ત ને અતિ મોક્ષાંગે એ ભગવાન તે પોતાનું જે આતુ એશ્વર્ય અને તેજ તેને શાશ્વતીને જીવતા કલ્યાણને અર્થે મનુષ્ય ને ૥ યાય છે' પ્રથમ ૭૮ 'રામ કૃષ્ણાદિક એ જે ભગવાનના અવતાર અવતાર તેનો અદિમા વિચારે જે જે ભગવાને રામ કૃષ્ણાદિ અવતાર કરીને અનંત જીવેનો ઉદ્ધાર કર્યો છે' સોવા ૧૧ 'અને મનુષ્યને વિશે નથા દેવતાને વિષે જે પુરોહિતમનારાયણની ગમ કૃષ્ણાદિ મૂર્તિઓ તેનું પ્ધાન કરવું' સોવા ૧૮ 'અને તેજ ભગવાન મત્સ્ય કૃત્ત વગદાદિ રૂપને તથા ગમ કૃષ્ણાદિ રૂપને કેલક કાર્યને અર્થે ધાગણ કરે છે પણ જે એ પોતાનું મૂળ રૂપ છે તેને તજીને એ અવતારનું ધાગણ કરના નથી' પચાળા ૬ 'શ્રીકૃષ્ણ જેવો અવતાર સર્વ શક્તિએ યુક્ત બીજો કાઠ નથી થયો, કેમ જે બીજી જે મર્તે પોતાની મૂર્તિઓ બિલ મિલપજે વધી છે તે સર્વેનો જાડ પેતાને વિષે દેખાવો ..અને એ અવતાર મર્તેપરી વર્તે છે...માટે આ અવતાર મર્તેકર્ષણે વર્તે છે' પચાળા ૭ 'અને એ તો તેનેમય દિવ્યમર્તિ જે ભગવાન ને જીવેના દેવજીને અર્થે ને પોતાને વિષે નવ પ્રકારની ભક્તિ જીવેને ધ્યાવાને અર્થે કૃપા કરીને પેતાની જે સર્વ શક્તિ અને એશ્વર્ય પાંદ તેને અદિતયકાળ મનુષ્ય જેવા યાય છે ત્યારે પણ જે એવા મર્મના જનનાગ છે તે ભગવાનનું ધારણ અક્ષરધામને વિશે જેનું મુ છે તેનું મમત્ત્વ છે પણ તે રસરૂપને વિષે ને આ રસરૂપને વિષે ભેદભાવ દૂર મમત્ત્વ નથી' મધ્ય ૧૩ 'અને મર્તે અવતાર પુરોહિતમનારી પ્રમટ યાય છે અને પાછા પૂરતો

તમને વિશે લીન થાય છે' મધ્ય ૩૧ 'અને જ્યારે ભગવાનના અવતારને રામ કૃષ્ણાદિ તેની ઉપાસના કરે ત્યારે અદ્વૈત થાય ને એની મુક્તિ થાય' મધ્ય ૬૪ 'મત્સ્ય કૃષ્ણાદિ ને ભગવાનના અવતાર છે તે સર્વે અવતારના અવતારી તે શ્રીકૃષ્ણભગવાન છે...એવા ને શ્રીકૃષ્ણભગવાન તે : આપણા ઇષ્ટદેવ છે...અને પોતાનું અક્ષરમારૂપી ને તખ્ત તેને વિશે સદા વિરાજમાન છે...અને તે શ્રીકૃષ્ણને દેવકીપુત્રી ને જન્મ તે તો કથનમાન છે...સર્વે હરિમક્ત એમ ગણ્યતા હતા ને : એમ ને શ્રીકૃષ્ણ પુરુષોત્તમ તેજ આ ભક્તિ ધર્મના પુત્ર શ્રીજીમહારાજ છે' વરતાલ ૧૮ 'અને શંકરમા આપણા ઇષ્ટદેવ ને શ્રીકૃષ્ણ ભગવાન તેને જાણના...અને તે શ્રીકૃષ્ણ ભગવાનનાં ને પરોક્ષ રૂપ ને પ્રત્યક્ષ રૂપ તેને જાણવાં...અને તે વ્યાસજીએ એમ સિદ્ધાંત કર્યો છે ને મર્ચ અવતારના પ્રવેશ ને પરમેશ્વર તેજ સ્વયં શ્રીકૃષ્ણ ભગવાન છે ને બીજા ને અવતાર, તે એના છે...એ પરોક્ષ ને શ્રીકૃષ્ણ કહ્યા તેજ આ ભક્તિ ધર્મના પુત્ર શ્રીજીમહારાજ છે' અંત્ય ૩૧ 'પ્રત્યક્ષ ભગવાનની મૂર્તિ ને ધામની મૂર્તિ તે બેયમાં લગાર પણ ભેદ ન જણાય...તે મૂર્તિ ને આ મૂર્તિ એકજ છે... એમ ધામની મૂર્તિ ગુણગતીત છે તેમજ મનુષ્યમૂર્તિ પણ ગુણગતીત છે' અંત્ય ૩૮ 'સર્વોપરી ને પુરુષોત્તમ ભગવાન તેજ દયાએ કરીને જીવોના કલ્યાણને અર્થે પ્રગટ થયા થકા સર્વ જનના નયન ગૌરવ વર્તે છે ને તમારા ઇષ્ટદેવ છે...એવા ને એ પ્રત્યક્ષ પુરુષોત્તમ ભગવાન તેના સ્વરૂપમા ને અક્ષરધામને વિશે રહ્યા ને ભગવાન તેના સ્વરૂપમાં કાંઈ પણ ભેદ નથી એ બે એકજ છે ને સર્વોપરી છે ને સર્વ અવતારના અવતારી છે' સ. પ્ર. ૩ અ. ૨૯ શ્લો. ૧૬ માં અક્ષરસ્વ દિવ્યાકૃતિ અને ભુમિસ્વ મનુષ્યાકૃતિ શ્રીકૃષ્ણના સ્વરૂપમાં ભેદને સમજનારાને અગ્રાની કહ્યા છે. અને શ્લો. ૮૪ માં એવાને અસુરો કહ્યા છે છતાંદિ દિવ્ય વચનોથી અક્ષરપતિ પરબ્રહ્મ પરમાત્મા અક્ષરગતીત પુરુષોત્તમ શ્રીકૃષ્ણનારાયણને આગળ ધરીનેજ એમના અવતારભાવને સર્વ ગુણ ઐશ્વર્ય સાથે કહેવાપૂર્વક બંને વચ્ચે અત્યંત અભેદ તત્વથી તાર્કિક કરીને તેમના ધ્યાન ઉપાસનથી અક્ષરધામની પ્રાપ્તિ મોક્ષ મળવાનું કહે છે. ત્રિશેષમાં વસુદેવસુત શ્રીકૃષ્ણને ઉદવસપ્રદાનના ઉપાસ્ય ઇષ્ટદેવ પરબ્રહ્મ ભગવાન પુરુષોત્તમ સર્વોપરી અવતારી કહેવાપૂર્વક તેમના બીજા અવતાર તરીકે પોતાને ખાસ ઓળખાવે છે. એક માટે નહિ પણ સર્વ અવતારો માટે આજ સામાન્ય રીતે છે એમ સુધાસિધુની ટીકામાં તથા રામાનુજથાકૃત ગીતાભાષ્યમાં કહ્યું છે. હવે જ્યારે ઓછના કહેવા મુજબ એક જ ન સહજે અને વિમુખમત મુજબ દેશમાં પગરમાં જેવા ભેદ પાડીએ તો શીજી પણ એક ધર્મસુત તરીકે પૃથ્વી ઉપર અવતાર રૂપમાં રહેલા હોવાથી તેમને પણ ખરી રીતે ભગવાન નહિ પણ પગરમાં જેવા કહેવામાત્ર ભગવાન કરવાનો પ્રમંડ વાહીનરૂપી કેમ ન આવે? ન્યાય આગળ પક્ષ પાતને બહુ રથાન રહે નહિ. શીજીએ પોતાની ભગવત્તા કહી છે તે સાચીય ન્યાયદષ્ટિએ નિષ્પક્ષપાતે દેવ આસપાસના વિનાની વૃત્તિથી કહી છે. સત્ય ન્યાયે નિષ્પક્ષપાતપણે સાર્વત્રીય દષ્ટિએ કહીએ તો ને તે વિતંડાનાદથી કે જલ્પનાદથી કેવળ દેવ રાષ આસપાસની મહિન મતોર્દતથી અને બીજાત્મક બંધ બાંધાથી નારિતક આસુરવત રામ કૃષ્ણાદિ ધ્યેય અવતારોને દુષ્ટ દણ્ડો આપીને પુરુષોત્તમપદથી ઉપારી પાડવા અને પોતે માનેલા શ્રુ. સ્વામી જગા પ્રાગા વિશેષે રામ કૃષ્ણાદિકથથી પણ મોટા દાવવા અને તે દ્વારા પોતાને પણ મોર્દ દણ્ડ એજ વિમુખપગરખાનું કર્તવ્યમ્ત્ર છે. શીજીસ્વરૂપ ધ્યેય રામ કૃષ્ણાદિક અવતારોને ને તે જોડી રીતે જોડી નાંખવામાં વમારે વિમુખી હુમ્મદરામી લારી કરે એજ બંધગંડગમાં મોટા વિદ્વાન કે ઉપામક કે સાતી કે મહાન કે અંત મહાત્મા કે મહામુક્ત અક્ષરી કહેવાય છે. પરીક્ષાજ એવી રાખેલી સમગ્રાય છે. 'સમાનશીલવ્યસનેષુ સર્વયમ' એ ન્યાયે બધી મંડળી એવીજ બેગી થાય અને પછી એકબીજાનાં 'અહો ! આપણાં ! મ્વરાં'

એ ન્યાયે વાપડા વખાણ કર્યો કરે. અને સંપ્રદાયનાં સર્વ પૂજ્ય અગ્રિની અદર્શિય નિંદા દ્રોહ કર્યો કરે. જગનના ઉપરના રામ કૃષ્ણાદિ અવતારોને પરબ્રહ્મ પરમાત્મા પુરુષોત્તમ ભગવાનપણે ભાવથી માનીને બંધનારાની સંખ્યા આરિતક અત્યધિક દોષાર્થી તેમની પણ લાજ શરમે આવી દુષ્કર્મો કરતા નારિતક અસુરો પણ અત્યધિક અને લગભગ આ તો આવી લોકવાનને પણ ઘોળીને પીધ બેસેવા તે કર્યાં અચકાપ કે લગભગ નહિ. 'નાસ્તિ નપે વિચાર' 'કિમયાર્યં કદ્યર્થાણાં એતું છે. આ વાતોમાંજ સોદોના અનુવાદથી પોતે પોતાને વિમુખ કે બડીયા કે ખુણીયા કે મસાણીયા કહે છે તે આવા અર્થના અનુસંધાનથીજ કહેતા હશે. જ્યાં જોડા રીડી ખાનારા કે આમડાને બાપાર કરી ખાનારા કે ભુગડા રીડી ખાનારા નીચ મોચી ખોળ દરજ્જા વાતો ગોવનારા કે લખનારા હોય ત્યાં પોતાની જનભાત પ્રમાણેજ મોટા રામ કૃષ્ણાદિ અવતારોને પણ પગરખા ચમરખો લમરખાંજ લખે લખાવે અને હીન્દુ નહિ પણ મુસ્લીમ દુષ્ટ દુષ્ટાન આપે અપાવે એમા આશ્ચર્ય પીમવા જેવું નહિ. 'યદા યદા મુચ્ચતિ વાક્યયાણં તદા તદા જાતિકુલપ્રમાણમ્' આ નીતિવાક્ય આમા બરોમર બધપેમનું શું નથી થનું? આ કેવી સમય કૃત સંસ્કૃત પ્રિય વાણી? અને કેવી અદ્રોહવૃત્તિ? તે વિચારી લેનું. પગરખા લમરખા ચમરખા આ પ્રથુમાં શો ભેદ દરો તે તો જોડા રીડનારાં જાણી શકે કે તેમના પ્રુદ સિધ્ધ બનેતા જાણી શકે. બીજા જાણી શકે નહિ. અવતારોમાં પણ એવા ભેદથી કેને દરાબ્યા દરો તે પણ તેજ બડીયા જાણી શકે. આવી વાતો શું સ્વામી કરે અને બા સ્વામી સમઠે એ ખીતકુલ માનવા જેવું નથી જો માને તો બધો દોષ બાર તેમને માથેજ આવે. આ પાપ વાત અવતારોને ઉતારી પાડવા કે તેમનું અનિઅપમાન કરવાજ જોડાઈ છે એ તો કોટોમાજ નહી થયું છે બોરસદકોટમાં બદિષ્ઠત બોયાસણીયા શાસ્ત્રીની જુમાની વખતે આવી ટેડીક નિંદક વાતો વચાએતી. એમાં એમણે એમ કમૂન કરેલું કે-આ વાતો અવ તારોને ઉતારી પાડનારી અને અપમાન કરનારી છે અને એવી વાતોને અમે માનના નથી આ જુમાની પ્રમાણે વિમુખમતે પણ આવી વાતો અવતારોને ઉતારી પડનારી કે અપમાન કરનારી મોહસ ઘડ અને કોઈ પણ એવોજ ન્યાય આપ્યો છે. જુમાનીના વાક્યો અને જગજોનના નાકો પાડ્યા આપ્યા છે. તો આવી વાતોને કહેનારા કે લખનારા કે પ્રચાર કેનારાને પાપ મદાપાપીથી પણ વધુ પાપી કેમ ન કહેવાય? શીજી તો અવતારોનું કુપુક્રિતથી ખડન કરનારા શાસ્ત્રને સન્માન તરીકે ન માનવું અને તે સાબળવું પણ નહિ એમ શિક્ષાપત્રીમા કહે છે અને વળી 'અવ તારોનું ખડન કે તેમના ચન્દ્રિતે વિશે દોષ પરદાગાને મદા અસુર જાણુ. એમ શું સ્વામી પ્રયોજ શીજીએ સત્સ ગિજવનમા કહ્યું છે મધ્ય ૧૮ મા જોને થીકૃષ્ણને વિષે પરમેશ્વરપણાની છુદ્ધિ નહિ તેને નારિતક કહેવાપૂર્વક તેમનો સમ નહિ કરવાનો કલ્પો છે આ અવતારોના વાતોના વિશેષ વિચાર કરીએ તો બડીયા વિમુખો જોના તેના જના ત્યા જુમા મુકા પગરખા ચમરખા લમરખાથી અર્પમાર ખાપ એવીજ વિષમ હોઈને અસાચ્ય અશ્રોતન્ય છે. અવી નારિતક વાનને કહેવા સામજવામા અને નિચારવામા પણ પ્રાયશ્ચિતપરિહાર મદાવાય છે. પણ ખડન હિ અજનીન્ય પ્રયોજનને લીને તેમ કરવું પડે છે હવે આ સમજણ ડીક છે કે બડુ ભુડી કે તેનો વિમર્શ શાસ્ત્ર અરિતક રાય દરી વેગે

પ્ર પ વાત ૨૭ "અને એમ વાત કરી જે ભગવાનના અવતારો તે અવધાત છે પણ આ સમે મહાગજ પ્રગટ થયા તે બેળા હજાર ભગવાનના અવતાર થયા ને પોને તો એક માંદી અવતારી થયા એમ ચાપું સમજવું" આ વાત તો કશા દગદગ વિનાની માનની શાખી જેવી દડો દડો શાસ્ત્રવિરોધી અવતારોડી અગ્રાનમસ ઉતારી કે એક

વેપને બદલીને બીજા વેપને ધારે તથાપિ તે જુદો બીજો નથી પણ એનો એજ છે તેમ દિવ્યાકાર અને મનુષ્યાકારે વર્તતા શ્રીકૃષ્ણના સ્વરૂપમા બેદ છેજ નહિ એકજ જ એમ મુજોએ સમજવું) આ રીતે અવતાર અવતારીનો અબેદ સમજાવામા નટનું દૃષ્ટાન માર્થક સવિવેચન લીધું છે ન કહો કે ભવાયો કહો બન્નેનો એકજ મળનો અર્થ છે. આ દૃષ્ટાત પ્રમાણેજ અક્ષરસ્થ દિવ્યાકાર અવતારી અને ભૂમિસ્થ મનુષ્યાકાર અવતારનો અબેદ સમજવા માં વાત પચાસા તરંગ ૭ તથા અત્ય તરંગ ૩૧ માં પણ કહી જોડો પ્રથમ આવી ગયા છે. સ. ૩ ૩ અ. ૨૯ કે જે અક્ષરસ્થ દિવ્યાકાર અવતારી અને ભૂમિસ્થ મનુષ્યાકાર અવતારનું અદ્વૈત (એક) પણ પ્રાતપાદન કરવાપર હોવાથી સ્વરૂપાદ્વૈત નામથીજ કહેવાય છે તેમા જોડ ૩૭ થી અક્ષરસ્થ દિવ્યાકૃતિ અને ભૂમિસ્થ નરાકૃતિમા કિચિત્ પણ બેદ નહિ જાણવારૂપ વૈષ્ણવાચાર્યોનો મિદ્ધાત કહીને, જોડ ૩૮ 'સ દિવ્યમૂર્તિં સન્નેય મરનાટ્ય દર્શો પ્રમુ' આ જોડથી નરનાટ્યના દૃષ્ટાતથી અવતાર અવ તારીનો અબેદ કહેવાનો આરભ કરીને, પછીના આખા અધ્યાયથી તેનું સમર્થન સવિસ્તર કર્યું છે. આવી અવતાર અવતારીની તત્વથી અભિન્નતા જાણવારૂપ વાત લેવા ૧૮ માં બહુ વિસ્તારથી કહી છે આના વિવેચન માટે આમા મૂમાર દ્વપિતો વેન' આ જે જોડો ભાગવત ૨૬ ૧ અ ૧૫ મો ૩૪-૩૫ લીધા છે તેની વચ્ચેનો અર્થો જોડ 'યથા મત્સ્વાદિરૂપાણિ ધત્તે જહ્યાચધા નટ' આવે છે આનો ભાવાર્થ સપ્રદાયની ભક્તરજની ટીકામા 'જેમ નટ નાટ્ય કરવામા ઉપયોગી વેષાતરને ધારીને તેનું રૂળ સિદ્ધ થતા તેનો ત્યાગ કરીને પોતાના બસન રૂપથી રહે છે તેમ ભગવાન પણ પ્રયોજનોપયોગિ મત્સ્વાદિ રૂપોને ધારીને તેનું રૂળ સિદ્ધ થતા તેનો ત્યાગ કરીને પોતાના મૂળ રૂપથી રહે છે' આ રીતે જોડ છે આ રીતે શ્રીજીએ અવતાર અવ તારીનું એક સમજાવા જે નટનું દૃષ્ટાત સુધાસિધુ સત્સ ગિજવન વચનામૃત વિગેરેમા લીધું છે તે મન કલ્પિત નહિ પણ ભાગવત જેવા પ્રામાણિક શાસ્ત્રને અનુસારે હતું આ જોડો એક જોડો જે 'ભવાયો ને વેપ આ દૃષ્ટાન આપ્તુ તે બેરોમર મળતુ હતુ આ રીતે અવતાર અવતારીનો તત્વથી અબેદ સમજાવા માટે શ્રીજીએ લીધેલા શાસ્ત્રસિદ્ધ નટ દૃષ્ટાતનું ઉલ્લેખ ખડન કરતું અને શ્રીજીએ કોઈ રથજે નહિ આરેલા કપોળકલ્પિત હટાગ દુષ્ટ દૃષ્ટાનો આપીને અવતાર અવ તારીનો અત્યત બેદ કહેવો તે તેમન રચનનિદોહી વિશુષ્પ આભાસીયા પૂરંશનુઓનું આપ ખુદ અપકર્તવ્યજ અવતા કોહી કહેવાય શ્રીજીએ જે જે કત્યુ હોય તેનું જે તે મેરી રીતે ખડન કરતું અને પોતાના મન કલ્પિતનું મડન કરતું એવોજ આસુર વિશુષ્પ યાપાર વાતે વાતે જોવામા આવે જ એના પ્રધાન પુનવામા આ વાત પરિપૂર્ણ પુગ્તી છે આ વાત કરી કહેવાય નહિ પણ બોળા લેગીને મરમાસની એક જુડી ભવાઈજ કરી કહેવાય આરી વાન પોને ચુ સ્વ મીએ કરેતી કે ગા ગ્રામીએ મગ્ગેતી કહીએ તો દોષારૂપ કાણુ થાય ? એનો એકાતમા મેસીને શિખોએ નિચાર કરાવે છે એમની ઉપર દોષ ન આવડા મોજ એમની નડી એમ કહેવામા આવે ૭

પ્ર. ૫ વાત ૮૪-૮૫ અને આ મહારાજનો અવતાર તો મૂઢ અગ્રાનનો નાચ કરીને અક્ષરૂપ કરવા થયો છે ને બીજે તો બહુ ડાળી નાખ્યું છે , ને એમ સાધુને વિને છંદ માધકો, જોને બીજાએ રાસ કરાવ્યો ને એવા સાધુએ તોડાવ્યો ત્યારે એથી અધિક તો સાધુમા સામર્થ્ય છે ત્યારે પુરોહિતગની તો રાતજ ચીં આ મિદ્ધા નાર્ત કહી છે તે ને નહિ સમજાય તો ખેટ રહી જશે ને વામેથી પગાવો યાગે પ્ર ૬ વાત ૮૫ પણ આરીજ છે આ વાત મજાગાનમત્ત હોઈને અવતારોના કલ્પાજુમરી દિ ૫ ચાં જોમા શિશુપાળરૂપ દેવ આગેલીને તેમને કહેવાના માનીતા પ્રૃથ્વ સાધુમ્ની પણ અત્યત નીચે ઉતરી પાડવાના અર્પમિદ્ધાનરાજી ।દાઆમ્ની

છે. અવતારો કે જે પરબ્રહ્મ શ્રીકૃષ્ણ પુરુષોત્તમનાં સાક્ષાત્ દિવ્ય રૂપાંતરો હોયને જેમના ઉપાસનથી
 મૂળ અજ્ઞાનોના નાશ કરી બ્રહ્મરૂપ કરી કલ્યાણ થવાનું મધ્ય ૩૧ માં 'અને જ્યારે ભગવાનની
 અવતાર જે સમકૃષ્ણાદિ તેની ઉપાસના કરે ત્યારે બ્રહ્મરૂપ થાયને એની મુક્તિ થાય' મધ્ય ૧૭
 'ભગવાન તો પાપથી ને અજ્ઞાનથી મુક્તિને પેતાના મક્તને અભયદાન આપે છે' એવો સ્વાર્થ
 મળ્યો હોય તો કાંઈ રીતે ભગવાનની અવગુણ આવે નહિ' એવા ઉચ્ચ શબ્દોથી શ્રીહરિ કરે છે. વળી
 જેના ઉપાસનથી ઉપાસકને અક્ષરધામની પ્રાપ્તિ થવાની મ પ્ર ૩ અ. ૪૧ શ્લો. ૫૭ માં શ્રીકૃષ્ણ
 કહે છે. વળી ગીતા અ. ૧૦ શ્લો. ૧૦-૧૧ 'દદામિ લુહિયોગં તં' 'તેષામેવાનુકંપાર્થમહમજ્ઞાનજ
 તમ । જ્ઞાપ્યામ્યાત્મભાવસ્યો જ્ઞાનદીપેન માસ્વતા' આમાં કહ્યા મુજબ જેમની પુનિર્વપ્રતિષ્ઠા
 અસ્વરૂપનું જ્ઞાન આપી સ્વચરિત્રથી અજ્ઞાનનો નાશ કરી બ્રહ્મરૂપ કરી કલ્યાણ કરવાનીજ ખામ છે.
 આ બાબત પ્ર. ૭૮ 'જે ભગવાને રામ કૃષ્ણાદિ અવતારે કરીને અનંત જીવોનો ઉદ્ધાર કર્યો છે'
 કા. ૧ 'એવી રીતે સર્વ પ્રકારે જીવના હિતને અર્થે પ્રત્યર્થા એના જે ભગવાન તે જ્યારે
 કૃપા કરીને મનુષ્યસગ્રા થાય છે' કા. ૫ 'ખાટે પેતાના જે પ્રેમીમત્ત તેના મનોગુપ્ત પુરા કરવા'
 એજ ભગવાનને અવતાર ધર્માનું પ્રયોજન છે અને તે બેનું અસંખ્ય જીવનું કલ્યાણ કરે છે'
 ઇત્યાદિ સ્પષ્ટ શબ્દોથી શ્રીકૃષ્ણ કહે છે. વળી જેઓ વેદ ગીતા બાગવતાદિદાગ અજ્ઞાનનાશક જ્ઞાનનો
 ઉપદેશ આપી બ્રહ્મરૂપ કરનાગ છે વળી જેમનાં ગુણ ચરિત્રોને 'જેને અતરમા ભગવાનની મૂર્તિ
 અર્પણ હોયતી હોય તેણે પણ ભગવાને જે જે અવતારે કરીને જે જે સ્થાનકને વિષે જે જે
 લીલા કરી હોય તે સંભારી રાખવી' એમ પ્રથમ ૩ માં સંભારી રાખવાની અનુચિત કરે છે. વળી
 જે અવતારોના જન્મ કર્મને દિવ્ય જાણવામાત્રથીજ કલ્યાણ થવાનું મધ્ય ૧૦ તથા વગ્નાય ૧૮ માં
 ગીતાના 'જન્મ કર્મ જ મે દિવ્યં' આ શ્લોકને લખીને શ્રીકૃષ્ણ કહે છે. વળી જેમનાં ગુણ ચરિત્રોને
 કલ્યાણકારી નિત્યનિર્દોષપણે સમજવાનું અને જે એમ ન મળે તેને વિમુખ અજ્ઞાની અધર્મી
 અક્ષર મૂર્ખાગજ સમજવાનું ધણી વચનામૃતોમાં શ્રીકૃષ્ણ કહે છે. (વચનસંગ્રહ પ્રથમ આખો છે) એના
 પ્રમુખ શ્રેય કલ્યાણકારી શ્રીકૃષ્ણ અવતારોને મૂળજ્ઞાનને નહિ નાશ કરનાગ, કારણ નહિ
 કરનારા પ્રમુખીને બધું ડોળી નાખનારા કહેવા અને એમના સ્થિત કલ્યાણકારી નિત્યનિર્દોષ ચરિત્રોમાં
 નાસ મગ્યાનો હોય કહેવા તે તો કાંઈ ક્ષીણના પૂર્વના સામાસીયા આસુર શત્રુ વિમુખ વિનાબીજ
 ડોળુ કહી શકે ? એમનુંજ એ દલડું અપકર્મવ્ય છે શ્રીકૃષ્ણને અવતારી કહીએ એટલે એમનાજ મધ્ય
 અવતારો કહેવા પડે એમ થતા એમણેજ પૂર્વે અવતારો ધરીને મધ્ય ડોળી નાખ્યું છે કે મૂળ
 અજ્ઞાનનો નાશ કરી બ્રહ્મરૂપ કરી કાંઈનું કલ્યાણ કર્યું નથી એમ એમને માથેજ મધ્ય દેવોનો
 આરોપણપ્રમગ કેમ ન આવે ? વળી સંપ્રદાયનો શાસ્ત્રીય ઉપદેશનાત જેના શ્રીકૃષ્ણનાજ ખીમ અવતાર
 શ્રીહરિને કહ્યા છે, તો રામ કરાવ્યાનો એમને માથે મહારોષ અને તેથી તેમનીજ મધ્ય કરતા કનિષ્ઠતા
 કહેવાનો પ્રસંગ કેમ ન આવે ? અને એમનીજ નિંદા કરી એમનેજ કન્યા પાડવાનો પાપ
 પ્રમગ કેમ ન કહેવાય ? આ બધું દીર્ઘચિત્તે વિચારવનું છે. વળી આવી પાપમનિવાનને મિદ્ધાની
 અને વળી નહિ સમજે તો ખોટ સ્ત્રી જવાનું અને વળી પાછળથી પત્નીનો થયેલું પશુ વધારામાં ભવે
 છે. ઉપર મુજબ વિચારતા આ વાત અપસિદ્ધાંતમાં નિશ્ચિત છે. આવી અવગતિ વાનને કાંઈ
 માગી માની જેશે તો ઘણી ખોટ આવે અને પાછળથી પસ્તાવો થાય એ કહેવું નરીનર કે દરે
 બધું ડોળી નાખનારા કાણ છે ? તે તો પ્ર. ૩ ની વાત ૧૨૬ માં મુજબજાનંદ મોગ સાદુ એ જગા મક્તને
 કહેવાને 'અવતારમાત્રનું જોદી કાકડું'ને સંપ્રદાય ડોળી નાંખે તો તે ગિફ્ત પત્રોના અવગતિ
 અર્થે કહીને કહે છે આવાંવ એ કહ્યા કે તે જેના વિમુખ નંદીયા ખુ' નીચા દહીયા મમા' નિશ્ચ

કલોષ કરવાનું નહિ આપણું હોવાથી કલ્યાણને બદલે અવશ્ય અંકુશાણ કરી નાખ્યું છે. અને કલોષને બદલે અકલ્યાણનો જ માર્ગ પ્રવર્તી દીધો છે. આજે મિત્રવધિગ્રમ દુષ્ટાશય જણાવ્યો છે. ભારે ધ્યેય કલ્યાણમૂર્તિ પરમાત્મસ્વરૂપ અવતારને આ રીતે મુર્ખભાવથી જલપાથે ત્યારે શી છ પથ્થુ એક પરબ્રહ્મની અપેક્ષાએ અવતારરૂપ હોવાથી તુલ્ય-વાય થતાં એમને પણ એમને જ નાકહેવાય? એનો જ વિમુખોએ વિચાર કરવાનો છે. કય સત્સંગી ડારી? કયા સાખ માણસો? અને કેવું કલ્યાણ કયું? તે તો તે માનીતી ડારી અને તેના પ્રસંગીએ એકલા જ નહીં. એમાં કોઈ જ ક સમજ ન સાક્ષી નથી. શી છ એ ને ને શાસ્ત્રપદ્ધતિએ કયું હોય તેનું આસુર વિમુખભાવથી મંડળ કરતું એટલે જ ઉદ્ધત ઉદ્દેશ વાલે વાલે તરી આવે છે. ભગવાનના સ્વરૂપના બધું જ મહાદોષ સીવાય બીજું શું સાચું વિમુખ વાતોમાં છે? આ શી છને મદિમા કલો કહેવાય નહિ પણ તેમની મદનિદાન મહાપાપનું જ કરી કહેવાય. મદિમા તો શી છએ અવતારોને અનવધિ વચનામૃતાદિકમાં કલો છે, પણ વિમુખોને વાંચવા વિચારવા માનવા કયાં છે? અસ્તુ વિમુખ આસુરોનું બહુવિમુખ આસુરનું હોય શકે. આથી નિશ્ચિન થાય છે કે વચનામૃતનું વિમુખોમાં અત્યંત પણ માન જાન નથી.

પ્ર. ૫ વાત ૪૨૫ એક ઘલાંડમાં દસ દસ મૂર્તિઓ છે ને પ્રધાન પુરૂષને ફોડે ફોડે કરી દશ મૂર્તિઓ સોતાં ઘલાંડ છે તે પ્રધાન પુરૂષ માયામાં લીન થાય છે એમ કહીએ છકએ તેમાં છત્તને શંકા નથી પણ હમણાં એમ કહીએ જે અવતારમાં જ માયામાં લીન થાય છે તો છત્ત આ ઘડીએ કહ્યો કરે, પણ પ્રધાન પુરૂષ માયામાં લીન થયા ત્યારે અવતાર પણ લીન થયા જ નહીં. આ માયામય વાતમાં ઘલાંડમાં દસ મૂર્તિ પૈકી નરનારાયણ સદ્ગુણનારાયણ વાંસુરેવનારાયણ અને કૃષ્ણનારાયણ આ ચારને ગણવામાં આવ્યા છે. આ ચાર અને બીજા બધા અવતારોને માયામાં લીન થવાને પૂર્ણ પાપાશય જણાવ્યો છે. શી છ તો મધ્ય ૧૩ માં અને એ અક્ષરોત્તીત ને પુરોષોત્તમ ભગવાન છે તે જ સર્વ અવતારનું કારણ છે અને સર્વે અવતારે પુરોષોત્તમમાંથી પ્રગટ થાય છે અને પાછા પુરોષોત્તમને રિવે લીન થાય છે આ પ્રમાણે અવતારમાં અને અવતારી અક્ષરોત્તીત પુરોષોત્તમ સાથે સાક્ષાત્ સંબંધ કહીને તેમનાથી જ અવતારોને આ વિર્ભાવ અને એમને વિષે જ લખ થવાનું કહે છે. એમ કહીને અવતાર અવતારીનું અત્યંત અંકુશ સ્વરૂપ રસભાવથી કહે છે. આવા ભગવત્સ્વરૂપ અક્ષરોત્તીત ગાદાતીત માયાનિયતા માયાનિવારક દિવ્ય અવતારોને માયામાં લીન થવાનું કહેવું તે અત્યંત યાત્રાવિરહ શી છત્તચત્તવિરહ જાંડોર છે. આવા વિમુખસાદ્મા ને જડ હોઈને શી છત્તચત્તિ છત્તે ન હોય તેમને શંકા ન થાય અને એની સામે એ કહ્યો ન કરે ખરું જે છત્તે હોઈને શી છત્ત વચનવિચારી સાચા આશિષો હોય તેમને તે જ કહેવું અસિદ્ધ થાવા જ અને તે જ પાપને નહિ સંકટ કરીને તેવા વિમુખસાદ્મા સામે તક્ષણ જ મહા કહ્યો કરે. જે આવા વિમુખ મન મુત્તમ માનવામાં આવે ત્યારે તો સ પ્રકાશના શાસ્ત્રીય ઉપોદ્ધાન પ્રમાણે શી છ તો શી છત્તનારાયણના એક અવતાર હોવાથી એમને પણ માયામાં લીન થવાને પ્રસંગ સામાન્ય ન્યાયે જરૂર આવે. આ વાન ઉપરથી વામારપતો એ જ નીચે છે કે અવતારો એ હોય પુરોષોત્તમના નહિ પણ કોઈ છત્ત ઇશ્વરોદિ જેવું સુદ્ધ માતૃ અનાદિથી જન્મ ચરણને પાગથ કરતું રક્તગતું છે તે પ્રત્યક્ષ થઈ માયામાં લીન થઈ જાય છે. આ વાચ વાતને અને શી છત્તચત્તમૃતને વિચારે કહીએ તો માયા અને માયાતીત જેટલો કે તિમિરુત્તે જેટલો કે આસુરી દેવી જેટલો ભેદ રક્ષત જણાય છે. રામ-કૃષ્ણદિ અવતારોને પ્રકૃતિ પુરૂષથી પણ નીચે ઉતારી પાડવા જાતી ભયર ગોવરણી કરી છે. અત્યંત કલ્પથી જન્મ મૃત્યુને પાળીને અને માયામાં લીન થવાથી વિમુખ બની જોતાની પ્રકૃતિ

મુજબજ અવતારોને કહે એમાં આશ્ચર્ય પામવા જેવું નથી. વિવેકબ્રહ્મ વિચારશ્ચ-૫ ભગવદ્-
મુખોને તો સદાય અંધાર ઘેર હોવાથી એમજ બોલે લખે એમાં નવાજ પામવા જેવું નહિ. ૧

૧ સિદ્ધાંતસાગર-સિદ્ધાંત ૩ ‘મહારાજ પૃથ્વી ઉપર પધાર્યો તેની ખમર કરવાને ઓટલીગ
ધામ ને લોકાતરમા સંતદાસજીને અક્ષરધામમાંથી પરમારા મોકલતા હતા, તે તેમણે જીવને સર્વે
ધામના અનંત ભગવાન અને તે તે ધામનાં અસંખ્ય મુક્તને કહ્યું જે પૃથ્વી ઉપર અનંત
જીવનો મોક્ષ કરવાને અર્થે અક્ષરધામમાંથી પ્રગોત્તમ પધાર્યો છે મારે તમારે જે અક્ષરધામમાં
જાવું હોય તો પૃથ્વી ઉપર દેહ ધરીને મહારાજના સ્વરૂપનો નિશ્ચય કરો એમ સર્વને કહી
આપ્યા. પછી તે અનંત ધામના અનંત ભગવાન અને તેમના જે અનંત મુક્ત તે સર્વે
પૃથ્વી ઉપર મનુષ્ય દેહને ધરતા હતા એમ સ્ત્રામીએ વાત કરી હતી’ આવી વાત સમજાવના
શ્રીજીમાન્ય શાસ્ત્રમાં નહિ હોવાથી અને વળી અત્યંત વિરૂદ્ધ હોવાથી વિમુખકલ્પિત ગંધાદક
જેવી ગ્રામ્ય નિશ્ચિત થાય છે. સંતદાસે તો ઉત્તર ભક્તચિંતામણી પ્ર ૪૬ મા ‘સંતદાસના
છે સત્ય બોલ, કહે દીઠા મેં બ્રહ્મમહોલ’, તેમાં મૂરતિ દીઠી મેં દાય, ઉદ્ભવ ને શ્રીકૃષ્ણની
સોય, ઉદ્ભવ તે રામાનંદરૂપ, શ્રીકૃષ્ણ તે આ શ્રીહરિસ્વરૂપ’ આ ગ્રંથમાં બ્રહ્મધામી
શ્રીકૃષ્ણના અવતારરૂપ શ્રીહરિને કહ્યા છે. વાતનો અપસિદ્ધાંત વિમુખમાન્ય એવો નીકળી આવે
છે કે-અવતારોને અક્ષરધામી પ્રગોત્તમ સાથે કરો સબ-બજ નથી, એ તો અનાદિ કાળથી
પોતે મોક્ષ વિના રખડતા અને પોતાના આશ્રિતોને પણ રખડાવતા બ્રહ્માડની અંદર રહેનારા કેઈ
જીવ ઇશ્વરાદિ જેવા અનાદિમુક્ત વર્તે છે, અત્યારમુથી અક્ષરધામી પ્રગોત્તમ પ્રગપ્યાજ ન હતા,
હાલમાં પ્રગપ્યા હોવાથી મોક્ષ મેળવવાનો અનસર આવ્યો છે, જેથી તે અવતારોને અને તેમના
મુક્તોને અક્ષરધામમાં જવું હોય તો મનુષ્ય દેહ ધરી પૃથ્વી ઉપર આવી નિશ્ચય કરવાની ખમર
આગળથી અપારી વિગેરે. શ્રીજી સ. પ્ર ૩ અ ૪૧ મા જે અક્ષરધામી અવતારોની ઉપાસનાથી
આશ્રિતોને અક્ષરધામની પ્રાપ્તિ થવાની કહે છે તે મોક્ષમૂર્તિ અવતારોને ઉધગી પોતાને અક્ષ-
રધામમાં જવું હોય તો મનુષ્ય દેહ ધરી ઉપાસના કરવાની કહેતી તે કેટલી બધી વિરૂદ્ધ વિગીન
અને વિચિત્ર વાત છે. જ્યારે એમજ માનવામાં આવે ત્યારે તો શ્રીજી પણ શાસ્ત્ર રીતે શ્રીકૃષ્ણના
એક અવતારરૂપ હોવાથી એમની પણ એવીજ અપદશા તુલ્ય ન્યાયે કેમ ન થયે ? શ્ર. સ્વામી ।
રામકૃષ્ણાદિ ભગવદ્ધતારો કરતા પણ અતિ મોટા ઠરાવા આવે અપસિદ્ધાંતનો અર્થ અપનાવ
કરનામાં આવ્યો જણાય છે. જાણે કેઈ શ્રીજીની વચનના વિદોહી પૂરંજીતુજ જન્મ્યા હોય એમ
વાને વાને અવગુજ જઈપણમાં આવે છે. આ વાતને તો અપસિદ્ધાંતના કે સિદ્ધાંતાતરનો મદા-
સાગજ ખરી રીતે કહેવાય આવી અપસિદ્ધાંતી અવતારોની વાત જ સ્વામી કદાપિ કરે નહિ
એમની ઉપર પણ મિત્રના અપવાદન અપયો છે બડીવા કોળને કોડેજ નહિ.

બેજ પ્રકરણની ચોપડીના પ્ર ૧ વાત ૧ ‘મહારાજે મોદવું’ ૩૫ કર્તુ જે મહાપુરૂષથી
સંબંધે બ્રહ્માપર્યંત સર્વે આમટીયા છે. ને સર્વેને લોકાદીમાં મોકલે છે’ આ મોદમૂર્તિ વાતમાં
શ્રીકૃષ્ણાદિ અવતારોને ગતીર રીતે અત્યંત નીચે દરજે ઉતારી પાડવાની મદાવિમુખતા વાજરી છે -
આજ ચોપડીના પ્ર ૨ વાત ૨૨૯ ‘જીરકાગી ઇશ્વરમી અવતારકેડી પુરોધાગી અક્ષરકેડી
ને મૂળ અક્ષર એ સર્વેના સ્વરૂપ ગ્રંથમાં ગુણ વિમૂર્તિ એમર્થ પ્રતાપ બળ તેજ જોજ આદિ
મહારાજ દર્શનમાં જગના બિંદુને દેખીએ તેમ દેખે છે. પણ એ સર્વે મગીને મહારાજ જેવા
છે તેમ જાનવાને કોઈ સમર્થ નથી’ આ રીતની કે આમાં જીરકાગી અને પુરો અક્ષરોની
વચ્ચે અવતારકેડી મોકલી છે એથી અવતારોને પુરૂષ અક્ષરથી પણ નીચે ૯૧ ૫૫

જેવાજ હરાવાનો પાપાશય બ્યક્ત થયો. બીજુ-અનતારકોટીના સ્વરૂપ સ્વભાનાદિકને શ્રીજીમહારાજ વધારિયન બજો છે પણ તેઓ મહારાજને વધારિયત બજી શકતા નથી, એમ કરીને અવતારોને શ્રવણશરણે જેવાજ મણુવાનો પાપાશય બ્યક્ત કર્યો આ વાતનું અનુસંધાન તેમજ પ્ર. ૫ પ્ર. ૪ વાત ૨૬ માં શ્રીકૃષ્ણને મહાપુરુષ હરાવ્યા છે. પ્ર. ૬ પ્ર. ૫ વાત ૧૮૭ માં શ્રીકૃષ્ણાદિકને પ્રકૃતિ પુરુષની અંદર હરાવ્યા છે. પ્ર. ૬ પ્ર. ૫ વાત ૨૩૩ માં શ્રીકૃષ્ણને કૃતરુષ પુરુષ હરાવ્યા છે. સિદ્ધાંત માગ ૨૪ માં સર્વ અનતારોને પ્રકૃતિ પુરુષની અંદરનાજ અત્યાધિકથી હરાવ્યા છે. આ વાતનું અનુસંધાન આમા લખ્યો તો ગમ કૃષ્ણાદિ અવતારોને પુણુ મહાપુરુષથી નીચે ચામડીયા હરાવીને લોહીમા મોહવાળા આવાનહ હરાવાનો આસુર પાપાશય અતિસ્પષ્ટ થાય છે. શીજીએ વચનામૃત મધ્ય ૧ માં મોહનું રૂપ કયું તેમા મોહને વરા વર્તનારા બ્રહ્માદિકોમા અવતારોને મણીને મોહવરૂપ કયા નથી પણ સ્વયં નિમોહી હોઈને આગ્રિતોના મોહને નિવારનારા કયા છે શીજી જે અનતારોને યગ્ગલ પરમાત્માના સાક્ષાત્ અભિન દિવ્ય રૂપાતરે બજનીય વંદનીય ગોક્ષપ્રદ નિર્મોહી કહે છે તે અવતારોને ચામડીયાની નીચ લેવા આપી લોહીમા મોહવાળા (સ્ત્રોત ૫૨) કહેવાની નીચ પાપી સીવાપ બીજો કાણુ દોમત કરી શકે ? બ્યારે આમજમ પૂર્વજામ આભારામ નિર્મોહી અનતારોને પ્રકૃતિપુરુષની અંદર મણીને આવા નીચ ચામડીયા જેવા લોહીમા મોહવાળા હગા ગમ છે તો શીજી પણ એજ અવતાર રૂપ હોવાથી ગુમ્યનાચે તેમની પણુ એરી અવરજા રૂમ ન કરેલાય ? એજ વિષુભોએ વિચારવાનું છે વગી વાતમા મહાપુરુષથી બ્રહ્મ પર્યંતના સર્વે અધિકારી મુશરોને ચામડીયા હારી લોહીમા મોહવાળા હગા છે પણ પડીનાની વાત તો કહી નથી, એ વપરથી આ મુશરોને પણ નિહીને હાતરી ખાડીને પોતાને નિમોહી બોટા સર્વોપરી હરાવાને અધમાશય બજાય છે. ગુ. રવામીને દીકરો હતો એમ એક પ્રસ્તાનાકાર લખે છે, તો આ દીકરો તેમને કરકાના લોહીમા મોહ વિના થયો દરો ? બ્યા વાતોને લખનારા કે સમંદનારા ચામડાં ચુધનારા મોઘી જોખ રિજેરે હોય અને તેમના સિમ્બ બનેલા બીજા બ્યા ચોખનાર છપાવનારા હોય ત્યાં સારી મમબંધન સંસ્કૃત વાણીની લેજ આજાજ શી રાખરી ? 'ચદા ચદા મુક્ષતિ વાક્યવર્ણન સદા તદા જાતિ-કુલપ્રમાણ' એ આદિત્ય બંધમેસતુ ખરોતર છે કમા શીજીની અમતરાણી ? અને કમા વિષુખી વેખરી વાગી ? અવતારોનો, અપરાધ, નિંદા અને ખાડનો કાઢ, અરપિ છે ?

પ્ર. ૬ વાત ૪૩ "તેમ મહારાજ ની આગળ સર્વે અવતારમાત્ર હિમરા રની પેટે છે. ૧૪ી બીજી વાત કરી જે ચક્રવર્તી રાજ્ય ગમડીયા કહેવા ને પ્રાચ મામતો મણી તથા એક મામતો મણી હોય તે જણુ અતારીયા કહેવાય ને વહવાયાં પણ ગરાશીયા કહેવાય છે તેમ ચક્રવર્તીને ઠંકાણે મહારાજ છે ને બીજા અવતારાદિક સર્વે વહવાયાંને ઠંકાણે છે એને પુર-પોતમ તો એક સહજાનંદવાળી છે ને બીજા તો એનું આપેલું કહેણું માય છે એમ અતારા અવતારોનો એક સમજવો ને આ જે વાત તે તો અલૌકિક છે આ વહવાયા વાતમા ક્યેર મોક્ષપ્રદ અનતારોને બ્યા રવા જેવું તેનું એઈ કહેણુ માગી આતા રજગતા બીખારા વદવાયાનાં ૬૯ દેશાથી ૬૬ કિપકાત હાતરી પાડવામા આન્યા છે. શ્રીજીના વચનામૃતનુસારે માનીએ તો રવય પરમાત્મા પુરુષોત્તમ શ્રીકૃષ્ણજી પોતાના સમય સુધુ ઐશ્વર્ય સાથે અવતારરૂપમા રવય લોકકંપાણુ માટે કૃપાયા નિજાવતા હોઈને અવતાર અતારી વચ્ચે અલપત એકય અવપ સ્વભાનાદિકથી નિદ્ધ હોવાથી તેમની વચ્ચે સરકાર ને હિમરાવ કે ચક્રવર્તી અરાલીયા ને વહવાયા ગરાશીવાનું એક દેશાત આપીને એક માડી ચક્રાવજ નહિ. બ્યા બને બ્યકિતઓ સ્વરૂપ સ્વભાવાદિકથી જિજ્ઞાસે ત્યાંજ આનુ દેશાત આપી ચક્રાક બ્યારે શ્રીજી અતાર અવતારી વચ્ચે અલપત અલે મમજવાનો કહે છે

ત્યારે વિમુખવદવાયા અર્થે બેઠે સમગ્રવાનો કહે છે. એમાં 'જેતાં બનેની વાતો વચ્ચે' સરકાર ને ઉમરાવ કે ચક્રવર્તી ગરાશીયા અને વહવાયાં ગરાશીયા જેટલો બેઠ જણાય છે. બ્યારે આવો વિષય દર્શાવતી અર્થતંત્ર બેઠ પણ ત્યારે તો પરબલ ભગવાન કદાપિ અવતારતાજ નથી એમ પરમાત્માના શાસ્ત્રીય અવતારવૈદનેજ નારિતકવત્ બોટાજ કરવાનો દુરાચાર સિદ્ધ થાય. વળી પાંચ ગામનો એક ગામની અને દરિદ્ર ગરાશીયાને ખરી રીતે ચક્રવર્તી ગરાશીયા ન કહેવાય પણ વહવાયાજ કહેવાય એમ અવતારોને ખરી રીતે ભગવાન પુરુષોત્તમ ન કહેવાય પણ હવેકા બીજારા દરિદ્ર વહવાયાજ કહેવાય એવો પણ બહુર્થ નીકળી આવે છે. શીછને તો જેને વહવાયા કહે છે એવા શ્રીકૃષ્ણના દ્વિતીય અવતાર રૂપે નહીં કહ્યોનો. આખોય સામ્રાજિક શાસ્ત્રીય ઉપોદ્ધાત હોવાથી એમની તો શ્રીકૃષ્ણાદિક કરતા પણ વધારે અવદશા કહેવાનો પ્રસંગ ઓછ તરફથી તુરંત પામે અથવા તે કશો પ્રત્યુત્તર પ્રાપ્તિશિર નથી મૂળ કારણની મનિષ્ઠતા કહેવાથી કાર્યનીજ મનિષ્ઠતા હરે ત્યાં નીચ વહવાયાજ વાતુ ગોદવતારા કે સમદનારા હોય ત્યાં પોતાની જાતીય પાપદૃષ્ટિથી પૂજ્ય ધ્યેય ભગવદ્રૂપ અવતારોને પણ હલકી વહવાયાની ઉપમા આપે એ એમની નીચ જાતિને ગૌમતું મળતુંજ છે આ ફેરી વહવાયાની સમલકૃત સંરેષ્ટ મધુરી અદ્રોહ વાણી ? મદિમા કહેવા સમગ્રવાની મર્મો । તથા રીતિ તો શીછએ બહુજ શીખ્યા છે તેનું અદ્ય પણ અનુસધાન વહવાયાને છે ? અસ્તુ જે શીછના વચનવિદ્રોહી વિમુખ સામાવડીયા થયા તેને કશો વિવેક વિચાર કે શાસ્ત્રાનુસધાન કે ભોક્તાજ નજ હોય એ સદજ છે વળી આ વામ વાતના વખાણુ તો 'અલૌકિક' સમ્યકી હેવટે કરે છે એ બરેખા છે કે—નાસ્તિક ભોક્ષા પણ આવા ભગવાન્ય પૂજ્ય ધ્યેય અવતારોને આની રીતે વહવાયા કહેતા જરૂર અચ્છાય છે અને લગભગ છે આમને તો ભોક્ષાજ પણ નહિ હોવાથી ભોક્તાજ એમની વાત પણ અલૌકિકજ કહેવાય આની વિમુખ વાતોને વખાણુતર પણ 'અહો ! જ્ઞાપ્યવહો ! સ્વરા' આ રીતે વહવાયા કેમ ન કહેવાય ? અવતારોને વહવાયા કહેનારા બીડીયાજ સમદાયથી । વિમુખ યદ્ય વહવાયા જેવી ભુડી દસાને એમની રચા છે તે અવતારદ્રોહનુંજ ફળ છે

પ્ર ૨ વાત ૨૨૯ "દતાત્રેય કપિન કષ્ણભદ્રેવ રામચદ્ર ને શ્રીકૃષ્ણાદિક અનન્ત અનન્તાર તે સર્વે આ સાધુમા આવી ગયા. જીમગી ધ્વજરેકાગી અવતારકોટી પુરપમગી અક્ષર કોગી ને મૂળ અક્ષર' આ વાચક વાન રામકૃષ્ણાદિક ધ્યેય અવતારોને તેમની એક જ્ઞવાદિક જેની કોગી કરાનીને પ્રથમ ખાનીતા કહેવાતા અધ્યેય મૂળ અક્ષર સાધુધર્મી અને પછીથી અધ્યેય અક્ષરકોગી પુરપકોગીધર્મી મધ્ય અર્થત ત્રીચે ઉનારી પાડવાના વિમુખાસયવળી બ્યકત છે શીછ જે અવતારોને પગબલ પરમાત્માના અભિજ્ઞ રૂપાનર્થ પ્રકૃતિપર અક્ષરપર, ધ્યેય કબ્યાજારી કહેવાપૂર્વક જેમના ઉપામનથી અગ્નિનેને અક્ષરધામની પ્રાપ્તિ થવાની કહે છે તે અવતારોને તેમના દ્રોહી વિમુખો મૂળ અક્ષર અક્ષરમગી પુરપકોગીથી પણ નીચે કહે છે અને શીછ જે અક્ષર પુરપાન દિકને ભગવદવતારોમધ્ય અર્થત ત્રીચે અનુપાર્થ કહે છે તેને વિમુખો ભગવદવતારો કરતા મોટા ઉપરી ઉપારય કરાવે છે આ જાગત શ્રીજીવચનથી કેટલી વિરદ છે તેનો સદિચાર કરીએ તો દિનાને રાત્રિ અને રાત્રિને દિવા કહેવા જેટલી અથડા રામને વહવાયુ અને વહવાયાને રામજ કહેવા જેટલી વિરદ છે બ્યારે અવતારોની અક્ષરપુરપાદિકથી નીચે દલકી કોગીજ જરૂરવામાં આવી ત્યારે તો શીછએ કહેતો પુરુષોત્તમધર્મી અવતારો થવાનો આખો વાદજ ખડિત થઇ ગયો અને એમ થતા શીછ પણ એક અવતારરૂપ હોવાથી એમનો પણ સમાન આપે એમાંજ મર્મવેશે થવાનો પ્રમગ આખો. અને વળી શીછને તો શ્રીકૃષ્ણના દ્વિતીય અવતાર નહિ નહીં કરેમા દેવાઈ

શ્રીકૃષ્ણને ઉતારી પાડવામાં આવ્યા તે શીછને પણ ઉતારી પાડ્યાન કહેવાય. વળી વાતમાં માનીના સંધુમાંન રામચંદ્ર શ્રીકૃષ્ણાદિક અનંત અવતારો આવી જવાનું જણાયે છે તે સંધુમાં સર્વ અવતારોનું કારણ ઉપરી અવતારીઃ કરતાં થયે, અવતારોને પાપા મુખને અધ્યયે. સાધુનું, પાપ ઉપાસન કરવાનું ખંડનને સિદ્ધ થયું. આપણ શ્રીછત્રયનથી કેટલું વિરહ છે તેની કાંઈ સીમા છે? અસ્તુ શીછના પૂર્વેરી સામાવડીયા વિમુખ થયા તેમનું બીજું કર્તવ્ય શું હોઈ શકે? શ્રીછએ જે જે કહ્યું હોય કે, વ્યવસ્થા કરી હોય તેનું નિર્વાહાદયી કે જલ્પવાદયી કે નાસ્તિકવાદયી કે આસુર બળથી નિદન ખંડન હેદન બેદન નિકંદન જે તે પેઠી રીતે દેવ અસુપાથી કરવું અને ધૈર્ય નરકે પહોંચવું અને બોળા લોકોને ઠગીને પહોંચાડવા એજ આ બધું શ્રીછ દોડી નરકમાં મહા પાપ કરવાનું કારણ તો પોતે કષ્ટેશ્વ નિરક્ષર અક્ષરને અવતારોપરી કરાવી એનું ઉપાસન પ્રવર્તાની પોતાને પણ સર્વોપરી કરવું એજ જણાય છે. શ્રીછના સર્વોપરીપણની વાત તો એક અવસરન માંન લોકોને ઠગવા પુરતું છે. તાન તો ઉપર કહ્યું એજ મુખ્ય વિમુખ છે.

એકલા ત્રીજા પ્રકરણની વાત ૧૪ "રામદાસમાધ ત્યાગમાં ચડે એવા હતા તે પણ અવતાર અવતારીની નિષ્ઠા ન પેઠી અને ગોપાળાનંદસ્વામીને કહેતા ને છાકરા ભગવાનને તોળાં માં?" આ વાતમાં રામદાસમાધ કે જે રામાનંદસ્વામીના મુખ્ય શિષ્ય મહાત્યાગી હોઈને સ. પ્ર. ૩ અ. ૨ મ્હો. ૨૫ માં કલા પ્રમાણે સર્વ સેવકોને શ્રીછની તે તે સંખ્યા સેવામાં યથા સમય પ્રવર્તાવવારૂપ સેવાને કરતા અને શ્રીહરિના ભંકતોમાં પણ અમણી હતા અને જેમની મોટામ ધણા પ્રણામાં બપો છે અને આ વાતમાં પણ સ્વયં વખાણ કરે છે એમને પણ નિષ્ઠા ન હતી. એમ લવીને ઉતારી પાડવાનું મહાપાપ કહ્યું છે. શ્રીછએ શાસ્ત્ર દૃષ્ટિએ જેની અવતાર અવતારીની અભિજાતરૂપ અષ્ટ નિષ્ઠા કહી છે તેવી તે તેમનામાં પેઠી હતી પણ બંડીયાએ મનથી કષ્ટેલી જુદી શાસ્ત્રવિરહ જુદી મેદનિષ્ઠા નહિ પેઠી હોય તે ઉપરથી તેમનામાં નિષ્ઠા ન હતી એમજ અપવાદ આપ્યો. ન્યારે પરમાદ્રગાન સ્વયં મુખ્ય એમર્થ સાથે અવતારરૂપમાં વિરાજતા હોય ત્યારે તેમની વચ્ચે સ્વરૂપ સ્વભાવથી કશો બેદ નહિ સમગ્રવાન શ્રીછએ કહ્યું છે. તેને નહિ ગણીને ન્યારે બંડીયા ન્હતાધિક કરવા એક મંથુ ને મંથુ મંથુ મંથુ દશ મંથુના પર્યંત વડે તાજવે ચઢાવીને અવતારોને તોળવાની વચ્ચ વાંતા મુશ્કેલી કરતા હશે કે તેમ કરીને નિકતા હશે ત્યારે "છાકરા ભગવાનને તોળાં માં?" એમ અવતારોને તોળવાનાં નિષેધ કથો હશે. શ્રીછના સિદ્ધાંત મુજબ મોટાએ સાવ સાચી પ્રામાણિક વાત કરી પણ બંડીયાં નજીકે એમને એક સાધુ સમગ્રપા છીએ એમ અભિમાનથી તેમની વાતને ઉચ્ચત્વાવી પાડીને પોતાની મિથ્યા મોટામ માટે મોટાઓમાં મહાદોષ કૃત્રિધી કષ્ટોને તેમને ઉતારી પડવાની છાકરુધિ કરી. શાસ્ત્રોના અવળા શિક્ષણથી અણી કરીને નજીકે એમ એકલા બંડીયાન સ્વરૂપ નિષ્ઠાવાળા છીએ પીળ કોઈજ નથી એમ અભિમાનીને નજીકે સ્વરૂપનિષ્ઠાનો કે યોગ ઉપાસનનો આપો ઇજારા રાખી લીધો હોય એમ વાતે વાંતે વિમુખભૂતન કયોજ જાય છે. આ વાન ઉપરથી એટલું તો ચોક્કસ થાય છે કે આવી બંડ વાતોને કાંઈ મોટાઓ માનતા ન હતા. એટલુંજ નહિ પણ ઉગ્રરૂપે કષ્ટો ઉગ્રરૂપે આપતા. યેણી પોતા ઉપર અપવાદ ન આવવાના કુદિલ આશયથી ગોપાળાનંદસ્વામીને કહેતા એમ એમને માથે અવતારોને તોળવાનાં અપવાદ આપી એમને પણ અવતારમાં સડાવી દેવાની કૃષ્ણતા ધોપરી દોષી ગો. સ્વામીએ તો બહુ સ્થળે અવતાર અવતારીને અને શ્રીકૃષ્ણ શ્રીહરિને તંત્રથી અભેદન પ્રતિપાદન કર્યો અસિદ્ધ છે. બંડીયા વિમુખોને ક્યાં કોઈનું માનવું છે? પોતાનો વિમુખકર્ષક સ્ત્રોત્યે કરવા એમ તેને ઉતારી પાડે કે નિંદી કાંટે કે ખંડન કરી પાડે આપણ નામજ ખરી વિમુખના કહેવાય.

પ્ર. ૧૩ વીત ૪૦ “મહારાજ પધારી તે ભેળાં સંતદામના કહેવાથી એ હુઝાર લેગવાન
 પોતપોતાની ખોટ કાઢવા આવ્યા. પણ જેણે આ સાધુનો તથા બીજા અક્ષરમુક્તનો સમાગમ
 કર્યો તેની ખોટ ટળી ને બીજા પોતે પોતાને સ્થાનકે રાગે કરીને પાછા ગયા ને
 તેવાના ભેગમાં જે નવા દરિજન આવ્યા તેને પણ તેમના લોકમાં લઈ ગયા. આવી ઉપાસનાની
 વાત બીજે કહેવાય નહિ” આની દુર્વોત્તનો મધ પણ શીજીએ કે તેમના સંતદાસાદિ મુક્તોએ
 નહિ આગેજો હોઇને સર્વ સમ્બલોથી અતિવિરહ હોનાથી બડગનાવડી અને ખોટી રીતે ભગવ-
 ત્સ્વરૂપ રામ કૃષ્ણાદિ અવતારોને અક્ષરાદિકથા પણ નીચે ઉનારી પાડવાના મદાદીદવાળી નક્કી
 થાય છે. જે અવતારો પરબ્રહ્મ પરમાત્માના સમ્બલીય દ્વિતીય ઉપાનરો ધ્યેય કલ્યાણમર્તિ પૂર્ણ
 શુભ શક્તિવાળા અક્ષરધામી હોઇને જેમના ઉપાસનથી આશ્રિતોની ખોટ રાગાદિ નિટપ થવાની
 સાથે અક્ષરધામની પ્રાપ્તિ થવાની શીજી સ. પ્ર. ૩ અ. ૪૧ માં કહે છે તે અવતારોને અત્યારંસુધી
 જોતો કૈવલ્ય દાદિ લોકમાં રખડતા કહેવા તેમજ રાગવાળા હોવાથી પોતાની અનાદિની ખોટ ટાળવા અહીં
 આવવાનું કહેવું તેમજ એમને પણ અક્ષર કે અક્ષરમુક્તોના સમાગમ વિના ખોટ રાગ નહિ
 ટળવાનો કહેવો તેમજ આવ્યા પણ સમાગમ નહિ કરવાથી ખોટ રાગ નહિ ટળતા પાછા રતોડકમાં
 દાંડે દાંડે ગયાનું કહેવું તેમજ પોતાના સમાગમમાં આવેલા નવા બીજા દરિજનને પણ ત્યાં
 જોળવીને પકડી જવાનો અપવાદ આપેલો, આ બંધુ કેટલું વિરહ વિગીત વિચિત્ર છે તે કોણથી
 કહી શકાય તેમજ નથી. આવી પાપ રીતે જ્યારે રામ કૃષ્ણાદિ અવતારોને અત્યારંસુધી રજગતા
 રાગ ખોટવાળા કહેવામાં આવે ત્યારે શીજી પણ બદરીકાશ્રમયથી અવતારરૂપમાં આવ્યાની શક્તિય
 પ્રસ્તાવના હોવાથી એમની પણ એવી અવદશા દ્રશ્ય ન્યાય આવતા કેમ ન થાય ? થાયજ. આ
 ઉપરથી બંધાર્ય એવો નીકળે છે કે અવતારોનો પરબ્રહ્મ પરમાત્મા સાથે સંબંધ પણ સંમંબજ
 નથી તેમ તેમનામાં તેમનું શુભૈશ્વર્ય પણ કલ્પજ નથી, એ તો એક જીવ ધૃધરાદિ જેવું અનાદિથી
 રજગતું રાગ ખોટવાળું ખાતું છે તે અવતાર નામથી મિથ્યા કહેવાય છે અને એમના આશ્રયમાં
 જે આવેલા તે પણ અધાપિ રાગવશાત્ મોક્ષ ન પામતા સાથે રજગ્યા કરે છે એટલે અવતારોનો
 અને એમના આશ્રિતોનો અધાપિ મોક્ષજ થયો નથી અત્યારે ધણીકામાંથી પોતાની ખોટ કાઢવા
 બે હજાર આવ્યા ખરા પણ જેણે અક્ષર સાધુનો સમાગમ કર્યો તેની ખોટ ટળી અને જેણે
 ન કર્યો તે પાછા ગમનશાત્ સ્વરથાને પાછા જતા રવા વિગેરે આ રીતે આ નાતમાં રામ
 કૃષ્ણાદિ ભગવાનોને મૂળ અક્ષર સાધુ અને અક્ષર મુક્તોયથી અત્યંત નીચે મગડાડી પાડવાની
 વિમુખપ્રમુખતા વપરાઈ છે. આ બે હજાર મગવનો થયા તે કોણ કોણ સાક વર્ણો પાગલ દરિમગલ
 દશે ? તે તો વિમુખ બડીવાજ જાણે, શીજી તો બદરીકાશ્રમયની આવ્યા છે અને માથે મગીઆદિ
 મગીઓને લાવ્યા છે એવો સાપ્રદાયિક કોરોદ્ધત છે. વળી ઉવરે આરી ઉપાસનાની વાત બીજે
 કહેવાય નહિ” એમ પોતાનેજ છનરો જણાવ્યો છે. જેઓ શીજીના આશ્રિતો હોઇને એમના
 વચનામુતોને મુખ્ય માનનારા હોય તે તો આરી વર્ણી વ્યભિચારી બડીયા ઉપાસનાની વિમુખ
 વાત નજર કરી શકે એ જોરાગર કે વિમુખોને કોઈ પ્રાર્થના વિવેક નથી એ આ સાત ઉપરથી
 જણાય છે આ બંધુ અવતારોના મદાદીદરૂપ મદાપાપ નરકપ્રાપક કરવાનું ખરું કાળજી તો સાધુ શ્ર-
 યામીને અવતારાદિક કરતા મોટા દરાવીને માથે પોતાને પણ મોટા દરુજ એજ છે.

પ્ર ૩ વાત ૪૭ “પણ તે બધા મદાગંજનુ દીકું કલેષુ” ખાસ છે અને પોધા બધાજાને
 ટેકાણે છે, પણ મદારાગળી આગ પાગલ તેને પગે લાગવું અને જે સ્થાનકમાં તે છે
 તેરહા માનવા ..વળી તે માયામાં ફૂટર છે...બીજા સ્થાનકનું તો મોવાળા તોઆ

જેવું છે તે આજ જેમ છે તેમ તમને કહ્યું છે અને બીજાં તો જેમ માનવો જે સ્વામી નિંદા કરે છે 'વિગેરે' આ નિંદક ભાવાળી તોડ્યા જેવી વાતમાં પ્રથમ રામ કૃષ્ણાદિ બધાંય 'અવતારોને સ્વયં તુચ્છ' પોતાનાં ધણુને ઠેકાણે અને કોઈનું આપેલું ચપ્પી એ કુંડણુ પીનારા વહવાયો જેવા ઠરાવીને, પછીથી માયામાં સ્વયં પામનારા અને એમાં જ અનાદિથી કુમાપા કરતા જીવાદિકે જેવા ઠરાવીને, તેમના બહીષ્કારમ્ એતદીપ વૈકુંઠ એલોકરચના ક્ષણીને તેને પણ મુત્રાળા તોડ્યા જેવા તુચ્છ ઠરાવીને, નરનારાયણુ ક્ષેત્રીનારાયણુ વાસુદેવનારાયણુ શ્રીકૃષ્ણનારાયણુ આદિકને અત્યંત નીચે ઉતારી પાડવાનો પાપાશય પ્રકાશમાં મુક્યો છે. વિશેષમાં શ્રીજીની આર્જી હોવાથી એને પણ લાગતું પડે, નહિ તો તે પણ લાગવા લાયકજ નથી એમ ઠરાવીને, તે તુચ્છ એવોકાદિ સ્થાનના હોવાથી એમને એટલાજ માનવા પણ અધિક અક્ષરધામના ન માનવા એવો પણ પાપાશય જણાવ્યો છે. શ્રીજી તો કૃષ્ણાદિક બધાંયને અક્ષરધામાધિષ્ઠિતિ અવતારી સર્વોપરી પરબ્રહ્મ પરમાત્મા પુરુષોત્તમ અક્ષરમાયાતીત ધ્યેય પૂજ્ય કૃત્યાણુર્જિત કહેવાપૂર્વક એમના આશ્રયથી આશ્રિતોનું અક્ષરધામપ્રાપ્તિરૂપ મહાકૃત્યાણુ યવાતું કહે છે. અને વિશેષમાં પોતાને પણ શ્રીકૃષ્ણનારાયણુના બીજા અવતાર તરીકે કહે છે. આવા અનતારોને આવી નિંદાથી ઉતારી પાડવાના આવે તો બહીષ્કારમ્થી નરનારાયણુના બીજા અવતાર રૂપે આવેલા શ્રીહરિને પણ ઉતારી પાડવાજ કહેવાય. જ્યાં મુત્રાળા તોડનારા માયાના કુટાલ, એ કુંડલરેણું કણુયું ભાગી ખાતા, નીચ વહવાયાજ વાતુ લખનારા હોય ત્યાં સારી સમનકૃત સંસ્કૃત અંગ્રેજી ન નિંદકે મુરુર વાણીની આચાર શી રાખવી? હવે વાર્તાકારજ લોકમુત્રાદથી કબૂલ કરે છે કે આ વાર્તા અનતારોની નિંદાપર છે, એને બીજાને વિશેષ કહેવાતું રહેતું નથી.

પ્ર ૩ વાત ૬૨ "મહારાજે તો આ સાધુ (ગુણતીતમ) નેજ લગવાન કહ્યું છે, વાસુદેવનારાયણુરૂપે આપા છે,.....લગવાન શબ્દથી ભડકાય છે પણ રામ કૃષ્ણ નરનારાયણુને ભગવાન કહેતાં આચર્યો ખાતા નથી અને આ તો અનત ભગવાનના ભગવાન સર્વોપરી પુરુષોત્તમ નારાયણ છે એક અપરાજના દાસ છે એવો ધામનો મહિમા સાધુના સમોગમ વગર નથી સમજાતો" આમાં કલ્પિત ધામનો સર્વોપરી મહિમા સમજવાના આસ પરાધાથી પ્રથમ તો તેને સાધુ રૂપમાં ઠરાવીને, તેને શ્રીજીમતે ખરી રીતના ભગવાન અને રામ કૃષ્ણાદિકને ખોટી રીતના ભગવાન ઠરાવીને, તે અવતારોને કલ્પિત અક્ષરધામ સાધુપદથી પણ નીચે ઉતારી પાડવાની પાસવાર વિરુદ્ધતા હોય એક પાપરી છે. રામ કૃષ્ણાદિક કે જે ખરી રીતે ભગવાન નથી તેને ભગવાન કહેતા આચર્યો ખાતા નથી અને આ સાધુ કે જેને મહારાજે ખરી રીતે ભગવાન લાસુદેવનારાયણુ કહ્યા છે તેને ભગવાન કહેતા આચર્યો આપ છે એમ દિવસ રાત્રિ જેટલું અતિ અપરું જણાવીને હવે આ સાધુને અનત ભગવાનના ભગવાન સર્વોપરી પુરુષોત્તમનારાયણુ પણ ઠરાવો. પાસવાર પાપશય ગુપ્ત રીતે પ્રકાશમાં મુક્યો હોય એવી વાક્યરચના કરી છે, શ્રીજીએ તો ખરી રીતે રામ કૃષ્ણાદિકને પરબ્રહ્મ ભગવાન અક્ષરધામ પુરુષોત્તમ ધ્યેય કહ્યા છે અને ખરી રીતે અક્ષરધામ સર્વોપરી અભગવાન અધ્યેય કહ્યા છે એને એમના સાચા આશ્રિતો સાધુને ભગવાન શબ્દથી કહેતા અવરજ ભડકવા પૂર્વક આચર્યો આપજ અને રામ કૃષ્ણાદિકને ભગવાન શબ્દથી કહેતા ન ભડકવા પૂર્વક આચર્યો નજ આપજો સ્વસ્ત્ર પ્રમાણુ છે શ્રીજી વિમુખો તો રામ કૃષ્ણાદિકને ભગવાન કહેતા પણ ભડકે છે કે આચર્યો આપ છે અને કલ્પિત નિરક્ષર સાધુને અવતારી સર્વોપરી ભગવાન કહેતા આચર્યો ખાતા નથી એમ વિમુખોનું અપરું વિપરીતજ છે જે તે ખોટી રીતે અવતારોને ઉતારી પાડીને પોતાને તેમનાથી પણ મોટું કંટુ અને પુખ્ત એજ પા.

વાત વિમુખમંડળના રમરમમાં ઉડી પ્રવેશી ગ.પ. છે. શાસ્ત્રથી અને શ્રીશ્રીથી વિમુખ થયા એનોજ આ બધો વિપરિણામ પ્રકટ છે. અસ્તુ. પ્ર. ૨ ની પ્ર. ૧ વાત ૧૫૭ 'સંતમાંથી ને સત્સંગિમાંથી પડયો, તે ભગવાનમાંથી પણ પડી ગયો એમ બલુનું' પ્ર. ૧ વાત ૩૪૭ 'યુસલમાન કોઈથી વરલાય નહિ તેમ વિમુખને કોઈ વાતનો વિચાર નથી' પ્ર. ૨ વાત ૧૩ 'વિમુખને તો સદા અધાર્જન છે' પ્ર. ૨ વાત ૨૬૫ 'આમાંથી નીકળે તે બહુ જીવને પાડે' પ્ર. ૨ વાત ૧૦૮ 'સત્સંગમાંથી જવાય એ સૌથી મોટું પાપ, એથી બીજું કોઈ પાપ મોટું નથી' પ્ર. ૨ વાત ૧૩૬ 'સત્સંગથી વિમુખ થયો એથી બીજું હાણ નથી' આ બધું આ વાતુમાંજ બીડીવા વિમુખો માટે કહેવામા આવ્યું છે તે બરોજર બંધમેસતું બહુ સાફ છે. જેથી હવે બીજાને વિશેષ કહેવાની જરૂર રહેતી નથી.

પ્ર. ૩ વાત ૭૮ 'મહારાજને તો પોતાની શ્રુતિમાં જોડવા છે, પણ અનંત પ્રકારના સત્સંગમાં મનુષ્ય તે પથ ના પાડ્યું, ને બગીચામાં ઘોર બાવળ ને કાંટા પણ હોય તે મોગરા ગુલાબની રક્ષા કરે' આમાં અવતારોને દુષ્ટ દૃષ્ટાંતથી ઉતારી પાછા છે. જેમ કેટલું ચાહુકાર બગીચો કરે છે તેમાં મોગરા ગુલાબ અંપા આંખા વિગેરે પુષ્પપ્રધાન ફળપ્રધાન વૃક્ષોને રોપાવે છે અને એના રક્ષણ માટે ફરતી કાંટાવાળા ઘોર બાવળ વિગેરેથી વાડ કરાવે છે આતું મુખ્ય પ્રયોજન તો મોગરા ગુલાબની રક્ષા કરવી એજ છે. તેમ સ પ્રદાયમાં રામ કૃષ્ણાદિ અવતારોને રાખ્યા છે કે રથાખ્યા છે તે તો ઘોર બાવળના કાટાની વાડની ઠેકાણે રક્ષા માટે રોપેલા છે, એમનું બીજું કશું પ્રયોજન નથી. એમ ખરામ દૃષ્ટાંતથી અવતારોને નિંદીને હલકા પડવાની આસુરતા જણાવી છે. શ્રીશ્રીએ તો પરબલ પરમાત્માનાં સાક્ષાત્ અભિજ દિવ્ય રૂપાંતરો, બ્રહ્મનીય કૃત્યાણ્યકર્તા કહીને તેમની મહા-મંદિરોના મધ્ય ભાગે સ્થાપના કરી પૂજનાદિ પ્રવર્તાવું છે અને વિશેષમાં પોતાને શ્રીકૃષ્ણના દ્વિતીય અવતાર તરીકે જોળખાવ્યા છે. આવા ધ્યેય ભગવદ્રૂપ અવતારોને ઘોર બાવળના કાટાની વાડ જેવા નીચ કહેવા એ કેટલું બધું વિરૂદ્ધ છે તે ઘોર બાવળના કાંટા જેવા વિમુખ આસુરોને ખરેખર પડે નહિ ખરી રીતે તો જેમ બાગમાં રોપેલા ગુલામ અંપા વિગેરે ભેગા ઉગીને તેને હરકત કરતા ઘોર બાવળ આદિક કંટકજીને ખોદીને બહાર કાઢી નાંખવામા આવે છે તેમ સત્સંગમાં રહી શ્રીશ્રીમાન્ય શાસ્ત્રમાન્ય ધ્યેય અવતારાદિકને નિંદનારા ખડનારા વિમુખોને સંપ્રદાય બહાર કાઢી શુક્યા છે એમજ કહેવું બંધમેસતું છે. સત્સંગમાં ક્રમગ તે આતુજ નામ જાણવું. અને એવા ક્રમ ગી મનુષ્યોને શ્રીશ્રીએ કહેલું વચન પથ ન પડે એ સદજ છે.

પ્ર. ૩ વાત ૧૨૯ 'વળી બીજી વાત કરી જે એક સર્વે કાળમાં કારીના છોકરા સાધુ ભેગા રથા હતા, તે ગુજરાતમાં મયા, ત્યાં રાવડ ખાધામાં આવી, તે જોઇને કહે જે આ છે તો લોભોળી પણ અહોયા અને રાણુ બળુતા છે. પછી કોકે કહ્યું જે લોભોળી તો નાની હોય ને આ તો બહુ મોટી ને ગળી પણ બહુ છે ત્યારે ને કહે જે એ તો ધરતી ફેરે, મોળી તે ગળી છે, પણ કે લોભોળી એમ પુરૂષોત્તમ સર્વોપરી મળ્યા છે, તો પણ બીજા અવતાર જેવા જાણી ભજે છે. જેમ લોભોળી છે એમ ધારીને ખાય છે, પણ રાણુની બળજ નોંખી છે એમ જાણના નથી તેમ. માટે આ તો સર્વેથી જુદા સ્વયં પુરૂષોત્તમ છે એમ જાણવું' આમાં અવતાર અવતારી વચ્ચે કડવી લોભોળી અને મીઠી રાવડનું વિષમ દૃષ્ટાંત આપીને સ્વરૂપ સ્વભાવો વાદિ સર્વ પ્રકારથી તેમની અત્યંત જુદાઇ જણાવાની જરૂરજ્વપતા કરી છે. શ્રીશ્રી મધ્ય ૧૩ માં, પુરૂષોત્તમમાંથીજ અવતારો ઘવાનું અને એમાંજ પાછા લીન થવાનું કહેવાપૂર્વક અવતારોને મર્વ ગ્રુપ

સક્રિયસંપ્રેતે સમતીય દ્વિતીય દિવ્ય રૂપાંતરે સનનીય કક્ષિને અવતારીયકી તેમની રૂપરૂપ રૂપભાષાદિક
 સર્વ પ્રકારે અભિજ્ઞતા કક્ષિને પુરુષોત્તમચતુષ્વચ્ચતા રચણ કહે છે, આવા પુરુષોત્તમરૂપ અધ-
 તારોને કડવી નાની લોભોળીનું અને અવતારી પુરુષોત્તમને ગળા મોટી રાણવનું વિષમ દર્શન આપીને
 જાતને જુદી જાતના ઠરાવીને અવતારોને મુરુગોત્તમપદથી તેમજ અભિજ્ઞ તેમના અવતારપદથી પુણ્ય
 ઉતારી પાડવાની આસુરી હક્તિશ્રીજીવચનનિરૂદ્ધ અનવધિ કરી છે. જેમ લોભોળા અને રાણની
 જાતજ જુદી હોઇને તેમના ગુણો જુદા જુદા છે તેમ અવતાર અવતારીની જાતજ જુદી હોઇને
 તેમનો ગુણો કડવા મીઠા જુદાજ જલ્પાય તો પરબ્રહ્મ પુરુષોત્તમના અવતારો છે અને તે સર્વ
 સક્રિય સંપત્તિ અભિજ્ઞ છે એ આખો શ્રીજીમોક્ષિત વાદજ નિષ્પ્રમાણ નિષ્ફળ થઇ ગયો કહેવાય.
 વિષમ દર્શન પ્રમાણે લક્ષ્યે ત્યારે અવતારોને અવતારી પુરુષોત્તમ માથે કરી સંમન્યજ નથી,
 એ તો કોઈ જીવ પ્રચારાદિ જેવું તુલ્ય જુદું આતુજ છે, એમનેજ અવતાર નામથી કહે છે, એને
 પુરુષોત્તમ નજ કહેવાય, એવોજ બંડ ભાષાર્થ નીકળે, એમ યતાં શ્રીજીવચનનો કરો અર્થજ
 રહ્યો નહિ. શ્રીજીને સર્વોપરી અવતારી પુરુષોત્તમ કહેવા હોય તો અવતારો એ તેમનાં સર્વ ગુણ
 અર્થે સંપત્તિ અભિજ્ઞ રૂપાંતરો પુરુષોત્તમજ છે એમ માનવું જરૂર બ્યારે બંને લોભોળી રાણની
 પેઠે જુદું તત્ત્વજ હોય ત્યારે એકને અવતારી અને એકને એમના અવતાર એમ કહી શકાયજ
 નહિ. અભેદ હોય તોજ એમ કહી શકાય. જે અવતારોને જુદું તત્ત્વજ ઠરાવીને ઉતારી પાડવામાં
 આવે તો સાપ્રદાયિક ઉપોદ્ધાત જેતાં શ્રીજી તો વસુદેવસુવ શ્રીકૃષ્ણ પુરુષોત્તમના ખીજ અવતાર
 હોવાથી એમની અદશ્યા એવીજ તુલ્ય ન્યાયે યથા પિતાની રહેજ નહિ. જેમ કાકીના છેડવા
 સુગંધાતમાં આવીને મીઠી રાણને પણ એક જાતની લોભોળીજ અભિવેદને લીધે સમજ્યાં તેમ
 જેને ચાતુર્ય કે શ્રીજીવચનનું અતુલસાધન નથી એના અભિવેદી વિમુખો અવતારો કે ને
 રૂપ પુરુષોત્તમજ છે તેમને તેમ નહિ સમજના પોતાના જેવા સાધારણ જીવકોટીનાજ સમજી
 બેસે એ બંધ બેસતું છે. અને શ્રીજીના કહેવા સુખ્ય વિવેકી સુજગતી તો મીઠી રાણને કડવી
 લોભોળી કદાપિ સમજેજ નહિ તેમ પૂજ્ય અવતારોને પુરુષોત્તમજ સમજે પણ જીવાદિક જેમ નજ
 સમજે. આ બધું સદસદિવેકનું ક્ષણ છે. કાકીવાણમાં કડવી લોભોળીને રાણ સમજે એવા અભિવેદી
 છે એમ પોતે સોતકવાળા સ્વપ્ન કળ્પ કરે છે. તો આખી શાસ્ત્રીય બાજતમાં પણ અભિવેક વાપરે
 એમાં આશ્ચર્ય પામવા જેવું નથી. અવતાર અવતારીનો અભેદ તો શ્રીજીએ અનેકવાર કહ્યો છે
 તેમને પણ બંડ મતે અભિવેદી બનાવ્યા કહેવાય. વિમુખોને કોઈ જાતનો વિચાર નથી એ આ વાત
 માજ કહ્યું છે તે બરાબર બટલ આવે છે રામ કૃષ્ણાદિ અવતારોને કડવી લોભોળીના દર્શનથી
 જુદી જાતજ ઠરાવીને પુરુષોત્તમપદથી ઉતારી પાડ્યા એ એમનો, તથા શ્રીજીના ઘોઠો અપરાધ
 નથી. કેના શ્રીજીની અમૃત વાણી કે અને કયા વિમુખ વૈષ્ણવી વાણી કે મીઠી રાણ અને કડવી લોભોળી
 જેટલો જાતથીજ ભેદ છે. કયા સુપ્રદાયનિહ સન્મુખ અને કયા બહિષ્કૃત વિમુખ ? મીઠી રાણ
 અને કડવી લોભોળી જેટલો જાત જાતથીજ ભેદ છે. જતા અભિવેદી વિમુખો રાણને લોભોળી સમજીને
 પડી મુકે છે અને લોભોળીને રાણ સમજીને ખાસ મંડી પડે છે. રિવેક વિચારના અભાવેજ
 એમ બધું અવળું અને છે તે વિમુખવાક્યા પ્રત્યક્ષ છે.

પ્ર. ૩ વાત ૨૪૪ “અખંડાનંદ બ્રહ્મચારીને પુરુષોત્તમપંજાની વાત ન બેડી અને
 અખંડાનંદવાળા વાસુદેવાનંદ બ્રહ્મચારીને પણ એવાત ન બેડી ને અવતાર અવતારીની
 વાત સમામાં કોઈએ કાઢી, ત્યારે વાસુદેવાનંદ બ્રહ્મચારીએ કહ્યું ને બધાએ ને વેષ એમ
 સમજ્યું. ત્યારે, અને કહ્યું ને તારા ને ચંદ્રના, તીર અને તીરનો નાંખતાર એમ ભેદ છે” આ

વાપડ વાતમાં વડતાળના મહાવિદ્વાન્ અખડાનદ સદાચારી કે જે પૂર્વોત્તમમા શિવગમ વિષ્ણુ નામથી દના, જેમને ઉદ્દેશીને શ્રીછએ પચમ પ્રકરણને, ઉપદેશ કર્યો છે. વામુદેવાનદ વર્ણી કે જે અમ દાવાદના મહાવિદ્વાન્ સમર્થ દના આ બેને પુરોત્તમપણાની નિશા ન હતી એમ / કહીને ઉતારી પાડ્યા અને એમણે જે શાસ્ત્રના અને શ્રીછના અભિપ્રાય મુજબ અવતાર અવતારી વચ્ચે ભવાયો ને વેળનું અમેદ દૃષ્ટાત આપ્યું તેને પણ અવળું કરીને ખીળ બનાવવી અસાચીય બેદક દૃષ્ટાત આપીને બેદ સાધવાની વિમુખતા આગળ ધરી આ પશુ કાશીની મહાસભા લજ્યા જેડી જામ વાત છે આ ઉપરથી એટલું તો નકપી જણાય છે કે મોટા મોટા સદુ સદાચારી વિદ્વાનો આવી વિમુખ વાતોને માનતા નહિ. એટલુંજ નહિ પણ વિમુખમદને અને તેમણે કરાતી પોતાની એટી નિંદાને નહિ ગણીને સમામાં એણેએણું કહેતા પછીથી વિમુખો તો 'પુરોત્તમપણાની નિશા ન બેડી' એવી પાછળથી ખાનગીમા નિંદા કર્યો કરે. વસ્તુતત્વનો વિચાર કરતા રવય શ્રીછ પુરોત્તમનો સ્વય અવતાર હોવાથી પુરોત્તમજ છે એવી નિષ્ઠા શાસ્ત્રીય સર્વને હતી પરંતુ જડીયાએ માનેલી અત્યત બેદરશ નિષ્ઠાને તેઓ ન માનતા હોવાથી ખોટા કહેતા / કરતા કે હનકા પાડવા લવરી કર્યો કરે દુરભિપ્રાય તો એવોજ કે—'અને એકજાજ નિષ્ઠાવાળા છીએ, ખીળ કોષ્ટ નથી,' એમ પોતાની મિથ્યા મોટાપ માટે લવરી કર્યો કરે કોઈ વાતમા મુક્તાનદસ્વામીને નિજા ન હતી કોષ્ટ નાતમા સ્નાનદસ્વામીને નિષ્ઠા ન હતી, કોષ્ટમા શુકાનદને નિષ્ઠા ન હતી કોષ્ટમા અયોધ્યા-પ્રસાદને, નિષ્ઠા ન હતી, કોષ્ટમાં મહાનુભાવાનદને નિષ્ઠા ન હતી એમ રાતે વાતે જડજલ્પન કર્યાજ જાય છે તે તેમની વિમુખ જાતને સોભાનું છે. અપદ્દશાનો વિચાર પ્રથમ આવી ગયો છે

પ્ર ૩ વાન ૨૪૭ "વડતાળમા બે/આચાર્ય બેળા થયા ત્યારે ચુધીરજી મહારાજ અમને લખાવીને ઉઠી નીકળ્યા. પછી અને ઉઠુ ઉઠાવ્યો ને લૌકિક દૃષ્ટાત દબને સમજાવ્યા ને 'અખરખા ને પગરખા ને લમરખાને દૃષ્ટાંતે કરીને પુરોત્તમપણાની વાત કરી' આ વાન થી સ્વામીની મિથ્યા મોટાપ માટે અને અવતારોને નીચાપગરખાના દૃષ્ટાંતથી ઉતારી પાડ્યા માટે જુડી જેડી કાઢી છે પુરોત્તમપણાની વાત તો ઉપનિષદાદિ શાસ્ત્રચર્યોથી થાય પણ પગરખા અખરખા લમરખાથી નજ થાય છતાં શાસ્ત્રિને પડ્યા મુજીને અખરખાથી પુરોત્તમપણાની વાત કરવા જાય છે આ કેવી વિષમ વિગીત વિપરીત જામત છે? આ તો શાસ્ત્રથી નહિ પણ ખરદાડી બારે જોડાંથીજ શાસ્ત્રાર્થ કરે એવા મહામગીયા પુરંધર વિદ્વાન્ શાસ્ત્રી કહેવાય / આરાને દુર્વળ શાસ્ત્ર શી / રીતે પહેલ્લી શકે? જ્યાં એ ધમધુરંધર આચાર્યો બેળા થયા હોય અને જ્યાં સાથે સમાસદ વિદ્વાનો હોય ત્યાં આવી અવતારોને પગરખા કરાવાની વાતને ગંધ પણ કોઈથી કાઢી શકા નહિ જ્યાં શાસ્ત્રસિદ્ધાંતથી માન થતી હોય ત્યાં લૌકિક ઉદ કે વિષમ દૃષ્ટાત આવી શકેજ નહિ મિદ્ધાંતને અનુગુણ થતું હોય એજ દૃષ્ટાંત અને ખીજુ તો કુદૃષ્ટાંત જાણ કહેવાન. આવું પાપદૃષ્ટાંત મોઈ સ્થળે શ્રીછએ કે તેમના મુકતોએ આપ્યું નથી આ તો વિમુખ જડીન તુ મનાવી છે—વળી આ વસ્તુ ઉઠયા સાધી સમજી નથી કેમકે તેની ગતિ અને પ્રતિજ્ઞા નથી પ્ર ૩ વાન ૧૦૦ મા 'એકનો પોતાના હૈયાનો ઉઠાવ કામ ન આવે શાસ્ત્ર પણ જોઈએ' પ્ર ૩ વાન ૨૭૧ મા 'કાવથી અમને એક વિચાર થયો જે શાસ્ત્ર વિના તો સર્વે અધુરિયુ કે કમળીઓ પથ ને નાસ્તિકનો પથ એવું ઠ' પ્ર ૩ વાન ૫૭ 'જેવું દસ જાણુ પ્રમાણુ કરે તે ખરો કહેવાય પણ એમ્નું કહ્યું પ્રમાણુ નહિ' એમ શાસ્ત્રની અને શાસ્ત્ર પ્રમાણિકની જરૂર જણાવે/કે શાસ્ત્ર વિના એવળ ઉઠયા કે લૌકિક દૃષ્ટાંતથી જડજલ્પન કરા જા ન તો નાસ્તિકના પથ જેવું / પશુ વિમુખજ કરે અને છેવડે તન મન ધનનો દુરત દાખડો કરીને કોઈથી એવુંજ સ્વય મેળવ્યું કે છેવડે પોતેજ

સરસ સરણ શરણાગતિ મર્ગ ગાયો છે તેનું સ્વરૂપ અને તેનો અદિમા જ્ઞાતાનો મુખ્ય ઉદ્દેશ આ વચનામૃતમાં છે એમજ સુદૃઢ થાય છે. આ બધી બાબત પ્રથમ ૩૩ 'ભગવાનનો દૃઢ આશરો એને એક સર્વ સાધનમાં મોટું સાધન છે તેણે કરીને ભગવાન પ્રસન્ન થાય છે' મધ્ય ૧૦ 'તે પરમેશ્વરનો દૃઢ આશ્રય કરવો એનુંજ નામ ભક્તિ છે' મધ્ય ૧૩ 'માટે એ જે ભગવાનનો દૃઢ આશ્રય છે એવો નિર્વિદ્ય માર્ગ કોઈ નથી' મધ્ય ૬૬ 'ક્યાણુ તો એક ભગવાનના આશ્રયે કરીનેજ છે' વરતાલ ૫ 'એવો જોડાય તે પ્રભુનો શરણાગત જીવ કહેવાય' વરતાલ ૧૦ 'માટે જેને ક્યાણુ ધ્યક્ષુ' તેને તે તે સફળ કરી તે ભગવાનને એજાણીને તે ભગવાનને શરણે થવું અને તેનો દૃઢ વિશ્વાસ કરવો' અંત્ય ૨૫ 'કેવળ પોતાનુંજ બળ રાખે પણ ભગવાનનું બળ ન રાખે તે ન ગમે' ઇત્યાદિ વચનામૃતોમાંજ વિરપદ છે. આવો આશ્રયપણીય શરણો અદિમા હોવાથીજ 'શ્રીકૃષ્ણદેવં શરણં પ્રવશ્નો ડસિ સ પાતુ માં' 'શ્રીકૃષ્ણ ત્વં ગતિમમ' ઇત્યાદિ શરણુવરણના મત્રો સંપ્રદાયમાં પ્રવર્તી છે.

જેનું શરણુ સ્વીકારવાનું હોય તે શરણુ ભગવાનનો અદિમા પણ બરોબર સમજવો જોઈએ એ બીજી બાબત છે. માટેજ ઉપમંદારમાં 'ભગવાનના સ્વરૂપનો અદિમા સમજવો જોઈએ' એમ બીજી કહે છે. અદિમામાં તેમનું સ્વરૂપ સામર્થ્ય વિગેરેનો ઉત્કર્ષ સમજવાનો હોય છે. માટેજ અહીં 'સર્વોપરી ને સદા દિવ્ય સાકારમૂર્તિ અને સર્વ અવતારનું અવતારી એવું જે ભગવાનનું સ્વરૂપ છે તેજ અને પ્રાપ્ત થયું છે... મર્ગ ધર્મને તજીને તું એક મારાજ શરણને પામ્ય તો હું તને સર્વ પાપધકી મુકાવીશ તું કાંઈ શોક કરીશ નહિ' એમ કહે છે. ભગવાનજ માર્ગ રક્ષણ કરી અને અભીષ્ટ આપશે એવો દૃઢ વિશ્વાસ અદિમા સાથે જોઈએ. આ બધી બાબત બીજાં વચનામૃતોમાં પણ બહુ વ્યક્ત છે હવે 'જ્ઞાનમાર્ગ' તો એવો સમજવો જે કોઈ રીતે ભગવાનના સ્વરૂપનો દ્રોહ થાય નહિ' એમ આરમ્ભ કરી તેનું થોડું વિવેચન કરીને 'માટે જે સમજું હોય તેને ભગવાનના વચનમાં તો જેટલું પોતાની સોમર્થિ પ્રમાણે રહેવાય તેટલું અવશ્ય રહેવું પણ ભગવાનની મૂર્તિનું બળ અતિશય રાખવું' એમ કહે છે. આ ઉપરથી ચોક્કસ થાય છે કે-બીજાં ધર્મોદિ સાધનોમાં બળગુહિનો ત્યાગ કરીને ભગવાનનુંજ એક બળ રાખવું. ભગવાનનું મુખ્ય બળ નહિ રાખતાં સાધનોનું બળ રાખે તો ભગવાનનો દ્રોહ કર્યા બરોબર' છે. આ બાબત 'સર્વધર્માન્ પરિત્યજ્ય મામેકં શરણં યજ' 'સ્વલ્પમપ્યસ્ય ધર્મસ્ય' આ વચનથીજ આખાજ વ્યક્ત છે. 'અનન્યસાધ્યે સ્વામીદે મહાવિશ્વાસપૂર્વકમ્' । તેદેકોપાયતાયાઞ્ચા પ્રપસિ શરણાગતિ.' 'મુશ્યોડયં સર્વસિદ્ધિઘ્ન' ઇત્યાદિ વચનાંતરે પણ એજ અર્થને પુષ્ટિ આપે છે આ બધી બાબતને 'અને કોઈક કાગે ભગવાનના વચનનો શોષ થતો હોય તો તેની ચિંતા નહિ પણ ભગવાનના સ્વરૂપનો દ્રોહ થયા દેવો નહિ અને જે ભગવાનનું વચન કાંઈક લોપાયું હોય તો તે ભગવાનની પ્રાર્થના કરીને પણ છુટકો થાય .. માટે જે સમજી તેને ભગવાનના વચનમાં તો જેટલું પોતાની સામર્થિ પ્રમાણે રહેવાય તેટલું અવશ્ય રહેવું... યુધિષ્ઠિર રાજાને તો શાસ્ત્રના વચનનું બળ હતું. અને યુધિષ્ઠિરે કાંઈ પાપ કેરું નહિ તો પણ શાસ્ત્રના વચનનો વિશ્વાસ હતો તેણે કરીને એજ જાણુ જે માર્ગ કોઈ કાગે ક્યાણુ નહિ થાય... અને ભાગવતમાં એજ વાત પ્રધાન છે જે શ્રુતિસ્મૃતિના ધર્મને કાંઈક તત્ત્વ તેની ચિંતા નહિ પણ ભગવાનનો આશ્રય તજવો નહિ અને કોઈક એમ જણે જે આવી વાત કરીએ તો ધર્મ ખોટા થઈ જાય પણ આ વાર્તા કાંઈ ધર્મને ખોટા કેવી સાર નથી .. અને જે ભગવાનના સ્વરૂપની નિષ્કાંમાં મન્યપ હોય તો જે દિવસ ધર્મમાંથી ગણી જવાય તે દિવસ તે એમ જણે જે હું નરકમાં

પણી યુક્ત્યો' ઇત્યાદિ યોગ્યોશી આમાંજ સ્પષ્ટ કહે છે: પ્ર. કંઠે અને એવી નિષ્ઠા વિનાના જે
 જીવ છે તે પોતાના સાધનને બળે ફરીને પોતાનું કલ્યાણ ઇચ્છે છે પણ એવા પરમેશ્વરના
 પ્રતાપે ફરીને પોતાનું કલ્યાણ ઇચ્છતા નથી એવા જે અકર્મજનના પુરુષ છે તે તો તો જન્મ નાત
 વિના પોતાના બાહ્ય બળે ફરીને સંયુક્ત તરવાને ઇચ્છે તેવાં મૂર્ખ છે અને જે એવા ભગવાનને
 પ્રતાપે ફરીને પોતાનું કલ્યાણ ઇચ્છે છે તે તો જન્મ નાવમાં ભેરીને સંયુક્ત તરવાને ઇચ્છે એવા
 શક્તિ છે. મધ્ય ૧૩ 'ભગવાનનો આ કલો એવી રીતે દૃઢ આશ્રય હોય તે જાણીને તો ભુક
 કર્મ કરે નહિ' પણ કદાચિત્ ભુકાં દેશ કળાદિકને યોગે ફરીને જે કાંઈક અવળું કર્મ થઈ
 જાય તો પણ તે દૃઢ આશ્રયવાળો કલ્યાણના ગર્ભથી પડી જાય નહિ આ પ્રકારે બીજાં બહુ
 વચનામૃતોમાં પણ બહુ વ્યક્ત છે. આ રીતે દ્રોહ વસ્તુનું પણ સાથે નિરપણ ફરી દીધું છે. આ
 રીતે તો મહિમા સમગ્રીને શરણાગતિ કરનારાને બહુ અર્થની પ્રાપ્તિ અને બીજને અનર્થની પ્રાપ્તિ
 કહેવાપૂરક શરણાગતિની પેઠે શરણાગતનો પણ મહિમા અણુનત્રા દૃષ્ટાંતથી સ્પષ્ટ કહ્યો છે.
 આ રીતે આશ્રય બાબતમાં જે જે આસાસમઝણની જરૂર હતી તે બધી ઉપપાદન કરી છે. આથી
 ઉપક્રમે પસંદારની એકાધર્તા અવિરોધથી નિશ્ચિત થાય છે.

૧૦. ૧૧ી. આ જે શરણાગતિનિશાની વાત કરી તે શીજીએ કેવળ પોતા આદેશ કરી છે એમ
 નહિ પણ સર્વ અવતાર સાધારણ છે, અક્ષરધામી પુરુષ તો આપણને ત્વગોચર હોયથી તેની
 શરણાગતિ સંભવતી નથી. અવતારરૂપ ગોચર ચતુર હોવાથી તેની શરણાગતિ સંભવે છે. માટેજ
 શીજી વસ્તાક ૧૦ માં સાધુરૂપ રાજાશ્રમ ભગવદવતારોનાં લક્ષણો કહીને પછીથી માટે જેને પોતાનું
 કલ્યાણ ઇચ્છ્યું તેને તે તે લક્ષણે ફરીને તે ભગવાનને યોગ્ય ખીને તે ભગવાનને શરણે
 થયું અને તેને દૃઢ વિશ્વાસ રાખવો એમ સર્વ અવતાર સાધારણ કહીને તેમાં ઉપયોગી ભોલા
 તથા રામ કૃષ્ણાદિક જે ભગવાનના અવતાર તેની જે કથાઓ તેને હેને સંહિત સાંભળે તો ભગ
 વાનને વિશે ભક્તિ ઉપજે' ભોલા ૧૧ 'અને અનુબંધે વિશે તથા દેવતાને વિશે જે પુરુષોત્તમના શયણત્રી
 રામ કૃષ્ણાદિ મૂર્તિઓ તેનું ખ્યાન કરેનું પ્રથમ ૩ 'ભગવાને જે જે અવતારે ફરીને જે જે સ્થાનકને
 વિશે જે જે લીલા કરી હોય તે સંભારી રાખવી' મધ્ય ૩૧ 'અને જ્યારે ભગવાનના અવતાર જે
 રામ કૃષ્ણાદિક તેની ઉપાસના કરે ત્યારે પ્રહાર્ય થાય ને એની મુક્તિ થાય' ઇત્યાદિ બાજતને
 પણ સર્વ સામાન્ય કહે છે: આ બધું જોતાં શીજીએ કેવળ પોતા મટેજ આ વાત કરી છે એમ નહિ.
 દવે આ નિરપણમાં (તે આદે પોતાને સાક્ષાત્ મળ્યું જે ભગવાનનું સ્વરૂપ તેને
 સદા દિવ્ય સાકારમૂર્તિ ને સર્વ અવતારનું કારણ અવતારી એવું જાણ્યું અને જે
 એમ ન જાણે તે દનિદાકાર જાણે ને બીજા અવતાર જેવા જાણે તો એના દ્રોહ કર્યો
 કહેવાય) આ વાક્યોની કાંઈ જરૂર જણાતી નથી. ઉચકું અનુપયોગિતા સાથે કેટલાક શાખા
 વિપરીત અર્થને જણાવનાર અને વિરોધમાં બીજા અનેક શીજીયનો સાથે તથા વેદાદિ શાખો
 સાથે બહુ વિરોધ લાવનાર પણ થાય છે. અને પુનઃક્રિત જેનું પણ થાય છે. મધ્ય ૧૩ માં પુરુ
 ષોત્તમમાંથી અવતારો યરાનું અને બાહ્ય એમાંજ લય યરાનું કહે છે. અંત્ય ૩૧-૩૮ માં અક્ષરધામસ્થ
 અવતારી દિવ્યામૂર્તિ અને ભૂમિરથ અવતાર મૂર્તિઓમાં લગારપણ તત્ત્વથી ભેદ નથી એમ કહે
 છે. સ. પ્ર. કં. અ. ૨૬ માં અવતાર અવતારી વચ્ચે અત્યંત અદેહ સ્વરૂપથી કહે છે. ભોલા ૧૧ માં
 ભગવાનની મૂર્તિઓને વિશે ભેદ નથી એમ કહે છે. શિક્ષણત્રીમાં ભગવત્સ્વરૂપમાં ભેદ નહિ સમ
 જવાનો કહે છે. આ બધી પૂર્તિપરનો પૂર્ણ વિચાર કરતાં અવતાર અવતારીનો સ્વરૂપ સ્વભાવથી
 અત્યંત અભેદ રીતિરવેગ પડે. જે ભેદ હતીએ તો અક્ષરધામી દિવ્યામૂર્તિ પરંપરાના અવતાર
 જે શીજીને પણ સર્વોપરી અવતારી કહી શકાય નહિ. જગી શીજીએ તે ઉદવચન પ્રતાપ મને

પરંશક્તિ પરમાત્મા પુરુષોત્તમ સર્વોપરી. અવતારી ઉપાસ્ય-છટ્ટદેવ ભગવાન કહેવાપૂર્વક શ્રીજીને તેમના દ્વિતીય અવતારરૂપે સ્થાપવાનો આખો સાંપ્રદાયિક શાસ્ત્રીય ઉપોદ્ધાત વચનામૃત મંથનોન છે. (વચનો પાછળ આપ્યા છે) સ. પ્ર. ૧ અ. ૩૮ શ્લો. ૧૫ 'કૃષ્ણતુલ્યાલિલાકાર' એમ શ્રીકૃષ્ણના જેવા સર્વ આકારવાળા શ્રીહરિને કહ્યા છે. હરિદિગ્વિજય ઉલ્લાસ ૪૨ માં 'જેયઃ કૃષ્ણાવતારત્વાત્કૃષ્ણ યત્ત્વ ન સંશયઃ' 'તસ્માત્કૃષ્ણાવતારોડયમિત્યસ્મામિદીર્યતે' વચનામૃત મધ્ય ૬૪ 'એમ ને શ્રીકૃષ્ણ પુરુષોત્તમ તેજ આ ભક્તિ ધર્મના પુત્ર શ્રીજીમહારાજ છે' એમ પરંશક્તિ કૃષ્ણના અવતાર હોવાથી કૃષ્ણતુલ્ય અભિન્ન જાણવાના કહે છે. આ બાબતને વૃદ્ધો 'અન્યોડપિ ધર્મસ્થાયે' કૃત્યાદિ ભાગવત શ્લોકોને પ્રમાણપણે લખને જલુ સમર્થન કરે છે. વળી દીક્ષામાં વાસુદેવ શ્રીકૃષ્ણનેજ ઉપાસ્ય-છટ્ટદેવપણે માનેલા હોવાથી એમનીજ સરજાગતિ કરવાની સ. પ્ર. ૪ અ. ૪૬ માં કહેતાં સરજીમંત્રજ 'શ્રીકૃષ્ણદેવં ચારણં પ્રપન્નોડસિ સ પાતુ મામ્' 'શ્રીકૃષ્ણ દેવં ગતિર્મમ' એમ શ્રીકૃષ્ણવિષયના કહે છે. કિં જલુના-આજ વચનામૃતમાં 'સર્વે ધર્માન્' આ ગીતા શ્લોકોને અને અર્જુનને આગળ ધરીને શ્રીકૃષ્ણસરજીનું નિરંપણ છે. આ બધો આખો ચોમેરનો વિચાર કરતાં અવતાર અવતારી વચ્ચે તેમજ પરસ્પર અવતારો વચ્ચે તેમજ શ્રીકૃષ્ણ શ્રીહરિ વચ્ચે સ્વરૂપ સ્વભાવાદિકથી અત્યંત અભેદ વાસ્તવિક સિદ્ધ થતો હોવાથી 'ને બીજા અવતાર જેવા જાણે તો એનો દ્રોહ કર્યો કહેવાય' આ સંજોગ બહુજ બારે પડતા અવતારદ્રોહક શ્રીજીવચનવિરોધી અશાસ્ત્રીય નિશ્ચિત થાય છે. ઉપર પ્રમાણે 'અભેદને' સમર્થન કરતા શ્રીજી આવી અતિભેદની વાત કદાપિ કહેજ નહિ. આવી વાત બીજા કેટલાં વચનામૃતમાં કે મુખ્ય માન્ય સત્સંગિજીવન શિક્ષાપત્રી વિગેરે મંથોમાં પણ શ્રીજીએ કરેલી ઉપસંખ્ય થતી નથી. જો આ લખાણને સત્ય માનીએ તો શ્રીજીનાં અન્ય અનેક વચનામૃતો સાંધે તેમજ વેદાદિ શાસ્ત્રો સાંધે બહુ વિશેષ આવે અને શ્રીજીવચનોનો કશો અર્થજ રહે નહિ અને વિરોધમાં એવો અભેદ લખનારા શ્રીજી અને એમના મહાસદ્ગુરુઓજ પ્રથમ મહાદ્રોહ કરનારો કરે તો આં ને અસંગત અનુપયોગી અસબુદ્ધ અતિવિરોધી વાતનો અર્થો પ્રવેશ થયો છે તે પાછળથી હોપક થયો છે એમજ માનવાનો સંભવ આવે છે. જેમ શ્રીજીએ અંત્ય ૧૦ માં પદ્યપુરાણ વિશે હોપકતાની વાત કરી છે તેમ તેમના આ વચનામૃતમાં પણ યથા હોય એમ જણાય છે.

હવે આની હોપકતાં આ રીતે સાબીત થાય છે. બેરસદ્કોર્ટમાં મંડાએલો દાંવામાં પ્રતિવાદી બેચાસદ્કોર્ટયાએ પ્રથમ સુરતમાં ૧૯૬૪ માં છપાએલી આદિતિ રજુ કરેલી. વાદી તરફથી પાછળથી પત્રાત્મક તથા મુખાધ્યાયી આદિતિ રજુ થએલી. વાદી પ્રતિવાદીઓના વર્ડોનો પામે વળી બીજા આદિતિએ હતી. શાસ્ત્રી હરિજીવનદાસની જુગાની વખતે ઉચ્છેદ તપાસમાં પ્રતિવાદીઓએ મધ્ય ૬ નો ઉપરોક્ત વિચાર વિમુખ સ્વપક્ષ સ્થાપવા ઉકેલ્યો ત્યારે કોર્ટની આદિતિમાં 'અનુ તે જો એમ ન જાણે ને નિરાકાર જાણે તો એનો દ્રોહ કર્યો કહેવાય ને તે સ્વરૂપને બીજા અવતાર જેવું પણ ન સમજતું' એમ દ્રોહ સંજોગો અન્યથા રૂકત નિરાકાર બાબતને લાગુ કરેલો નીકળ્યો. પાછળની રાજકોર્ટની અને તેને આધારે મુખાધ્યાયમાં છપાએલી આદિતિમાં 'અને જો એમ ન જાણે ને નિરાકાર જાણે ને બીજા અવતાર જેવા જાણે તો એનો દ્રોહ કર્યો કહેવાય' એમ દ્રોહસંજોગો અન્યથા અવતાર બાબતને પણ લાગુ કરેલો નીકળ્યો. આવા અપદિત ફેરફારથી કોર્ટને અને બીજાઓને પણ મોટા સંસય થયો અને તે સંજોગ ઉપર કોર્ટલીક એવટ ચર્ચા પણ થઈ. આ ઉપરથી સત્ય વસ્તુ નક્કી કરવાને કારણે બીજા જુની. મુદ્રિત અને લેખિત આદિતિએ પણ મેળવવાનો અને ઠેક મૂળ સુધી સોધવાનો પ્રસંગ પ્રતિવાદીના પ્રવાદથી અણધાર્યો આવી પડ્યો. પ્રથમ તો સં. ૧૮૬૦ માં મદ્રાસમાં લખાએલી જુની પ્રત કોર્ટમાં બતાવાઈ આવી તેમાં (તે મારે

પાતાને સાક્ષાત્ મળ્યું જે ભગવાનનું સ્વરૂપ તેને સદા દિવ્ય સાકારમૂર્તિ ને સર્વ
અવતારનું કારણ અવતારી એવું બધું જીવન અને જો એમ ન બને ને નિરાકાર બને
તો એનો દ્રોહ કર્યો કહેવાય ને તે સ્વરૂપને બીજા અવતાર જેવું પણ ન સમજીએ
આદલા શબ્દો નીકળ્યા નહિ. એટલે વળી 'સર્વને મોટા અપરિહાય' સંશયને રચાન મળ્યું અને
મેલી ચર્ચા પણ થઈ. આ પ્રસંગથી બીજી ઘણી જીની પ્રતો લેખિત પણ જોવામાં આવી તેમાં
પણ ઉપરની પંક્તિઓ નીકળી નહિ. આચાર્યશ્રીના ખાનગી એરકમાં ઓટલાંક જીનાં પુસ્તકો
લેખી રહે છે તેમાં તપાસ કરતાં જ. ચુકુંદાનંદજીના સિંચ વૈકુંઠનંદજીના નામવાળી એક પ્રત નીકળી
તેમાં પણ ઉપરની પંક્તિઓ નીકળી નહિ. આ ઉપરથી તે વખતના મૂળ રચાન ગદ્યામાં કે,
એમવતીનંદનાસજી દ્વારા તપાસ કરાવતાં તેમાં પણ ઘણી જીની પ્રતોમાં ઉપરના શબ્દો નીકળ્યા
નહિ. વડતાલ લાયબ્રેરીમાં એક પ્રત સં. ૧૮૮૬ માં લખેલી, મળી આવી તેમાં ઉપરના શબ્દો
નીકળ્યા ખરા પરંતુ તેમાં જે પાત્ર ઉપર ઉપરના શબ્દો હતા તે કાઝળજી જીદો અને અક્ષરો પણ
જુદા અને સાબજ પણ જુદી એમ બધું જુદું નીકળ્યું. એટલે આખી પ્રતમાં આ એક પાત્રજ
ફક્ત નવું લખીને પાછળથી લખાલ ક્યો જેવું જણાડું બધાંયું. આ ઉપરથી હોષકમાવને વધારે
પુષ્ટિ મળી. શાસ્ત્રી યતપુરુષદાસ કે જે આ કેસમાં પ્રમુખ પ્રતિવાદી અને ગુણાતીત નિરક્ષર જ્ઞાનના
અભારે અચેસર છે તે વડતાલથી વિરુદ્ધ થયા ત્યારે તેમનો પુસ્તકનો પટારો રહી ગયોલો તેને
સાધુને હાથ આવેલો તેમાંથી એક વચનાવૃત્તનું લેખી પુસ્તક કે જેમાં યતપુરુષદાસ શાસ્ત્રીનું નામ
લખેલું હતું અને જે પાછળથી લખાએલું હતું તેમાં પણ ઉપરના બધા શબ્દોજ નથી. આ ઉપરથી
હોષકમાવને પરિપુષ્ટિ મળે છે. વધારે સંશય સાથે અતિ આશ્ચર્ય પામવા જેવી તો આ એક વાગ છે
કે-સં. ૧૯૩૩ માં પહેલવહેલી આજ્ઞા પત્રકમક આચાર્યશ્રી કેશવપ્રસાદજી મહારાજશ્રીએ શૈલ
ચોખલાલ હરિલાલ કે જે, રા. રા. જેમ્સલાલજી પ્રોફેસરના પિતાશ્રી થાય તેમના દ્વારા છપાએલી
પ્રકાશમાં આવી છે તેમાં પણ ઉપરના બધાજ શબ્દો ઉપલબ્ધ થતા નથી. આ બાબત અમુકવાદ
માદાના આચાર્યશ્રી તથા મહાત્ પ્રમુખ બધા અનુયાયીઓએ અવરખ જણાવ્યું જેની છે, આ ઉપરથી તો
હોષકમાવ અતિદૃઢ અસંશય થાય છે. વળી આ ઉપરથી સંસ્કૃત હરિવાક્યમુદ્રાસિંધુનો પણ તપાસ કરવાનો
પ્રયત્ન આવ્યો. જે એક જીવું લખેલું મૂળ પુસ્તક હતું તેમાં ઉપરના અભિપ્રાયનો શ્લોક નીકળ્યો
નહિ. તે પછીથી લખાએલી એક પ્રતમાં ઉપરના અભિપ્રાયનો એક શ્લોક અંદર નહિ પણ બહાર
જીદો પાના ઉપર જીદો અક્ષરોથી લખેલો જોવામાં આવ્યો. અને તેના નંબરો પણ છેડીને સુધારામાં
આવેલા જોવામાં આવ્યા. વળી આ ઉપરથી વિરોધ શોધ કરતાં એક સુધાનિધુની રીકાનું પુસ્તક
શુભાંદમુનિહરતે લખાએલું મળી આવ્યું. તેમાં હોષકશ્લોકની રીકાજ ન હતી અને શ્લોકના
નંબરો મેળવતાં એક શ્લોક એટલે હતો. આ જોતા તો પુરેપુરો નિશ્ચય થયો કે આ બાબતનો
આમાં પણ પાછળથીજ પ્રયોગ થયો છે. આ બધું જોતા વિચારના આ બાબતથીજ અભિપ્રાયથી કે તેમનાં
નિરીક્ષણથી કે સમઠકતા સદ્ગુણોના અભિપ્રાયથી બહુ દૂર બહારજ એમ ચોક્કસ કહી શકાય,
અને હોષકમાવ પાછળથી મળેલો એમ પણ ચોક્કસ કહી શકાય. હવે ક્યારે કહેવું જેવી રીતે પ્રયોગ
કર્યો હતો તે અભારે નિમિત્ત થવું અશક્ય છે. કેમકે લખેલાં છાપેલાં અનેક પુસ્તકો ફરકારવાળાં છે.
આ રીતે ઉપરના શબ્દોના હોષકમાવની વાત થઈ. હવે દ્રોહશબ્દના અન્વયનો ફેરફાર
ક્યાંથી થયો તેનો વિચાર કરવાનો બાકી રહે છે. ઘણીજીરી લખેલી પાછલી પ્રતોમાં તથા મં.
૧૯૩૩ માં આચાર્યશ્રી બજાવતપ્રમાદજી મહારાજશ્રીની આજ્ઞાથી સા. વચસજીએ મુંબાઇમાં પહેલવહેતી
છપાએલી તથા સં. ૧૯૪૪ માં આચાર્યશ્રી વિદ્યારીલાસજીની આજ્ઞાથી અમદાવાદમાં છપાએલી
પત્રાત્રક આજ્ઞામાં ને જો એમ ન બને ને નિરાકાર બને તો એનો દ્રોહ કર્યો કહેવાય

ને તે સ્વરૂપને ધીજી અવતાર જેવું પણ ન સમજાયું. આના સમ્બંધે એટલે દ્રોહ શબ્દનો અન્વય ફક્ત નિરાકારવાદને પણ અવતારોને લગાવેલો ન હતો. સ. ૧૫૬૪ માં સુરતમાં એક આદિતી નીકળી તેમાં પણ તેમજ છે. અમદાવાદમાં આચાર્યશ્રી પ્રદીપતમંત્રીએ આગાંધી, ધર્મોદ્ધાર કંઠી વગેરેના પાઠો તરફથી સ. ૧૯૫૫ માં ગોટા ટાઇપોથી આદિતી નીકળી છે તેમાં પણ ઉપર મુજબ છે. કિં બદના. સ. ૧૯૪૬ માં રાજકોટ, કે જે આજ કલ્યાણમાં બહુ નથી કુટાણુ પ્રસિદ્ધ છે તેમાં સ્વામી બાલમુકુન્દમજીની સર્વ સદાચારી કબર દામોદર ગોરખનંદને મોટા ટાઇપોથી ગૂઢા છપા થો તેમાં પણ ઉપર મુજબજ સબંધ છે એટલે દ્રોહશબ્દનો અન્વય અવતારોને લગાવેલો નથી આ પછી એજ રાજકોટમાં એજ પ્રેસમાં એવાજ ટાઇપોથી એની એજ સદાચારી એના એજ માનીકે સ. ૧૯૫૫ માં ગૂઢા છપાયા તેમાં 'અને જો એમ ન જાણે ને નિરાકાર જાણે ને ધીજી અવતાર જેવા વળે તે એનો દ્રોહ કયો કહેવાય' એમ દ્રોહ શબ્દનો અન્વય અવતારોને પણ લગાવેલો. એવામાં આજે એટલે અહીંથી વધારે પડેલો ક્ષેપકાવનો પ્રવેશ થયો એમ સાબીત થાય છે આ પછી સ. ૧૯૫૭ માં તથા સ. ૧૯૬૩ માં આદિતિઓ નાની સાઈઝની નીકળી તેમાં પણ એમજ આજે રાજકોટની આદિતિ વધુ શુદ્ધ હોવાની જુની માન્યતાથી તેને આધારે મુખાઈમાં જે જણ આદિતિઓ છપાઈ તેમાં પણ તેમજ અવધુ આ રીતે પ્રથમ બધા શબ્દોના ક્ષેપકોનો પ્રવેશ થયો અને પાછળથી દ્રોહ શબ્દના અન્વયમાં ફેરફાર થતા ગયા સ. ૧૯૪૬ ની આદિતિમાં જે વસ્તુ ન હતી તે ૧૯૫૫ ની આદિતિમાં તે તરફથી કેવી રીતે કેવા સંયોગમાં પ્રવેશી દશે તે તો તે રાજકોટવાળા પ્રેસ સદાચક શોધક મુત્તક પ્રકાશક જણી શકે ધીજીએ તો એમજ અનુમાન કરે કે—આની બાળનમાં બહુ ઉંઝા જીવેલા કાંઈ જાણુએ કુમડી બડીવાનીજ કપટ કારીગરી હશે કેમકે આ સમયમાં ગુજરાતીત માન નામના અગ્રાનમાં વડપુરમાં સ શાસ્ત્રી પણ બહુ બજેલા હોઈને બહુના નિમિત્તે જગા પ્રાપ્ત બંતને મળવા જુનાગઢ રાજકોટની ખુસાદરી બહુધા કરતા અને કાંઈ પુસ્તક લખવા શોધવામાં બાગ લેતા એમ તેમના જીવનકાળમાં જણાય છે અસ્તુ ગમે તેમ થયું હશે પરંતુ પ્રથમ વડતાનગાદી તરફથી છોપાઈ મદાર પડેલી બે ત્રણ આદિતિમાં જે વસ્તુ ન હતી તે ૧૯૫૫ ની આદિતિમાં આવી ગેવાથી અહોધીજ ફેરફાર થવાનું સુખેથી કહી શકાય ત્યાં ઉપરથી તત્વજ્ઞાસુએને સાધ્ય સિદ્ધિમાં મદાસ સંધ્ય થાય એ સદજ છે અને આ ક્ષેપક બામત નીજના તેમજ સ મદકતો સદુપરજોનાં આભિપ્રાયથી વિગેષ નિરૂપ વિપરીત છે એમ પણ માનવામાં સખળ સાધન મળે છે હવે આ ક્ષેપક શબ્દોને શ્રીજના વચનામૃત તરીકે માન અપાય કે કેમ? તેનો વિચાર સદસદિવેદિઓ સ્વયં કરી લેજે જો કે આ બધી વિવેચન કરેલી બામત સત્ય પ્રમાણબૂત અસ શય છે તથાપિ કાંઈ અતરિતને કાંઈ સ શય રહેતો હોય અને તેથી ખરી ખાતો કરવાની હઠ્ઠા થાય તો વડતાનગી લાયબ્રેરીમાં બધા ઉક્ત પુસ્તકો સમઢી રાખેના બતાવામાં આવશે આ વચનામૃતની ઉક્ત બામત ઉપર પ્રતિપાદિઓએ વિમુખ પોતાના કાવતી પડી દઈકતો જોરથી રજુ કરેલા અને તેની સિદ્ધિ માટે વચનામૃતને શિક્ષાપત્રી સુસંગિજીવન મથની અપેક્ષાએ મુખ્ય દશાનાની ધણી દનીદો કરેનો પરંતુ ઉપરના ચોગ સમય કારણે નીચે તેનો કથો વિચાર કોઈ લીધો નહિ અને વચનામૃતને મુખ્ય અથતરીકે સ્વીકાર્યો નહિ વચનામૃત મુખ્ય એજ નથી આ બામતને બોલાસંધીવાના અતરમ અનુયાયી બનેલા અને ગાતાનરીકે તેમનામાં મનતા પડ્યા ઉગ્રામતમજાઈ પણ સુધા મામિકના વર્ષ ૭ અક ૮ તા ૧-૧૦-૩૪ પાન ૨૦૦ ઉપરના લેખમાં પ્રથમ વચનામૃતોની જુદી જુદી પ્રતોના જુદા જુદા શબ્દોનું ફેરફારી દિગ્દર્શન કરાવાપૂર્વક દાનમાં તો એટલુંજ કહેવું નસ થશે કે જેમ બ ને દેશોની શિક્ષાપત્રી તથા મત્સ ગિજીવન મથો સર્વમાન મનાયા છે તેમ વચનામૃત મથ આચાર્યોની તકારારમાં અમદાવાદ તથા મુમક કેરે સર્વમાં થ

તરીકે આજ કયો નથી. વળી શ્રીજીમદારાજે વચનામૃતો પ્રાકૃત વાળીમાં કહેવા છે ને તેના ઉપરથી 'સુધામિધુ' નામે સંસ્કૃત વચનામૃતો કરવામાં આવેલાં છે તે સત્ય છે" આનાં વાક્યો વળીને પુરેપુરી પુષ્ટિ આપે છે. તો આવી બાબતમાં એક શબ્દથી કે એક વાક્યથી અર્થનો મિથ્યુય થયો નથી, આગળ પાઠના શું કહે છે તેમજ બીજાં વચનામૃતો અને મુખ્ય પ્રથમ શિક્ષાપત્રી સત્સંગિજીન શું કહે છે આ બધાનું પણ અનુસંધાન લેવું પડે. પછીથી તત્ત્વનિર્ણય તાત્ત્વિક થાય છે.

ઉપર પ્રમાણે જે મધ્ય દેના શબ્દો અનુપયોગી હોવાનું નિશ્ચિત થાય છે તેનેજ મુખ્ય માનીને અને બીજાં વચનામૃતો તથા મુખ્ય શાસ્ત્ર શિક્ષાપત્રી સત્સંગિજીન વિગેરેને ગમન ગૌરવ શાંતિને શ્ર. સ્વામીના ખોટા નામથી શુધ્ધાએલી જુદી જુદી વાતો કે જે ગમ કૃષ્ણાદિ અવતારોનું જે તે રીતે ખંડન બંડન નિંદન માટેજ ખાસ પ્રવર્તેલી છે તેને આગળ ધરીને નિગદ્યર બડીયા શુધ્ધીયા વિમુખો અવતારોને હઠ જાડે ઉતારી પાકવાજ મહિન મનોવૃત્તિથી અને 'મહામાયાર્થી' સ્વામી સવરી કર્યેજ જાય છે અને વિશેષમાં શ્રીજીના કલા પ્રમાણે અવતારવાદને માનનારા સપ્રધાય-નિષ્ઠાને હલકા પાકવાના પાપાશયથી સ્વા. ના. પ્રકાશ માસિક વિગેરેમાં એવા ગરુડગોટાળા મનકાવ્યાજ જાય છે. આમાં જો ઉઠા પેશીને જોઈએ તો એટલેજ ઉદ્દેશ તરી આવે છે કે "અમેજ શ્રીજીનો સર્વોપરી મહિમા સમજનારા શુદ્ધ ઉપાસક છીએ, એટલે અમે સંપ્રદાયના દેવ આચાર્ય શાસ્ત્ર ત્યાગી સત્સંગી અને બધારણ આદિક કાષ્ઠપણ અંગે ન અનુસરીએ કે ઉલટું બદનિશ શિશુ-પાળવત્ નિંદાએ અને છેવટે આ સર્વેનો ત્યાગ કરીને શુદ્ધ સત્સંગથી બહાર જઈ બહાર રહુ ઉઠાડ કરીએ તો પણ દેવને અતે અક્ષર ધામમાં ઠેક જવાના અને બીજા વધાય સપ્રધાયમાં રહીને દેવ આચાર્ય આદિક અંગેને સારી રીતે અનુસરનારા પણ અવતાર અવતારીને સંસ્પર્શથી જુદા નહિ માનનારા હોઈને શુદ્ધ ઉપાસક નહિ હોયથી અક્ષર ધામમાં નહિ જવાના વિગેરે અતિગંભીર અભિવ્યક્ત છે. આમાં ખરી વાત તો એ છે કે-સરણાગત કે સંસ્પર્શનિષ્ઠાવાળાને સપ્રધાયના સર્વ અંગો દેવ આચાર્ય શાસ્ત્ર સત વિગેરેના આગ્રય હઠ રાખવાનો છે. તેને સર્વથા છોડીને બહાર જનારા, એટલેજ નહિ પણ તે અંગેને અનેક પ્રકારે નિંદનાર બહાર પડુ કરનારા સત્સંગીજ ન રહ્યા હોયથી તેમને ધામને બદલે બધા મુશ્કાળ ધમકાત હજીતક અતે મળવાના છે. પ્ર ૨ ની પ્ર. ૧ વાત ૧૫૭ માં 'સંતમાથી ને સત્સંગિમાથી પડયો તે બગવાનમાથી પણ પડી ગયો એમ જણાયું' પ્ર. ૨ વાત ૧૦૮ 'સત્સંગિમાથી જનાય એ સૌથી મોટું પાપ, એથી બીજી મોટા પાપ મોટું નથી' પ્ર. ૨ વાત ૧૩૬ 'સત્સંગથી વિમુખ થયો એથી બીજી હાલુ નથી' આ રીતે વાતોનાજ સત્સંગિમાથી પડયો, તે બગવાનમકી પણ પડી ગયો એમ કહેવાપૂર્વક તેને મહાપાપ અને મહાહાનિ તરીકે સ્પષ્ટ કહે છે. એટલે બીજાએ બહુ કહેવાનું રહેતું નથી.

જો કે ઉપરની બહુ જુની બાબત બહુ રૂપે આવારે ઉકેલવા જેવી નહિ પણ મહિમકૃત ખોટાસણીયાએ આ બાબતનો છેલ્લો લીધો અને આ હોષક મામલેજ આગળ ધરીને જ્યા ત્યા બીજા પ્રયાચને ખોટા કરવા મળ્યા અને એમ કરીને સંપ્રદાયનિષ્ઠ સર્વ કાંઈની પણ જ્યા ત્યા શિશુપાળવત્ ખોટી નિંદા તિરસ્કારજ કરવા લાગ્યા. એટલેજ નહિ પણ આ અર્થાને કાંઈના મુખ્ય સ્થાન આપીને દુરંધાદ્ય સાથા કિતથી ત્યારેજ આ વિચાર કમિશ ન છતા જાહેરમાં જણાવાની જરૂર પડી એટલે આ મુશ્કાળ બાબતને ઉચામનારા વિમુખ બંડીયાજ પ્રથમ દોષારપદ છે આ મધ્ય દેના જેવીજ એક ફેરફારી બકાચિતામણિ પ્ર. ૭૭ 'અક્ષર પર પુરોહિતમ બેઠ' આ ચોપાઈમાં 'પરશબ્દ માટે યજ્ઞેથી તેમજ બીજાં પણ કેટલીક આનાહનાતમ ગાદિમાથએ ની કાંઈના પળીચર્ચાઈ હતી. એમાં પણ ઉપરના જેવું પોક્કળ બંડીયા સામીત ધણ હતું આ બધાનો વિસ્તારમગથી વિચાર કયો નથી.

હવે જો કે (તે માટે પોતાને સાક્ષાત્ મળ્યું જે ભગવાનનું સ્વરૂપ તેને સદા દિવ્ય સાકારમૂર્તિ ને સર્વ અવતારનું કારણ અવતારી એવું જણ્યું અને જો એમ ન જણે ને નિરાકાર જણે તો એનો દ્રોહ ક્યો કહેવાય ને તે સ્વરૂપને બીજા અવતાર જેવું પણ ન સમજ્યું) આ બધા શબ્દો ઉપર પ્રમાણે અસંબદ્ધ અનુપયોગી શ્લોક નિમ્નિન થતા હોઈને શ્રીજીવ્યનથી બહુ દૂર હોવાથી તેની સંમતિનો વિચાર કરવાનોજ રહેતો નથી. તથાપિ જે કેટલીક પાછળથી લખાએથી તેમજ પ્રથમ છપાએથી પ્રેતામાં ઉપરના શબ્દો આપ્યા છે તેની સંગતિ 'ઉક્તં નિર્વહેત' આ ન્યાયે આ રીતે થઈ શકે છે-શ્રીજીએ રામાનુજચાર્યના સાકાર સિદ્ધાંત સ્વીકારેના હોવાથી ભગવાનને દિવ્ય સાકાર મૂર્તિ ન સમજતાં નિરાકાર સમજતા એ મહાદ્રોહ છે એ બાબત પ્રથમ ૭૧ 'ભગવાનના સર્વ અપરાધ ઘડી જે ભગવાનના આકારનું ખડન કરવું એ મોટા અપરાધ છે એ અપરાધ કરે નો એને પચ મહાપાપ કરતાં પણ અધિક પાપ લાગે છે અને ભગવાન તો સદા સાકારમૂર્તિ છે તેને જે નિરાકાર સમજતા એજ ભગવાનના આકારનું ખડન કર્યું કહેવાય છે' મધ્ય ૭૯ 'ભગવાનને જે નિગકાર સમજે એ તો પચ મહાપાપ કરતાં પણ અતિમોઢું પાપ છે એ ખાનુ કોઈ પ્રાયશ્ચિન નથી' વરતાલ ૨ 'અને સદા મૂર્તિમાનજ છે તેને અકર્તા કહેવા તથા અરૂપ કહેવા ને ભગવાન વિના બીજા કાલાદિકને કર્તા કહેવા એજ ભગવાનનો દ્રોહ છે' ઇત્યાદિ શ્રીજી વ્યનાથુના જોતા 'નિરાકાર જણે તો એનો દ્રોહ ક્યો કહેવાય' બરાબર છે. બીજી-ભગવાનનું મૂળરૂપ પરાક્ષ હોવાથી કોઈને તેની પ્રત્યક્ષ પ્રાપ્તિ નથી, એવું મળવાપણું તો અવતારોના આશ્રયથીજ કહી શકાય જેનો આશ્રય કરાય તે ભગવદવતારને પરિપૂર્ણ માનીનેજ ઉપાસનનું વિધાન હોવાથી તેમને સ્વયં ભગવાન અવતારી કે સર્વ શુભ એશ્વર્યસંપન્ન માનવાજ નોઈએ, વળી અવતારો એ અવતારી પરમાત્માનાજ સમક્ષ શુભ એશ્વર્ય પરિપૂર્ણ અન્યૂન રૂપાનરો હોવાથી તે વચ્ચે બીનકુલ ભેદ નહિ સમજાવેના શ્રીજીએ કહેયો છે. (વચનો પ્રથમ આવી ગયાં છે) આ બધું જોતાં 'પોતાને સાક્ષાત્ મળ્યું' જે ભગવાનનું સ્વરૂપ...તે સર્વ અવતારનું કારણ અવતારી એવું જણ્યું' આ બાબત પણ બરાબર છે. 'અને બીજા અવતાર જેવું પણ સમજ્યું' આ વાક્ય તો એક પતિવ્રતાની ટેક પુરતું બ્રહ્માપેક્ષાવાળું છે. ભગવાનની પર વ્યક્તિ વિમલ અતર્પણી અચોરતાજ આ પાત્ર પ્રકારે રિયતિ હોવાથી એના અર્વાતર બીજા ભેદો બહુ થતા ભગવાનની અગણિત મૂર્તિઓ ધ્યેન ઉપાસ્ય પતિ તરીકે ઘણાં આમાં કેવું મન ઉપાસન કર્યું? આ પ્રશ્નો ઉત્તર ખામ જરૂરી છે, તો જેને જે મૂર્તિ જે સમયે શુભાશ્રયપણે મળી હોય તેમા પતિવ્રતાના જેવી ટેક રાખીને ભક્તિ કરવી. આ બાબત પણ શ્રીજીએ શાસ્ત્રીય ન્યાય યુક્તિથી મધ્ય ૧૯ 'શ્રીજીજીનારાયણ એવા જે પૂજાત્મક ભગવાન તેના જે અવતાર તે દેવ મનુષ્યાદિકને વિશે થાય છે તે અવતારને વિશે પતિવ્રતાના જેવી ટેક રાખવી. જેમ સીતાજીને શ્રીરામચંદ્રને વિશે નિહોંપણે નિહા દતી તેમ ..પણ ભગવાન વિના બીજા દેવની ઉપાસના ન કરવી અને જો બીજા દેવની ઉપાસના કરીએ તો તેમાં મોટા દોષ લાગે છે ને પતિવ્રતાપણું જલ છે ને વેર-રાના જેવી ભક્તિ થાય છે' લોખા ૧૮ 'ઈત્યાદિક જે ભગવાને આદિમિત્રો કારણ કરી હતી ત્યારે તેને તે તે જાગે જે જે મળ્યા તેમજો તેવા તેવા રૂપનું ધ્યાન કર્યું છે. અને તે ધ્યાને કરીને તે તે રૂપને પામ્યા છે' અલ્પ ૧૬ 'અને જેને રૂપ કરીને ભગવાનનું ઇર્ષ્યન પોતાને થયું છે તે સંધાયે જેને પતિવ્રતાના જેવી દૃઢ પ્રીતિ બધાણી છે તેને પોતાના ઇશ્વર જે ભગવાન તેના જે બીજા અવતાર હોય તે સંધાયે પણ પ્રીતિ થાયજ નહિ...જેમ હનુમાનજી ધીરધુનાયજીના ભક્ત છે તે રામાવતાર પછી બીજા મહાકા ભગવાનના અવતાર થયા છે પણ હનુમાનજીની સમક્ષને વિશે પતિવ્રતાના જેવી ભક્તિ છે' લોખા ૧૧ 'એક પુરોહિતનારાયણ વિના બીજા જે દિવ્ય યજ્ઞાદિક દેવના તેનું ધ્યાન મોક્ષને ઇચ્છે

હોય તેને ન કરવું અને મનુષ્યને વિશે તથા દેવતાને વિશે જે પુરુષોત્તમનારાયણની રામ કૃષ્ણાદિક
 મૂર્તિઓ તેવું ધ્યાન કરવું... અને જેવી ભગવાનની મૂર્તિ પાતાને મળી હોય તેવું જ
 ધ્યાન કરવું અને પૂર્વે ભગવાનનાં અવતાર યદ્ય મયા તે મૂર્તિનું ધ્યાન ન કરવું અને પોતાને
 ભગવાનની જે મૂર્તિ મળી હોય તેને વિશેજ પતિવ્રતાની ટેક ગણવી. જેમ પાર્વતીએ કહ્યું છે
 જે...એવી રીતે પતિવ્રતાની ટેક તે પણ ભગવાનનું રૂપ અને અન્ય છંદનું રૂપ ને બેયને વિશે
 અવિવેકી પુરંપને સમમાત્ર થાય છે તેની નિર્ગતિને અર્થે કહી છે...પણ ભગવાનની મૂર્તિઓને
 વિશે ભેદ નથી આવી રીતે સત્પુરુષની સમગ્રણ છે' ઇત્યાદિ શબ્દોથી સમગ્રાયી છે. આ જાણ શબ્દોનો
 મુદો એટલેજ નીકળે છે કે-ભગવાનની રામ કૃષ્ણાદિક અનંત અવતારમૂર્તિઓ છે તે તમામમાં
 પતિપણું તો વ્યાપક વિશાળ હોવાથી તેમાંથી જેનો જેણે આશ્રય કર્યો હોય તેને વિશે પતિવ્રતાના
 જેવું જ ત રાખીને તેની ભક્તિ કરવી. આ ઉપરથી બીજી મૂર્તિઓ વિષયપતિ આત્મપતિ ભગવાનની
 નથી કે તે ખેચ મોક્ષપ્રદ નથી કે કનિષ્ઠ હેય નિંદનીય ભાર્ગવીય છે એમ નહિ. કેમકે રામકૃષ્ણાદિકને
 ભગવાનનીજ અભિજ મૂર્તિઓ તરીકે કહેવાપૂર્વક તેમની ધ્યેયતા અને મોક્ષપ્રદતા પ્રથમ નક્કી કરે
 છે. પતિવ્રતાની ટેક રાખવાનું સમગ્ર કારણ કહીને ઉપર ભગવાનની મૂર્તિઓમાં ભેદ નથી એમ
 ઉપસંહારમાં સ્પષ્ટ કહે છે. વળી જેમ ભગવાન સિવાય બીજા શિવ શબ્દાદિક દેવતા ધ્યાનનો નિષેધ કરે છે
 તેમ અવતારમૂર્તિઓના ધ્યાનનો નિષેધ કરતા નથી. હોવા ૧૧ માં પતિવ્રતાની ટેક સંબંધમાં ઉપયોગી
 કહેવાનું સર્વ કહીને છેવટે 'પણ ભગવાનની મૂર્તિઓને વિશે ભેદ નથી' એમ ઉપસંહાર કરવામાં
 આવ્યો છે તે બધું મુદાનો શાસ્ત્રીય સમુચિત છે. અતે આ જાળન શિક્ષણનોમાં કરેલી સ્વરૂપાભેદની વાતને
 પણ બધું મળતી છે. આ જાળમાં સૌમરીઓનું દૃષ્ટાંત બીજામર જાંબ બેસતું છે. જેમ એકજ સૌમરી
 મણિ માંધાતા રાજની પચાસ કન્યાઓ એક સાથે પરવડા અને પછી પોતે પચાસરૂપે યદ્ય પચાસેય
 સ્ત્રીઓ સાથે એક સાથે જુદા જુદા ભવનમાં રહ્યા. આમાં સૌમરીનું જે રૂપ જે સ્ત્રીને મળ્યું હોય
 તેમાંજ તેણીને પતિ તરીકેની ટેક રાખવાની પણ બીજામાં નહિ. આ ઉપરથી બીજા પતિ સૌમરીનાં
 રૂપ નથી કે ગોણું નિંદ હેય છે એમ પણ નહિ. પ્રથમ સૌમરી એક હતા, પછીથી પચાસરૂપે
 એજ થવા હતા, પછીથી પાછા પોતેજ એક રૂપ યદ્ય મયા હતા. આ જાળીજ જાળતને બીજીજ
 સ્ત્રીઓ મળતી હતી. એટલે એક બીજીને મળેલા સૌમરીરૂપે પરપર દેખ નિહા તિરસ્કારનાં કે
 ગોણુમાવનાં સ્થાન ન હતાં. માટેજ અનેક રૂપે યએલા સૌમરીમાં પતિ તરીકેના હક સ્નેહ માત્રને
 લીધે સર્વ સ્ત્રીઓને સૌમરીના જેવેજ સરખા મોક્ષ યથાની વાત થીજ એ પચાસમત પ્રથમ ૭૫ માં
 કહી છે તે બીજામર જાંબ મેસવી થાય છે. આ છેવટેજ સરખા મેક્ષ યથાનો મુદો ખાસ સમજના
 જેવા છે આ દૃષ્ટાંત મુજબ એકજ ભગવાન અનંત રૂપને પારે છે તેમાં જેને જે રૂપ શુભાશય
 તરીકે મળ્યું તેમાં પતિવ્રતાના જેવી ટેક રાખીને ભક્તિ કરે. આ ઉપરથી બીજા સ્વરૂપો જગત્પતિ
 ભગવાનનાં નથી કે ખેચ મોક્ષપ્રદ નથી કે ગોણું છે કે દેખ નિંદા તિરસ્કારનાં સ્થાન છે એમ
 કહી શકાય નહિ પતિવ્રતાની ટેકમાં 'તુળસીદાસનું' દૃષ્ટાંત અપાય છે એને અર્થ પછી ઉપરોક્તજ
 છે તુળસીદાસે શ્રીકૃષ્ણને રામચંદ્રચંદ્રી અભિજ અન્યત્ર ભગવાનજ ભગવાનીજ મોક્ષપ્રદ માન્યા હતા
 અને તેથીજ શ્રીકૃષ્ણે હંમેશાનુસાર રામ રૂપે હર્ષન આપ્યું હતું. તો શ્રીકૃષ્ણ અને રામચંદ્રને સ્વરૂપથી
 જુદા જુદા ભગવાનો સમજતા હોય તો આ દૃષ્ટાંત જાંબ બેસેજ નહિ. તુળસીદાસે શિશુપાલનનું
 શ્રીકૃષ્ણનું હક ઉપરાંત બીજા નિંદન બંડને કહ્યું ન હતું આ જાળન પણ બધું સમજનાજેવી છે.
 આ બીજીજ જાળન હરિહરચિન્મયતા ઉપરાંત ૪૨ સ્ત્રી, ૧૮ ની રીકમાં બહુ સ્પષ્ટ કરી છે.
 "નતુ મયત્તેજ-વંદે નૈકવિષ્ણ્વદાસ્યાપિત્તલ્લભગોપાલજ્ઞાનાં મત્કી વ્યમિવાદિનાડડયાતા,

યત્ ઉપાસનાંયાં સાધ્વીં દેવકપતિવદેવામૈકાર્ચોપાસનોત્તેરિતિ 'ચેન્ન-લક્ષ્મીનારાયણરાધા-
 છુન્નાદીનાં મદેકરૂપત્વાત્, 'યતાનિ મમ રૂપાણિ સર્વાણ્યત્ર' ન સંશયઃ ॥ ૧૮ ॥ પ્રયો-
 જનવશાદેવ મૂર્તિરેકાસ્ત્યનેકધા । અતોઽત્ર ભેદો ન ક્ષેયો ધ્યાનં કાર્યં યથાશ્ચિ ॥ ૧૯ ॥
 યતઃ શિક્ષાપત્ર્યાં 'સ રાધયા યુતો ક્ષેયો રાધાહુણ્ણ ઇતિ પ્રમુ' ઇત્યાદીં સ્પષ્ટમભિ-
 હિતમ્" (અર્થ-શિક્ષા-બદ્ધે તમે કહો છો તેમ હોય, પરંતુ તમેએ સ્થાપેલાં અનેક સ્વરૂપોની
 ઉપાસના કરનારા જનોને ભક્તિમા બ્યભિચારપણું આવશે ? કેમકે ઉપાસનામાં તે જ એમ પતિના
 વનિતાને એક જ પતિ છે તેમજ ઉપાસકોને એક જ સ્વરૂપનું ઉપાસન કરવાનું કહ્યું છે સમાધાન-
 તો એમ નથી. લક્ષ્મીનારાયણ રાધાકૃષ્ણ આદિક જે છે તે એક ભારાંજ આમિત સ્વરૂપો છે તે
 કહે છે-આ સર્વે ભારાંજ સ્વરૂપ છે એમા શક્ય નથી. એક જ મૂર્તિ પ્રયોજનવશાત જ અનેક પ્રકારે
 વર્તે છે, માટે એમાં સ્વરૂપથી ભેદ ન સમજવો, જેમા રૂચિ ઉપજોતેનું ધ્યાન ઉપાસન કરવું, આ
 બાબત શિક્ષાપત્રીમાંજ 'સ રાધયા' ઇત્યાદિ શ્લોકમા રૂપક કહી છે) આ રીતે શકા સમાધાન
 સાથે પતિમતા ટેકનું મુંદર નિરૂપણ કર્યું છે. આ સર્વનો ખરો અર્થ તો અનુપાસ્ય બધા બદ્ધાદિ
 દેવોમાં નિશા નહિ કરતાં એક પરબ્રહ્મ ઉપાસ્ય ઇષ્ટદેવ શ્રીકૃષ્ણ જગત્પતિમાજ કરી એવો છે,
 આ રીતે 'અને બીજા અવતાર જેવું પણ ન સમજવું' આ વાક્યની પણ સુસંગતિ થઈ શકે છે.

શ્રીકૃષ્ણ શ્રીહરિની બાનતમાં તો આટલું વિશેષ વિધાન છે-વસુદેવસુત શ્રીકૃષ્ણને પગબજ
 બગરાનું યુરૂપોત્તમ સર્વોપરી અવતારી ઉપાસ્ય ઇષ્ટદેવપણે પ્રતિષ્ઠાપન કરવાપૂર્વક ધર્મસુત શ્રીહરિને
 તેમના બીજા અવતાર તરીકે સમર્થન કરવાની સાથે શ્રીજીને શ્રીકૃષ્ણના અવતાર જેવાજ અત્યંત
 અભિન્ન એકરૂપ સમઝીનેજ રોહ ભક્તિ કરવાની કહેતો છે એટલે આ શક્ય એમના સંબન્ધમા
 તો સંભવિત નથી. ઉપર શ્રીકૃષ્ણ/શ્રીહરિને જો કાંઈ રીતે જુદા સમજે સમજાવે તો દ્રોહ ક્યો
 કહેવાય એમ કહેવું એજ વધારે બધમેસતુ સાચીય છે 'બીજા અવતાર જેમા જીજ્ઞે તો દ્રોહ ક્યો
 કહેવાય' આ વાક્ય તો વધારે લોપક હોઈને ત્યાજ્ય છે. ધ્યેય અવતારો માટે આવો શબ્દ શ્રીજીએ કાંઈ
 સ્થળે વાપર્યો નથી, જો ઉપર પ્રમાણે સિદ્ધાન્તમા લખ્યો તો પૂર્વે ચણેલા નામ કૃષ્ણાદિ અવ-
 તારો કે જે બહુધા જગતને ધ્યાનસ્થ મળ્યા હતા તેમને પણ મુડીને શ્રીજીને બગરાન તરીકે
 માનનારા પણ બધા મહાદોષીજ કરે અને શ્રીજીને બગરાનના અવતાર તરીકે માનીને કોઈને બચાવતો
 પ્રસંગ ન રહે. માટે શ્રીજીએ જે સાત્ત્વપદ્ધતિએ માન્યતા નિશ્ચિન કરી છે તેને અનુસરીને શ્રીજીને
 પણ એક પૂર્ણ અવતાર અવતારી સમઝીને પતિમતામાવથી ભજવા અને બીજાને ન નિંદવા એજ
 સારમા સાર માર્ગ કલ્યાણકારી છે બડપદ્ધતિ મુજબ શ્રીજીસ્વરૂપ અવતારોને નિંદી કતારી પાડીને
 મહાપાપબન્ધ નરકપ્રાપક મહાદોષ કરવાની કોઈને કાંઈ જરૂર નથી જગતકારણ જગતપતિ પરમેશ્વર
 એક જ છે, એમનાજ બધા અભિન્ન અવતારો છે, અવતારો પણ મખસત યુગ યૌગ્યે પરિપૂર્ણ
 ધ્યેય મોક્ષપ્રદ છે, આટલો સાચીય માન માન્યા વિના સાપ્રદાયિક પૈકિને છુટોજ નથી તો
 આને અનુસરીનેજ બોલવું લખવું સમજવું જોઈએ

ઉપર પ્રમાણે આમા મોરસદ કાઠેનું જળજેન્ટ અને તેને સમજામા ઉપયોગી કોઈમાન
 ચર્ચાએના કોટલાક વિષયોનું વિવેચન કરતા, યુ. સ્વામીના નામથી યુચાએવી જુદી જુદી વાત વાળી
 અનેક પ્રકારે અપ્રામાણ્ય સમર્થન કરવાપૂર્વક તેને આધારે પ્રસરેલી સપ્રદાયવિરોધી મનમાની
 બંડમાન્યતાના ખડન સાથે, સ્વામિનારાયણ ચન્દ્રનો તાત્વિક અર્થ, અપ્રવચની યુરૂપગર, અસરમાની
 એવેકાનર્થતિતા, પરમ મામ મામીનું સ્વરૂપ, શ્રીકૃષ્ણ શ્રીહરિની એકતા અને અવતારોનિરૂપણ, વિરે
 વિષયોનું વિવેચન કર્યું હવે અક્ષરચુકતો વિગેરેને વિષયો કાટ મા ચર્ચાવાહતા તેનું વિવેચન કરવામા આજો.